САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЕНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.**

1-й ВЫПУСКЪ. | **ОТДѢЛЫ [1—54]**

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Въ отрасли самообразованія знаніе языковъ играетъ весьма выдающуюся роль. Изучить основательно тотъ или иной иностранный языкъ человѣку взрослому возможно двумя способами: или взять хорошаго учителя, или прибѣгнуть къ учебнику. Первое, конечно, лучше, но не всегда возможно; во-первыхъ, чтобы устное преподаваніе достигло надлежащей цѣли, необходимо обратиться къ опытному учителю, что обойдется не дешево; во вторыхъ, такое преподаваніе отнимаетъ много времени и въ третьихъ—что важнѣе всего—не всегда и не вездѣ можно найти соотвѣтствующаго преподавателя. Второй способъ—учебникъ, или какъ принято называть, «самоучитель». Такихъ «самоучителей», составленныхъ по различнымъ методамъ, у насъ въ Россіи не мало и уже одно это обстоятельство доказываетъ, что потребность въ подобнаго рода самостоятельныхъ руководствахъ весьма значительная. Прибѣгнуть къ «самоучителю» гораздо легче и дешевле, но вопросъ—на какомъ изъ нихъ остановиться? Чья метода лучше достигаетъ цѣли? А главное, по которой методѣ возможно вполнѣ усвоить правильное произношеніе, такъ какъ фонетика всякаго самоучителя есть фундаментъ всего обученія?

Мы не будемъ входить въ критическую оцѣнку тѣхъ «самоучителей», которые у насъ существуютъ, но мы считаемъ себя въ правѣ указать читателю, что за послѣдніе годы за-границей огромной популярностью и авторитетомъ стала пользоваться «**метода Туссена и Лангеншейдта**». Эти два профессора новыхъ языковъ въ Берлинѣ задались цѣлью создать, на основаніи долговременнаго опыта, такую методу, по которой обучающійся, безъ помощи учителя, могъ бы **основательно** изучить иностранный языкъ, какъ **теоретически**, такъ и **практически**, причемъ, что особенно важно, теорія и практика изучаемаго языка идутъ параллельно, такъ сказать, «рука объ руку».

Ознакомившись детально съ методою вышеозначенныхъ профессоровъ, мы рѣшили воспользоваться планомъ занятій, выработаннымъ ими путемъ долголѣтней практики, и на основаніи его составить предлагаемый «самоучитель польскаго языка для взрослыхъ русскихъ». При составленіи настоящаго самоучителя мы пользовались весьма значительнымъ количествомъ пособій, причемъ главнымъ образомъ трудами А. Малэцкаго («Gramatyka języka Polskiego»).

Каждый выпускъ нашего «Самоучителя» заключаетъ въ себѣ два урока, давая обучающемуся массу самаго разнообразнаго матеріала, а именно: произношеніе, правописаніе, переводы, грамматика, задачи, бесѣды, разговоры и пр.

Обучающійся легко разбирается въ этомъ матеріалѣ, и притомъ, разбирается вполнѣ сознательно, осмысленно и—что самое главное—начинаетъ, *съ перваго же урока читать, писать и говорить по польски.* Хотя Туссенъ и Ланген-шейдтъ опредѣляютъ срокъ изученія каждаго выпуска въ двѣ недѣли, при ежедневныхъ занятіяхъ по два часа, но мы не ставимъ обучающимся никакихъ рамокъ: кто хочетъ *серьезно* изучать польскій языкъ, тотъ не долженъ бояться труда и затраты времени, а лишь основательно усваивать выпускъ за выпускомъ, причемъ, нѣкоторые, быть можетъ, будутъ усваиваться труднѣе, а нѣкоторые легче.

Все дѣло будетъ зависѣть отъ **желанія, энергіи, способности** и извѣстной доли **выдержки.**

Въ заключеніе считаемъ долгомъ обратиться къ лицамъ, которыя будутъ изучать польскій языкъ, по настоящему «Самоучителю», съ слѣдующею просьбою: если что-либо въ «Самоучителѣ» покажется имъ неяснымъ, не точнымъ, или требующимъ дополненія, то пусть они сообщатъ намъ объ этомъ письменно; на всякій запросъ мы немедленно отвѣтимъ, если на отвѣтъ будетъ приложена марка. Адресъ: Кіевъ. Южно-русское книгоиздательство Ф. А. Іогансона. Уголъ Крещатика и Прорѣзной № 1, для передачи Д. Н. Сеславину.

Вмѣстѣ съ тѣмъ, мы будемъ глубоко признательны и тѣмъ лицамъ, которыя извѣстятъ насъ о тѣхъ результатахъ, которые будутъ ими достигнуты въ изученіи польскаго языка по настоящему руководству.

Обязательныя правила для учащихся.

1) Ученикъ, который приступаетъ къ изученію польскаго языка по настоящему «Самоучителю», долженъ *начинать съ начала*, даже въ томъ случаѣ, если онъ имѣетъ какія либо познанія въ языкѣ. Никто не можетъ съ точностью опредѣлить *конечный пунктъ* своихъ познаній, а между тѣмъ каждый послѣдующій выпускъ «Самоучителя» предполагаетъ въ ученикѣ обстоятельное знаніе всего, что изложено въ предыдущихъ. Поэтому, всякій долженъ обязательно *прочесть все съ самаго* начала, не пропуская ни одного параграфа; если при этомъ чтеніи встрѣтится что либо новое, неизвѣстное, то это мѣсто слѣдуетъ обстоятельно усвоить. Чтеніе-же того, что уже извѣстно, принесетъ несомнѣнную пользу въ смыслѣ повѣрки и повторенія.

2) До тѣхъ поръ, пока основательно не усвоенъ одинъ выпускъ, нельзя приниматься за другой: нѣтъ цѣли обманывать самого себя. Впрочемъ, если обучающійся не вполнѣ увѣренъ въ силѣ своего характера, то мы можемъ посовѣтовать отдавать послѣдующіе выпуски, кромѣ изучаемаго, кому-нибудь на храненіе.

3) Самообученіе слѣдуетъ вести въ такихъ мѣстахъ, гдѣ возможно не стѣсняясь и не стѣсняя другихъ, громко читать вслухъ.

4) При самообученіи должно одновременно *писать* и *говорить.* Читать нужно обязательно вслухъ, но не «про себя»; каждое польское слово, которое встрѣчается въ «Самоучителѣ» слѣдуетъ читать медленно, вслухъ и совершенно явственно, воображая себя стоящимъ предъ учителемъ. Этимъ только способомъ возможно постепенно пріучить языкъ и ухо къ тѣмъ особенностямъ, которыя при-

DUKE UNIVERSITY LIBRARY

сущи польской рѣчи; вмѣстѣ съ тѣмъ, упражненіями въ произнесеніи незнакомыхъ звуковъ языкъ скорѣе пріобрѣтаетъ необходимый навыкъ и гибкость.

Весьма полезно учиться вдвоемъ, чередуясь въ диктовкѣ, въ провѣркѣ пріобрѣтенныхъ знаній и т. п. Такія совмѣстныя занятія сослужатъ еще и ту пользу, что вызовутъ невольное соревнованіе.

5) Когда будетъ пріобрѣтенъ нѣкоторый запасъ словъ, слѣдуетъ пользоваться всякимъ случаемъ, чтобы говорить по польски, если и не съ поляками, то съ людьми, хорошо владѣющими польскимъ языкомъ. Мы, русскіе, какъ-то всегда особенно стѣсняемся говорить на иностранномъ языкѣ, если не имѣемъ въ немъ достаточно прочныя познанія. Въ данномъ случаѣ стыдиться своихъ ошибокъ—не простительно! Слѣдуетъ просить поправлять каждую ошибочно сказанную фразу и непремѣнно сейчасъ-же повторить ее правильно.

6) Весь матеріалъ, который будетъ предложенъ учащемуся въ настоящемъ «Самоучителѣ», долженъ быть послѣдовательно и обстоятельно усвоенъ. Не слѣдуетъ задаваться вопросами: «почему это такъ, а не иначе?» «зачѣмъ это нужно?» «для чего?». Впослѣдствіи, учащійся найдетъ самые обстоятельные отвѣты на всѣ интересующіе его вопросы въ надлежащемъ мѣстѣ.

7) Многіе думаютъ, что возможно достигнуть знанія польскаго языка однимъ лишь практическимъ путемъ, безъ изученія грамматики. По поводу этого мнѣнія Туссэнъ и Лангеншейдтъ говорятъ слѣдующее: «Знаніе языка можетъ быть основательнымъ только въ томъ случаѣ, если оно пріобрѣтено изъ непосредственнаго знакомства съ его законами (т. е. грамматикой), выведенными изъ практики. Одно *практическое, механическое* упражненіе даетъ, правда, извѣстную быстроту рѣчи и вызываетъ такъ сказать, смутное *ощущеніе* языка; но ясное *сознаніе* и *увѣренность* въ письменномъ выраженіи мыслей пріобрѣтается только знаніемъ грамматики.

8) Всѣ эти правила должны быть точно и неуклонно выполняемы учащимися. Кто расчитываетъ дѣлать какія-либо уклоненія, или давать себѣ «поблажку», тотъ пусть лучше закроетъ книгу и отрѣшится отъ желанія изучить польскій языкъ. Все равно, «Самоучитель» не принесетъ ему никакой пользы.

9) Настоящій «Самоучитель» составленъ такъ, что имъ могутъ пользоваться лица всѣхъ возрастовъ, начиная, примѣрно, съ 16-лѣтняго. При этомъ не требуется никакой рѣшительно подготовки; достаточно лишь умѣть читать по-русски.

УРОКЪ 1.

Обучающійся долженъ сперва со вниманіемъ прочесть слѣдующее. Что нужно дѣлать потомъ, ему будетъ указано своевременно. *Заучивать наизусть* польскія слова, приведенныя здѣсь для примѣра, пока не представляется надобности.

[1] Буквы, слоги и проч.

§ 1. Польскій алфавитъ состоитъ изъ нижеслѣдующихъ 26 буквъ, польское наименованіе которыхъ мы обозначимъ по русски, причемъ въ послѣдующихъ отдѣлахъ дадимъ болѣе опредѣленныя поясненія объ этихъ обозначеніяхъ.

Aa,	**Ąą,**	**Bb,**	**Cc,**	**Cć,**	**Dd,**	**Ee,**	**Ęę,**	**Ff,**	**Gg,**	**Hh,**	**Ii,**	**Jj,**
а	о^{н}	бэ	цэ	тѣ	дэ	э	э^{н}	эф	гѣ	x̌а[1])	і	йот

Kk,	**Ll,**	**Łł,**	**Mm,**	**Nn,**	**Ńń,**	**Oo,**	**Óó,**	**Pp,**	**Rr,**	**Ss,**
ка	эл^{ь}	эл	эм	эн	эн^{ь}	о	о крэскованэ	пэ	эр	эс

Śś,	**Tt,**	**Uu,**	**Ww,**	**Xx,**	**Yy,**	**Zz,**	**Żż,**	**Źź.**
эс^{ь}	тэ	у	ву	икс	ы	зэт	жэт	зѣт.

§ 2. **Рукописныя буквы** имѣютъ такой видъ:

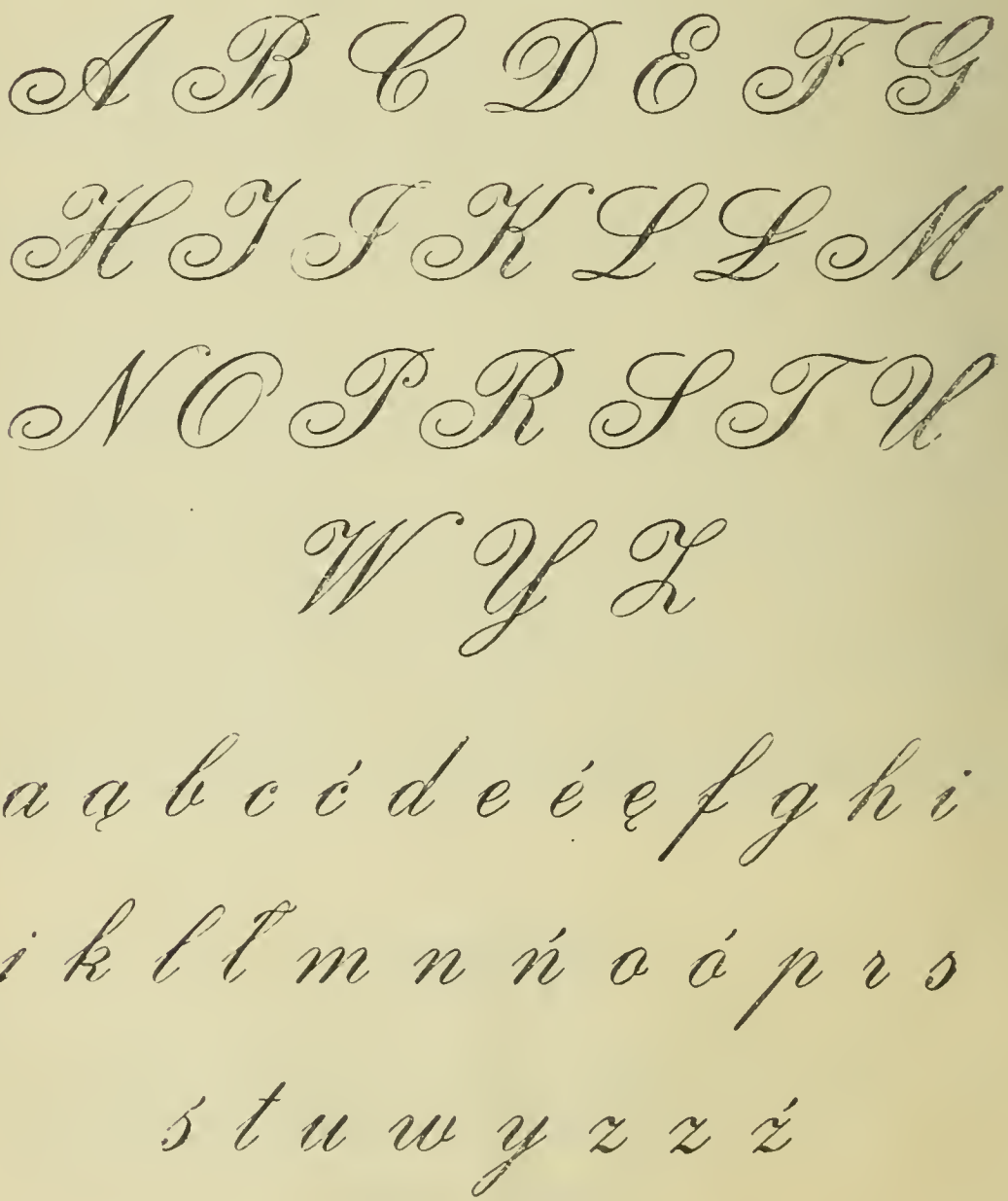

[1]) Значкомъ X съ маленькимъ ˤ на верху мы будемъ означать звукъ, соотвѣтствующій нашему *мягкому*, придыхаемому **Г** въ словѣ „Господи“. (Подробнѣе объ этомъ будетъ сказано въ отд. c,1).

§ 3. **Гласныя и согласныя буквы.**

Изъ этихъ 26 буквъ польскаго алфавита **a, e, i, o, u, y** называются *гласными*, а остальныя—*согласными*.

§ 4. **Слогомъ** называется одна или нѣсколько буквъ, составляющихъ вмѣстѣ одинъ *звукъ*. Въ составъ каждаго слога входитъ непремѣнно *гласная буква* или одна, самостоятельно, или-же въ соединеніи съ одною или нѣсколькими согласными; напр.: са-мо-у-чи-тель (5 слоговъ), А-ме-ри-ка (4 слога), у-роки (3 слога), сло-во (2 слога), знакъ (1 слогъ).

§ 5. **Названіе звуковъ, согласно ихъ положенію въ слогѣ или въ словѣ.**

Начальный звукъ: первый звукъ въ слогѣ или первый звукъ въ словѣ.

Внутренній звукъ: въ слогѣ—звукъ слѣдующій за начальнымъ; въ словѣ — одинъ изъ среднихъ слоговъ.

Конечный звукъ: послѣдній звукъ слога, или послѣдній *произносимый* звукъ слова.

	Начальн. зв.	Внутр. зв.	Конечн. зв.	
Въ слогѣ:	l	a	s	лѣсъ.
	ль	a	c	
Въ словѣ:	u	li	ca	улица.
	у	льi	ца	

---

[2] Различіе между польскимъ произношеніемъ и письмомъ.

§ 1. **Одна и та же буква, но разные звуки.**

Въ польскихъ словахъ:

rzeka (произносится жэ′-ка) рѣка,
powie**rz**chnia (по-вѣ′шх-ні͡а) поверхность,
rżnąć (ржно^{нд}т^{ь}) рѣзать,

польскія буквы **rz** въ первомъ случаѣ произносится какъ русское **ж**; во второмъ—какъ русское **ш**, а въ послѣднемъ—какъ **рж**.

Отсюда слѣдуетъ, что *одна и та же буква польскаго языка не всегда произносится одинаково.*

§ 2. **Одинъ и тотъ же звукъ, но разныя буквы.**

Въ польскихъ словахъ:

chocia**ż** (хо′-ці͡аш) хотя,
więk**sz**y (вi͡э^{н}′к-шы) большій,
powiet**rz**e (по-вѣ′т-шэ) воздухъ,

звукъ **ш** передается трояко: **sz**, **ż**, **rz**.

Въ словахъ:

mo**c**ny (мо′ц-ны) сильный,
lu**dz**ki (л^{ь}ю′ц-кі) человѣческій,

звукъ **ц** передается буквами: **c**, **dz**.

Отсюда слѣдуетъ, что *въ польскомъ языкѣ одинъ и тотъ же звукъ передается различными буквами.*

§ 3. **«Однако, какъ труденъ польскій языкъ!»** можетъ подумать читатель.

«Различные звуки передаются одною и тою-же буквою; различными буквами передаются одни и тѣ-же звуки!».

Но эта трудность только кажущаяся. Вѣдь и въ русскомъ языкѣ найдется весьма много словъ, которыя пишутся иначе, чѣмъ произносятся. Такъ напримѣръ, мы пишемъ: к**о**рова, **о**весъ, ля**ж**ка, пожалу**й**ста, а произносимъ: к**а**рова, **а**весъ, ля**ш**ка, пожалуста; такія различныя по своему значенію слова, какъ лу**г**ъ и лу**к**ъ, произносятся совершенно одинаково (лукъ). Русская буква **г** въ словѣ «густой» произносится совсѣмъ не такъ, какъ въ словѣ «Господи», гдѣ она нѣсколько приближается къ буквѣ **х** и вмѣстѣ съ тѣмъ въ словѣ «дру**г**ъ» эта же буква **г** слышится какъ буква **к** (дру**к**ъ).

Такъ какъ польскій языкъ родствен-

ный русскому, то учащійся найдетъ въ немъ много сходнаго съ роднымъ языкомъ; что-же касается нѣкоторыхъ особенностей польскаго языка, то учащійся усвоитъ ихъ постепенно съ помощью настоящаго руководства.

---

[3] Различіе между русскимъ и польскимъ произношеніемъ.

Существуетъ мнѣніе, что многіе звуки польской рѣчи совершенно не доступны русскому человѣку. Правда, въ польскомъ языкѣ есть нѣкоторыя особенности, несвойственныя русской рѣчи (напр.: *носовые звуки* (см. отд. 7), *мягкіе звуки* (см. отд. 10), *двойные звуки* (см. отд. 13), произношеніе которыхъ весьма трудно для иностранцевъ. Цѣль этого урока заключается именно въ томъ, чтобы путемъ поясненій и точныхъ обозначеніи передать эти особенности въ произношеніи.

---

[4] Русскія буквы, которыхъ нѣтъ въ польской азбукѣ.

Въ польскомъ языкѣ не существуетъ буквъ, соотвѣтствующихъ нашимъ буквамъ **х, ч, ш, щ, ю** и **я**, но на письмѣ онѣ передаются слѣдующимъ образомъ [1]).

= х =

Звукъ **х** передается въ польскомъ языкѣ сочетаніемъ буквъ **ch** (цэ′-ха).

Примѣры:

chata	(ха′-та)	хижина.
powierz**ch**nia	(по-вѣшх′-нѣ)	поверхность.
ru**ch**	(рух)	движеніе.

= ч =

Звукъ **ч** передается въ польскомъ языкѣ сочетаніемъ **cz** (цэ′-зэт).

Примѣры:

cząstka	(чо$^{н′}$-стка)	частица.
włó**cz**yć	(влу′-чы^{ъ})	волочить.
rze**cz**	(жэч)	вещь.

= ш =

Для обозначенія русскаго звука **ш** въ польскомъ звукѣ нѣтъ отдѣльной буквы, а онъ передается сочетаніемъ двухъ буквъ **sz** (эс′-зэт).

Примѣры:

więk**sz**y	(вѣ$^{н′}$к-шы)	большій.
k**sz**tałt	(кшталт)	форма.
szukać	(шу′-ка^{ъ})	искать.

= щ =

Звукъ **щ** передается въ польскомъ языкѣ сочетаніемъ четырехъ буквъ **szcz** (эс′-зэт-цэ′-зэт).

Примѣры:

p**szcz**oła	(пщо′-ла)	пчела.
szczelina	(щэ-л^{ъ}і′-на)	щель.
zmar**szcz**ka	(зма′рщ-ка)	морщина.

= ю =

Гласному звуку **ю** соотвѣтствуетъ въ польскомъ языкѣ цѣлый слогъ **ju** (йот-у) или **jó** (йот—о крэскованэ).

już	(юш)	уже.
kry**jó**wka	(кры-ю′в-ка)	убѣжище.

= я =

Звукъ **я** передается по-польски сочетаніемъ **j** (йот) съ **a** (а).

Примѣры:

jak	(як)	какъ.
jama	(я′-ма)	яма.
jaja	(я′-я)	яйца.

---

[1]) О всѣхъ этихъ звукахъ будетъ сказано подробно въ отдѣлѣ 15.

Примѣчаніе: Учащійся вѣроятно замѣтилъ, что во всѣхъ приведенныхъ выше примѣрахъ мы при обозначеніи произношенія этихъ словъ ставили надъ нѣкоторыми слогами жирные *знаки* (′). Эти знаки, называемые *ударе́ніями*, ставятся для того, чтобы показать, какой слогъ наиболѣе другихъ выдѣляется въ данномъ словѣ, напр.: самоучи′тель, уро′къ, бу′ква. Подробнѣе объ этомъ будетъ сказано въ отд. 20.

---

[5] Польскіе звуки, которыхъ нѣтъ въ русской азбукѣ.

Въ польскомъ языкѣ есть много такихъ звуковъ, которыхъ нѣтъ въ русской азбукѣ. Изъ нихъ мы разсмотримъ отдѣльно три звука: **h**, **ł**, **ó** (ó крэскова′нэ), а остальные соединимъ въ три группы: звуки—**носовые, мягкіе и двойные**. Остановимся подробно на этихъ особенностяхъ.

---

[6] § 1. = H, h (ха) =

Въ русскомъ алфавитѣ нѣтъ буквы для передачи польскаго звука **h**, который произносится, какъ наше мягкое **г**, но съ придыханіемъ, такъ что получается звукъ, нѣсколько схожій со звукомъ **х**, какъ напр. въ словахъ «Господи», «благословеніе»; Этотъ звукъ мы будемъ обозначать буквою х съ маленькимъ г на верху, т. е. такъ:

= х̡ =

для того, чтобы напомнить учащемуся о томъ, что польскій звукъ **h**, хотя и произносится, какъ русское **х**, но вмѣстѣ съ тѣмъ онъ нѣсколько похожъ и на русскую букву **г**.

Примѣры:

handel	(х̡а′н-дэлʲ)	торговля.
hałas	(х̡а′-лас)	шумъ.

§ 2. = L, l (эль).

У насъ буква **л** произносится двояко: или *грубо*, гортанью, причемъ языкъ упирается въ передніе зубы, какъ напр. въ словахъ «**л**одка», «**л**учина», или *мягко*, причемъ языкъ упирается не въ зубы, а въ переднюю часть нёба, какъ напр., въ словахъ «**л**юбовь», «**л**ёдъ».

Въ польскомъ языкѣ существуютъ двѣ соотвѣтственныя буквы: одно **l**, которое произносится всегда мягко и соотвѣтствуетъ нашему мягкому **л** въ словѣ «любовь»; другое **ł**, которое произносится твердо, какъ грубое **л** въ словѣ «**л**одка».

Польское **l** всегда мягкое и отличается отъ нашего мягкаго только тѣмъ, что при произношеніи его кончикъ языка касается не передней, а *средней* части нёба.

Поэтому слово:

los (лʲос) судьба.

слѣдуетъ произнести не грубо *лос*, но и не *лёс*, а именно такъ, чтобы при произношеніи перваго звука **л**—языкъ слегка коснулся *середины* нёба, вслѣдствіе чего и звукъ **о** нѣсколько смягчится, но не перейдетъ въ **ё**.

Слово łuk (лук) лукъ произносится совершенно такимъ же образомъ, какъ русское слово: лукъ.

Чтобы наиляднѣе показать произношеніе польскаго звука **l**, *мы будемъ изображать его* **русскою буквою л** *съ маленькимъ мягкимъ знакомъ на верху въ видѣ показателя степени, т. е.*

= лʲ =

но просимъ обучающаюся не забывать, какъ собственно этотъ звукъ долженъ произноситься.

Польскую-же букву **ł** будемъ обозначать обыкновеннымъ

= л =

§ 3. = ó (о крэскованэ) =

Звукъ **ó** является переходнымъ отъ **o** къ **u** (у). Но такъ какъ въ польской рѣчи произношеніе этого звука не отличается отъ **u** (у), то и мы будемъ его обозначать буквой

= у =

Примѣры:

bół	(булъ)	боль.
stóg	(стуг)	стогъ.

---

[7] § 1. = Носовые звуки =

Носовые звуки составляютъ особенность польской рѣчи, которую нельзя изобразить буквами. Чтобы уяснить себѣ, что такое польскій носовой звукъ, произнесите слово «*сонъ*». Вы замѣтите, что, произнося конечную букву **н** (твердый знакъ не имѣетъ значенія), кончикъ вашего языка упирается въ верхніе зубы. Произнесите теперь это-же слово «сонъ» такъ, чтобы протянуть конечную букву **н**; кончикъ вашего языка все время остается плотно прижатымъ къ верхнимъ зубамъ. Но попробуйте произнести слово «сонъ» такъ, чтобы вашъ языкъ послѣ произнесенія звука **о** остался *совершенно неподвижнымъ* и вмѣстѣ съ этимъ при произнесеніи звука **о** сдѣлайте выдыханіе черезъ носъ, а не черезъ рotъ, какъ вы это дѣлали обыкновенно.

Вы замѣтите, что звукъ **он** вами произносится особенно, а именно немного похожимъ на тотъ звукъ, которымъ мы въ обыденной рѣчи стараемся подражать удару церковнаго колокола.

Звукъ этотъ отличается отъ звука **онъ** еще и тѣмъ, что ему можно придать какую угодно *протяжность*.

Этотъ-то носовой звукъ и есть тотъ самый, который свойственъ польскому языку, а потому *для правильнаго произношенія его необходимо соблюдать слѣдующія условія*:

Ротъ долженъ быть свободно открытъ; языкъ долженъ лежать во рту неподвижно; выдыханіе должно быть сдѣлано не черезъ ротъ, а черезъ носъ.

Если еще при соблюденіи всѣхъ этихъ условій, вы можете придать носовому звуку бо́льшую или меньшую *протяжность*, то значитъ вы усвоили себѣ вполнѣ правильное произношеніе польскаго носового звука.

§ 2. Какъ пишутся у поляковъ носовые звуки? Относительно носовыхъ звуковъ необходимо замѣтить, что они *гласные*, но съ выдыханіемъ черезъ носъ. Такихъ звуковъ въ польскомъ языкѣ два: **a**, **e** (русскими знаками они выразятся такъ: **о**, **э**). Чтобы обозначить на письмѣ носовое произношеніе, поляки прибавляютъ къ нимъ внизу съ правой стороны по значку (˛), т. е. они пишутъ: **ą**, **ę**.

§ 3. Носовое о

по польски обозначается такъ:

ą.

Этотъ носовой звукъ произносится совершенно такъ, какъ звукъ **он**, на произношеніе котораго мы указывали въ § 1.

Мы будемъ обозначать это носовое **о** *такъ*:

= $о^{н}$ =

т. е. буквой **о** *съ маленькимъ* **н** *наверху, въ видѣ показателя степени*

Примѣры:

ząb	($зо^{н}б$)	зубъ.
dąb	($до^{н}б$)	дубъ.
kąpiel	($ко^{н'}$-пѣл^{ь})	купель.

dokąd (до′-ко^{н}д) куда.

§ 4. **Носовое э**

обозначается по польски знакомъ

ę

Этотъ звукъ произносится съ свободно открытымъ ртомъ такъ, какъ **носовое эн** съ соблюденіемъ правилъ, указанныхъ въ § 1.

Мы его будемъ обозначать такъ:

э^{н}

т. е. буквою э *съ маленькимъ* ^{н} *наверху, въ видѣ показателя степени.*

Примѣры:

część	(чэ^{н}сь^{т}ь)	часть.
sęk	(сэ^{н}к)	сукъ.
większy	(вi͡э^{нг}к-шы)	большій.

Примѣчаніе: Значеніе дуги ⁀ надъ слогомъ i͡э^{н} въ послѣднемъ примѣрѣ, а также во многихъ предшествующихъ, будетъ объяснено въ отдѣлѣ 13.

§ 5. **Механическое пособіе для произнесенія носовыхъ звуковъ.** При правильномъ произношеніи звуковъ ą и ę, языкъ сохраняетъ непринужденное, неподвижное положеніе во рту. Для того, чтобы провѣрить, вполнѣ-ли точно уяснилъ себѣ читатель все то, что было нами сказано о носовыхъ звукахъ, мы просимъ прибѣгнуть къ слѣдующему механическому способу.

Возьмите какую-нибудь небольшую палочку (хотя-бы, напр. карандашъ) и, ставши передъ зеркаломъ, откройте пошире ротъ, затѣмъ введите карандашъ въ ротъ на столько далеко, на сколько это возможно, не ощущая непріятности, и положите карандашъ на языкъ. Сдѣлавъ это, произнесите протяжно польскій носовой звукъ ą или ę, наблюдая въ зеркалѣ за своимъ языкомъ.

Если карандашъ будетъ дрожать, то это значитъ, что вы произносите звукъ **неправильно**; *если-же карандашъ не дѣлаетъ никакихъ колебаній, то это значитъ, что носовой звукъ произносится вами* **правильно**.

Кстати, сдѣлаемъ еще одно поясненіе, Когда мы говоримъ, то, обыкновенно. выдыхаемъ воздухъ черезъ ротъ, что особенно замѣтно при произношеніи гласныхъ звуковъ (а, е, о), когда ротъ широко открытъ. Если-же часть выдыхаемаго воздуха мы пустимъ черезъ носъ, то внутреннія части полости носа приходятъ въ замѣтное колебаніе, отчего и получается тотъ колеблющійся гулъ, который придаетъ образовавшейся въ полости рта гласной *носовой звукъ*, если при этомъ мы сохранимъ языкъ въ свободномъ неподвижномъ положеніи.

---

[8] Общее замѣчаніе о носовыхъ звукахъ.

§ **1.** Носовые звуки мы условились обозначать буквами о, э съ маленькимъ ^{н} наверху въ видѣ показателя степени. Подобное обозначеніе и должно напоминать обучающемуся, что эти буквы имѣютъ свою спеціальную особенность, т. е. что онѣ хотя и **гласныя**, но имѣютъ **носовой звукъ**.

§ **2. Задачи для повторенія.**

Задача 1. Прочтите еще разъ со вниманіемъ отдѣлъ 7, § 1, и, соблюдая указанныя правила, прочитайте нѣсколько разъ вслухъ, но *медленно*, тѣ примѣры, которые приведены въ отд. 7, §§ 3 и 4. Разумѣется, вначалѣ дѣло не обойдется безъ нѣкоторыхъ затрудненій, но этимъ не слѣдуетъ особенно смущаться, такъ какъ впослѣдствіи легкость произношенія явится сама собой.

Задача 2. Отвѣтьте письменно на слѣдующіе вопросы:

а) Будетъ-ли носовой звукъ—согласная или гласная, при произношеніи ко-

торой выдыханіе дѣлается черезъ носъ? [7,1].

б) Возможно-ли произнести правильно носовой звукъ, если языкъ не остается неподвижнымъ? [7,1].

в) Возможно-ли придать носовому звуку любую протяжность, если дѣлать языкомъ движеніе впередъ, т. е. къ зубамъ, или назадъ, т. е. къ гортани? [7,1].

г) Для правильнаго произношенія носового звука нужно-ли свободно раскрыть ротъ? [7,1].

---

[9] Необходимыя указанія.

1) **Распредѣленіе матеріала.** Каждый «*выпускъ*» «Самоучителя» содержитъ въ себѣ два «*урока*»; каждый урокъ дѣлится на «*отдѣлы*; въ свою очередь, отдѣлы распадаются на «*параграфы*».

2) **Отдѣлы и параграфы.** Въ томъ случаѣ, когда намъ бываетъ нужно сдѣлать ссылку на то или иное мѣсто книги, мы указываемъ нумеръ отдѣла въ такихъ скобкахъ [ ], а рядомъ показываемъ мелкимъ шрифтомъ нумеръ параграфа.

Такимъ образомъ указаніе [7,2] слѣдуетъ читать, смотри отд. 7, § 2. Мѣсто, указанное въ ссылкѣ, найти легко, такъ какъ на верху каждой страницы показаны жирнымъ шрифтомъ нумера заключающихся въ ней *отдѣловъ*.

3) Когда послѣ вопроса или задачи сдѣлано указаніе на отдѣлъ и параграфъ, гдѣ слѣдуетъ искать отвѣтъ, то это означаетъ слѣдующее:

учащійся долженъ сначала подумать, по памяти *отвѣтить на заданный вопросъ и* только послѣ этого *справиться, вѣренъ-ли отвѣтъ или нѣтъ.*

---

[10] Мягкіе звуки.

Польскій алфавитъ не имѣетъ отдѣльныхъ знаковъ для обозначенія мягкаго произношенія согласныхъ въ родѣ русскаго **ь**; кромѣ того, въ польскомъ языкѣ лишь одна гласная (**i**) мягка и обладаетъ свойствомъ смягчать предыдущую согласную, между тѣмъ какъ въ русскомъ языкѣ такихъ гласныхъ насчитывается 5 (я, е, ё, и, ю).

Поэтому для изображенія такихъ мягкихъ звуковъ на письмѣ и явилась потребность въ нѣкоторомъ видоизмѣненіи начертаній соотвѣтствующихъ твердыхъ звуковъ.

Въ польскомъ языкѣ такихъ мягкихъ звуковъ существуетъ четыре: **ć** (цэ), **ń** (эн), **ś** (эс), **ź** (зэт) и сочетанія этихъ звуковъ съ гласными. Поговоримъ о нихъ подробно.

---

[11] § 1. Мягкое **ć** (цэ)

по-польски изображается такъ:

ć,

т. е. той-же буквою съ занятою на верху.

Этотъ звукъ является вслѣдствіе смягченія **c** или **t** и произносится, какъ нѣчто среднее между русскими звуками **ть** и **ць**.

Для *правильнаго* произношенія этого звука мы можемъ указать на слѣдующее правило: звуки **т** и **ц** произносятся, какъ вы знаете, прикасаясь концомъ языка къ верхнимъ зубамъ и выдыхая воздухъ, какъ будто-бы вы выбрасывали эти звуки изъ рта; польскій звукъ **ć** произносится такимъ-же образомъ, но кончикъ языка долженъ слегка упираться въ переднюю часть нёба.

Это **мягкое с** *мы будемъ обозначать на письмѣ знакомъ*

= $т^{ь}$ =

т. е. буквою т *съ маленькимъ* ц *на верху и съ мягкимъ знакомъ въ видѣ показателя степени* для того, чтобы напомнить учащемуся, что польскій звукъ ć произносится какъ средній между русскими звуками **ть** и **ць**.

Примѣры:

być	(быт^{ь})	быть.
nić	(нит^{ь})	нить.
łakoć	(ла′-кот^{ць})	лакомство.

§ 2. **Мягкое n** (эн)

обозначается по польски такъ:

ń.

т. е. той-же буквою съ запятою на верху. Такое обозначеніе, какъ увидимъ дальше, сохраняется для всѣхъ мягкихъ звуковъ.

Этотъ звукъ произносится поляками какъ русское «*нь*» въ словѣ *конь*. Поэтому, мы будемъ обозначать его такъ:

= н^{ь} =

т. е. русской буквою н съ маленькимъ мягкимъ знакомъ ^{ь} *наверху въ видѣ показателя степени.*

Примѣры:

kamień	(ка′-мѣн^{ь})	камень.
strumień	(стру′-мѣн^{ь})	ручей.
słońce	(сло′н^{ь}-цэ)	солнце.

§ 3. **Мягкое s** (эс)

въ польскомъ алфавитѣ обозначается знакомъ:

ś

Этотъ звукъ произносится какъ средній между русскими звуками **шь** и **сь** въ словахъ: «мы**шь**», «хотѣло**сь**». Чтобы правильно произнести этотъ звукъ, вы сдѣлайте слѣдующее: произнесите обыкновенный русскій звукъ **с**, но такъ, чтобы вашъ языкъ при произношеніи этого звука остался въ *совершенно свободномъ*, непринужденномъ положеніи, выдыхая при этомъ воздухъ черезъ ротъ. Тогда вы и получите этотъ мягкій польскій звукъ ś.

Это мягкое s *мы будемъ обозначать русской буквой* **с** *съ маленькимъ мягкимъ знакомъ* ^{ь} *наверху въ видѣ показателя степени, т. е.*

= с^{ь} =

но обучающійся долженъ помнить, какъ именно должно произносить эти мягкіе звуки.

Примѣры:

wieś	(вѣс^{ь})	деревня.
ślad	(с^{ь}л^{ь}ад′)	слѣдъ.
równość	(ру′-внос^{ь}т^{ь})	равенство.

§ 4. **Мягкое z** (зэт)

изображается поляками на письмѣ такъ:

ź

Произношеніе этого звука среднее между звуками русской рѣчи: **жь** и **зь**. Для правильнаго произношенія запомните слѣдующее правило. Произнося звукъ **з**, вы касаетесь концомъ языка нижнихъ зубовъ; если вы теперь при этомъ кончикъ языка поднимите немного вверхъ, оставляя остальную его часть неподвижнымъ, вы получите тогда звукъ ź.

Этотъ звукъ мы будемъ обозначать знакомъ:

= з^{ь} =

т. е. буквою з съ маленькимъ мягкимъ знакомъ (^{ь}) *наверху въ видѣ показателя степени*, но просимъ учащагося обратить вниманіе на указанное произношеніе этого звука.

Примѣры:

źródło	(з^{ь}ру′-дло)	источникъ.

Когда-же звукъ ź находится въ концѣ

слова или слога, то онъ произносится какъ польское **ś**; въ этомъ случаѣ мы будемъ его обозначать точно такъ же, какъ обозначили эту букву, т. е. *буквою* **с** *съ маленькимъ мягкимъ знакомъ* ь *наверху въ видѣ показателя степени*

= с^{ь} =

Примѣры:

paź	(пас^{ь})	пажъ.
weź	(вэс^{ь})	возьми.
gałąź	(га$'$-ло^{н}с^{ь})	вѣтвь.

---

[12] Сочетанія мягкихъ звуковъ съ гласными.

Если тѣ мягкіе звуки, о которыхъ мы говорили въ предыдущемъ отдѣлѣ, соединяются съ гласными, тогда ихъ изображеніе нѣсколько измѣняется. Вмѣсто того, чтобы писать **ćało, ńoseę, śano, źarno**, пишутъ обыкновенно соотвѣтственные твердые звуки, смягчая ихъ мягкою гласною **i**, что въ сущности означаетъ то же, что занятая наверху. Являются такимъ образомъ сочетанія гласныхъ: **ia, ie, io, iu**, называемыя **двойными** звуками или съ французскаго **дифтонгами**. (о нихъ мы поговоримъ въ слѣдующемъ отдѣлѣ). Согласныя **c, n, s, z** произносятся при этомъ такъ, какъ мы это указали въ предыдущемъ отдѣлѣ, но сливаясь съ слѣдующими гласными. Поэтому мы будемъ употреблять тѣ же обозначенія, но *безъ мягкихъ знаковъ наверху.* Эти обозначенія будемъ употреблять потому, что намъ впослѣдствіи придется отдѣльно изображать *дифтонги* **ia, ie, io, iu**, и мы не желаемъ вводить учащагося въ заблужденіе многочисленными условными обозначеніями.

Примѣры:

ciało	(т͡ɕа$'$-ло)	тѣло.
siano	(ɕа$'$-но)	сѣно.
nioseę	(ɲо$'$-сэ^{н})	несу.
ziarno	(ʑа$'$р·но)	зерно.

---

[13] Двойные звуки.

§ 1. Двойные звуки въ русскомъ языкѣ. Возьмите слова: **май, рай, яйцо, байка** и т. п. Въ нихъ гласныя **а** и **я** съ послѣдующей буквой **й** какъ-бы сливаются въ одинъ звукъ, т. е. какъ-бы составляютъ вполнѣ самостоятельные звуки **ай** и **яй**.

§ 2. Польскіе двойные звуки.

У поляковъ двойные звуки нѣсколько отличаются отъ нашихъ. То, что въ польскомъ языкѣ называется двойнымъ звукомъ, есть произношеніе двухъ рядомъ стоящихъ гласныхъ въ одинъ звукъ. Происхожденіе этихъ звуковъ, какъ мы уже сказали выше [12], объясняется тѣмъ, что въ польскомъ языкѣ нѣкоторые согласные, находясь передъ твердой гласной, смягчаются посредствомъ **i**. Къ такимъ согласнымъ принадлежатъ слѣдующіе:

b, c, f, g, k, m, n, p, s, w, z.

§ 3. Дадимъ теперь изображенія этихъ звуковъ и выяснимъ ихъ произношеніе. Такихъ звуковъ въ польскомъ языкѣ семь:

ia, ie, io, ió, iu; ią, ię.

Всѣ эти звуки (за исключеніемъ **ie**) мы будемъ изображать соотвѣтственными буквами русской азбуки, первую гласную **i** мы будемъ печатать мелкимъ шрифтомъ (i) съ той цѣлью, чтобы показать, что этотъ звукъ явился здѣсь только для смягченія предыдущей гласной. Кромѣ того, надъ буквами будемъ ставить дугу (‿); она означаетъ, что стоящія подъ нею гласныя должны быть произнесены одна за другой, какъ *одинъ звукъ*, *однимъ* выдыханіемъ.

Вотъ эти обозначенія:

i͡a, i͡o, i͡y, i͡y; i͡oⁿ, i͡əⁿ.

Примѣры:

wiara	(вi͡a′-ра)	вѣра.
anioł	(а′-нi͡ол)	ангелъ.
zbiór	(збi͡y′р)	собраніе.
po południu	(по по-лу′д-нi͡y)	по-полудни.
piątek	(пi͡oⁿ′-тэк)	пятница.
między	(мi͡əⁿ′-д͡зы)	между.

§ 4. **Звукъ ie**

будетъ составлять исключеніе въ нашемъ обозначеніи. Этотъ звукъ произносится совершенно такъ, такъ русская буква **ѣ** въ словѣ *бѣдный*. Поэтому мы будемъ его обозначать этой буквой

= ѣ =

Примѣры:

miejsce	(мѣ′й-сцэ)	мѣсто.
ziemia	(зѣ′-мi͡a)	земля.
kierunek	(кѣ-ру′-нэк)	направленіе.
niech	(нѣх)	пусть.

---

[14] Польскіе звуки, состоящіе изъ сочетаній согласныхъ

Хотя всякая буква составляетъ лишь одинъ опредѣленный звукъ, однако, существуютъ въ польскомъ языкѣ звуки, изображаемые на письмѣ болѣе чѣмъ одною буквою. Такихъ звуковъ, называемыхъ: **podwòjne** (по-дву′й-нэ), польскій языкъ имѣетъ нѣсколько; они слѣдующіе:

ch, cz, rz, sz, szcz, dz, dż, dź.

---

[15] § 1. = **ch** (цэ′-х̌а) =

Этотъ звукъ произносится поляками совершенно такъ, какъ русское **х**, а потому мы и будемъ его обозначать этой буквою, т. е.

= х =

Примѣры:

chata	(ха′-та)	хижина.
pochód	(по′-худ)	шествіе.
ruch	(рух)	движеніе.

§ 2. = **cz** (цэ′-зэт) =

Произношеніе этого звука совершенно сходно съ произношеніемъ русскаго звука **ч**; слѣдовательно, мы изобразимъ этотъ звукъ такъ:

= ч =

Примѣры:

podczas	(по′д-час)	впродолженіе.
wstecz	(встэч)	назадъ.
rzecz	(жэч)	вещь.
tajemniczy	(та-ем-ні′-чы)	тайный.

§ 3. = **rz** (э′р-зэт) =

Звукъ **rz** произносится, какъ русское **ж**; поэтому мы будемъ его изображать на письмѣ черезъ

= ж =

Примѣры:

rzeka	(жэ′-ка)	рѣка.
burzyć	(бу′-жыт̑ь)	разорять.
drzemać	(джэ′-мат̑ь)	дремать.
rzecz	(жэч)	вещь.

Нѣкоторыя согласныя (**k, p, t**) обладаютъ тѣмъ свойствомъ, что послѣ нихъ звукъ **rz** произносится, какъ русское **ш** [1]). Такое же произношеніе имѣетъ этотъ звукъ въ концѣ слога. Въ этихъ случаяхъ мы будемъ обозначать этотъ звукъ буквою

= ш =

Примѣры:

przestrzeń	(пшэ′-стшэнь)	пространство
krzemień	(кше′-мѣнь)	кремній.

---

1) О разныхъ произношеніяхъ нѣкоторыхъ звуковъ см. отдѣлы 2 и 21,2.

§ 4. = sz (э′с-зэт) =

Этотъ звукъ произносится, какъ русское **ш**. Мы будемъ его обозначать въ нашемъ руководствѣ русскою буквою

= ш =

Примѣры:

szukać	(шу′-каѣ^{ъ})	искать.
szacunek	(ша-цу′-нэк)	почтеніе.
koszary	(ко-ша′ры)	казармы.

§ 5. = szcz (э′с-зэт-цэ′-зэт).

Это сложное сочетаніе четырехъ звуковъ произносится совершенно такъ же, какъ русская буква

= щ =

Мы примемъ въ нашемъ учебникѣ эту букву за изображеніе этого звука на письмѣ.

Примѣры:

pszczoła	(пщо′-ла)	пчела.
szczodry	(що′-дры)	щедрый.
szczątki	(що^{н}′т-кі)	останки.

---

[16] Сочетанія звука d со звуками z, ż, ź.

§ 1. = dz (дэ′-зэт) =

Это сочетаніе звуковъ произносится обыкновенно, какъ русское **дз**; мы будемъ его обозначать на письмѣ тоже двумя буквами съ дугою на верху

= $\widehat{\text{дз}}$ =

указывая на то, что оба эти звука должны произноситься одинаково сильно и притомъ, какъ одинъ звукъ.

Если этотъ звукъ стоитъ въ концѣ слова или слога, тогда онъ произносится какъ русское **ц**. Во всѣхъ тѣхъ случаяхъ мы будемъ этотъ звукъ обозначать для болѣе правильнаго произношенія буквою

= ц =

Примѣры:

na drodze	(на дро′-дз-э)	на дорогѣ.
wodzem	(во′-дзэм)	вождемъ.
między	(мэ^{н}′-дзы)	между.
ludzki	(л^{ъ}у′ц-кі)	человѣческій.
pomódz	(по′-муц)	помочь.

§ 2 =dż (дэ-жэт)=

Этотъ звукъ произносится поляками, какъ сочетаніе русскихъ звукова **дж**.

Мы будемъ его изображать этими буквами:

= дж =

притомъ безъ дуги на верху, ибо эти звуки не произносятся вмѣстѣ, какъ одинъ звукъ.

Примѣры:

dżdżysty	(дждж′-сты)	дождливый,
wyjeżdżać	(вы-е′ж-джаѣ^{ъ})	уѣзжать.

§ 3. = dź (дэ-зѣт) =

Этотъ звукъ употребляется въ польскомъ языкѣ троякимъ образомъ: 1) передъ согласною буквою, 2) передъ гласною и 3) въ концѣ слова или слога. Разсмотримъ его произношеніе въ каждомъ изъ этихъ случаевъ отдѣльно.

1. Если звукъ dź стоитъ передъ согласною буквою, то онъ произносится обыкновеннымъ образомъ, какъ сочетаніе двухъ звуковъ: d (дэ) и ź (з^{ъ}); слѣдовательно, въ этомъ случаѣ мы будемъ его обозначать знакомъ

= дз^{ъ} =

Примѣры:

źdźbło	(з^{ъ}дз^{ъ}бло)	былинка.

2. Если этотъ звукъ находится не

редъ гласною буквою, то какъ мы это уже замѣтили въ отд. 12, начертаніе буквы **dź** измѣняется въ **dz(i)**, вслѣдствіе того, что здѣсь является смягчающаяся гласная **i**.

Мы будемъ это сочетаніе **dzi** обозначать какъ обыкновенное **dz**, буквами

= д͡з =

съ дугой на верху; но нужно обратить вниманіе на то, что слѣдующая мягкая гласная смягчаетъ этотъ звукъ, какъ это видѣли въ отд. 12.

Примѣры:

dzień	(дзѣнь)	день,
widzialny	(ві-дзя′л-ны)	видимый.

3. Наконецъ, если звукъ **dź** стоитъ въ концѣ слова или слога, то его произношеніе совершенно сходно съ произношеніемъ польскаго звука **ć**.

Въ этомъ случаѣ чтобы показать, что звукъ **dz** близокъ къ ц, будемъ изображать этотъ звукъ нѣсколько иначе чѣмъ звукъ **ć**, т. е. *буквою* ц *съ маленькимъ* т *на верху и съ мягкимъ знакомъ* ь *въ видѣ показателя степени*

= ц͡ь =

Примѣры:

Śledź	(сьлъэ͡цъ)	селедка,
powódź	(по′-вуцъ)	наводненіе,
idź	(іцъ)	идп.

---

[17] О произношеніи нѣкоторыхъ польскихъ буквъ.

Въ предыдущихъ отдѣлахъ [5—16] мы изложили всѣ тѣ особенности произношенія, которыми польскій языкъ отличается не только отъ русскаго, но и отъ другихъ языковъ; при этомъ мы перечислили всѣ польскіе звуки, которыхъ нѣтъ въ русской азбукѣ, и подробно разъяснили ихъ произношеніе.

Но и между тѣми звуками польской азбуки, для которыхъ въ русскомъ алфавитѣ есть соотвѣтственныя начертанія, являются еще такіе, которые въ нѣкоторыхъ случаяхъ произносятся нѣсколько иначе. Объ нихъ-то мы и поговоримъ теперь, и на томъ закончимъ фонетику польскаго языка.

[18] **Обозначеніе польскаго i,**

Въ настоящемъ «самоучителѣ» польскій звукъ **i** нами передается всюду буквою **i**, а не **и**. Слѣлано это на томъ простомъ основаніи, что наше восьмеричное **и** послѣ шипящихъ буквъ принимаетъ звукъ близкій къ **ы** («ши**и**ло») (ш**ы**ло), «ши**и**бко» (ш**ы**бко), «ци**и**ркъ» (ц**ы**ркъ), между тѣмъ какъ **i** десятиричное произносится всегда чисто, какъ того и требуетъ произношеніе польскаго **i**.

---

[19] О произношеніи буквы j (йот).

Эта польская буква **j** (йот) соотвѣтствуетъ нашей русской буквѣ **й**. У насъ **й** ставится только въ концѣ словъ или слоговъ, у поляковъ же она употребляется и въ началѣ ихъ. Буква **j** въ польскомъ азыкѣ встрѣчается или отдѣльно или въ соединеніи съ гласными буквами: **a**, **e**, **o**, **ò**, **u**, причемъ образуются двойные звуки **ja**, **je**, **jo**, **jò**, **ju**, которые произносятся настолько быстро, что ухо слышитъ какъ бы одинъ звукъ.

Въ первомъ случаѣ, когда буква стоитъ въ концѣ слога, она произносится какъ русское **й**; мы будемъ тогда обозначать

= й =

Если же она соединяется съ гласными, то тогда:

ja (йа)	соотвѣтствуетъ	нашему	**я**
je (йэ)	«	«	**е**, **ѣ**
jo (йо)	«	«	**ё**
jò, **ju** (йу)	«	«	**ю**

Изображая произношеніе, мы могли бы обозначать эти сочетанія буквы **j** съ гласными **a**, **e**, **o**. **ò**. **u**, какъ показано

выше, т. е. **йа, йе, йо, йу**; но для большей наглядности, такъ какъ эти сочетанія буквъ соотвѣтствуютъ указаннымъ выше буквамъ русскаго алфавита, мы будемъ обозначать эти буквы такъ:

ja . . я	Та же буква можетъ соединяться и съ носовыми звуками: ą. ę; тогда придется эти звуки обозначать такъ:
je . . е [1])	
jo . . ё [2])	
jó . . ю	
ju . . ю	ją ю͡н
	ję ю͡н

Примѣры:

rój	(руй)	рой.
kraj	(край)	страна.
jaskinia	(я-скі′-ні͡а)	пещера.
jabłko	(я′бл·ко)	яблоко.
jézioro	(е-зю͡′-ро).	озеро.
jeszcze	(е′-щэ)	еще.
krajobraz	(кра-ё′-браз)	ландшафтъ.
Jowisz	(ё′-віш)	Юпитеръ.
Józef	(ю′-зэф)	Іосифъ.
jutro	(ю′-тро)	завтра.
jąkać się	(ю͡н′-кат͡ь сі͡эн)	запкаться.
język	(і͡эн′-зык)	языкъ.

[20] О произношеніи буквы x (ікс).

Польская буква **x** произносится, какъ сочетаніе русскихъ буквъ **кс**, а потому мы эту букву и будемъ обозначать

= кс =

Примѣръ:

Xer**x**es (ксэ′р-ксэс) Ксерскъ.

Эта буква употребляется поляками лишь въ словахъ иностранныхъ, главнымъ образомъ въ именахъ собственныхъ; во всѣхъ прочихъ случаяхъ пишется **ks** (ка′-эс).

[1]) Это е нужно произносить такъ, какъ оно произносится въ словахъ: не, великій, меньшій и т. п.

[2]) Звукъ ё слѣдуетъ произносить такъ, какъ его слышимъ въ словахъ: мёдъ, осёлъ, вёлъ и т. п.

[21] О произношеніи звука ż (жэт).

Буква ż произносится въ большинствѣ случаевъ, какъ русскій звукъ **ж**, поэтому мы ее будемъ тогда обозначать

= ж =

Если этотъ звукъ приходится въ концѣ слова или слога, то тогда онъ произносится какъ русское **ш**. Въ этомъ случаѣ мы его обозначимъ:

= ш =

Примѣры:

łożysko	(ло-жы′-ско)	логовище.
życie	(жы′-ц͡ѣ)	жизнь.
sprzedaż	(сишэ′-даш)	продажа.
chociaż	(х͡о′-ц͡іаш)	хотя.

[22] Смѣшеніе твердыхъ и мягкихъ согласныхъ.

§ 1. Въ русской рѣчи мы сплошь и рядомъ встрѣчаемъ небрежное произношеніе мягкихъ согласныхъ, вслѣдствіе чего происходитъ, что согласныя:

б, д, г, в, з, ж произносятся какъ **п, т, к, ф, с, ш**.

Напримѣръ, вмѣсто «зо**б**ъ» говорятъ «зо**п**ъ», вмѣсто «ка**д**ка»—«ка**т**ка», вмѣсто «вдру**г**ъ»—«вдру**к**ъ», вмѣсто «прили**в**ъ» — «прили**ф**ъ», вмѣсто «га**з**ъ» — «га**с**ъ», вмѣсто «но**ж**ъ» — «но**ш**ъ». Происходитъ это, конечно, вслѣдствіе того, что въ разговорѣ мы мало себя слушаемъ, почему и ухо наше не привыкаетъ отличать разницу произношенія твердыхъ и мягкихъ согласныхъ. Въ этомъ отношеніи весьма характерно еще и то обстоятельство, что многія затрудняются иногда въ правописаніи, т. е. писать-ли, даже напр. слово «сала**т**ъ» чарезъ **т** или черезъ **д**?

Нѣчто подобное встрѣчается и въ польскомъ языкѣ. Тамъ тоже согласныя:

b, d, g, w, z, ż произносятся какъ **p, t, k, f, s, sz.**

Напримѣръ, пишется **dąb**, произносится же до^{н}п (дубъ), пишется **ch**ó**d**, произносится хут (ходъ), пишется Bó**g**, произносится бу**к** (Богъ), пишутъ mró**z**, а говорятъ мру**с** (морозъ) и т. п.

§ 2. Раньше (см. отд. 11,$_4$, 15,$_3$, 16,$_1$, 16,$_3$, 21) мы указывали на тѣ исключительные случаи, въ которыхъ нѣкоторыя буквы произносятся и изображаются нами иначе, чѣмъ обыкновенно. Повторимъ ихъ теперь вкратцѣ:

1) Буква **ź** обозначается обыкновенно черезъ з^{ь}; когда-же она стоитъ въ концѣ слога, то произносится и изображается буквою с^{ь}.

2) Буквы **rz** и **ż** произносятся и изображаются обыкновенно буквою: ж; въ концѣ слога ихъ изображаютъ и произносятъ: ш.

3) Буква **dz** произносится и изображается всегда такъ: дз͡; въ концѣ слова или слога произносится и изображается ц.

4) Букву **dź** обыкновенно произносятъ и изображаютъ: дз^{ь}; если-же находится въ концѣ слога, получаетъ произношеніе и изображеніе: ц^{ь}.

Во всѣхъ прочихъ, здѣсь не указанныхъ случаяхъ, мы будемъ обозначать звуки такъ, какъ они пишутся, а не такъ, какъ произносятся. Поэтому ниже указанъ безошибочный способъ для различія твердыхъ согласныхъ отъ мягкихъ, что необходимо и для правильнаго ихъ произношенія.

§ 3. Мягкія согласныя съ гласною. Попробуйте произнести согласныя буквы **ф, с, ш,** безъ гласной, т. е. не *эф, ес, ша*, а такъ, какъ учатъ у насъ азбуку по звуковой методѣ **ф′, с′, ш′.** Вы услышите лишь одно шипѣніе, безъ участія голоса. Если вы при этомъ приложите къ горлу палецъ, то замѣтите, что въ горлѣ **никакихъ сокращеній мускуловъ** не происходитъ, такъ какъ самый звукъ образуется у васъ не въ горлѣ, а при выходѣ изо рта или, такъ сказать, въ полости рта.

Если вы тѣмъ-же способомъ (т. е. по звуковой методѣ) произнесете, и притомъ правильно, буквы противуположныя **ф, с, ш,** т. е. *мягкія согласныя* **в, з, ж,** то приставленный къ горлу палецъ ощутитъ легкое *дрожаніе* въ гортани, которое происходитъ вслѣдствіе колебанія голосовыхъ связокъ. Колебаніе это даетъ голосу *тонъ*, а потому одновременно съ **в, з, ж** *слышится* еще нѣчто въ родѣ невнятной гласной.

Точно такое-же различіе между

б, д, г
и
п, т, к

т. е. при произношеніи мягкихъ согласныхъ **б, д, г** (по звуковой методѣ), *ощущается* въ гортани дрожаніе и *слышится* сопровождающій ихъ гласный звукъ, при произнесеніи-же буквъ **п, т, к** — *ничего подобнаго не бываетъ.*

§ 4. Твердыя: безъ участія голоса; мягкія: съ участіемъ голоса.

Изъ вышеизложеннаго вытекаетъ слѣдующее *правило:*

твердыя согласныя: **ф, с. ш, п, т, к** произносятся **безъ участія голоса**

мягкія согласныя: **в, з, б, д, г** произносятся **при участіи голоса**, т. е. посредствомъ колебанія голосовыхъ связокъ, отчего является хотя и невнятный гласный звукъ.

---

[23] О переносѣ словъ.

§ 1. Переноса словъ пока слѣдуетъ избѣгать. Если какое-либо слово не уписывается въ строку, то обыкновенно неуписавшуюся часть его обрываютъ и переносятъ на слѣдующую строку.

Напримѣръ: ра-górek. И въ русскомъ языкѣ переносъ словъ весьма часто для многихъ соста-

вляетъ затрудненіе; чтобы правильно сдѣлать переносъ польскаго слова, нужно знать хорошо происхожденіе и составъ его. Поэтому, мы совѣтуемъ, во избѣжаніе ошибокъ, вовсе пока не дѣлать переноса словъ. Если-бы случилось, что какое-либо слово не уписывается въ строкѣ, переносите его *цѣликомъ* въ слѣдующую строку.

---

[24] Ударенiе.

§ 1. Объ удареніяхъ въ русскомъ языкѣ. Въ русскомъ языкѣ ударенiе дѣлается и на первомъ слогѣ, и на внутреннихъ, и на конечномъ: **ма′**-туш-ка; ра-**бы′**-ня; о-бу-**че′**-ніе; но-**га′**.

Совсѣмъ по другому дѣлается это у поляковъ.

§ 2. Объ ударенiи въ польскомъ языкѣ. Ударенiе въ польскомъ языкѣ основано на общемъ правилѣ **особенно отчетливо произносить предпослѣдній слогъ.**

dziecko (дзѣ′-цко); je**zio**го (е-зьо′-ро).

Русскому, привыкшему съ дѣтства слышать ударенія на различныхъ слогахъ, будетъ нѣсколько трудно привыкнуть къ польскому ударенію. Для облегченія мы будемъ употреблять клинообразный значекъ

= ′ =

который и будемъ ставить за гласной, чтобы напомнить, что на этой гласной слѣдуетъ сдѣлать ударенiе.

§ 3. Ударенiе на словахъ въ предложенiи. До сихъ поръ мы говорили относительно удареній на слогахъ въ *отдѣльныхъ словахъ*; теперь укажемъ, какъ выдѣляются посредствомъ удареній слова въ связной рѣчи, въ цѣлой выраженной мысли, т. е. *въ предложенiи*. И здѣсь, какъ и въ удареніяхъ на словахъ, мы встрѣчаемся съ весьма замѣтнымъ различіемъ. Въ польскомъ языкѣ такъ-же, какъ и въ рускомъ, ударенiе въ предложенiи дѣлается сообразно смыслу рѣчи, а потому въ одной и той-же фразѣ ударенiе можетъ стоять на разныхъ словахъ, смотря потому, на которое изъ нихъ говорящій желаетъ обратить особенное вниманiе. Напримѣръ:

Да″йте мнѣ поскорѣй хлѣба.
Дайте **мнѣ″** поскорѣй хлѣба.
Дайте мнѣ поскорѣ″**й** хлѣба.
Дайте мнѣ поскорѣй **хлѣ″**ба.

Замѣтимъ еще, что на произнесенiе того слова, которое мы желаемъ въ предложенiи особенно ясно выдѣлить, мы расходуемъ почти весь запасъ выдыхаемаго воздуха. Если это слово стоитъ въ началѣ или въ серединѣ предложенія, то остальные слоги слышатся уже менѣе ясно, а нѣкоторые изъ нихъ почти совсѣмъ не слышны, напр.:

Я″ ѣздилъ въ Амстердамъ.
Никогда″ ему не выздоровѣть.

Ударенiе въ предложенiи мы будемъ обозначать двойнымъ значкомъ:

= ″ =

§ 4. Необходимо имѣть въ виду, что **полякъ дѣлаетъ ударенія не такъ сильно, какъ русскій.** Соблюденiе правилъ интонаціи дастъ рѣчи извѣстнаго рода красоту, а потому нужно обратить вниманiе на значки ′ и ″, которыми мы обозначаемъ ударенія, но отнюдь не злоупотреблять интонаціей.

§ 5. Уклоненія. Въ нѣкоторыхъ словахъ мы иногда дѣлаемъ ударенія различно, напр.: «гео′-графъ» и гео-гра′фъ: «фе-но-ме′нъ» и фе-но′-менъ. Въ польскомъ языкѣ встрѣчаются иногда слова съ удареніемъ не на предпослѣднемъ слогѣ; большею частью это замѣчается въ словахъ иностранныхъ. Напр., говорятъ: «А-ме′-ry-ka» «A′m-ster-dam» и т. п. Такія уклоненія, конечно, не измѣняютъ вышеприведеннаго правила [23.₂].

---

[25] Замѣчанія, касающіяся вообще произношенія.

§ 1. Система для обозначенія произношенія. Если учащійся относился къ изложенному до сихъ поръ съ полнымъ вниманіемъ, то онъ навѣрное легко убѣдился, что принятая нами система для обозначенія произношенія, хотя на первый взглядъ и трудна, но на самомъ дѣлѣ вся трудность сводится къ нѣсколькимъ лишнимъ значкамъ и буквамъ, усвоить которыя *весьма легко*. И дѣйствительно, вся система знаковъ можетъ быть изложена въ нѣсколькихъ строкахъ: ′ удареніе въ словѣ; ″ удареніе въ предложеніи; ⁀ дуга надъ двойными звуками.

Условныя буквы: х̆, лᵇ, оᴴ, эᴴ, т̆ᵇ, нᵇ, сᵇ, зᵇ, ц̆ᵇ для звуковъ которыхъ нельзя выразить обычными русскими буквами.

Мелкій шрифтъ (петитъ): для слабыхъ звуковъ.

§ 2. Таблица произношеній. Ниже мы помѣщаемъ систематическую таблицу произношеній. Въ ней собрано въ извѣстномъ порядкѣ все то, что уже было изложено въ предшествующихъ отдѣлахъ. Эта таблица кромѣ того, что будетъ впослѣдствіи служить для справокъ, окажетъ и теперь большую пользу, какъ повтореніе предыдущаго, но *въ другой формѣ*. Повтореніе-же всегда полезно. Если читатель что-либо не ясно понялъ въ одномъ изложеніи, онъ пойметъ его въ другомъ; если-же весь матеріалъ былъ понятъ сразу, то повтореніе въ иномъ изложеніи болѣе укрѣпитъ въ памяти то, что уже понято и хорошо усвоено.

---

[26] Систематическая таблица

знаковъ и условныхъ буквъ для показанія произношенія.

I. Особые знаки:

′ **Удареніе въ словѣ:** показываетъ, какой слогъ **въ словѣ** слѣдуетъ наиболѣе выдѣлить произношеніемъ: **до′-ма, до-ма′** [24,2].

″ **Удареніе въ предложеніи:** показываетъ, какой слогъ **въ предложеніи** слѣдуетъ наиболѣе выдѣлить произношеніемъ: **я тве″рдо усвоилъ польское произношеніе** [24,3].

- Раздѣлительная черточка (тире): дѣлитъ слово на звуковые слоги rze-czuł-ka (жэ-чу′л-ка) *рѣчка*.

⁀ **Дуга:** означаетъ, такъ называемые двойные звуки: między (мі͡эᴴ′-д͡зы) [13].

II. Русскія буквы (б, г, ж, к, ф и т. д.) употребляются для передачи тѣхъ польскихъ звуковъ, которые ими могутъ быть переданы съ точностью.

III. Условныя буквы х̆, лᵇ, оᴴ, эᴴ, т̆ᵇ, сᵇ, нᵇ, зᵇ, ц̆ᵇ служатъ для передачи тѣхъ польскихъ звуковъ, для которыхъ нѣтъ въ русскомъ алфавитѣ соотвѣтствующихъ знаковъ.

IV. Мелкій шрифтъ употребляется для обозначенія слабыхъ звуковъ.

V. Списокъ значковъ, служащихъ для показанія произношенія.

(Цифры подъ буквами указываютъ на соотвѣтствующіе §§ нижеприведенной таблицы, гдѣ и сдѣланы всѣ необходимыя поясненія).

$\underset{1}{о^{н}}$; $\underset{2}{э^{н}}$; $\underset{3}{е.\ ё}$; $\underset{4}{і,\ і}$; $\underset{5}{я}$; $\underset{6}{ю}$; $\underset{7}{ѣ}$; $\underset{8}{х}$; $\underset{9}{й}$; $\underset{10}{л^{ь}}$;

$\underset{11}{т^{ь}}$; $\underset{12}{н^{ь}}$; $\underset{13}{с^{ь}}$; $\underset{14}{з^{ь}}$; $\underset{15}{ц^{ь}}$.

VI. Таблица для поясненія значковъ.

А. Гласныя.

Носовое о: dąbrowa (до^{н}-бро′-ва) *дубрава.*

Ротъ свободно открытъ; языкъ лежитъ во рту неподвижно; выдыханіе черезъ носъ [7,3].

Носовое э: mędrzec (мэ^{н}′-джэц) *мудрецъ.*

Произнесите звукъ э въ *носъ*; ротъ открытъ свободно; языкъ во рту неподвиженъ [7,4].

Мягкое, протяжное е: jechać (е′-хат^{ь}) *ѣхать.* Польское **е** въ произношеніи сходно съ нашимъ **е**, какъ мы его произносимъ въ словѣ «**не**». Въ польскомъ этотъ звукъ составляетъ цѣлый слогъ **je** [19].

Мягкое, протяжное ё: Jordan (ё′р-дан) *Іорданъ.* Его надо произносить какъ русскій звукъ **ё** въ словѣ «**мёдъ**» [19].

Чистое і: wino (ві′-но) *вино*; cicho (ті′-хо) *тихо.*
Слабое і: почти сходное съ нашимъ **ь**: wiara (ві̯а′-ра) *вѣра*, między (мі̯э^{н}′-дзы) *между.*

Звукъ **і** всегда произносится чисто: «**ви**но», «**ки**нуть»; онъ никогда не принимаетъ звука **ы**, какъ это слышится въ русскомъ языкѣ послѣ шипящихъ буквъ (ш**ы**ло, ц**ы**ркъ), почему мы и употребляемъ въ нашемъ учебникѣ всюду **і** (десятеричное), а не **и** (восьмеричное) [18].

Долгое я: wyjazd (вы′-язд) *отъѣздъ.* Этотъ звукъ надобно произносить, какъ русское **я** въ словѣ «**няня**», т. е. немного протяжно [19].

Долгое ю: jutro (ю′-тро) *завтра.* Это долгое **ю** произносится какъ русское **ю** въ словѣ «**ю**ность».

Губы сильно заострены и вытянуты впередъ, какъ бы для того, чтобы свистнуть [19].

Короткое е (ѣ): произносится какъ русское **е**, изображаемое буквою **ѣ**, напр. въ словѣ: «б**ѣ**дный».
biedny (бѣ′д-ны) *бѣдный*, niech (нѣх) *пусть* [13,4].

Б. Согласныя.

Слабое, гортанное x: произносится какъ русское **г** въ словахъ «Господи», благословеніе»: ẖamulec (x̌а-му′-л^{ь}эц) *тормазъ*. [6,1].

Нёбное, короткое й (i̯ота): ставится только въ концѣ слова и произносится какъ русская полугласная **й**: oь̯yczaj (о-бы′-чай) *обычай*, kraj (край) *страна*. [19].

Польское **l** отличается отъ нашего **л** тѣмъ, что гораздо мягче и болѣе походитъ на наше **л** въ словѣ «легкій». Мы произносимъ наше **л** такъ, что кончикъ языка слегка прижимается къ верхнему ряду переднихъ зубовъ; польское-же **l** произносится такъ, что языкъ касается не зубовъ, а *середины* нёба. Чтобы смягчить наше **л**, мы, при обозначеніи польскаго **l**, ставимъ на верху мягкій знакъ въ видѣ показателя степени, но просимъ постоянно помнить, что это лишь условный значокъ. Во многихъ случаяхъ это обозначеніе достигаетъ цѣли, какъ напр. въ словѣ walka (ва′л^{ь}ка), гдѣ этотъ мягкій знакъ даже слышенъ; въ нѣкоторыхъ же случаяхъ, какъ напр. въ словѣ prolog (про′-л^{ь}ог), этотъ мягкій знакъ совершенно не слышенъ, а лишь указываетъ, что букву **л** не слѣдуетъ произносить грубо; какъ въ словахъ «**л**огъ», «**л**оговище», а мягко, чтобы языкъ коснулся середины неба. Надѣемся, что этихъ указаній будетъ совершенно достаточно, чтобы выработать правильное произношеніе польскаго **l** [6,c].

Польскій звукъ **ć** является среднимъ между русскими звуками **ць** и **ть**. Мы произносимъ эти звуки такъ, что прикасаемся концомъ языка къ верхнему ряду переднихъ зубовъ; польское-же **ć** произносится такъ, что языкъ касается не зубовъ, а упирается слегка въ переднюю часть неба [11,1].

Польское **ń** произносится совершенно такимъ же образомъ, какъ русское **нь** въ словѣ «ко**нь**»: ciеń (ц̑ѣн^{ь}) *тынъ*, dzień (д͡зѣн^{ь}) день, koń (кон^{ь}) лошадь [11,2].

Польскій звукъ **ś** есть средній между русскими звуками **сь** и **шь**. Чтобы произнести этотъ звукъ хорошо, нужно выговорить русскій звукъ **с**, но такъ, чтобы языкъ остался совершенно свободнымъ: coś (цос^{ь}) *что-то* [11,3].

Звукъ **ź** отличается по произношенію отъ русскаго звука **з**. Мы произносимъ наше **з** такъ, что кончикъ языка слегка упирается въ нижніе зубы; если-же мы кончикъ языка поднимаемъ немного вверхъ оставляя остальную часть его свободнымъ, то получимъ польскій звукъ **ź**: jeździć (е′з^{ь}-дзи̯ѣ^{ь}) ѣздить. [11,4].

Звукъ **dź** произносится совершенно такимъ-же образомъ, какъ польскій-же звукъ **ć** и также является среднимъ между русскими звуками **ць** и **ть**. Напр.: powódź (по′-вуц^{ь}) наводненіе.

[27] **Всякое начало трудно.**

Метода почтенныхъ авторовъ заслуживаетъ главнымъ образомъ вниманія въ томъ отношеніи, что обучающійся по ней съ первыхъ-же страницъ весь погружается въ область изучаемаго языка. Если на первыхъ порахъ его и озадачитъ количество, новизна, а главное многосторонность охватывающихъ впечатлѣній. то все-таки ему не слѣдуетъ терять мужества и помнить, что «всякое начало трудно». Безусловно, каждому обучающему придется *не одинъ разъ* прочесть этотъ первый выпускъ, чтобы изучить его основательно. Нужно помнить, что онъ составляетъ фундаментъ всего дальнѣйшаго обученія, а потому чѣмъ прочнѣе фундаментъ, тѣмъ устойчивѣе и крѣпче все зданіе. Тому, кто не изучитъ основательно перваго выпуска, впослѣдствіи *часто* придется прибѣгать къ нему за справками, а это будетъ лишь трата времени, которое съ большею пользою могло-бы быть употреблено на что-либо другое.

Настоящій выпускъ обучающійся, несмотря на всѣ трудности, долженъ одолѣть **во что-бы то ни стало**, Только отъ этого и будетъ зависѣть дальнѣйшій успѣхъ въ изученіи польскаго языка.

УРОКЪ 2.

[28] **А. Текстъ.** (Упр. 1—4).

Помѣщенный ниже текстъ принесетъ намъ тройную пользу: во-первыхъ, онъ пріучитъ нашъ *глазъ* къ начертанію польскихъ словъ, во-вторыхъ, пріучитъ *ухо* къ ихъ звуку и въ-третьихъ, дастъ ясное понятіе о *значеніи* каждаго встрѣтившагося слова.

Возьмите приложенную въ концѣ выпуска «рѣшотку» и съ помощью ея приступите къ слѣдующимъ упражненіямъ:

Упражненіе 1 (Произношеніе). Читая вслухъ *среднюю* строчку, заучите хорошенько показанное въ ней произношеніе словъ: если встрѣчается многосложное слово, заучивайте сперва отдѣльно слоги, отдѣленные другъ отъ друга черточкою (-), а потомъ, постарайтесь произнести все слово цѣлкомъ.

Дѣлайте все это медленно, спокойно, одно за другимъ.

Упражненіе 2 (Начертаніе). Смотрите исключительно на польскій текстъ, помѣщевный въ *первой* строчкѣ, не прибѣгая къ помощи *средней*, въ которой показано произношеніе. При этомъ вглядывайтесь въ начертаніе (орографію) каждаго слова. Вторую и третью строчки накройте рѣшоткой.

Если увидите, что нѣкоторыхъ польскихъ словъ вы не въ состояніи прочесть, не заглядывая въ среднюю строчку, то вернитесь къ 1 упражненію и читайте произношеніе до тѣхъ поръ, пока не будете въ состояніи прочесть польскій текстъ, не прибѣгая къ помощи средней строчки.

Упражненіе 3 (Значеніе). Читайте только послѣднюю, *третью* строчку, запоминая переводъ съ соотвѣтствующими польскими словами первой строчки; писать при этомъ не нужно.

Упражненіе 4 (Повтореніе 1, 2 и 3 упражненій въ связи; удареніе въ слогахъ и въ словахъ). Закройте рѣшеткою 1 и 3 строчки; видимою останется только вторая, показывающая произношеніе. Читайте теперь эту строчку *вслухъ*, соблюдая ударенія въ слогахъ и словахъ (′ и ″); одновременно съ этимъ *пишите по памяти* польскія слова по-польски. По возможности старайтесь припоминать и русскій переводъ тѣхъ словъ, которыя пишете. Потомъ сравните написанное вами съ печатнымъ, т. е. съ первою строчкою текста.

«Placówka» przez Bolesława Prusa *)

плʲа-цу′в-ка пшез бо-лʲэ-сла′-ва пру′са.

«Постъ» черезъ **) Болеслава Пруса.

1 Z	pod	pagórka] ***),	2 nie	większego	od	chaty],
з	под	па-гу″р-ка,	нѣ	вi̯э̯ⁿк-шэ′-го	од	ха″-ты,
Изъ-подъ		холма,	не	большаго	отъ	хижины,

wypływa	źródło	rzeki	Białki.	3 W	opoczystym	gruncie
вы-плы′-ва	зʲру′-дло	жэ′-кі	бi̯а″л-кі	в	о-по-чы′-стым	гру′н-тѣ
вытекаетъ	источникъ	рѣки	Бялки.	Въ	каменистой	почвѣ

wyżłobiło	ono	kotlinę,	gdzie	woda	4 burzy	się	i	kipi,]
вы-жло-бі′-ло	о′-но	ко-тлʲі″-нэⁿ	гдзѣ	во′-да	бу′-жы	сi̯э̯ⁿ	і	кі″-пі,
выдолбилъ	онъ	котловину,	гдѣ	вода	волнуетъ	себя	и	бьетъ ключемъ

5 jak	rój	pszczół,]	6 gotujący	się	do	odlotu.]	7 Najniespokoj-
як	руй	пшу″л,	го-ту-ю̯ⁿ′-цы	сi̯э̯ⁿ	до	од-лʲо″-ту	най-нѣ-спо-кой-
какъ	рой	пчелъ,	готовящій	себя	до	отлета.	Самыя неспо-

niejsze	cząstki	wodnej	masy]	odrywają	się	od	jej	powierz-
нѣ′й-шэ	чоⁿ′ст-кі	во′д-нэй	ма″-сы	од-ры-ва′-ю̯ⁿ	сi̯э̯ⁿ	од	ей	по-вѣ″ш-
койныя	частицы	водной	массы	отрываютъ	себя	отъ	ея	поверх-

chni;	8 w	dzień	niewidzialne,]	9 podczas	nocy]	zgęszczają
хні;	в	дзi̯ѣнʲ	нѣ-ві-дзi̯а″лʲ-нэ,	по′д-час	но′-цы	згэⁿ-ща″-ю̯ⁿ
ности;	въ	день	невидимыя	впродолженіе	ночи	сгущаютъ

się	i	10 tworzą	mglisty	tuman]	11 nad	źródłem.]	Tuman
сi̯э̯ⁿ	і	тво″-жоⁿ	мглі′-сты	ту′-ман	над	зʲру′-длэм.	ту′-ман
себя	и	образуютъ	мглистый	туманъ	надъ	источникомъ.	Туманъ

włóczy	się	12 nad	polami]	i,	14 dla	odpływu	wody,]
влу′-чы	сi̯э̯ⁿ	над	по-лʲа″-мі	і,	длʲа	од-илы′-ву	во′-ды
тащитъ	себя	надъ	полями	и,	для	отлива	воды

upatruje	13 najlepszego	miejsca.]	Gdziekolwiek	zobaczysz
у-па-тру′-е	най-лʲэп-шэ″-го	мѣ′й-сца.	гдзѣ-ко′лʲ-вѣк	зо-ба′-чыш
усматриваетъ	наилучшаго	мѣста.	Гдѣ-нибудь	увидишь

---

*) Болеславъ Прусъ—псевдонимъ одного изъ выдающихся современныхъ польскихъ писателей. Александръ Гловацкій (его имя и фамилія) вмѣстѣ съ Генрихомъ Сенкевичемъ въ нынѣшнее время самые лучшіе изъ писателей польской литературы. Прусъ праздновалъ недавно (въ 1897 году) 25-тилѣтній юбилей своей литературной дѣятельности.

**) Начинающій будетъ не разъ удивленъ странностями переданнаго нами русскаго перевода, большею частію дословнаго, такъ какъ по этому переводу не всегда возможно понять самый смыслъ разсказа. Но эти странности дословнаго перевода, какъ со стороны расположенія словъ, лучше всего объяснятъ различіе въ характерахъ обоихъ языковъ; странности, обыкновенно, лучше удерживаются въ памяти. Приведенный ниже правильный русскій переводъ и примѣчанія разсѣятъ скоро сомнѣнія, возникшія въ умѣ учащагося. Въ послѣдующихъ урокахъ при переводѣ „текста“ мы будемъ незамѣтно уклоняться отъ дословнаго перевода, болѣе и болѣе приближаясь къ правильному.

***) Значеніе жирныхъ цифръ и скобокъ (]) будетъ объяснено впослѣдствіи [41,2].

mgłę,	rozwalającą	się	w	powietrzu,	tam 15	woda	albo
мглэ^{н}″,	роз-ва-л^{ь}а-ю̂^{н}′-цо^{н}	сю̂^{н}	в	по-вѣ″-тшу,	там	во′-да	а′л^{ь}бо
паръ,	разваливающій	себя	въ	воздухѣ,	тамъ	вода	или

drzemie	w bagnach,	albo	kryje	się	niegłęboko	pod	ziemią
джэ″-мѣ	в ба′-гнах,	а′л^{ь}-бо	кры″-е	сю̂^{н}	нѣ-глэ^{н}-бо′-ко	под	зѣ′-мю̂^{н}
дремлетъ	въ болотахъ,	или скрываетъ	себя	неглубоко	подъ	землей	

albo, 16	wykopawszy	sobie	łożysko,] 17	płynie	strumieniem.
а′л^{ь}-бо	вы-ко-па′в-шы	со′-бѣ	ло-жы″-ско,	плы′-нѣ	стру-мѣ″-нѣм.
или	вырывши	себѣ	логовище,	течетъ	ручьемъ.

---

[29] Б. Русскій переводъ.

Упражненіе 5. Внимательно прочтите нижеслѣдующій правильно изложенный переводъ. Сомнѣнія, которыя могли возникнуть при чтеніи дословнаго перевода, помѣщеннаго подъ текстомъ, теперь устранятся.

«Постъ», соч. Болеслава Пруса.

I.

Изъ подъ холма, не больше хижины, вытекаетъ источникъ рѣки Бялки. Онъ выдолбилъ въ каменистой почвѣ котловину, гдѣ вода волнуется и бьетъ ключемъ, какъ рой пчелъ, готовящійся къ отлету. Самыя неспокойныя частицы водной массы отрываются отъ ея поверхности; невидимыя днемъ, онѣ сгущаются, ночью и образуютъ мглистый туманъ надъ источникомъ. Туманъ тащится надъ полями и ищетъ лучшаго мѣста для отлива воды. Гдѣ ни увидишь клубящійся въ воздухѣ паръ, томъ вода или дремлетъ въ болотѣ, или скрывается неглубоко подъ землей или, вырывши себѣ логовище, течетъ ручьемъ.

В. Двухсторонній переводъ.

[30] Упражненіе 6.

§ 1. Слова по польски. Возьмите листикъ бумаги въ четвертую долю и сложите въ доль, пополамъ. На лѣвой половинѣ записывайте каждое польское слово текста А отдѣльно, одно за другимъ и отмѣчайте гласныя, на которыхъ дѣлается удареніе; напр.:

Z
pod
pagórka
и т. д.

Каждое слово произносите вслухъ. Если нѣсколько русскихъ словъ переводится однимъ польскимъ словомъ (и наоборотъ), записывайте ихъ одно рядомъ съ другимъ.

najniespokojniejsze	самыя неспокойныя
gdziekolwiek	гдѣ нибудь.

Упражненіе 7.

§ 2. Справа по-русски. Когда запишете налѣво всѣ польскія слова, отложите печатный выпускъ въ сторону и напишите по *памяти* на правой сторонѣ противъ каждаго польскаго слова его буквальное русское значеніе.

Упражненіе 8.

§ 3. Окончивъ этотъ переводъ, срав-

ните его съ печатнымъ (текстъ А; нижняя строчка); если встрѣтятся ошибки, исправьте ихъ.

Упражненіе 9.

§ 4. **Усвоеніе.** Теперь закройте сдѣланный вами русскій переводъ и прочитывая *громко* каждое польское слово, переводите его устно, по памяти на русскій языкъ. Затѣмъ закройте польскій переводъ и переведите такимъ же образомъ обратно, т. е. съ русскаго на польскій. Продолжайте такое поочередное упражненіе въ переводѣ словъ до тѣхъ поръ, пока не будете твердо увѣрены, что все прочно и надежно засѣло въ вашей памяти.

§ 5. **Какой видъ будетъ имѣть двухсторонній переводъ?** Вотъ какой:

Z	изъ
pod	подъ
pagórka	холма
nie	не
większego	большаго
od	отъ
chaty	хижины

и т. д.

§ 6. **Не нужно записывать того, что уже знаете.** Въ двухсторонніе переводы, которые будете дѣлать изъ послѣдующихъ текстовъ, нѣтъ надобности заносить слова *уже заученныя*; всякій новый двухсторонній переводъ долженъ заключать въ себѣ только слова, которыя вамъ еще *неизвѣстны* Это не только сократитъ работу, но и придаетъ ей интересъ.

§ 7. **Сотрудникъ по занятіямъ.** Было-бы весьма полезно при всѣхъ такихъ упражненіяхъ имѣть товарища по работѣ, чтобы такимъ образомъ каждый могъ поочередно спрашивать другъ у друга значеніе словъ.

Упражненіе 10.

[31] Г. Объясненія къ тексту.

(Произношеніе, правописаніе и пр.)

§ 1. **Законы звука и рѣчи.** Упражненія 1—9, которыми вы занимались до сихъ поръ, имѣли цѣлью дать вамъ полное *пониманіе* текста. Но для того, чтобы хорошо владѣть польскимъ языкомъ *и устно, и письменно,* необходимо еще познакомиться и *съ общими законами звука и рѣчи,* а достигнуть этого возможно путемъ наблюденій и сопоставленій отдѣльныхъ случаевъ.

§ 2. **Важность практическаго упражненія.** Большая часть замѣчаній и правилъ, которыя читатель встрѣтитъ въ этомъ отдѣлѣ (Г. Объясненіе къ тексту) будутъ касаться пока исключительно одного только произношенія.

Изучая языкъ, знать правильное произношеніе чрезвычайно важно, но еще важнѣе *практическое упражненіе*, на которое въ настоящемъ руководствѣ и обращено особенное вниманіе.

Если мы, путемъ безпрерывной практики, не усвоимъ себѣ произношенія на столько хорошо, чтобы правильно говорить, такъ сказать, совершенно безсознательно, не прибѣгая къ обдумыванію фразъ, то это значитъ, что мы *не можемъ говорить*, не смотря на то, что знаемъ въ совершенствѣ всѣ правила произношенія.

[32] Большія буквы въ именахъ собственныхъ.

Исключивъ слова: **P**lacówka, **N**ajniespokojniejsze, **T**uman, **G**dziekolwiek, которыя стоятъ въ началѣ предложенія (послѣ точки), почему и пишутся, какъ и по русски, съ большой буквы, мы найдемъ еще нѣсколько словъ въ текстѣ А, начинающихся съ большой буквы, а именно:

Bolesław, **P**rus, (собственныя имена *людей*);

Białka, (собственное имя *рѣки*).

Изъ этого мы заключаемъ:

Въ началѣ предложенія и во всѣхъ именахъ собственныхъ ставятся въ польскомъ большія буквы, а всѣ другія слова пишутся съ малой.

NB. *Вопросъ*: Кто имѣетъ собственное имя?

Отвѣтъ: Каждый человѣкъ, каждая страна, провинція, деревня, каждый городъ, каждая гора, каждое море, каждая рѣка, каждое судно, многія домашнія животныя, звѣзды и пр., и проч.

---

[33] Носовыя гласныя.

Въ текстѣ настоящаго урока мы находимъ слѣдующіе примѣры *носовыхъ звуковъ*, о которыхъ было говорено въ [7]

о^{н}..... въ словахъ: gotujący, cząstki, odrywają, tworzą, rozwalającą, ziemią.

э^{н}..... въ словахъ: większego, kotlinę, się, zgęszczają, mgłę, niegłęboko.

Какъ видно изъ этихъ примѣровъ, носовые звуки большею частью встрѣчаются въ окончаніяхъ измѣняемыхъ словъ.

---

[34] Двойные звуки.

Въ нѣкоторыхъ изъ вышеприведенныхъ словъ носовые звуки соединяются съ предшествующими **i** или **j**, образуя такъ называемые *двойные звуки*. О нихъ мы говорили уже въ [13]. Повторимъ теперь вкратцѣ все намъ извѣстное объ этихъ звукахъ и укажемъ ихъ примѣры въ текстѣ А.

Польскіе двойные звуки характеризуются тѣмъ, что двѣ рядомъ стоящія гласныя произносятся быстро, одна за другой, однимъ выдыханіемъ. Ихъ всего семь и всѣ они представляютъ сочетанія гласной **i** съ остальными: **ia, ie, io, ió, iu, ią, ię**. Потребность ихъ въ польскомъ языкѣ явилась вслѣдствіе того, что у поляковъ нѣтъ мягкихъ гласныхъ, которые мы встрѣчаемъ у русскихъ, а мягкія согласныя передъ гласными переходятъ въ твердыя.

Въ нашемъ текстѣ мы встрѣчаемъ слѣдующіе двойные звуки:

i͡а.....въ словахъ: Białki, niewidzialne.

i͡о^{н}....въ словѣ: ziemią.

ѣ .... въ словахъ: nie, gruncie, gdzie, najniespokojniejsze, powierzchni, dzień, miejsca, powietrzu, drzemie, ziemią, sobie, płynie, strumieniem.

i͡э^{н}.....въ словахъ: większego, się.

---

[35] О сочетаніяхъ j съ гласными.

При сочетаніи **j** съ гласными образуется такъ же нѣкоторато рода двойной звукъ, отличающійся тѣмъ, что онъ составляетъ отдѣльный слогъ въ словѣ. Вслѣдствіе этого онъ отличается отъ предыдущихъ двойныхъ звуковъ и по произношенію и по начертанію. Въ отд. [19] мы разсмотрѣли произношеніе и изображеніе слѣдующихъ сочетаній буквы **j** съ гласными: **ja, je, jo, jó, ju**.

Въ текстѣ А, кромѣ того, намъ встрѣтились еще соединенія этой же буквы съ носовыми гласными: **ą, ę**, т. е. **ją, ję**. За неимѣніемъ въ русской азбукѣ соотвѣтственныхъ буквъ, выражающихъ произношеніе этихъ звуковъ, мы условимся обозначать ихъ знаками:

ją . . . . . i͡о^{н}

ję . . . . . i͡э^{н}

Вышеприведенные звуки, встрѣчающіеся въ текстѣ А:

я .....въ словѣ: jak.

i͡о^{н} .... въ словахъ: gotujący, odrywają, zgęszczają, rozwalającą.

е.....въ словахъ: jej, upatruje, kryje.

---

[36] Произношеніе rz.

Въ словахъ: **rz**eki, burzy, tworzą. буква **rz** стоитъ въ началѣ слога и произносится, какъ русское **ж**;

въ словѣ drzemie — **rz** стоитъ послѣ

согласной **d** и также произносится, какъ русское **ж**;

въ словѣ powie**rz**chni—**rz** стоитъ въ концѣ слога, причемъ произносится, какъ русское **ш**;

въ словѣ powie**t**rzu—стоитъ послѣ согласной **t** и тоже произносится какъ **ш**.

Отсюда дѣлаемъ слѣдующія заключенія:

rz въ началѣ слога произносится какъ русское **ж**, а въ концѣ слога—какъ **ш**;

если передъ **rz** стоитъ какая-нибудь согласная, то нѣкоторыя согласныя (напр. **t**) измѣняютъ произношеніе этой буквы, причемъ она произносится тогда, какъ русское **ш**.

Такихъ согласныхъ, какъ мы замѣтили раньше [15,з] и какъ увидимъ изъ дальнѣйшихъ примѣровъ, четыре: **k**, **p**, **t** и **ch**.

---

[37] = д =

Въ текстѣ А мы встрѣчаемъ слѣдующія слова, въ которыхъ буква **d** стоитъ въ концѣ слога: po**d**, o**d**lotu, wo**d**nej, o**d**rywają, o**d**, po**d**czas, na**d**, o**d**pływu.

Во всѣхъ этихъ примѣрахъ, за исключеніемъ двухъ: wo**d**nej и o**d**rywają, буква **d** произносится, какъ русское **т**.

Итакъ, если **d** находится въ концѣ слова или слога, то оно произносится какъ русское **т**; нѣкоторыя согласныя имѣютъ однако свойство не допускать этого смягченія буквы **d**. Ихъ довольно много; покамѣстъ мы познакомились съ двумя: **n** и **r**.

То же самое наблюдается и въ русскомъ языкѣ; слова: «надъ», «подъ», «водъ» (отъ вода) произносятся, какъ «натъ», «потъ», «вотъ».

Д. Рѣшенія

задачъ предыдущаго выпуска.

Упражненія 11—14.

Упражненія 11, 12, 13, 14 каждаго урока касаются рѣшенія задачъ предъидущаго выпуска, почему и могутъ быть начаты только со 2-го выпуска.

---

[38] Е. Грамматика.

Упражненіе 15.

а) Эту часть уроковъ, подобно прочимъ, необходимо *изучать*, въ самомъ точномъ значеніи этого слова, т. е. нужно внимательно прочитывать, а главнымъ образомъ *продумывать* прочитанное, чтобы вполнѣ и твердо его усвоить. Иначе говоря, не требуется буквальное заучиваніе наизустъ, но требуется лишь безусловно сознательное усвоеніе прочитаннаго. Даже самыя правила не слѣдуетъ заучивать наизустъ, но нужно умѣть *припомнить* ихъ, когда въ нихъ является необходимость для разъясненія какого-либо вопроса. Только путемъ частаго обращенія къ правилу, путемъ вполнѣ сознательнаго его примѣненія къ данному случаю, оно усвоится на столько прочно, что въ дальнѣйшемъ ны уже будете слѣдовать ему, такъ сказать инстинктивно, безъ размышленія.

При изученіи грамматики весьма важно, чтобы учащійся не забѣгалъ впередъ и не переходилъ къ слѣдующему параграфу, пока имъ не усвоенъ вполнѣ предыдущій. Повторяемъ еще разъ: не слѣдуетъ утруждать себя *преждевременными, посторонними вопросами.*

б) Упражненія съ текстомъ, которыми мы занимались до сихъ поръ, знакомятъ насъ исключительно съ однимъ лишь матеріаломъ: мы собираемъ, такъ сказать, кирпичи (слова) для постройки зданія, но какъ строить самое зданіе—мы еще не знаемъ. Для этого намъ нужно имѣть планъ—*грамматику.*

Самый обыкновенный, неученый каменьщикъ, хотя и умѣетъ класть кирпичи, но какъ строить зданіе — этого онъ не знаетъ; указанія по этому поводу онъ получаетъ ежедневно отъ архитектора, у котораго въ рукахъ имѣется планъ зданія.

Ваша задача несравненно выше: вы одновременно являетесь лично для себя и каменьщикомъ и архитекторомъ!

в) Какъ всякій архитекторъ обязательно долженъ быть знакомъ съ пріемами работы каменьщика, т. е. долженъ изучить практически его ремесло и уже тогда заняться изученіемъ архитектуры, такъ и мы будемъ заниматься теперь преимущественно *практическою работою*, т. е. собираніемъ матеріа-

ла; но въ виду того, что при этомъ мы будемъ еще и *разсуждать*, то намъ часто будутъ представляться случаи ознакомиться съ (тѣмъ или другимъ закономъ архитектуры языка).

Такимъ образомъ, настоящій „Самоучитель“ послужитъ намъ руководствомъ для пріобрѣтенія разнаго рода матеріала и грамматическихъ познаній, необходимыхъ для дальнѣйшей практики.

§ 1. Девять частей рѣчи. Въ польскомъ языкѣ, какъ и въ большей части другихъ языковъ, слова раздѣляются на девять различныхъ классовъ или частей рѣчи.

А. Измѣняемыя.

1. rzeczownik	(жэ·чо′в-нік)	имя существительное;	źródło.
2. przymiotnik	(пшы-мѣ′т-нік)	имя прилагательное;	mglisty.
3. zaimek	(за-і′-мэк)	мѣстоименіе;	ono.
4. liczebnik	(лʲі-чэ′б-нік)	имя числительное;	drugi.
5. czasownik	(ча-со′в-нік)	глаголъ;	wypływać.

Б. Неизмѣняемыя.

6. przysłówek	(пшы-слу′-вэк)	нарѣчіе;	dobrze.
7. przyimek	(пшы-і′ мэк)	предлогъ;	z, pod.
8. spójnik	(спу′й-нік)	союзъ;	i, albo.
9. wykrzyknik	(вы-кшы′к-нік)	междометіе;	ach! ej!

Какъ и почему измѣняются 1 — 5, будетъ сказано впослѣдствіи.

§ 2. *Правильное пониманіе значенія всѣхъ этихъ, а также и многихъ другихъ грамматическихъ названій весьма важно, такъ какъ отъ него зависитъ пониманіе всѣхъ послѣдующихъ правилъ.* Мы объяснимъ поэтому, что именно нужно разумѣть подъ каждымъ изъ этихъ названій.

(Эти объясненія для большинства, вѣроятно, будутъ лишь повтореніемъ того, что они проходили ранѣе, изучая основательно родной языкъ. Надѣемся, что это повтореніе не будетъ для нихъ слишкомъ *обременительнымъ*, такъ какъ до нѣкоторой степени оно освѣжитъ и упрочитъ пріобрѣтенныя ранѣе познанія).

[39] Имя существительное.

Rzeczownik.

Если мы оглянемся вокругъ себя, то увидимъ множество различныхъ предметовъ.

Для того, чтобы отличить ихъ одинъ отъ другого, каждому изъ нихъ даны различныя названія.

Предположимъ, что мы находимся на мѣстѣ дѣйствія разсказа «Placówka»; тогда мы увидимъ, напр.: pagórek, źródło, rzeka.

Эти предметы мы можемъ *видѣть* сами, а также *показать* ихъ или *описать* другимъ лицамъ.

Но есть и такіе предметы, которые на самомъ дѣлѣ не существуютъ (физически, тѣлесно), которыхъ показать мы не можемъ, какъ не можемъ ихъ и видѣть или дотронуться до нихъ рукою. Напр.: *любовь, лѣность, вѣрность.*

Слѣдовательно, есть два разряда предметовъ:

1. Предметы *явные для нашихъ внѣшнихъ чувствъ*, т. е. такіе, которые мы можемъ видѣть, слышать, обонять, ощущать на вкусъ, трогать, которые существуютъ *тѣлесно*, какъ напр.: rzeka, źródło, pagórek.

Такіе предметы называются въ грамматикѣ **конкретными или вещественными.**

2. Предметы, которые *для нашихъ внѣшнихъ чувствъ не явны*, т. е. которые существуютъ лишь въ нашемъ представленіи, какъ обозначеніе извѣстнаго *понятія*, извѣстнаго мысли-маго качества, какъ напр.: любовь, лѣность, вѣрность.

Такіе предметы называются въ грамматикѣ **абстрактными** или **отвлеченными**.

Напр., **пьяница** принадлежитъ къ первому разряду, а **пьянство**—ко второму.

Обоимъ этимъ разрядамъ вмѣстѣ дано названіе *именъ существительныхъ*.

Поляки называютъ ихъ «*rzeczowniki*» (жэ-чов-ни′-кі), а также «imiona» (і-мё′-на) **имена**.

---

[40] Мѣстоименіе.

Zaimek.

§ 1. Ребенокъ, начавшій говорить и носящій, допустимъ, имя Костя, никогда не скажетъ: «Папа, я хочу твою трубку», но непремѣнно скажетъ: «Папа, Костя хочетъ **папину** трубку». Онъ говоритъ такъ потому, что его дѣтскій умъ запоминаетъ легче и скорѣе имена существительныя: «Папа», «Костя».

Взрослый человѣкъ, конечно, выразится иначе, такъ какъ ему извѣстны другія, болѣе короткія слова, посредствомъ которыхъ можно не только избѣгнуть ненужнаго повторенія именъ существительныхъ, но и сдѣлать рѣчь благозвучнѣе.

§ 2. Первое лицо. Если-бы, напримѣръ, лично я, говоря о *самомъ себѣ*, сказалъ: «**Дмитрій** ѣстъ, потомъ **Дмитрій** пойдетъ гулять, а затѣмъ **Дмитрій** вернется домой», то подобное частое повтореніе слова **Дмитрій**: 1) было-бы неблагозвучно, 2) сдѣлало-бы самый смыслъ моихъ словъ неяснымъ, такъ какъ изъ всей этой фразы не было-бы видно, что именно **я** и есть тотъ самый **Дмитрій**, о которомъ идетъ рѣчь.

Въ виду этого въ рѣчи и введено особое слово, которое ставится *вмѣсто имени* того лица, *которое говоритъ*, притомъ, оно съ точностью опредѣляетъ, что говорящій подразумѣваетъ именно самого себя.

Это слово — «я». Обозначаемое имъ *говорящее* лицо называется въ грамматикѣ **первымъ лицомъ**.

§ 3. Второе лицо. Если-бы я, разговаривая съ человѣкомъ, котораго зовутъ, положимъ **Николаемъ**, сказалъ: «Я уважаю **Николая** и желаю **Николаю** всего хорошаго», то такая фраза была-бы и неблагозоучна и не совсѣмъ понятна: невольно явилось бы сомнѣніе, того-ли именно **Николая** я подразумѣваю, съ которымъ говорю: вѣдь я могу уважать и другого **Николая** и этому другому желать всего хорошаго! Въ подобнаго рода случаяхъ употребляются слова:

ты, тебя, тебѣ, или болѣе деликатныя **вы, васъ, вамъ** и проч.

Слова эти ставятся *вмѣсто имени* лица, съ которымъ разговариваютъ. Съ помощью этихъ словъ можно сказать такъ: «Я **тебя** уважаю и желаю **тебѣ** всего хорошаго»—и всякій точно пойметъ, что вы хотите этимъ сказать.

Обозначаемое этими словами лицо, *къ которому обращена рѣчь*, называется **вторымъ лицомъ**.

§ 4. Третье лицо. Если я хочу кому-нибудь сказать **о** Николаѣ, что онъ хорошій человѣкъ, что онъ трудолюбивъ и любитъ музыку, то, согласно вышеизложенному, я не скажу: «**Николай** хорошій человѣкъ, **Николай** трудолюбивъ и **Николай** любитъ музыку», а скажу такъ: «Николай хорошій человѣкъ, **онъ** трудолюбивъ; **онъ** любитъ музыку».

Такимъ образомъ, употребленіемъ слова **онъ (она, оно)** избѣгается повтореніе имени лица, *о которомъ* говорятъ.

Это лицо, *о которомъ говорятъ*, называется **третьимъ лицомъ**.

§ 5. Не только люди. Кромѣ именъ лицъ, такими словами можно замѣнять также и названія предметовъ: напримѣръ въ словахъ:

Z pod pagórka, **który** nie jest większy od chaty;

rój pszczół, **który** się gotuje do odlotu.

mgła, **która** się rozwala w powietrzu;

слова: **który** (который), **która** (которая) замѣняютъ предшествующія названія предметовъ: pagórek, rój, mgła.

Эти слова, также какъ и всѣ тѣ, которыми замѣняются имена существительныя, называются **мѣстоименіями**, по-польски **zaimki** (за-і′м-кі).

---

[41] Ж. Словообразованіе.

Упражненіе 16.

А. Если мы въ точности знаемъ характерныя особенности *одного* какого-нибудь растенія, то при встрѣчѣ той или другой его разновидности мы безъ особеннаго труда признаемъ оба эти растенія за родственныя. Напр., если намъ хорошо извѣстны отличительныя особенности обыкновеннаго клена, то при взглядѣ и на черноклень, мы догадаемся, что это тоже кленъ, хотя и нѣсколько иного вида. Словомъ, мы безъ труда можемъ всегда признать коренное родство между двумя отдѣльными видами. Иначе говоря, знаніе одного вида способствуетъ познанію и другого, родственнаго первому.

То-же самое можно сказать и относительно разновидности словъ.

Б. Одни слова въ каждомъ языкѣ являются **коренными**: bić (бить) **бить**; другія-же слова оказываются или **производными** отъ первыхъ, или-же составленными изъ соединенія коренныхъ словъ съ другими, т. е. **составными**.

Производныя и составныя слова:

bitwa	(бі′-тва)	**битва** (производное).
rozbijać	(роз-бі′-ять)	**разбивать** (составное).

Коренное слово можетъ быть взято или изъ роднаго языка, или изъ иностраннаго; въ томъ и въ другомъ случаѣ оно явится **корнемъ** всѣхъ производныхъ отъ него и составныхъ словъ.

В. *Значеніе коренного слова помогаетъ намъ узнавать и запоминать слова, какъ произведенныя отъ него, такъ и составныя съ нимъ.*

Этимъ слѣдуетъ пользоваться для пріобрѣтенія и увеличенія необходимаго намъ запаса словъ.

Въ настоящемъ отдѣлѣ мы будемъ приводить наиболѣе употребительныя производныя слова отъ тѣхъ коренныхъ словъ, которыя встрѣчаются въ текстѣ урока, а также и наиболѣе извѣстныя составныя отъ нихъ слова.

Вмѣстѣ съ тѣмъ, мы будемъ, кстати, указывать и на другія сходныя по созвучію слова, хотя и не родственныя со словами урока; этимъ мы не только расширимъ нашъ матеріалъ, но и поможемъ, благодаря созвучію, прочнѣе удержать слова въ памяти.

Г. На сегодня мы ограничимся только однимъ кореннымъ словомъ, а именно:

1. Bić, бить.

Производныя:

bitwa	(бі′-тва)	битва.
bity	(бі′-ты)	битый.
bitny	(бі′-тны)	воинственный.
bijatyka	(бі-я-ты′-ка)	драка.
bój	(буй)	бой.
bojowy	(бо-ё′-вы)	боевой.

Составныя:

rozbijać	(роз-бі′-ять)	разбивать.
rozbicie	(роз-бі′-тѣ)	крушеніе.
rozbitek	(роз-бі′-тэк)	потерпѣвшій крушеніе.
zabijać	(за-бі′-ять)	убивать.
zabójstwo	(за-бу′й-ство)	убійство.
zabójca	(за-бу′й-ца)	убійца.
pobojowisko	(по-бо-ё-ві′-ско)	побоище.
rozbój	(ро′з-буй)	разбой.
zbójca	(збу′й-ца)	разбойникъ.

---

[42] 3. Бесѣда. (Упр. 17—19)

§ 1. Для того, чтобы пріобрѣсти надлежащую бѣглость въ разговорѣ, необходимо надъ польскимъ текстомъ каждаго урока еще нѣсколько потрудиться, дѣлая цѣлесообразныя упражненія. Въ виду этого, мы въ каждомъ урокѣ будемъ давать рядъ вопросовъ, касающихся текста. Въ первыхъ урокахъ эти вопросы составлены по русски, впослѣдствіи они будутъ составляться въ соединеніи съ польскими словами и наконецъ съ десятаго урока эти вопросы будутъ по возможности составляться исключительно по-польски.

Упражненіе 17.

§ 2. Каждую «Бесѣду» необходимо обработать сперва *письменно*, причемъ *отвѣты* слѣдуетъ писать *по памяти*. Всѣ вопросы составлены такъ, что отвѣтомъ на нихъ является опредѣленное мѣсто текста въ его первоначальномъ видѣ. Напр., первый изъ нижеслѣдующихъ вопросовъ таковъ: **Откуда вытекаетъ источникъ рѣки Бялки?** Тотъ, кто по нашимъ указаніямъ хорошо и точно ознакомился съ текстомъ А, тотъ сейчасъ-же съумѣетъ отвѣтить: z pod pagórka и этотъ отвѣтъ напишетъ по памяти.

Отвѣты никогда не слѣдуетъ распространять за предѣлы вопроса; нужно отвѣчать только на то, что прямо требуется вопросомъ. Напр. на вопросъ «откуда вытекаетъ источникъ рѣки Бялки?» слѣдуетъ отвѣчать только—«z pod pagórka». Дополнительная фраза «nie większego od chaty» не должна относиться къ этому вопросу.

Разумѣется, при всѣхъ этихъ упражненіяхъ, такъ-же какъ и при всѣхъ прочихъ, учащійся обязательно долженъ произносить *ясно*, *вслухъ* все то, что онъ читаетъ или пишетъ.

Упражненіе 18.

Когда вы напишете *по памяти*, какъ умѣете, отвѣты на всѣ вопросы, тогда провѣрьте ихъ по тексту А.

Для того, чтобы легче было отыскивать отвѣты на заданные вопросы, въ польскомъ текстѣ сдѣланы слѣдующія приспособленія:

1) Въ началѣ предложенія, по которымъ требуется составить отвѣтъ, поставлены цифры, соотвѣтствующія нумерамъ вопросовъ.

2) Конецъ отвѣта обозначенъ скобкой (]).

Согласно этихъ указаній, сравните написанные вами отвѣты съ текстомъ, исправьте ошибки, если гдѣ встрѣтятся, и затѣмъ приступайте къ

Упражненію 19.

Еще разъ основательно продѣлайте всю «Бесѣду», т. е. напишите вновь по памяти отвѣты на вопросы, причемъ старайтесь избѣгнуть тѣхъ ошибокъ, которыя вы замѣтили при упражненіи 18.

§ 3. Это самый лучшій и самый легкій способъ пріобрѣсти въ короткое время навыкъ *въ разговорѣ*. Соображеніе, необходимое для подыскиванія отвѣтовъ на заданные вопросы, пріучаетъ учащагося быстро облекать свою мысль въ надлежащую форму, а это именно постепенно разовьетъ въ немъ способность *думать на иностранномъ языкѣ*. А отъ этого-то именно и зависитъ умѣнье *бѣгло говорить* на чужомъ языкѣ.

(Заучивать наизустъ вопросы и отвѣты не нужно).

Вопросы.

1. Откуда вытекаетъ источникъ рѣки Бялки?
2. Изъ-подъ какого холмика?
3. Гдѣ выдолбилъ этотъ источникъ котловину?
4. Что дѣлаетъ въ ней вода?
5. Какъ она волнуется?
6. Какой рой?

7. Что отрывается отъ поверхности воды?
8. Каковы частицы днемъ?
9. Когда онѣ сгущаются?
10. Что образуютъ онѣ тогда?
11. Гдѣ образуется туманъ?
12. Гдѣ онъ распространяется?
13. Чего онъ пщетъ?
14. Для чего онъ пщетъ лучшаго мѣста?
15. Что дѣлаетъ вода тамъ, гдѣ виденъ клубящійся въ воздухѣ туманъ?
16. Какъ течетъ вода ручьемъ?

Для большей ясности, мы приведемъ здѣсь начало этого упражненія.

1. Откуда вытекаетъ источникъ рѣки Бялки?	1. z pod pagórka.
2. Изъ-подъ какого холмика?	2. nie większego od chaty.
3. Гдѣ выдолбилъ этотъ источникъ котловину?	3. w oproczystym gruncie.
4. Что дѣлаетъ въ ней вода?	4. burzy się i kipi.

и т. д.

[43] Грамматическіе термины.

Мы уже встрѣтили нѣсколько грамматическихъ терминовъ: **имя существительное, мѣстоименіе, предметъ вещественный (конкретный), предметъ отвлеченный (абстрактный).** Впослѣдствіи мы познакомимся и съ другими. Объясненія этихъ терминовъ быть можетъ многимъ учащимся покажутся пространными, въ особенности тѣмъ изъ нихъ, которые уже прошли серьезно грамматику русскаго языка. Но наше руководство составлено съ тѣмъ расчетомъ, чтобы имъ могли воспользоваться всѣ лица, желающія обучиться польскому языку. При этомъ, какъ сказано нами въ § 9 «Обязательныхъ правилъ для учащихся» (стр. 3), не требуется никакой рѣшительно подготовки—достаточно лишь умѣть читать по-русски.

[44] Знаки препинанія.

Знаки препинанія въ польскомъ языкѣ такія-же, какъ и въ русскомъ (. , : : ? ! и т. д.). Надлежащія свѣдѣнія о примѣненіи ихъ даны будутъ въ теченіе курса.

[45] Заучиваніе наизустъ.

§ 1. Безъ заучиванія наизустъ обойтись нельзя. До сихъ поръ мы, по возможности старались избавить учащагося отъ необходимости «заучиванія наизустъ»; хотя мы и впредь будемъ стараться обходить эту скучную «процедуру», но все-же заявляемъ впередъ, что *совершенно* устранить заучиваніе—вещь невозможная. Слова и обороты рѣчи, которые для насъ служатъ матеріаломъ, дающимъ возможность скоро и правильно говорить, *должны* въ началѣ заучиваться наизустъ — это самый лучшій и кратчайшій путь къ достиженію цѣли.

При заучиваніи наизустъ необходимо соблюдать слѣдующее:

§ 2. Какъ заучивать наизустъ? Разумное заучиваніе наизустъ состоитъ въ томъ, чтобы предложенный матеріалъ во всѣхъ подробностяхъ усвоить себѣ внутренно, т. е. вполнѣ сознательно и настолько твердо, что во всякую данную минуту передать его во всѣхъ подробностяхъ. Ниже [46] мы приводимъ «Разговоры»; заучивать ихъ цѣликомъ наизустъ совсѣмъ не нужно, но слѣдуетъ обязательно усвоить отдѣльныя польскія фразы настолько, чтобы ими можно было пользоваться *всякій разъ когда встрѣтится надобность*. Знать «начало» и «продолженіе» разговоровъ совершенно лишнее, такъ какъ это знаніе не имѣетъ рѣшительно никакого значенія.

§ 3. Чѣмъ больше учить наизустъ тѣмъ это становится легче. Пусть читатель не смущается передъ необходимостью кое-что заучить наизустъ и

пусть ему въ данномъ случаѣ вышеприведенная фраза послужитъ нѣкоторымъ утѣшеніемъ. Кромѣ того, заучиваніе наизустъ по настоящей методѣ *дѣло совсѣмъ не такое важное, какъ кажется*. Почти нигдѣ учащійся не встрѣтитъ ничего такого, къ знанію чего онъ уже не подготовилъ бы себя ранѣе тѣмъ или инымъ способомъ, такъ что добрая половина того, что ему придется заучить, будетъ ему отчасти знакома.

[46] И. Разговоры для практической жизни. (Упражн. 20—22).

Матеріаломъ для нашихъ упражненій мы взяли разсказъ „Placówka“. Въ немъ читатель встрѣтитъ описаніе природы, описаніе различныхъ человѣческихъ чувствъ и т. п., такъ что характеръ разсказа, по самой сущности предмета, можетъ быть названъ *идеальнымъ*. Нашу „Бесѣду“ [41] мы заимствуемъ изъ текста разсказа, а потому и здѣсь читатель не встрѣтитъ того матеріала, который бы ему приходилось часто примѣнять въ обыденной повседневной жизни.

А между тѣмъ всякому, кто серьезно занимается изученіемъ польскаго языка, въ высшей степени интересно познакомиться съ тѣмъ именно матеріаломъ, который ему необходимъ въ живой, обыденной рѣчи. Чтобы и въ этомъ отношеніи удовлетворить вполнѣ понятное желаніе обучающагося, въ каждомъ урокѣ, сверхъ „Бесѣды“ мы будемъ давать такіе разговоры и обороты рѣчи, которые чаще всего встрѣчаются въ обыденной жизни, или же въ которыхъ русскіе нерѣдко нарушаютъ правила польскаго языка. Изученіе этого разговорнаго матеріала несомнѣнно оживитъ работу учащагося, тѣмъ болѣе, что при случаѣ—а имъ слѣдуетъ пользоваться всякій разъ—онъ можетъ примѣнить на практикѣ то, чому онъ успѣлъ научиться.

Въ нашихъ разговорахъ мы будемъ частью повторять слова уже намъ знакомыя, частью приводить и новыя.

Разговорный матеріалъ пока будетъ *единственнымъ*, который нужно заучивать наизустъ, согласно указаніямъ приведеннымъ въ [45]. Но чтобы и тутъ облегчить учащемуся трудъ „зубренія“, слова въ разговорахъ напечатаны въ такомъ порядкѣ, что онъ можетъ, по своему усмотрѣнію закрывать полоскою бумаги польскія слова, или ихъ произношеніе, или же русскій переводъ. Если обучающійся не будетъ, къ сожалѣнію имѣть практики въ разговорѣ, то ему необходимо отъ времени до времени *прочитывать* заученные изъ настоящаго руководства „разговоры“, чтобы не позабыть выученнаго, такъ какъ безъ повторенія заученное скоро забывается и тогда вся работа окажется безцѣльной.

Въ виду того, что въ обыденной жизни разгоноры большею частью ведутся *вопросами* и *отвѣтами*, мы и для нашихъ занятій избираемъ именно эту форму.

(Всякій, разумѣется, пойметъ, что изъ того незначительнаго матеріала, который пока имѣется въ нашемъ распоряженіи, трудно составить болѣе или менѣе серьезныя фразы).

Упражненіе 20. (*Относится къ тому выпуску, надъ которымъ учащіяся работаютъ*). Какъ приготовленія къ заучиванію наизустъ, переведите сперва разговоры письменно съ польскаго на русскій языкъ, справляясь съ поставленными передъ каждой фразой словами (переводъ долженъ быть точенъ, изложенъ правильно по русски и по возможности буквaленъ).

Упражненіе 21. (*Относится всегда къ послѣдующему выпуску*).

Напечатанный въ послѣдующемъ выпускѣ переводъ сравните съ вашимъ собственнымъ [упр. 20] и, гдѣ окажутся ошибки, исправьте ихъ.

Упражненіе 22 (*относится къ предшествующему выпуску*).

Заучите напзусть польскія фразы предшествовавшаго выпуска, по указаніямъ данныхъ въ отд. 45 [1]).

= Разговоръ 1. =

dobry (до′-бры) добрый, хорошій.
dzień dobry (дзѣнь до′-бры) добрый день, здравствуйте,
pan (пан) господинъ, милостивый государь.
panu (па′-ну) господину (вамъ).

1. (А). **Dzień dobry Panu.**

---

pani (па′-нн) сударыня, милостивая государыня.

2. (Б). **Dzień dobry Pani.**

---

ile (і′-лъэ) сколько.
kosztuje (ко-шту′-е) стоитъ.
ten (тэн) этотъ.
wachlarz (ва′-хлъаш) вѣеръ.

3. (А). **Ile kosztuje ten wachlarz?**

---

dziesięć (дзѣ′-сѣнѣъ) десять.
rubli (ру′-блі) рублей.

4. (Б). **Kosztuje dziesięć rubli.**

---

to (то) это,
za (за) слишкомъ.
drogo (дро′-го) дорого.
panie (па′-нѣ) сударь, господинъ.

5. (А). **To za drogo, Panie!**

---

przepraszam (пшэ-пра′-шам) извините! простите!
ta cena (та цэ′-на) эта цѣна.
jest (ест) есть.
bardzo (бар′-дзо) очень.
umiarkowana (у-мѣар-ко-ва′-на) умѣренная.

6. (Б). **Przepraszam Panią, ta cena jest bardzo umiarkowana.**

---

a więc (а вѣнц) слѣдовательно.
dobrze (до′-бжэ) хорошо.
wezmę (вэ′-змэн) возьму.
go (го) его.
oto (о′-то) вотъ.
pieniądze (пѣ-нѣо′-дзэ) деньги.

7. (А). **A więc dobrze, wezmę go; oto pieniądze.**

---

dziękuję (дзѣо′-ку′-ѣн) благодарю.

8. (Б). **Dziękuję Pani.**

= Разговоръ 2. =

1. (А). **Dzień dobry Panu.**

---

moje (мо′-е) мое.
uszanowanie (у-ша-но-ва′-нѣ) почтеніе.

2. (Б). **Moje uszanowanie Pani.**

---

jak (якъ) какъ.
zeszła (зэ′-шла) прошлая.
zeszłej (зэ′шлэй) прошлой.

3. (А). **Jak Pan spałeś zeszłej nocy?**

---

przepędzić (пшэ-пэн′-дзіѣъ) провести.
przepędziłem (пшэ-пэн-дзі′-лэм) (я)провелъ.
zbyt (збыт) слишкомъ.
a (а) а.

4. (Б). **Dziękuję Pani, przepędziłem noc nie zbyt dobrze; a Pani?**

---

spać (спаѣъ) спать.
spałam (спа′-лам) (я)спала
źle (зъ лъэ) худо.

5. (А). **I ja spałam źle.**

---

co (цо) что.
niepokoiło (нѣ-по-ко-і′-ло) безпокоило.
czy (чы) развѣ.
burza (бу′-жа) буря, гроза.

[1]) Само собой разумѣется, что упражненіе 22-е можетъ быть начато со 2-го выпуска.

grzmiało	(гжмі̯а′-ло)	громъ гремѣлъ.
część	(чэ^{н}сь^{ь}ть^{ь})	часть.

6. (Б.) **Co Panią niepokoło? Czy burza? Grzmiało większą część nocy.**

grzmot	(гжмот)	громъ.
przeszkadzał	(пшэ-шка′дзал)	мѣшалъ.
tyle	(ты′-л^{ь}э)	столько.
kaszel	(ка′-шэл^{ь})	кашель.
który	(кту′-ры)	который.
pozwalał	(по-зва′-л^{ь}ал)	позволялъ.
mi	(мі)	мнѣ.
przez	(пшэз)	черезъ, впродолженіе.
kilka	(кі′л^{ь}-ка)	нѣсколько.
godzina	(го-дзі′-на)	часъ.

7. (А). **Nie, grzmot przeszkadzał mi nie tyle, ile kaszel, który nie pozwalał mi spać przez kilka godzin.**

radzić	(ра′-дзіть^{ь})	совѣтовать.
radził bym	(ра′-дзіл-бым)	(я) бы совѣтовалъ.
prz yjąć	(пшы′-зо^{нжь})	принять.
dziś	(дзісь^{ь})	сегодня.
wieczorem	(ве-чо′-рэм)	вечеромъ.
jakie	(я′-кѣ)	какое, какое-нибудь.
lekarstwo	(л^{ь}э-ка′р-ство)	лекарство.
przed	(пшэд)	передъ.
pójściem	(пу′йсь^{ь}-ть^{ь}ѣм)	уходомъ.
spoczynek	(спо-чы′-нэк)	отдыхъ.

8. (Б). **Radziłbym Pani przyjąć dziś wieczorem jakie lekarstwo przed pójściem na spoczynek.**

pójdę	(пу′й-дэ^{н})	пойду.
za	(за)	за.
rada	(ра′-да)	совѣтъ.
pójdę za radą		послѣдую совѣту.

9. (А). **Dziękuję Panu, pójdę za Pańską radą.**

= Разговоръ 3. =

czuje	(чу′-е)	чувствуетъ.

1. **Jak się Pani dzisiaj czuje?**

daleko	(да-л^{ь}э′-ко)	далеко, гораздо.
lepiej	(л^{ь}э′-пѣй)	лучше.
jak się Pan miewa	(як сі̯э^{н}пан мѣ′-ва)	какъ вы поживаете?

2. **Dziękuję Panu, czuję się daleko lepiej; a Pan jak się miewa?**

3. **Bardzo dobrze.**

teraz	(тэ′-раз)	теперь.

4. **Która teraz godzina?**

pół	(пул)	половина.
dziewiąty	(дзѣ-ві̯о^{н}′-ты)	девятый.
wpół do dziewiątej		половина девятаго.

5. **Jest w pół do dziewiątej.**

sądziłam	(со^{н}-дзі′-лам)	(я) думала.
że	(жэ)	что.
później	(пу′з^{ь}-нѣй)	позже.
dawno	(да′-вно)	давно.
jestem	(е′-стэм)	(я есмь).
na nogach	(на но′-гах)	на ногахъ.

6. **Sądziłam, że jest później. Od tak dawna jestem na nogach.**

czas	(час)	время.
o którym czasie	(о кту′-рым ча′-сѣ)	въ какое время.
zwykle	(звы′-кл^{ь}э)	обыкновенно.
wstaje	(вста′-е)	встаетъ.

7. **O którym czasie Pani zwykle wstaje?**

latem	(л^{ь}а′-тэм)	лѣтомъ.
szóstej	(шу′-стэй)	шестого.
zimą	(зі′-мо^{н})	зимою.
o siódmej	(о сі̯у′д-мэй)	въ семь.

8. **Latem o w pół do szóstej, a zimą o siódmej.**

wcześnie	(вчэ′-сьнѣ)	рано.

9. **Pani wstaje bardzo wcześnie.**

podług mnie	(по′-длуг мнѣ)	по мнѣ.
kto	(кто)	кто.
rano	(ра′но)	утромъ.
temu	(тэ′-му)	тому.
Bóg	(буг)	Богъ.
daje	(да′-е)	даетъ.

10. **Tak Panie, podług mnie, „Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje“.**

= Разговоръ 4. =

znasz	(знаш)	знаешь.
niemiecki	(нѣ-мѣ′ц-кі)	нѣмецкій.
język	(і͡эн-′зык)	языкъ,

1. **Czy znasz niemiecki język?**

wszystko	(вшы′-стко)	все.
rozumiem	(ро-зу′-мѣм)	понимаю.
mówią	(му′-ві͡он)	говорятъ.
lecz	(лъэч)	но.
sam	(сам)	самъ.
mówić	(му′-ві͡тъ)	говорить.
mógł	(мугл)	могъ,

2. **Nie bardzo. Wszystko rozumiem, co mówią, lecz sam bym mówić nie mógł.**

polski	(по′ль-скі)	польскій.
posiadasz	(по-сі͡а′-даш)	обладаешь, [владѣешь, знаешь].

3. **A polski język dobrze posiadasz?**

nieźle	(не′-зьлъэ)	не дурно.
mogę	(мо-гэн)	могу.
z każdym	(з ка′ж-дым)	съ каждымъ.
polakiem	(по-лъа′-кѣм)	полякомъ.
rozmówić	(роз-му′-ви͡тъ)	объясниться.

4. **Nieźle. Mogę się z każdym polakiem rozmówić.**

szczęśliwy	(щэн-сьлъі′вы)	счастливый.
może	(мо′-жэ)	можетъ.
posiadał	(по-сі͡а′дал)	обладать, владѣть, знать.
obcych	(о′б-цых)	чужихъ, иностранныхъ.

5. **Szczęśliwy, kto może posiadać kilka języków obcych.**

[47] I. Связное чтеніе.

Благодаря первымъ тремъ упражненіямъ настоящаго урока, вы научились медленно, по слогамъ, читать слова текста А; теперь нужно научиться *читать связно*, т. е. болѣе быстро тотъ-же самый текстъ; онъ приведенъ ниже, но уже безъ показанія произношенія.

«Читать связно», значитъ читать не отдѣльно каждые слоги, или каждыя слова, а произносить ихъ въ общей связи. не отрывочно, а именно такъ, какъ мы читаемъ по-русски. При такомъ связномъ чтеніи ударенія въ отдѣльныхъ словахъ (′) не такъ замѣтны, какъ при отрывочномъ (поэтому эти ударенія здѣсь и не будутъ выставлены); но за то ударенія въ предложеніяхъ выдѣляются болѣе явственно [″]; и эти послѣднія ударенія учащійся найдетъ въ текстѣ на концѣ предпослѣдняго *звукового слога.*

Упражненіе 23.

Читайте (сначала не торопясь) нижеслѣдующій текстъ до тѣхъ поръ, пока не научитесь читать отчетливо и связно. Если бы встрѣтилось сомнѣніе въ произношеніи какого-нибудь слова, справьтесь въ [28].

Placówka.

Z pod pagó″rka, nie większego od cha″ty, wypływa źródło rzeki Bia″łki. W opoczystym gruncie wyżłobiło ono kotli″nę, gdzie woda burzy się i ki″pi, jak rój pszczó″ł, gotujący się do odlo″tu. Najniespokojniejsze cząstki wodnej masy odrywa″ją się od jej powierzchni; w dzień niewidzia″lne, podczas nocy zgęszcza″ją się i two″rzą mglisty tuman nad źródłem. Tuman włóczy się nad pola″mi i, dla odpływu wo″dy, upatruje najlepsze″go miejsca. Gdziekolwiek zobaczysz mgłę″, rozwalającą się w powie″trzu, tam woda albo drze″mie w bagnach, albo kry″je się niegłęboko pod ziemią, albo, wykopawszy sobie łoży″sko, płynie strumie″niem.

---

[48] К. Правильный переводъ

(Упражненія 24—26).

Упражненіе 24.

Вышеприведенное повтореніе текста (для связнаго чтенія) переведите по-русски, читая, по обыкновенію, *вслухъ* польскія фразы. Можете при этомъ, для гладкости вашего перевода, дѣлать незначительныя отступленія отъ *буквальнаго* значенія польскаго текста, а также и отъ порядка въ разстановкѣ словъ, который принятъ въ польскомъ языкѣ. Эти отступленія во всякомъ случаѣ не должны искажать смыслъ текста.

Вообще, дѣлая какіе-бы то ни было переводы, примите за правило, что переводъ долженъ быть вѣренъ смыслу подлинника, близокъ, по возможности, къ оригиналу и изложенъ правильнымъ русскимъ языкомъ.

Упражненіе 25.

Когда переводъ будетъ сдѣланъ, сравните его съ „русскимъ текстомъ Б“ и гдѣ нужно, исправьте.

Упражненіе 26.

На другой день переведите *по памяти* сдѣланный вами русскій переводъ обратно на польскій языкъ и точно также, сличивъ его съ польскимъ текстомъ 23 упражненія, исправьте ошибки.

Упражненія 24 и 26 обязательно слѣдуетъ дѣлать **по памяти, безъ всякихъ пособій.** *Это особенно важно, такъ какъ кто будетъ пользоваться при этой работѣ печатными переводами, тотъ будетъ* **обманывать самого себя** *и никогда не достигнетъ желаемыхъ результатовъ.*

Упражненія 24—26 служатъ пробнымъ камнемъ для всѣхъ предыдущихъ занятій съ текстомъ А. Только тому легко дадутся эти упражненія, кто исполнялъ предыдущія работы вполнѣ добросовѣстно.

---

[49] Каждый справедливъ по своему!

Весьма возможно, нѣкоторые изъ учащихся найдутъ для себя лично болѣе удобные, болѣе лучшіе пріемы, чѣмъ тѣ, которые мы указываемъ въ настоящемъ руководствѣ. Пусть каждый поступаетъ по своему, но единственно лишь въ томъ случаѣ, если онъ твердо убѣжденъ, что его пріемы будутъ цѣлесообразнѣе. Конечно, это касается только однихъ *пріемовъ*, но отнюдь не сущности занятій: какъ послѣдовательный порядокъ упражненій, такъ и изучаемый матеріалъ *ни въ какомъ случаѣ* не долженъ быть измѣняемъ.

---

[50] Пособія для памяти.

§ 1. Тетрадка для повторенія. Съ каждымъ случается, что нѣкоторыя правила, нѣкоторыя подробности никакъ не удерживаются въ памяти; бываетъ и такъ, что изъ сотни словъ легко заучиваются 99 и лишь одно какое нибудь слово, какъ говорятъ, „не дается“. Въ такихъ случаяхъ весьма полезно записать это слово или правило въ особую „тетрадку для повторенія“ и прочитывать ее черезъ каждые 2 — 3 дня. То, что, наконецъ, заучится, можно вычеркнуть изъ тетрадки, чтобы не накопилось въ ней очень много замѣтокъ, въ которыхъ уже нѣтъ надобности.

§ 2. Риемы. Если какое нибудь слово вамъ не удается удержать въ памяти, попробуйте прибрать къ нему шутливую русскую риему. Способъ этотъ весьма дѣйствителенъ, такъ какъ эти риемы вслѣдствіе своей забавности легче запоминаются, а по нимъ не трудно уже вспомнить и самое слово.

---

[51] Л. Особыя задачи.

Примѣчаніе 1. «Задачу» не слѣдуетъ смѣшивать съ «упражненіемъ». Упражненія 1—26, съ которыми мы уже познакомились, установлены разъ навсегда и обязательны для каждаго урока [9,1]. То что мы предлагаемъ подъ именемъ «задачъ», измѣняется сообразно содержанію уроковъ и потому каждый разъ *задается особо.*

Задача 3 [1]). *Напишите по русски произношеніе слѣдующихъ словъ* по принятой въ этомъ руководствѣ системѣ:

1. **aż** [21], **miecz** [15,4], **smarz** [15,3] 2. **pień** 13,4; 11,2] пень. — 3. **lubię** [6,2; 13,3] люблю.—4. **źródło** [11,4; 6,3].—5. **się**.—6. **karaś** [11,3] карась.—7. **paź** [11,4] пажъ.—8. **kowal** [6,2] кузнецъ.—9. **dzień** [16,3; 13,4; 11,2] день.—10. **burza** [15,3] буря.—11. **chować** [13,1; 11,1] прятать.—12. **chodź** [15,1; 16,3] иди.—13. **jak** [19] какъ.—14. **język** [10; 34) языкъ.—15. **wąwóz** [7;21,2] ущелье.—16. **pszczoła** [15,5; 6,2] пчела.—17. **cząstka** [15,2; 7,3] частица.—18. **umiał** [13,3; 6,2] умѣлъ.—19. **powietrze** [13,4; 15,3] воздухъ.—20. **hamulec** [6,1; 6,2] тормазъ.

Задача 4. Грамматическій разборъ. Чтобы провѣрить, правильно ли поняты вами объясненія въ [38 и 39] относительно *rzeczowników* и *zaimków*, возьмите польскій текстъ этого урока, найдите въ немъ всѣ *rzeczowniki* и *zaimki* и составьте имъ списокъ. Повѣрка будетъ приведена въ слѣдующемъ выпускѣ.

Задача 5 (Приготовленіе къ экзамену). Прочитавъ отдѣлы 52 и 53, *пройдите еще разъ настоящій выпускъ отъ первой буквы до послѣдней, какъ будто вы его совсѣмъ не изучали.*

Вторичное прохожденіе выпуска доставитъ нѣкоторое удовольствіе, такъ какъ:

1) учащійся пойметъ многое, что ему было неясно.

2) каждому будетъ пріятно имѣть сознаніе, что онъ можетъ выдержать строгій экзаменъ, предстоящій въ слѣдующемъ выпускѣ.

[1]) Задачи 1—2 даны въ [8,2.]

[52] Замѣтки о „планѣ занятій".

§ 1. Къ настоящему выпуску приложенъ «Планъ занятій», въ которомъ *разъ навсегда* указанъ послѣдовательный порядокъ *общихъ* упражненій по каждому уроку («Особыя задачи», какъ о томъ уже сказано выше [51, примѣч. 1], не входятъ въ эти упражненія и сообразно матеріалу будутъ всегда задаваться отдѣльно). Планъ занятій служитъ между прочимъ и для того, чтобы учащійся. какъ нибудь нечаянно, не пропустилъ того или другого упражненія, той или другой задачи, а также чтобы онъ всегда могъ видѣть на чемъ остановилась его работа. Для этого слѣдуетъ на поляхъ плана дѣлать карандашомъ соотвѣтствующія отмѣтки, которыя бы было возможно стирать резиной, чтобы для новаго выпуска имѣть чистыя поля.

§ 2. «Планъ занятій» долженъ постоянно во время работъ находиться передъ глазами учащагося, а потому мы рекомендуемъ слѣдующее:

1) Отрѣжьте планъ отъ выпуска по обозначенной на немъ сбоку линіи.

2) Наклейте планъ на папку и ставьте его во время занятій передъ собою.

[53] Заключительныя замѣтки.

1. Исправленіе работъ. Въ каждомъ выпускѣ, начиная со второго, мы будемъ помѣщать рѣшенія задачъ, предложенныхъ въ предшествующемъ выпускѣ. Такимъ образомъ, учащійся *лично самъ*

будетъ исправлять свои работы по указаніямъ, даннымъ въ «Планѣ занятій» (упр. 11—14) и во 2-мъ выпускѣ, что, безусловно, принесетъ ему огромную пользу.

2. Затрата времени. Основательное изученіе настоящаго *перваго* выпуска потребуетъ отъ начинающаго гораздо больше времени, чѣмъ остальныя. Этотъ выпускъ, служа, такъ сказать, фундаментомъ всѣхъ остальныхъ, заключаетъ въ себѣ всю фонетику, а потому и объемъ его весьма значительный. Послѣдующіе выпуски будутъ не такъ велики.

3. Всякое начало трудно. Объ этомъ мы уже говорили въ отдѣлѣ 27. Добавимъ только, что никакое знаніе не дается безъ труда и настойчивости. Это необходимо имѣть въ виду тѣмъ изъ учащихся, которымъ первоначальныя свѣдѣнія даются съ громаднымъ трудомъ; слѣдуетъ приложить лишь побольше старанія и тогда, благодаря этой методѣ, они научатся польскому языку такъ-же хорошо, какъ научились уже ему сотни тысячъ лицъ заграницею. Повторимъ еще разъ: усвойте основательно содержаніе перваго выпуска во что бы то ни стало, и тогда въ дальнѣйшемъ дѣло пойдетъ и скорѣй, и легче.

4. Не слѣдуетъ пріучаться къ неправильностямъ. Къ правильному произношенію слѣдуетъ пріучить себя съ первыхъ-же шаговъ занятій. Кто пріучилъ себя къ неправильному произношенію, тому впослѣдствіи будетъ весьма трудно отвыкать.

5. Одного желанія научиться языку не достаточно, слѣдуетъ приложить еще трудъ, энергію и настойчивость. При этихъ данныхъ можно смѣло сказать впередъ, что успѣхъ будетъ обезпеченъ.

---

[54] Алфавитный указатель.

По окончаніи настоящаго руководства мы дадимъ въ видѣ особаго приложенія «Алфавитный указатель» тѣхъ словъ, правилъ и пр., которыя встрѣчаются въ курсѣ. Предупреждаемъ, однако, заранѣе, что въ него войдутъ лишь существеннѣйшія мѣста, а потому мы со своей стороны предложили-бы учащимся составить *свой собственный* алфавитный указатель. Для этого слѣдуетъ взять толстую тетрадь и отведя въ ней извѣстное число страницъ для каждой буквы польскаго алфавита, вносить въ нее подъ соотвѣтствующими буквами тѣ или иныя указанія, правила и пр. съ отмѣткою отдѣла и параграфа, подъ которыми они значатся въ книгѣ. Работа эта, впрочемъ, не обязательная, но кто пожелаетъ ее сдѣлать, тотъ пусть воспользуется тѣмъ, что ему предложено (отд. 51, задача 5) пройти весь настоящій выпускъ заново; со второго выпуска пополнять тетрадку слѣдуетъ съ прохожденіемъ каждаго урока, такъ какъ повтореній не потребуется.

общія правила и отд. 51,1).
(См. во введеніи:

Планъ занятій.

На чемъ остановилась работа?

„Упражненія“ (обязательны *безъ перемѣнъ* для каждаго урока).

А. Текстъ.	*Произнош.*	Упр. 1. [28,1]. *Средняя строка.* Зауч. читая *громко* и медл.
	Наглядность.	Упр. 2. [28,2]. *Верхняя строка.* Нѣск. разъ *громко* проч. польс. текстъ, не загл. въ произнош.—Наблюдать какъ пишется кажд. сл. Рѣшотк. закр. 2 и 3 стр.
	Значеніе.	Упр. 3. [28]. *Нижняя строка. Сровнить* русское значеніе словъ съ польскимъ текстомъ.
	Повтореніе. упр. 1-3.	Упр. 4. [28,4]. *Средняя строка. Записать* польск. текстъ по памяти при ном. строки, гдѣ показано произношеніе—Вслухъ!—Рѣшоткой закрыть верхнюю и нижнюю строку.—Обращайте вниманіе на ' и ".
Б. Русск. перев.	*Точн. поним.*	Упр. 5. [29]. Толковое *чтеніе* приведеннаго здѣсь перевода.
В. Двухсторонній дословный переводъ текста.	*Упроченіе въ памяти всю предшеств.*	Упр. 6. [30,1]. *Написать слова одно подъ другимъ,* произн. каждое вслухъ. Не раздѣляя того, что должно быть вмѣстѣ.—Того, что извѣстно, не записывать. [130,6]
		Упр. 7. [30,2]. *Написать переводъ* на другой половинѣ листка по памяти. Книгу отложить.
		Упр. 8. [30,3]. *Исправить ошибки.*
		Упр. 9. [30,4]. *Заучить,* закрывая поочередно то одну, то другую сторону листка. Задавать себѣ вопросы.
Г. Объясненія къ тексту.	*Произн., правопис.* и пр.	Упр. 10. [31]. *Внимательно читать* до тѣхъ поръ, пока смыслъ не станетъ вполнѣ ясенъ.
Д. Рѣшеніе задачъ предшествующаго выпуска.	*Обезпеч. правильн. работы.* Въ каждомъ послѣдующемъ выпускѣ даются, по мѣрѣ надобности, рѣшенія задачъ, задан. въ предшествующемъ.	Упр. 11. [ ]. *Сравнить* печатн. рѣшен. съ собств. работой. Если встрѣтятся ошибки, то не испр. ихъ тотчасъ, а только подчеркнуть красн. карандашъ. Правильное рѣшеніе запомнить. Затѣмъ отложить работу.
		Упр. 12. ( ). На слѣдующій день исправить по памяти мѣста подчеркнутыя краснымъ карандашемъ.
		Упр. 13. [ ]. На третій день сравнить исправленное съ печатнымъ рѣшеніемъ, для провѣрки себя.
		Упр. 14. ( ). *Обратный переводъ* исправленнаго и сравненіе съ печатнымъ рѣшеніемъ.
Е. Грамматика.	*Отчетъ самому себѣ въ томъ, что изучено.*	Упр. 15. (38). Прочитать и продумать; сознательно *изучить,* а не заучить на память. Не идти впередъ, пока не *понято* то, что предложено. Не развлекать себя посторонними вопросами и сомнѣніями.
Ж. Словообразованіе.	*Увелич. и упроченіе въ памяти запаса словъ.*	Упр. 16. *Внимат. прочесть* и, по желанію, заучить то, что кажется наиболѣе пригоднымъ, посредств. двухсторонним переводомъ; при этомъ наблюдать происхожденіе отдѣльныхъ словъ, ихъ составныя и производныя
З. Бесѣда.	*Общая бойкость рѣчи.*	Упр. 17. (42,2]. *Писать, произнося слова вслухъ.*—Отвѣты давать по памяти.
		Упр. 18. (42,2). *Сравнить* съ текстомъ А. Исправить.—Отвѣтъ только до „]“.
		Упр. 19. (42,2). *Устно зауч.* всю, приг. вами сам. „бесѣду“
И. Разговоры.	*Бойкость разговора въ обыденной жизни.*	Упр. 20. (46). *Письменный переводъ.* По исполненіи, оставить его до полученія слѣдующаго выпуска.
		Упр. 21. (46). Сравнить „рѣшеніе“ съ собственнымъ переводомъ и исправить, гдѣ нужно.
		Упр. 22. (46). *Выучить наизусть* разговоръ предшеств. вып. (что будетъ нетрудно, такъ какъ вслѣдств. упр. 20 и 21 разговоры будутъ уже достаточно заучены).
І. Связное чтеніе.		Упр. 23. (47). Бѣглое (но очень внятное) чтеніе. Обращайте особенное вниманіе на".
К. Правильный русскій переводъ.	*Пробный камень.*	Упр. 24. (48). Сдѣл. прав. русск. пер. (близко къ подлиннику, правильн. языкомъ, по возможности дословно).
		Упр. 25. (48). Сравните съ русск. перевод. Б.—Если нужно тотчасъ же исправьте.
		Упр. 26. (48) *Обратный переводъ* на польскій языкъ по памяти: потомъ сравните съ текстомъ А.

Л. „Особыя задачи“ [51] (измѣняются; въ каждомъ урокѣ задаются особо).

Сдѣлана задача №	*)										

*) Въ этихъ графахъ слѣдуетъ отмѣчать карандашемъ упражн., задачу или отдѣлъ, на которыхъ остановилась работа. Для отмѣтокъ слѣдующаго выпуска, старыя можно стирать резиной.

По этой линіи отрѣзать.

По этой линіи отрѣзать.

Рѣшотка для чтенія *).

(Для семи первыхъ выпусковъ).

Рѣшотка для чтенія.

(Для послѣдующихъ выпусковъ, гдѣ текстъ напечатанъ безъ подстрочнаго перевода)

*) Этотъ листокъ слѣдуетъ наклеить на плотную бумагу или на *тонкій* картонъ и затѣмъ сдѣлать прорѣзы по внутренней чертѣ каждой полоски. Накладывая полученную такимъ образомъ рѣшотку на текстъ А, можно, по усмотрѣнію, закрывать любую изъ трехъ строкъ: польскую, русскую или среднюю, въ которой показано произношеніе. Нижняя рѣшотка потребуется позже: она предназначена для тѣхъ выпусковъ, въ которыхъ текстъ печатается въ двухъ строкахъ, а не въ трехъ.

Дозв. ценз. С.-Петерб., 15 Іюля 1899 г. „Центральная“ Типо-Лит. М. Я. Минкова, 3 Рождеств., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.**

2-й ВЫПУСКЪ.	**ОТДѢЛЫ [55—90]**

Treść grammatyki (трэсьт̑ь грам-ма′-ты-кі). **Грамматическое содержаніе.**
Родъ и число именъ существительныхъ [66,79].—*Przymiotnik* [67].—Предложеніе [68,1].—Подлежащее и сказуемое [68,2].—*Czasownik* [68].—Измѣняемость глагола въ числѣ [68,3].—Время [68,4].—Связка въ предложеніи [68,5].—Какими частями рѣчи выражается подлежащее [68,6].—Какими частями рѣчи выражается сказуемое [68,7].—Составныя части предложенія [68,8].—*Liczebnik* [80].—*Przysłówek* [81].—*Przyimek* [82].—*Spójnik* [83].—*Wykrzyknik* [84].

УРОКЪ 3.

[55] (Упр. 1—4). **А. Текстъ.** [Ср. 28 и „Планъ занятій“]

2 W tym kształcie] woda przestaje być 1 rzeczą martwą];
в тым кшта′л-т̑ѣ во′-да пшэ-ста′-е быт̑ь жэ′чо^{н} ма′р-тво^{н};
Въ этомъ видѣ вода перестаетъ быть вещью мертвою;

jest raczej 3 istotą żywą,] która kędyś dąży i czegoś szuka
ест ра′-чэй і-сто′-то^{н} жы′-во^{н}, кту′-ра кэ^{н}′-дысь до^{н}′-жы і чэ′-гось шу′-ка
есть скорѣе существомъ живою, которая куда-то стремится и чего-то ищетъ

4 z pośpiechem.] Gdy jej drogę zastąpi 5 kamień,] 6 pod-
з пось-пѣ′-хэм. гды ей дро′-гэ^{н} за-сто^{н}′-пі ка′-мѣнь, под-
съ поспѣшностью. Когда ей дорогу заступитъ камень, под-

mywa go, napada że wszech stron, obrzuca żwirem,] wciska się
мы′ва го, на-па′-да зэ вшэх строн, об-жу′-ца жві′-рэм, в̑ті′-ска сі̑э^{н}
мываетъ его, нападаетъ со всѣхъ сторонъ, окидываетъ хрящемъ, входитъ

do szczelin, aż go w końcu na bok odsunie albo skruszy.
до щэ′-лін, аш го в ко′нъцу на бок од-су′-нѣ альбо скру′шы.
до щелей, пока его наконецъ въ сторону отодвинетъ или раздробитъ.

Gdy spotka pagórek — 7 okrąża go.] Gdy natknie się na
гды спо′т-ка па-гу′рэк — о-кро^{н}′-жа го. гды на′-ткнѣ сі̑э^{н} на
Когда встрѣтитъ холмъ — окружаетъ его. Когда наткнетъ себя на

grunt wzniesiony—8 zmienia kierunek, dzieli się na strumyki,]
грунтъ взнѣ-сі̑о′-ны — змѣ′-ні̑а кѣ-ру′-нэк, д̑зѣ′-льі сі̑э^{н} на стру-мы′-кі,
почву возвышенную — перемѣняетъ направленіе, дѣлитъ себя на ручейки,

czasem udaje, że wraca się wstecz. Ale dopóty 9 nurtuje
ча′-сэм у-да′-е, жэ вра′-ца сі̑э^{н} встэч. а′-льэ до-пу′ты нур-ту′-е
иногда притворяется, что возвращаетъ себя назадъ. Но до тѣхъ поръ стремится

i	zwodzi	ziemię,]	aż	w	końcu	znajdzie	10 właściwą
і	зво′-дзі	зѣ′-мі̯э̃н,	аш	в	ко′нʲ-цу	зна′й-дзѣ	вла-сʲтї′-вон
и	обманываетъ	землю,	пока		наконецъ	найдетъ	соотвѣтственную

ścieżkę]	i	płynie	dalej,	gdzie	chciała.	11	Nawet	przepaść]	jej
сʲтѣ′ш-кэн	і	плы′-нѣ	да′-лʲэй,	гдзѣ	хт͡ша′-ла.		на′-вэт	пшэ′-пасʲтʲ	ей
тропу	и	течетъ	дальше,	гдѣ	хотѣла.		Даже	пропасть	ея

nie	trwoży.	Bez	wahania	12	wlewa	się	tam]	całą	masą i z
нѣ	трво′-жы.	без	ва-ха′-нї̃а		влʲэ′-ва	сі̯э̃н	там	ца′-лон	ма′-сон і з
не	тревожитъ.	Безъ	колебанія		вливается		туда	цѣлой	массой и изъ

siebie	samej	robi	most,	po	którym	przesuwają	się	następne	
сѣ′-бѣ	са′-мэй	ро′-бі	мост,	по	кту′-рымъ	пшэ·су-ва′-ю̃н	сі̯э̃н	на-стэн′-пнэ	
себя	самой	дѣлаетъ	мостъ,	по	которому	передвигаютъ	себя	слѣдующія	

fale,	13	niestrudzone,	niepowstrzymane	v	cichym	biegu.]	
фа′-лʲэ,		нѣ-стру-дзо′-нэ,	нѣ-по-встшы-ма′-нэ	в	ті′-хым	бъ′-гу.	
волны,		не измученныя,	неудержимыя	въ	тихомъ	теченіи.	

---

[56] (Упражн. 5) Б. Русскій переводъ. [Ср. 29].

Въ этомъ видѣ вода перестаетъ быть мертвою вещью; она скорѣе походитъ [есть] на живое существо, которое куда то стремится и чего то ищетъ поспѣшно [съ поспѣшностью]. Когда ей дорогу заступитъ камень, она подмываетъ его, нанадаетъ (на него) со всѣхъ сторонъ, окидываетъ пескомъ [żwirem], входитъ въ [do] щелп, пока наконецъ отодвинетъ его въ сторону или раздробитъ. Когда встрѣтитъ холмъ—окружаетъ его. Когда наткнется на возвышенное мѣсто [почву]—мѣняетъ направленіе, дѣлится на ручейки, иногда притворяется, что возвращается назадъ. Но до тѣхъ поръ размываетъ [nurtuje] и обманываетъ землю, пока наконецъ (не) найдетъ соотвѣтственной тропы [тропу] и течетъ дальше (туда), куда хотѣла. Даже пропасть не устрашаетъ [trwoży] ея. Не колеблясь [безъ колебанія], вливается туда цѣлой массой и сама изъ себя [изъ себя самой] дѣлаетъ мостъ, по которому передвигаются слѣдующія волны, не измученныя и неудержимыя въ тихомъ теченіи.

---

[57] Слова, поставленныя въ «Русскомъ переводѣ Б» въ круглыя скобки ( ), въ польскомъ текстѣ не существуютъ, но необходимы для приданія переводу большей гладкости. Слова же, поставленныя въ угловатыя скобки [ ], берутся прямо изъ польскаго текста и ими слѣдуетъ пользоваться при обратномъ переводѣ.

Итакъ: **Скобки** ( ) относятся къ русскому переводу и заключенныя въ нихъ слова или **не переводятся вовсе**, или же переводятся не точно. **Скобки** [ ] относятся къ польскому тексту и заключенныя въ нихъ слова **подлежатъ переводу**, или же ими слѣдуетъ пользоваться при обратномъ переводѣ.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9) [30]

Эту работу слѣдуетъ исполнить по указаніямъ, даннымъ въ отдѣлѣ 30 и въ «Планѣ занятій».

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31].

[58] О мягкихъ согласныхъ.

Въ отдѣлѣ 16 мы изложили все о польскихъ мягкихъ согласныхъ, которыя составляютъ особенность этого языка. Такихъ звуковъ, какъ намъ извѣстно, четыре: **c, n, s, ż.** Укажемъ на тѣ слова нашего текста, въ которыхъ встрѣчаются эти звуки. Съ обозначеніями этихъ звуковъ мы уже познакомились въ 1 урокѣ; онѣ слѣдующія: $т^{ь}$, $н^{ь}$, $с^{ь}$, $з^{ь}$.

$т^{ь}$ . . . въ словахъ: **by**ć, prze**p**aść.

$н^{ь}$ . . . въ словахъ: ka**mi**eń, koń**c**u

$с^{ь}$ . . . въ словахъ: kędyś, czegoś, poś**pi**echem, właściwą, ścieżkę, przepaść.

$з^{ь}$ . . . въ словѣ: źródło (см. текстъ 2-го урока).

---

[59] О произношеніи ż.

Въ словахъ: żywą, dąży, żwirem, okrąża, że, trwoży буква **ż** стоитъ въ началѣ слога и произносится какъ русское **ж**;

въ словахъ: aż, ścieżkę та же буква стоитъ въ концѣ слога и произносится какъ русское **ш**.

Отсюда выводимъ заключеніе, о которомъ мы уже говорили въ отд. [21]:

Если буква **ż** стоитъ въ началѣ слога, то она произносится какъ русское **ж**, если же въ концѣ слога, то произносится какъ **ш**.

---

[60] Произношеніе w.

Произнесемъ слѣдующія слова, взятыя изъ нашего текста:

1) **w** tym, wszech, wciska, **w** koń**c**u, wstecz, niepowstrzymane, **w** cichym.

2) Wzniesiony, właściwą, wlewa.

Во всѣхъ этихъ примѣрахъ звукъ **w** находится въ началѣ слога передъ согласными, или же, какъ предлогъ, [см. отд. 82], соотвѣтствующій русскому **въ**, стоитъ передъ словомъ, начинающимся согласной. Между тѣмъ въ однихъ примѣрахъ (1) этотъ звукъ произносится, какъ русское **ф**, въ другихъ (2) же, какъ **в**.

Въ первомъ случаѣ звукъ **w** стоитъ передъ слѣдующими согласными: **t, s, c, k.**

Слѣдовательно, нѣкоторыя согласныя имѣютъ то свойство, что предшествующая имъ буква **w** произносится какъ русское **ф**. Съ четырьмя изъ нихъ мы теперь познакомились; въ слѣдующихъ текстахъ мы найдемъ и другіе согласные, обладающіе тѣмъ же свойствомъ.

Въ томъ же текстѣ находимъ еще слово ma**r**twą, въ которомъ **w**, хотя стоитъ передъ гласной, произносится, какъ **ф**. Дѣло въ томъ, что передъ **w** стоитъ звукъ **t**, который, какъ мы это уже видѣли въ [36], имѣетъ свойство смягчать слѣдующія за нимъ буквы.

---

[61] Сложныя согласныя.

§ 1. Въ настоящемъ текстѣ встрѣчаемъ слѣдующія сочетанія согласныхъ звуковъ, произносимыхъ какъ одинъ звукъ; объ этихъ звукахъ мы говорили въ отд. [15].

x . . . въ словахъ: poś**pi**e**ch**em, wsze**ch**, **ch**ciała, ci**ch**ym.

ч . . . въ словахъ: rze**cz**ą, czegoś, ra**cz**ej, **cz**asem, wste**cz**.

ш. . . въ словахъ: ksz**t**ałcie, **sz**uka, wsze**ch**, skru**sz**y, prze**st**aje, prze**p**aść, prze**s**uwają, niepowstrzymane.

щ. . . въ словѣ: **szcz**elina.

О звукѣ **ж**, изображаемомъ по польски двумя согласными **rz**, мы говорили уже подробно въ [36].

§ 2. Изъ всѣхъ сложныхъ согласныхъ особенно выдѣляются сочетанія **d** съ буквами **z, ź, ż.** Произношеніе этихъ звуковъ вообще затруднительно для иностранцевъ; поэтому прочитаемъ еще разъ тѣ слова изъ нашего текста, въ

которыхъ встрѣчаются эти звуки.

Въ словѣ niestrudzone звукъ dz выговаривается также, какъ и русское дз, но произношеніе должно быть быстрое, какъ одного звука;

въ словахъ: dzieli, znajdzie, gdzie тотъ же звукъ произносится мягко, какъ дзь; на такое произношеніе вліяетъ слѣдующая мягкая гласная i.

---

[62] Произношеніе l и ł.

Въ [6,2] мы замѣтили, что въ польскомъ языкѣ есть два звука л: одинъ, произносимый грубо, какъ наше л въ словѣ «лугъ»; другой—мягкій, соотвѣтвѣтствующій звуку л въ словѣ «боль». Но этотъ мягкій звукъ, если стоитъ передъ гласной, произносится иначе, чѣмъ русское въ словѣ «боль». Законъ этого произношенія мы указали въ отд. [6,2] и въ таблицѣ (10). Подтвердимъ сказанное примѣрами.

л (грубое) встрѣчается въ словахъ: kształcie, właściwą, płynie, chciała, całą,

ль (мягкое)—въ словѣ albo, гдѣ произносится, какъ въ русскомъ словѣ «боль»;

ль (мягкое)—въ словахъ: szczelin, dzieli, ale, dalej, wlewa, fale, гдѣ произносится, по закону, указанному въ отд. [6,2].

---

[63]. Произношеніе и значеніе ó.

Польскій звукъ ó (о крэскованэ) является переходнымъ звукомъ между o и u, поэтому онъ и называется иногда o *переходнымъ* (по польски: pochylone). Присутствіе этого звука имѣетъ важное значеніе при словообразованіи, такъ какъ указываетъ на происхожденіе словъ отъ другихъ, имѣющихъ звукъ o. Такъ напр. слово który происходитъ отъ слова kto. При образованіи производнаго слова звукъ o перешелъ въ ó. Такъ какъ въ произношеніи ó ничѣмъ не отличается отъ u, то указанное весьма важно для правописанія. Такъ, слово «który» мы всегда будемъ писать черезъ ó, ибо знаемъ, что оно происходитъ отъ слова «kto».

---

[64] Д. Рѣшенія

Упражненій и задачъ предшествующаго выпуска

(упражненнія 11—14; 21—22).

А. Для провѣрки правильности работъ, какъ въ настоящемъ, такъ и въ каждомъ послѣдующемъ выпускѣ, съ «рѣшеніями» нужно дѣлать нижеслѣдующія упражненія во всемъ, что относится къ *переводамъ* *).

Примѣчаніе. Если въ рѣшеніяхъ производятся не переводы, а только *отвѣты на заданные вопросы* и т. д. (напр. задачи 1—2 изъ отдѣла 8,2), то вполнѣ достаточно сравнять свою работу съ напечатанными отвѣтами.

Упражненіе 11.

Первый день. Печатное «рѣшеніе» сравните съ вашей собственной работой; *никакихъ поправокъ не дѣлайте*, а лишь *подчеркните* цвѣтнымъ карандашомъ замѣченныя вами ошибки или отступленія. Такимъ образомъ, исправленій ошибокъ на бумагѣ *пока* не дѣлается, а остается только въ памяти. Затѣмъ отложите эту часть работы.

Упражненіе 12.

Второй день. Тѣ мѣста вашей собственной работы, которыя вы подчеркнули цвѣтнымъ карандашомъ, исправьте **по памяти**, не заглядывая въ печатное рѣшеніе.

Упражненіе 13.

Третій день. Возьмите печатное рѣшеніе и сравните, правильно-ли вы сдѣлали исправленія при упражненіи 12.

---

*) Переводъ «Разговоровъ» слѣдуетъ дѣлать особо, согласно [46, упр. 21 и 22].

Упражненіе 14.

Четвертый день. Исправленную собственную работу переведите теперь обратно на другой языкъ и сравните тотчасъ-же, или на слѣдующій день съ печатнымъ текстомъ задачи.

Б. Понемногу, но почаще! Учащійся можетъ обратиться къ намъ съ вопросомъ „зачѣмъ разбивать работу на четыре дня, когда ее легко можно сдѣлать заразъ, въ одинъ день?“

На *вопросъ* отвѣчаемъ *вопросомъ*: зачѣмъ, когда вы больны, докторъ прописываетъ вамъ принимать микстуру черезъ извѣстный промежутокъ времени, по ложкѣ? Развѣ нельзя-бы было выпить всю склянку сразу? Выпить, конечно, было-бы возможно, но вмѣсто пользы получился-бы несомнѣнно, вредъ. Точно такъ же и съ вышеприведенными упражненіями: при томъ порядкѣ, какой мы предложили учащемуся, знанія усвоятся гораздо легче, а главное—прочнѣе.

Переводъ разговоровъ.

(Къ упражн. 20—22) [46].

NB. Польскія слова „pan“ или „pani“ и т. п. переводятся, „милостивый государь, милостивая государыня“, или „сударь, сударыня“; обращенія эти заключены у насъ большею частью въ угловатыя скобки, такъ какъ въ русскомъ языкѣ подобныя обращенія почти не употребляются, а замѣняются словами „Вы“; въ польскомъ же языкѣ напротивъ, они весьма употребительны.

Къ 46. Разговоръ 1.—1. Здравствуйте, [милостивый государь]. — 2. Здравствуйте, сударыня. — 3. Сколько стоитъ этотъ вѣеръ?—4. Стоитъ десять рублей.—5. Это слишкомъ дорого, [милостивый государь].—6. Извините, сударыня, эта цѣна [есть] очень умѣренная.—7. Ну хорошо, (я) возьму его; вотъ (вамъ) деньги.—8. Благодарю васъ, сударыня.

Къ 46. Разговоръ 2.—1. Съ добрымъ утромъ, [милостивый государь].—2. Мое почтеніе (вамъ), [сударыня].—3. Какъ вы спали прошлую ночь [прошлой ночи]?.—4. Благодарю (васъ), сударыня, (я) провелъ ночь не очень хорошо; а (вы), сударыня?—5. И я спала не хорошо?—6. Что (васъ), [сударыня], безпокоило (тревожило)! [Развѣ] (не) буря-ли? Громъ продолжался [гремѣло] большую часть ночи?—7. Нѣтъ, громъ мѣшалъ мнѣ не столько, сколько (такъ, какъ) кашель, который не давалъ [позволялъ] мнѣ спать [черезъ] нѣсколько часовъ.—8. (Я) посовѣтывалъ-бы вамъ, [сударыня], принять сегодня вечеромъ какое-нибудь лекарство передъ [уходомъ на отдыхъ] тѣмъ, какъ лечь спать.—9. Благодарю (васъ), [милостивый государь] послѣдую [пойду за] вашему совѣту.

Къ 46. Разговоръ 3.—1. Какъ вы себя чувствуете сегодня, [сударыня]?—2. Благодарю васъ [сударь], (я) чувствую себя гораздо [далеко] лучше; а вы [милостивый государь] какъ поживаете?—3. Очень хорошо.—4. Который теперь часъ?—5. [Есть] половина девятаго.—6. (Я) думала, что [есть] позже. (Я) [есьмь] такъ давно на ногахъ.—7. Въ которомъ часу [въ какое время], (вы) [сударыня] обыкновенно встаете?—8. Лѣтомъ въ половинѣ шестаго, а зимою въ семь.—9. (Вы) [сударыня] встаете очень рано.—10. Да [милостивый государь], по мнѣ, «Кто рано [утромъ] встаетъ, тому Господь Богъ даетъ».

Къ 46. Разговоръ 4.—1. [Развѣ] знаешь-ли (ты) нѣмецкій языкъ?—2. Не очень. Понимаю все, что говорятъ, но самъ не могъ бы говорить.—3. А польскій языкъ ты хорошо знаешь [обладаешь]?—4. Не дурно. Могу объясниться [разговориться] со всякимъ полякомъ.—5. Счастливъ [тотъ], кто можетъ владѣть [обладать] нѣсколькими иностранными языками.

Рѣшеніе задачъ.

Рѣшеніе задачи 1. [8,2]. Не требуется.

Рѣшеніе задачи 2. [8,2]. Безъ сомнѣнія отвѣты могутъ быть изложены

учащимися и въ иной формѣ выраженій. Однако смыслъ ихъ долженъ быть такой: а) Польскій носовой звукъ—*гласная*, но произносимая въ носъ.

б) Нѣтъ, нельзя.

в) Невозможно.

г) Обязательно ротъ долженъ быть открытъ свободно, иначе невозможно произнести правильно носовой звукъ.

Рѣшеніе задачи 3. [51]. Произношеніе.

Изображеніе произношенія будетъ слѣдующее:

1. аш, меч, смаш. –
2. пѣнь. – 3. лъу-бі͡эн. –
4. зъруд-ло. – 5. сі͡эн. – 6. ка-расъ.
7. пасъ. – 8. ко-валъ. – 9. д͡зѣнь.
10. бу-жа. – 11. хо-ватъ. – 12. хоцъ.
13. як. – 14. і͡эн-зык. – 15. вон-вуз.
16 пцо-ла – 17 чонст-ка.
18. у-мі͡ал. – 19. по-вѣт-шэ-
20. ха-му-лъэц.

Рѣшеніе задачи 4. [51] *Грамматическій разборъ.*

Въ текстѣ А урока 2-го содержатся слѣдующія rzeczowniki: Placówka, Bolesława, Prusa, pagórka, chaty, źródło, rzeki, Białki, gruncie, kotlinę, woda, rój, pszczół, odłotu, cząstki, masy, powierzchni, dzień, nocy, tuman, źródłem, polami, odpływu, miejsca, mgłę, powietrzu, bagnach, ziemią, łożysko, strumieniem.

Въ томъ же текстѣ находимъ слѣдующіе zaimki: ono, się, jej, sobie.

Примѣчаніе. Тѣ существительныя и мѣстоименія, которыя въ текстѣ *повторяются*, приведены здѣсь только по *одному разу*.

---

[65] Экзаменъ.

Къ I выпуску.

Рѣшеніе задачи 5 [51]. (Отвѣчать на нижеслѣдующіе вопросы слѣдуетъ согласно правилъ, изложенныхъ въ [9,3], т. е. сначала нужно *подумать*, по памяти отвѣтить и только потомъ справиться—вѣренъ-ли отвѣтъ. На каждый предложенный здѣсь вопросъ слѣдуетъ дать самому себѣ *устный отвѣтъ*. Если-бы даже вы были вполнѣ увѣрены въ томъ, что умѣете отвѣтить и потому вамъ кажется, что отвѣчать „не стоитъ"—все таки отвѣтьте).

1. Если ранѣе вы уже имѣли нѣкоторыя познанія въ польскомъ языкѣ, то слѣдуетъ-ли читать все *съ самаго начала?* [Введ. стр. 2,1].

2. Можно-ли пользоваться новымъ выпускомъ, пока основательно не изученъ предшествующій? [Введ. стр. 2.2].

3. Въ какихъ мѣстахъ слѣдуетъ преимущественно вести занятія? [Введ. 3,3].

4. Какимъ способомъ можно пріучить языкъ и ухо къ особенностямъ польской рѣчи [Введ. стр. 3,4].

5. Почему полезно учиться вдвоемъ? [Введ. стр. 3,4].

6. Чтобы научиться поскорѣй и правильно говорить по польски, что для этого необходимо? [Введ. стр. 3,5].

7. Чего не слѣдуетъ стыдиться въ разговорѣ по-польски? [Введ. 3,5].

8. Можно-ли достигнуть знанія польскаго языка однимъ практическимъ путемъ, безъ изученія грамматики? [Введ. стр. 3,7].

9. Какъ называются буквы, безъ которыхъ нельзя произнести ни одного слога, ни одного слова? [2,4].

10. Что называется слогомъ? [2,4].

11. Помните ли вы, что называли начальнымъ, внутреннимъ и конечнымъ слогомъ? [2,5].

12. Какихъ звуковъ русской рѣчи со-

всѣмъ нѣтъ въ польскомъ языкѣ и наоборотъ [4; 5].

13. Какъ произносится польская буква **h**? [6,1]

14. Какъ произносятся польскія буквы **ł** и **l**? [6,2].

15. Какая разница между этими буквами и русскимъ **л**? [6,2]

16. Можно ли носовые польскіе звуки изобразить русскими буквами? [7,1].

17. Какія условія необходимо соблюдать для правильнаго произношенія польскихъ носовыхъ звуковъ! [7,1].]

18. Какъ изображаются у поляковъ носовые звуки? [7,2].

19. Умѣете-ли вы правильно произнести слѣдующія слова **zą̇b, dą̇b, kąpiel, dokąd, część, sęk, większy?** [7,4-3]

20. Припомните себѣ механическое пособіе для произношенія носовыхъ звуковъ? [7,5].

21. Что вы помните о мягкихъ звукахъ? [10].

22. Какъ произносится и изображается польскій мягкій звукъ **ć**? [11,1].

23. Произносите польскій звукъ **ń** и изобразите его на письмѣ? [11,2].

24. Что необходимо для того, чтобы правильно произнести мягкіе звуки **ś** и **ź**? [11,3 и 4].

25. Какъ обозначаются эти звуки на письмѣ? [11,3,4].

26. Когда звукъ **ź** произносится какъ **ś**? [11,4].

27. Что надо понимать подъ польскими двойными звуками? [13,2].

28. Какъ условились мы ихъ обозначать? [13,3,4].

29. Какая гласная является смягчающей для согласныхъ? [12].

30. Сколько въ польскомъ языкѣ двойныхъ согласныхъ? [14].

31. Какъ мы условились ихъ обозначать? [15,1.],

32. Когда **rz** произносятся, какъ русское **ш**? [15,3].

33. Когда **dz** произносится, какъ русское **ц**? [16,1].

34. Въ какихъ случаяхъ звукъ **dź** произносится такъ же, какъ и **ć**? [16,3].

35. Какъ обозначается польское **i**? [18].

36. Когда звукъ **j** произносится, какъ русское **й**? [19].

37. Какъ произносятся сочетанія **j** съ гласными? [19].

38. Какъ произносится буква **x** и когда она употребляется въ польскомъ языкѣ? [20].

39. Какъ произносится звукъ **ż**? [21].

40. Когда **ż** произносится какъ русское **ш**? [21].

41. Чѣмъ отличаются мягкія согласныя **б, в, ж, д, з, г** отъ твердыхъ согласныхъ **п, ф, ш, т, с, к**? [22,1-4].

42. Можно-ли въ польской рѣчи замѣнять мягкія согласныя твердыми? [22,2].

43. Что вы помните о переносѣ словъ? [23,1].

44. Какое существуетъ въ польскомъ языкѣ правило, относительно ударенія въ словѣ и въ предложеніи? [24,2,3].

45. Для чего въ передачѣ произношенія употребляемъ мы мелкій шрифтъ (петитъ)? [25,1].

46. Хорошо-ли усвоили себѣ «Систематическую таблицу произношеній?» [26]. Обратите на нее особенное вниманіе!

47. Что такое имя собственное? Съ какой буквы пишутся имена собственныя? [32].

48. Разскажите вкратцѣ о двойныхъ звукахъ. Разъясните ихъ необходимость въ польскомъ языкѣ?. [34].

49. Какъ изображаются звуки **ją** и **ję**? [35].

50. Въ какихъ случаяхъ **rz** произносится какъ **ж** и въ какихъ какъ **ш**? [36].

51. Когда **d** слышно ясно, и когда оно подходитъ по произношенію къ **t**? [37].

52. Что называется именемъ существительнымъ? [39].

53. Какіе предметы называются въ грамматикѣ вещественными (конкретными) и какіе отвлеченными (абстрактными)? [39].

54. Что такое мѣстоименіе? [40,1].

55. Что называется *первымъ* лицомъ? [40,2].

56. Что называется *вторымъ* лицомъ? [40,3].

57. Что называется *третьимъ* лицомъ? [40,4].

58. Для чего мы ввели отдѣлъ «Словообразованіе»? [41].

59. Для чего въ «Бесѣдѣ» мы производимъ надъ разсказомъ «Placówka» еще упражненія въ видѣ вопросовъ и отвѣтовъ? [42,1].

60. Для *чего* и *какъ* слѣдуетъ нѣкоторыя вещи заучивать наизусть? [45].

61. Что нужно дѣлать, если какое-нибудь слово и правило не остается въ памяти? [50].

62. Какое различіе между «упражненіями и задачами? [51].

Замѣчаніе къ Экзамену.

Вопросы, которые мы предложили учащемуся въ отдѣлѣ «Экзаменъ». не исчерпали, конечно, всего содержанія I выпуска. Мы старались только обратить вниманіе на болѣе существенное. Изъ этого, однако, не слѣдуетъ, что остальное не имѣетъ важности. Повторяемъ еще разъ, что для успѣха дальнѣйшаго обученія необходимо въ точности знать *все*, что заключается въ I выпускѣ.

(Упр. 15) **Е. Грамматика.** [38]

[66] Родъ и число именъ существительныхъ.

§ 1. Родъ именъ существительныхъ служитъ для обозначенія къ *какому полу* принадлежитъ существо (лицо или животное), о которомъ говорятъ. Въ польскомъ языкѣ, также какъ и въ русскомъ, существуютъ три рода:

Мужскій, женскій и средній.

Примѣчаніе. Хотя неодушевленные предметы и не принадлежатъ, собственно, ни къ какому роду, но обычай придалъ имъ въ языкѣ тотъ или другой изъ этихъ родовъ.

Мужскій родъ называется по польски rodzaj męski (ро′͡дзай мэ$^{н'}$с-кі).

Женскій родъ называется по польски rodzaj żeński (ро′-͡дзай жэ′н^{ь}-скі).

Средній родъ называется по польски rodzaj nijaki (ро′͡дзай ні-я′-кі).

Примѣры:

ojciec (о′й-ц͡ць) отецъ (*rzecz. m.*),
matka (ма′тка) мать (*rzecz. ż.*),
dziecko (͡дзь′ц-ко) дитя (*rzecz. n.*).

m—сокращенное «**męski**», **ż**—сокращенное «**żeński**», **n**—сокращенное «**nijaki**».

§ 2. Различный родъ въ обоихъ языкахъ.

Возьмемъ слѣдующія слова:

droga (дро′-га) путь,
źródło (з^{ь}ру′дло) источникъ,
grunt (грунт) почва,
liczba (л^{ь}і′ч-ба) число.

Изъ нихъ мы видимъ, что въ польскомъ языкѣ родъ именъ существительныхъ иногда и не согласуется съ нашимъ, т. е. иное имя существительное у насъ *мужескаго* рода (*путь, источникъ*), а у поляковъ или *женскаго* (*droga*), или *средняго* (*źródło*).

§ 3. Число. Число служитъ для показанія *количества* лицъ или предметовъ.

а) Единственное число.

1) biedny chłopiec (бѣ′дны хло′-п͡ць) бѣдный мальчикъ.
2) biedni chłopcy (бѣ′-дні хло′п-цы) бѣдные мальчики.

Въ первомъ изъ приведенныхъ примѣровъ говорится только объ *одномъ* мальчикѣ. Въ этомъ случаѣ имя существительное стоитъ въ *единственномъ*

числѣ. Поляки называютъ единственное число
liczba pojedyńcza (лʲi′ч-ба по-е-ды′нʲ-ча).

б) Множественное число. Но если-бы мы захотѣли сказать не объ *одномъ* «мальчикѣ», а о *многихъ* «мальчикахъ», то намъ пришлось-бы имя существительное поставить во *множественномъ числѣ*, какъ это видно изъ 2) примѣра.

Множественное число поляки называютъ
liczba mnoga (лʲi′ч-ба мно′-га).

= Задача 6. = *Грамматическій разборъ*. Возьмите польскій текстъ этого урока и составьте списокъ именамъ существительнымъ, принадлежащимъ: 1) къ мужескому роду, 2) къ женскому и 3) къ среднему.

При каждомъ изъ этихъ существительныхъ сдѣлайте замѣтку, къ какому числу оно принадлежитъ.

Примѣчаніе. Для обозначенія единственнаго числа употребляйте значокъ **l. p.**, что будетъ означать сокращенное **liczba pojedyńcza**; множественное число **(liczba mnoga)** обозначайте **l. m.**

---

[67] Przymiotnik (пшы-мі̯от-нік) имя прилагательное.

§ 1. W tym kształcie woda przestaje być rzeczą **martwą**; jest raczej istotą **żywą**, która kędyś dąży i czegoś szuka z pośpiechem.

Если-бы мы въ этихъ предложеніяхъ выпустили слова, напечатанныя **жирнымъ** шрифтомъ, то смыслъ самыхъ фразъ отъ этого нисколько-бы не пострадалъ. Тогда только мы не знали-бы: а) *какою* вещью перестаетъ быть вода въ этомъ видѣ; б) *какимъ* существомъ она тогда дѣлается.

Слова: **martwą, żywą** употреблены здѣсь для опредѣленія существительныхъ: rzeczą, istotą; они показываютъ, *каковы* эти предметы, т. е. опредѣляютъ ихъ **качество**.

Каждое подобное слово у насъ называется **именемъ прилагательнымъ**, а поляки называютъ
«przymiotnik».

§ 2. Имена прилагательныя для рѣчи составляютъ то же, что краски для картины: только съ ихъ помощью и возможно опредѣлить *качество* даннаго предмета, т. е. выразить, *каковъ* онъ именно.

---

[68] I.

Zdanie.	**Podmiot.**	**Orzeczenie.**
зда′нѣ.	по′дмі̯от.	ожэчэ′нѣ.
Предложеніе.	Подлежащее.	Сказуемое.
woda płynie	вода	течетъ;
tuman włóczy się	туманъ	тащится.

§ 1. Предложеніе. Въ вышеприведенныхъ фразахъ имена существительныя «woda», «tuman» соединены по смыслу со словами «płynie», «włóczy się». Изъ этого соединенія для насъ становится яснымъ, что̀ *дѣлаетъ* вода, что̀ *дѣлаетъ* туманъ.

Подобнаго рода соединеніе словъ для выраженія какой-нибудь мысли называется:
zdanie (зда′нѣ), предложеніе.

§ 2. Подлежащее и сказуемое. Всякое предложеніе состоитъ изъ нѣсколькихъ частей; существеннѣйшими изъ нихъ будутъ:

1. *То*, о **чемъ** намъ говорятъ: woda, tuman. Эта часть предложенія называется въ грамматикѣ **подлежащимъ**
podmiot (по′д-мі̯от).

2. *То*, **что говорится** объ этихъ подлежащихъ (woda, tuman). Эта часть предложенія называется въ грамматикѣ **сказуемымъ**
orzeczenie (о-жэ-чэ′нѣ).

woda **płynie**
tuman **włóczy się**.

О чемъ намъ нѣчто говорятъ?
О woda, tuman (*подлежащее*).
Что намъ говорятъ о подлежащемъ?
Что оно płynie, włóczy się (*сказуемое*).

II.

Czasownik (ча-со′в-нік) **глаголъ.**

Слова «płynie», «włóczy się», выражающія сказуемое, принадлежатъ къ той части рѣчи, которая носитъ названіе **глаголъ**

czasownik (ча-со′в-нік).

§ 3. Измѣняемость глагола во множественномъ числѣ:

woda płynie,
fala przesuwa się.

Въ этихъ предложеніяхъ подлежащія woda, fala, напечатанныя *курсивнымъ шрифтомъ*, поставлены въ единственномъ числѣ.

Глаголы płynie, przesuwa, служащіе сказуемыми, оканчиваются на **ie, a.**

Въ предложеніяхъ:

wody płyną,
fale przesuwają się

подлежащія wody, fale поставлены во множественномъ числѣ. Глаголы-же płyną, przesuwają się, служащіе сказуемыми, измѣнили свои окончанія на: **ą, ają.**

Итакъ, мы видимъ, что съ измѣненіемъ числа подлежащихъ, глаголы также измѣняютъ свои окончанія; слѣдовательно *сказуемое всегда согласуется въ числѣ съ подлежащимъ.*

§ 4. Время. Въ предложеніяхъ, которыя въ настоящемъ отдѣлѣ мы брали, какъ примѣры, дѣйствіе, выраженное въ нихъ глаголомъ, происходило въ данный моментъ и потому было нами обозначено **настоящимъ временемъ**, *czas teraźniejszy* (час тэ-раз^{ь}-нь′й-шы).

Теперь возьмемъ слѣдующія предложенія:

źródło wyżłobiło,
grzmot przeszkadzał,
panie spały.

Въ этихъ предложеніяхъ глаголы wyżłobiło, przeszkadzał, spały выражаютъ **прошедшее время**, *czas przeszły* (час пшэ′-шлы) и оканчиваются *въ единственномъ числѣ* на **ł, ła, ło**, а *во множественномъ числѣ* на **li, ły.**

Этимъ различіемъ окончаній въ глаголахъ и выражается въ польскомъ языкѣ **время** дѣйствія *czas* (час).

Будущее время czas przyszły (час пшы′-шлы) показываетъ, что дѣйствіе когда-то совершится въ будущности, напр. ten dom **będzie** twoim, этотъ домъ **будетъ** твоимъ.

§ 5. Связка въ предложеніи.

Człowiek jest śmiertelny человѣкъ (есть) смертеленъ.

woda jest **istotą** вода (есть) существо.

А. Если бы мы захотѣли сказать о подлежащемъ не то, что оно дѣлаетъ, а то, каково оно, то для этого намъ пришлось бы воспользоваться:

а) или *именемъ прилагательнымъ:*

Człowiek jest **śmiertelny,**

б) или *именемъ существительнымъ:*

woda jest **istotą.**

Б. Если бы мы просто поставили имя прилагательное или существительное рядомъ съ подлежащимъ, то этого было бы недостаточно: człowiek ... śmiertelny, woda... istotą.

Чтобы обратить слова: *śmiertelny, istotą* въ **сказуемыя**, т. е. чтобы связать ихъ съ подлежащимъ, поляки употребляютъ различныя формы глагола **być** (быт^{ь}) *быть:* **jest, był, będzie.**

В. Всякая форма этого глагола, употребляемая для связыванія подлежащаго со сказуемымъ, называется **связкою**, *łącznik* (ло^{н}′ч-нік).

Г. Въ тѣхъ предложеніяхъ, въ которыхъ сказуемымъ служитъ глаголъ, а не имя, напр.: woda *płynie*, связка не ставится.

§ 6. Какими частями рѣчи выражается обыкновенно подлежащее? Изъ многихъ примѣровъ, которые мы встрѣчали, можно вывести заключеніе, что подлежащее обыкновенно выражается *именемъ существительнымъ* или замѣняющимъ его *мѣстоименіемъ.*

§ 7. Какія части рѣчи могутъ слу-

жить сказуемымъ? Сказуемымъ могутъ быть:

а) глаголъ: woda **płynie;**

б) имя прилагательное (со связкою): fale są (со^{н}) **niestrudzone;**

в) имя существительное (тоже со связкою): woda jest **istotą;**

г) мѣстоименіе (тоже со связкою): dom będzie **twoim** (домъ бэ^{нг}-дзѣ тво-імъ) домъ будетъ **твоимъ.**

Когда сказуемое выражается именемъ прилагательнымъ, именемъ существительнымъ или мѣстоименіемъ, то необходимо всегда ставить связку, такъ какъ безъ нея слова: fale ... niestrudzone; woda ... istotą; dom ... twoim не были бы предложеніями. Связка же, какъ мы сказали выше, то-же *глаголъ* (одна изъ формъ глагола być).

§ 8. Составныя части предложенія. Изъ всего, что до сихъ поръ говорилось нами о предложеніи слѣдуетъ:

а) Каждое предложеніе должно состоять *изъ предмета*, о которомъ что-либо сообщается, т. е. изъ **подлежащаго.**

б) Въ каждомъ предложеніи должно быть показано то, *что сообщается* о предметѣ, т. е. въ немъ должно быть еще **сказуемое.**

в) Въ тѣхъ случаяхъ, когда сказуемымъ служитъ *не глаголъ*, то связь между подлежащимъ и сказуемымъ должна быть выражена **связкою.**

§ 9. Повтореніе. Возьмемъ три польскихъ предложенія:

Подлежащее.	Связка.	Сказуемое.
А. Zródło		**wypływa.**
Б. Ona	**jest**	**piękna.**
В. Karol	**jest**	**studentem.**

Предложеніе А.

О чемъ говорится?	О «źródło».
Слѣдовательно, что такое «źródło»?	Подлежащее даннаго предложенія.
Къ какой части рѣчи принадлежитъ подлежащее?	Къ именамъ существительнымъ.
Что говорится о подлежащемъ «źródło»?	Что оно «wypływa».
Какую часть предложенія образуетъ «wypływa»?	Сказуемое.
Къ какой части рѣчи принадлежитъ сказуемое?	Къ глаголамъ.
Почему здѣсь не поставлено *связки?*	Потому что сказуемымъ служитъ глаголъ [68,$_5$Г].

Предложеніе Б.

О чемъ говорится?	Объ «ona».
Значитъ, какую часть предложенія составляетъ «ona»?	Подлежащее.
Къ какой части рѣчи принадлежитъ здѣсь подлежащее?	Къ мѣстоименіямъ (здѣсь «ona» поставлено вмѣсто существительнаго).
Что говорится о подлежащемъ «ona»?	Что она «piękna», т. е. показано его качество.
Какую часть предложенія составляетъ «piękna»?	Сказуемое.
Къ какой части рѣчи принадлежитъ это сказуемое?	Къ именамъ прилагательнымъ.
Какое слово составляетъ здѣсь *связку?*	Слово «jest».
Какая часть рѣчи эта связка?	Глаголъ («jest» есть одна изъ формъ глагола być).

Предложеніе В.

Въ этомъ предложеніи то-же самое, что и въ двухъ предыдущихъ; разница лишь та, что здѣсь сказуемое выражено *именемъ существительнымъ* «studentem».

Вопросы, касающіеся всѣхъ трехъ предложеній (А, Б, В.) *вообще:*

Къ какимъ частямъ рѣчи можетъ принадлежать	Къ именамъ существительнымъ или

надлежать подлежащее предложенія?	къ мѣстоименіямъ (Karol, ona).
Къ какимъ частямъ рѣчи можетъ принадлежать сказуемое предложенія?	Сказуемымъ могутъ быть: а) глаголъ (wypływa). б) имя прилагательное (piękna). в) имя существительное (studentem).
Какое самое важное слово въ предложеніи?	Глаголъ (wypływa, jest), такъ какъ безъ него нельзя выразить связь между подлежащимъ и сказуемымъ.
Когда сказуемымъ служитъ имя прилагательное или существительное, то чѣмъ тогда выражается связь съ подлежащимъ?	*Связкою*, которою является одна изъ формъ глагола быть (być).
Если-же сказуемымъ служитъ глаголъ, то чѣмъ тогда выражается связь?	Тогда она вовсе не выражается, такъ какъ содержится въ самомъ глаголѣ.

Задача 7. Закройте бумажкою приведенные выше отвѣты (правый столбецъ) и отвѣтьте *по памяти* на вопросы, поставленные въ лѣвомъ столбцѣ.

---

[69] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

2. **Kupiec** (ку′-пец) купецъ.

Производныя и составныя.

Kupować, *cz.* [1])	(ку-по′-ваʧ^{ъ})	покупать,
kupić, *cz.*	(ку′-пиʧ^{ъ})	купить,
kupno, *rz.*	(ку′-пно)	покупка,
kupcowa, *rz.*	(куп-цо′-ва)	купчиха,
kupiectwo, *rz.*	(ку-пѣ′ц-тво)	купечество,
rozkupić, *cz.*	(роз-ку′-пиʧ^{ъ})	раскупить,
wykupić, *cz.*	(вы-ку′-пиʧ^{ъ})	выкупить,
nakupował, *cz.*	(на-ку-по′-ваʧ^{ъ})	накупить.

1) *Сокращенія: rz.—rzeczownik, przym.—przymiotnik cz.—czasownik.*

---

[70] З. Бесѣда.

(Упр. 17-19) [42]

1. Чѣмъ перестаетъ быть вода?
2. Когда она перестаетъ быть мертвою вещью?
3. Чѣмъ она дѣлается тогда?
4. Какъ вода ищетъ чего-то?
5. Что заступаетъ дорогу водѣ?
6. Что она дѣлаетъ съ камнемъ?
7. Что дѣлаетъ вода при встрѣчѣ съ холмикомъ?
8. Что дѣлается съ водой, когда она попадетъ на возвышенное мѣсто?
9. Что дѣлаетъ вода въ этомъ случаѣ?
10. Что находитъ вода при этомъ?
11. Даже что не устрашаетъ воду?
12. Что дѣлаетъ вода при встрѣчѣ съ пропастью?
13. Какія волны передвигаются?

---

[71] И. Разговоры.

(Упр. 20) [46]

= Разговоръ 5. =

Kiedy	(кѣ′-ды)	когда,
odjeżdżamy	(од-еж-джа′-мы)	уѣзжаемъ.

1. Kiedy odjeżdżamy?

za dziesięć minut черезъ десять минутъ.

2. Odjeżdżamy za dziesięć minut.

zdaje się	(зда′-е сѣ^{н})	кажется.

3. Zdaje mi się, że jest bardzo późno.

niech	(нѣх)	пусть,
uspokoi się	(у-спо-ко′-і сѣ^{н})	успокоится.
nigdy	(ні′-гды)	никогда,
przychodzimy	(пшы-хо-д͡зі′-мы)	приходимъ.

4. Niech się Pan uspokoi; my nigdy nie przychodzimy za późno.

pociąg	(по′-ʧо^{н}г)	поѣздъ,
odchodzi	(од-хо′-д͡зі)	уходитъ.

5. Pociąg odchodzi za dziesięć minut.

6. Jakie miejsce weźmiemy?

bilet	(бі′-лᵇэт)	билетъ,
drugiej	(дру′-гѣй)	второй,
klasa	(клᵇа′-са)	классъ.

7. Wezmę bilet do drugiej klasy.

= Разговоръ 6. =

widział	(ві′-дзя̄л)	видѣлъ.

1. Dawnom Pana nie widział?

wieś	(вѣсᵇ)	деревня,
interesy	(ін-тэ-рэ′-сы)	дѣла,
za interesami		по дѣламъ.

2. Wyjeżdżałem na wieś za interesami.

długo	(длу′-го)	долго.
bawił	(ба′-віл) (забавлять)	быть.

3. I długo Pan tam bawił?

tydzień	(ты′-дзѣнᵇ)	недѣля,
tygodni	(ты-го′-дні)	недѣль,

4. Kilka tygodni.

zdrowie	(здро′-вѣ)	здоровье,
żony	(жо′-ны)	жены,
córki	(цу′р-кі)	дочери.

5. Jakże zdrowie żonyi córki Pańskiej?

chwała	(хва′-ла)	слава,
Bogu	(бо′-гу)	Богу,
trochę	(тро′-хэᴴ)	немного,
choruje	(хо-ру′-е)	больна.

6. Dziękuję. Córka, chwala Bogu, zdrowa, ale żona trochę choruje.

poważnie	(по-ва′жнѣ)	серьезно.

7. Poważnie?

ma	(ма)	имѣетъ,
katar	(ка′-тар)	насморкъ,
przeziębiła się	(пшэ-зі̯эᴴ-бі′ла сі̯эᴴ)	простудилась,
widocznie	(ві-до′ч-нѣ)	видно.

8. Nie, ma katar; przeziębiła się widocznie.

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

W tym kszta″łcie woda przestaje być rzeczą ma″rtwą; jest raczej istotą żywą, która kę″dyś dąży i cze″goś szuka z pośpiechem. Gdy jej drogę zastąpi ka″mień, podmy″wa go, napada ze wszech stro″n, obrzuca żwi″rem, wciska się do szcze″lin, aż go w końcu na bok odsu″nie, albo skruszy. Gdy spotka pagó″rek—okrą″ża go. Gdy natknie się na grunt wzniesio″ny—zmienia kieru″nek, dzieli się na strumy″ki, czasem uda″je, że wraca się wste″cz. Ale dopóty nurtuje i zwodzi zie″mię, aż w końcu zna″jdzie właściwą ścieżkę i płynie da″lej, gdzie chcia″ła. Nawet przepaść jej nie trowo″ży. Bez wahania wlewa się tam całą ma″są i z siebie samej robi mo″st, po którym przesuwają się następne fa″le, niestrudzone, niepowstrzyma″ne w cichym biegu.

K. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

---

[73] Л. Особыя задачи. [51]

(Задача 7 помѣщена въ отдѣлѣ [68]).

Задача 8. Выберите въ текстѣ A всѣ имена прилагательныя съ обозначеніемъ, къ какому существительному онѣ относятся.

Спишите также всѣ глаголы и обозначите ихъ время согласно съ указаніями, помѣщенными въ [68,4].

Задача 9. Усвойте пока въ ожиданіи дальнѣйшихъ разъясненій, слѣдующее:

być (быт̄ᵇ) **быть.**

1.	jestem	(е′-стэм)	я есмь,
	jesteś	(е′-стэсᵇ)	ты еси,
	jest	(ест)	онъ есть,
	jesteśmy	(е-стэ′сᵇ-мы)	мы есьмы,
	jesteście	(е-стэ′сᵇ-т̄ѣ)	вы есте,
	są	(соᴴ)	они, онѣ суть.
2.	byłem	(бы′-лэм)	я былъ;
	byłeś	(бы′-лэсᵇ)	ты былъ;

był	(был)	онъ былъ;
była	(бы′-ла)	она была;
było	(бы′-ло)	оно было;
byliśmy	(бы-лі′сь-мы)	мы были;
byliście	(бы-лі′сь-т̑ѣ)	вы были;
byli	(бы′-лі)	они были;
były	(бы′-лы)	онѣ были.
3. będę	(бэн′-ден)	я буду;
będziesz	(бэн′-д͡зѣш)	ты будешь;
będzie	(бэн′-д͡зѣ)	онъ, она, оно будетъ;
będziemy	(бэн-д͡зѣ′-мы)	мы будемъ;
będziecie	(бэн-д͡зѣ′-т̑ѣ)	вы будете;
będą	(бэн′-дон)	они, онѣ будутъ.

УРОКЪ 4.

[74] (Упр. 1—4). **А. Текстъ.** [28 и „Планъ занятій“.]

Między wodą a niebem zdaje się istnieć 1 jakaś tajemnicza
мі͡эн′-д͡зы во′-дон а нѣ′-бэм зда′-е сі͡эн і′ст-нѣт̑ь я′-кась та-ем-ні′-ча
Между водой и небомъ кажется существовать какая-то тайная

sympatya.] Niebo 2 z upodobaniem] przegląda się w po-
сым-па-тъя [1]) нѣ′-бо з у-по-до-ба′-нѣм пшэ-глъон′-да сі͡эн в по-
симпатія. Небо съ удовольствіемъ разсматриваетъ себя въ по-

wierzchni rzeki, promienie słońca 3 srebrzą i złocą jej
вѣ′ш-хні жэ′-кі, про-мѣ′-нѣ сло′нь-ца сре′-бжон і зло′-цон ей
верхности рѣки, лучи солнца серебрятъ и золотятъ ея

zmarszczki, kąpią się w niej i oświetlają jej dno.] Może chcą
зма′рщ-кі, кон′-пі͡он сі͡эн в нѣй і ось-вѣт-лъа′-і͡он ей дно. мо′-жэ хцон
морщины, купаютъ себя въ ней и освѣщаютъ ея дно. Можетъ хотятъ

dopomódz, 4 aby łatwiej porządkowała piasek i kamyki,]
до-по′-муц, а′-бы ла′т-вѣй по-жонд-ко-ва′-ла пі͡а′-сэк і ка-мы′-кі,
помочь, чтобы легче приводила въ порядокъ песокъ и камни,

5 tamując ruch naprzód.] To też, gdy wiatr wschodni
та-му′-і͡онц рух на′-пшуд. то тэш, гды ві͡атр всхо′-дні
задерживая движеніе впередъ. Поэтому, когда вѣтеръ восточный

rozpędzi 6 najweselszą ludność nieba — obłoki,] i przez długi
роз-пэн′-д͡зі най-вэ-сэ′лъ-шон лъу′д-носьт̑ь нѣ′-ба — о-бло′-кі, і пшэз длу′-гі
разгонитъ самую веселую населеніе неба — облака, и черезъ долгій

czas, w górze, widać tylko 7 ziejącą upałem, lazurową pu-
час, в гу′-жэ, ві′-дат̑ь ты′лъ-ко зѣ-і͡он′-цон у-па′-лэм, лъа-зу-ро′-вон пу-
время, въ верху, видно только дышащую зноемъ, лазуревую пу-

stynię,] wtedy 8 rzeka mizernieje, a niekiedy usycha 9 z
сты′-ні͡эн, втэ′-ды жэ′-ка мі-зэр-нѣ′-е, а нѣ-кѣ′-ды у-сы′-ха з
стыню, тогда рѣка худѣетъ, а иногда высыхаетъ съ

tęsknoty.] Lecz gdy znowu obłoki odzyskają 10 swoje
тэн-скно′-ты. лъэч гды зно′-ву о-бло′-кі од-зы-ска′-і͡он сво′-е
тоски. Но когда опять облака обратно получатъ свое

[1]) Относительно ъ въ этомъ словѣ см. [78,1].

dziedzictwo,] wnet ich legiony 11 spieszą na pomoc] 12 obumar-
д͡зѣ-д͡зіц-тво, внэт іх лᵇэ-гі͡о′-ны спѣ′-шоᴴ на по′-моц об-у-ма′р-
наслѣдство, вскорѣ ихъ легіоны спѣшатъ на помощь помертвѣ-

łej przyjaciółce.] Strumienie niebieskie podsycają 13 wyschły
лэй пшы-я-т͡іу′л-цэ. стру-мѣ′-нѣ нѣ-бѣ′с-кѣ под-сы-ца′-і͡оᴴ вы′-схлы
лой подругѣ. Ручьи небесные насыщаютъ высохшій

strumień ziemski,] woda zapieniona 14 występuje z łożyska]
стру′-мѣнᵇ зѣ′м-скі, во′да за-пѣ-ні͡о′-на вы-стэᴴ-пу′-е з ло-жы′-ска
ручей земной, вода покрытая пѣной выступаетъ изъ логовища

i swoje przebudzenie zaznacza na ziemi 15 powodzią].
і сво′-е пшэ-бу-д͡зэ-нѣ за-зна′-ча на зѣ′-мі по-во′-д͡зі͡оᴴ.
и свое пробужденіе обозначаетъ на землѣ наводненіемъ.

---

[75] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [29]

Между водой и небомъ, кажется, существуетъ [существовать] какая-то тайная симпатія. Небо съ удовольствіемъ проглядывается въ поверхности рѣки, солнечные [солнца] лучи серебрятъ и золотятъ ея морщины, купаются въ ней и освѣщаютъ ея дно. Можетъ быть [тоже], они хотятъ помочь, чтобы она легче приводила въ порядокъ песокъ и камни, задерживая свое движеніе впередъ. Поэтому, когда восточный вѣтеръ разгонитъ самое веселое населеніе неба—облака, и [черезъ] долгое время видна вверху только дышащая зноемъ лазуревая пустыня, тогда рѣка худѣетъ, а иногда высыхаетъ съ тоски. Но когда облака обратно получатъ свое наслѣдство, вскорѣ ихъ легіоны спѣшатъ съ помощью [на помощь] помертвѣлой подругѣ. Небесные ручьи насыщаютъ высохшій земной ручей, покрытая пѣной вода выступаетъ изъ береговъ [łożyska] и свое пробужденіе обозначаетъ на землѣ наводненіемъ.

В. Двухсторонній переводъ.
(Упр. 6—9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.
(Упр. 10) [31]

[76] = dz, dź =

Въ прошломъ урокѣ [60,2] мы говорили вообще о произношеніи сочетаній буквы **d** со звуками **z**, **ź**, **ż**. Прибавимъ теперь нѣкоторое замѣчаніе, касающееся звука **dz** и **dź**. Обыкновенное произношеніе этихъ звуковъ намъ извѣстно изъ 1-го урока. Если эти звуки встрѣчаются въ концѣ словъ или слоговъ, то тогда произносятся, какъ слова: dopomó**dz**, rozpę**dź**, гдѣ въ первомъ словѣ слышенъ въ концѣ звукъ **ц**, а во второмъ—тотъ же звукъ смягченный: т͡ᵇ.

Въ словѣ rozpędzi, буква стоитъ въ концѣ слога и произносится, какъ русское **с**.

---

[77] Замѣчаніе о конечныхъ твердыхъ согласныхъ.

Вообще можно сказать, на основаніи многихъ замѣчаній, приведенныхъ на этомъ мѣстѣ, что всѣ польскіе твердые согласные звуки, какъ: **b**, **d**, **g**, **w**, **z**,

ź, ż и сочетанія ихъ: **dz, dź, rz,** находясь въ концѣ слога или слова, измѣняютъ свое произношеніе и слышатся, какъ соотвѣтствующіе имъ мягкіе согласные. Такъ

b слышится какъ p: dąb (до^{н}п), дубъ.
d » » t: głód (глу**т**), голодъ.
g » » k: Bòg (бу**к**), Богъ.
w » » f: brew (брэ**ф**), бровь.
z » » s: bez (бэ**с**), безъ.
ź » » ś: paź (па**с**^{ь}), пажъ.
ż » » sz: wąż (во^{н}**ш**), ужъ.
dz произносится какъ c: pomódz (помуц), помочь.
dź » » c: śledź (с^{ь}л^{ь}э**ц**^{ь}), селедка.
rz » » sz: bierz (бъ**ш**), берн.

Тоже самое замѣчается и въ русскомъ языкѣ, какъ это видно изъ тѣхъ русскихъ словъ, которыя приведены выше.

---

[78] Нѣкоторыя замѣтки.

1. Sympatya. Обозначивъ произношеніе этого слова по всѣмъ правиламъ фонетики, получимъ: сым-па-ты-а, т. е. получится слово, совсѣмъ не то. Въ этомъ случаѣ въ польскомъ языкѣ это слово произносится такъ, какъ будто бы на мѣстѣ **y** стояла **j**, причемъ **t** не сливается съ **ja**. Итакъ, произношеніе этого слова будетъ такое:

сым-па-тъя,

т. е. т и я произносятся отдѣльно, какъ напр. въ словѣ объявить.

Подобное окончаніе словъ на **ya, ye, yu** встрѣчаются очень часто въ польскомъ языкѣ въ словахъ иностраннаго происхожденія. Во всѣхъ этихъ словахъ мы будемъ изображать это сочетаніе такъ, какъ будто бы тамъ стояло **j** съ прибавленіемъ **ъ** между согласной и этимъ звукомъ, напр.:

gimnazyum (гім-на-зъюм) гимназія,
kwestye (квэ-стъе).

2. Może. Это слово переводится по-русски словомъ: можетъ быть, а пишется по польски черезъ ż; если въ этомъ словѣ замѣнить букву ż буквой **rz** (отъ чего, какъ мы знаемъ, произношеніе слова не измѣнится), то тогда слово **morze** будетъ обозначать по-русски «**море**». Въ польскомъ языкѣ найдется болѣе такихъ словъ; мы будемъ замѣчать объ нихъ въ свое время.

Д. Рѣшенія

задачъ къ 3 уроку

(будутъ приведены въ слѣдующемъ выпускѣ).

(Упр. 15) **Е. Грамматика.** [38]

[79] Родъ именъ существительныхъ.

Rodzaj rzeczowników.

(ро′-дзай жэ-чов-ні′-кув).

§ 1. Родъ именъ существительныхъ узнается или *по значенію*, или *по окончанію*.

Для краткости по-польски говорятъ просто: мужеское, женское, среднее существительное, **męski, żeński, nijaki rzeczownik;** сокращенное обозначеніе рода по-польски: męski rodzaj—m., żeński rodzaj—ż., nijaki rodzaj—n.

§ 2. Родовое различіе по *значенію* вытекаетъ прежде всего изъ естественнаго рода одушевленныхъ существъ.

Поэтому къ мужескому роду принадлежатъ всѣ названія мужчинъ, звѣрей самцевъ и такихъ существъ, которыя представляемъ себѣ въ образѣ или съ качествами мужчинъ.

Имена существительныя мужскаго рода:

mąż	(мо^{н}ш)	мужъ,
ojciec	(о′й-ѣц)	отецъ,
syn	(сын)	сынъ,
brat	(брат)	братъ,
dziad	(дзяд)	дѣдъ,
wnuk	(внук)	внукъ,

wuj	(вуй)	дядя,
siostrzeniec	(сі͡о-стшэ′-нѣц)	племянникъ,
cesarz	(цэ′-саш)	императоръ,
król	(крулъ)	король,
włościanin	(вло-сьт͡іа′-нін)	крестьянинъ,
krawiec	(кра′-вѣц)	портной,
turek	(ту′-рэк)	турокъ,
grek	(грэк)	грекъ,
polak	(по′-лъак)	полякъ,
chrześcianin	(хшэ-сьт͡іа′-нін)	христіанинъ,
żyd	(жыд)	еврей,
Bóg	(буг)	Богъ,
pies	(пѣс)	кобель,
kot	(кот)	котъ,
wilk	(вілък)	волкъ,
kogut	(ко′-гут)	пѣтухъ.

§ 3. Женскаго рода, по *значенію* суть имена женщинъ, звѣрей самокъ и такихъ существъ или вещей, которыя представляемъ себѣ въ образѣ и съ качествами женщинъ.

Имена существительныя женскаго рода:

kobieta	(ко-бѣ′-та)	женщина,
matka	(ма′-тка)	мать,
córka	(цу′р-ка)	дочь,
siostra	(сі͡о′-стра)	сестра,
babka	(ба′б-ка)	бабка,
wnuczka	(вну′-чка)	внучка,
ciotka	(т͡і͡о′-тка)	тетка,
siostrzenica	(сі͡о-стшэ-ні′ца)	племянница,
cesarzowa	(цэ-са-жо′-ва)	императрица,
królowa	(кру-лъо′-ва)	королева,
włościanka	(вло-сьт͡іа′н-ка)	крестьянка,
krawcowa	(кра-вцо′-ва)	портниха,
turczynka	(тур-чы′н-ка)	турчанка,
greczynka	(грэ-чы′н-ка)	гречанка,
polka	(по′лъ-ка)	полька,
żydówka	(жы-ду′в-ка)	еврейка,
bogini	(бо-гі′-ні)	богиня,
suka	(су′-ка)	сука,
kotka	(ко′-тка)	кошка,
wilczyca	(вілъ-чы′-ца)	волчица,
kura	(ку′-ра)	курица.

Въ этихъ и подобныхъ случаяхъ, грамматическое различіе между существительными именами мужескаго и женскаго рода вполнѣ соотвѣтствуетъ ихъ естественному роду.

Примѣчаніе. Объ именахъ существительныхъ *средняго рода* мы будемъ говорить въ III выпускѣ.

§ 4. Кромѣ названій лицъ и животныхи мужескаго пола, къ именамъ существительнымъ мужескаго рода еще принадлежатъ: названія странъ свѣта, вѣтровъ, мѣсяцевъ, дней недѣли, горъ.

§ 5. Кромѣ названій лицъ и животныхъ женскаго пола, къ именамъ существительнымъ женскаго рода еще принадлежатъ: имена большей части деревьевъ и плодовъ.

§ 6. О томъ, какъ узнается родъ именъ существительныхъ *по окончанію* будетъ изложено въ одномъ изъ слѣдующихъ уроковъ.

§ 7. Примѣры къ §§ 4 и 5.

А. Имена существительныя мужескаго рода:

1) *Странъ свѣта:*

wschód	(всхуд)	востокъ.
zachód	(за′-худ)	западъ.
południo-wschód	(по-лу′-дні͡о-всхуд)	юго-востокъ.
północo-zachód	(пул-но′-цо-за′-худ)	сѣверо-западъ.

Исключеніе: północ (пул-ноц) сѣверъ— женскаго рода, południe (по-лу′-днѣ) югъ—средн. р.

2) *вѣтровъ:*

passat	(пас-сат)	пассатъ.

3) *мѣсяцевъ:*

styczeń	(сты′-чэнъ)	январь.
luty	(лъу′-ты)	февраль.
marzec	(ма′-жэц)	мартъ.
kwiecień	(квѣ′-т͡ѣнъ)	апрѣль.
maj	(май)	май.
czerwiec	(чэ′р-вѣц)	іюнь.
lipiec	(лъі′-пѣц)	іюль.
sierpień	(сѣ′р-пѣнъ)	августъ.
wrzesień	(вжэ′-сѣнъ)	сентябрь.
październik	(пасъ-дзѣ′р-нік)	октябрь.

listopad	(лʲі-стоˊ-пад)	ноябрь.
grudzień	(груˇ-д͡зʲньʲ)	декабрь.

4) *дней недѣли:*

niedziela	(нʲь-д͡зʲ ьˊ-лʲа)	воскресенье.
poniedziałek	(по-нʲь-д͡зіаˊ-лэк)	понедѣльникъ
wtorek	(втоˊ-рэк)	вторникъ.
środa	(сʲроˊ-да)	среда.
czwartek	(чваˊр-тэк)	четвергъ.
piątek	(пі̃оⁿˊ-тэк)	пятница.
sobota	(со-боˊ-та)	суббота.

5) *горъ:*

Elbrus	(элʲ-брус)	Эльбрусъ.
Kazbek	(каз-бэк)	Казбекъ.
Mont-Blanc	(моⁿ-блʲаⁿ)	Монбланъ.

Б. Имена существительныя женскаго рода:

1) *Имена большей части деревьевъ:*

brzoza	(бжоˊ-за)	береза.
topól	(тоˊ-пулʲ)	тополь.
jodła	(ёˊ-дла)	ель
sosna	(соˊ-сна)	сосна.

2) *Имена большей части плодовъ:*

śliwka	(сʲлʲіˊв-ка)	слива.
wiśnia	(віˊсʲ-нʲа)	вишня.
gruszka	(груˊш-ка)	груша.
poziomka	(по-зі̃оˊмка)	земляника.

Исключеніе; jabłko (яˊбл-ко) яблоко— средн. рода.

§ 8. Накоторыя существительныя въ польскомъ языкѣ могутъ принадлежать и къ мужескому и къ женскому, смотря по обстоятельствамъ. Къ такимъ принадлежатъ:

sługa	(слуˊ-га)	слуга — м., служанка—ж.,
kaleka	(ка-лʲэˊ ка)	калѣка.
sierota	(сʲь-роˊ-та)	сирота.
gaduła	(га-дуˊ-ла)	болтунъ—м., болтунья—ж. и т. д.

Поэтому нужно говорить: biedny sierota, если говорится о мальчикѣ, и biedna sierota, если говорится о дѣвочкѣ.

§80] Liczebnik (лʲі-чэˊб-ник) имя числительное.

Возьмемъ примѣры:

1) **dwie** pszczoły latają:
2) **druga** pszczoła ukąsiła mnie;
3) **Kilka** pszczół jest w ulu.

Первый примѣръ указываетъ на число или *количество* летающихъ пчелъ; во второмъ—указано, *которая* изъ пчелъ укусила меня; третій-же примѣръ указываетъ на *неопредѣленное* число пчелъ въ ульѣ.

Всѣ эти слова представляютъ **имена числительныя**, называемыя въ польскомъ языкѣ:

liczebniki.

Однѣ изъ нихъ указываютъ *количество* предметовъ и называются **количественными**, напр. dwa (два) два, trzy (тшы) три, pięć (пі̃эⁿˊтʲь) пять и т. д.

Другія показываютъ *порядокъ* предметовъ и называются поэтому **порядковыми**, напр. pierwszy (пʲьˊрв-шы) первый. drugi (друˊ-гі) второй, czwarty (чваˊр-ты) четвертый и т. д.

Обѣ эти категоріи числительныхъ носятъ названіе **опредѣленныхъ**; кромѣ того есть числительныя **неопредѣленныя**, напр. kilka (кіˊлʲ-ка) нѣсколько, ile (іˊ-лʲэ) сколько, tyle (тыˊ-лʲе) столько и т. п.

§81] Przysłówek (пшы-слуˊ-вэк) нарѣчіе.

§ 1. Опредѣленіе глагола. Когда я говорю:

wołam (воˊ-лам) зову,

то я оставляю безъ опредѣленія *какимъ образомъ*, *когда*, гдѣ и т. п. я зову.

Если-же я скажу:

wołam *głośno* (воˊ-лам глоˊсʲ-но)	зову громко,
wołam *teraz* (воˊ-лам тэˊ-раз)	зову теперь,
wołam *tutaj* (воˊ-лам туˊ-тай)	зову здѣсь,

то глаголъ wołać (во′лат҄ь) *звать*, словами *głośno teraz, tutaj* будетъ опредѣленъ болѣе точно: слушателю будетъ выяснено, *какимъ образомъ, въ какое время* и *въ какомъ мѣстѣ* совершается данное дѣйствіе (въ настоящемъ случаѣ *зовъ*).

Слово, которое употребляется для того, чтобы опредѣлить *время, мѣсто* и *образъ дѣйствія* или вообще подробности дѣйствія, выражаемаго глаголомъ, называется **нарѣчіемъ**, по польски

przysłówek (пшы-слу′-вэк).

§ 2. Опредѣленіе именъ прилагательныхъ.

Подобнымъ образомъ можетъ быть опредѣлено и имя прилагательное, напр.

gruszka jest **bardzo** smaczna (гру′ш-ка ест ба′р-дзо см′ачна) груша *очень* вкусна.

gruszka jest **dosyć** smaczna (гру′ш-ка ест до′-сыт҄ь сма′ч-на) груша *довольно* вкусна.

gruszka jest **mało** smaczna (гру′ш-ка ест ма′-ло сма′ч-на) груша *мало* вкусна.

Въ данныхъ примѣрахъ нарѣчія bardzo, dosyć, mało болѣе точно опредѣляютъ имя прилагательное smaczna.

§ 3. Опредѣленіе нарѣчій. Одно нарѣчіе можетъ быть съ большою точностью опредѣляемо *другимъ нарѣчіемъ*, напр.:

Wołam **bardzo** *głośno*, я зову *очень громко*. Здѣсь нарѣчіе *głośno* опредѣляется еще съ большею точностью *другимъ нарѣчіемъ* **bardzo**.

§ 4. Русскіе примѣры.

1) Дитя работаетъ *прилежно*.

2) Дитя работаетъ *очень прилежно*.

3) Дитя *очень* прилежно.

Въ первомъ предложеніи слово «прилежно» есть *нарѣчіе:* оно опредѣляетъ, *какъ* совершается дѣйствіе, выраженное глаголомъ.

Во второмъ предложеніи слово «прилежно» то же *нарѣчіе*, но оно съ большею точностью опредѣляется еще другимъ нарѣчіемъ «очень».

Въ третьемъ предложеніи слово «прилежно»—не нарѣчіе, а *имя прилагательное* (съ такъ называемымъ *краткимъ* окончаніемъ). Это имя прилагательное въ данномъ примѣрѣ опредѣлено съ большею точностью нарѣчіемъ «очень».

§ 5. Не слѣдуетъ смѣшивать przym съ przys. Изъ приведенныхъ въ предъидущемъ § примѣровъ оказывается, что въ русскомъ языкѣ имя прилагательное, служащее сказуемымъ, можетъ походить на нарѣчіе (когда имѣетъ краткое окончаніе); въ польскомъ языкѣ, какъ мы узнаемъ впослѣдствіи, подобнаго сходства *не существуетъ*. Поэтому, при переводахъ (особенно съ русскаго языка на польскій) не слѣдуетъ никогда смѣшивать имена прилагательныя (съ краткимъ окончаніемъ) съ нарѣчіями, а для этого нужно только запомнить разъ навсегда, что имя прилагательное относится только къ имени существительному или къ мѣстоименію, а нарѣчіе относится къ — ?.

---

[82] Przyimek (пшы-і′-мэк) **предлогъ.**

Если-бы, мы встрѣтили такія фразы.

źródło wypływa ... pagórka, nie większego ... chaty; tuman włóczy się ... polami;

tuman upatruje miejsca ... odpływu wody;

то, разумѣется, мы бы ихъ не поняли, такъ какъ между словами: wypływa—pagórka; większego — chaty; włóczy się — polami; miejsca — odpływu, не видно соотношенія, нѣтъ никакой связи, ни зависимости.

Но если мы встрѣтимъ слѣдующія фразы:

źródło wypływa **z pod** pagórka, nie większego **od** chaty; tuman włóczy się **nad** polami;

tuman upatruje miejsca **dla** odpływu wody;

то было-бы все понятно, такъ какъ теперь слова *wypływa* и *pagórka* и т. д. находятся въ надлежащей связи и зависимости.

Связь эта въ данныхъ фразахъ выражена была словами: **z, pod, od, nad, dla.**

Такимъ образомъ намъ приходится познакомиться съ *новымъ* родомъ словъ, которыя выражаютъ связь:

а) между предметами (źródło — pagórka) и

б) между дѣйствіями и предметами (wypływa — pagórka; włóczy się — polami; upatruje — odpływu).

Эти маленькія слова (*z*, pod, od, nad, dla) ставятся передъ тѣмъ словомъ, которое они связываютъ съ предшествующимъ и имъ дано названіе

przyimek.

Соотвѣтственный терминъ русской грамматики — «предлогъ».

---

[83] Spójnik (спу'й-нік) союзъ.

Изъ предъидущаго § мы узнали, что *два* **слова** *одного* предложенія приводятся въ соотвѣтствующую связь посредствомъ przyimka (предлога): но для того, чтобы связать между собою *два* **предложенія** przyimek уже будетъ недостаточнымъ.

Возьмемъ два предложенія:

а) rzeka mizernieje;

b) wiatr rozpędzi obłoki.

Сами по себѣ, взятыя въ отдѣльности, они хотя и полны, и вполнѣ понятны, но не имѣютъ между собой никакого соотношенія, никакой связи.

Если-же сказать такъ:

rzeka mizernieje, **gdy** wiatr rozpędzi obłoki,

то слово **gdy**, стоящее между двумя предложеніями, выражаетъ *связь* между ними и, вмѣстѣ съ тѣмъ, *зависимость* второго предложенія отъ перваго.

Точно также, если сказать:

rzeka mizernieje **ponieważ** (по-пѣ-ваш. потому что) wiatr rozpędza obłoki,

или: rzeka mizernieje, **skoro** (ско-ро. какъ только) wiatr rozpędzi obłoki.

то здѣсь слова: **ponieważ, skoro** выражаютъ, какъ и слово **gdy**, связь предложенія: rzeka mizernieje съ предложеніемъ wiatr rozpędza obłoki.

Всѣ такія слова, показывающія взаимную связь между *предложеніями* называются

Spójniki,

а по русски **союзы.**

Союзы могутъ связывать не только **предложенія,** но и отдѣльныя **слова** въ предложеніи; напр.:

а) tuman *włóczy* się nad polami i *upatruje* miejsca;

b) między *wodą* a *niebem* zdaje się istnieć sympatja.

Въ первомъ предложеніи союзъ **i** связываетъ два дѣйствія włóczy и upatruje; во второмъ—союзъ **a** связываетъ два предмета: wodą и niebem.

Какъ видно изъ этихъ примѣровъ, союзы соединяютъ только *однородныя* слова: два предмета, два дѣйствія, два качества, между тѣмъ какъ предлоги выражаютъ связь и между *разнородными* словами. Въ этомъ заключается существенное различіе этихъ двухъ разрядовъ словъ.

Не смѣшивайте предлоговъ съ союзами. Предлогъ устанавливаетъ связь только между — ?, тогда какъ союзъ устанавливаетъ связь между—?

---

[84] Wykrzyknik (вы-кшык'-нік) междометіе.

Когда какое нибудь непредвидѣнное обстоятельство производитъ на насъ слишкомъ сильное впечатлѣніе, то мы, обыкновенно, не находимъ въ тотъ моментъ словъ для выраженія нашихъ чуствъ и невольно ограничиваемся однимъ лишь восклицаніемъ. Восклицаніе это, смотря по тому, какая причина его

вызвала, выражаетъ или *удовольствіе*, напр.: dobrze (до′бжэ) хорошо! или *страданіе*, напр.: biada! (бі͡а′-да!) бѣда: или же иныя разнообразныя ощущенія.

Подобнаго рода слова (восклицанія) называются

Wykrzykniki,

по русски-же **междометія.**

---

[85] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16)] [41].

3. Stary (ста′-ры) старый.

Производныя:

Starość, *rz* (ста′-росьт͡ь) старость,
Starzec, *rz.* (ста′-жэц.) старепъ,
Staruszka, *rz.* (ста-ру′ ш-ка) старушка,
Starosta, *rz.* (ста-рос′-та) староста,
Starzeć się, *cz.* (ста′-жэт͡ь сі͡эн) старѣть дряхлѣть.

Составныя:

postarzeć, *cz.* (по-ста′-жэт͡ь) } постарѣть.
zestarzeć, *cz.* (зэ-ста′-жэт͡ь) }

4. Pisać (пі′-сат͡ь) писать.

Производныя:

pismo, *rz.* (пі′с-мо) письмо,
pisarz, *rz.* (пі′-саш) писецъ, писатель,
pisanie, *rz.* (пі′-са-нѣ) писаніе,
piśmienny, *przym.* (пісь-мѣн′-ны) письменный.
pisownia, *rz.* (пі-со′в-ня) правописаніе.
pisywać, *cz.* (пі-сы′ват͡ь) писывать.

Составныя:

napisać, *cz.* (на-пі′-сат͡ь) написать.
przepisać, *cz.* (пшэ-пі′-сат͡ь) переписать.
spisać, *cz.* (спі′-сат͡ь) списать.
odpisać, *cz* (од-пі′-сат͡ь) отписать.
przepisanie, *rz.* (пшэ-пі′-са-нѣ) } переписываніе,
przepisywanie, *rz.* (пшэ-пі-сы-ва′нѣ) } переписка.
przepisywać, *cz.* (пшэ-пі-сы-ва′т͡ь) переписывать.
spisywać, *cz.* (спі-сы′-ват͡ь) списывать.
odpisywać, *cz.* (од-пі-сы′-ват͡ь) отписывать.

---

[86] З. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1. Что существуетъ между небомъ и водой?
2. Какъ проглядывается небо въ поверхности рѣки?
3. Что дѣлаютъ солнечные лучи?
4. Въ чемъ они хотятъ помочь водѣ?
5. Какимъ образомъ они это дѣлаютъ?
6. Что разгоняетъ восточный вѣтеръ?
7. Что видно тогда вверху?
8. Что дѣлается тогда съ рѣкой?
9. Изъ-за чего высыхаетъ рѣка?
10. Что получаютъ обратно облака?
11. Что дѣлаютъ тогда облака?
12. Кому они спѣшатъ съ помощью?
13. Что насыщаютъ небесные ручьи?
14. Что дѣлается при этомъ съ водой?
15. Чѣмъ вода обозначаетъ свое пробужденіе?

---

[87] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 7. =

lat (льат) лѣтъ.

1. Ile Pani ma lat?

dwudziesty (дву-дзѣ′-сты двадцать
pierwszy пѣ′рв-шы) первый.

2. Dwudziesty pierwszy.

więc (ві͡эн ц) слѣдовательно.
młodsza (мло′д-ша) моложе.
dwa lata (два льа′-та) два года.

3. A więc ja młodszą jestem od Pana o dwa lata.

czy (чы) развѣ.
już (юш) уже.

4. Czy Pani już tak stara?

zaczęłam (за-чен′-лам) я начала.
dziewiętnasty (дзѣ-ві͡эн т-на-сты) девятнадцатый.
rok (рок) годъ.

5. O tak, w styczniu zaczęłam dziewiętnasty rok.

starsza (ста′р-ша) старше,

6. **Więc siostra Pani starsza o rok?**

odemnie (о-дэ′-мнѣ) меня.
półtora (пул-то′-ра) полтора.

7. **Nie, jest starszą odemnie o półtora roku.**

wygląda (вы·гл′о^{н}′-да) выглядитъ.

8. **Wygląde na młodszą, jaki Hani.**

= Разговоръ 8. =

Janie (я′-нѣ) Иванъ.
przynieś (пшы′-нѣсъ) принеси.
ubranie (у-бра′-нѣ) одежда.

1. **Janie! przynieś moje ubranie.**

w tej chwili (в тэй хві′-лъі) сію минутѵ.

2. **Dobrze Panie, w tej chwili.**

prędzej (прэ^{н}′-дзэй) скорѣе.
mam (мам) имѣю.
czekanie (чэ-ка′-нѣ) ожиданіе.

3. **Prędzej, nie mam czasu na czekanie.**

oto (о′-то) вотъ.

4. **Oto całe Pańskie ubranie.**

kamasze (ка-ма′-шэ) ботинки.

5. **Janie! gdzie moje kamasze?**

krzesło (кшэ′-сло) стулъ.

6. **Są pod Pańskiem krzesłem.**

daj (дай) дай.
kapelusz (ка-пэ′-лъуш) шляпа.

7. **Teraz daj mi mój kapelusz.**

laska (лъа′-ска) палка.

8. **Oto Pański kapelusz i laska.**

mogę (мо′-гэ^{н}) могу.
dowiedzieć (до-вѣ′дзѣ̆ъ) узнать.
wróci (вру′-ѣ̆і) возвратиться.

9. **Czy mogę się dowiedzieć, kiedy Pan wróci?**

ósma (у′с-ма) восьмой.

10. **Wrócę o ósmej godzinie.**

= Разговоръ 9. =

czego (чэ′-го) чего.

1. **Czego sobie Pani życzy?**

chciałabym (хѣ̆іа′-ла-бым) я хотѣла бы.
mieć (мѣ̆ъ) имѣть.
wstążkę (всто^{н}′ш-кэ^{н}) ленту.

2. **Chciałabym bardzo mieć tę wstążkę.**

wiele (вѣ′-лъэ) много, сколько.

3. **Wiele sobie Pani życzy?**

proszę (про′-шэ^{н}) прошу.
metr (мэтр) метръ.

4. **Proszę o dwa metry.**

odesłać (о-дэ′-слаѣ̆ъ) послать.
ten (тэн) этотъ.
sprawunek (спра-ву′нэк) покупка.

5. **Czy odesłać Pani ten sprawunek?**

trzeba (тшэ′-ба) нужно.
zabiorę (за-бо̆′-рэ^{н}) возьму.
z sobą (з со′-бо^{н}) съ собой.

6. **Nie trzeba; zabiorę go z sobą.**

[88] I. Связное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

Między wodą a nie″bem zdaje się istnieć jakaś tajemnicza sympa″tya. Niebo z upodoba″niem przegląda się w powierzchni rze″ki, promienie słońca srebrzą i złocą jej dno. Może chcą dopo″módz, aby łatwiej porządkowała piasek i kamy″ki, tamując ruch na″przód. To″też, gdy wiatr wschodni rozpędzi najweselszą ludność nieba — obło″ki, i przez długi czas, w gó″rze, widać tylko ziejącą upa″łem, lazurową pusty″nię, wtedy rzeka mizernie″je, a niekiedy usycha z tęskno″ty. Lecz gdy znowu obłoki odzyskają swoje dziedzi″ctwo, wnet ich legio″ny spieszą na pomoc obumarłej przyjaciół″ce. Strumienie niebieskie podsycają wyschły strumień zie″mski, woda zapieniona występuje z łoży″ska i swoje przebudzenie zaznacza na ziemi powo″dzią.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

---

[89] Л. Особыя задачи.

Задача 10. *Грамматическій разборъ.* Полный грамматическій разборъ польскаго текста, помѣщеннаго въ настоящемъ выпускѣ, нужно сдѣлать такъ: подъ каждымъ отдѣльнымъ словомъ текста А. слѣдуетъ обозначить, къ какой части рѣчи оно принадлежитъ; напр.:

W tym kształcie
przyim zaim rzecz.

Чтобы избѣгнуть лишняго письма, воспользуйтесь написаннымъ уже вами при упражненіи 26 обратнымъ переводомъ.

Если относительно какого-либо слова у васъ явится сомнѣніе, къ какой части рѣчи его отнести, то такое слово оставьте безъ обозначенія; въ послѣдующемъ урокѣ вы найдете нужное разъясненіе.

Задача 11. Усвойте пока [45], въ ожиданіи дальнѣйшихъ разъясненій, слѣдующее:

mieć (мѣ̄ть) **имѣть.**

1.	mam	(мам)	я имѣю.
	masz	(маш)	ты имѣешь.
	ma	(ма)	онъ, а, о имѣетъ.
	mamy	(ма′-мы)	мы имѣемъ.
	macie	(ма′-тѣ)	вы имѣете.
	mają	(ма′о̄н)	они, ѣ имѣютъ.
2.	miałem	(мі̄а′-лэм)	я имѣлъ.
	miałeś	(мі̄а′-лэсь)	ты имѣлъ.
	miał	(мі̄ал)	онъ имѣлъ
	mieliśmy	(мѣ-льі′сь-мы)	мы имѣли.
	mieliście	(мь-льі′сь-тѣ)	вы имѣли.
	mieli	(мѣ′-льі)	они имѣли.
3.	miałam	(мі̄а′-лам)	я имѣла.
	miałaś	(мі̄а′-ласьь)	ты имѣла.
	miała	(мі̄а′-ла)	она имѣла.
	mialyśmy	(мі̄а-лы′сь-мы)	мы имѣли.
	miałyście	(мі̄а-лы′сь-тѣ)	вы имѣли.
	miały	(мі̄а′-лы)	онѣ имѣли.

---

[90] Spis rzeczy.

(спис жэ′-чы).

Оглавленіе.

На первой страницѣ каждаго выпуска нашего «Самоучителя« мы будемъ помѣщать оглавленіе вошедшихъ въ выпускъ грамматическихъ правилъ. По этому оглавленію учащемуся будетъ не трудно найти необходимую справку. Но вмѣстѣ съ тѣмъ рекомендуемъ обзавестись своимъ собственнымъ оглавленіемъ, о которомъ мы уже говорили въ I выпускѣ.

Дозв. ценз. Спб., 18 Окт. 1899 г. «Центральная» Типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд. 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ**

3-й ВЫПУСКЪ. | **ОТДѢЛЫ [91—122]**

Treść gramatyki: Опредѣленіе рода им. существительныхъ *по окончанію* [97,1 и 2].—Средній родъ существительныхъ [97,3].—Разные виды rzeczowników: собирательныя [98,1];—нарицательныя [98,2];—уменьшительныя [98,3].—Stopniowanie przymiotników [99].—Упражненіе слуха [101].—Deklinacya rzeczowników [113].—Przypadki [113,2].—Перечисленіе deklinacyj [113,4].—Zgoda przymiotnika z rzeczownikiem [114].

УРОКЪ 5.

[91] (Упр. 1—4). **А. Текстъ.** [Ср. 28 и „Планъ зан.“]

Wkrótce jednak 1 uspokaja się.] Obłoki znowu rozpoczynają
вкру′т-цэ е′-днак у-спо-ка′-я сіэ^{н}. о-бло′-кі зно′ву роз-по-чы-на′-ю̂^{н}
Вскорѣ однако успокоиваетъ себя. Облака опять начинаютъ

2 wieczną wędrówkę,] a ukojona rzeka znowu biegnie 3 naprzód,
вѣ′ч-но^{н} вэ^{н}-дру′в-ке^{н} а у-ко-ё′-на жэ′-ка зно′-ву бѣ′-гнѣ на′-шпуд,
вѣчное странствованіе, а успокоенная рѣка опять бѣжитъ впередъ,

między łąki, wzgórza i lasy.] Płynie 4 po ostrych kamieniach,
мі̂э^{н}′-дзы ло^{н}′-кі, взгу′-жа і л^{ь}а′-сы. плы′-нѣ по о′-стрых ка-мѣ′-нi̯ах,
между луга, возвышенія и лѣса. Течетъ по острыхъ камняхъ,

po czarnoziemie] albo przez środek bagnisk, snem ujętych,
по чарно-зѣ′-мѣ, а′л^{ь}-бо пшэз сьро′-дэк ба′-гніск, снэм у-і̂э^{н}′-тых,
по черноземѣ, или черезъ середину болотъ, сномъ объятыхъ,

5 jakby goniła polne koniki,] albo chciała uciec od gar-
я′к-бы го-ні′-ла по′л^{ь}-нэ ко-ні′-кі, а′л^{ь}-бо хѣ̂а′-ла у′-ѣ̂ц од гар-
какъ будто-бы гнала стрекозы или хотѣла убѣжать отъ гор-

batych wierzb, które, 7 najeżywszy się], smutnie patrzą 6 w
ба′-тых вѣжб, кту′-рэ, на-е-жы′в-шы сі̂э^{н}, сму′-тнѣ па′-тшо^{н} в
батыхъ ивъ, которыя, съеживши себя, грустно смотрятъ въ

wodę] wyprochniałemi oczyma. 8 Na przestrzeni mili,] Białka
во′-дэ^{н} вы-прух-нi̯а-лэ′-мі очы′-ма. на пшэ-стшэ′-ні мі′-л^{ь}і, бі̂а′л-ка
воду истлѣвшими глазами. На пространствѣ мили, Бялка

płynie równiną. 9 Làsy, wsie, drzewa w polu, krzyże na dro-
плы′-нѣ ру-вні′-но^{н}. л^{ь}а′-сы, всѣ, джэ′-ва в по′-л^{ь}у, кшы′-жэ на дро′-
течетъ равниной. Лѣса, деревни, деревья въ полѣ, кресты на доро-

gach,] wszystko widać jak na dłoni, 10 zmniejszające się] w
гах, вшы′-стко ві′дат̑ь як на дло′-ні, змнѣй-ша-ю̑н′цэ сі̑э̑н в
гахъ, все видно какъ на ладони, уменьшающее себя въ

miarę odległości. Okolica wygląda 11 jak okrągły stół,] w
мі̑а′-рэн од-лъэ-гло′-сьт̑і. о-ко-лъі′-ца вы-глъон′-да як о-крон′-глы стул, в
мѣру разстоянія. Окрестность выглядитъ какъ круглый столъ, въ

którego środku stoi człowiek 12 jak mucha,] 13 przykryta
кту-рэ′-го сьрод′-ку сто′-і чло′-вѣк якъ му′-ха, пшы-кры′-та
котораго серединѣ стоитъ человѣкъ какъ муха, прикрытая

niebieskim kloszem.] Wolno mu jeść, 14 co znajdzie i czego
нѣ-бѣ′-скім клъо-шэм. во′лъ-но му есьт̑ь, цо зна′й-д̑зѣ і чэ′-го
синимъ колпакомъ. Свободно ему ѣсть, что найдетъ и чего

inni nie zabiorą,] byle nie chodził 15 za daleko] i 16 zbyt
і′н-ні нѣ за-бі̑о′-рон, бы′-лъэ нѣ хо′-д̑зіл за далъэ′-ко і збыт
другіе не возьмутъ, лишь-бы не ходилъ слишкомъ далеко и слишкомъ

wysoko] nie latał.
вы-со′-ко нѣ лъа′-тал.
высоко не леталъ.

---

[92] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [Ср. 29].

Вскорѣ однако (она) успокаивается. Облака опять начинаютъ вѣчное странствованіе, а успокоенная рѣка опять стремится [бѣжитъ] впередъ, между лугами, возвышеніями и лѣсами. (Она) течетъ по острымъ камнямъ [острыхъ камняхъ], по черноземѣ, или среди [черезъ середину] болотъ, объятыхъ сномъ, какъ будто-бы гналась (за) стрекозами, или хотѣла убѣжать отъ горбатыхъ ивъ, которыя съежившись, грустно смотрятъ въ воду. На протяженіи [пространствѣ] мили, Бялка течетъ по равнинѣ [равниной]. Лѣса, деревни, деревья въ полѣ, кресты на дорогахъ, все видно какъ на ладони, уменьшающееся по мѣрѣ [въ мѣру] удаленія [разстоянія]. Окрестность выглядитъ, какъ круглый столъ, въ серединѣ котораго стоитъ человѣкъ, подобный мухѣ [какъ муха], прикрытый синимъ колпакомъ. Онъ можетъ [wolno mu] ѣсть, что найдетъ и чего не возьмутъ другіе, лишь-бы не ходилъ слишкомъ далеко и не леталъ слишкомъ высоко.

В. Двухсторонній переводъ. (Упр. 6—9). [30]

Г. Объясненія къ тексту. (Упр. 10). [31]

[93] Wiatr wschodni, **strumienie** niebieskie, **woda** zapieniona и t. d.

Учащійся, вѣроятно, замѣтилъ особенность, встрѣчающуюся въ приведенныхъ примѣрахъ, что *имена прилагательныя* поставлены послѣ *существительныхъ*. Этого не слѣдуетъ считать общимъ правиломъ.

Въ польскомъ языкѣ такъ же, какъ и въ русскомъ, прилагательныя почти всегда ставятся впереди существительныхъ. Говоримъ почти, потому что иногда, чтобы придать предложенію бо̀льшую звучность или сдѣлать надъ

какимъ-нибудь словомъ логическое ударе́ніе, прилагательное, какъ въ указанныхъ примѣрахъ, ставится послѣ существительнаго. Обыкновенно это дѣлается тогда, когда прилагательному даютъ бо́льшее значеніе, т. е. ставятъ надъ нимъ логическое ударе́ніе. Напр. въ примѣрахъ:

strumienie *niebieskie*, strumień *ziemski*, прилагательное потому стоитъ послѣ существительнаго, что оно имѣетъ здѣсь бо́льшее значеніе.

---

[94] Замѣтки, вопросы и проч.

1. **biegnie**—бѣжитъ. Въ текстѣ встрѣчается предложеніе, въ которомъ сказано, что *рѣка бѣжитъ*. Это несоотвѣтственное слово употреблено здѣсь съ цѣлью олицетворить теченіе рѣки,—согласно съ тѣмъ, что было говорено въ текстѣ урока 3. Въ литературныхъ произведеніяхъ очень часто употребляется такой способъ описанія природы; онъ придаетъ значительную красоту описанію и производитъ бо́льшее впечатлѣніе.

Вслѣдствіе этого мы переводимъ это слово по-русски: *стремится*.

2. **droga**.—Это польское слово переводится по-русски двумя словами: *дорога* и *путь*. Значеніе этихъ словъ различно въ русскомъ языкѣ: первое обозначаетъ то мѣсто, по которому ходятъ или ѣздятъ; второе-же—показываетъ всякое перемѣщеніе въ пространствѣ и во времени. Въ польскомъ языкѣ оба понятія выражаются однимъ словомъ *droga*.

3. **wolno** переводится по-русски тремя словами: *свободно*, *медленно* и *можно* въ значеніи *позволительно*.

Какъ видимъ, въ польскомъ языкѣ есть много словъ, которыя переводятся по-русски разными словами. Поэтому при переводѣ нужно обращать особенное вниманіе на значеніе такого слова въ данномъ предложеніи и тогда переводить его соотвѣтственнымъ словомъ.

Обратное тоже можетъ имѣть мѣсто, т. е. что нѣкоторыя русскія слова переводятся по-польски разными словами. Это нужно имѣть въ виду при переводѣ изъ русскаго на польскій.

---

[95] Д. Рѣшенія

(Упр. 11—14; 21—22). [64]

Упражненій и задачъ предшествующаго выпуска.

Переводъ разговоровъ.

(Къ упр. 20—22).

Къ 71. Разговоръ 5. 1. Когда мы ѣдемъ [уѣзжаемъ]?—2. [Ѣдемъ] черезъ десять минутъ.—3. Мнѣ кажется, что очень поздно.—4. Успокойтесь [пусть м. г. успокоится]; мы никогда не приходимъ слишкомъ поздно.—5. Поѣздъ уходитъ черезъ десять минутъ.—6. Какое мѣсто возьмемъ?—7. (Я) возьму билетъ [do] второго класса.

Къ 71. Разговоръ 6. 1. Давно я васъ [м. г.] не видѣлъ.—2. Я уѣзжалъ въ [на] деревню по [за] дѣламъ.—3. И долго вы тамъ пробыли?—4. Нѣсколько недѣль.—5. Какъ здоровье вашей жены и дочери?—6. Благодарю (васъ). Дочь, слава Богу здорова, но жена немного больна [болѣетъ].—7. Серьезно?—8. Нѣтъ, у нея [она имѣетъ] насморкъ; вѣроятно простудилась.

Примѣчаніе. **Вашъ** переводится по-польски словомъ **Pański** и наоборотъ; **Вы** обозначаетъ **Pan** или **Pani**.

Къ 86. Разговоръ 7. 1. Сколько вамъ лѣтъ.—2. Двадцать первый (годъ).—3. Слѣдовательно я моложе [od] васъ на [o] два года.—4. Развѣ вы уже такая [такъ] старая?—5. О да, въ январѣ я начала девятнадцатый годъ.—6. Слѣдовательно сестра ваша [o] годомъ старше?—7. Нѣтъ, она [есть] старше меня на [o] полтора года.—8. Она выглядитъ [на] моложе, какъ и вы.

Къ 86. Разговоръ 8.—1. Иванъ! принеси мое платье.—2. Хорошо [сударь] сію минуту.—3. Поскорѣе, у меня нѣтъ [я не имѣю] времени ждать [на ожиданіе].—4. Вотъ все ваше платье.—5. Иванъ! гдѣ мои ботинки?—6. Онѣ [суть] подъ вашимъ стуломъ.—7. Теперь подай мнѣ мою шляпу.—8. Вотъ ваша шляпа и трость.—9. Могу-ли я узнать, когда вы вернетесь?—10. Я вернусь [возвращусь] въ восемь часовъ.

Къ 86. Разговоръ 9.—1. Чего вы желаете [сударыня]? — 2. Я хотѣла-бы имѣть эту ленту.—3. Сколько вы (ея) желаете?—4. Пожалуйста [прошу дать] два метра. 5. Отослать-ли вамъ эту покупку.—6. Не нужно, я возьму съ собой.

Рѣшеніе задачи 6 [67].—Сокращенное l. p. обозначаетъ liczba pojedyńcza (единственное число), l. m.=liczba mnoga (множественное число).

1) Къ мужескому роду принадлежатъ: Kształcie—l. p., pośpiechem—l. p., kamień—l. p., żwirem—l. p., końcu—l. p., pagórek—l. p., grunt—l. p., kierunek—l. p., most—l. p., bieg—l. p., strumyki—l. m.

2) Къ женскому роду принадлежатъ: woda—l. p., rzeczą—l. p.. istotą—l. p., drogą—l. p., stron—l. m., szezelin—l. m., ziemię l. p., ścieżkę—l. p. przepaść—l. p., masą—l. p., fale—l. m.

3) Къ среднему роду принадлежатъ: wahania—l. p.

Рѣшеніе задачи 7 [68,9] получается само собою во время занятій.

Рѣшеніе задачи 8 [73].

martwa—къ сущ. rzeczą, żywą—къ сущ. istotą, wzniesiony—къ сущ. grunt, właściwą—къ сущ. ścieżkę, cała—къ сущ. masą, niestrudzone, niepowstrzymane—къ сущ. fale, cichym—къ сущ. biegu.

Примѣчаніе. Въ слѣдующихъ отвѣтахъ введены сокращенія: cz. t. = czas teraźniejszy (настоящее время), cz. przesz = czas przeszły (прошедшее время), cz. przysz = czas przyszły, (будущее время).

przestaje—cz. t., jest—cz. t., dąży—cz. t., szuka—cz. t., zastąpi—cz. przysz., podmywa—cz. t., napada—cz. t., obrzuca—cz. t., wciska—cz. t., odsunie—cz. przysz., skruszy—cz. przysz., spotka—cs. przysz., zmienia—cz. t., okrąża—cz. t., natknie—cz. przysz., dzieli—cz. t., udaje—cz. t., zwraca—cz. t., nurtuje—cz. t., zwadzi—cz. t., znajdzie—cz. przysz., płynie—cz. t., chciała—cz. przesz., trwoży—cz. t., wlewa—cz. t., robi—cz. t., przesuwają się—cz. t.

Рѣшеніе задачи 9 [73] не требуется.

Рѣшеніе задачи 10 [89]. *Грамматическій разборъ* [части рѣчи обозначены здѣсь посредствомъ *сокращеній*, *skróceń* (скру′-цэнь), а именно: *rz.* или *rzecz.* означаетъ *rzeczownik*; *p.* или *przym.=przymiotnik*; *przys.=przysłówek*; *cz.* или *czas.=czasownik: przyim.=przyimek*; *z.* или *zaim=zaimek: l.* или *licz=liczebnik*; *sp.=spójnik*; *w.=wykrzyknik.*

W tym kształcie woda przestaje być rzeczą martwą; jest raczej istotą

przyim. z. rz. rz. cz. cz. rz. przym. cz. przys. rz.

żywą, która kędyś dąży i czegoś szuka z pośpiechem. Gdy jej drogę zastąpi

przym. z. przys. cz. sp. przys. cz. przyim. rz. sp. z. rz. cz.

kamień, podmywa go, napada ze wszech stron, obrzuca żwirem, wciska się do
rz. cz. z. cz. przyim. z. rz. cz. rz. cz. z. przyim.

szczelin, aż go w końcu na bok odsunie albo skruszy. Gdy spotka pagórek
rz. przys. z. przyim. rz. przyim. rz. cz. sp. cz. sp. cz. rz.

— okrąża go. Gdy natknie się na grunt wzniesiony—zmienia kierunek, dzieli
cz. z. sp. cz. z. przyim. rz. przym. cz. rz. cz.

się na strumyki, czasem udaje, ze zwraca się wstecz. Ale dopóty nurtuje i
z. przyim. rz. przys. cz. sp. cz. z. przys. sp. przys. cz. sp.

zwodzi ziemię, aż w końcu znajdzie właściwą ścieżkę i płynie dalej,
cz. rz. przys. przyim. rz. cz. przym. rz. sp. cz. przys.

gdzie chciała. Nawet przepaść jej nie trwoży. Bez wahania wlewa się tam
przys. cz. przys. rz. z. przys. cz. przyim. rz. cz. z. przys.

całą masą i z siebie robi most, po którym przesuwają się następne
przym. rz. sp. przyim. z. cz. rz. przyim. z. cz. z. licz.

fale, niestrudzone, niepowstrzymane w cichym biegu.
rz. przym. przym. przyim. przym. rz.

Między wodą a niebem zdaje się istnieć jakaś tajemnicza sympatya. Niebo
przyim. rz. sp. rz. cz. z. cz. z. przym. rz. rz.

z upodobaniem przegląda się w powierzchni rzeki, promienie słońca
przyim. rz. cz. z. przyim. rz. rz. rz. – rz.

srebrzą i złocą jej zmarszczki, kąpią się w niej i oświetlają jej dno. Może
cz. sp. cz. z. rz. cz. z. przyim. z. sp. cz. z. rz. przys.

cheą dopomódz, aby łatwiej porządkowała piasek i kamyki, tamując ruch naprzód.
cz. cz. sp. przys. cz. rz. sp. rz. cz. rz. przys.

To też, gdy wiatr wschodni rozpędzi najweselszą ludność nieba—obłoki, i przez
sp. sp. rz. przym. cz. przym. rz. rz. rz. sp. przyim.

długi czas, w górze, widać tylko ziejącą upałem, lazurową pustynię, wtedy
przym. rz. przyim. rz. cz. przys. przym. rz. przym. rz. przys.

rzeka mizernieje, a niekiedy usycha z tęsknoty. Lecz gdy znowu obłoki
rz. cz. sp. przys. cz. przyim. rz. sp. sp. przys. rz.

odzyskają swoje dziedzictwo, wnet ich legiony spieszą na pomoc obumarłej
cz. z. rz. przys. z. rz. cz. przyim. rz. przym.

przyjaciółce. Strumienie niebieskie podsycają wyschły strumień ziemski, woda
rz. rz. przym. cz. przym. rz. przym. rz.

zapieniona występuje z łożyska i swoje przebudzenie zaznacza na ziemi
przym. cz. przyim. rz. sp. z. rz. cz. przyim. rz.

powodzią.
rz.

Рѣшеніе задачи 11 [89] (не требуется).

96] Экзаменъ.

Если-бы учащій захотѣлъ убѣдиться, хорошо-ли усвоено имъ содержаніе 2-го выпуска, то ему придется употребить на это немного времени. Прежде всего, нужно повторить, въ возможно краткой формѣ, сущность оконченныхъ теперь объясненій о девяти частяхъ рѣчи. Въ виду того, что нѣкоторыхъ изъ учащихся могутъ затруднить эти краткія объясненія, мы ихъ здѣсь приводимъ, а потому учащемуся придется только сравнить, по смыслу, отвѣты, составленные и написанные имъ самимъ.

Для этого нужно закрыть *отвѣты, напечатанные съ правой стороны страницы.*

1. (*rz.* или *rzecz*). Какой кратчайшій отвѣтъ на вопросъ: «Что значитъ *rzecz.?*» [39].

Дѣйствительно существующіе или мыслимые предметы.

2. (*zaim*). Что такое *zaimek?* [40].

z. есть замѣститель существительнаго, оно ставится вмѣсто *rzecz.*

3. (*przym.*):
а) что такое *przymiotnik?* [67].

Przymiotnik есть та часть рѣчи, которая обозначаетъ *свойство* или *качество* существительнаго или поставленнаго вмѣсто него *zaimka.*

б) Опредѣленіемъ какихъ словъ служатъ *przymiotniki?* [67].

Przymiotniki всегда опредѣляютъ собою какой-нибудь *rzeczownik* или *zaimek.*

4. Что такое *czasownik?* [68,II].

Czasownik есть то слово, которое выражаетъ, что *дѣлаетъ* или *испытываетъ* подлежащее [68, I, 2, 1] или въ какомъ оно находится *состояніи.*

6. (*przys.*):
а) Что такое *przysłówek?* [81].

Przysłówek есть слово, которое опредѣляетъ обстоятельства выражаемаго глаголомъ дѣйствія или состоянія, т. е показываетъ *какъ, гдѣ* и *когда* происходитъ дѣйствіе (опредѣляетъ образъ дѣйствія, мѣсто и время его совершенія).

б) Какія слова (кромѣ *cz.*) могутъ быть опредѣляемы посредствомъ *przys.?* [81, 2 и 3].

Przymiotniki и другія *przysłówki* также могутъ быть опредѣляемы съ большою точностью посредствомъ *przysłówka.*

5. (*l.*) Что такое *liczebnik?* [80].

Liczebnik есть то слово, которое показываетъ *количество* или *порядокъ* предметовъ.

7. (*przyim.*) Какія слова называются *przyimki?* [82].

Przyimki суть тѣ слова, которыя служатъ для соединенія *отдѣльныхъ* словъ и опредѣляютъ ихъ *взаимное соотношеніе.*

8. (*sp.*) Для чего употребляются *spójniki?* [83].

Spójniki связываютъ *предложенія* между собой, приводя ихъ во *взаимное соотношеніе.*

9. (*w.*) Что выражаютъ *wykrzykniki?* [84].

Wykrzykniki выражаютъ внезапныя ощущенія путемъ возгласа, большею частью непроизвольнаго.

---

10. Круглыя скобки ( ) и угловатыя [ ].

Въ отдѣлѣ «Б. Русскій переводъ» слова, заключенныя въ круглыя скобки, нужно-ли вообще переводить и какъ, т. е. дословно, или по смыслу? [57].

11. О конечныхъ согласныхъ буквахъ.

Можно-ли въ польскомъ произношеніи замѣнять конечныя согласныя буквы: **б, в, г, д, з, ж,** буквами: **п, ф, к, т, с, ш,** какъ это мы встрѣчаемъ часто въ нашемъ языкѣ [22, 1, 4]? Что дол-

женъ учащійся постоянно имѣть въ виду, упражняясь въ произношеніи польскихъ словъ [77]?

12. Что вы знаете о произношеніи и изображеніи польскихъ словъ, оканчивающихся на **ya**, напр. kwestya, sympatya? [78].

13. Повтореніе для нѣкоторыхъ учащихся.

Тѣхъ изъ учащихся, которые почему-либо не проходили совсѣмъ грамматики русскаго языка, или же проходили ее весьма поверхностно и потому забыли, мы проспмъ еще разъ отвѣтить на тѣ вопросы, которые поставлены въ [68,8]; для этого слѣдуетъ закрыть полоскою бумаги отвѣты, напечатанные съ правой стороны.

14. Что называется въ грамматикѣ *числомъ*? [66,3].

15. Что такое *родъ* и сколько родовъ въ польскомъ языкѣ? [66,1].

16. Какъ узнается родъ именъ существительныхъ? [79,1].

17. Какія существительныя принадлежатъ къ мужескому и женскому родамъ *по значенію*? [79, 2 и 3].

(Упр. 15) **E. Грамматика.** [38]

[97] Опредѣленіе рода именъ существительныхъ по окончанію.

§ 1. Въ предыдущемъ выпускѣ [79] мы указали на тѣ существительныя, которыя принадлежатъ къ тому или другому роду *по значенію*.

Разъяснимъ теперь, какъ узнавать родъ существительныхъ *по окончанію*.

§ 2. Къ *мужескому* роду принадлежатъ по окончанію тѣ существительныя, которыя оканчиваются на согласную, преимущественно *твердую* напр.:

stół (стул) столъ, włos (влос) волосъ, dąb (до^{н}б) дубъ, głos (глос) голосъ, piorun (пӧ$'$-рун) громъ и пр., хотя есть не мало существительныхъ, которыя, оканчиваясь на мягкую согласную, при надлежатъ также къ мужескому роду, какъ напр.:

liść (л^{ь}іс^{ь}т^{ь}) листъ, gwóźdź (гвуз^{ь}ц^{ь}) гвоздь, kowal (ко$'$-вал^{ь}) кузнецъ и др.

Все это зависитъ отъ употребленія того или другаго рода; такъ что всегда встрѣчаются уклоненія и исключенія изъ общаго правила.

§ 3. Къ *женскому* роду по окончанію принадлежатъ существительныя съ окончаніемъ на **a, i** или на какую-нибудь *мягкую* согласную, напр.:

Klatka (кл^{ь}а$'$-тка) клѣтка, książka (ксӧ^{н}$'$ш-ка) книга, gospodyni (го-спо-ды$'$-ні) хозяйка; miedź (мѣц^{ь}) мѣдь, wieś (вѣс^{ь}) деревня, kość (кос^{ь}т^{ь}) кость, topól (то$'$-пул^{ь}) тополь, obręcz (о$'$-брэ^{н}ч) обручъ, straż (страш) стража и пр.

Исключенія: sędzia (сэ$'^{н}$-дзя) судья, zdrajca (здра$'$й-ца) измѣнникъ, wojewoda (во-е-во$'$-да) воевода, starosta (ста-ро$'$-ста) староста и т. п. принадлежатъ къ мужескому роду по значенію.

Указанныя въ предыдущемъ § существительныя съ мягкимъ окончаніемъ являются исключеніемъ именно изъ этого правила.

§ 4. Средній родъ существительныхъ.

а) *По значенію*, къ среднему роду принадлежатъ тѣ существительныя, которыя означаютъ какое-нибудь неразвитое, недавно родившееся существо; напр.: dziecię (дзѣ$'$-тя^{н}) дитя, niemowlę (нѣмо$'$-вл^{ь}э^{н}) младенецъ, źrebię (з^{ь}рэ$'$-бя^{н}) жеребенокъ, kurczę (ку$'$р-чэ^{н}) цыпленокъ, cielę (тѣ$'$-л^{ь}э^{н}) теленокъ и т. п.

Кромѣ того принимаютъ за средніе: буквы, слова и цѣлыя предложенія, если они служатъ подлежащимъ въ предложеніи; напр.:

e mięKkie (э мя^{н}$'$к-кѣ)—мягкое *е*,
wielkie B (вѣ$'$л^{ь}-кѣ бэ)—прописное *Б*,
piękne to tam to twoje zaraz—ты ужъ хорошъ съ твоимъ *сейчасъ* и т. п.

б) *По окончанію*, принадлежатъ къ этому роду существительныя на **o, e, ę**; напр.:

złoto (зло′-то) золото, błoto (бло′-то) грязь, serce (сэ′р-цэ) сердце, pole (по′-лᵇэ) поле, imię (і′-мі͡эᴴ) имя и пр.

---

[98] Разные виды rzeczowników.

§ 1. Имена существительныя собирательныя.

drzewo—las.
koń—stado.

Слово *drzewo* означаетъ *одно* дерево; но чтобы дать понятіе объ извѣстномъ пространствѣ земли, на которомъ находится много такихъ деревьевъ, существуетъ слово las, *лѣсъ*.

Слово «las» означаетъ большое число подобнаго рода деревьевъ, такъ сказать собраніе (zbiór збі͡ур) ихъ.

Stado имѣетъ такое же отношеніе къ слову koń, какъ las къ drzewo.

Всѣ такія слова, какъ las, stado и т. п., которыя выражаютъ *собраніе* отдѣльныхъ однородныхъ предметовъ, называются:

rzeczowniki zbiorowe (збі͡о-ро′-вэ) именами собирательными.

(Слова flota (флᵇо′-та) *флотъ*, armia (а′р-мі͡а) *армія*—также *rzeczowniki zbiorowe*, потому что означаютъ *собраніе* судовъ, солдатъ).

§ 2. Имена нарицательныя.

rzeka — Białka.
miasto — Warszawa.

Существительныя Białka и Warszawa относятся только къ *одной* опредѣленной рѣкѣ; къ *одному* опредѣленному городу, и потому являются *именами собственными* [31], *imiona własne* (і-мі͡о′-на вла′-снэ). Слова-же rzeka и miasto могутъ относиться къ *каждой* рѣкѣ, къ *каждому* городу.

Поэтому слова (rzeka, miastoi in.), относящіяся къ цѣлому роду предметовъ, называются: *rzeczowniki pospolite* (поспо-лᵇі′тэ) именами родовыми или *нарицательными*.

§ 3. Имена уменьшительныя и уничижительныя.

bat — bacik — bacisko
кнутъ — кнутикъ — кнутище.

Каждое изъ приведенныхъ существительныхъ обозначаетъ одинъ и тотъ же предметъ, но въ разныхъ видахъ. Такъ, существительное *bat* даетъ намъ понятіе объ *обыкновенномъ* кнутѣ; *bacik* обозначаетъ *маленькій* кнутъ или *кнутикъ*;—наконецъ *bacisko* указываетъ на какой-то старый, испорченный кнутъ—*кнутище*. Сообразно съ этимъ существительныя бываютъ еще:

а) **zdrobniale** (здроб-ні͡а′-лэ) уменьшительныя, указывающія на малость предметовъ.

б) **zgrubiale** (згру-бі͡а′-лэ) уничижительныя, которыя выражаютъ презрѣніе.

§ 4. Имена существительныя одушевленныя и неодушевленныя.

koń — most.

Съ произношеніемъ слова *koń* у насъ является сейчасъ представленіе о немъ, какъ *о существѣ живомъ*, способномъ передвигаться по своей волѣ, второе слово *most* обозначаетъ уже *предметъ*, который лишенъ этого произвольнаго движенія. Сообразно съ этимъ *всѣ* имена существительныя раздѣляются на:

1) **żywotne** (жы-во′т-нэ) одушевленныя, которыя обозначаютъ *живыя существа*, т. е. способныя *произвольно* двигаться.

и 2) **nieżywotne** (не- —) неодушевленныя, которыя служатъ названіями *предметовъ*, лишенныхъ произвольнаго передвиженія.

---

[99] Stopniowanie przymiotników

(сто-пні͡о-ва′-нѣ пшы-мі͡о-тні′-кув)
степени сравненія.

Примѣчаніе. Чтобы понять основательно этотъ отдѣлъ, учащемуся необходимо сперва заучить слѣдующія слова:

tak że	(та′к-жэ)	такъ-же;
więcej	(вʲэ̂н′-цэй)	болѣе;
mniej	(мнѣй)	менѣе;
bardzo	(ба′р-дзо)	очень;
niż	(ніш)	какъ;
niżeli	(ні-жэ′-лʲі)	
między	(міэ̂н′-дзы)	между;
pomiędzy	(по — —)	
nadzwyczajnie	(над-звы-ча′й-нѣ)	чрезвычайно;
nieskończenie	(нѣ-сконʲ-чэ′нѣ)	безконечно.

§ 1. А. Въ обыденномъ разговорѣ приходится не только обозначать качества предметовъ, напр.:

а) Ten obraz jest **piękny**, эта картина (есть) прекрасна, но нерѣдко *сравнивать* качество одного предмета съ качествами другихъ предметовъ, напр.:

б) Ten obraz jest **tak** *piękny*, jak i tamten, эта карта **такъ же прекрасна**, какъ и та.

в) Ten obraz jest **piękniejszy** od tamtego, эта картина **прекраснѣе** той.

г) Ten obraz jest **mniej** *piękny* od tamtego, эта картина **менѣе прекрасна**, чѣмъ та.

Здѣсь въ примѣрѣ **б** выражена *одинаковая* степень качествъ двухъ предметовъ, въ примѣрѣ **в**—большая степень; а въ примѣрѣ **г**—меньшая.

Б. Когда качества сравниваемаго нами предмета *превосходятъ* качества другихъ въ высшей или низшей степеняхъ, то мы говоримъ:

д) Ten obraz jest **najpiękniejszy** ze wszystkich, эта картина **прекраснѣйшая** изъ всѣхъ или:

To mój **najpiękniejszy** obraz, это моя **прекраснѣйшая** картина.

е) Ten obraz jest **najgorszy** ze-wszystkich, эта картина **скверн**ѣ**йшая** изъ всѣхъ, или:

To iego **najgorszy** obraz, это его **скверн**ѣ**йшая** картина.

В. Когда мы хотимъ выразить очень высокую или очень низкую степень качества какого-либо предмета, *не сравнивая* его съ другими, то мы говоримъ:

ж) Ten obraz jest **bardzo** piękny / Ten obraz jest **prześliczny** — эта картина **очень** хороша.

Ten obraz jest **nadzwyczaj** piękny, эта картина **чрезвычайно** хороша.

§ 2. Теперь, когда мы познакомились съ сущностью различныхъ *степеней сравненія* (stopni porównania), выяснимъ ихъ названія и тѣ случаи, когда онѣ употребляются. Различаемъ *три* разныя степени качества одного предмета въ сравненіи съ другими предметами, одаренными тѣмъ-же качествомъ. Каждая изъ этихъ трехъ степеней выражается однимъ и тѣмъ же прилагательнымъ, но въ другой формѣ.

А. *Одинаковая* степень, которую примѣняютъ къ качествамъ двухъ предметовъ, чтобы выразить ихъ равенство (примѣръ **б**), называется

stopień równy (сто′-пѣнʲ ру′-вны), **положительная степень.**

Б. *Высшая* или *низшая* степень, которую мы можемъ примѣнить къ качеству предмета, при сравненіи его съ другимъ предметомъ, чтобы показать превосходство одного надъ другимъ (примѣры **в, г**), называются

stopień wyższy (сто′-пѣнʲ вы′ш-шы), **сравнительная степень.**

В. *Наивысшая* или *наинизшая* степень, которая примѣняется къ качеству предмета, при сравненіи его съ другими предметами, чтобы выразить превосходство одного надъ остальными (примѣры **д, е, ж**), называются

stopień najwyższy (сто′-пѣнʲ най-вы′ш-шы) **превосходная степень.**

§ 3. Два вида сравнительной степени. При сравненіи, мы можемъ выразить или высшую или-же низшую степень качествъ. Поэтому *stopień wyższy*, о которомъ мы говорили подъ буквою **Б**, подраздѣляется еще на два вида: wyższy и niższy.

Первой формой выражается превос-

ходство, т. е. преимущество одного предмета передъ другимъ (§ 1 примѣръ в); вторая же форма сравненія показываетъ, что качество одного предмета ниже, хуже, слабѣе качествъ другаго (§ 1, примѣръ г).

Обѣ эти формы образуются одинаково изъ положительной степени измѣненіемъ окончанія **y**, **i** на **szy** или **ejszy**; напр. słab-**y**, słab-**szy**; piękn-**y**, piękni-**ejszy**.

Для *женскаго* рода будетъ: słaba, słab-**sza**; piękn-**a**, piękni-**ejsza**.

Для *средняго*: słab-e, słab-**sze**, piękn-**e**, piękni-**ejsze**.

§ 4. Два вида превосходной степени. *Stopień najwyższy*, о которомъ мы говорили въ § 2, подъ буквою В., бываетъ двухъ слѣдующихъ видовъ:

а) *stopień najwyższy* **względny** (взглъэн′-дны) относительная превосходная степень.

Эта форма употребляется для обозначенія *наивысшей* или *наинизшей* степени качества при сравненіи его съ другими (примѣры **д, е**). Она образуется изъ *сравнительной* степени прибавленіемъ въ началѣ приставки **naj**: напр.: **naj**słabszy, **naj**piękniejszy: **naj**słabsza. **naj**piękniejsza; **naj**słabsze, **naj**piękniejsze.

б) *stopień najwyższy* bezwzględny (бэз- —) безотносительная превосходная степень.

Выражаетъ высокую степень качества безъ сравненія съ другими предметами (§ 1, примѣръ ж). Форма эта образуется словами **bardzo, nadzwyczaj, nieskończenie** или же приставками **prze, przy, za**; напр.: **prze**śliczny, **przy**ciężki **za**trudny.

§ 5. Нѣкоторыя неправильности въ образованіи степеней сравненія. а) Нѣкоторыя прилагательныя отступаютъ отъ приведеннаго выше (§§ 3 и 4) правила образованія степеней сравненія. Такъ:

gładki	(гла′д-кі)	ровный	gładszy.
słodki	(сло′д-кі)	сладкій	słodszy.
wązki	(вон′з-кі)	узкій	wąższy.
cienki	(т̑ѣ′н-кі)	тонкій	cieńszy.
nizki	(ні′з-кі)	низкій	niższy.
miałki	(мі̑а′л-кі)	мелкій	mielszy.
lekki	(лъэ′к-кі)	легкій	lżejszy (лъжэ′й-шы).
szeroki	(шэ-ро′-кі)	широкій	szerszy.
głęboki	(глэн-бо′-кі)	глубокій	głębszy.
daleki	(да-лъэ′-кі)	далекій	dalszy. и т. д.

б) Слѣдующія имена прилагательныя уже сами по себѣ выражаютъ сравненіе:

większy отъ wielki,
mniejszy » mały
lepszy » dobry
gorszy » zły
wyższy » wysoki.

§ 7. Повтореніе отд. [99,1-4].

	Stopień równy	ten obraz	jest **piękny**, jak i tamten.
	Stopień wyższy	ten obraz	jest **piękniejszy** od tamtego.
	Stopień niższy	ten obraz	jest **mniej piękny**, niż tamten.
Stopień najwyższy	*względny*	ten obraz	jest **najpiękniejszy** ze wszystkich.
		ten obraz	jest **najgorszy** ze wszystkich.
	bezwzględny	ten obraz	jest **prześliczny**.
		ten obraz	jest **bardzo piękny**.

---

[100] О знакѣ тире (—) вмѣсто повторенія начальной части слова. Вмѣсто того, чтобы писать, напр.: хорошій, хорошая, пишутъ для выигрыша мѣста такъ: хорошій,—ая; вмѣсто несу, несешь, несетъ, пишутъ: несу, — ешь,— етъ. Дѣлается это, обыкновенно, въ тѣхъ случаяхъ, когда такія слова стоятъ ря-

домъ (напр.: склоненія, спряженія, образованіе женскаго или средняго рода и пр.). Въ настоящемъ «Самоучителѣ» мы тоже, въ подобныхъ случаяхъ, будемъ пользоваться этимъ тире (—) вмѣсто повторенія части предшествующаго слова, напр.: doЬry,—а слѣдуетъ читать такъ: doЬry, doЬra.

Въ тѣхъ-же случаяхъ, когда окончаніе слова, предшествующая часть котораго повторяется, неодинаково въ различныхъ формахъ, то ту часть слова, которая *не должна быть повторена*, мы будемъ печатать *курсивомъ*.

Напримѣръ:

liczn*y*, —a (лʲiʹч-ны, —а) многочисленный, —ая.

слѣдуетъ читать:

liczny, liczna (лʲiʹч-ны, лʲiʹч-на).

---

[101] Упражненіе слуха.

Весьма часто приходится слышать отъ людей, изучившихъ хорошо на своей родинѣ иностранный языкъ, что они съ трудомъ понимаютъ его въ устахъ туземца, особенно если попадутъ на родину послѣдняго и только по прошествіи нѣсколькихъ дней начинаютъ привыкать и осваиваться съ мѣстнымъ говоромъ. Происходитъ это вслѣдствіе быстроты, съ которою каждый человѣкъ говоритъ на своемъ родномъ языкѣ, и которая непривычна иностранцу.

Чтобы вполнѣ овладѣть языкомъ, необходимы три слѣдующія условія, повидимому одинаковыя, но въ сущности различныя.

1) Чтеніе «про себя» или письмо, т. е. усвоеніе написаннаго посредствомъ *зрѣнія*.

2) Чтеніе вслухъ, т. е. усвоеніе посредствомъ *зрѣнія* и *слуха* одновременно.

3) Слушаніе живой рѣчи: а) изъ собственн. устъ, б) изъ устъ постороннаго — т. е. усвоеніе путемъ *только одного слуха*.

Всѣ эти условія, за исключеніемъ пункта 3 б. (слушаніе чужой рѣчи), соблюдаются въ настоящемъ руководствѣ посредствомъ упражненій 1—4 къ тексту А. каждаго урока. Казалось-бы, не все-ли равно для моего слуха, *я*-ли говорю или *кто-нибудь другой*, если только рѣчь правильна и внятна? Но на дѣлѣ это двѣ совершенно различныя вещи. Когда *я самъ* говорю, то я уже заранѣе знаю, что̀ хочу сказать; я понимаю смыслъ даже раньше произнесенія словъ; когда-же говоритъ *другой*, то я могу составить себѣ понятіе о говорящемъ только по выслушаніи говорящаго. Воспринятіе словъ ухомъ и постиженіе ихъ разсудкомъ совершается, правда, съ такой быстротой, что кажется, будто оба эти акта совпадаютъ; и дѣйствительно для многихъ пониманіе чужеземной рѣчи не представляетъ никакой трудности. Но въ числѣ учащихся могутъ быть и такіе, для которыхъ слушаніе будетъ вначалѣ трудно. Такимъ лицамъ необходимо упражнять свой слухъ въ этомъ отношеніи. Если у такого учащагося есть подъ рукой кто-нибудь, хорошо говорящій по польски, то пусть лицо это прочитываетъ ему вслухъ текстъ, разговоры и фразы каждаго урока; за отсутствіемъ-же лица, говорящаго по польски, хорошо имѣть сотрудника по занятіямъ, который умѣлъ-бы *правильно* читать произношеніе, показанное въ этой книгѣ русскими буквами; чтеніе вслухъ можно тогда поручить этому сотруднику. Навыкъ къ слушанію иностранной рѣчи будетъ пріобрѣтаться сперва медленно, а потомъ все скорѣе и скорѣе. Чтобы слова и фразы воспринимались *только посредствомъ слуха*, можно посовѣтовать учащемуся *не смотрѣть* на читающаго вслухъ; иначе слуху будетъ помогать глазъ, улавливая движеніе губъ читающаго.

Подобныя упражненія могутъ принести пользу только въ томъ случаѣ, если читающій читаетъ *хорошо* и *правильно*; если же на этотъ счетъ существуютъ

какія-либо сомнѣнія, тогда такихъ упражненій лучше не дѣлать. При отсутствіи такихъ упражненій, впослѣдствіи, когда учащемуся придется примѣнять на практикѣ свои познанія въ польскомъ языкѣ, ему будетъ, правда, нѣсколько трудно понимать поляковъ, но это весьма скоро устранится простымъ навыкомъ.

---

[102] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(Къ тексту 3 и 4 уроковъ).

5. żywy *przym.* (жы′-вы) **живый.**

Żyć, *cz.*	(жыт͡ь)	жить.
życie, *rz.*	(жы′т͡ьѣ)	жизнь.
żywot, *rz.*	(жы′-вот)	
życiowy, *przym.*	(жы-т͡ьо′-вы)	жизненный
żywotny, *przym.*	(жы-во′т-ны)	
żywioł, *rz.*	(жы′-вьо͡л)	стихія.
żywiołowy, *przym.*	(жы-вьо͡-ло′вы)	стихійный.
żywić, *cz.*	(жы′-вить)	кормить.
żywność, *rz.*	(жы′в-носьт͡ь)	пища.
żywo, *przys.*	(жы′-во)	живо.

Составныя.

przeżyć, *cz.*	(пшэ′-жыт͡ь)	пережить.
odżyć, *cz.*	(о′д-жыт͡ь)	отжить.
pożycie, *rz.*	(по-жы′-т͡ьѣ)	сожитіе.
pożywić, *cz.*	(по-жы′-вить)	накормить.
pożywiać się, *cz.*	(по-жы′-вя͡т͡ь сѣ͡н)	питаться
pożywienie, *rz.*	(по-жы-вь′-нѣ)	пища.

6. góra, *rz.* (гу′-ра) **гора, верхъ.**

Производныя.

pagórek, *rz.*	(па-гу′-рэк)	холмъ.
górzysty, *przym.*	(гу-жы′-сты)	гористый.
górny, *przym.*	(гу′р-ны)	верхній.
górnictwo, *rz.*	(гур-ни′ц-тво)	горное дѣло.
górniczy, *przym.*	(гур-ни′-чы)	горный.
górnik, *rz.*	(гу′р-нік)	рудокопъ.
górować, *cz.*	(гу-ро′вать)	держать верхъ.

Составныя.

wzgórze, *rz.*	(взгу′-жэ)	возвышеніе.
wygórowany, *przym.*	(вы-гу-ро-ва′-ны)	

7. dzielić, *cz.* (дзь′-лить) **дѣлить.**

Производныя.

dzielenie, *rz.*	(дзь-лъэ′-нь)	дѣленіе.
dzielna, *rz.*	(дзь′лъ-на)	дѣлимое.
dzielnik, *rz.*	(дзь′лъ-нік)	дѣлитель
dział, *rz.*	(дзя͡л)	удѣлъ.

Составныя.

podział, *rz.*	(по′-дзя͡л)	раздѣлъ.
rozdział, *rz.*	(ро′з-дзя͡л)	глава.
podzielić, *cz.*	(по- —)	раздѣлить.
rozdzielić, *cz.*	(роз- —)	
wydzielać, *cz.*	(вы-дзь′-лъя͡т͡ь)	удѣлять.
udzielać, *cz.*	(у- —)	
udzielny, *przym.*	(у-дзь′лъ-ны)	удѣльный.

8. Koniec, *rz.* (ко′-нѣц) **конецъ.**

Производныя.

końcówka, *rz.*	(конъ-цу′в-ка)	окончаніе.
kończyć, *cz.*	(ко′нъ-чыт͡ь)	кончать.
końcowy, *przym.*	(конъ-цо′-вы)	конечный.
koniecznie, *przys.*	(ко-нѣ′ч-нѣ)	непремѣнно.

Составныя.

dokończyć, *cz.*	(до-ко′нъ-чыт͡ь)	окончить.
skończyć, *cz.*	(с- —)	
ukończyć, *cz.*	(у- —)	

9. ruch, *rz.* (рух) **движеніе.**

Производныя.

ruchliwy, *przym.*	(рух-лъі′-вы)	подвижной.
ruszyć, *cz.*	(ру′-шыт͡ь)	двинуть.
ruszać się, *cz.*	(ру′-шя͡т͡ь сѣ͡н)	двигаться.
ruchać, *cz.*	(ру′-хя͡т͡ь)	двигать.
ruchomość, *rz.*	(ру-хо′-мосьт͡ь)	движимость.
ruchomy, *przym.*	(ру-хо′-мы)	движимый.

Составныя.

poruszać, *cz.*	(по- —)	трогать.
nieruchomość, *rz.*	(нѣ- —)	недвижимость.
nieruchomy, *przym.*	(нѣ- —)	неподвижный.
odruch, *rz.*	(од- —)	невольное движеніе.

10. woda, *rz.* (во′-да) **вода.**

Производныя.

wodny, *przym.*	(во′-дны)	водный, водяной.
wodnisty, *przym.*	(вод-ни′-сты)	разбавленный водой.
wódka, *rz.*	(ву′д-ка)	водка.

Составныя.

powódź, *rz.* (по′-вуӣ^{ь}) наводненіе.
rozwodnić, *cz.* (роз-во′д-ніӣ^{ь}) разбавить водой.

---

[103] 3. Бесѣда.

(Упр. 17-19) [42]

1. Что дѣлается вскорѣ съ водой?
2. Что начинаютъ опять облака?
3. Куда течетъ опять рѣка?
4. По чемъ течетъ рѣка?
5. Какъ течетъ она?
6. Куда смотрятъ горбатыя ивы?
7. Какъ смотрятъ они въ воду?
8. Какъ долго течетъ Бялка равниной?
9. Что видно, какъ на ладони?
10. Какими кажутся эти предметы по мѣрѣ удаленія?
11. Какъ выглядитъ окрестность?
12. Какъ стоитъ человѣкъ по серединѣ стола?
13. Какая муха?
14. Что можно ему ѣсть?
15. Куда нельзя ему ходить?
16. Куда нельзя ему летать?

---

[104] И. Разговоры.

(Упр. 20-22) [46]

= Разговоръ 10. =

ojcem (о′й-цэм) отцомъ.
rodzina (ро-д͡зи′-на) семейство.

1. Czy jesteś Pan ojcem rodziny?

dzieci (д͡зѣ′-ӣі) дѣти.

2. Tak Pani, mam bardzo dobre dzieci.

ich (іх) ихъ.

3. Wiele ich Pan masz?

troje (тро′е) трое.
dwóch (двух) двухъ.
syn (сын) сынъ.
jedna (е′-дна) одна.

4. Troje: dwóch, synów i jedną córkę.

najstarsze (най-ста′р-шэ) старше всѣхъ.

5. Które z nich jest najstarsze?

Zofia (зо′-фі̯а) Софія.
najmłodsza (най-мло′д-ша) младшая.

6. Jan jest najstarszy, a Zofia—najmłodsza.

najrozumniejsze (най-ро-зум-нѣ′й-шэ) разумнѣйшее.

7. Które jest najrozumniejsze?

Karol (ка′-рол^{ь}) Карлъ.
rozumny (ро-зу′м-ны) умный.
rozumniejsza (ро-зум-нѣ′й-ша) разумнѣе.
najmądrzejszy (най-мо^{н}-джэ′й-шы) умнѣйшій.

8. Karol jest rozumny, Zofia—rozumniejsza, lecz Jan — najrozumniejszy ze wszystkich moich dzieci.

jak się miewa — какъ поживаетъ.
teść (тэс^{ь}ӣ^{ь}) тесть.

9. Jak się miewa Pański teść?

teściowa (тэс^{ь}-ӣі̯о′-ва) теща.
cierpiąca (ӣѣр-пі̯о^{н}′ца) больна, хвораетъ.

10. Dobrze, lecz teściowa jest cierpiąca.

= Разговоръ 11. =

woleć (во′-л^{ь}э̯ӣ^{ь}) предпочитать.
kąpać się (ко^{н}-паӣ^{ь} сі̯э^{н}) купаться.
łaźnia (ла′з^{ь}-ні̯а) баня.

1. Wolę się kąpać, jak chodzić do łaźni.

umieć (у′-мѣӣ^{ь}) умѣть.
pływać (плы′-ваӣ^{ь}) плавать.

2. Umiesz Pan pływać?

należeć (на-л^{ь}э′-жэӣ^{ь}) принадлежать; состоять членомъ.
towarzystwo (то-ва-жы′-ство) общество.
wioślarskie (ві̯о-с^{ь}л^{ь}а′р-скѣ) Яхтъ-клубъ.

3. Tak, należę do towarzystwa wioślarskiego.

rozbierać się (роз-бѣ′раӣ^{ь} сі̯э^{н}) раздѣваться.

4. Trzeba się rozbierać.

sprobować (спро-бо′-ваӣ^{ь}) попробовать.
zimna (зі′м-на) холодна.

5. Trzeba sprobować, czy nie zimna woda.

dzisiaj	(дзі′-сіай)	сегодня.
ciepła	(тѣ′-пла)	теплая.

6. Nie, dzisiaj woda zupełnie ciepła.

nurek	(ну′-рэк)	водолазъ.
daj nurka		нырни.

7. Daj Pan nurka.

[105] I. Связное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

Wkrótce jednak uspoka″ja się. Obłoki zno″wu rozpoczynają wieczną wędrówkę, a ukojona rzeka zno″wu biegnie naprzód, między łąki, wzgórza i la″sy. Płynie po ostrych kamie″niach, po czarnozie″mie, albo przez środek ba″gnisk, sne″m ujętych, jakby goniła polne koni″ki, albo chciała uciec od garbatych wie″rzb, które, najeży″wszy się, smutnie patrzą w wo″dę wypróchniałemi oczyma.

Na przestrzeni mi″li, Białka płynie równi″ną. Lasy, wsie, drze″wa w polu, krzy″że na drogach, wszy″stko widać jak na dło″ni, zmniejszające się w miarę odległo″ści. Okolica wygląda jak okrągły stó″ł, w którego środku stoi czło″wiek jak mucha, przykryta niebieskim klo″szem. Wolno mu je″ść, co zna″jdzie i czego inni nie zabio″rą, byle nie chodził za dale″ko i zbyt wyso″ko nie latał.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

[106] Л. Особыя задачи. [51]

Задача 12. Возьмите текстъ настоящаго урока и выберите всѣ существительныя средняго рода, согласно указаніямъ въ отд. [97,3].

Задача 13. Укажите въ текстѣ этого урока всѣ имена собирательныя, уменьшительныя и уничижительныя. Выберите всѣ существительныя и раздѣлите ихъ на 2 группы: одушевленныя и неодушевленныя.

[107] Компетентный отзывъ

о такъ-называемыхъ «практическихъ» учебникахъ и «методахъ», основанныхъ на механическомъ заучиваніи фразъ.

Нижеслѣдующая цитата можетъ служить доказательствомъ того, какъ сильно расходятся между собою взгляды на преподаваніе иностранныхъ языковъ. Вмѣстѣ съ тѣмъ, она покажетъ важность „золотой середины“, т. е. сочетанія теоріи съ практикой. Именно, этой „золотой середины“ мы и держимся въ настоящемъ руководствѣ, какъ объ этомъ уже было заявлено ранѣе.

«Я долженъ заявить, что великое множество такъ-называемыхъ «практическихъ» учебниковъ слѣдуетъ признать болѣе или менѣе неудовлетворительными. Всѣ они построены на механическомъ принципѣ; цѣль ихъ—запечатлѣть выраженія въ памяти учащагося посредствомъ постояннаго безсмысленнаго повторенія. Опытъ не оправдываетъ этого, такъ какъ зазубриваніе одного и того-же матеріала ослабляетъ память. Говорятъ, что естественна та метода, путемъ которой дѣти научаются своему родному языку; но достаточно хотя бы бѣглаго просмотра такихъ учебниковъ, чтобы опровергнуть это мнѣніе. Въ практическихъ учебникахъ слова̀ повторяются во всевозможныхъ, даже нелѣпыхъ сочетаніяхъ, которыя только утомляютъ память».

«Такое преподаваніе можетъ имѣть весьма вредное вліяніе. Напрасно дожидается преподаватель обѣщаннаго успѣха. Сама метода такъ практична, что учащійся можетъ по ней въ какіе-нибудь «шесть мѣсяцевъ» или даже въ «сто часовъ» научиться бѣгло читать, писать и говорить. Но опытъ показываетъ, что учащійся, во-первыхъ, научается не говорить, а только произносить нѣсколько безсвязныхъ, часто неправильныхъ и

ужь вовсе не идіоматическихъ фразъ *). Такъ какъ онъ не читаетъ грамматики въ ея общей связи, а находитъ ее лишь кое-гдѣ въ видѣ отрывочныхъ замѣтокъ, то онъ и не можетъ обнять всѣ законы языка и часто дѣлаетъ грубыя грамматическія ошибки. Если ему случится бесѣдовать съ иностранцемъ, то всякую минуту возникаютъ для него случаи, непредусмотрѣнные въ учебникѣ; а такъ какъ онъ не имѣетъ самостоятельнаго запаса словъ, пріобрѣтеннаго изъ чтенія, и не обладаетъ чутьемъ языка, а знаетъ наизустъ только зазубренные фразы и ничего больше, то онъ и оказывается совершенно безпомощнымъ, бормоча какіе-то непонятные обрывки.»

*) „Людей, учившихся иностраннымъ языкамъ по подобнымъ учебникамъ, легко узнать по фразамъ, въ родѣ слѣдующихъ: „**Вы часто бываете въ театрѣ? Какъ часто вы бываете въ театрѣ? Когда вы возвращаетесь изъ театра домой?**“ и т. п. Одинъ мой пріятель, англичанинъ, разсказывалъ мнѣ про одного нѣмца, который преслѣдовалъ его, ради практики, подобными банальностями на плохомъ англійскомъ языкѣ. Англичанинъ сталъ считать этого нѣмца за глупѣйшаго и скучнѣйшаго человѣка въ мірѣ; но къ счастью, онъ зналъ по-нѣмецки и, при при первомъ удобномъ случаѣ, заговорилъ съ нѣмцемъ на его родномъ языкѣ: тогда оказалось, что нѣмецъ—человѣкъ очень неглупый и образованный, но что англійскому языку онъ учился по „практическому учебнику“, который никуда не годился.

(Johan Storm. „Engl. Philol.“ 1881., стр. 176—177).

УРОКЪ 6.

[108] (Упр. 1—4). **А. Текстъ.** [Ср. 28 и „Планъ занятій“.]

Ale po przejściu mili 2 w stronę południa,] znajdujemy
а′-лъэ по пшэй′-сьт͡іу мі′-лъи в стро′-нэн по-лу′-дні͡а знай-ду-е′мы
Но пройдя мили въ сторону юга, находимъ

1 inny kraj.] Płaskie brzegi Białki 3 wznoszą się i oddalają
і′н-ны край. пла′-скѣ бжэ′-гі бі͡а′л-кі взно′-шон сі͡эн і од-да-лъа′-ю͡н
другой страну. Плоскіе берега Бялки возвышаютъ себя и удаляютъ

od siebie,] gładkie pole 4 nabrzmiewa pagórkami,] ścieżka to
од се′бѣ, гла′д-кѣ по′-лъэ на-бжмѣ′-ва па-гур-ка′-мі, сьт͡ѣ′ш-ка то
отъ себя, гладкое поле наполняется холмами, тропинка то

5 idzie do góry,] to spada 6 na dół,] znowu idzie w górę i
і′-дз͡ѣ до гу′ры, то спа′-да на дул, зно′ву і′дз͡ѣ в гу′рэн і
идетъ вверхъ, то падаетъ внизъ, опять идетъ въ гору и

znowu spada 7 coraz gwałtowniej i częściej.] Równina 8 znikła,]
зно′-ву спа′-да цо′-раз гвал-то′-внѣй і чэн′-сьт͡ѣй. ру-вні′-на зні′-кла,
опять падаетъ все быстрѣе и чаще. Равнина исчезла,

jesteś 9 w wąwozie] i, zamiast rozległego horyzontu, spotkasz
е′-стэсь в вон-во′-зѣ і, за′-мі͡аст роз-лъэ-глэ′-го х͡о-ры-зо′н-ту, спо′ткаш
ты еси въ оврагѣ и, вмѣсто обширнаго горизонта, встрѣтишь

na prawo i na lewo, przed sobą i za sobą, 10 wzgórza],
на пра′-во і на лъэ′-во, ишэд со′бо^{н} і за со′бо^{н}, взгу′-жа
направо и налѣво, передъ собой и за собой, возвышенія

11 wysokie] na kilka piątr, 12 łagodne lub spadziste, nagie
вы-со′-кѣ на кі′ль-ка пі͡о^{н}тр, ла-го′-днэ лъуб спа-д͡зі′-стэ, на′-гѣ
высокія на нѣсколько ярусовъ, покатыя или крутыя нагія

lub zarosłe krzakami.] Z tego wąwozu przechodzisz 13 w
лъуб за-ро′-слэ кша-ка′-мі. з тэ′-го во^{н}во′-зу ишэ-хо′-д͡зіш в
или заросшія кустарниками. Изъ этого оврага переходишь въ

drugi wąwóz,] 14 jeszcze dzikszy i ciaśniejszy,] potem w
дру′-гі во^{н}′вуз, е′-щэ д͡зі′к-шы і т̈і͡асъ-нѣ′й-шы, по′-тэм въ
другой оврагъ, еще болѣе дикій и тѣсный, потомъ въ

trzeci, czwarty... dziesiąty... Ogarnia cię 15 chłód i wilgoć;]
тшэ′-т̈і, чва′рты... д͡зѣ-сі͡о^{н}-ты... о-га′р-ні͡а т̈і͡э^{н} хлуд і ві′лъгот̈ъ;
третій, четвертый... десятый... Обнимаетъ тебя холодъ и сырость,

wdrapujesz się 16 na pagórek] i widzisz, ze jest to 17 ogromna
вдра-пу′-еш сі͡э^{н} на па-гу′рек і ві′-д͡зіш, же ест то о-гро′мна
влѣзаешь на холмъ и видишь, что есть[2]) это[1]) огромная

sieć wąwozów,] rozwidlających się i poplątanych.
сѣт̈ъ во^{н}-во′-зув, роз-ві-длъа-і͡о^{н}′цых сі͡э^{н} і по-плъо^{н}та′-ных.
сѣть овраговъ, развѣтвляющихся — и перепутанныхъ.

---

[109] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [29].

Но пройдя [po przejściu] милю въ южную [юга] сторону, находимъ другую страну. Плоскіе берега Бялки возвышаются и удаляются (другъ отъ друга) [od siebie], гладкое поле наполняется холмами, тропинка то идетъ вверхъ [na górę], то спускается [падаетъ] внизъ [na dół], опять идетъ въ гору и опять спускается все быстрѣе и чаще. Равнина исчезла, ты находишься [jesteś] въ оврагѣ, и вмѣсто обширнаго горизонта, встрѣчаешь [встрѣтишь] направо и налѣво, впереди, [передъ собой] и сзади [za sobą] возвышенія, высотою въ [высокія на] нѣсколько ярусовъ, покатыя или крутыя, нагія или заросшія кустарникомъ [мн. ч.]. Изъ этого оврага переходишь въ другой оврагъ, еще болѣе дикій и тѣсный, потомъ въ третій, четвертый... десятый... Обнимаетъ тебя холодъ и сырость, взлѣзаешь [się] на холмъ и видишь, что это—огромная сѣть овраговъ, развѣтвляющихся и перепутанныхъ.

В. Двухсторонній переводъ.
(Упр. 6—9). [30].

Г. Объясненія къ тексту.
(Упр. 10). [31].

[110] = horyzont =

Въ этомъ словѣ встрѣчается буква h, которая, какъ мы это уже знаемъ, произносится какъ г въ словѣ «Господи». Въ польскомъ языкѣ немного словъ, заключающихъ эту букву; но все-таки выучить ихъ заразъ было бы трудно. Поэтому предлагаемъ запоминать слова съ буквою h, когда онѣ встрѣтятся. Удобнѣе всего было бы списывать ихъ на особомъ листѣ; ихъ немного, такъ

что листа хватитъ. До сихъ поръ мы встрѣтили въ нашемъ разсказѣ два такихъ слова:

wahanie, horyzont.

[111] piątr. Начало этого слова *piętro:* его можно перевести по-русски двумя словами: *этажъ* и *ярусъ*. Первое слово обозначаетъ всѣ квартиры, которыя расположены въ домѣ на одной высотѣ. Высота этажей различна: она бываетъ меньше или больше. Если же какое-нибудь возвышеніе, холмъ сравнивается по высотѣ съ нѣсколько-этажнымъ домомъ, то обыкновенно измѣряютъ ихъ на глазъ высотою этажа. Въ этомъ случаѣ въ русскомъ языкѣ употребляется уже другое слово: ярусъ. Въ польскомъ же языкѣ въ обоихъ случаяхъ употребляется: *piętro*. Глаголъ **piętrzyć się**, отъ котораго происходитъ это существительное, переводится по-русски словами: *громоздиться, нагромождаться*.

[112] rozwidlających się происходитъ отъ глагола *rozwidlać się*; самый же глаголъ есть производное слово отъ widły. Widły переводятся по-русски: вилы, отъ котораго нельзя образовать глагола. Поэтому слово: rozwidlać się приходится переводить словомъ: *развѣтвляться*, что по-польски значитъ: **rozgałęziać się**.

Но эти два слова имѣютъ совершенно одинаковое значеніе, такъ что употребляя то или другое, ошибки не сдѣлаете.

Д. Рѣшенія

задачъ къ 5 уроку

(будутъ приведены въ слѣдующемъ выпускѣ).

Е. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

[113] Склоненіе именъ существительныхъ.

Deklinacya rzeczowników.

дэ-клʲі-наʹ-цъя жэ-чов-ніʹ-кув.

§ 1. Русское склоненіе. По-русски говорятъ:

Сѣверъ холоденъ.
Климатъ **Сѣвера**.
Я отдаю предпочтеніе **Сѣверу**.
Онъ любитъ **Сѣверъ**.
Мы поражены **Сѣверомъ**.
Вы говорили о **Сѣверѣ**.

Эти измѣненія окончанія слова называются въ грамматикѣ *склоненіемъ;* каждое отдѣльно взятое измѣненіе окончанія называется *падежомъ*. Въ нашей грамматикѣ такихъ падежей шесть: *именительный, родительный, дательный, винительный, творительный* и *предложный* (см. вышеприведенные примѣры).

§ 2. Польское склоненіе. Въ польскомъ языкѣ подобнымъ же образомъ различныя положенія, въ которыхъ находится предметъ или лицо, выражаются различными формами существительнаго. Такъ напр. говорятъ:

Tu mieszka (мѣʹ-шка живетъ) **ojciec**.
To jest dom **ojca**.
Ojcu należy (на-лʲэ-жы принадлежитъ) się cześć (чэсʲтʲ уваженіе).
Czyś widział **ojca**?
Proszę cię **ojcze**!
Mieszkam z **ojcem**.

Эти измѣненія окончаній, или падежи, называются по-польски **przypadki**. Ихъ у поляковъ *семь* (вмѣсто нашихъ *шести*). Названій падежамъ обыкновенно не даютъ, а называютъ ихъ по порядку: *przypadek pierwszy, drugi, trzeci, czwarty, piąty* (пѡ̃нʹты), *szósty* (шуʹ-сты), *siódmy* (сѡ̃ʹ-дмы).

Склоненіе называютъ поляки **deklinacja**.

Итакъ, склоненіемъ будемъ называть

собраніе всѣхъ формъ, служащихъ для обозначенія числа и падежей какого-нибудь существительнаго.

§ 3. Каждому изъ падежей соотвѣтствуетъ отдѣльный вопросъ, отвѣтъ на который представляетъ соотвѣтственная форма существительнаго.

Такъ, въ приведенныхъ въ А примѣрахъ, чтобы получить напр. послѣднее предложеніе, нужно задаться вопросомъ: *о чемъ* мы говорили?

Вотъ вопросы для каждаго падежа, которые надо хорошенько заучить, ибо безъ нихъ немыслимо никакое склоненіе:

Przyp. I **kto?** кто? **co?** что?
» II **kogo?** кого? **czego?** чего? **czyj, -a, -e?** чей, я, е.
» III **komu?** кому? **czemu?** чему?
» IV **kogo?** кого? **co?** что?
» V выражаетъ зовъ, обращеніе къ кому-нибудь съ рѣчью (см. примѣры).
» VI **kim?** кѣмъ? **czem?** чѣмъ?
» VII **w kim?** въкомъ? **w czem?** въчемъ?

Первый рядъ вопросовъ употребляется при склоненіи именъ одушевленныхъ, т. е. лицъ и звѣрей, а второй — при именахъ неодушевленныхъ предметовъ.

§ 4. Существительныя измѣняются не по одному только образцу, а обыкновенно по нѣсколькимъ, — такъ что является нѣсколько склоненій. Въ польскомъ языкѣ ихъ *пять*; считаются они по порядку: *declinacya pierwsza. druga. trzecia. czwarta, piąta.*

Разобьемъ всѣ существительныя на эти пять группъ и опредѣлимъ, какія изъ нихъ принадлежатъ къ каждой группѣ.

Къ первому склоненію *(declinacya I)* принадлежатъ существительныя мужескія (*męskie*), оканчивающіяся въ *przyp. I licz. poj.* на какую-нибудь согласную, напр. chłop (хлоп) мужикъ, pan (панъ) господинъ, orzeł (о′-жэл) орелъ, koń (конь) лошадь. kraj (край) страна, а также уменьшительныя имена существительныя на **o**.

Declinacya II обнимаетъ существительныя средняго рода (*rzeczowniki nijakie*) съ окончаніями **o** или **e**, напр. dzieło (дзѣ′-ло) дѣло, miasto (мя′-сто) городъ, pole (по′-лъэ) поле, serce (сэ′р-це) сердце.

Deklinacyę III составляютъ *rzeczowniki żeńskie* съ окончаніемъ на **a** или **i**, напр.: woda, ryba (ры′-ба), pani, bogini (бо-гі′ні) богиня; а также мужескаго рода (męskie), которыя оканчиваются на **a**, **o**; напр. wojewoda, sędzia, Fredro (фрэ′-дро) Фредро.

Къ четвертому склоненію относятся только *rzeczowniki żeńskie*, оканчивающіяся на мягкую согласную; напр.

miłość (мі′-лосьцъ) любовь, wieś, łakoć (ла′-коцъ) лакомство, mysz (мышъ) мышь, noc; klacz (клъач) кобыла, chorągiew (хо-ронъ′-гѣв) знамя.

Наконецъ *deklinacya V* заключаетъ *rzeczowniki nijakie* на **ę**; напр.:

jagnię (я′-гнэ̃н) ягненокъ, imię (і′-мэ̃н) имя.

Каждое изъ первыхъ трехъ склоненій заключаютъ существительныя, которыя измѣняются по двумъ образцамъ. Тѣ, у которыхъ послѣдней или предпослѣдней является твердая согласная, склоняются по первому образцу: твердому; если въ томъ же мѣстѣ находится мягкая согласная, то существительное измѣняется по второму образцу: мягкому.

§ 5. Для примѣра приведемъ полное склоненіе одного изъ существительныхъ, относящихся къ I склоненію.

Склоненіе слова: pagórek.

Liczba pojedyńcza. Единственное число.

Przyp.	I	(co?)	pagórek.
»	II	(czego?)	pagórka.
»	III	(czemu?)	pagórkowi.
»	IV	(co?)	pagórek.
»	V	—	pagórku!
»	VI	(czem?)	pagórkiem.
»	VII	(o czem?)	o pagórku.

Liczba mnoga. Множественное число.

Przyp.	I	(co?)	pagórki.

Przyp.	II	(czego?)	pagórków.
»	III	(czemu?)	pagórkom.
»	IV	(co?)	pagórki.
»	V	—	o pagórki!
»	VI	(czem?)	pagórkami.
»	VII	(o czem?)	o pagórkach.

---

[114] Zgoda przymiotnika z rzeczownikiem.

(зго′-да пшы-мо̂т-ни′-ка з же-чов-ни′-кѣм).

Согласованіе прилагательнаго съ существительнымъ.

§ 1. Изъ отд. [38] мы уже знаемъ, что имена прилагательныя принадлежатъ къ *измѣняемымъ* частямъ рѣчи. Измѣненія именъ прилагательныхъ мы уже встрѣчали не одинъ разъ; напр. въ текстѣ урока 4 мы имѣли «strumienie *niebieskie*»,—въ текстѣ 5 урока—«*niebieskim* kloszem»; въ разговорѣ 2 мы имѣли: «*pańską* radą», въ разговорѣ 6 — córki *pańskiej*». Если внимательно разсмотримъ слѣдующіе примѣры: wysoki pagórek, wysoki**emu** pagór**kowi** і т. д., то замѣтимъ, что имена прилагательныя измѣняются съ измѣненіемъ тѣхъ существительныхъ, къ которымъ они относятся.

§ 2. *Przymiotnik* **всегда ставится** въ томъ же *rodzaju* и *liczbie*, какъ и *rzeczownik*, къ которому онъ относится; напр.:

1)	dobry brat до′-бры брат	добрый братъ.
2)	dobra siostra до′-бра сю̂′-стра	добрая сестра.
3)	dobre dziecko до′-брэ дзѣ′-цко	доброе дитя.
4)	dobrzy bracia до′-бжы бра′-ѣа	добрые братья.
5)	dobre siostry до′-брэ сю̂′-стры	добрыя сестры.
6)	dobre dzieci до′-брэ дзѣ′-ѣі	добрыя дѣти.

Примѣръ 1 показываетъ, что *przymiotnik не измѣняется*, когда онъ опредѣляетъ *rzeczownik* мужескаго рода, стоящій въ единственномъ числѣ.

Изъ *примѣра 2* видно, что *przymiotnik* принимаетъ окончаніе ... **a**, когда опредѣляетъ имя существительное женскаго рода, поставленное въ единственномъ числѣ (*rzeczownik żeński liczby pojedyńczej*) [66].

Примѣръ 3 показываетъ, что *przymiotnik* принимаетъ окончаніе ... **e**, когда относится къ существительному средняго рода, поставленному въ единственномъ числѣ (*rzeczownik nijaki liczby pojedyńczej*) [66].

Изъ *примѣра 4* заключаемъ, что для образованія *множественнаго числа* (*liczby mnogiej*) въ мужской формѣ *przymiotnika* окончаніе **y** измѣняется на ... **i**, или же остается безъ перемѣны.

Примѣръ 5 показываетъ, что *przymiotniki żeńskie* для образованія множественнаго числа измѣняютъ окончаніе **a** на **e**.

Наконецъ *примѣръ 6* показываетъ, что для образованія *liczby mnogiej* — *przymiotnik nijaki* не измѣняется.

§ 3. Прилагательныя согласуются съ существительными *не только* въ родѣ и числѣ, но и въ *падежѣ* (*przypadku*); напр.:

wysoki pagórek вы-со′-кі па-гу′-рэк		высокій холмъ.
wysoki**ego** pagórka вы-со-кѣ′-го па-гу′р-ка		высокаго холма.
o wysok**im** pagórk**u** о вы-со′-кім па-гу′р-ку		о высокомъ холмѣ и т. д.

§ 4. Приведемъ нѣсколько примѣровъ изъ извѣстнаго намъ текста «Placówka».

Къ 1: inny **kraj** (*męski*). Если бы kraj было женскаго рода, то слѣдовало бы написать: inn**a**, напр. inn**a** *rzeka* если бы родъ былъ средній, то написали бы: inn**e**, напр. inn**e** *źródło*.

Ко 2: ukojon**a** **rzeka** (*żeński*).
ogromn**a** **sieć** (*ż.*).

Къ 3: gładk**ie** **pole** (*nijaki*).

„ **5:** następn**e** **fale** (*ż. l. m.*).

najniespokojniejsze **cząstki** (*ż. l. m.*).

Къ 6: wysokie **wzgórza** (*n. l. m.*). gładkie **pola** (*n. l. m.*).

§ 5. Въ § 2 сего отдѣла было сказано, что прилагательныя, опредѣляющія существительныя мужескаго рода, при образованіи множественнаго числа или вовсе не принимаютъ окончанія, или же измѣняютъ его на **i**. Это правило справедливо лишь для существительныхъ *одушевленныхъ* [98,4], какъ brat; неодушевленныя же отступаютъ отъ этого правила и принимаютъ окончаніе **e**, какъ въ женской и средней формѣ. Подтвердимъ это примѣрами.

Płaskie **brzegi**, **strumienie** niebieskie, polne **koniki** и т. п.

Слѣдовательно, если возьмемъ три имена различныхъ родовъ, но обозначающія названія предметовъ неодушевленныхъ, то множественное число прилагательнаго въ каждой формѣ будетъ одинаково; напр.: wąwóz (*m. r.*). rzeka (*ż. r.*). źródło (*n. r.*).

głębokie wąwozy, *głębokie* rzeki, *głębokie* źródła.

---

[115] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(Къ тексту 5 и 6 уроковъ).

11. wędrówka *rz.* (вэ^{н}-дру′в-ка) странствованіе.

Производныя:

wędrować *cz.* (вэ^{н}-дро′-ва$\breve{ц}^{ъ}$) странствовать.

wędrowiec *rz.* (вэ^{н}-дро′-вѣц) } странникъ.
wędrownik *rz.* (вэ^{н}-дро′внік) }

wędrowny *przym.* (вэ^{н}-дро′-вны) странствующій.

wędrowanie *rz.* (вэ^{н}-дро-ва′-нѣ) странствованіе.

Составныя.

przywędrować, *cz.* (пшы- —) прибыть.
powędrować, *cz.* (по- —) отправиться въ странствованіе.
zawędrować, *cz.* (за- —) завернуть.
przewędrować, *cz.* (пшэ- —) перестранствовать.

12. płynąć, *cz.* (плы′-но^{нч}$\breve{ъ}^{ъ}$) течь.

Производныя и составныя.

płyn, *rz.* (плын) жидкость.
płynny, *przym.* (плы′н-ны) жидкій.
płynïenie, *rz.* (плы-нѣ′-нѣ) плаваніе, теченіе.
płynnie, *przys.* (плы′н-нѣ) плавно, гладко.
płynność, *rz.* (плы′н-нос^{ь}$\breve{ъ}^{ъ}$) плавность.
popłynąć, *cz.* (по- —) отправиться въ плаваніе.
przypłynąć, *cz.* (пшы- —) } приплыть,
dopłynąć, *cz.* (до- —) } достигнуть.
odpłynąć, *cz.* (од- —) отплыть.

13. kamień, *rz.* (ка′-мѣн^{ь}) камень.

Производныя и составныя.

kamienieć, *cz.* (ка-мѣ′-нѣ$\breve{ц}^{ъ}$) каменѣть.
skamienieć, *cz.* (с- —) окаменѣть.
kamienny, *przym.* (ка-мѣ′н-ны) каменный.
kamienisty, *przym.* (ка-мѣ-ні′-сты) каменистый.
kamienica, *rz.* (ка-мѣ-ні′-ца) каменный домъ.
kamieniarz, *rz.* (ка-мѣ′-нӣаш) каменоломъ, каменщикъ.
kamieniarka, *rz.* (ка-мѣ′нӣа-р-ка) каменщица.
kamieniarstwo *rz.* (ка-мѣ-нӣа′р-ство) каменщичья работа.
kamieniarski, *przym.* (ка-мѣ-нӣа′р-скі) каменщичій.
kamieniarnia, *rz.* (ка-мѣ-нӣа′р-нӣа) каменоломня.
kamieniarczyk, *rz.* (ка-мѣ-нӣа′р-чык) подмастерье у каменотеса.
kamionowanie, *rz.* (ка-мӧ-нӧ-ва′-нѣ) } побіеніе
ukamionowanie, *rz.* (у- —) } камнями.

14. równina, *rz.* (ру-вні′-на) равнина.

Производныя и составныя.

równać, *cz.* (ру′-вна$\breve{ц}^{ъ}$) равнять.
porównać, *cz.* (по-ру′вна$\breve{ц}^{ъ}$) }
zrównać. *cz.* (з- } сравнять.

wyrównać, *cz.* (вы- —) выравнять.
równanie, *rz.* (ру-вна′-нѣ) уравненіе.
porównanie,*rz.*(по- —) }
zrównanie, *rz.* (з- —) } сравненіе.
wyrównanie,*rz.*(вы- —) выравниваніе.
równość, *rz.* (ру′-носьть) равенство, равность.
równo, *przys.* (ру′-вно) равно, одинаково.
równie, —ż, (ру′-внѣ, —ш) равнымъ образомъ.
przys.
równy,*przym.* (ру′-вны) равный,одинаковый, плоскій.
równia, *rz.* (ру′-вня) равнина, ровное мѣсто.
równik, *rz.* (ру′-внік) экваторъ.
równiennik, *rz.* (ру-вѣ′н-нік) сверстникъ.

15. las, *rz.* (лъас) лѣсъ.

Производныя и составныя.

lasek, *rz.* (лъа′-сэк) рощица.
laskowy,*przym.*(лъа-ко′-вы) лещинный.
lasowy, *przym.* (лъа-со′-вы) }
leśny, *przym.* (лъэ′сь-ны) } лѣсной.
lesisty, *przym.* (лъэ-сі′-сты) лѣсистый.
leśnik, *rz.* (лъэ′сь-нік) лѣсникъ.
leśniczy, *rz.* (лъэсь-ні′-чы) лѣсничій.
leśniak, *rz.* (лъэ′сь-няк) обитатель лѣсовъ.
leśnictwo, *rz.* (лъэсь-ні′-цтво)лѣсоводство.
leśniczowstwo,(лъэсь-ні- *rz.* чо′-вство) лѣсной округъ.

16. miara, *rz.* (мя′-ра) мѣра.

Производныя и составныя.

miarka, *rz.* (мя′р-ка) мѣрка.
miarkować, *cz.* (мя́р-ко′-ваць)умѣрять.
umiarkować,*cz.*(у- —) умѣрить.
miarkowanie, (мя′р-ко-ва′- *rz.* нѣ) соображеніе.
umiarkowanie, (у- —) *rz.* воздержаніе.
miarowy,*przym.*(мя′-ро-вы) умѣренный.
umiarkowany, (у-мя́р-ко- *przym.* ва′ны) воздержный.
mierzyć, *cz.* (мѣ′-жыць) мѣрить.
zmierzyć, *cz.* (з- —) смѣрить, измѣрить.
przemierzyć,*cz.*(пшэ- —) измѣрить.
wymierzyć, *cz.* (вы- —) вымѣрить.
odmierzyć, *cz.* (од- —) отмѣрить.
mierzenie, *rz.* (мѣ-жэ′-нѣ) измѣреніе.
miernictwo, *rz.* (мѣр-ні′-цтво) землемѣріе.
mierniczy, *przym.* (мѣр-ні′-чы) землемѣрный.
miernik, *rz.* (мѣ′р-нік) землемѣръ.
mierny, *przym.* (мѣ′р-ны) средній, посредственный.
miernie, *przys.* (мѣ′р-нѣ) умѣренно.
mierność, *rz.* (мѣ′р-носьть) умѣренность.
miernota, *rz.* (мѣ′р-но-та) посредственность.

[116] 3. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1. Что находимъ, пройдя милю?
2. Въ какую сторону надобно пройти милю?
3. Что дѣлаютъ плоскіе берега Бялки?
4. Что дѣлается съ гладкимъ полемъ?
5. Что дѣлается съ тропинкой?
6. Куда она опускается?
7. Какъ она опять опускается?
8. Что сдѣлалось съ равниной?
9. Гдѣ ты находишься?
10. Что тамъ встрѣчаешь?
11. Какія возвышенія встрѣчаются?
12. Куда потомъ переходишь?
13. Каковъ второй оврагъ?
14. Что тебя обнимаетъ?
15. Куда ты взлѣзаешь?
16. Что тебѣ тогда представляется?

[117] И. Разговоры.

(Упр. 20-22). [46]

= Разговоръ 12. =

lubisz (лъу′-біш) любишь.
uczyć się (у′-чыць сѣ) учиться.

1. Czy lubisz uczyć się?

lubić (лъу′-біць) любить.
wykładać (вы-кла′-даць) преподавать.
przedmiot (пшэ′д-мѣот) предметъ.

zajmować (зай-мо′-ваТь) занимать.

2. Lubię, lecz nie wszystkie wykładane przedmioty mię zajmują.

nauka (на-у′-ка) наука.
interesować (ін-тэ-рэ-со′-ваТь) интересовать.

3. Jakież nauki cię interesują?

historja (хі-сто′-ръя) исторія.
jeografja (е-о-гра′-фъя) географія.
literatura (льі-тэ-ра-ту′-ра) литература, словесность.
starożytne (ста-ро-жы′т-нэ) древніе.
nowożytne (ново- —) новые.
matematyka (ма-тэ-ма′-ты-ка) математика.
zaś (зась) же.
pociągać (по-Тю͡н′-гаТь) привлекать.

4. Historja, jeografia, literatura, języki starożytne i nowożytne, matematyka zaś nie pociąga mię zupełnie.

lekcja (льэ′к-цъя) урокъ.

5. Ale lekcyj się uczysz?

niechętnie (нѣ-хэн′т-нѣ) неохотно.

6. Tak, lecz niechętnie.

wydział (вы′-дзі͡ал) факультетъ.
zamiar (за′-мі͡ар) намѣреніе.
gimnazyum (гім-на′-зъюм) гимназія.

7. Na jaki wydział masz zamiar wstąpić po skończeniu gimnazyum.

prawdopodobnie (прав-до-по-до′бнѣ) вѣроятно.
przyrodniczy (пшы-ро-дні′-чы) естественный.
prawny (пра′-вны) юридическій.
pociąg (по′-Тю͡нг) влеченіе.

8. Prawdopodobnie na przyrodniczy lub prawny, gdyż nie mam pociągu do matematycznego.

= Разговоръ 13. =

kasa (ка′-са) касса.
otwarty,—a (от-ва′р-ты,—а) открытъ, —а.

1. O której godzinie odchodzi pociąg? czy kasa już otwarta?

osobowy (о-со-бо′-вы) пассажирскій.

2. Czy to pociąg osobowy?

dzwonek (дзво′-нэк) звонокъ.

3. Czy były już dzwonki?

wnieść (внѣсьТь) внести.
sala (са′-льа) залъ.
zamówić (за-му′-виТь) заказать.
przedział (пшэ′-дзі͡ал) отдѣленіе.

4. Proszę wnieść rzeczy do sali pierwszej klasy i zamówić przedział.

daleko (да-льэ′-ко) далеко.
jechać (е′-хаТь) ѣхать.
jedzie (е′-дзѣ) ѣдетъ.

5. Daleko pani jedzie?

Wilno (ві′ль-но) Вильно.

6. Do Wilna.

taki (та′-кі) такой.
raz (раз) разъ, случай.
podróż (по′-друш) путешествіе.
odbędziemy (од-бэн-дзѣ′-мы) поѣдемъ.
razem (ра′-зэм) вмѣстѣ.

7. W takim razie większą część podróży odbędziemy razem.

= Разговоръ 14. =

ogród (о′-груд) садъ, огородъ.
bywają (быва′-ю͡н) бываютъ.

1. Co to jest ogród? jakie bywają ogrody?

owocowy (о-во-цо′-вы) плодовой, фруктовый.
kwiat (кві͡ат) цвѣтъ.
kwiatowy (—о′-вы) цвѣтной.

2. Ogrody bywają owocowe i kwiatowe.

niema (нѣ′-ма) нѣтъ.
dziki (дзі′-кі) дикій.
nazywać się (на-зы′-ваТь сі͡эн) называться.
nazywają się (—ю͡н сі͡эн) называются.
park (парк) паркъ.

3. Ogrody, gdzie niema drzew owocowych, ale gdzie są dzikie drzewa, nazywają się parkami.

rosnąć (ро′-снонТь) расти.
włoszczyzna (вло-щы′-зна) овощи.
warzywny ogród (ва-жы′-вны—) огородъ.

4. Ogród, w którym rośnie włoszczyzna, nazywa się ogrodem warzywnym.

rozmaite (ро-зма-і′-тэ) разные.

5. W ogrodzie kwiatowym rosną rozmaite kwiaty.

[118] I. Связное чтеніе.

(Упр. 23). [47]

Ale po przejściu mili w stronę połu″dnia, znajdujemy i″nny kraj. Płaskie brzegi Białki wzno″szą się i oddalają od sie″bie, gładkie pole nabrzmiewa pagórka″mi, ścieżka to idzie do gó″ry, to spada na″ dół, zno″wu idzie w górę i zno″wu spada coraz gwałtowniej i czę″ściej.

Równina zni″kła, jesteś w wąwo″zie i, zamiast rozleglego horyzo″ntu, spotkasz na pra″wo i na lewo, przed so″bą i za so″bą, wzgó″rza, wysokie na kilka pią″tr, łagodne lub spadzi″ste, nagie lub zarosłe krzaka″mi. Z tego wąwozu przechodzisz w dru″gi wąwóz, jeszcze dzikszy i ciaśnie″jszy, potem w trze″ci, czwarty... dziesią″ty...

Ogarnia cię chłód i wi″lgoć; wdrapujesz się na pagórek i widzisz, że jest to ogromna sieć wąwo″zów, rozwidlających się i popląta″nych.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

[119] Усвоивъ хорошо пройденное, идите впередъ.

Большая часть учащихся, вѣроятно, уже убѣдилась, что, при тщательномъ соблюденіи нашихъ указаній, учебный матеріалъ усваивается вполнѣ хорошо. Фактъ этотъ, подтвержденный опытомъ авторовъ настоящей методы по отношенію къ большинству учившихся по ней, нужно принять къ свѣдѣнію тѣмъ изъ читателей, которые, въ видѣ исключенія, могутъ чувствовать неувѣренность въ основательномъ знаніи пройденнаго до сихъ поръ. Пусть такіе читатели примутъ вышеупомянутый фактъ за указаніе на то, что имъ не слѣдуетъ итти дальше, пока они путемъ повторенія не усвоятъ вполнѣ того, что имъ было предложено.

[120] Л. Особыя задачи.

Задача 14. Напишите полное склоненіе *rzeczownika* **krzak** по образцу, составленному въ [113,5].

Задача 15. Укажите въ текстѣ настоящаго урока всѣ тѣ прилагательныя, которыя представляютъ нѣкоторыя степени сравненія. Выберите всѣ *przymiotniki* и образуйте отъ нихъ степени сравненія.

Задача 16. Заучите наизусть слѣдующее, согласно сказанному въ [45,2].

byłbym	(бы′л-бым)	я	былъ бы
byłbyś	(бы′л-быс^{ь})	ты	
byłby	(бы′л-бы)	онъ	
bylibyśmy	(бы-лі-бы′с^{ь}-мы)	мы	были бы
bylibyście	(бы-лі-бы′с^{ь}т̑^{ь})	вы	
byliby	(бы′-ли-бы)	они	
byłabym	(бы′-ла-бым)	я	была бы
byłabyś	(бы′-ла-быс^{ь})	ты	
byłaby	(бы′-ла-бы)	она	
byłybyśmy	(бы′-лы-быс^{ь}-мы)	мы	были бы
byłybyście	(бы′-лы-быс^{ь}т̑^{ь})	вы	
byłyby	(бы′-лы-бы)	онѣ	
byłobym	(бы′-ло-бым)	я	было бы
byłobyś	(бы′-ло-быс^{ь})	ты	
byłoby	(бы′-ло-бы)	оно	
byłybyśmy	(бы-лы-бы′с^{ь}-мы)	мы	были бы
byłybyście	(бы-лы-бы′с^{ь}-т̑^{ь})	вы	
byłyby	(бы′-лы-бы)	они	

Важность примѣровъ и правилъ.

[121] А. Значеніе примѣровъ.

Весьма интересно привести относительно значенія примѣровъ, даваемыхъ при изложеніи правилъ, мнѣнія двухъ ученыхъ, извѣстныхъ, кромѣ заслугъ каждаго изъ нихъ, по своей спеціальности, отличнымъ знаніемъ языковъ: проф. д-ра Генриха Шлиманна и проф. д-ра Вирхова.

Первый (бывшій всего нѣсколько мѣсяцевъ въ классической школѣ) пишетъ въ своемъ изданномъ въ 1881 г. сочиненіи «Ilios, Stadt und Land der Trojaner»: «Изъ греческой грамматики я выучилъ только склоненія и правильные и неправильные глаголы. На изученіе же грамматическихъ правилъ, я не потратилъ ни минуты моего драгоцѣннаго времени; такъ какъ я видѣлъ, что ни одинъ изъ всѣхъ мальчиковъ, которые по семи—восьми лѣтъ, а часто даже и дольше, мучатся въ гимназіяхъ надъ скучными грамматическими правилами, не былъ потомъ въ состояніи написать по-гречески письмо, не сдѣлавъ въ немъ сотни грубыхъ ошибокъ, поэтому я долженъ былъ предположить, что метода, употребляемая въ гимназіяхъ, совершенно неправильна. По моему мнѣнію, основательное знаніе грамматики можно пріобрѣсти только практикой, т. е., путемъ внимательнаго чтенія классической прозы и заучиваній наизустъ образцовыхъ произведеній. Слѣдуя этой простой методѣ, я изучилъ древне-греческій языкъ, какъ языкъ живой. Я пишу совершенно свободно, и безъ затрудненія выражаю на немъ мои мысли о любомъ предметѣ, не забывая языка. Со всѣми правилами грамматики я хорошо знакомъ, хотя и не знаю, находятся они въ учебникахъ или нѣтъ. И если кто нибудь вздумаетъ найти ошибку въ моихъ греческихъ письменныхъ работахъ, я всегда могу доказать правильность моего выраженія, приведя изъ классиковъ тѣ мѣста, гдѣ встрѣчаются употребленные мною обороты».

Проф. д-ръ Вирховъ пишетъ проф. Шлиману: „До 13-ти лѣтъ я пользовался домашнимъ образованіемъ въ одномъ городѣ Помераніи. Послѣднимъ моимъ учителемъ тамъ былъ второй проповѣдникъ, метода котораго заключалась въ томъ, что онъ заставлялъ меня очень много переводить и писать безъ подготовки: изъ грамматическихъ же правилъ не задавалъ мнѣ ни одного учить наизустъ. Такое изученіе древнихъ языковъ доставляло мнѣ большое удовольствіе, такъ что я очень часто самъ для себя дѣлалъ переводы, которыхъ мнѣ вовсе не было задано. Когда меня помѣстили въ Кеслинскую гимназію, директоръ ея былъ такъ доволенъ моими познаніями въ латинскомъ языкѣ, что я до самаго выхода изъ гимназіи оставался его любимцемъ. Съ другой стороны учитель греческаго языка, профессоръ Грибенъ, никакъ не могъ понять, какъ можно сдѣлать правильный греческій переводъ, не зная наизустъ грамматики Бутмана; онъ прямо обвинялъ меня въ обманѣ, не смотря даже на то, что какъ ни слѣдилъ за мной, никогда не могъ найти у меня какое-либо недозволенное пособіе“.

---

[122] Б. Значеніе правилъ.

Что мы можемъ заключить изъ этихъ отзывовъ? Являются-ли, такимъ образомъ, правила совершенно ненужными, а вся суть заключается въ примѣрахъ?—Нѣтъ, такъ какъ только очень немногіе могутъ похвастаться такими геніальными дарованіями и памятью, какъ Шлиманъ и Вирховъ; изучающимъ-же польскій языкъ по настоящему „Самоучителю“, необходимо опираться одновременно и на правила, и на примѣры. Мы совѣтуемъ поэтому учащемуся держаться „золотой середины“, стараясь, съ одной стороны, „понять“ каждое изъ приводимыхъ нами (впрочемъ, лишь самыхъ необходимыхъ) правилъ, а съ другой—„запечатлѣвать“ примѣры въ памяти: этимъ путемъ вѣрнѣе можно достигнуть цѣли.

Дозв. ценз. Спб. 9 Ноября 1899 г. „Центральная“ Типо-лит. М. Я. Минкова. 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.**

4-й ВЫПУСКЪ	ОТДѢЛЫ [123—152]

Treść gramatyki: Именит. пад.: Przyp. I;—родительн., дательн., винительн., творит., предложн. и зват. [130].—Шесть различныхъ классовъ zaimków [131].—Zaimiki osobowe [132—133].—Deklinacya picowsza [144].—Особенности перваго склоненія. [145].—Сходство и различіе польской рѣчи съ русской [146].—Мнемоника [147].

УРОКЪ 7.

[123] (Упр. 1—7) **А. Текстъ.** [Ср. 28 и „Планъ зан."]

Całość ich robi 1 wrażenie miasta], 2 zasypanego
ца′-лосьт̑ь іх ро′-бі вра-жэ′-нѣ мі͡а′-ста, за-сы-па-нэ′-го
Совокупность ихъ дѣлаетъ впечатлѣніе города, засыпаннаго

ziemią i roślinnością.] Oto plac, na którym 3 stoi dzika
зѣ′-мі͡о^{н} і ро-сьльін-но′-сьт̑і͡о^{н}. о′-то пльац, на кту′-рымъ сто′-і д͡зі′-ка
землей и растительностію. Вотъ площадь, на которомъ стоитъ дикая

róża] w miejscu, gdzie 4 niegdyś był wodotrysk]: to
ру′-жа в мѣ′й-сцу, гд͡зѣ нѣ′-гдысь был во-до′-трыск: то
роза въ мѣстѣ, гдѣ нѣкогда былъ фонтанъ: это

rozłożyste wzgórze może 5 jest grobem teatru,] a tamto,
роз-ло-жы′-стэ взгу′-жэ мо′-же ест гро′-бэм тэ-а′-тру, а та′м-то,
разлогое возвышеніе можетъ-быть есть могилой театра, а то,

spadziste, może 6 ukrywa w sobie ruiny kościoła.]
спа-д͡зі′-стэ, мо′-жэ у-крыва в со′-бѣ ру-і′-ны кось-т̑і͡о′-ла.
отлогое, можетъ-быть скрываетъ въ себѣ развалины церкви.

7 Tu biegnie ulica główna:] 8 dwa szeregi gmachów,]
ту бѣ′-гнѣ у-льі′-ца глу′в-на: два шэ-рэ′-гі гма′-хув,
Тутъ бѣжитъ улица главная: два ряда зданій,

gdzieniegdzie oddzielonych parterowemi domkami; tu ślady
гд͡зѣ-нѣ′-гд͡зѣ од-д͡зѣ-льо′-ных пар-тэ-ро-вэ′-мі дом-ка′-мі; ту сьльа′-ды
гдѣ отдѣленныхъ одно-этажными домиками; тутъ слѣды

mostu, który 9 niegdyś przeskakiwał rzekę.] Tam labirynt
мо′-сту, кту′-ры нѣ′-гдысь пшэ-ска-кі′-вал жэ′-кэ^{н}. там льа-бі′-рынт
моста, который нѣкогда перескакивалъ рѣку. Тамъ лабиринтъ

uliczek, po których możnaby cały dzień błądzić: zapewne
у-льі′-чэк, по кту′-рых мо′-жна-бы ца′-лы д͡зѣнь бло^{н}′-д͡зіт̑ь: за-пэ′-внэ
улицъ, по которыхъ можно бы цѣлый день блуждать: вѣроятно

10 stare miasto;] tam szczątki bulwaru, a dalej—brama miejska,
ста′-рэ мі̂а′-сто; там що^{и}′т-кі бул^{ь}-ва′-ру, а да′-л^{ь}эй—бра′-ма мѣ′й-ска,
старое городъ: тамъ остатки набережной, а дальше—ворота городская,

po której zostały 11 tylko dwa wzgórza gruzów.]
по кту′-рэй зо-ста′-лы ты′л^{ь}-ко два взгу′-жа гру′-зув.
по которой остались только два возвышенія мусора.

Jeszcze paręset kroków z biegiem rzeki, i 12 znowu
е′ще па-рэ^{и}′-сэт кро′-кув з бѣ′-гѣм жэ′-кі, і зно′-ву
Еще нѣсколько сотъ шаговъ съ теченіемъ рѣки, и опять

zmienia się krajobraz.] 13 Zasypane miasto i fantastyczne
змѣ′-ні̂а сі̂э^{н} кра-ё′-браз. За-сы-па′нэ мі̂а′-сто і фан-та-сты′-чнэ
мѣняетъ себя пейзажъ. Засыпанное городъ и фантастическія

ulice] znikły; pagórki są coraz niższe i stoją oddzielnie,
у-л^{ь}і′-цэ зні′-клы; па-гур′-кі со^{н} цо′-раз ні′ш-шэ і сто′-і̂о^{н} од-дзѣ′л^{ь}-нѣ
улицы исчезли; холмы суть все низшіе и стоятъ отдѣльно,

14 podobne do wielkich mrowisk.] 15 Blask południowego
по-до′б-нэ до вѣ′л^{ь}-кіх мро′-віск. бл^{ь}аск по-лу-дні̂о-вэ′-го
похожіе до великихъ муравейниковъ. Блескъ южнаго

słońca] uderza cię prosto w oczy; z kraju wąwozów dostałeś
сло′н^{ь}-ца у-дэ′-жа т̂э^{н} про′-сто в о′-чы; з кра′-ю во^{н}-во′-зув до-ста′-лэс^{ь}
солнца ударяетъ тебя прямо въ глаза; изъ страны овраговъ ты перешелъ

się 16 w obszerną dolinę Białki.]
в об-шэ′р-но^{и} до-л^{ь}і′-нэ^{и} бі̂а′л-кі.
въ обширную долину Бялки.

---

[124] (Упражн. 5) Б. Русскій переводъ. [Ср. 29 и 57]

Совокупность ихъ производитъ [дѣлаетъ] впечатлѣніе города, засыпаннаго землей и растительностью. Вотъ площадь, на которомъ стоитъ дикая роза въ (томъ) мѣстѣ, гдѣ нѣкогда былъ [былъ] фонтанъ: это разлогое возвышеніе, можетъ-быть,—могила театра, а то, отлогое, можетъ-быть скрываетъ въ себѣ развалины церкви. Тутъ пролегаетъ [бѣжитъ] главная улица: два ряда зданій, гдѣ отдѣленныхъ одно-этажными домиками; здѣсь слѣды моста, который былъ нѣкогда переброшенъ черезъ [перескакивалъ] рѣку. Тамъ лабиринтъ переулковъ, по которымъ можно бы цѣлый день блуждать: вѣроятно старый городъ; тамъ остатки набережной, а дальше—городскія ворота, отъ [по] которыхъ остались только двѣ кучи [возвышенія] мусора.

Еще нѣсколько сотъ шаговъ по [съ] теченію рѣки, и опять мѣняется пейзажъ. Засыпанный городъ и фантастическія улицы исчезли; холмы все ниже и стоятъ отдѣльно, точно [похожіе] великіе муравейники. Блескъ южнаго солнца ударяетъ тебѣ прямо въ глаза; изъ страны овраговъ ты перешелъ въ обширную долину Бялки.

В. Двухсторонній переводъ.
(Упр. 6—9). [30]

---

[125] Г. Объясненія къ тексту.
(Упр. 10) [31]

grób — начало встрѣчающагося въ текстѣ настоящаго урока слова *grobem*, по произношенію своему напоминаетъ русское слово *гробъ*; но значеніе этого слова совершенно другое. Оно переводится по русски словомъ *могила*; русскому же слову *гробъ* соотвѣтствуетъ въ польскомъ *trumna*.

---

[126]. Uliczka — существительное уменьшительное отъ слова *ulica*. Въ русскомъ языкѣ отъ соотвѣтственнаго слова нѣтъ уменьшительнаго имени, а потому мы перевели его русскимъ словомъ *переулокъ*. Послѣднее слово въ дословномъ переводѣ на польскій языкъ значитъ: *zaułek*.

---

[127] Переносное значеніе словъ.

Въ текстѣ А настоящаго урока находимъ слѣдующія предложенія (*zdania*):

Biegnie ulica.

most przeskakiwał rzekę.

Blask uderza.

Всѣ подлежащія (*podmiot*), о которыхъ идетъ рѣчь въ этихъ предложеніяхъ—предметы неодушевленные; между тѣмъ имъ приписаны такія дѣйствія, которыя могутъ быть совершаемы только одушевленными предметами [98,4]. На это свойство польскаго языка, которое присуще и русскому, мы обращали уже вниманіе на этомъ же мѣстѣ въ отд. [94,1].

Всѣ эти слова приведены въ этихъ предложеніяхъ въ смыслѣ переносномъ, съ цѣлью олицетворить жизнь природы. Такой переносный смыслъ очень часто придаютъ словамъ образцовые писатели въ своихъ произведеніяхъ, особенно тогда, когда они описываютъ природу. Подобное олицетвореніе природы придаетъ значительную красоту описанію, производитъ сильное впечатлѣніе на читателя, заставляетъ его любить природу и относиться къ ней со вниманіемъ.

---

[128] Д. Рѣшенія

упражненій и задачъ предшеств. выпуска.
(Упр. 11—14; 21—22) [64]

Переводъ разговоровъ.

(Къ упр. 20—22).

Къ 104. Разговоръ 10.—1. Вы [естели вы м. г.] отецъ семейства [отцомъ семейства]?—2. Да [сударыня], у меня [я имѣю] очень хорошія дѣти.—3. Сколько ихъ у васъ [сколько вы ихъ имѣете мил. госуд.]?—4. Трое: два сына [двухъ сыновей] и [одну] дочь.—5. Которое изъ нихъ старшее?—6. Иванъ [есть] старшій, а Софія младшая.—7. Которое [есть] умнѣйшее?—8. Карлъ [есть] умный, Софія умнѣе, но Иванъ — умнѣйшій изъ всѣхъ моихъ дѣтей.—9. Какъ поживаетъ вашъ [pański] тесть?—10. Хорошо, но теща больна [есть страдающая].

Къ 104. Разговоръ 11. — 1. (Я) предпочитаю купаться, чѣмъ [какъ] ходить въ баню.—2. Умѣете-ли вы [милостивый государь] плавать?—3. Да, я членъ [принадлежу къ] Яхтъ-клуба.—4. Нужно раздѣваться.—5. Нужно попробовать, не холодна-ли вода.—6. Нѣтъ, сегодня вода совсѣмъ теплая.—7. Нырните [дайте мил. госуд., водолаза].

Къ 117. Разговоръ 12.—1. Любишь-ли (ты) учиться?—2. (Да, я) люблю, но не всѣ преподаваемые предметы меня занимаютъ.—3. Какія же науки интересуютъ тебя?—4. Исторія, географія, словесность, древніе и новые языки, математика-же вовсе не привлекаетъ меня.—5. Но уроки (ты) учишь?—6. Да, но неохотно.—7. На какой факультетъ имѣешь намѣреніе поступить по окончаніи гимназіи?—8. Вѣроятно на естествен-

ный или юридическій, потому что не чувствую [имѣю] влеченія къ математическому.

Къ 117. Разговоръ 13.—1. Во сколько часовъ [о которомъ часу] отходитъ поѣздъ? открыта-ли уже касса?—2. Это пассажирскій поѣздъ?—3. Были-ли уже звонки?—4. Снесите пожалуйста, [прошу снести] вещи въ залъ перваго класса и займите [заказать] отдѣленіе.—5. Далеко вы [сударыня] ѣдете? — 6. Въ [до] Вильно.—7. Въ такомъ случаѣ бо́льшую часть пути [путешествія] поѣдемъ [отбудемъ] вмѣстѣ.

Къ 117. Разговоръ 14.—1. Что такое [что это есть] садъ? Какіе бываютъ сады?—2. Сады бываютъ фруктовые и цвѣтные.—3. Сады, гдѣ нѣтъ фруктовыхъ деревьевъ, но гдѣ есть [суть] дикія деревья, называются парками.—4. Садъ, въ которомъ растутъ [растетъ] овощи, называется огородомъ. — 5. Въ цвѣтномъ саду растутъ различные цвѣты.

Рѣшеніе задачи 12. [106].—wzgórza, bagnisk, oczyma, drzewa, polu.

Рѣшеніе задачи 13. [106]. *Грамматическій разборъ*:

Собирательныя: wzgórza, lasy, wsie.

Уменьшительныя: koniki.

Уничижительныя: bagnisk.

Одушевленные предметы: koniki, człowiek, mucha.

Неодушевленные предметы: obłoki, wędrówkę, rzeka, łąki, wzgórza, lasy. kamieniach, czarnoziemie, środek, bagnisk, snem, wierzb, wodę, oczyma, mili, równina, wsie, drzewa, polu, krzyże, drogach, dłoni, miarę, odległości, Okolica, stół, kloszem.

Рѣшеніе задачи. 14. [120].

Склоненіе слова: **krzak.**

Liczba pojedyńcza.

Przypadek	I	(co?)	krzak.
»	II	(czego?)	krzaka.
»	III	(czemu?)	krzakowi.
»	IV	(co?)	krzak.
»	V	o!	krzaku!
»	VI	(czem?)	krzakiem.
»	VII	(w czem?)	w krzaku.

Liczba mnoga.

Przypadek	I	(co?)	krzaki.
»	II	(czego?)	krzaków
»	III	(czemu?)	krzakom.
»	IV	(co?)	krzaki.
»	V	o!	krzaki!
»	VI	(czem?)	krzakami.
»	VII	(w czem?)	w krzakach.

Рѣшеніе задачи 15. [120]. — a) dzikszy, ciaśniejszy, gwałtowniej, częściej.

b) *rozległy*, rozleglejszy, najrozleglejszy; *wysokie*, wyższe, najwyższe; *łagodne*, łagodniejsze, najłagodniejsze.

Рѣшеніе задачи 16 [120] (не требуется).

---

[129] Экзаменъ.

1. Опредѣленіе рода rzeczowników. а) Изъ 2 выпуска мы уже знаемъ, какъ опредѣляется родъ *rzeczowników po znaczeniu*. [79]. Не можете-ли вы сказать, какъ опредѣляется этотъ родъ *по окончанію*? [97$_{1,2}$].

б) Какъ опредѣлить, что *rzeczownik* принадлежитъ къ *среднему* роду? [97$_4$].

2. Разные виды rzecz. а) Мы подраздѣлили существительныя на *zbiorowe, pospolite, zdrobniałe, zgrubiałe*. Что слѣдуетъ подразумѣвать подъ этими названіями и какъ ихъ передать по русски? [98].

б) Что надо понимать подъ именами: *żywotne* и *nie żywotne*? [98$_4$].

3. Stopniowanie przymiotników. Вы уже знаете три главныя степени сравненія: *stopień równy, wyższy* и *najwyższy*. Кака образуются эти степени? [99$_{1,2}$].

4. На сколько подраздѣленій распадается *stopień wyższy*, и какъ эти подраздѣленія называются? [99,3].

5. Сколько видовъ имѣетъ *stopień najwyższy* и какъ они называются? [99,4].

6. Что вы понимаете подъ названіями: *deklinacya* и *przypadek?* [113,1,2].

7. Назовите тѣ вопросы, на которые отвѣчаетъ *przypadki* въ польскомъ склоненіи? [113,3].

8. Сколько вы знаете *deklinacyj* и какіе *rzeczowniki* принадлежатъ къ каждой и изъ нихъ? [113,4].

9. Какая существуетъ зависимость между *przymiotnikiem* и *rzeczownikiem* [114].

Е. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

[130] Еще о склоненіи.

§ 1. Изъ 113, учащемуся извѣстно:

1) что въ польскомъ языкѣ есть такія же склоненія, какъ и въ русскомъ;

2) что въ польскомъ склоненіи столько-же падежей, какъ и въ русскомъ, и образуются они тоже перемѣной окончаній;

3) что каждый падежъ отвѣчаетъ на свой вопросъ;

4) что существительныя склоняются въ польскомъ языкѣ по нѣсколькимъ образцамъ, называемымъ склоненіями.

§ 2. Для лицъ, которыя почему либо не вполнѣ хорошо усвоили элементарныя начала грамматики родного языка, мы сдѣлаемъ здѣсь нѣкоторыя поясненія.

§ 3. а. Именительный падежъ.

Король пришелъ. Рѣка велика.

Именительный падежъ (przypadek I) есть форма, прямо обозначающая предметъ, о которомъ что-нибудь говорится. Это та форма, въ которой ставится подлежащее (podmiot) предложенія [68,2]. Если рѣчь идетъ объ одушевленныхъ предметахъ, то подлежащее служитъ отвѣтомъ на вопросъ: **Кто?** *kto?* а если о неодушевленныхъ—то на вопросъ: **Что?** *co?* Напр.

Кто *) пришелъ?—Король.

Что **) велико? —Рѣка.

§ 4. б. Родительный падежъ.

Русло рѣки широко.

Родительный падежъ (przypadek II) выражаетъ принадлежность или зависимость одного предмета отъ другаго. Онъ служитъ отвѣтомъ на вопросъ: **кого?** *kogo?* **чего?** *czego?* **чей?** *czyj?* Напр.:

Русло **чего** широко? —Русло **рѣки.**

§ 5. в. Дательный падежъ.

Корабль принадлежитъ королю.

Дательный падежъ (przypadek III) обозначаетъ тотъ предметъ, которому что-нибудь дается или присваивается и отвѣчаетъ на вопросъ **кому?** *komu?* **чему?** *czemu?* Напр.

Кому принадлежитъ корабль?—**Королю.**

§ 6. г. Винительный падежъ.

Отецъ любитъ сына.

Человѣкъ любитъ жизнь.

(Сынъ — существо одушевленное, потому вопросъ «кто».—«Жизнь»—предметъ неодушевленный, а потому вопросъ «что»).

а) *Винительный падежъ (przypadek IV)* означаетъ предметъ, *на который* обращено какое-нибудь дѣйствіе или который предполагается подвергнуть какому-нибудь дѣйствію. Если рѣчь идетъ объ одушевленномъ, то падежъ этотъ отвѣчаетъ на вопросъ: **Кого?** *kogo?* а если о неодушевленномъ, то на вопросъ: **что?** *co?* Напр.:

Кого любитъ отецъ? —**Сына.**

Что любитъ человѣкъ?—**Жизнь.**

б) Такъ какъ въ русскомъ языкѣ именительный и винительный падежи весьма часто сходны, то не слѣдуетъ смѣшивать ихъ. Именительный падежъ указываетъ подлежащее [68,2], а вини-

---

*) Мы спрашиваемъ «кто?», потому что «король» есть лицо, существо одушевленное.

**) Мы спрашиваемъ «что?» потому что «рѣка» есть предметъ неодушевленный.

тельный—есть форма того предмета, который подвергается исходящему отъ подлежащаго дѣйствію (предметъ этотъ называется объектомъ дѣйствія).

§ 7. д. Творительный падежъ.

Лошадь идетъ шагомъ.
Отецъ сталъ помѣщикомъ.
Я пойду гулять съ братомъ.

а) *Творительный падежъ* (*przypadek VI*) показываетъ *образъ* и *причину* дѣйствія какого-нибудь предмета и тогда отвѣчаетъ на вопросъ: какъ? *jak?* Напр:

Какъ идетъ лошадь?—**Шагомъ.**

б) Этотъ падежъ ставится также послѣ всѣхъ предлоговъ и словъ, управляющихъ этимъ падежемъ; въ этомъ случаѣ онъ отвѣчаетъ на вопросы: **Кѣмъ?** *kim?* **чѣмъ?** *czem?* стоящіе отдѣльно или въ соединеніи съ предлогами: **съ** (*z*), **передъ** (*przed*), **надъ** (*nad*) и т. д. Напр.:

Кѣмъ сталъ отецъ?—**Помѣщикомъ.**
Съ кѣмъ пойду гулять?—**Съ братомъ.**

§ 8. е. Предложный вопросъ.

Разсказать о лошади.
Ты былъ въ деревнѣ.
Зима начинается въ декабрѣ.

Предложный падежъ (*przypadek VII*) показываетъ *мѣсто* и *время* дѣйствія и отвѣчаетъ тогда на вопросы: **Гдѣ?** *gdzie?* **Когда?** *kiedy?* Напр.:

Гдѣ ты былъ?—**Въ деревнѣ.**
Когда начинается зима?—**Въ декабрѣ.**

Онъ ставится и тогда, когда хотятъ сказать, что идетъ рѣчь о такомъ-то существѣ или предметѣ; въ этомъ случаѣ предложный падежъ отвѣчаетъ на вопросы, всегда съ предлогами: **О комъ?** *o kim?* **о чемъ?** *o czem?* или **въ комъ?** **въ чемъ?** и т. д. Напр.:

О чемъ разсказать?—**О лошади.**

§ 9. ж. Звательный падежъ.

Звательный падежъ (*przypadek V*) употребляется при обращеніи къ кому-либо съ рѣчью. Въ русскомъ языкѣ, за исключеніемъ нѣсколькихъ словъ, онъ сходенъ съ *именительнымъ*; въ польскомъ-же *по большей части* сходенъ съ *предложнымъ*, но употребляется безъ предлога.

---

[131] Шесть классовъ zaimków.

§ 1. Въ отдѣлѣ [40] мы познакомились съ общимъ понятіемъ *zaimki*; теперь скажемъ объ этой части рѣчи подробнѣе.

§ 2. Всѣ *zaimki* въ польскомъ языкѣ раздѣляются на слѣдующіе шесть классовъ:

1) *zaimki* **osobiste** (о-со-бі′-стэ), личныя мѣстоименія;

2) *zaimki* **dzierżawcze** (дзѣр-жа′-вчэ), притяжательныя мѣстоименія;

3) *zaimki* **wskazujące** (вска-зу-ю̃^{нь}-цэ), указательныя мѣстоименія;

4) *zaimki* **pytające** (пы-та-ю̃^{нь}-цэ), вопросительныя мѣстоименія.

5) *zaimki* **względne** (взгл^{ь}э^{нь}-днэ), относительныя мѣстоименія.

6) *zaimki* **nieokreślone** (нѣ-о-крэ-с^{ь}л^{ь}о′-нэ), неопредѣленныя мѣстоименія.

Съ каждымъ изъ этихъ мѣстоименій познакомимся по порядку. Теперь займемся *мѣстоименіями личными*.

---

[132] Deklinacya zaimków osobistych.

Склоненіе личныхъ мѣстоименій.

§ 1. = Первое лицо. [40,2] =

Liczba pojedyńcza.

а) **JA** (я) я.

Przyp. I. **Ja** pracuję (пра-цу′-ю̃^{нь}), я работаю.

» *II.* Brat śmieje (с^{ь}мѣ′-е) się ze **mnie** (мнѣ), братъ насмѣхается надо **мной**.

» *III.* Mówią (му′-вю̃^{нь}) **mi** (мі), że i t. d., говорятъ **мнѣ**, что и т. д.

» *IV.* Ty **mię** (мʲэ^{н}) oszukujesz (о-шу-ку^{ʹ}-еш), ты **меня** обманываешь.

» *VI*).* Chodź (хоʧ^{ь}) ze **mną** (мно^{н}), иди со **мной**.

» *VII.* Myślą (мы^{ʹ}-с^{ь}л^{ь}о^{н}) o **mnie**, думаютъ обо **мнѣ**.

б) **Ja, mnie, mi** i. t. d., суть мѣстоименія обоего рода, *мужескаго* въ томъ случаѣ, когда говоритъ лицо мужескаго рода и *женскаго*, когда говоритъ лицо женскаго рода. Напр.: **Ja** kocham (ко^{ʹ}-хам) moją żonę, я люблю мою жену. **Ja** kocham mojego (мо-е^{ʹ}-го) męża, я люблю моего мужа.—Итакъ, *zaimki*, которыя мы будемъ называть «*ogólne*», могутъ быть примѣняемы ко всѣмъ родамъ.

в) *Liczba mnoga.*

Przyp. I. **My** pracujemy (пра-цу-е^{ʹ}-мы) **мы** работаемъ.

» *II.* Brat śmieje się z **nas**, братъ насмѣхается надъ **нами**.

» *III.* On **nam** mówił, że i. t. d., онъ говорилъ **намъ**, что и т. д.

» *IV.* Oszukują (о-шу-ку^{ʹ}-ю͡^{н}) **nas**, **насъ** обманываютъ.

» *VI.* Jedź (еʥ^{ь}) z **nami**, поѣзжай съ **нами**.

» *VII.* Przypomniałeś (пшы-помня^{ʹ}-лэс^{ь}) sobie o **nas**, ты припомнилъ себѣ о **насъ**.

г) **My** (*liczba mnoga* 1-го лица) также *zaimek „ogólny“*, т. е. примѣняется ко всѣмъ родамъ.

§ 2. = Второе лицо. [40,3] =

а) *Liczba pojedyńcza.*

Przyp. I. **Ty** pracujesz (пра-цу^{ʹ}-еш), ты работаешь.

» *II.* Jdę (i^{ʹ}-дэ^{н}) od **ciebie** (ʧʲ^{ʹ}-бѣ), иду отъ **тебя**.

» *III.* Mówili **tobie** (или **ci**), że i. t. d., **тебѣ** говорили, что и т. д.

Przyp. IV. Widzieli (ви-дзʲ^{ʹ}-л^{ь}i) **cię** na balu (ба^{ʹ}-л^{ь}у), видѣли **тебя** на балу.

» VI. Chciałbym (хʧа^{ʹ}л-бым) być **tobą** (то^{ʹ}-бо^{н}), я хотѣлъ бы быть **тобой**,

» VII. Pamiętają (па-мʲэ^{н}-та^{ʹ}ю͡^{н}) o **tobie**, помнятъ о **тебѣ**.

б) Liczba mnoga.

Przyp. I. **Wy** pracujecie (пра-цу-е^{ʹ}-ʧѣ), **вы** трудитесь.

» II. Idę (i^{ʹ}-дэ^{н}) od **was**, иду отъ **васъ**.

» III. Mówią **wam**, że i t. d., говорятъ **вамъ**, что и т. д.

» IV. Widzieli **was** na balu, видѣли **васъ** на балу.

» VI. Idę z **wami**, иду съ **вами**.

» VII. Pamiętają o **was**, помнятъ о **васъ**.

§ 3. = Третье лицо [40,4] =

а) Liczba pojedyńcza. Rodzaj męski.

Przyp. I. **On** pracuje, **онъ** трудится.

» II. To **jego** książka (ксю͡^{н}^{ʹ}ш-ка), это **его** книга.
Idę od **niego** [1]) (нʲ^{ʹ}-го), иду отъ **него**.

» III. **mu** (сокр. отъ **jemu**), я говорилъ **ему**.
Szedłem (шэ^{ʹ}-длэм) ku **niemu** [1]), я шелъ къ **нему**.

» IV. Oszukują **go** (сокр. отъ **jego**), обманываютъ **его**.

» VI. Jadę (я^{ʹ}-дэ^{н}), z **nim** [1]), ѣду съ **нимъ**.

» VII. Myślę (мы^{ʹ}-с^{ь}л^{ь}э^{н}) o **nim** [1]), думаю о **немъ**.

б) L. p. Rodzaj żeński.

Przyp. I. **Ona** pracuje, **она** трудится.

» II. To **jej** (ей) książka, это **ея** книга.

*) Przyp. V—звательнаго пад. нѣтъ при склоненіи мѣстоименій.

[1]) Если мѣстоименіе соединено съ предлогомъ, то формы: **jego, jemu**, принимаютъ спереди приставку **n** и обращаются въ слѣдующія: **niego, niemu, nim**. То же самое слѣдуетъ замѣтить и о соотвѣтственныхъ формахъ женскаго и средняго родовъ.

Idą od **niej** [1]) (нѣй), иду отъ нея.

Przyp. III. Mówiłem **jej**, я говорилъ ей. Szedłem ku **niej**, я шелъ къ ней.

» IV. Oszukali ją (ĭо^{н}), обманули ее.

» VI. Jadę z nią (нĭо^{н}), ѣду съ ней.

» VII. Myślę o **niej**, я думаю о ней.

b) *L. p. Rodzaj nijaki.*

Przyp. I. Ono pracuje, оно работаетъ.

Остальные *przypadki* совершенно сходны съ формами *męskiego rodzaju*, поэтому мы ихъ не повторяемъ.

Liczba mnoga.

Dla wszystkich rodzajów.
(дл^{ь}а вшы′ст-кіх ро-дза′-ювъ)
Для всѣхъ родовъ.

Przyp. I. **Oni** (*m. r.*) pracują, они (*м. р.*) трудятся.
One (*ż. и n.*) pracują, онѣ (*ж. и ср.*) трудятся.

» II. To **ich** (ix) książka, это ихъ книга.
Idę od **nich** (ніх), иду отъ нихъ.

» III. Mówiłem **im** (ім), że i t. d., я говорилъ имъ, что и т. д.
Szedłem ku **nim**, я шелъ къ нимъ.

» IV. Oszukali **ich** (*m. и n.*), обманули ихъ (*м. и ср.*).
» **je** (*ż*) (*ж*).

» VI. Jadę z **nimi** (ні-мі), ѣду съ ними.

» VII. Myślę o **nich** (ніх), думаю объ нихъ.

§ 4. *Склоненіе мѣстоименія* **Się** (*себя*).

Этотъ *zaimek*, называемый по-польски *zwrotny* (зврот-ны) возвратный, образуетъ для обоихъ чиселъ и всѣхъ трехъ родовъ только слѣдующія формы:

Przyp. I. Нѣтъ.

» II. Przyjął (пшы′-ĭо^{н}л) mnie do **siebie** (сѣ′-бѣ), принялъ меня къ себѣ.

» III. Kolega (ко-л^{ь}э′-га) zabrał **sobie** (со′-бѣ) kajet (ка′-ет), товарищъ взялъ себѣ тетрадь.

» IV. Zaraz (за′-раз) **się** ubiorę (у-бĭо′-рэ^{н}), я сейчасъ одѣнусь.

» VI. Weź mnie ze **sobą** (со′-бо^{н}), возьми меня съ собой.

» VII. Co zawiera (за-вѣ′-ра) w **sobie** ta książka, что заключаетъ въ себѣ эта книга.

---

[133] Примѣчанія къ 132.

Изъ вышеприведеннаго сопоставленія мы можемъ вывести слѣдующее заключеніе:

§ 1. on, jego, jemu i t. d., **oni, ich, im** i t. d. — всегда *męskiego rodzaju.* — *Примѣры:*

Co robi mój *brat?* [1]) **On** pracuje.

Co robią moi *bracia?* [2]) **Oni** pracują.

Czy to prawda [3]), że oszukują mego *brata?* [4]) Prawda, oszukują **go**.

Czy jedziesz (е′-дзѣш) z *Karolem?* [5]) Tak, jadę z **nim** do Wilna.

Czy pamiętasz (па-мĭѣ^{н}′-таш) o *ojcu?* [6]) Myślę ciągle (ѣĭо^{н}′-гл^{ь}э постоянно) o **nim**.

§ 2. Ona, jej, ją; one, ich, im, je, i t. d. всегда *żeńskiego rodzaju.* — *Примѣры:*

Co robi moja *siostra?* **Ona** pracuje.

Co robią moje *siostry?* **One** pracują.

Czy to prawda, że oszukują moją *siostrę?* Tak, oszukują **ją**?

Widziałeś moje *siostry?* [7]) Widziałem **je**.

---

[1]) Что дѣлаетъ мой братъ?
[2]) Что дѣлаютъ мои братья?
[3]) Правда-ли,
[4]) .... что моего брата обманываютъ?
[5]) Ѣдешь-ли съ Карломъ?
[6]) Помнишь-ли ты объ отцѣ?
[7]) Ты видѣлъ моихъ сестеръ?

Czy to książka twoich *sióstr?* [1]) Tak, to **ich** książka.

§ 3. Употребляются во всѣхъ родахъ слѣдующія *zaimki*: **ja, mnie, mi, mię, mną; ty, ciebie, ci, cię, tobą; my, nas; nam, nami; wy, was, wam, wami, siebie, sobie, się, sobą.**

Примѣры:

Cóż (цуш) **ty** robisz, mój bracie? [2])
Co **ty** robisz, siostro?
Co **ty** robisz, dziecko?
} Ja pracuję.

Czy do **ciebie** ten list, ojcze? [3])
Czy to do **ciebie** list, mamo?
Czy do **ciebie** ten list, moje dziecko?
} Tak, ten list jest do **mnie**.

Co **wam** powiedzieli (по-вѣ-дзѣ-лі), chłopcy? [4])
Co **wam** powiedzieli, dziewczęta (дзѣв-чэⁿ-та)? [5])
Co **wam** powiedzieli, dzieci?
} Powiedzieli **nam**, że i t. d.

Czego **sobie** panowie życzycie? [6])
Czego **sobie** panie życzą?
} Życzymy **sobie** aby i t. d.

§ 14. Въ отд. 131—133 намъ пришлось, ради большей наглядности, предложить учащемуся сразу весьма много матеріала; но этимъ не слѣдуетъ тревожиться. Когда эти отдѣлы будутъ *поняты* и когда сдѣланы будутъ нижеслѣдующія упражненія, учащійся увидитъ самъ, что онъ сдѣлалъ огромный шагъ впередъ. Немногое, что еще останется неяснымъ на счетъ употребленія того или другого личнаго мѣстоименія, разъяснится при дальнѣйшихъ занятіяхъ, тѣмъ болѣе, что почти въ каждой изъ дальнѣйшихъ польскихъ фразъ будутъ заключаться личныя мѣстоименія и учащійся такимъ образомъ будетъ встрѣчать на каждомъ шагу новые примѣры той или другой ихъ формы.

[1]) Эта книга не принадлежитъ-ли твоимъ сестрамъ?
[2]) Что ты дѣлаешь, братъ?
[3]) Къ тебѣ это письмо, отецъ?
[4]) Что сказано вамъ, мальчики?
[5]) ... дѣвчонки?
[6]) Чего желаете, господа?

Задача 17. 1. Спишите всѣ польск. примѣры, приведенные въ отд 131 — 133 безъ русскаго перевода и постарайтесь усвоить ихъ въ памяти. Усвоивъ эти примѣры, вы косвенно усвоите и относящіяся къ нимъ *правила*.

2. Затѣмъ переведите заученные примѣры на русскій языкъ.

3. Въ заключеніе, переведите русскій переводъ по памяти обратно на польскій языкъ, послѣ чего провѣрьте свою работу по книгѣ. Само собою разумѣется, что при всѣхъ этихъ (какъ и при всякихъ другихъ) работахъ, необходимо все время *говорить вслухъ*.

[134] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41.]

(Къ тексту 7 урока).

16. głowa *rz.* (гло′-ва) голова.

Производныя и составныя:

głowacz *rz.* (гло′-вач) головачъ.
głowizna *rz.* (гло-ві′-зна) копченая свиная голова.
główka *rz.* (глу′в-ка) головка.
głowiasty *przym.* (гло-вія′-сты) головастый, головчатый.
główkowaty *przym.* (глув-ко-ва′-ты) головчатый.
główkowy *przym.* (глув-ко′-вы) луковичный.
pogłówne *rz.* (по-глу′в-нэ) поголовная подать.
głownia *rz.* (гло′-вніа) лучина.
główny *przym.* (глу′-вны) главный.
zagłówek *rz.* (за-глу′-вэк) заглавіе.

17. ziemia *rz.* (зѣ′-мія) земля.

Производныя и составныя:

Ziemniak *rz.* (зѣ′м-ніак), картофель.
ziemianin *rz.* (зѣ-мія′-нинъ) деревенскій житель.
ziemianka *rz.* (зѣ-мія′н-ка) землянка.
ziemiaństwo *rz.* (зѣ-мія′нъ-ство) дворяне одной области.
ziemica *rz.* (зѣ-мі′-ца) область.
ziemiopis *rz.* (зѣ-міо′-піс) землеописатель.
ziemiopłód *rz.* (зѣ-міо′-плуд) земляное произведеніе.
} слова сложныя.

ziemisty *przym.* (зѣ-мі′-сты) землистый, земляностый.
ziemny *przym.* (зѣ′м-ны) земный, земляной.
ziemski *przym.* (зѣ′м-скі) земной, земскій.
ziemstwo *rz.* (зѣ′м-ство) земство.
poziom *rz.* (по′-зіо̂м) поверхность, горизонтъ.
poziomka *rz.* (по′-зіо̂м-ка) земляника.
poziomo *przys.* (по-зіо̂′-мо) горизонтально.

18. **sypać** *cz.* (сы′-паѣ^{ъ}) сыпать.

Производныя и составныя:

sypać się *cz.* (сы′-паѣ^{ъ} сіэ^{н}) быть въ изобиліи.
sypień *rz.* (сы′-пѣн^{ъ}) сыпецъ, воронка для сыпанья хлѣба.
sypki *przym.* (сы′п-кі) сыпучій.
dosypać *cz.* (до- —) досыпать.
dosypywać *cz.* (до-сы-пы′-ваѣ) досыпывать.
dosypka *rz.* (до-сы′п-ка) досыпка, добавокъ.
nasypać *cz.* (на- —) насыпать.
nasypywać *cz.* (на- —) насыпывать.
nasyp *rz.* (на′-сып) насыпь.
nasypka *rz.* (на-сы′п-ка) наволока.
odsypać *cz.* (од- —) отсыпать.
odsypywać *cz.* (од- —) отсыпывать.
posypać *cz.* (по- —) посыпать.
posypka *rz.* (по-сы′п-ка) приманка.
przesypać *cz.* (пшэ- —) пересыпать.
usypać *cz.* (у- —) усыпать.
wsypać *cz.* (в- —) всыпать.
wysypać *cz.* (вы- —) высыпать.
wysyp *rz.* (вы′-сып) приметъ.
wysypka *rz.* (вы-сы′п-ка) сыпь.
zasypać *cz.* (за-сы′-паѣ) засыпать.
zasypywać *cz.* (за-сы-пы′-ваѣ^{ъ}) засыпывать.

19. **roślina** *rz.* (ро-с^{ъ}л^{ъ}і′-на) растеніе.

Производныя и составныя:

roślinny *przym.* (ро-с^{ъ}л^{ъ}і′н-ны) растительный.
rosnąć *cz.* (ро′-сно^{н}ѣ^{ъ}) } расти.
rość *cz.* (рос^{ъ}ѣ^{ъ}) }
roślinność *rz.* (ро-с^{ъ}л^{ъ}і′н-нос^{ъ}ѣ^{ъ}) растительность.
rosły *przym.* (ро′-слы) рослый, высокій.
dorastać *cz.* (до-ра′-стаѣ^{ъ}) возрастать.
dorosły *przym.* (до-ро′-слы) взрослый.
dorostek *rz.* (до-ро′-стэк) юноша.
narastać *cz.* (на-ра′-стаѣ) нарастать.
narośl *rz.* (на′-рос^{ъ}л^{ъ}) наростъ.
odrość *cz.* (о′д-рос^{ъ}ѣ^{ъ}) отрасти.
porosnąć *cz.* (по-ро′-сно^{н}ѣ^{ъ}) порости.
porost *rz.* (по′-рост) поросты, мхи.
wyrostek *rz.* (вы-ро′-стэк) отрокъ.
wzrost *rz.* (взрост) ростъ.
zarośl *rz.* (за′-рос^{ъ}л^{ъ}) кустарникъ;
zarost *rz.* (за′-рост) усы и борода.

[135] 3. Бесѣда.

(Упр. 17-19) [42]

1. Что дѣлаетъ пхъ całość?
2. Что это за городъ?
3. Что стоитъ na placu?

(Передъ отвѣтомъ, начинающимся въ текстѣ съ цифры 3, поставьте слова: «Na placu»).

4. Что было въ этомъ мѣстѣ, гдѣ стоитъ роза?
5. Czem jest to wzgórze? (To wzgórze...)

(NB. Впредь нужно передъ отвѣтами ставить слова, показываемыя у насъ въ скобкахъ вслѣдъ за вопросомъ).

6. Что скрываетъ въ себѣ то возвышеніе?
7. Что пролегаетъ здѣсь?
8. Что представляетъ ulica główna?
9. Что дѣлалъ мостъ? (Most...)
10. Что представляетъ labirynt uliczek?
11. Что осталось изъ городскихъ воротъ?
12. Что дѣлается черезъ нѣсколько сотъ шаговъ съ теченіемъ рѣки.
13. Что исчезаетъ?
14. На что похожи pagórki? (Pagórki są...)
15. Что uderza тебя въ глаза?
16. Dokąd (куда) dostałeś się?

И. Разговоры.

(Упр. 20) [46]

= Разговоръ 15. =

dzwonić	(дзво′-ніть)	звонить.
nikt	(нікт)	никто.
przyszedł	(пшы′-шэдл)	пришелъ.
otworzyć	(о-тво′-жыть)	отворить.

1. Dzień dobry ci, dzwoniłem długo i nikt nie przyszedł mi otworzyć.

dlatego	(длᵇа-тэ′-го)	потому.
słyszeć	(слы′-шэ̄ть)	слышать.
mogliśmy	(мо-гли′сᵇ-мы)	(мы) могли.

2. Dlatego, żeśmy byli w ogrodzie, gdzie cię słyszeć nie mogliśmy.

całkiem	(ца′л-кѣм)	совсѣмъ.
niezamieszkały	(нѣ-за-мѣш-ка′-лы)	нежилой.

3. Ja myślałem, że dom całkiem jeszcze niezamieszkały.

mieszkać	(мѣ′-шкаць)	жить.
wtorek	(вто′-рэк)	вторникъ.

4. Mieszkamy w nim już od wtorku.

podobać się	(по-до′-баць сіэ^{н})	нравиться.
nowe	(но′-вэ)	новое.
mieszkanie	(мѣ-шка′-нѣ)	жилище.

5. Jakże się wam podoba w nowem mieszkaniu.

urządzić się	(у-жо^{н}′дзіць сіэ^{н})	устроиться.

6. Jeszcześmy się nie urządzili.

pokój	(по′-куй)	комната.
jasny	(я′-сны)	свѣтлый.

7. Ale dom jest bardzo piękny, pokoje są obszerne i jasne.

stajnia	(ста′й-нія)	конюшня.
dziedziniec	(дзѣ-дзі′-нѣц)	дворъ.
ładny	(ла′-дны)	красивый.

8. Mamy także stajnie, obszerny dziedziniec i ładny ogród.

= Разговоръ 16. =

pogoda	(по-го′-да)	погода.

1. Jaką dziś piękną mamy pogodę!

śliczny,--a	(сᵇлі′ч-ны,--а)	красивый,--ая.
obłoczek	(о-бло′-чэк)	облачекъ.
najlżejszy	(най-лᵇжэ′й-шы)	легчайшій, малѣйшій.

2. Śliczna, ani jednego obłoczka, wiatru nawet niema najlżejszego.

wczoraj	(вчо′-рай)	вчера.
szkaradna	(шка-ра′-дна)	отвратительная.
wiać	(вія̄ть)	дуть.
północny	(пул-но′ц-ны)	сѣверный.
deszcz	(дэщ)	дождь.
śnieg	(сᵇнѣг)	снѣгъ.

3. Za to wczoraj była szkaradna, wiał silny północny wiatr i padał deszcz ze śniegiem.

zrana	(зра′-на)	утромъ.
obfity	(об-фі′-ты)	обильный.
ponieważ	(по-нѣ′-ваш)	такъ какъ.
mróz	(мруз)	морозъ.
sanna	(са′н-на)	санная дорога.

4. Jeszcze dziś padał obfity śnieg, ale ponieważ był mróz, więc teraz mamy prześliczną sannę.

nadzwyczaj	(над-звы′-чай)	необыкновенно.
wiosenny,-a	(вія̄-сэ′н-ны,-а)	весенній,-яя.
upał	(у′-пал)	жара.
znieść	(знѣсць)	перенести

5. Lubię nadzwyczaj wiosenną pogodę: upałów znieść nie mogę.

burza	(бу′-жа)	гроза.
nabawić	(на-ба′-віць)	наводить.
lękać się	(лᵇэ^{н}′-каць сіэ^{н})	бояться.
błyskawica	(блы-ска-ві′-ца)	молнія.

6. Za to burze wiosenne nabawiają mię strachu: lękam się grzmotów i błyskawic.

zobaczyć	(зо-ба′-чыць)	посмотрѣть.
zobaczcie	(зо-ба′ч-цѣ)	посмотрите.
grad	(град)	градъ.
grad pada		градъ идетъ.

7. Zobaczcie, grad pada.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47].

Całość ich robi wrażenie mia″sta, zasypanego ziemią i roślinno″ścią. Oto pla″c, na którym stoi dzika róża w mie″jscu, gdzie nie″gdyś był wodotrysk; to rozłożyste wzgórze może jest grobem tea″tru, a tamto, spadziste może ukrywa w sobie

rui″ny kościoła. Tu biegnie ulica gló″wna: dwa szeregi gma″chów, gdzieniegdzie oddzielonych parterowemi domka″mi; tu ślady mo″stu, który niegdyś przeskakiwał rze″kę. Tam labirynt uli″czek, po których można by cały dzień błą″dzić: zapewne stare mia″sto; tam szczątki bulwa″ru, a dalej—bra″ma miejska, po której zostały tylko dwa wzgórza gru″zów.

Jeszcze paręset kroków z biegiem rze″ki, i znowu zmienia się krajo″braz. Zasypane miasto i fantastyczne ulice zni″kły; pagórki są coraz ni″ższe i stoją oddzielnie, podobne do wielkich mro″wisk. Blask południowego słońca uderza cię prosto i w o″czy; z kraju wąwozów dostałeś się w obszerną dolinę Bia″łki.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24-26) [48]

[138] Л. Особыя задачи. [51

Задача 18. Заучите хорошо склоненіе слѣдующихъ существительныхъ; эти образцы будутъ необходимы при изученіи грамматики слѣдующаго выпуска.

	Первый образецъ.	Второй образецъ.
	Liczba pojedyńcza.	
Przyp. I.	anioł	Koń
» II.	anioła	konia
» III.	aniołowi	koniowi
» IV.	anioła	konia
» V.	aniele	koniu
» VI.	aniołem	koniem
» VII.	(w)aniele	koniu
	Liczba mnoga.	
Przyp. I.	anieli, aniołowie	konie
» II.	aniołów	koni
» III.	aniołom	koniom
» IV.	anioły	konie
» V.	anieli	konie
» VI.	aniołami	końmi
» VII.	aniołach	(w) koniach.

Задача 19. Выберите изъ текста А настоящаго урока всѣ существительныя и укажите на какой вопросъ отвѣчаетъ каждое изъ нихъ.

---

[139]

УРОКЪ 8.

(Упражн. 1—4)

А. Текстъ. [28].

Jeżeli	**ziemia**	**1**	**jest**	**stołem],**	**na**	**którym**	**Opatrzność**
е-жэ′-лʲі	зѣ′-мі̂а		ест	сто′-лэм,	на	кту′рым	о-патшносцʲѣ̂ʲ
Если	земля		есть	столомъ,	на	которомъ	Провидѣніе
dla	**stworzeń**	**przygotowała**	**2**	**ucztę,]**	**to**	**dolina**	**Białki**	**3**	**jest**
длʲа	ство′-жэнʲ	пшы-го-то-ва′-ла		у′ч-тэн,	то	до-лʲі′-на	бі̂а′л-кі		ест
для	твореній	приготовило		пиръ,	то	долина	Бялки		есть
olbrzymim	**półmiskiem],**	**4**	**mającym**	**bardzo**	**wydłużoną**	**formę**
олʲ-бжы′-мім	пул-мі′-скѣм,		ма-ю̂н′-цым	ба′р-дзо	вы-длу-жо′-но	фо′р-мэн
громаднымъ	блюдомъ,		имѣющимъ	очень	удлиненную	форму
i	**mocno**	**zadarte**	**brzegi.]**	**Tylko**	**w**	**zimie**	**5**	**półmisek**	**ten**	**jest**
і	мо′ц-но	за-да′р-тэ	бжэ′-гі.	ты′лʲ-ко	в	зі′-мѣ		пул-мі′-сэк	тэн	ест
и	сильно	вздернутые	края.	Только	въ	зимѣ		блюдо	это	есть
biały;]	**w**	**każdej**	**innej**	**porze**	**wygląda**	**6**	**jak**	**majolika],**	**7**
бі̂а′-лы,	в	ка′ж-дэй	і′н-нэй	по′-жэ	вы-глʲо̂н′-да		як	ма-ё-лʲі′-ка,	
бѣлый,	въ	всякой	другой	времени	выглядитъ		какъ	мозаика,	

ozdobiona mnóstwem barw i kształtów] surowych i nieregular-
о-здо-бю́-на мну́-ствэм барв і кшта́л-тув су-ро́-вых і нѣ-рэ-гу-л'ар-
украшенная множествомъ цвѣтовъ и формъ суровыхъ и неправиль-

nych, lecz pięknych.
ных, л'эч пя̂н'-к ных.
ныхъ, но прекрасныхъ.

8 Na dnie owego naczynia] boski garncarz umieścił
на днѣ о-вэ́-го на-чы́-ня̂ бо́-скі га́рн-цаш у-мѣ́-с'т'іл
На днѣ этого посуды божественный гончаръ помѣстилъ

łąkę i 10 w całej długości z północy na południe] prze-
ло́н'-кэ̂н і в ца́-лэй длу-го́-с'т'і з пул-но́-цы на по-лу́-днѣ пшэ́-
лугъ и въ цѣлой длинѣ съ сѣвера на югъ пере-

ciął ją 9 wstęgą Białki,] na której tle szafirowem, czerwo-
т'ю̂л ю̂н встэ́н'-го̂н бя̂́л-кі, на кту́-рэй тл'э ша-фі-ро́-вэм, чэр-во-
сѣкъ ее лентою Бялки, на которой фонѣ синемъ, красно-

nawe fale 11 połyskują zrana i wieczorem,] 12 złote w dzień,
на́-вэ фа́-л'э по-лы-ску́ю̂н зра́-на і вѣ-чо́-рэм, зло́-тэ в дзе̂нь,
ватыя волны сверкаютъ утромъ и вечеромъ, золотые въ день,

a srebrzyste podczas jasnych nocy.]
а срэ-бжы́-стэ по́д-час я́-сных но́-цы.
а серебристые во время ясныхъ ночей.

Tak urobiwszy dno, 13 zabrał się do lepienia brzegów,]
так у-ро-бі́в-шы дно, за́-брал сэ̂н до л'э-пѣ́-ня̂ бжэ́-гув,
Такъ обдѣлавши дно, взялъ себя до лѣпки краевъ,

pilnie bacząc, aby 14 każdy posiadał całkiem odrębną
пі́л'-нѣ ба́-чо́нц, а́-бы ка́-жды по-ся̂́-дал ца́л-кѣм о-дрэ́н'-бно́н
прилежно наблюдая, чтобы каждый обладалъ совершенно отдѣльную

fizyognomię.]
фі-зъё-гно́-мэ̂н.
физіономію.

Więc zachodni wygląda 15 dziko.] Łąka dotyka tu 16
вэ̂́нц за-хо́-дні вы-гл'о́н'-да дзі́-ко. ло́н'ка до-ты́-ка ту
Итакъ западный выглядитъ дико. Лугъ прилегаетъ здѣсь

ściany wzgórz spadzistych,] 17 poszarpanych wąwozami i
с'ця̂́-ны взгуш спа-дзі́-стых, по-шар-па́-ных во́н-во-за́-мі і
стѣны возвышеній крутыхъ, разорванныхъ оврагами и

zasypanych wapiennym żwirem.]
за-сы-па́-ных ва-пѣ́н-ным жві-рэм.
засыпанныхъ известковымъ хрящемъ.

[140] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [Ср. 29 и 57].

Если земля представляетъ [есть] столъ, на которомъ Провидѣніе приготовило для твореній пиръ, то долина Бялки представляетъ [есть] громадное блюдо, имѣющее очень удлиненную форму и сильно вздернутые края. Только зимою это блюдо—бѣло; во всякое другое время оно выглядитъ какъ мозаика, украшенная множествомъ цвѣтовъ и формъ, суровыхъ и неправильныхъ, но все таки прекрасныхъ.

На днѣ этой посуды божественный гончаръ помѣстилъ лугъ и по цѣлой ея длинѣ съ сѣвера на югъ пересѣкъ ее лентой Бялки, на синемъ фонѣ которой красноватыя волны сверкаютъ утромъ и вечеромъ, золотистыя днемъ, а серебристыя во время ясныхъ ночей.

Такъ обдѣлавъ дно, онъ взялся потомъ за [до] лѣпку краевъ, прилежно наблюдая, чтобы каждый имѣлъ [обладалъ] совершенно отдѣльную физіономію.

Итакъ, западный выглядитъ дико. Лугъ прилегаетъ здѣсь къ стѣнѣ крутыхъ возвышеній, изорванныхъ оврагами и засыпанныхъ известковымъ хрящомъ.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30].

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[141] **Brzeg**—переводится по-русски двумя словами: *берегъ* и *край*. Первое изъ этихъ словъ употребляется тогда, когда говорятъ о берегахъ, т. е. границахъ морей, рѣкъ, озеръ, прудовъ и т. п. Во всѣхъ другихъ случаяхъ употребляется слово: край. Въ нашемъ текстѣ идетъ рѣчь о блюдѣ, поэтому въ русскомъ переводѣ слѣдуетъ употребить второе значеніе польскаго слова brzeg. Въ польскомъ языкѣ нѣтъ этой разницы въ различныхъ значеніяхъ этого слова, а потому въ обоихъ значеніяхъ употребляется одно и то же слово.

---

[142] Польское слово **barw** мы перевели по-русски словомъ *цвѣтовъ*. Но это послѣднее слово имѣетъ въ русскомъ языкѣ два различныхъ значенія: съ одной стороны оно обозначаетъ разные цвѣта, дѣйствующіе на нашъ глазъ, съ другой — украшеніе нашихъ садовъ и необходимую принадлежность всякаго растенія. Въ приведенномъ переводѣ слово это употреблено въ первомъ смыслѣ, т. е. что мозаика украшена не цвѣтами, растущими въ садахъ, а именно тѣми цвѣтами, которые ощущаетъ нашъ глазъ.

---

[143] Слово **szafirowy** мы перевели по-русски *синій*. Правду сказать, это не есть точный переводъ, такъ какъ *синій* значитъ на польскомъ языкѣ *niebieski*. Указанное слово произошло отъ существительнаго *szafir*, что по-русски значитъ *сапфиръ*. Но такъ какъ отъ этого слова обыкновенно не образуютъ прилагательнаго, а самъ сапфиръ цвѣта синяго, поэтому мы въ переводѣ и употребили это слово.

Д. Рѣшенія

задачъ къ 7 уроку будутъ приведены въ послѣдующемъ выпускѣ, такъ какъ задачи и ихъ рѣшенія не должны быть приводимы въ одномъ и томъ-же выпускѣ.

Е. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

[144] Deklinacya pierwsza,

Первое склоненіе.

§ 1. Мы уже замѣтили [113], говоря вообще о склоненіи *rzeczowników*, что въ нѣкоторыхъ склоненіяхъ существительныя склоняются по *двумъ образцамъ*. Къ *первому* образцу каждаго изъ этихъ склоненій принадлежатъ такія *rzeczowniki*, которые передъ окончаніемъ именительнаго или родительнаго пад. ед. числа имѣютъ *твердую* согласную, напр. *pana* (па′-на) господина, *dzieło* (д͡зѣ′-ло) дѣло, *ryba* (ры′-ба) рыба. По *второму* образцу склоняются напротивъ тѣ *rzeczowniki*, которые въ этомъ мѣстѣ имѣютъ *мягкую* согласную.

§ 2. По *первому* склоненію измѣняются тѣ *rzeczowniki*, которые оканчиваются на открытую согласную, а слѣдовательно не имѣющіе въ *przyp. I licz. poj.* никакого окончанія. Также имена *крестныя уменьшительныя* мужс. рода съ окончаніемъ на **o**, напр. *Tadzio* (та′-д͡зі͡о) Ѳадюша, *Stefcio* (стэ′ф-т͡і͡о) Степа, *Józio* (ю′-зі͡о) Осипъ; а равно и другія мужскія уменьшительныя имена, какъ *wujcio* (ву′й-т͡і͡о) дядюшка, которыхъ число впрочемъ незначительное.

Въ задачѣ 18 предыдущаго выпуска вы уже изучили склоненіе обоихъ образцовъ этого склоненія; приступимъ теперь къ разсмотрѣнію его особенностей.

---

[145] Особенности перваго склоненія.

§ 1. **W przyp. II licz. poj.** (въ род. пад. ед. ч.) только одушевленныя и большею частью животныя имена получаютъ всегда окончаніе **a** (какъ *anioła* и *Konia*). Что касается неодушевленныхъ, то одни изъ нихъ оканчиваются на **a**, другія на **u**: *głogu* (гло′-гу) терновника, *nowiu* (но′-ві͡у) новолунія, *drobiu* (дро′-бі͡у) дворовыхъ птицъ, *stołu* (сто′-лу) стола, *tłoku* (тло′-ку) поршня, не такъ какъ въ русскомъ, гдѣ, какъ видно изъ приведенныхъ примѣровъ, бываютъ всегда окончанія *а* или *я*. Исключеніе составляетъ *wołu* (во′-лу) вола, хотя это животное имя.

Которыя изъ этихъ словъ образуютъ род. пад. такъ, а которыя—иначе?,—для этого нельзя установить точнаго правила.

§ 2. **Przyp. III licz. poj.** (дат. пад. ед. ч.). окончивается въ однихъ существительныхъ на **owi**, въ другихъ на **u**. Тѣ слова, о которыхъ мы говорили въ предыдущемъ § и которыя образуютъ II przyp. на *u*, могутъ имѣть въ III przyp. только окончаніе *owi*. При этомъ надобно замѣтить, что всѣ одушевленные *rzeczowniki* имѣютъ въ этомъ падежѣ окончаніе *owi*, какъ это и видѣли въ приведенныхъ образцахъ.

§ 3. **Przyp. IV licz. poj.** (вин. пад. ед. числа) сходенъ съ *przyp. I* или съ *przyp. II*; причемъ всѣ одушевленныя имена мужескаго рода образуютъ этотъ падежъ сходно съ родительнымъ, а всѣ неодушевленныя — съ именительнымъ. (Замѣчается здѣсь полное сходство съ русскимъ языкомъ.)

§ 4. **W przyp. V licz. poj.** (въ зват. пад. ед. ч.) имена, сконяющіяся по *первому* образцу, получаютъ окончаніе **e**: *aniele*, *panie* (па′-нѣ) господинъ! *bracie* (бра′-т͡ѣ) братъ! *kosie* (ко′-сѣ) косъ! *wole* (во′-лъэ) волъ! и др. Напротивъ, имена *второго* образца оканчиваются на **u**: *koniu*, wodzu (во′-д͡зу) предводитель! *dziedzicu* (д͡зѣ-д͡зі′-цу) владѣлецъ! *paniczu* (па-ні′-чу) барчукъ! jeleniu (е-лъэ′-ні͡у) олень! gołębiu (го-лэн′-бі͡у) голубь!

Исключенія.

Только *ksiądz* (ксі͡онц) священникъ, и всѣ *одушевленныя* или *животныя* имена съ окончаніемъ на **e**, образуютъ (какъ если-бы принадлежали къ первому образцу) *V przyp.* на *e*: *Księże* (ксі͡эн′-же), *ojcze* (о′й-че) отецъ! *kupcze* (ку′-пчэ) купецъ! *głupcze* (глу′-пчэ) глупецъ! *chłopcze* (хло′-пчэ) мальчикъ! *młodzieńcze*

(мло-дзѣ′нʰ-чэ) юноша! *Растительные* и *неодушевленные* принимаютъ окончаніе *и* напр.: *pieси* (пѣ′-цу) печка! *placи* (плʰа′-цу) площадь! *wieńcи* (вѣ′нʰ-цу) вѣнокъ!

Наоборотъ, изъ *rzeczowników*, склоняющихся по первому образцу, многіе образуютъ V-ty przyp. на *и*; сюда принадлежатъ всѣ съ окончаніемъ на гортанныя согласныя: **k, g, ch, h** (за исключеніемъ *Bóg*, который образуетъ форму *Boże*!) напр.:

człowieku (чло-вѣ′-ку) человѣкъ! (также *człowiecze!*) *synku* (сы′н-ку) сынокъ! *wrogu* (вро′-гу) врагъ! *rogu* (ро′-гу) рогъ! *kozaku* (ко-за′-ку) козакъ! (также *kozacze!*) *duchu* (ду′-ху) духъ! *druhu* (дру′-ху) другъ!

Изъ всѣхъ приведенныхъ примѣровъ видно, что въ русскомъ языкѣ во всѣхъ существительныхъ зват. падежъ сходенъ съ имен. (за исключеніемъ—*Боже! Господи! Христе!*).

§ 5. W przyp. VII licz. poj. (въ предл. пад. ед. ч.) существительныя, измѣняющіяся по первому образцу принимаютъ окончаніе **e**; исключеніе составляютъ слова съ окончаніемъ на гортанные **k, g, ch, h**, которые оканчиваются въ этомъ падежѣ на **u**.

Rzeczowniki, склоняющіяся по второму образцу принимаютъ всегда окончаніе **u**.

§ 6. W przyp. I licz. mn. (въ имен. пад. мн. ч.) существительныя этого склоненія, склоняющіяся по первому образцу получаютъ четыре окончанія: **owie, i, e, y**; напр. *panowie* (па-но′-вѣ) господа, *aniołowie*; *chłopi* (хло′-пі) мужики, *anieli*; *poganie* (по-га′-нѣ) язычники, *mieszczanie* (мѣ-ща′-нѣ) мѣщане; *chłopy* (хло′-пы), *pogany* (по-га′-ны), *anioły* (а-нё′-лы).

Во второмъ образцѣ этихъ окончаній—три: **owie, e, y**; напр. *stryjowie* (стрыё′-вѣ) дяди, *ojcowie* (ой-цо′-вѣ) отцы; *goście* (го′-сʰтѣ) гости, *rycerze* (ры-цэ′-жо) рыцари, *liście* (лʰі′-сʰтѣ) листья; *kupcy* (ку′-пцы) купцы, *chłopcy* (хло′-пцы) мальчики, *mówcy* (му′-вцы) ораторы, *obrońcy* (о-бро′нʰ-цы) защитники.

Форма окончанія *owie* принадлежитъ въ обоихъ образцахъ лишь существительнымъ, обозначающимъ *лица (panowie, stryjowie, aniołowie, królowie* (крулʰо′-вѣ)).

Въ *первомъ* образцѣ получаютъ окончаніе **e** только *rzeczowniki*, оканчивающіяся на *anin*; напр. *mieszczanin—mieszczanie*; *poganin — poganie*. Всѣ они обозначаютъ названія *лицъ*.

Окончаніе *owie* и *i* принимаютъ лишь имена лицъ; причемъ одни изъ этихъ существительныхъ имѣютъ только окончаніе *owie*, напр. *panowie, posłowie* (посло′-вѣ) депутаты, *profesorowie* (про-фасо-ро′-вѣ) профессора;—другіе напротивъ, оканчиваются только на *i*; напр. *biskupi* (бі-ску′-пі) епископы, *opaci* (о-па′-ці) аббаты, *Włosi* (вло′-сі) Итальянцы. Кромѣ того многіе *rzeczowniki* могутъ принимать одновременно оба окончанія, напр. *anieli и aniołowie, opiekuni* (о-пѣ-ку′-ні) и *opiekunowie* (—но′-вѣ) опекуны.

Окончаніе *y* принимаютъ только названія предметовъ *неодушевленныхъ* и *животныхъ*, напр. *rowy* (ро′-вы) канавы, *psy* (псы) собаки, *koty* (ко′-ты) кошки.

Въ *второмъ* образцѣ окончаніе *owie* присуще лишь существительнымъ, обозначающимъ названія лицъ, какъ это было сказано выше.

Окончаніе *y* принимаетъ лишь существительныя съ окончаніемъ на *ec* или на *ca*, напр.

chłopiec (хло′-пѣц)—*chłopcy*, мальчики; *głupiec* (глу′-пѣц)—*głupcy*, глупцы; *jeniec* (е′-нѣц)—*jeńcy*, узники; *niemiec* (нѣ′-мѣц)—*niemcy*, нѣмцы; *młodzieniec* (мло-дзѣ′-нѣц) — *młodzieńcy*, юноша: *obrońca* (о-бро′нʰ-ца) —*obrońcy*, защитники; *kłamca* (кла′м-ца)—*kłamcy*, лгуны; *mówca* (му′-вца)—*mówcy*, ораторы: *władca* (вла′д-ца)—*władcy*, властелины.

Остальныя существительныя, склоняющіяся по II-му образцу, принимаютъ окончаніе *е*.

§ 7. Такія формы съ окончаніями въ I образцѣ на *у* а во II-омъ на *е*, къ которымъ можно прибавить мѣстоименіе *te* (эти) для неодушевленныхъ предметовъ, называютъ **rzeczowa forma** *przyp. I licz. mn.* (веществ. форма имен. пад. мн. ч.), такъ какъ большая часть существительныхъ *неодушевленныхъ* образуетъ этотъ падежъ.

Формы имен. пад. съ окончаніями на *owie* и *е*, къ которымъ прибавляется мѣстоименіе *ci*—эти для одушевленныхъ предметовъ, называются **osobowe formy** *przyp. I licz. mn.* (личная форма им. пад. мн. ч.), ибо эту форму образуютъ лишь имена *лицъ*.

§ 8. Przyp. IV licz. mn. (вин. пад. мн. ч.), для названій *одушевленныхъ* предметовъ сходенъ съ родительнымъ, а для именъ *неодушевленныхъ*—съ именительнымъ.

---

[146] Мы уже указали на различія и сходства, существующія между русскою и польскою манерами говорить, но считаемъ не лишнимъ повторить здѣсь важнѣйшее изъ сказаннаго на этотъ счетъ, чтобы еще разъ напомнить учащемуся о необходимости соблюдать дѣлаемыя въ настоящемъ руководствѣ указанія относительно произношенія польскихъ словъ.

Различіе.

Свойства русской рѣчи.	Свойства польской рѣчи.
Недостаточно ясное произношеніе нѣкоторыхъ гласныхъ: *корова, ядовитый, широкій, цирк*ъ (карова, едовитый, шырокій, цыркъ).	Гласныя произносятся всегда ясно, отчетливо, не измѣняя своего чистаго звука.
Проглатываніе словъ, на которыхъ нѣтъ ударенія: *здравствуйте* (здра'сте).	Каждый слогъ, хотя бы и безъ ударенія, произносится явственно.
Мы дѣлаемъ удареніе на разныхъ слогахъ, независимо отъ мѣста, которое они занимаютъ въ словѣ: *нога', ноги, учи'тельница* и т. д.	Поляки дѣлаютъ удареніе на предпослѣднемъ произносимомъ слогѣ.
У насъ носовыхъ звуковъ нѣтъ.	У поляковъ носовой звукъ произносится свободно и можетъ быть протянутъ по усмотрѣнію.

Сходство.

Свойства русской рѣчи.	Свойства польской рѣчи.
Неясное произношеніе конечныхъ согласныхъ: *заливъ* (залифъ).	То-же самое встрѣчается и въ польскомъ языкѣ: *Bóg* (Бок).
Мягкія согласныя нерѣдко замѣняются твердыми: *овца* (офца), *посадка* (посатка).	Въ польскомъ языкѣ это наблюдается всегда: *mówca* (мофса), *owca* (офса), *brzydki* (bzytki).

Въ польскомъ языкѣ, какъ и въ русскомъ, всѣ гласныя коротки.

Въ связной рѣчи конечная согласная остается у насъ, равно какъ и у поляковъ, при своемъ слогѣ, не сливаясь съ гласной послѣдующаго слова, отчего происходятъ между словами маленькія паузы.

Это напоминаніе о различіи и сходствѣ между нашею манерой говорить и польскою мы сдѣлали здѣсь для того, чтобы еще разъ подтвердить читателю о необходимости самымъ точнымъ образомъ слѣдовать указываемому въ нашемъ руководствѣ произношенію.

Это дастъ со временемъ его выговору преимущество передъ выговоромъ тѣхъ, кто научился говорить по польски *только со слуха*, и кто поэтому не могъ съ полною точностью выяснить себѣ *изъ чего именно* слагался тотъ или иной звукъ.

---

[147] Мнемо'ника.

(Искусство помогать памяти).

Едва-ли нужно доказывать, что заучивать слова необходимо, и что, не имѣя достаточнаго запаса словъ, невозможно было-бы говорить. Желая облегчить эту задачу тѣмъ изъ учащихся, у которыхъ память слаба, авторы считаютъ небезполезнымъ познакомить ихъ съ такъ-называемой мнемоникой.

Мнемоника учитъ пріемамъ, при помощи которыхъ имена, представленія и понятія искусственно запечатлѣваются въ памяти. Пріемовъ этихъ немало, но здѣсь указанъ всего

одинъ, который считается особенно пригоднымъ для изученія языковъ. Онъ состоитъ въ томъ, что

иностранное слово, которое требуется запомнить, такъ или иначе связываютъ съ его значеніемъ на родномъ языкѣ.

Положимъ, нужно связать польское слово **pogrom** (погромъ) съ русскимъ значеніемъ этого слова—пораженіе. Какъ тутъ быть? Между **pogrom** и пораженіе, очевидно, громадное различіе: сходства между ними нѣтъ никакого. Приходится, слѣдовательно, строить такъ называемый *мостъ* черезъ раздѣляющую ихъ пропасть, т. е. создать для мысли промежуточныя точки опоры, какъ-бы станціи, которыя, будучи расположены на дальнемъ разстояніи одна отъ другой, вели-бы мысль черезъ все далекое пространство, раздѣляющее **pogrom** отъ слова пораженіе. Остроумія для этого, конечно, не требуется; напротивъ, чѣмъ страннѣе придумываемыя станціи, тѣмъ легче иногда запоминается слово.—Примѣры:

Pogrom напоминаетъ наше слово **громъ**. Но намъ извѣстно, что явленіе грома всегда соединено съ опасностью пораженія кого-нибудь.

Приверженцы мнемоники увѣряютъ, что къ подобнымъ построеніямъ можно легко пріучить себя путемъ упражненія; причемъ, конечно, фантазіи каждаго отдѣльнаго лица предоставляется полная свобода въ пріисканіи тѣхъ или иныхъ сближеній.

Другой пріемъ мнемоники заключается въ подысканіи связи между словами роднаго языка и соотвѣтствующими иностранными.— Напр. связать слово *владѣть* съ его польск. значеніемъ posiadać (по-сʼа-дать). — Оно напоминаетъ наше слово *посѣдѣть*. *Владѣть* чѣмъ нибудь, т. е. имѣть извѣстное благосостояніе, можно только послѣ многихъ лѣтъ труда, иногда къ концу жизни, когда человѣкъ уже успѣетъ *посѣдѣть*.

Указывая на мнемонику, какъ на средство, рекомендуемое другими, мы съ своей стороны, далеко не ея сторонники; напротивъ, мы отдаемъ предпочтеніе пріему, указанному нами въ [50] и въ 5 выпускѣ.

[148] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(Къ 7-му уроку).

20. stworzenie *rz.* (ство-жэʹ-нѣ) твореніе.

Производныя и составныя.

twór *rz.* (твур) тварь, твореніе.

twórca *rz.* (твуʹр-ца) сочинитель, учредитель.

Stwórca *rz.* (ствуʹр-ца) } Творецъ.
Stworzyciel *rz.* (ство-жыʹ-тѣлʲ) }

twórczy *przym.* (твуʹр-чы) творческій.

tworzyć *cz.* (твоʹ-жыть) творить, созидать.

stwarzać *cz.* (стваʹ-жать) } сотворить,
stworzyć *cz.* (ствоʹ-жыть) } создать.

stwarzanie *cz.* (ства-жаʹ-нѣ) сотвореніе.

wytworzyć *cz.* (вы-твоʹ-жыть) } произ-
wytwarzać *cz.* (вы-таʹ-жать) } вести.

wytwór *rz.* (выʹ-твур) произведеніе.

wytworność *rz.* (вы-твоʹр-носьть) изящество.

wytworny *przym.* (вы-твоʹр-ны) превосходный.

21. ślad *rz.* (сʲлʲад) слѣдъ.

Производныя и составныя.

śladować *cz.* (сʲлʲа-доʹ-вать) изслѣдовать.

śladownik *rz.* (сʲла-доʹ-внік) тотъ, кто изслѣдуетъ.

śledzić *cz.* (сʲлʲэʹ-дзіть) слѣдить.

dośledzić *cz.* (до- —) вывѣдать.

naśladować *cz.* (на- —) подражать.

naśladowanie *rz.* (на-сʲлʲа-до-ваʹ-нѣ) подражаніе.

naśladowca *rz.* (на-сʲлʲа-доʹ-вца) подражатель.

naśladownica *rz.* (— вни-ца) подражательница.

pośląd *rz.* (поʹ-сʲлʲаʹд) высѣвки.

pośladek *rz.* (по-сʲлʲаʹдэк) задница.

pośledni *przym.* (по-сʲлʲэʹ-дні) послѣдній.

prześladować *cz.* (пшэ- —) преслѣдовать.

prześladowanie *rz.* (пшэ- —) преслѣдованіе.

prześladowca *rz.* (пшэ- —) угнетатель.

wyśledzić *cz.* (вы-сʲлʲэʹ-дзіть) изслѣдовать.

22. biedz *cz.* (бѣц) бѣжать.

Производныя и составныя.

biegać *cz.* (бѣʹгать) бѣгать.

bieganie *rz.*	(бѣ-га′-нѣ)	бѣганіе.
bieg *rz.*	(бѣг)	бѣгъ.
biegły *przym.*	(бѣ′-глы)	искусный.
biegłość *rz.*	(бѣ′-глосʲтʲ)	искусство.
biegle *przys.*	(бѣ′-глʲэ)	искусно.
biegacz *rz.*	(бѣ′-гач)	бродяга.
biegun *rz.*	(бѣ′-гун)	полюсъ.
biegunka *rz.*	(бѣ-гу′н-ка)	поносъ.
dobiegać *cz.*	(до-бѣ′-гаʧʲ)	добѣжать.
zbieg *rz.*	(збѣг)	бѣглецъ, стеченіе.
obieg *rz.*	(о′-бѣг)	обращеніе.
wybieg *rz.*	(вы′бѣг)	увертка.
przebieg *rz.*	(пшэ′-бѣг)	переходъ, ходъ (дѣла).

[149] 3. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1. Чѣмъ представляется земля?
2. Что приготовило Провидѣніе на землѣ?
3. Что представляетъ долина р. Бялки?
4. Какимъ представляется это блюдо?
5. Какимъ бываетъ этотъ półmisek зимою?
6. Какъ онъ выглядитъ въ другое время?
7. Какова эта majolika?
8. Гдѣ помѣстилъ Богъ лугъ?
9. Чѣмъ пересѣкъ Онъ долину?
10. Какимъ образомъ Онъ это сдѣлалъ?
11. Что дѣлаютъ czerwonawe fale?
12. Какими онѣ бываютъ днемъ, и какими ночью?
13. Окончивши дно, что Онъ началъ дѣлать?
14. Чѣмъ отличался каждый изъ краевъ?
15. Какъ выглядитъ zachodni?
16. Къ чему прилегаетъ лугъ?
17. Каковы эти spadziste wzgórza?

[150] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 17 =

miesiąc	(мʲ′-сіо͡нц)	мѣсяцъ.
styczeń	(стыʲ′чэнʲ)	январь.
luty	(лʲу′-ты)	февраль.
marzec	(ма′-жэц)	мартъ.
kwiecień	(квʲ′ʧʲэнʲ)	апрѣль.
maj	(май)	май.
czerwiec	(чэ′р-вʲэц)	іюнь.
lipiec	(лʲі′-пʲэц)	іюль.
sierpień	(сʲ′р-пʲэнʲ)	августъ.
wrzesień	(вжэ′-сʲнʲ)	сентябрь.
październik	(паʒʲ-дзʲ′р-нік)	октябрь.
listopad	(лʲі-сто′-пад)	ноябрь.
grudzień	(гру′-дзʲэнʲ)	декабрь.
pierwszy	(пʲ′рв-шы)	первый.
drugi	(дру′гі)	второй.

1. Styczeń jest pierwszym miesiącem w roku, a luty — drugim.

wschodzić	(всхо′-дзіʧʲ)	восходить.
słońce	(сло′нʲ-цэ)	солнце.
o szóstej	(о шу′-стэй)	въ 6 часовъ.

2. W końcu marca słońce wschodzi o szóstej rano.

okrywać się	(окры′-ваʧʲ сі͡эн)	покрываться.
pączek	(по͡нг′-чэк)	почка.

3. Drzewa okrywają się pączkami w kwietniu.

kwiat	(кві͡ат)	цвѣтъ.
rozkwitać	(роз-кві′-таʧʲ)	расцвѣтать.

4. Kwiaty rozkwitają w maju i czerwcu.

początek	(по-чо͡нг′-тэк)	начало.
połowa	(по-ло′-ва)	половина, середина.
lub	(лʲуб)	или.
letni	(лʲэ′т-ні)	лѣтній.
letnie mieszkanie		дача.

5. W połowie lipca lub na początku sierpnia wyjedziemy na letnie mieszkanie.

dnie	(днѣ).	дни.
krótki	(кру′-ткі)	короткій.
krótszy	(кру′-тшы)	короче.
jeszcze	(е′-щэ)	еще.
już	(юш)	уже.

6. We wrześniu dnie są już bardzo krótkie, a w październiku jeszcze krótsze.

burza (бу′-жа) гроза, буря.

7. Listopad jest miesiącem burz.

ostatni (о-ста′-тні) послѣдній.

8. Grudzień jest ostatnim miesiącem w roku.

= Разговоръ 18. =

niedziela (нѣ-дзѣ′-ля) воскресеніе.
poniedziałek (по-нѣ-дзіа′-лэк) понедѣльникъ.
wtorek (вто′-рэк) вторникъ.
środa (сьро′-да) среда.
czwartek (чва′р-тэк) четвергъ.
piątek (пйо^{н}′тэк) пятница.
sobota (со-бо′-та) суббота.
przepędzić (пшэ-пэ^{н}′-дзіѣь) провести.
tydzień (ты′-дзѣнь) недѣля.

1. Jak Pan przepędzasz tydzień?

chodzić (хо-дзіѣь) ходить.
miasto (мйа′-сто) городъ.

2. W poniedziałek chodzę do miasta.

obiadować (о-бйа-до′-ваѣь) обѣдать.
wuj (вуй) дядя.

3. We wtorek obiaduję u mego wuja.

czytać (чы′-таѣь) читать.
zwykle (звы′-кльэ) обыкновенно.
romans (ро′-манс) романъ.

4. We środę zwykle czytuję romans.

koło (ко′-ло) около, вокругъ.
zajmować (зай-мо′-ваѣь) занимать.

5. W czwartek pracuję koło mego ogrodu, co mię bardzo zajmuje.

pisywać (пі-сы′-ваѣь) писать.
list (льіст) письмо.
odnosić (од-но′-сіѣь) относить.
poczta (по′-чта) почта.

6. W piątek pisuję listy, a mój brat odnosi je na pocztę.

odpoczywać (од-по-чы′-ваѣь) отдыхать.
robota (ро-бо′-та) работа.
poprzedni (по-пшэ′д-ні) предшествующій.
kościół (ко′-сьѣйл) церковь.

7. W sobotę odpoczywam po robocie poprzedniego dnia, a wniedzielę chodzę do kościoła.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

Jeżeli ziemia jest sto″łem, na którym Opatrzność dla stworzeń przygotowała u″cztę, to dolina Białki jest olbrzymim półmi″skiem, mającym bardzo wydłużoną fo″rmę i mocno zadarte brze″gi. Tylko w zimie półmisek ten jest bia″ły; w każdej innej porze wygląda jak majoli″ka, ozdobiona mnóstwem ba″rw i kształtów surowych i nieregularnych, lecz pię″knych.

Na dnie owego naczy″nia boski garncarz umieścił ła″kę i w całej długosci z północy na południe przeciął ją wstę″gą Białki, na której tle szafiro″wem, czerwonawe fale połyskują zrana i wieczo″rem, zło″te w dzień, a szebrzyste podczas jasnych no″cy. Tak urobiwszy dno″, zabrał się do lepiemia brze″gów, pilnie ba″cząc, aby każdy posiadał całkiem odrębną fizyogno″mię. Więc zachodni wygląda dzi″ko. Łąka dotyka tu ściany wzgó″rz spadzistych, poszarpanych wąwoza″mi i zasypanych wapiennym żwi″rem.

K. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

[151] Л. Особыя задачи. [51]

Задача 20. Заучите такъ же, какъ и въ предыдущемъ урокѣ, склоненіе слѣдующихъ существительныхъ, знаніе котораго понадобится для грамматики. Переведите также это склоненіе на русскій языкъ.

Pierwszy wzorzec. **Drugi wzorzec.**

Liczba pojedyńcza.

Przyp. I.	dzieło	pole
» *II.*	dzieła	pola
» *III.*	dziełu	polu

» *IV.* }	jak przypadek I szy.	
» *V.* }		
» *VI.*	dziełem	polem
» *VII.*	(w) dziele	(w) polu
	Liczba mnoga.	
Przyp. I.	dzieła	pola
» *II.*	dzieł	pól
» *III.*	dziełom	polom
» *IV.* }	jak przypadek I szy.	
» *V.* }		
» *VI.*	dziełami	polami
» *VII.*	(w)dziełach	(w)polach

Задача 21. Изъ текста, приложеннаго къ настоящему уроку, выберите всѣ существительныя, принадлежащія къ первому склоненію. Скажите, по какому изъ двухъ образцовъ оно склоняется; укажите падежъ и число.

[152] Краткій словарь.

Подъ этимъ заглавіемъ мы будемъ наряду съ „Разговорами“ приводить наиболѣе употребительныя польскія слова, съ цѣлью увеличить запасъ ихъ въ памяти учащагося. При постепенномъ—на всемъ протяженіи курса—расширенія познаній по части грамматики, учащемуся необходимо пріобрѣсть и возможно большее количество матеріала, пригоднаго для того, чтобы, пользуясь грамматическими правилами, создать себѣ солидную основу для выраженія своихъ мыслей на польскомъ языкѣ. Работа эта окажется не особенно трудною, въ виду того, что слова будутъ по возможности соединяемы здѣсь въ однородныя группы, что облегчитъ ихъ усвоеніе. Для начала возьмемъ группу:

Przyroda. (пшы-ро′да). **Природа.**

Kula ziemska	(ку′-лʲа′зѣм-ска)	земной шаръ.
świat	(сʲвя̄т)	міръ.
niebo	(нѣ′-бо)	небо.
ziemia	(зѣ′-мя̄)	земля.
słońce	(сло′нʲ-цэ)	солнце.
księżyc	(кся̄нʹ′-жыц)	луна.
gwiazda	(гвя̄′з-да)	звѣзда.
kometa	(ко-мэ′-та)	комета.
planeta	(плʲа-нэ′-та)	планета.
żywioł	(жы′-вя̄л)	стихія.
woda	(во′да)	вода.
powietrze	(по-вѣ′-тшэ)	воздухъ.
płomień	(пло′-мѣнʲ)	пламя.
ogień	(о′гѣнʲ)	огонь.
ląd	(лʲонʹд)	суша.
morze	(мо′-жэ)	море.
ocean	(о-цэ′-ан)	океанъ.
wyspa	(вы′спа)	островъ.
półwysep	(пул-вы′-сэп)	полуостровъ
zatoka	(за-то′-ка)	заливъ.
odnoga	(о-дно′-га)	рукавъ.
jezioro	(е-зя̄′-ро)	озеро.
staw	(став)	прудъ.
rzeka	(жэ′-ка)	рѣка.
ruczaj	(ру′-чай)	ручей.
wodospad	(во-до′-спад)	водопадъ.
fala	(фа′-лʲа)	волна.
kropla	(кро′-плʲа)	капля.
przylądek	(пшы-лʲонʹ′дэк)	мысъ.
strumień	(стру′-мѣ́нʲ)	ручей.
krynica	(кры-ні′-ца) }	ключъ,
zdrój	(здруй) }	источникъ.
błoto	(бло′то)	болото.
równina	(ру-вні′-на)	равнина.
wzgórze	(взгу′жэ)	возвышенность.
pagórek	(па-гу′-рэк)	холмъ.
step	(отэп)	степь.
góra	(гу′ра)	гора.
wulkan	(вулʲ′-кан)	вулканъ.
dolina	(до-лʲі′-на)	долина.
łąka	(лонʹ′-ка)	лугъ.
skała	(ска′-ла)	скала.
jaskinia	(я-скі′-ня̄)	пещера.
grota	(гро′-та)	гротъ.
pieczara	(пѣ-ча′-ра)	пещера.
przepaść	(пшэ′-пасʲтʲ)	пропасть.
wiatr	(вя̄тр)	вѣтеръ.
burza	(бу′-жа)	буря, гроза.
wicher	(ві′-хер)	вихрь
para	(па′-ра)	паръ.
mgła	(мгла)	мгла.
obłok	(о′блок)	облако.
chmura	(хму′-ра)	туча.
rosa	(ро′-са)	роса.
deszcz	(дэщ)	дождь.
szron	(шрон)	иней.
grad	(град)	градъ.
śnieg	(сʲнѣг)	снѣгъ.
zawieja	(за-вѣ′-я)	метель.
gruda	(гру′-да)	гололедица.
lód	(лʲуд)	ледъ.
grzmot	(гржмотъ)	громъ.
błyskawica	(блы-ска-ві′ца)	молнія.
tęcza	(тэнʹ′ча)	радуга.

Дозв. ценз. Спб. 13 Іюля 1900 г. „Центральная“ Типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.**

5-й ВЫПУСКЪ | **ОТДѢЛЫ [153—186]**

Treść gramatyki: Неправильности 1-аго склоненія [160].—Deklinacya druga [162].—Особенности 2-ого склоненія [163].—Zaimki dzierżawcze [164].—Zaimki wskazujące [165].—Deklinacya trzecia [176].—Особенности 3-яго склоненія [177].—Deklinacya czwarta [178].—Uwagi o niektórych przypadkach [178].—Deklinacya piąta [180,1].—Nieregularności [180,2].—Zaimki pytające [181].—Zaimki względne [182].—Zaimki nieokreślne [183].

УРОКЪ 9.

[153] (Упр. 1—4) **А. Текстъ.** [Ср. 28 и „Планъ зан.“]

Gdzieniegdzie	**rośnie**	**1 krzak**	**głogu,**	**karłowata**	**brzoza**
гдзѣ-нѣ′гдзѣ	ро′сь-нѣ	кшак	гло′-гу,	кар-ло-ва′-та	бжо′за
Кое-гдѣ	растетъ	кустъ	боярышника,	карловатая	береза

albo	**trześnia]**	**tak**	**chora,**	**że**	**2 już**	**nie**	**rodzi**	**owoców.]**
а′ль-бо	тшэ′-сьня̂	так	хо′-ра,	жэ	юш	нѣ	ро′-дзі	о-во′-цув.
или	черешня	такъ	больна,	что	уже	не	родитъ	плодовъ.

3 Często	**widać**	**płaty**	**ziemi,**	**jakby**	**odartej**	**ze**	**skóry.**
чэн′-сто	ві′-дать	пла′-ты	зѣ′-мі,	я′к-бы	о-да′р-тэй	зэ	ску′-ры.
Часто	видно	лоскуты	земли,	какъ будто	ободранной	изъ	кожи.

4 Najwytrzymalsza	**roślina]**	**ucieka**	**stąd, a**	**miejsce**	**zieloności**
най-вы-тшы-ма′ль-ша	ро-сьлі′-на	уѣ′ка	сто^{н}д, а	мѣ′й-сцэ	зѣ-ль-но′-сьѣ
Самая выносливая	растеніе	убѣгаетъ	отсюда, а	мѣсто	зелени

zajmują	**5 gliny,**	**siwe**	**pokłady**	**piasku,**	**albo**	**opoka,]**
зай-му′-ю̂^{н}	гліны,	сі′-вэ	по-кла′-ды	пя̂′-ску,	а′ль-бо	о-по′-ка,
занимаютъ	глины,	сѣрые	пласты	песку,	или	скала,

wyszczerzająca	**na**	**łąkę**	**trupie**	**zęby.**
вы-щэ-жа-ю̂^{н}-ца	на	ло^{н}-кэ^{н}	тру′-пѣ	зэ^{н}-бы.
скалящая	на	лугъ	трупные	зубы.

6 Wschodni	**brzeg**	**jest**	**zupełnie**	**inny;]**	**7 tworzy**	**on**	**jakby**
всхо′-дні	бжэг	ест	зу-пэ′л-нѣ	ї′н-ны;	тво′-жы	он	я′к-бы
Восточный	край	есть	совершенно	иной;	образуетъ	онъ	какъ-будто

amfiteatr	**o**	**trzech**	**kondygnacjach,]**	**łagodnie**	**wznoszących**
ам-фі-тэ′-атр	о	тшэх	кон-ды-гна′-цъяхъ,	ла-го′днѣ	взно-шо^{н}′цых
амфитеатръ	о	трехъ	ярусахъ,	полого	поднимающихъ

się jedna na drugą. Pierwsze piętro, 8 tuż nad łąką,]
сі̯э̃н е′-дна на дру′-го̃н. пѣ′р-вшэ пі̯э̃н′-тро, туш над ло̃н′-ко̃н,
себя одна на другую. Первое ярусъ, сейчасъ надъ лугомъ,

zbudowano 9 z czarnoziemu,] w jednem miejscu widać na niem
збу-до-ва′-но з чар-но-зѣ′-му, в е′-днэм мѣ′й-сцу ві-даѣ̆ъ на нѣм
построено изъ чернозема, въ одномъ мѣстѣ видно на немъ

10 długi, pogięty szereg chałup, otoczonych drzewami:] 11 jest
длу′-гі, по-гі̯э̃н′ты шэ′рэг ха′-луп, о-то-чо′-ных джэ-ва′мі: ест
длинный, согнутый рядъ избъ, окруженныхъ деревьями: есть

to wieś.] Drugie piętro ukształtowało się 12 z ziemi gliniastej;]
то вѣсъ. дру′-гѣ пі̯э̃н′-тро у-кштал-то-ва′-ло сі̯э̃н з зъ′мі глі-ні̯а̃′-стэй,
это деревня. Другое ярусъ образовалъ себя изъ земли глинистой,

tu stoi dwór, 13 prawie nade wsią,] z którą 14 łączy go
ту сто′-і двур, пра′-вѣ на′-дэ всі̯э̃н, з кту′-ро̃н ло̃н′чы го
тутъ стоитъ усадьба, почти надъ деревней, съ которой соединяетъ его

stara aleja lipowa;] na prawo i na lewo, jak zajrzy oko,
ста′-ра а-лъэ′-я лъі-по′-ва; на право і на лъэ′-во, як за′й-жы о-ко,
старая аллея липовая; направо и налѣво, какъ усмотритъ глазъ,

15 ciągną się dworskie łany,] w postaci wielkich prosto-
ці̯э̃о̃н′-гно̃н сі̯э̃н дво′р-скѣ ла′-ны, в по-ста′-ці̯ вѣ′ль-кіх про-сто-
тянутъ себя усадебныя поля, въ видѣ великихъ прямо-

kątów, 16 żółtych pod pszenicą, piaskowych pod żytem,
ко̃н′-тув, жу′л-тых под пшэ-ні′-цо̃н, пі̯а̃-ско′-вых под жы′-тэм,
угольниковъ, желтыхъ подъ пшеницей, песчаныхъ подъ рожью,

zielonych pod grochem, albo szarych i pokarbowanych
зѣ-лъо′-ных под гро′-хэм, а′лъ-бо ша′-рых і по-кар-бо-ва-ных
зеленыхъ подъ горохомъ, или сѣрыхъ и изрѣзанныхъ

zagonami pod ugorem.] Nareszcie trzecią kondygnację tworzą
за-го-на′-мі под у-го′-рэм. на-рэ′ш-ці̯ѣ тшэ′-ці̯о̃н кон-ды-гна′-цъі̯э̃н тво′-жо̃н
загонами подъ паромъ. Наконецъ третью ярусъ образуютъ

17 grunta piaszczyste, obsiewane owsem lub żytem,] a jeszcze
гру′н-та пі̯а̃ш-чы′-стэ, об-сѣ-ва′-нэ о′в-сэм лъуб жы′-тэм, а е′-щэ
пашни песчаныя, обсѣиваемыя овсомъ или рожью, а еще

wyżej 18 czerni się las sosnowy,] podpierający niebo.
вы′-жэй чэ′р-ни сі̯э̃н лъас со-сно′-вы, под-пѣ-ра-ю̃н′-цы нѣ′-бо.
выше чернѣетъ — лѣсъ сосновый, подпирающій небо.

[154] (Упр. 5) **Б. Русскій переводъ.** [Ср. 29 и 57].

Кое-гдѣ растетъ кустъ боярышника, карловатая береза или черешня, такая больная, что уже не приноситъ [родитъ] плодовъ. Часто виднѣются [видно] лоскуты земли, какъ будто ободранной изъ кожи. Самое выносливое растеніе убѣгаетъ отсюда, а мѣсто зелени (здѣсь) занимаетъ глина [l. mn.], сѣрые пласты песку или скала, скалящая на лугъ (свои) трупные зубы. Восточный край совершенно иной; образуетъ онъ какъ-будто амфитеатръ въ [o] три яруса, полого поднимающіеся одинъ надъ другимъ [r. ż]. Первый ярусъ, сейчасъ возлѣ луга, построенъ изъ чернозема, въ одномъ мѣстѣ виденъ на немъ длинный, согнутый рядъ избъ, окруженныхъ деревьями: это деревня. Второй ярусъ образовался изъ глинистой земли; здѣсь стоитъ усадьба, почти надъ деревней, съ которой соединяетъ ее старая липовая аллея; направо и налѣво, какъ захватишь глазами [усмотритъ глазъ], тянутся усадебныя поля въ видѣ великихъ прямоугольниковъ, желтыхъ подъ пшеницей, песчаныхъ подъ рожью и изрѣзанныхъ загонами подъ паромъ. Наконецъ третій ярусъ образуютъ песчаныя пашни [l. m.], обсѣиваемыя овсомъ или рожью, а еще выше—чернѣетъ сосновый лѣсъ, упирающійся [podpierający] въ небо.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30].

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10). [31].

---

[155] Знаки препинанія.

Gdzieniegdzie rośnie krzak głogu, karłowata brzoza, albo trześnia i t. d.

Читатель, вѣроятно, уже не разъ замѣчалъ, что у поляковъ *запятая* нерѣдко ставится на такихъ мѣстахъ, на которыхъ (какъ въ вышеприведенномъ примѣрѣ) у русскихъ ставить ее не принято, и, наоборотъ, иногда поляки не ставятъ запятой тамъ, гдѣ ставятъ ее русскіе (напр. tu stoi dwór, prawie nade wsią, z którą i t. d.). Подробности отлагаемъ до другого времени.

---

[156] Dwór — въ дословномъ переводѣ значитъ *дворъ*, т. е. пространство между жилыми строеніями. Но *dwór* употребляется въ польскомъ языкѣ еще въ другомъ смыслѣ: онъ обозначаетъ жилище помѣщика, дворянина, и является сокращеннымъ отъ *dworzec*. Мы перевели это слово *усадьба*, такъ какъ послѣднее показалось намъ наиболѣе подходящимъ въ этомъ случаѣ; при этомъ надо конечно подразумѣвать помѣщичья, ибо въ этомъ именно смыслѣ и употреблено это слово въ польскомъ текстѣ.

---

[157] Grunt—переводится по-русски словомъ *почва*, и его значеніе вполнѣ соотвѣтствуетъ смыслу послѣдняго. Но то же слово, особенно когда поставлено во множ. числѣ, имѣетъ въ польскомъ языкѣ другое значеніе: а именно, такъ называются тѣ поля, которыя годятся для посѣва и которыя обрабатываются земледѣльцами. Въ русскомъ языкѣ въ такомъ значеніи употребляется слово *пашня*, а потому мы и воспользовались этимъ словомъ при переводѣ.

---

[158] Д. Рѣшенія

упражненій и задачъ предшествующаго выпуска

(Упр. 11 14; 20—22). [64].

Переводъ разговоровъ.

(Къ упр. 20—22). [46].

Къ 136. Разговоръ 15.—1. Здравствуй [добраго утра], я долго звонилъ

и никто не приходилъ мнѣ открывать.—2. Потому что мы были въ саду, откуда [gdzie] слышать тебя не могли.—3. Я думалъ, что домъ совсѣмъ нежилой.—4. (Мы) живемъ въ немъ уже со [отъ] вторника.—5. Какъ же вамъ нравится на [въ] новой квартирѣ.—6. Мы еще не устроились.—7. Но домъ очень красивъ, комнаты большія и свѣтлыя.—8. У насъ [мы имѣемъ] также есть конюшни, обширный дворъ и красивый садъ.

Къ 136. Разговоръ 16.—1. Какая у насъ [имѣемъ] сегодня прекрасная погода!—2. Прекрасная: ни одного облачка (на небѣ); даже нѣтъ ни малѣйшаго [najlżejszego] вѣтра.—3. За то вчера была отвратительная погода, дулъ сильный сѣверный вѣтеръ и шелъ [падалъ] дождь со снѣгомъ.—4. Еще сегодня утромъ шелъ [падалъ] сильный [обильный] снѣгъ, но такъ какъ былъ морозъ, то теперь у насъ [мы имѣемъ] отличная санная дорога.—5. Необыкновенно люблю весеннюю погоду; жары я не могу переносить.—6. За то весеннія грозы наводятъ на меня страхъ, боюсь грома и молній [l. mn.].—7. Посмотрите, градъ идетъ [падаетъ].

Къ 150. Разговоръ 17.—1. Январь [есть] первый мѣсяцъ года [первымъ мѣсяцемъ въ году], а февраль—второй.—2. Къ концу [въ концѣ] марта солнце восходитъ въ шесть часовъ утра.—3. Деревья покрываются почками въ апрѣлѣ.—4. Цвѣты расцвѣтаютъ въ маѣ и іюнѣ.—5. Въ серединѣ іюля или въ началѣ августа мы уѣзжаемъ на дачу.—6. Въ сентябрѣ дни уже очень коротки, а въ октябрѣ—еще короче.—7. Ноябрь [есть] мѣсяцъ [мѣсяцемъ] бурь.—8. Декабрь [есть] послѣдній мѣсяцъ года [послѣднимъ мѣсяцемъ въ году].

Къ 150. Разговоръ 18.—1. Какъ проводите вы [мил. гос.] недѣлю?—2. Въ понедѣльникъ я хожу въ городъ.—3. Во вторникъ обѣдаю у моего дяди.—4. Въ среду я обыкновенно читаю романъ.—5. Въ четвергъ я работаю около моего сада, что меня очень занимаетъ.—6. Въ пятницу я пишу письма, а мой братъ относитъ ихъ на почту.—7. Въ субботу я отдыхаю отъ работы предшествующаго дня, а въ воскресеніе хожу въ церковь.

Рѣшеніе задачи 17 [133] — не требуется.

Рѣшеніе задачи 18 [138].—Не требуется.

Рѣшеніе задачи 19 [138].

На вопросъ *co*? отвѣчаютъ слѣдующія существительныя: całość, wrażenie, plac, róża, wodotrysk, wzgórze, ulica, szeregi, ślady, labirynt dzień, miasto, szczątki, brama, wzgórza, krajobraz, ulice, pagórki, blask.—На вопросъ *czego*? отвѣчаютъ—miasta, teatru, kościoła, gmachów, mostu, uliczek, bulwaru, gruzów, kroków, rzeki, mrowisk, słońca, kraju, wąwozów, Białki. На вопросъ *czem*? отвѣчаютъ—ziemią, roślinnością, grobem, domkami, biegiem. На вопросъ *co*? (не въ смыслѣ подлежащаго, вин. пад.) отвѣчаютъ—ruiny, rzekę, (w) oczy, (w) dolinę.—(w) miejscu отвѣчаетъ на вопросъ *w czem*?

Рѣшеніе задачи 20 [151].—Не требуется.

Рѣшеніе задачи 21 [151].—*Грамматическій разборъ.*

По *первому* образцу склоняются: stołem—przyp. VI l. p.; półmiskiem—przyp. VI licz. poj.; brzegi—przyp. I licz. mn; kształtów—przyp. II licz. mn.; brzegów—przyp. II l. mn.; wąwozami—przyp. VI licz. mn; żwirem - przyp. VI licz. poj.

По *второму* образцу склоняются: garncarz—przyp. I licz. poj.; dzień—przyp. IV licz. poj.

---

[159] Экзаменъ.

1. Припомните себѣ все, что вы знаете, о падежахъ какъ въ русскомъ, такъ и въ польскомъ языкахъ; укажите число ихъ, названія, вопросы, на которые они отвѣчаютъ и т. п. [130].

2. На сколько классовъ раздѣляются *zaimki*? Назовите ихъ [131].

3. Вспомните все, что знаете о скло. неніи *zaimków osobistych*? [132—133]-

4. Какія существительныя склоняются по первому склоненію; сколько образцовъ этого склоненія [144].

5. Повторите еще разъ хорошенько всѣ особенности перваго склоненія [145].

6. Какія вы знаете сходства и различія между польской и русской рѣчью [146].

(Упр. 15). **Е. Грамматика.** [38]

[160] Неправильности 1-аго склоненія.

Придется намъ еще замѣтить о нѣкоторыхъ неправильныхъ формахъ существительныхъ, принадлежащихъ къ первому склоненію.

Człowiek не имѣетъ множ. числа; заступаетъ его слово *ludzie*, которое не имѣетъ опять единственнаго числа. Сходное по значенію слово *lud* имѣетъ во множ. числѣ *ludy*.—Такимъ же образомъ *rok* рѣдко образуетъ *licz. mn.* такъ: *roki*; большею частью употребляется *lata* напр. trzy lata (тшы лʲа′-та) три года.—*Roki* имѣетъ за то значеніе судебнаго срока; напр. naznaczyć komu roki (на-зна′-чыт̑ʲ ко′-му ро′-кі) назначить кому срокъ. Но и въ этомъ значеніи теперь оно уже рѣдко употребляется.

Отъ сущ. *brat*, *ksiądz*, *szlachcic* (шлʲ′ах-т̑іц) дворянинъ множеств. число имѣетъ форму: *bracia*, *księża*, *szlachta*.

На самомъ дѣлѣ это существительныя собирательныя, нѣкогда женскаго рода, какъ это и видно изъ слова *szlachta*.—*Jęczmień* имѣетъ исключительно во множеств. числѣ *jęczmiona*, какъ будто-бы былъ средняго рода.

[161] Задача къ 1-ому склоненію.

Задача 22. [къ 145].

А. Сперва необходимо заучить слѣдующія слова [см. ниже 161 А]:

pójść	(пуйсʲт̑ʲ)	итти, пойти.
pójdź Pan	(пуйд̑ʲ пан)	пойдемте.
koncert	(ко′н-цэрт)	концертъ.
król	(крулʲ)	король
książę	(ксі͡оʰ′-жэ)	принцъ.
przebaczać	(пшэ-ба′-чат̑ʲ)	прощать.
pieniądze	(пѣ-ні͡оʰ′-дзэ)	деньги.
gabinet	(га-бі′-нэт)	кабинетъ.
zegarek	(зэ-га′рэк)	часы.
srebrny	(срэ′бр-ны)	серебряный.
nieuk	(нѣ′-ук)	невѣжда.
chętnie	(хэʰ′-тнѣ)	охотно.
targ	(тарг)	рынокъ.
gatunek	(га-ту′-нэкъ)	сортъ.
szczupak	(щу′-пакъ)	щука.
węgorz	(вэʰ′-гош)	угорь.
karp	(карп)	карпъ.
lin	(лʲін)	линь.
Berlin	(Бэ′р-лʲін)	Берлинъ.
Szarlottenburg	(Шар-лʲо′т-тэн-бург)	Шарлотенбургъ.
mila	(мі′-лʲа)	миля.
poemat	(по-э′-мат)	поэма.
prześliczny	(пшэ-сʲлі′ч-ны)	прекрасный.
Mickiewicz	(Міц-кѣ′-віч)	Мицкевичъ.

Б. Теперь переведите на русскій языкъ:

1. Pójdź Pan ze mną na koncert albo do teatru.—**2.** Król i książęta idą do kościoła.—**3.** Bóg przebacza ludziom.—**4.** Dajcie pieniędzy biedakom.—**5.** On wychodzi z gabinetu.—**6.** Ja kupiłem jeden złoty i dwa srebrne zegarki.—**7.** Nieukom chętnie przebaczają.—**8.** Na rybnym targu są ryby wszelkiego gatunku: węgorze, szczupaki, karpie i liny.—**9.** Od Berlina do Szarlottenburga jest jedna mila drogi.—**10.** «Pan Tadeusz» Mickiewicza jest prześlicznym poematem.

Задача 23. [къ 145]:

А. Заучите сперва слова [161 А].

iść	(icʲт̑ʲ)	итти.

idziesz	(і′-дзѣш)	идемъ.
muzeum	(му-зэ′-ум)	музей.
przychodzić	(пшы-хо′-дзіт^{ь})	приходить.
jęczmień	(ѣ^{н}′ч-мѣн^{ь})	ячмень.
owies	(о′-вѣс)	овесъ.
kartofel	(кар-то′-фель^{ь})	картофель.
kawałek	(ка-ва′-лэк)	кусокъ.
chleb	(хл^{ь}эб)	хлѣбъ.
porównywać	(по-ру-вны′-ват^{ь})	сравнивать.
zamek	(за′-мэк)	замокъ.
pałac	(па′-лац)	дворецъ.
Paryż	(Па′-рыш)	Парижъ.
Wiedeń	(Вѣ′-дэн^{ь})	Вѣна.
cztery	(чтэ′-ры)	четыре.
Poczdam	(По′чдам)	Потсдамъ.
Drezno	(Дрэ′з-но)	Дрезденъ.
Lipsk	(Л^{ь}іпск)	Лейпцигъ.
lubić	(л^{ь}у′-біт^{ь})	любить.
odważny	(од-ва′-жны)	смѣлый.

Б. Теперь переведите на польскій языкѣ:

1. Идете-ли вы въ музей?—**2.** Я иду изъ церкви.—**3.** На этихъ поляхъ сѣютъ ячменя и овсы; [тамъ] есть также много картофеля.—**4.** Дайте мнѣ кусокъ хлѣба!—**5.** Онъ сравниваетъ замокъ съ дворцомъ.—**6.** Парижъ больше Вѣны и Берлина.—**7.** Я говорю о принцѣ.—**8.** Я люблю смѣлыхъ людей.—**9.** Съ Потсдама въ Берлинъ—четыре мили.—**10.** Видѣли-ли вы Дрезденъ и Лейпцигъ.

[161 A] *Заучиваніе словъ къ переводамъ.*

§ 1. (*Какъ?*) Хотя мы будемъ ставить впредь передъ словами, которыя слѣдуетъ выучить къ переводамъ, только слово „заучить", то все-таки мы подразумѣваемъ подъ этимъ полное выучиваніе ихъ наизусть, какъ было выше объяснено въ [45], такимъ образомъ, чтобы, *закрывъ* слова одной рукой, передать ихъ наизусть, не глядя на закрытыя слова. Не бѣда если разъ, другой и пришлось-бы заглянуть на закрытое слово, ради правописанія или вѣрнаго выговора, но это не должно становиться правиломъ.

Чтобы заучить нужныя слова, можно пользоваться, по желанію, или рекомендованнымъ [30] способомъ двухстороннихъ письменныхъ переводовъ или, не прибѣгая къ письму, закрываютъ кусочкомъ бумаги поочередно польскій текстъ, обозначеніе выговора и русскій текстъ и повторяютъ наизусть закрытое.

§ 2. (*Не все заучивается вновь*). Не слѣдуетъ пугаться количествомъ словъ, которыя приходится выучивать, такъ какъ при внимательномъ отношеніи къ дѣлу оказывается, что половина почти словъ уже встрѣчалась раньше. Чтобы облегчить ученику заучиваніе наизусть, мы не только приводимъ каждое слово, встрѣчаемое въ правилѣ, но и согласно выработанному въ [41] правилу, пополняемъ знанія ученика еще тѣмъ, что и въ этомъ отдѣлѣ по возможности объясняемъ ему корень слова и его производныя. Такой пріемъ не только очень полезенъ, но и заинтересовываетъ ученика на столько, что эти упражненія доставляютъ ему истинное удовольствіе.

---

[162] Deklinacya druga.

Склоненіе второе.

§ 1. По второму склоненію измѣняются *rzeczowniki* средняго рода, оканчивающіяся *въ przyp. I licz. poj* (им. пад. ед. ч.) на **o** или на **e**; напр. *dzieło* (дзѣ′-ло) дѣло; *gorąco* (го-ро^{н}′цо) жара; *pole* (по′-л^{ь}э) поле, *morze* (мо′-же) море, *oblicze* (о-бл^{ь}і-чэ) лицо, *słońce* (сло′н^{ь}-це) солнце.

Всѣ rzeczowniki во второмъ склоненіи, какъ и въ первомъ, измѣняются по двумъ образцамъ. Примѣры этого склоненія были приведены въ задачѣ 20 предыдущаго выпуска.

---

[163] Особенности второго склоненія.

§ 1. Въ przyp. III licz. poj. (дат. под. ед. ч.) существительныя принимаютъ только окончаніе *u*; *owi* ни въ первомъ, ни во второмъ образцахъ въ этомъ склоненіи не имѣетъ мѣста. Поэтому слѣдуетъ всегда говорить:
pokoleniu (по-ко-л^{ь}э′-ні͡у) поколѣнію, *sumieniu* (су-мѣ′-ні͡у) совѣсти, *dziełu* (дзѣ′-лу) дѣлу.

§ 2. Przyp. II licz. mn. (род. пад. мн.

ч.) оканчивается всегда на открытую согласную; при этомъ нужно замѣтить, что никогда не бываетъ окончанія *ów*. Напр.: *udo* (у′-до) бедро—*ud* (бедеръ); *koło* (ко′-ло) колесо—*kół* (колесъ); *pole*—*pól*; *dzieło*—*dzieł*; *nazwisko* (на-звi′-ско) фамилія — *nazwisk* (на′-звіск) фамилій; *proroctwo* (проро′-цтво) пророчество—*proroctw* (пророчество).

Только имена уничижительныя съ окончаніемъ на *sko*, какъ напр.: *wilczysko* (вiл^{ь}-чы′-ско) волчище, *chłopisko* (хло-пi′-ско) мужичище принимаютъ въ этомъ пад. окончаніе *ów* (chłopisków), такъ какъ по своему значенію они ближе подходятъ къ первому склоненію.

Ко второму образцу принадлежатъ также *rzeczowniki*, образующіе *II przyp. l. mn.* окончаніемъ **i** или **y**; какъ напр. *narzędzi* (на-жэ^{нъ}-дзi) инструментовъ, *nozdrzy* (но′-зджы) ноздрей, *narzecze* (на-жэ′-чэ) нарѣчіе—*narzeczy*; *bezprawie* (без-пра′-вѣ) анархія—*bezprawi*.

§ 3. *Rzeczowniki*, происходящіе изъ латинскаго языка, таковые, какъ напр. *kolegium* (кол^{ь}-л^{ь}э-гi͡ум) коллегія, *gimnazyum* (гi-мна-зъi͡умъ) гимназія, *liceum* (л^{ь}i-цэ-ум) лицей, которые въ единств. чис. вовсе не измѣняются въ польскомъ языкѣ, получаютъ во множеств. числ. въ имен. над. а: *gimnazya*, *kolegia*, *licea*, а въ *II przyp. licz. mn. ow*: *gimnazyów*, *kolegiów*, *liceów*. Въ дальнѣйшихъ падежахъ склоненіе ихъ сходно со склоненіемъ другихъ существительныхъ.

---

[164] Zaimki dzierżawcze (за-i′мкi дзѣр-жа′-вчэ) притяжательныя мѣстоименія.

Предварительная замѣтка. При примѣненіи всѣхъ притяжательныхъ мѣстоименій нужно принимать во вниманіе слѣдующее:

а) кто обладаетъ чѣмъ-нибудь (т. е. говорится-ли объ *одномъ* обладателѣ, *одной* обладательницѣ или о *нѣсколькихъ* обладателяхъ или обладательницахъ).

б) что принадлежитъ обладателю (*одна*-ли вещь или лицо *m. ż.* или *n.* или-же нѣсколько вещей или лицъ *m. ż.* или *n*).

Изъ нижеслѣдующаго мы увидимъ, какъ выражаются поляки во всѣхъ этихъ возможныхъ случаяхъ.

(NB. Во всемъ отдѣлѣ 164 обозначенія „*m*“, „*ż*“ или „*n*“ относятся, конечно, къ тому, чѣмъ обладаютъ, а не къ обладающимъ).

A. Эти *zaimki* слѣдующія:

Liczba pojedyńcza (т. е. *одинъ* обладатель или *одна* обладательница).

a) *Одна* вещь или *одно* лицо, которымъ обладаютъ.

	1-е лицо.		2-е лицо.		3-е лицо.		Для всѣхъ лицъ.	
m.:	*mój* (муй)	*мой*	*twój* (твуй)	*твой*	*jego* (е′-го)	*его*	*swój* (свуй)	*свой*
ż.:	*moja* (мо′я)	*моя*	*twoja* (тво′я)	*твоя*	*jej* (ей)	*ея*	*swoja* (сво′я)	*своя*
n.:	*moje* (мо′е)	*мое*	*twoje* (тво′е)	*твое*	*jego* (его)	*его*	*swoje* (сво′е)	*свое*

б) *Нѣсколько* вещей или лицъ, которыми обладаютъ.

	1-е лицо.		2-е лицо.		3-е лицо		Для всѣхъ лицъ.	
m.:	*moi* (мо′i)	*мои*	*twoi* (тво′i)	*твои*	*jego* (е′го)	*его*	*swoje* (сво′е)	*свои*
ż. i *n.*:	*moje* (мо′е	*мои*	*twoje* (тво′е)	*твои*				

Liczba mnoga (т. е. нѣсколько обладателей или обладательницъ).

в) Одна вещь или одно лицо, которымъ обладаютъ.

	1-е лицо.		2-е лицо.		3-е лицо.
m.:	*nasz* (наш)	*нашъ*	*wasz* (ваш)	*вашъ*	Для всѣхъ родовъ одно выраженіе:
z.:	*nasza* (на′-ша)	*наша*	*wasza* (ва′-ша)	*ваша*	*ich* (іх) *ихъ*
n.;	*nasze* (на′-шэ)	*наше*	*wasze* (ва′-шэ)	*ваше*	

г) Нѣсколько вещей или лицъ, которыми обладаютъ.

	1-е лицо.		2-е лицо.		3-е лицо.
m.:	*nasi* (на′сі)	*наши*	*wasi* (ва′-сі)	*ваши*	Для всѣхъ родовъ.
ż. і *n.*	*nasze* (на′-шэ)	*наши*	*wasze* (ва′-ше)	*ваши*	*ich* (іх) *ихъ*

Б. *Примѣры*:

On sprzedał (спшэ′-дал) **swó′j** obraz (о′-браз) **mojemu** ojcu albo **mojej** matce. Онъ продалъ свою картину моему отцу или моей матери.

Ona straciła (стра-ѣі′-ла) **swoją** matkę. Она лишилась своей матери.

Wasi bracia powrócili (по-вру-ѣі′-лʲі) do **swoich** pułków (пу′л-кув). Ваши братья возвратились къ своимъ полкамъ.

Ich roboty zostały (зо-ста′-лы) nagrodzone (на-гро-дзо′-нэ) na **naszym** konkursie (кон-ку′р-сѣ). Ихъ работы были награждены на нашемъ конкурсѣ.

В. Изъ приведеннаго выше замѣчаемъ, что третье лицо не имѣетъ особаго притяжательнаго мѣстоименія, и его недостатокъ замѣняется род. пад. указательныхъ мѣстоименій: *jego*, *jej*, *jego*; *ich*. Кромѣ того замѣчается сходство польскаго языка съ русскимъ въ употребленіи мѣстоименія: *swój*, *swoja*, *swoje*, *swoi*, *swoje*.

Г. Приступимъ теперь къ склоненію этихъ мѣстоименій. Всѣ они склоняются по одному образцу, а потому мы укажемъ лишь склоненіе одного изъ нихъ.

Склоненіе *zaimka*: **mój**, a, e.

Liczba pojedyńcza.

	rodzaj męski:	*żeński*:	*nijaki*:
Przyp. I	mój	moja	moje
» II	moje**go**	moj**ej**	moje**go**
» III	moje**mu**	moj**ej**	moje**mu**
» IV[1])	moje**go** (mój)	moją	moje
» VI	moi**m**	moją	moj**em**
» VII	(w) moi**m**	(w) moj**ej** (w)	moj**em**

Liczba mnoga.

» I	moi	moje	moje
» II	moi**ch**	moi**ch**	moi**ch**
» III	moi**m**	moi**m**	moi**m**
» IV	moje	moje	moje
» VI	moi**mi**	moje**mi**	moje**mi**
» VII	(w) moi**ch**	(w) moi**ch**	(w) moi**ch**

Задача 24. Просклоняйте по этому образцу слѣдующее: 1) *twój brat*; 2) *nasza siostra* [2]); 3) *wasze pole*.

Д. *Zaimki dzierżawcze mój*, *twój*, *swój*, кромѣ полныхъ формъ имѣютъ еще формы сокращенныя:

Liczba pojedyńcza.

		rodz. męski:	*żeński*:	*nijaki*:
Przyp.	I.	(только полн. форм.);	ma, twa, swa;	me, twe, swe.
»	II.	mego, twego, swego;	mej, twej, swej;	(jak męski r.)
»	III.	memu, twemu, swemu;	(jak prz. II):	(jak w męskim).
»	IV.	(jak przyp. II);	mą, twą, swą;	(jak prz. I).
»	VI.	mym, twym, swym;	(jak przyp. IV);	mem, twem, swem.
»	VII.	(o) mym, twym, swym;	(o) mej, twej, swej;	(o) mem, twem, swem.

Liczba mnoga.

Для всѣхъ родовъ.

Przyp.	I.	me, twe swe.
»	II.	mych, twych, swych.
»	III.	mym, twym, swym.
»	IV.	jak przypadek I.
»	VI.	mymi, twymi, swymi, (для *ż* i *n* memi, twemi, swemi).
»	VII.	(w) mych, twych, swych.

---

[165] Zaimki wskazujące (за-і′м-кі вска-зу-ю̃ᵘ̯′-цэ) **указательныя мѣстоименія.**

§ 1. Эти мѣстоименія слѣдующія (для всѣхъ трехъ родовъ): **ten** (тэн), **ta** (та), **to** (то), *этотъ*, *эта*, *это*; **ów** (ув), **owa** (о′-ва), **owo** (о′-во), *тотъ*, *та*, *то*; **sam** (сам), **sama** (са′-ма), **samo** (са′-мо) *самъ*, *сама*, *само*,—а также *сложныя* съ другими словами: **tamten** (та′м-тэн) тотъ; **tensam** (тэ′н-сам), **tenże** (тэ′н-жэ)—тотъ же самый. Кромѣ того сюда принадлежатъ *zaimki*: **taki** (та′-кі), **taka** (та′-ка), **takie** (та′-кѣ)—такой, ая, ое; **takowy** (та-ко′-вы), **takowa** (тако′-ва), **takowe** (тако′вэ)—таковой, ая, ое.

§ 2. Всѣ эти *zaimki*, за исключеніемъ двухъ послѣднихъ, склоняются одинаково, а потому мы остановимся на склоненіи только одного изъ нихъ: *ten*, *ta*, *to*.

Склоненіе *zaimka* **ten, ta, to.**

Liczba pojedyńcza.

		rodz. męski	*żeński*	*nijaki*:
Przyp.	I.	ten	ta	to.
Przyp.	II.	tego	tej	tego.
»	III.	temu	tej	temu.
»	IV.	tego	tę	to.
»	VI.	tym	tą	tem.
»	VII.	(w) tym	(w) jak III ci	(w) tem.

Liczba mnoga.

Przyp.	I.	ci	te	te.
»	II.	tych	tych	tych.
»	III.	tym	tym	tym.
»	IV.	te	te	te.
»	VI.	tymi	temi	temi.
»	VII.	(w) tych	(w) tych	(w) tych.

Задача 25. Просклоняйте по этому образцу слѣдующее: 1) *sam pan*; 2) *owa ryba* [1]; 3) *tamto dzieło*.

§ 3. Форму имен. пад. мн. ч. мужск. р. *ci*, а также *moi* удержали только *имена лицъ* мужскаго пола, напр.: *ci* anieli, ci rycerze, moi ludzie i t. d. Всѣ другія мужскія существительн. утеряли эту форму и замѣняютъ его *przyp. IV* того же числа; напр. *te* konie, te psy, moje skarby, te kamienie itd.

§ 4. Общіе примѣры примѣненія.

Daj Pan **ten** obraz **temu** człowiekowi. Дайте эту картину этому человѣку.

[1]) При склоненіи мѣстоименій *przyp. V* сходенъ всегда съ *przyp. I*, а потому мы его не обозначаемъ.

[2]) Склоненіе слова: *siostra*, см. слѣд. урокъ: deklinacya trzecia [176].

Oddaj **owe** książki **sametu** panu. Отдай тѣ книги самому барину.

Tamta rzeka jest szeroka i głęboka. Та рѣка—широка и глубока.

Wyspy **tej** rzeki są obszerne. Острова этой рѣки—обширны.

Weź **ów** list; odnieś **takowy** na pocztę. Возьми то письмо; отнеси таковое на почту.

[166] Ж. Словообразованіе.

(Упраж. 16). [41].

(къ 9 уроку).

23. **zielony** *przym.* (зѣ-лʲо′-ны) зеленый.

Производныя и составныя.

ziele *rz.*	(зѣ′-лʲэ)	трава, быліе.
zieleń *rz.*	(зѣ′-лʲэнʲ)	зелень.
zielenić *cz.*	(зѣ-лʲэ′-ніт̆ʲ)	зеленить.
zielenieć *cz.*	(—нѣт̆ʲ)	зеленѣть.
zielenina *rz.*	(зѣ-лʲэ-ні′-на)	зелень.
zielnik *rz.*	(зѣ′лʲ-нік)	травникъ,
zielny *przym.*	(зѣ′лʲ-ны)	травяной.
zielono *przys.*	(зѣ-лʲо′-но)	зелено.
zielonawy *przym.*	(зѣ-лʲо-на′-вы).	зеленоватый.
zielonkowaty *przym.*	(зѣ-лʲон-ко-ва′-ты).	зеленоватый.
zielonoszary *przym.*	(зѣ-лʲо-но-ша′-ры)	зеленосѣрый.
zielonożółty *przym.*	(зѣ-лʲо-но-жу′л-ты)	зеленожелтый.
Zielone Świątki *rz.*	(зѣ-льо′-нэ свѭ′т-кі)	Святаго Духа.
zielsko *rz.*	(зѣ′лʲ-ско)	плевелы.

24. **skóra** *rz.* (ску′-ра) **кожа.**

Производныя и составныя.

skórka *rz.*	(ску′р-ка)	кожица.
skórkowaty *przym.*	(скур-ко-ва′-ты)	кожистый.
skórnik *rz.*	(ску′р-нік)	кожевникъ.
skórny *przym.*	(ску′р-ны)	кожный.
skórzany *przym.*	(ску-жа′-ны)	кожный.
podskórny *przym.*	(под-ску′р-ны)	подкожный.
zaskórny *przym.*	(за-ску′р-ны)	закожный.
zaskórnica *rz.*	(за-скур-ні′-ца)	подкожный нарывъ.
zaskórnik *rz.*	(за-ску′р-нік)	закожный червь.
zaskórze *rz.*	(за-ску′-жэ)	мѣсто между кожей и мясомъ.

[1]) Склоненіе слова *ryba* см. зад. 27 того же урока [169].

[167] З. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1) Co rośnie gdzieniegdzie (кое-гдѣ)?
2) Какова трезнія?
3) Co widać często? (Często...).
4) Co ucieka stąd? (Stąd ucieka...).
5) Co zajmuje miejsce zieloności (зелени)?
6) Jaki jest (каковъ) wschodni brzeg?
7) Co tworzy (образуетъ) ten brzeg?
8) Gdzie leży (гдѣ лежитъ) pierwsze piętro?
9) Z czego (изъ чего) zbudowano pierwsze piętro? (zbudowano go...)
10) Co widać na niem (на немъ)?
11) Co to takiego (что это такое)?
12) Z czego ukształtowało się (образовалось) drugie piętro?
13) Gdzie stoi dwór? (Dwór stoi...)
14) Co go (его) łączy z nią (съ ней)? (ze wsią...)
15) Co jest na prawo i na lewo?
16) Jakię są (каковы) te łany? (Żółte... piaskowe...)
17) Co tworzy trzecią kondygnacją?
18) Co się czerni wyżej (wyzej...)

[168] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 16. =

czemu	(чо′-му)	почему.
tańczyć	(та′нʲ-чыт̆ʲ)	танцовать.

1. Czemu pan nie tańczy?

tylko co	(ты′лʲ-ко цо)	только что,
zmęczony	(змэ″-чо′-ны)	усталый.

2. Tylko co tańczyłem i jestem zmęczony.

tancerka (тан-цэ′р-ка) танцовщица, дама.
przedstawić (пшэд-ста′-вить) представить.
panna (па′н-на) барышня, m-elle (мадмуазель).

3. Może pan niema tancerki, mogę pana przedstawić pannie X.

wdzięczny (вдзi̯э̃н′-чны) благодаренъ.

4. Będę pani bardzo za to wdzięczny.

chodź Pan (хоӣ′ пан) идемте.

5. Więc chodź pan.

postarać się (по-ста′-раӣ′ сi̯э̃н) постараться.
nudno (ну′-дно) скучно.
nudzić się (ну′дзiӣ′ сi̯э̃н) скучать.

6. Przedstawiam ci p. Y., postarajcie się żeby wam nudno nie było

co do tego (цо до тэ′го) относительно этого.
spokojna (спо-ко′й-на) покойна.
towarzystwo (то-ва-жы′-ство) общество.
nigdy (ни′-гды) никогда.

7. Co do tego niech pani będzie zupełnie spokojna: w towarzystwie panien nigdy się nie nudzę.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

Gdzieniegdzie rośnie krzak głoˮgu, karłowata brzoza, albo trześnia taˮk chora, że już nie rodzi owoˮców. Często widać płaty zieˮmi, jakby odartej ze skóˮry. Najwytrzymalsza roślina ucieka stąˮd, a miejsce zieloności zajmują gliˮny, siwe pokłady piaˮsku, albo opoˮka, wyszczerzająca na łąkę trupie zęˮby.

Wschodni brzeg jest zupełnie iˮnny; tworzy on jakby amfiteatr o trzech kondygnaˮcjach, łagodnie wznoszących się jedna na druˮgą. Pierwsze pięˮtro, tuż nad łąˮką, zbudowano z czarnoziemˮu, w jednem miejscu widać na niem długi pogięty szereg chaˮłup, otoczonych drzewaˮmi; jest to wieˮś. Drugie piętro ukształtowało się z ziemi glinia″stej: tu stoi dwóˮr, prawie nade wsiąˮ, z którą łączy go stara aleja lipoˮwa; na prawo i na lewo, jak zajrzy oˮko, ciągną się dworskie łaˮny, w postaci wielkich prostokątów, żóˮłtych pod pszenicą, piaskowych pod żytem, zielonych pod grochem, albo szarych i pokarbowanych zagonami pod ugorem. Nareszcie trzecią kondygnację tworzą grunta piaszczyste, obsiewane owsem lub żytem, a jeszcze wyżej czerni się las sosnowy, podpierający niebo.

K. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

[169] Л. Особыя задачи. [51]

Задача 26. Возьмите текстъ A настоящаго урока и выберите оттуда всѣ *rzeczowniki*, измѣняющіяся по *II ej deklinacyi*. Укажите по какому образцу измѣняется каждое изъ нихъ, падежъ и число, а также начальную форму каждаго *rzeczownika*.

Задача 27. Заучите склоненіе слѣдующихъ *rzeczowników*, принадлежащихъ къ третьему склоненію.

Склоненіе *rzecz.*: **ryba, dynia** (дыня). **pani.**

Liczba pojedyńcza.

	Pierwszy wzorzec.		**Drugi wzorzec.**
Przyp.	I. ryba	dynia	pani
»	II. ryby	dyni	pani
»	III. rybie	dyni	pani
»	IV. rybę	dynię	panią
»	V. rybo!	dynio!	pani!
»	VI. rybą	dynią	panią
»	VII. (w) rybie	(w) dyni	(w) pani

Liczba mnoga.

Pr.	I	ryby	dynie	panie
»	II	ryb	dyń	pań
»	III	rybom	dyniom	paniom
»	IV, V	jak przypadek I szy.		
»	VI	rybami	dyniami	paniami
»	VII	(w) rybach	(w) dyniach	(w) paniach

[170]

УРОКЪ 10.

(Упражн. 1—4)

A. Текстъ.

[28 и 57]

W północnym krańcu doliny, gdzie 2 dziki brzeg
в пул-но′ц-ным кра′нʲ-цу до-лʲі′-ны, гдзѣ дзі′-кі бжэг
Въ сѣверномъ концѣ долины, гдѣ дикій берегъ

zachodni prawie styka się ze wschodnim amfiteatrem,]
за-хо′-дні пра′-вѣ сты′-ка сі̯э̃ⁿ зэ всхо′-днім ам-фі-тэ-а′-трэм,
западный почти прикасаетъ себя съ восточнымъ амфитеатромъ,

widać 1 gromadkę pagórków,] stojących pojedyńczo, 3 jak
ві′-даѣʲ гро-ма′д-кэⁿ па-гу′р-кув, сто-ї̯о̃ⁿ′-цых по-е-ды′нʲ-чо, як
видно нѣсколько холмовъ, стоящихъ отдѣльно, какъ

kopce.] Trzy z nich (między niemi jeden najwyższy w okolicy,
ко′-пцэ. тшы з ніх (мі̯э̃ⁿ′-дзы нѣ′-мі е′-дэн най-вы′ш-шы в о-ко-лʲі′-цы,
кучи. Три изъ нихъ (между ними одинъ самый высокій въ окрестности,

5 z sosną na szczycie)] 4 należą do gospodarza Józefa
з со′сноⁿ на щы′-ѣѣ) на-лʲэ′-жоⁿ до го-спо-да′-жа ю-зэ′-фа
съ сосной на верхушкѣ) принадлежатъ до крестьянина Іосифа

Slimaka.] Jest to posiadłość 6 jak pustelnia;] do wsi z
сʲлʲі-ма′ка. ест то по-сі̯а̃′-длосʲѣʲ як пу-стэ′ль-ні̯а; до всі з
Слимака. Есть это владѣніе какъ пустошь; до деревни изъ

niej daleko, a jeszcze dalej do dworu. 7 Obejmuje dzie-
нѣй да-лʲэ′-ко, а е′-ще да′-лʲэй до дво′-ру. О-бэй-му′-е дзѣ′-
нея далеко, а еще дальше до усадьбы. Обнимаетъ десять

sięć morgów [1]) gruntu,] 8 od wschodu przytyka do rzeki
сі̯э̃ⁿѣʲ мо′р-гув гру′н-ту, од всхо′ду пшы-ты′-ка до жэ′-кі
морговъ земли, отъ востока примыкаетъ до рѣки

Białki, od zachodu do gościńca,] który z tego miejsca
бі̯а̃′л-кі, од за-хо′-ду до го-сʲѣ′нʲ-ца, кту′ры з тэ′го мѣ′й-сца
Бялки, отъ запада до дороги, который съ этого мѣста

9 przecina wukos dolinę i biegnie do wsi.] Przy owej
пшэ-ѣі′-на ву′-кос до-лʲі′-нэⁿ і бѣ′гнѣ до всі. пшы о′-вэй
пересѣкаетъ вкось долину и бѣжитъ до деревни. При этой

drodze mieszczą się 10 budynki Slimaka.] Jest tam chata,
дро′-дзэ мѣ′-щоⁿ сі̯э̃ⁿ бу-ды′н-кі сʲлʲі-ма′-ка. ест там ха′-та,
дорогѣ помѣщаютъ себя постройки Слимака. Есть тамъ хижина,

11 zwrócona jednemi drzwiami do gościńca, drugiemi do
звру-цо′-на е-днэ′-мі джві̯а̃′-мі до го-сʲѣ′нʲ-ца, дру-гѣ′-мі до
обращенная одной дверью до дороги, другой до

[1]) Mórg—мѣра земли въ Польшѣ; по величинѣ она составляетъ почти ½ десятины.

podwórka;] jest 12 stajnia z oborą i chlewkiem,] na-
по-дву′р-ка; ест ста′й-ня з о-бо′-ро^{н} і хлъэ′-вкѣм, на-
двора; есть конюшня съ скотнымъ сараемъ и хлѣвомъ, при-

kryte jednym dachem; jest stodoła i wreszcie szopa
кры′-тэ е′-дным да′-хем; ест сто-до′-ла і врэ′ш-тѣ шо′-па
крытые однимъ крышей; есть хлѣбный сарай и наконецъ навѣсъ

na wozy. 13 Wszystko ustawione wzdłuż boków kwadrato-
на во′-зы. Вшы′-стко у-ста-вю̆′-нэ вздлуш бо′-кув ква-дра-то′-
на возы. Все уставлено вдоль боковъ квадрат-

wego dziedzińca.] Chłopi dolińscy żartowali ze Ślimaka,
вэ-го дзѣ-дзі′н^{ь}-ца. Хло′-пі до-л^{ь}і′н^{ь}-сцы жар-то-ва′-лі зе с^{ь}л^{ь}і-ма′-ка,
наго двора. Мужики изъ долины шутили изъ Слимака,

14 że mieszka na wygnaniu, jak Sybirak.] — Prawda, że
же мѣ′-шка на вы-гна′-ню̆, як сы-бі′-рак. — пра′-вда, же
что живетъ на изгнаніи, какъ сибирякъ. — Правда, что

do kościoła — mówili — bliżej mu niż nam; ale za to
до ко-с^{ь}тю̆′-ла — му-ві′-л^{ь}і — бл^{ь}і′-жэй му ніш нам; а′-л^{ь}э за то
до церкви — говорили — ближе ему чѣмъ намъ; но за то

15 niema do kogo gęby otworzyć.] Pustka wszelako 16 nie
нѣ′-ма до ко′-го гэ^{н}′-бы отво′-жы-тѣ^{ь}. пу′-стка вшэ-л^{ь}а′-ко нѣ
не имѣетъ до кого ротъ открыть. Пустошь однакожъ не

była tak bezludną.] 18 W jesieni, przy ciepłym dniu,]
бы′-ла так бэз-л^{ь}у′-дно^{н} в е-сѣ′-ни, пшы тѣ′-плым дню̆,
была такъ безлюдна. Въ осени, при тепломъ днѣ,

można było widzieć na wzgórzu 17 białą figurę parobka,]
мо′-жна бы′-ло ві′-дзѣ^{ь} на взгу′-жу бя̆′-ло^{н} фі-гу′-рэ^{н} па-ро′-бка,
можно было видѣть на возвышенности бѣлую фигуру батрака,

jak 9 w parę koni orał ziemię;] albo żonę Slimaka i
як в па′-рэ^{н} ко′-ні о′-рал зѣ′-мі̆э^{н}; а′л^{ь}-бо жо′-нэ^{н} с^{ь}л^{ь}і-ма′-ка і
какъ въ пару лошадей пахалъ землю; или жечу Слимака и

dziewczynę najmitkę, obie w czerwonych spódnicach, jak
дзѣ-вчы′-нэ^{н} най-мі′-ткэ^{н}, о′-бѣ в чэр-во′-ных спу-дні′-цах, як
дѣвушку поденщицу, обѣ въ красныхъ юбкахъ, какъ

20 kopały kartofle.
ко-па′-лы кар-то′-фл^{ь}э.
копали картофель.

Б. Русскій переводъ.

[171] (Упр. 5) [29]

Въ сѣверномъ концѣ долины, гдѣ дикій западный берегъ почти соприкасается съ восточнымъ амфитеатромъ, видно нѣсколько [gromadkę] холмовъ, стоящихъ отдѣльно, какъ кучи. Три изъ нихъ (между ними одинъ самый высокій въ окрестности, съ сосной на вершинѣ) принадлежатъ [do] крестьянину Іосифу Слимаку. Это владѣніе представляетъ пустошь [есть это, какъ...]: въ [do] деревню изъ него далеко, а еще дальше въ [do] усадьбу. Обнимаетъ десять морговъ земли, съ [отъ] востока прилегаетъ къ рѣкѣ Бялкѣ, съ [отъ] запада къ дорогѣ, которая съ этого мѣста пересѣкаетъ вкось долину и стремится [biegnie] въ [do] деревню. При этой дорогѣ помѣщаются постройки Слимака. Тамъ есть хижина, обращенная одной дверью къ [do] дорогѣ, другою—во [do] дворъ; есть конюшня со скотнымъ сараемъ и хлѣвомъ, покрытые одной крышой; есть хлѣбный сарай и наконецъ навѣсъ для [na] возовъ. Все уставлено вдоль боковъ квадратнаго двора. Мужики изъ долины шутили надъ [изъ] Слимакомъ, что (онъ) живетъ въ [na] изгнаніи, какъ Сибирякъ.—Правда, что въ [do] церковь—говорили (они)—ему ближе, чѣмъ намъ; но за то ему не къ кому [nie ma do kogo] ротъ открыть. Пустошь однако не была такъ безлюдна. Осенью [въ], въ [при] теплый день, можно было видѣть на холмѣ бѣлую фигуру батрака, какъ парою [въ] лошадей пахалъ землю; или жену Слимака и дѣвушку подёнщицу, обѣихъ въ красныхъ юбкахъ, какъ копали картофель.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упражн. 6—9) [30]

[172] Было-бы очень полезно, если бы встрѣчающіяся въ двухстороннемъ переводѣ новыя слова, вы заучивали впредь, не поодиночкѣ, а въ цѣлыхъ предложеніяхъ, когда послѣднія не слишкомъ длинны. Когда же они длинны, то заучивайте, по крайней мѣрѣ, *rzeczowniki* вмѣстѣ съ принадлежащими къ нимъ *przymiotnikami* и проч.; напр. przy ciepłym dniu, wszystko ustawione itd.

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[173] **Gromadka**—уменьшительное отъ *gromada*, что по русски значитъ *толпа*. Такъ какъ отъ послѣдняго слова нельзя образовать на русскомъ языкѣ уменьшительнаго имени, а слово *gromadka* обозначаетъ вообще собраніе нѣсколькихъ предметовъ,—поэтому мы въ русскомъ переводѣ употребили слово *нѣсколько*. Это слово является въ данномъ случаѣ наиболѣе соотвѣтственнымъ.

---

[174] **Gospodarz**—по-русски *хозяинъ*. Мы могли въ переводѣ употребить это слово; но такъ какъ въ Польшѣ всякій крестьянинъ, имѣющій собственность, носитъ названіе *gospodarza*, поэтому для болѣе точнаго выраженія мысли мы замѣняемъ слово хозяинъ словомъ *крестьянинъ*.

---

[175] **Gościniec** имѣетъ въ польскомъ языкѣ два значенія: съ одной стороны — обозначаетъ большую дорогу, *трактъ*; съ другой—употребляется въ значеніи *подарка*. Въ текстѣ нашего урока это слово употреблено въ первомъ значеніи, слѣдовательно при переводѣ на русскій языкъ мы употребили соотвѣтственное слово: *дорога*.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій къ 9 уроку

будутъ приведены въ слѣдующемъ (6) выпускѣ.

Е. Грамматика.

(Упр. 15). [38]

|176| Deklinacya trzecia.

Склоненіе третье.

По третьему склоненію измѣняются *rzeczowniki żeńskie* (женск. р.), оканчивающіяся въ *przyp. I l. p.* (им. пад. ед. ч.) на **a**, **i**. Также принадлежатъ сюда, но лишь въ единственномъ числѣ, такіе *męskie rzeczowniki*, которыя оканчиваются на **a**, напр. *sędzia* (сэ^{н}′-дзі̯а) судья, *hrabia* (хра′бі̯а), графъ *wojewoda* (во-е-во′-да) воевода, *sługa* (слу′-га) слуга, *kaznodzieja* (ка-зно-дзѣ′-я) проповѣдникъ, *obrońca* (о-бро′нʲ-ца) защитникъ, *mówca* (му′-вца) ораторъ; кромѣ того всѣ фамиліи съ окончаніемъ **a** и **o**, какъ *Kmita* (кми′-та), *Wydźga* (вы′дж-га), *Chodźko* (хо′цʲ-ко), *Tarło* (та′р-ло), *Fredro* (фрэ′-дро).

Это склоненіе, какъ и предыдущія, распадается на *два образца:* твердое и мягкое склоненіе, о которыхъ было сказано выше [113,$_4$ 144,$_1$].

Въ задачѣ 26 предшествующаго урока вы познакомились съ образцами этого склоненія; укажемъ теперь нѣкоторыя его особенности.

|177| Особенности 3-яго склоненія.

§ 1. Нѣкоторыя *rzeczowniki męskie*, какъ *sędzia*, *hrabia* и *margrabia* (мар-гра′-бі̯а), получаютъ въ II-gim. przyp., кромѣ окончанія **i**, также окончаніе *ego*, а потому имѣемъ или *sędzi*, *hrabi*, *margrabi*, или (что и большею частью встрѣчается) *sędziego* (сэ^{н}-дзѣ′-го), *hrabiego* (хра-бі̯е′-го), *margrabiego* (мар-гра-бі̯е′-го). Эти двоякія формы измѣненія существуютъ впродолженіе всего единств. числа, исключая *przyp. V* и *VI*, гдѣ говорится: *hrabio* (хра′-бі̯о), *hrabią* (хра′-бі̯о^{н}); *sędzio* (сэ^{н}′-дзі̯о), *sędzią* (сэ^{н}′дзі̯о^{н}); *margrabio* (мар-гра′-бі̯о), *margrabią* (мар-гра′-бі̯о^{н}).

Другіе *rzeczowniki* съ подобнымъ окончаніемъ: *cieśla* (ѣ′-сʲлʲа) плотникъ, *kaznodzieja*, *zbójca.* (збу′й-ца) разбойникъ и т. п. склоняются только правильно, т. е. по указаннымъ выше образцамъ, напр. *cieśli*, *kaznodziei*, *zbójcy* itp.

§ 2. Przyp. IV licz. poj. (впн. пад. ед. ч.) оканчивается въ существительн., измѣняющихся по первому образцу, безъ исключенія на **ę**, напр. *matkę* (ма′-ткэ^{н}) мать, *wodę* (во′-дэ^{н}) воду, *nogę* (но′гэ^{н}) ногу, *Fredrę* (фрэ′-дрэ^{н}) Фрэдро, *wojewodę* (во-е-во′-дэ^{н}) воеводу.

Во второмъ образцѣ встрѣчаются формы на **ę** и **ą**, напр. *banię* (ба′-ні̯э^{н}) дыню, *szyję* (шы′-і̯э^{н}) шею, *nadzieję* (на-дз′-і̯э^{н}) надежду, *wolę* (во′-лʲэ^{н}) волю, *rolę* (ро′-лʲэ^{н}) пашню, *władzę* (вла′-дзэ^{н}) власть; напротивъ, слѣдующія существительныя образуютъ винит. пад. такъ: *panią* (па′-ні̯о^{н}) барыню, *gospodynią* (го-спо-ды′-ні̯о^{н}) хозяйку, *boginią* (бо-гі′-ні̯о^{н}) богиню.

§ 3. *Rzeczowniki męskie*: *sędzia*, *hrabia*, *mówca*, *poborca* (по-бо′р-ца) сборщикъ, *zbójca*, *kaznodzieja*, *cieśla*,— *starosta* (ста-ро′-ста) староста, *sługa*, *Kmita*, *Fredro* itd. во множеств. числѣ склоняются по I склоненію; поэтому онѣ образуютъ слѣдующія формы:

въ первомъ образцѣ: *starości* (ста-ро′-сʲѣі̯), *słudzy* (слу′-дзы) слуги, *wojewodzi* (во-е-во′-дзі), *Kmitowie* (кмі-то′-вѣ), *Fredrowie* (фрэ-дро′-вѣ);

во второмъ: *cieśle* (ѣ′-сʲлʲэ), *kaznodzieje* (ка-зно-дзѣ′-е)—*mówcy* (му′-вцы), *poborcy* (по-бо′р-цы), *zbójcy* (збу′й-цы), *sędziowie* (сэ^{н}-дзі̯о′-вѣ), *hrabiowie* (хра-бі̯о′-вѣ).

Przypadek II gi образуютъ всѣ эти существит. на **ów**: *starostów* (ста-ро′-

стув), *wojewodów* (во-е-во′-дув), *Kmitów* (кмі′-тув), *kaznodziejów* (ка-зно-дзь′-ю͡в),—*mówców* (му′-вцув), *poborców* (по-бо′р-цув), *sędziów* (сэ͡н′-дзю͡в), *hrabiów* (хра′-бю͡в).

Исключенія составляютъ слѣдующія слова: *mężczyźni* (мэ͡нш-чы′-зьні) мужчины—*mężczyzn* (мэ͡н′-ш-чызн), *słudzy* (слу′-дзы)—*sług* (слуг), *cieśle*—*cieśli* (ть′-сьлъі), *kaznodzieje*—*kaznodziei* (казно-дзь′-і).

[178] Deklinacya czwarta.

Склоненіе четвертое.

§ 1. По четвертому склоненію измѣняются *rzeczowniki żeńskie* (женск. р.), оканчивающіяся въ *przyp. I* (им. п. ед. ч.) на мягкую открытую согласную, напр. *miłość* (мі′-лосьть) любовь, *kość* (косьть) кость, *rzecz* (жэч) вещь, *twarz* (тваш) лицо, *noc* (ноц) ночь, *moc* (моц) мочь, *kąpiel* (ко͡н′-пѣлъ) купель; сюда принадлежатъ также слѣдующія *rzeczowniki*: *krew* (крэв) кровь, *żagiew* (жа′-гѣв) трутъ, *chorągiew* (хо-ро͡н′-гѣв) хоругвь и т. п.

§ 2. Существительныя, принадлежащія къ этому склоненію, измѣняются лишь по одному образцу. Ниже указано склоненіе *rzeczownika* **Kość**.

Liczba pojedyńcza.	*Liczba mnoga.*
Prz. I. kość	kości.
» II. kości	kości.
» III. kości	kościom.
» IV. jak przypadek I-szy	kości.
» V. kości	jak przypadek I-szy.
» VI. kością	kośćmi.
» VII. (w) kości	(w) kościach.

[179] Uwagi o niektórych przypadkach.

(у-ва′ги о нѣ-кту′-рыхъ пшы-па′д-кахъ)

Замѣчанія о нѣкоторыхъ падежахъ.

Przyp. I i IV licz. mn. оканчивается въ этомъ склоненіи обыкновенно на **i**, а послѣ буквъ **c, dz, cz, sz, ż, rz** принимаетъ окончаніе **y**: напр. *brwi* (брві) брови, *przepaści* (пшэ-па′-сьті) пропасти, *myszy* (мы′-шы) мыши, *własności* (власно′-сьті) собственности.

Исключеніе составляютъ: *macierz* (ма′-тѣш) мать и всѣ *rzeczowniki* съ окончаніемъ на **ew**, какъ *chorągiew*, *żagiew*, *cerkiew* (цэ′р-кѣв) церковь и т. п. Они принимаютъ въ им. пад. мн. ч. всегда окончаніе **e**. Поэтому будемъ имѣть: *macierze* (ма-ть′-жэ), *chorągwie* (хо-ро͡н′-гвѣ), *żagwie* (жа′-гвѣ), *cerkwie* (цэ′р-квѣ).

Слѣдующіе *rzeczowniki* то же получаютъ въ этомъ падежѣ окончаніе **e**. Такъ *straż* (страш) стража имѣетъ мн. ч. *straże* (стра′-жэ); *topól* (то′-пулъ) тополь—*topole* (то-по′-лъэ); *tęcza* (тэ͡н′-ча) радуга — *tęcze* (тэ′͡н-чэ); *kąpiel* — *kąpiele* (ко͡н-пь′-лъэ); *kieszeń* (кь′-шэнь) карманъ *kieszenie* (кѣ-шэ′-нѣ); *pościel* (по′-сьтьлъ) постель — *pościele* (по-сьть′-лъэ); *krtań* (кртань) гортань — *krtanie* (крта′-нѣ); *kolej* (ко′-лъэй) колея—*koleje* (ко-лъэ′-э); *dłoń* (длонъ) ладонь — *dłonie* (дло′-нѣ); *ciecz* (тѣч) жидкость — *cieczе* (тѣ′-чэ); *zdobycz* (здо′-быч) добыча — *zdobyczе* (здо-бы′-чэ); *kradzież* (кра′-дзѣш) кража—*kradzieże* (кра-дзь′-жэ); *twarz* (тваш) лицо — *twarze* (тва′-жэ); *rozkosz* (ро′з-кош) роскошь — *rozkosze* (роз-ко′-шэ), *wieś* (вѣсъ) деревня — *wsi* (всі); *noc* (ноц) ночь—*nocе* (но′-цэ).

[180] Deklinacya piąta.

Склоненіе пятое.

§ 1. Къ этому склоненію принадлежатъ всѣ *rzeczowniki nijakie* (ср. р.), оканчивающіяся на **ę**: какъ *źrebię* (зърэ′-бя͡н) жеребенокъ, *imię* (і′-мя͡н) имя.

Это склоненіе также, какъ и предыдущее, имѣетъ только одинъ образецъ. Вотъ его склоненіе:

Сконеніе rzeczowników **źrebię — imię.**

Liczba pojedyńcza.

Przyp.	I.	źrebię	imię.
»	II.	źrebię**cia**	imien**ia**.
»	III.	źrebię**ciu**	imien**iu**.
»	IV.	jak przypadek I-szy.	
»	V.		
»	VI.	źrebię**ciem**	imien**iem**.
»	VII.	(w) źrebię**ciu**	(w) imien**iu**.

Liczba mnoga.

Przyp.	I.	źrebię**ta**	imion**a**.
»	II.	źrebiąt	imion.
»	III.	źrebięt**om**	imion**om**.
»	IV.	jak przypadek I-szy.	
»	V.		
»	VI.	źrebięt**ami**	imion**ami**.
»	VII.	(w) źrebięt**ach**	(w) imion**ach**.

§ 2. Nieregularności
(нѣ-рэ-гу-лᵇар-но′-сᵇт̑і)
Неправильности.

Неправильности, встрѣчающіяся въ этомъ склоненіи, ограничиваются слѣдующими пунктами:

А. Вмѣсто *książęcia* (ксі͡о̄ⁿ-жэⁿ′т̑і͡а) князя, *książęciu* (ксі͡о̄ⁿ-жэⁿ′-т̑і͡у) князю, *książęciem* (ксі͡о̄ⁿ-жэⁿ′-т̑ѣмъ) княземъ, каковое слово было прежде *nijakiego rodzaju* (ср. р.) и принадлежитъ къ этому склоненію, употребляются обыкновенно сокращенныя формы: *księcia* (ксі͡эⁿ′-ц̑і͡а), *księciu* (ксі͡эⁿ′-т̑і͡у), *księciem* (ксі͡эⁿ′-т̑ѣм). Во множ. числѣ такое сокращеніе не встрѣчается.

Б. *Dziecię* (д͡зѣ′-т̑і͡эⁿ) дитя имѣетъ во множ. числѣ nie *dziecięta* (д͡зѣ-т̑і͡эⁿ′-та), какъ слѣдовало ожидать; а *dzieci* (д͡зѣ′-т̑і) дѣти. *II-gi przyp.—dzieci,* III-ci—*dzieciom* (д͡зѣ′-т̑і͡ом) дѣтямъ; остальные падежи образуются по правиламъ четвертаго склоненія.

В. Вмѣсто *imieniu* (і-мѣ′-ні͡у) имени, *plemieniu* (плᵇэ-мѣ′-ні͡у) племени itd. w *III-cim przyp.* (дат. пад.) пишутъ нѣкоторые (даже болѣе замѣчательные авторы) *imieniowi* (і-мѣ-ні͡о′-ві), *plemieniowi* (плᵇэ-мѣ-ні͡о′-ві); но однако эти формы неправильны, и ихъ слѣдуетъ избѣгать.

---

[181] Zaimki pytające.

Вопросительныя мѣстоименія.

§ 1. Мѣстоименія эти распадаются на двѣ группы: одни употребляются въ значеніи существительныхъ — *rzeczowne*, другіе—въ значеніи прилагательныхъ—*przymiotne*.

Къ первымъ принадлежатъ *zaimki* **kto**—кто, **co**—что въ значеніи вопросительномъ, ко вторымъ — **czyj,—a,—e** (чый,—а,—е) чей,—я,—е; **który,—a,—e** (кту′-ры,—а,—э) который,—ая,—ое; *jaki, a,—e* (я′-кі,—а,—е) какой,—ая,—ое.

§ 2. Изъ всѣхъ этихъ мѣстоименій особымъ образомъ склоняются только: *kto, co; czyj, a, e*—склоняются какъ *zaimki dzierżawcze—mój, a, e*. Остальныя вопросительныя мѣстоименія измѣняются какъ прилагательныя, о которыхъ будемъ говорить впослѣдствіи.

Задача 28. На основаніи предыдущаго урока, гдѣ вы познакомились со склоненіемъ *zaimków dzierżawczych*, просклоняйте *zaimek*: *czyj* по всѣмъ тремъ родамъ въ соединеніи съ *rzeczownikami*: *koń, wieś, wzgórze*.

§ 3. Склоненіе *zaimków* **kto—co.**

Liczba pojedyńcza.

Przyp.	I.	kto	co.
»	II.	ko**go**	cze**go**.
»	III.	ko**mu**	cze**mu**.
»	VI.	ko**go**	co.
»	VI.	ki**m**	cze**m**.
»	VII.	(w) ki**m**	(w) cze**m**.

Эти мѣстоименія, какъ и въ русскомъ языкѣ, не имѣютъ множественнаго числа.

§ 4. А. За **jaki, a, e** почти всегда слѣдуетъ *rzeczownik*. Этотъ *zaimek* всегда опредѣляетъ слѣдующій за нимъ *rzeczownik*, принимая *rodzaj* и *liczbę* послѣдняго.

Примѣры:

Jaki dom Kupiłeś?—*Какой* домъ ты купилъ?

Jakiemu człowiekowi dajesz ten obraz? *Какому* человѣку даешь эту картину.

O **jakiej** rzecz rozmawiacie? — *О какой* рѣчь разговариваете.

Б. Który, a, e относится всегда къ *rzeczownik*'у, который или находится въ одномъ съ нимъ предложеніи или былъ упомянутъ въ предложеніи предшествующемъ. Въ томъ и другомъ случаѣ *który* и проч. долженъ быть согласованъ въ *rodzaju*, *liczbie* и *przypadku* съ тѣмъ *rzeczownikiem*, къ которому онъ относится. Эти *zaimki* всегда обозначаютъ выборъ между различными лицами или предметами.

Примѣры:

Oto dwoje dzieci; *które* z nich jest twojem?

Вотъ двое дѣтей; *которое* изъ нихъ твое?

Którą z tych panien widziałeś wczoraj w teatrze?

Которую изъ этихъ барышень видѣлъ ты вчера въ театрѣ?

Któremu malarzowi poleciłaś (по-л^{ь}э-ѣи$'$-лас^{ь}) twój portret?—*Которому* живописцу ты поручила свой портретъ?

В. *Zaimek* **kto** употребляется почти исключительно по отношенію только къ лицамъ (одушевл. предм.), напр.:

Kto widział króla? (кто...)

Kogo widziałeś? (кого...)

Zaimek **co** есть podmiot или dopełnienie (дополненіе) и употребляется въ примѣненіи къ (неодушевл.) предметамъ, напр.:

Co się stało?—Что случилось?

Coś pan powiedział?—Что вы сказали?

|182| Zaimki względne (за-і$'$м-кі взгл^{ь}э$^{нн'}$-днэ). **Относительныя мѣстоименія.**

§ 1. *Zaimki względne* называются такъ потому, что указываютъ на отношеніе къ какому-нибудь лицу или предмету уже извѣстному. Они суть тѣ же, что и вопросительныя (за исключеніемъ *czyj, a, e*), но употребляются безъ вопроса.

§ 2. Такъ какъ *kto* и *co* не измѣняются въ *rodzaju* и *liczbie*, то потому вмѣсто нихъ употребляются мѣстоименія *który, a, e; jaki, a, e* для того, чтобы избѣгать неясности смысла, т. е. въ такихъ случаяхъ, когда въ предшествовавшей рѣчи было названо нѣсколько *rzeczowników* и затѣмъ нужно съ точностью указать, о которомъ именно изъ нихъ говорится.

Примѣры:

Nic nie ma, **kto** wszystko stracił.—Ничего не имѣетъ (тотъ), кто все потерялъ.

Przepadło, **co** utonęło.—Пропало (то), что потонуло.

Córka naszego sąsiada, **która** jest w Dreznie, napisała list do swego brata.—Дочь нашего сосѣда, которая въ Дрезденѣ, написала письмо своему брату.

(Если бы здѣсь вмѣсто która поставить *co*, то было бы неясно, *кто* находится въ Дрезденѣ—sąsiad или córka).

Во всѣхъ другихъ падежахъ (кромѣ именительнаго) нельзя замѣнять *zaimków* który, jaki—черезъ kto, co, напр.:

Oto kobieta (ко-бѣ$'$-та), od **której** dostałem (до-ста$'$-лэм) ten obraz.—Вотъ женщина, отъ которой я получилъ эту картину.

§ 3. Склоненіе этихъ мѣстоименій совершенно такое же, какъ и вопросительныхъ, а поэтому все сказанное объ измѣненіи этихъ *zaimków* въ предшествующемъ отдѣлѣ, слѣдуетъ примѣнять и здѣсь.

|183| Zaimki nieokreślne.

Неопредѣленныя мѣстоименія.

1. *Zaimki nieokreślne* **rzeczowne.**

ktoś (ктос^{ь}) кто-то, нѣкто.

ktobądź	(кто′-бо^{н}ц^{ь})	кто-нибудь.
ktokolwiek	(кто-ко′л^{ь}-вѣк)	
coś	(цос^{ь})	что-то, нѣчто.
cobądź	(цо′-бо^{н}ц^{ь})	что-нибудь.
cokolwiek	(цо-ко′л^{ь}-вѣк)	
nikt	(нікт)	никто.
nic	(ніц)	ничто.

Остальные два *zaimki* носятъ названіе отрицающихъ. Всѣ *zaimki* сложные съ *kto* употребляются по отношенію къ лицамъ (одушевл. предм.), а сложные съ *co* по отношенію къ неодушевл. предметамъ.

Эти *zaimki* не измѣняются въ *rodzaju* и *liczbie*; что же касается до ихъ склоненія, то въ нихъ измѣняются только *zaimki kto* и *co*, а остальная часть слова остается безъ измѣненія, напр.: ktoś, kogoś, komuś i t. d.

Задача 29. Для упражненія проскло-няйте мѣстоименія: *nikt* и *cobądź*.

Zaimki nieokreślne **przymiotne.**

jakiś *m.*	(я′-кіс^{ь})	какой-то.
jakaś *ż.*	(я′-кас^{ь})	какая-то.
jakieś *n.*	(я′-кѣс^{ь})	какое-то.
jakieś *l. m.*	(я′-кѣс^{ь})	какіе-то.
jakikolwiek *m.*	(я-кі-ко′л^{ь}-вѣк)	какой-нибудь.
jakibądź *m.*	(я′-кі-бо^{н}ц^{ь})	
któryś *m.*	(кту′-рыс^{ь})	который-то.
któraś *ż.*	(кту′рас^{ь})	которая-то.
któreś *n.*	(кту′-рэс^{ь})	которое-то.
któreś *l. m.*	(кту′-рэс^{ь})	которые-то.
którykolwiek *m.*	(кту-ры-ко′л^{ь}-вѣк)	который-нибудь.
którybądź *m.*	(кту′-ры-бо^{н}ц^{ь})	
czyjś *m.*	(чыйс^{ь})	чей-то.
czyjaś *ż.*	(чы′-яс^{ь})	чья-то.
czyjeś *n.*	(чы′-есь)	чье-то.
czyjeś *l. m.*	(чы′-есь)	чьи-то.
czyjkolwiek *m.*	(чый-ко′л^{ь}-вѣк)	чей-нибудь.
niczyj *m.*	(ні′-чый)	ничей.
niektóry *m.*	(нѣ-кту′-ры)	нѣкоторый.
niejaki *m.*	(нѣ-я′-кі)	нѣкій.
jeden *m.*	(е′-дэн)	одинъ.
jedna, —o	(е′-дна, —о)	одна, —о.
ż. и *n.*		
jedni *m. l. m.*	(е′-дні)	одни.
jedne *ż.* и *n.* *l. m.*	(е′-днэ)	однѣ.
niejeden *m.*	(нѣ-е′-дэн)	не одинъ.
nijaki *m.*	(ні-я′-кі)	никакой.
pewien *m.*	(пэ′-вѣн)	извѣстный, нѣкій.
pewna, —e	(пэ′-вна, —э)	извѣстная, --ое,
ż. и *n.*		нѣкая, —ое.
pewni *m.*, *l. m.*	(пэ′-вні)	извѣстные, нѣ-кіе.
pewne *ż.* и *n.*, *l. m.*	(пэ′-внэ)	извѣстныя, нѣ-кія.
inny, —a, —e,	(і′н-ны, —а, —э,	другой, —ая, —ое.
l. p.	—э)	
inni, —e, *l. m.*	(і′н-ні, —э,)	другіе, —ія.
każdy, —a, —e,	(ка′-жды, —а, —э)	каждый, —ая, —ое.
l. p.		
każde *l. m.*	(ка′-ждэ)	каждые, —ыя.
wszelaki, —a, —ie	(вшэ-л^{ь}а′-кі, —а, —ѣ)	всякій, —ая, —ое.
l. p.		
wszelakie *l. m.*	(вшэ-л^{ь}а′-кѣ)	всякіе, —ія.
wszystek *m.*	(вшы′-стэк)	весь.
wszystka, —o	(вшы′-стка, —э)	вся, —е.
ż и *n.*		
wszyscy *m.*	(вшы′-сцы)	всѣ.
wszystkie *ż* и *n*, *l. m.*	(вшы′-стклѣ)	всѣ.
żaden, —a, —e	(жа′-дэн, —а, —э)	ни одинъ.
l. p.		
co za	(цо за)	что за.

Въ *zaimkach*, сложныхъ съ *jaki*, *który*, *czyj*, склоняются эти измѣняемыя части слова, какъ это было указано въ отд. [181]; къ каждому же падежу прибавляется неизмѣняемая часть слова.

Zaimki: *jeden*, *pewien*, *wszystek*, *żaden* и сложныя съ ними склоняются по образцу указательнаго мѣстоименія *ten*, *ta*, *to* [см. отд. 165].

Zaimki: inny, —a, —e; każdy, —a, —e; wszelaki, —a, e склоняются, какъ

имена прилагательныя, объ измѣненіи которыхъ скажемъ впослѣдствіи.

Zaimek co za не измѣняется совершенно.

Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) (къ 10 уроку). [41]

25. droga *rz.* (дро′-га) дорога, путь.

Производныя и составныя.

drogowy (дро-го′-вы) дорожный. *przym.*

droga mlecz-na *rz.* (—мл^{ь}э′-чна) млечный путь.

dróżka *rz.* (дру′-шка) дорожка.

dróżnik *rz.* (дру′-жнік) дорожный сторожъ.

dróżny (дру′-жны) дорожный. *przym.*

zdrożony (здро-жо′-ны) измученный дорогой. *przym.*

drożyna *rz.* (дро-жы′-на) дорожка.

podróż *rz.* (по′-друш) путешествіе.

podróżnik *rz.* (по-дру′-жнік) / podróżny *rz.* (по-дру′-жны) — путешественникъ.

podróżny *przym.* (—) путевой, дорожный.

podróżne *przym.* (по-дру′-жнэ) прогонные.

podróżować *cz.* (по-дру-жо′-ва^{ть}) путешествовать.

rozdroże *rz.* (роз-дро′-жэ) перекрестокъ.

wdrożyć *cz.* (вдро′-жы^{ть}) привыкнуть.

żdrożność *rz.* (здро′-жнос^{ь}^{ть}) погрѣшность.

26. dwór *rz.* (двур) дворъ.

Производныя и составныя:

na dwór *przys.* (на двур) вонъ.

dworak *rz.* (дво′-рак) придворный.

dworek *rz.* (дво′-рэк) господскій малый домъ.

dwórka *rz.* (дву′р-ка) придворная женщина.

dworność *rz.* (дво′р-нос^{ь}^{ть}) учтивость.

dworny *przym.* (дво′р-ны) имѣющій великій дворъ.

dworować *cz.* (дво-ро′-ва^{ть}) шутить.

dworowy *przym.* (дво-ро′-вы) / dworski *przym.* (дво′р-скі) — дворцовый, придворный.

dworszczyzna *rz.* (двор-щы′-зна) придворная жизнь.

dworzanin *rz.* (дво-жа′-нін) придворный человѣкъ.

dworzec *rz.* (дво′-жэц) дворецъ.

podwórze *rz.* (по-дву′-жэ) дворъ.

podwórzec *rz.* (по-дву′-жэц) большой дворъ.

podwórko *rz.* (по-дву′р-ко) маленькій дворъ.

nadworny *przym.* (на-дво′р-ны) надворный.

27. wóz *rz.* (вуз) возъ, телѣга.

Производныя и составныя:

wózek *rz.* (ву′-зэк) телѣжка, колясочка.

wozić *cz.* (во′-зі^{ть}) возить.

wieźć *cz.* (вѣз^{ь}^{ть}) везти.

wozisko *rz.* (во-зі′-ско) телѣжище.

wożenie *rz.* (во-жэ′-нѣ) катаніе.

powożenie *rz.* (по-во-жэ′-нѣ) правленіе лошадьми.

woźnica *rz.* (воз^{ь}-ні′-ца) кучеръ.

woziwoda *rz.* (во-зі-во′-да) водовозъ.

woźny *rz.* (во′з^{ь}-ны) возный.

wozownia *rz.* (во-зо′-вні̯а) сарай, каретникъ.

wozowy *przym.* (во-зо′-вы) возовый.

powóz *rz.* (по′-вуз) карета.

przywóz *rz.* (пшы′-вуз) привозъ.

powozić *cz.* (по-во′-зі^{ть}) править лошадьми.

przywozić *cz.* (пшы-во′-зі^{ть}) привозить.

dowóz *rz.* (до′-вуз) подвозъ.

dowieźć *cz.* (до′-вѣз^{ь}^{ть}) довезти.

dowozić *cz.* (до-во′-зіт҄ь) довозить.
nawóz *rz.* (на′-вуз) навозъ.
nawozić *cz.* (на-во′зіт҄ь) навозить.
nawieźć *cz.* (на′-вѣзьт҄ь) навезти.
odwóz *rz.* (о′д-вуз) отвозъ.
odwieźć *cz.* (о′д-вѣзьт҄ь) отвезти.
odwozić *cz.* (от-во′-зіт҄ь) отвозить.
rozwozić *cz.* (роз-во′-зіт҄ь) развозить.
rozwieźć *cz.* (ро′з-вѣзьт҄ь) развезти.
rozwóz *rz.* (ро′з-вуз) развозъ.
wywóz *rz.* (вы′-вуз) вывозъ.

3. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1. Co widać w północnym krańcu doliny?
2. W jakiem położeniu (по-ло-жэ′-нію̆—положеніи) są tam brzegi?
3. Jak stoją pagórki? (Pagórki stoją...).
4. Do kogo (къ кому) należą te pagórki? (Trzy z nich...)
5. Jaki jest najwyższy z nich?
6. Jak wygląda (вы-гльо^{н}′-да—выглядитъ) ta posiadłość?
7. Ile obejmuje gruntu?
8. Do czego (къ чему) przytyka?
9. W jakim kierunku (кѣ-ру′н-ку—направленіи) idzie gościniec?
10. Co mieści (мѣ′-сьт҄і) się przy owej drodze?
11. Jak stoi chata? (Chata jest..)
12. Co jest pod jednym dachem?
13. Gdzie to wszystko ustawione?
14. Dlaczego (почему) żartowali chłopi ze Ślimaka.
15. Czego brakuje (бра-ку′-е—недостаетъ) Ślimakowi?
16. Jaką była pustka? (Pustka...)
17. Co można było widzieć na wzgórzu?
18. Kiedy można było widzieć?
19. Co robił (ро′-біл—дѣлалъ) parobek?
20. Co robiły żona Ślimaka i dziewczyna najmitka.

[184] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 23 =

1. Czy pani lubi tańczyć?

dużo	(ду′-жо)	много.
ochoczo	(о-хо′-чо)	съ увлеченіемъ.

2. O tak; tańczę dużo i ochoczo.

taniec	(та′-нѣц)	танецъ.
najlepiej	(най-льэ′-пі̆й)	больше (лучше) всего.

3. Jaki taniec pani najlepiej lubi.

walc	(вальц)	вальсъ.
mazur	(ма′-зур)	мазурка.

4. Lubię bardzo walca i mazura.

właśnie	(вла′-сьнѣ)	кстати.
grać	(граґ҄ь)	играть.
mogę	(мо′гэ^{н})	могу.
służyć	(слу′-жыт҄ь)	служить.

5. Otóż właśnie zaczęli grać walca; czy mogę pani służyć?

chęć	(хэ^{нд}т҄ь)	охота.

6. Z największą chęcią.

życzyć	(жы′-чыт҄ь)	желать.
siąść	(сі͡о^{н}сьд҄ь)	сѣсть.

7. Gdzie pani życzy siąść?

pusty	(пу′-сты)	порожній.
krzesło	(кшэ′-сло)	стулъ.
zająć	(за′-і͡о^{нд}т҄ь)	занять.

8. Oto puste dwa krzesla, możemy je zająć.

jakże	(я′к-же)	какъ однакожъ.
zmęczony	(змэ^{н}-чо′-ны)	усталый.
przejść	(пшэйсьд҄ь)	пройти.
przejdziemy	(пшэ′й-дзѣ-мы)	пройдемъ.
bufet	(бу′-фэт)	буфетъ.
kazać	(ка′-зат҄ь)	приказать.
szklanka	(шклья′н-ка)	стаканъ.
lemoniada	(лье-моні͡а′-да)	лимонадъ.

9. Jakże jestem zmęczoną! może przejdziemy do bufetu, każę sobie podać szklankę lemoniady.

iść	(ісьд҄ь)	итти.

idą (i′-до^{и}) идутъ.
kolacja (ко-л^{ь}а′-цъя) ужинъ.
odpocząć (од-по′-чо^{и}т^{ь}) отдохнуть.

10. Ale już wszyscy idą na kolacją; tam więc pani odpocznie.

ruszać (ру′-шат^{ь}) двигаться, итти.

11. No, to ruszajmy na kolacją.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23). [47].

W północnym krańcu doli″ny, gdzie dziki brzeg zachodni prawie styka się ze wschodnim amfitea″trem, widać gromadkę pagó″rków stojących pojedy″ńczo, jak ko″pce. Trzy z ni″ch (między nimi jeden najwyższy w okoli″cy, z sosną na szczy″cie) należą do gospodarza Józefa Ślima″ka. Jest to posiadłość jak puste″lnia, do wsi z niej dale″ko, a jeszcze da″lej do dworu. Obejmuje dziesięć morgów gru″ntu, od wschodu przytyka do rzeki Bia″łki, od zachodu do gości″ńca, który z tego miejsca przeci″na wukos dolinę i biegnie do″ wsi. Przy owej drodze mieszczą się budy″nki Ślimaka. Jest tam cha″ta, zwrócona jednemi drzwiami do gości″ńca, drugiemi do podwó″rka; jest stajnia z oborą i chle″wkiem, nakryte jednym da″chem; jest stodo″ła i wreszcie szo″pa na wozy. Wszystko ustawione wzdłuż boków kwadratowego dziedzi″ńca. Chłopi dolińscy żartowali ze Ślima″ka, że mieszka na wygnaniu, jak Sybi″rak. — Pra″wda, że do kościoła — mówili—bli″żej mu, niż nam; ale za to nie ma do kogo gę″by otworzyć. Pustka wszelako nie była tak bezlu″dną. W jesie″ni, przy ciepłym dniu″, można było widzieć na wzgórzu białą figurę paro″bka, jak w parę koni orał zie″mię; albo żonę Ślima″ka i dziewczynę najmi″tkę, obie w czerwonych spódni″cach, jak kopały karto″fle.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [48].

---

[185] Л. Особыя задачи.

Задача 30. *Грамматическій разборъ.*

Выпишите изъ текста настоящаго урока всѣ *rzeczowniki* и напишите при каждомъ изъ нихъ, по какому склоненію измѣняется, укажите *rodzaj, liczbę* і *przypadek.*

Это упражненіе сдѣлайте такимъ образомъ: krańcu—I dekl, r. m., l. p., prz. VII и т. д.

Задача 31. Выберите изъ текста обоихъ уроковъ настоящаго выпуска всѣ *zaimki* и раздѣлите ихъ на шесть классовъ, о которыхъ мы говорили въ настоящемъ выпускѣ.

Допв. ценз. Спб. 30 Сентября 1900 г. „Центральная“ Типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

6-й ВЫПУСКЪ	ОТДѢЛЫ [186—205]

Treść gramatyki: Przymiotniki [199].—Deklinacya przymiotników [200].—O rzeczownikach, przypadkujących się podług tej deklinacyi [201].—Dopowiedzenie [202].

УРОКЪ 11.

[186] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [Ср. 28 и 57].

Między wzgórzami 1 trzynastoletni Jędrek Slimak] zwy-
мі͡э^{н}′д͡зы взгу-жа′-мі тшы-на-сто-л^{ь}э′т-ні і͡э^{н}′-дрэк с^{ь}л^{ь}і′-мак звы′-
Между возвышенностями тринадцатилѣтній Андрюша Слимакъ обы-

kle pasł krowy, wyprawiając 2 przytem dziwne łamańce.]
кл^{ь}э пасл кро′-вы, вы-пра-ві͡а′-і͡о^{н}ц пшы′-тэм д͡зі′-внэ ла-ма′н^{ь}-цэ
кновенно пасъ коровы, выдѣлывая при этомъ удивительные фокусы.

Lepiej zaś poszukawszy, 3 znalazłbyś jeszcze ośmioletniego
л^{ь}э′-пѣй зас^{ь} по-шу-ка′в-шы, зна-л^{ь}а′зл-быс^{ь} е′-щэ о-с^{ь}мі͡о-л^{ь}эт-нѣ′-го
Лучше же поискавъ, нашелъ-бы ты еще восьмилѣтняго

Staśka,] 4 z białemi jak len włosami,] który 5 włóczył
ста′с^{ь}-ка, з бі͡а-лэ′-мі як л^{ь}эн вло-са′мі, кту′-ры влу′-чыл
Стаська, съ бѣлыми какъ ленъ волосами, который таскалъ

się po wąwozach, albo,] siedząc na pagórku pod sosną,
сі͡э^{н} по во^{н}-во′-зах, ал^{ь}-бо, сѣ′-д͡зо^{н}ц на па-гу′р-ку под со′-сно^{н},
себя по оврагахъ, или, сидя на холмѣ подъ сосной.

5 zamyślony patrzał w dolinę.] Zagroda ta, kropla w
за-мы-сл^{ь}о′-ны па′-тшал в до-л^{ь}і′-нэ^{н}. за-гро′-да та, кро′-пл^{ь}а в
задуманный смотрѣлъ въ долину. Хуторъ этотъ капля въ

oceanie ludzkich interesów, była jednak 6 odrębnym świa-
о-цэ-а′-нѣ л^{ь}у′ц-кіх ін-тэ-рэ′-сув, бы′-ла е′-дна-к о-дрэ^{н}′-бным с^{ь}ві͡а′-
океанѣ человѣческихъ интересовъ, была однако отдѣльнымъ мі-

tem,] który 7 przechodził różne fazy i posiadał własną
тэм, кту′-ры пшэ-хо′-д͡зіл ру′-жнэ фа′-зы і по-сі͡а′-дал вла′-сно^{н}
ромъ, который переходилъ разныя фазы и обладалъ собственную

historyę.] Był naprzykład czas, że Józef Ślimak miał
хі-сто′-рьэ̃н. был на-пшы′-клад час, жэ ю′-зэф сʲлʲі′-мак мя̃л
исторію. Былъ напримѣръ время, что Іосифъ Слимакъ имѣлъ

8 ledwie siedm morgów gruntu, a w chacie tylko żonę.]
лʲэ′-двѣ сѣдм мо′р-гув гру′н-ту, а в ха′-тѣ ты′ль-ко жо′-нэн.
лишь семь морговъ земли, а въ хижинѣ только жену.

Wkrótce jednak spotkały go 9 dwie niespodzianki:] 10 żona
вкру′т-цэ е′-днак спо-тка′-лы го двѣ нѣ-спо-дзя̃′н-кі: жо′-на
Вскорѣ однако встрѣтили его двѣ неожиданности: жена

powiła syna Jędrka,] a gospodarstwo, skutkiem układu 12 o
по-ві′ла сы′-на э̃н′др-ка, а го-спо-да′р-ство, ску′-ткѣм у-кла′-ду о
родила сына Андрюшу, а хозяйство, вслѣдствіе сдѣлки объ

serwituty. 11 powiększyło się o trzy morgi ziemi.] Wypadki
сэр-ві-ту′-ты, по-вя̃н′к-шы′-ло сэ̃н о тшы мо′р-гі зѣ′-мі. вы-па′д-кі
сервитуты, увеличило себя о три морга земли. Событія

te wywołały 13 dużą zmianę w życiu chłopa:] dokupił
тэ вы-во-ла′-лы ду′-жон змя̃′-нэн в жы′тю̃ хло′-па: до-ку′-піл
этп вызвали большую перемѣну въ жизни мужика: прикупилъ

bowiem 14 krowę i wieprza] i począł wynajmować wiejskich
бо′-вѣм кро′-вэн і вѣ′-пша і по′-чонл вы-най-мо′-ваʧʲ вѣ′й-скіх
ибо корову и кабана и началъ нанимать деревенскихъ

komorników 15 do robót około swej ziemi.] 16 W kilka
ко-мор-ні′-кув до ро′-бут о-ко′-ло свэй зѣ′-мі. в кі′лʲ-ка
жильцовъ до работъ около своей земли. Въ нѣсколько

lat później przyszedł na świat drugi syn.] 16 Wówczas
лʲат пу′-зʲнѣй пшы′-шэдл на сʲвя̃т дру′-гі сын. ву′в-час
лѣтъ позже пришелъ на свѣтъ второй сынъ. Тогда

Ślimakowa zgodziła sobie do pomocy starą wyrobnicę
сʲлі-ма-ко′ва зго-дзі′-ла со′-бѣ до по-мо′цы ста′-ронн вы-ро-бні-′цэн
Слимакова наняла себѣ до помощи старую поденщицу

Sobieską,] sposobem próby, na pół roku. 17 Próba prze-
со-бѣ′-скон, спо-со′-бэм пру′-бы, на пул ро′-ку. пру′-ба пшэ-
Собѣскую, въ видѣ пробы, на полгода. Проба про-

ciągnęła się do trzech kwartałów; potem, stęskniona do
ʧю̃н-гнэн′-ла сэ̃н до тшех квар-та′-лув; по′-тэм, стэн-скню̃′-на до
тянула себя до трехъ четвертей года; потомъ, стосковавшись до

karczmy, 18 Sobieska uciekła w nocy na wieś,] jej zaś
ка′рч-мы, со-бѣ′-ска уʧѣ′-кла в но′-цы на вѣсʲ, ей засʲ
кабака, Собѣская убѣжала ночью на деревню, ея же

miejsce zajęła 19 «głupia Zośka», znowu na pół roku.]
мѣ′й-сцэ за-э̃п′-ла «глу′пя зо′сь-ка», зно′-ву на пул ро′-ку.
мѣсто заняла «глупая Зоська», опять на полъ года.

[187] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [29 и 57]

Между холмами тринадцатилѣтній Андрюша Слимакъ обыкновенно пасъ коровъ [IV prz], выдѣлывая при этомъ удивительные фокусы. А [zaś] поискавъ лучше, (ты) нашелъ бы еще восьмилѣтняго Стаська, съ бѣлыми какъ ленъ волосами, который таскался по оврагамъ [VII prz.], или, сидя на холмѣ подъ сосной, задумавшись [задуманный], смотрѣлъ въ долину. Этотъ хуторъ, капля въ океанѣ человѣческихъ интересовъ, былъ однако отдѣльнымъ міромъ, который переходилъ разныя фазы и имѣлъ [обладалъ] собственную исторію. Было, напримѣръ, время, когда [что] Іосифъ Слимакъ имѣлъ лишь семь морговъ земли, а въ хижинѣ только жену. Вскорѣ однако его встрѣтили двѣ неожиданности: жена родила [powiła] сына Андрюшу, а хозяйство, вслѣдствіе сервитутной сдѣлки, [układ o serwituty], увеличилось [о] тремя моргами земли. Эти событія вызвали большую перемѣну въ жизни мужика: (онъ) прикупилъ [ибо] корову и кабана и началъ нанимать деревенскихъ жильцовъ на [do] работы около своей земли. Нѣсколько лѣтъ спустя [въ нѣсколько лѣтъ позже] родился [пришелъ на свѣтъ] второй сынъ. Тогда Слимакова наняла себѣ для [do] помощи старую поденщицу Собѣскую, въ видѣ пробы, на полгода. Проба протянулась до трехъ четвертей года; потомъ, стосковавшись по [do] кабакѣ [VI prz.], Собѣская убѣжала ночью [w nocy] въ [na] деревню, а [zoś] ея мѣсто заняла «дура-Зоська» [głupia Zośka], опять на полгода.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30; 172].

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[188] Zagroda. Это слово употребляется въ польскомъ языкѣ въ нѣсколькихъ значеніяхъ. Дословно, оно обозначаетъ огражденное мѣсто—*ограду*, и въ этомъ смыслѣ оно употреблено въ нашемъ текстѣ, такъ какъ всякій *хуторъ* имѣетъ ограду. То же самое слово обозначаетъ также какой-нибудь *заборъ*, а также *препятствіе*, которое *загораживаетъ* дорогу.

---

[189] Serwitut. Значеніе этого слова тѣсно связано съ крестьянскимъ бытомъ. Когда произошло освобожденіе крестьянъ, и имъ были розданы земли, тогда же было предоставлено крестьянамъ право пользоваться нѣкоторыми привиллегіями. Такъ, они имѣютъ право пользоваться лѣсомъ владѣльца, пастбищемъ для скота. Это именно право и названо въ польскомъ языкѣ Serwitut отъ французскаго слова: *servir* (сэр-ві′р) служить, ибо имъ прислуживаетъ это право.

---

[190] Komornik — происходитъ отъ слова *komora*, что означаетъ избу. Въ деревняхъ называютъ komornikiem того, кто, не имѣя собственнаго дома, долженъ нанимать квартиру у другихъ. Отсюда происходитъ слово *komorne*—плата за квартиру.

Komornik имѣетъ еще другое значеніе; подъ этимъ словомъ подразумѣваютъ въ Польшѣ частнаго пристава при мировыхъ и окружныхъ судахъ.

---

[191] Д. Рѣшенія упражненій и задачъ предшествующаго выпуска.

(Упр. 11—14; 20—22) [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22) [46]

Къ 168. Разговоръ 19.—1. Почему вы [милостивый государь] не танцуете?—

2. (Я) только что танцовалъ и [есмь] усталъ.—3. Можетъ-быть у васъ нѣтъ [мил. гос. не имѣетъ] дамы [tancerki], могу васъ [м. г.] представить m-elle X (иксъ).—4. Очень вамъ [сударыня] буду за это благодаренъ.—5. Ну [слѣдовательно] идемте [иди милост. госуд.].—6. Представляю тебѣ г. У (игрэк), постарайтесь, чтобы вамъ не было скучно.—7. Относительно этого будьте [пусть сударыня будетъ] совершенно спокойны: въ обществѣ барышень я никогда не скучаю.

Къ 184. Разговоръ 20.—1. Любители вы [любитъ-ли сударыня] танцовать? — 2. О, да; (я) танцую много и съ увлеченіемъ.—3. Какой танецъ вы [сударь.] любите больше всего?—4. (Я) очень люблю вальсъ и мазурку.—5. Вотъ кстати начали играть вальсъ. могу васъ [сударыня] просить [służyć]? — 6. Съ величайшею охотой.—7. Гдѣ вы [сударыня] желаете сѣсть?—8. Вотъ два порожнихъ стула; можемъ ихъ занять.—9. Какъ (я) [есмь] устала! можетъ быть. перейдемъ въ [do] буфетъ, (я) велю подать себѣ стаканъ лимонада.—10. Но уже всѣ идутъ ужинать [на ужинъ], тамъ вы [сударыня] отдохнете.—11. Ну такъ пойдемъ [двинемся] ужинать [на ужинъ].

Рѣшеніе задачи 22 [161].—1. Пойдемте [пойди м. г.] со мной въ [na] концертъ или въ [do] театръ.—2. Король и принцы идутъ въ [do] церковь.—3. Богъ прощаетъ людямъ.—4. Дайте денегъ бѣднымъ.—5. Онъ выходитъ изъ кабинета.—6. Я купилъ золотые и двое серебряныхъ часовъ. — 7. Невѣждамъ охотно прощаютъ. — 8. На рыбномъ рынкѣ есть [суть] рыбы всѣхъ сортовъ: угри, щуки, карпы и лини. — 9. Отъ Берлина до Шарлоттенбурга [есть] одна миля [дороги].—10. «Панъ Тадеушъ» Мицкевича [есть] прекрасная поэма.

Рѣшеніе задачи 23. [161].—1. Czy pan idzie do muzeum. —2. Idę z kościoła.—3. Na tych polach sieją jęczmiona i owsy; tam jest także dużo kartofli.—4. Dajcie mi kawałek chleba.—5. On porównywa zamek z pałacem.—6. Paryż jest większy od Wiednia i Berlina.—7. Ja mówię o księciu.—8. Lubię śmiałych ludzi.—9. Z Poczdamu do Berlina—cztery mile. — 10. Czyś pan widział Drezno i Lipsk.

Рѣшеніе задачи 24. [164].

Liczba pojedyńcza.

Przyp. I.	twój brat	nasza siostra	wasze pole
» II.	twojego brata	naszej siostry	waszego pola
» III.	twojemu bratu	naszej siostrze	waszemu polu
» IV.	twojego brata	naszą siostrę	wasze pole
» VI.	twoim bratem	naszą siostrą	waszem polem
» VII.	(o) twoim bracie	(o) naszej siostrze	(o) waszem polu

Liczba mnoga.

Przyp. I.	twoi bracia	nasze siostry	wasze pola
» II.	twoich braci	naszych sióstr	waszych pól
» III.	twoim braciom	naszym siostrom	waszym polom
» IV.	twoich braci	nasze siostry	wasze pola
» VI.	twoimi braćmi	naszemi siostrami	waszemi polami
» VII.	(o) twoich braciach	(o) naszych siostrach	(o) waszych polach

Рѣшеніе задачи 25. [165].

Liczba pojedyńcza.

Przyp. I.	sam pan	owa ryba	tamto dzieło
» II.	samego pana	owej ryby	tamtego dzieła
» III.	samemu panu	owej rybie	tamtemu dziełu
» IV.	samego pana	ową rybę	tamto dzieło
» VI.	samym panem	ową rybą	tamtem dziełem
» VII.	(o) samym panu	(o) owej rybie	(o) tamtem dziele

Liczba mnoga.

Przyp. I.	sami panowie	owe ryby	tamte dzieła
» II.	samych panów	owych ryb	tamtych dzieł
» III.	samym panom	owym rybom	tamtym dziełom
» IV.	samych panów	owe ryby	tamte dzieła
» VI.	samymi panami	owemi rybami	tamtemi dziełami
» VII.	(o) samych panach	(o) owych rybach	(o) tamtych dziełach

Рѣшеніе задачи 26. [169]. *Грамматическій разборъ.*

piętro	przyp. I licz. poj.	piętro
drzewami	przyp. VI licz. mn.	drzewo
oko	przyp. I licz. poj.	oko
żytem	przyp. VI licz. poj.	żyto
niebo	przyp. I licz. poj.	niebo

Рѣшеніе задачи 27. [169] (не требуется).

Рѣшеніе задачи 28. [181].

Liczba pojedyńcza.

	r. męski.		r. żeński.	r. nijaki.
Przyp. I.	czyj	koń	czyja wieś	czyje wzgórze
» II.	czyjego	konia	czyjej wsi	czyjego wzgórza
» III.	czyjemu	koniowi	czyjej wsi	czyjemu wzgórzu
» IV.	czyjego	konia	czyją wieś	czyje wzgórze
» VI.	czyim	koniem	czyją wsią	czyjem wzgórzem
» VII.	(w) czyim	koniu	(w) czyjej wsi	(w) czyjem wzgórzu

Liczba mnoga.

Przyp. I.	czyje	konie,	wsie,	wzgórza
» II.	czyich	koni,	wsi	wzgórz
» III.	czyim	koniom,	wsiom,	wzgórzom
» IV.	czyje	konie,	wsie,	wzgórza
» VI.	czyjemi	końmi,	wsiami,	wzgórzami
» VII.	(w) czyich	koniach,	wsiach,	wzgórzach

Рѣшеніе задачи 29. [183].

Склоненіе *zaimków nikt* и *cobądź.*

Przyp. I.	nikt	cobądź
» II.	nikogo	czegobądź
» III.	nikomu	czemubądź
» IV.	nikogo	cobądź
» VI.	nikim	czembądź
» VII.	(w) nikim	(w) czembądź

Рѣшеніе задачи 30. [185]. *Грамматическій разборъ.*

(w) krańcu	I sza	dekl.,	r. m.,	l. p.,	prz.	VII my	kraniec
doliny	III cia	»	» ż.	» p.	»	II gi	dolina
brzeg	I sza	»	» m.	» p.	»	I szy	brzeg
amfiteatrem	I sza	»	» m.	» p.	»	VI ty	amfiteatr
gromadkę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	gromadka
pagórków	I sza	»	» m.	» mn.	»	II gi	pagórek
kopce	I sza	»	» m.	» mn.	»	I szy	kopiec
(w) okolicy	III cia	»	» ż.	» p.	»	VII my	okolica
sosną	III cia	»	» ż.	» p.	»	VI ty	sosna
szczycie	I sza	»	» m.	» p.	»	VII my	szczyt
gospodarza	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	gospodarz
Józefa	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	Józef
Ślimaka	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	Ślimak
chata	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	chata
drzwiami	IV ta	»	» ż.	» mn.	»	VI ty	drzwi
gościńca	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	gościniec
miejsca	II ga	»	» n.	» p.	»	II gi	miejsce
dolinę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	dolina
wsi	IV ta	»	» ż.	» p.	»	II gi	wieś
posiadłość	IV ta	»	» ż.	» p.	»	I szy	posiadłość
pustelnia	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	pustelnia
dworu	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	dwór
gruntu	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	grunt
wschodu	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	wschód
rzeki	III cia	»	» ż.	» p.	»	II gi	rzeka
Białki	III cia	»	» ż.	» p.	»	II gi	Białka
zachodu	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	zachód
(przy) drodze	III cia	»	» ż.	» p.	»	VII my	droga
budynki	I sza	»	» m.	» mn.	»	I szy	budynek
podwórka	II ga	»	» n.	» p.	»	II gi	podwórko
stajnia	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	stajnia
oborą	III cia	»	» ż.	» p.	»	VI ty	obora
chlewkiem	I sza	»	» m.	» p.	»	VI ty	chlewek
dachem	I sza	»	» m.	» p.	»	VI ty	dach
stodoła	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	stodoła
szopa	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	szopa
(na) wozy	I sza	»	» m.	» mn.	»	IV ty	wóz
boków	I sza	»	» m.	» mn.	»	II gi	bok
dziedzińca	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	dziedziniec
chłopi	I sza	»	» m.	» mn.	»	I szy	chłop
(na) wygnaniu	II ga	»	» n.	» p.	»	VII my	wygnanie
sybirak	I sza	»	» m.	» p.	»	I szy	sybirak
kościoła	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	kościół
gęby	III cia	»	» ż.	» p.	»	II gi	gęba
pustka	III cia	»	» ż.	» p.	»	I szy	pustka
(w) jesieni	IV ta	»	» ż.	» p.	»	VII my	jesień
(przy) dniu	I sza	»	» m.	» p.	»	VII my	dzień
(na) wzgórzu	II ga	»	» n.	» p.	»	VII my	wzgórze
figurę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	figura
parobka	I sza	»	» m.	» p.	»	II gi	parobek
parę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	para
koni	I sza	»	» m.	» mn.	»	II gi	koń
ziemię	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	ziemia
żonę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	żona
dziewczynę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	dziewczyna
najmitkę	III cia	»	» ż.	» p.	»	IV ty	najmitka
(w) spódnicach	III cia	»	» ż.	» mn.	»	VII my	spódnica
kartofle	I sza	»	» m.	» mn.	»	IV ty	kartofel

Рѣшеніе задачи 31. [185].

Osobowe zaimki: on, na niem, go, z nich, niemi, z niej, mu, nam.

Z. zwrotny: się.

Z. dzierżawcze: (нѣтъ).

Z. wskazujące: to, owej.

Z. pytające: (нѣтъ).

Z. względne: którą, który.

Z. nieokreślne: inny, wszystko.

---

[192] Экзаменъ.

1. Повторите все, что было сказано и пройдено о *deklinacyach rzeczowników* и *zaimków*. Уясните себѣ раздѣленіе *zaimków* на шесть классовъ. Припомните всѣ неправильности и исключенія.

2. **Слова.** Возможно, что многимъ изъ учащихся не понравится заучиваніе словъ, но каждый поймет, что при изученіи иностраннаго языка безъ этого обойтись никакъ невозможно. Мы сдѣлали все возможное, чтобы облегчить и, по возможности, придать интересъ занятіямъ, остальное — уже дѣло учащагося.

Какой пріемъ заучиванія былъ рекомендованъ въ этой книгѣ? [161 A].

3. **Двухсторонній переводъ.** Какой новый пріемъ рекомендованъ для этого въ предшествующемъ выпускѣ? [172].

(Упр. 15). **E. Грамматика.** [38]

[193] Задачи къ склоненіямъ.

Задача 32.

A. Усвойте слова [161 A].

powiesić	(по-вѣ′-сіт͡ьъ)	повѣсить.
firanka	(фі-ра′н-ка)	штора.
dostać	(до′-стат͡ьъ)	получить.
bransoletka	(бран-со-лъэ′т-ка)	браслетъ.
dosyć	(до′-сыт͡ьъ)	довольно.
chleb	(хлъэб)	хлѣбъ.
ser	(сэр)	сыръ.
magazyn	(ма-га′-зын)	магазинъ.
towar	(то′-вар)	товаръ.
pokup	(по′-куп)	спросъ.
oliwa	(о-лъі′-ва)	масло.
ryż	(рыш)	рисъ.
jedwab	(е′-дваб)	шелкъ.
bawełna	(ба-вэ′л-на)	хлопчатая бумага.
mianowicie	(мі͡а-но-ві′-т͡ьъ)	именно.
kucharka	(ку-ха′р-ка)	кухарка.
wędlina	(вэ^{н}-длъі′-на)	ветчина.
wino	(ві′-но)	вино.
piwo	(пі′-во)	пиво.
metal	(мэ′-галъ)	металлъ.
ołów	(о′-лув)	свинецъ.
mięso	(мі͡э$^{н′}$-со)	мясо.
willa	(ві′лъ-лъа)	дача.
okrążać	(о-кро$^{н′}$-жат͡ьъ)	окружать.
wysokość	(вы-со′-косът͡ьъ)	высота.
zdawać się	(зда′-ват͡ьъ сі͡э^{н})	казаться, походить.
przyjaciółka	(пшы-я-т͡ьі͡у′л-ка)	подруга.
bukiet	(бу′-кѣт)	букетъ.
Warszawa	(Вар-ша′-ва)	Варшава.
wybierać się	(вы-бѣ′-рат͡ьъ сі͡э^{н})	собираться.
Nicea	(Ни-цэ′-а)	Ницца.

Б. Теперь переведите.

1. Powieście firanki na oknach.—2. Co tylko przybywam z letniego mieszkania.—3. Ona dostała tę bransoletkę od dzieci naszego sąsiada.—4. Mam dosyć chleba, sera i wody.—5. W naszym magazynie są towary, które maję bardzo wielki pokup; mianowicie: oliwa, ryż, jedwab, bawełna.—6. Dajcie mi szklankę wina!—7. Nasza kucharka kupiła wina, piwa, wędlin i mięsa.—8. Ten metal nie jest ani złotem, ani ołowiem, tylko srebrem.—9. Tamte piękne wille są okrążone obszernemi ogrodami.—10. Z wysokości tej góry domy zdają się być maleńkiemi chatkami.—11. Jadę z Warszawy, a wybieram się do Nicei.

Задача 33.

A. Заучите слова: [см. 161 A].

kawiarnia	(ка-ві͡а′р-ні͡а)	кофейная.
zwrócić	(звру′-т͡ьіт͡ьъ)	возвратить.
wolność	(во′лъ-носът͡ьъ)	свобода.
niewolnik	(нѣ-во′лъ-нік)	рабъ.
sprawiedliwość	(спра-вѣ-длъі′-восът͡ьъ)	справедливость

naród	(на′-руд)	народъ.
poczta	(по′-чта)	почта.
wracać	(вра′-цаѣ̆ᵇ)	возвращать.
nauczyciel	(на-у-чы-ѣ̆лᵇ)	учитель.
mnóstwo	(мну′-ство)	множество.
gruszka	(гру′-шка)	груша.
jabłko	(я′-бл-ко)	яблоко.
śliwka	(сᵇлᵇі′в-ка)	слива.
wiśnia	(ві′сᵇ-нa͡)	вишня.
wróg	(вруг)	врагъ.
Wisła	(ві′-сла)	Висла.
powierzyć	(по-вѣ̆′-жыѣ̆ᵇ)	довѣрить.
sekret	(сэ′-крэт)	секретъ, тайна.
wiara	(вa͡′-ра)	вѣра, довѣріе.
Szwajcarya	(Швай-ца′-рья)	Швейцарія.
nizina	(ні-зі′-на)	низменность.
przechadzać się	(пшэ-ха′-дза͡ѣ̆ᵇ сэ͡ᴴ)	гулять.

Б. Теперь переведите:

1. Я иду въ кофейную. — **2.** Возвратили свободу рабамъ.—**3.** Видишь-ли ты сыновей и дочерей учителя?—**4.** Онъ говоритъ о справедливости и свободѣ народовъ.—**5.** Ты возвращаешься съ почты.—**6.** Я съѣлъ сегодня множество фруктовъ: грушъ, яблокъ, сливъ и вишенъ.—**7.** У нея [она имѣетъ] много подругъ и мало враговъ.—**8.** Рѣка Висла несетъ свои воды въ океанъ.—**9.** Онъ довѣрилъ свою тайну лицамъ, достойнымъ довѣрія.—**10.** Въ Швейцаріи есть [суть] высокія горы и пріятныя низменности.—**11.** Женщина съ ребенкомъ прогуливаются по саду.

[194] Задачи къ мѣстоименіямъ.

Задача 34. (*Zaimki dzierżawcze*).

А. Усвойте слова [161 А]:

przybory do pisania	(пшы-бо′-ры до пі-са′-нa͡)	письменный приборъ.
pokój	(по′-куй)	комната.
pożyczyć	(по-жы′-чыѣ̆ᵇ)	одолжить.
pożycz	(по′жыч)	одолжи.
obsadka	(об-са′д-ка)	ручка для пера.
gdyż	(гдыш)	такъ какъ.
gdzieś	(гдзѣсᵇ)	гдѣ-то.
zaginąć	(за-гі′но͡ᴴѣ̆ᵇ)	затеряться.
obecnie	(о-бэ′-цнѣ)	теперь.
bawić	(ба′-віѣ̆ᵇ)	проводить время
zlewać	(злᵇэ′-ваѣ̆ᵇ)	изливать.
dobrodziejstwo	(до-бро-дзѣ̆′й-ство)	благодѣяніе.
zaś	(засᵇ)	а.
srogi, —a, —ie	(сро′-гі)	строгій, —ая, —ое.
przybyć	(пшы′-быѣ̆ᵇ)	прибыть.
jutro	(ю′-тро)	завтра.
zięć	(зі͡э͡ᴴѣ̆ᵇ)	зять.
sprzedać	(спшэ′-даѣ̆ᵇ)	продать.
opiekun	(о-пѣ̆′-кун)	опекунъ.
sąsiadka	(со͡ᴴ-сa͡′д-ка)	сосѣдка.
podobny	(по-до′-бны)	похожій.

Б. Теперь переведите:

1. Gdzie są **moje** przybory do pisania? Są w **moim** pokoju.—**2.** Pożycz mi **swej** obsadki, gdyż **moja** gdzieś zaginęła.—**3.** Pan N. jest obecnie w Lipsku; a gdzie bawi **jego** żona? Ona bawi u **swych** rodziców.—**4.** Bóg zlewa **swe** dobrodziejstwa na wszystkich ludzi.—**5.** **Jego** matka jest bardzo srogą; **moja** matkai **twoja** nie są tak srogie.—**6.** **Moje** siostry już przybyły ze **swemi** dziećmi; **ich** mężowie przybędą jutro rano.—**7.** Sąsiad **mego** zięcia sprzedał **swoją** posiadłość.—**8.** Sąsiadka **waszego** opiekuna także sprzedała **swoją** posiadłość.—**9.** **Jego** bracia i siostry sprzedali **swą** posiadłość.—**10.** **Twoja** żona jest podobna do **mojej**.—**11.** **Wasi** przyjaciele już pokończyli **swe** roboty, a **nasi** **ich** jeszcze nie ukończyli.

Задача 35. [Еще *zaimki dzierżawcze* 164].

А. Сперва усвойте [161 А]:

szyba	(шы′-ба)	стекло.
kuzynka	(ку-зы′н-ка)	кузина (родственница).
rękawiczka	(рэ͡ᴴ-ка-ві′ч-ка)	перчатка.

rękawicznik	(рэ^{н}-ка-ві′ч-нік)	перчаточникъ.
jubiler	(ю-бі′-л^{ь}эр)	ювелиръ.
szewc	(шэвц)	сапожникъ.
ożenić się	(о-жэ′-ніт^{ь} сі̯э^{н})	жениться.
krawiec	(кра′-вѣц)	портной.
cnota	(цно′-та)	добродѣтель.
cnotliwy,—a,—e	(цно-тл^{ь}і′-вы, а,—э)	добродѣтельный—ая—ое.
także	(та′к-жэ)	тоже.
mieszkanie	(мѣ-шка′-нѣ)	жилище.
blizko	(бліз-ко)	близъ.
rozwiązać	(роз-ві̯о^{н}′заѣ)	рѣшить.
rozwiązaliście	(роз-ві̯о^{н}-за′-л^{ь}і-с^{ь}т̑ѣ)	вы рѣшили.
zadanie	(за-да′-нѣ)	задача.

Б. Теперь переведите:

1. Моя комната мала, ваша велика.—**2.** Стекла вашего окна малы. — **3.** Моя кузина (родственница) купила перчатки у своего перчаточника. — **4.** Мои кузины купили браслеты у своего ювелира. — **5.** Господа Ж. уѣхали безъ [своихъ] женъ.—**6.** Ваши и мои сестры нарвали цвѣтовъ на нашихъ лугахъ.—**7.** Сынъ моего сапожника женился на [z] дочери вашего портного.—**8.** Передай этотъ букетъ розъ твоей подругѣ.—**9.** Его жена больна.—**10.** Его жилище [есть] близъ моего.—**11.** Рѣшили-ли вы ваши [свои] задачи? Да, [мил. государь], мои братья тоже сдѣлали свои.

Задача 36. [*Zaimki wskazujące* 165],

А. Сперва усвойте [161 А]:

zwilżać	(зві′л^{ь}-жа̑ѣ^{ь})	орошать.
odzież	(о′-д͡зѣш)	платье.
znoszony	(зно-шо′-ны)	поношенный.
bohater	(бо-ха′-тэр)	герой.
wziąść	(взі̯о^{н}с^{ь}т̑ѣ^{ь})	взять.
wziął	(взі̯о^{н}л)	взялъ.
szturm	(штурм)	приступъ.
forteca	(фор-тэ′-ца)	крѣпость.
gorliwość	(гор-л^{ь}і′-вос^{ь}т̑ѣ^{ь})	усердіе.
gorliwy,—a,—e	(гор-л^{ь}і′-вы, --а,—э)	усердный,—ая —ое.
podobać się	(по-до′-ба̑ѣ^{ь} сі̯э^{н})	нравиться.
podoba mi się	(по-до′-ба мі сі̯э^{н})	нравится мнѣ.
zadowolony—a—e	(за-до-во-л^{ь}о′-ны)	доволенъ, —льна,—льно.
kontent—a—e	(ко′н-тэнт, —а,—э)	
szczęście	(щэ^{н}′с^{ь}-т̑ѣ)	счастье.
szczęśliwy—a—e	(щэ^{н}-с^{ь}л^{ь}і′-вы, —а,—э)	счастливый,—ая,—ое.
los	(л^{ь}ос)	судьба, участь.
zwierzę (5 скл)	(звѣ′-жэ^{н})	животное.
zwierzęta	(звѣ-жэ^{н}′-та)	животныя.
domowy	(до-мо′-вы)	домашній.
wychowywać	(вы-хо-вы′-ва̑ѣ^{ь})	воспитывать.
wychowywa	(вы-хо-вы′-ва)	воспитываетъ.
wychowaniec	(вы-хо-ва′-нѣц)	воспитанникъ.
wybierać	(вы-бѣ′-ра̑ѣ^{ь})	выбирать.
wybierajcie	(вы-бѣ-ра′й-т̑ѣ)	выбирайте.

Б. Теперь переведите:

1. **Ta** wielka rzeka zwilża **ten** przyjemny kraj.—**2.** Odzież **tamtego** człowieka jest bardzo znoszona. — **3.** Dajcie **te** jabłka **owym** dzieciom. — **4.** **Ow** bohater wziął szturmem **tamtą** fortecę. — **5.** Gorliwość **tego** młodego człowieka podoba mi się.—**6.** Zwierzęta domowe są **to takie**, które człowiek wychował przy sobie.—**7.** Wybierajcie pomiędzy **temi** kwiatami; bierzcie **te** lub **tamte**.

Задача 37. [Еще *zaimki wskazujące* 165].

А. Сперва заучите [161 А.].

zasługiwać	(за-слу-гі′-ва̑ѣ^{ь})	заслуживать.
zasługuje	(за-слу-гу′-е)	заслуживаетъ.
zasługa	(за-слу′-га)	заслуга.
litość	(л^{ь}і′-тос^{ь}т̑ѣ^{ь})	сожалѣніе.
litować się	(л^{ь}і-то′-ва̑ѣ^{ь} сі̯э^{н})	сожалѣть.
umrzeć	(у′-мжэ̑ѣ^{ь})	умереть.

umarł	(у′-марл)	умеръ.
apopleksya	(а-по-плъэ′-ксъя)	апоплектическій ударъ.
uderzenie krwi	(у-дэ-жэ′-нѣ крві)	
dzisiaj	(д͡зі′-сі͡ай)	сегодня.
jechać	(е′-хат̈ь)	ѣхать.
pojedziemy	(по-е-д͡зѣ′-мы)	поѣдемъ.
kora	(ко′-ра)	кора.
gnić	(гніт̈ь)	гнить.
zgniły,—a, —e	(згні′-лы,—а, —э)	гнилой,—ая, —ое.
pracować	(пра-цо′-ват̈ь)	работать.
pracuję	(пра-цу′-ю̄н)	я работаю.
dzieło	(д͡зѣ′-ло)	сочиненіе.
cztery	(чтэ′-ры)	четыре.
rok	(рок)	годъ.
lata	(лъа′-та)	годы.
myśleć	(мы′-сьлъэт̈ь)	думать.
myśli	(мы′-сьлъі)	думаетъ.
zapominać	(за-по-мі′-нат̈ь)	забывать.
zapominajcie	(за-по-мі-на′й-т̈ѣ)	забывайте.
ani... ani	(а′ні... а′-ні)	ни... ни...
kochać	(ко′-хат̈ь)	любить.
kocha	(ко′-ха)	любитъ.
powinien, —a,—o	(по-ві′-нѣн)	долженъ, обязанъ.
powinność	(по-ві′н-носьт̈ь)	обязанность.
rzecz	(жэч)	вещь, дѣло.
sprawa	(спра′-ва)	дѣло.
ruina	(ру-і′-на)	погибель.
prowadzić	(про-ва′-д͡зіт̈ь)	вести.
prowadzi	(про-ва′-д͡зі)	ведетъ.
rodzina	(ро-д͡зі′-на)	семейство.
apartament	(а-пар-та′-мэнт)	комната.
wchodzić	(вхо′-д͡зіт̈ь)	входить.
wchodzi się	(вхо′-д͡зі сі͡эн)	входятъ.
wyjście	(в′ый-сьт̈ѣ)	выходъ.

Б. Теперь переведите:

1. Этотъ молодой человѣкъ заслуживаетъ [на] большого сожалѣнія.—**2.** Отецъ этихъ дѣтей умеръ отъ [на] апоплектическаго удара.—**3.** Сегодня мы поѣдемъ въ Дрезденъ. — **4.** Кора этого дерева [есть] гнила.—**5.** Я работаю надъ этимъ сочиненіемъ уже четыре года.—**6.** Онъ думаетъ то о томъ, то о другомъ.—**7.** Не забывайте ни благодѣяній Бога, ни благодѣяній вашихъ родителей. — **8.** Кто любитъ Бога, долженъ Ему молиться.—**9.** Это такое дѣло, которое ведетъ къ погибели меня и мое семейство.—**10.** У этого дома [этотъ домъ имѣетъ] двѣ двери; черезъ эту входятъ въ [do] комнаты, а черезъ ту [есть выходъ] во дворъ.

Задача 38. [*Zaimki pytające 181*].

А. Сперва усвойте [161А]:

książka	(ксю̄н′ш-ка)	книга.
czytać	(чы′-тат̈ь)	читать.
czytałeś	(чы-та′-лэсь)	ты читалъ.
wspaniała	(вспа-ні͡а′-ла)	прекрасная.
myśl	(мысьлъ)	мысль.
mówić	(му′-віт̈ь)	говорить.
mówisz pan	(му′-віш пан)	говорите вы.
pora	(по′-ра)	пора.
pora roku	(по′-ра ро′-ку)	время года.
przekładać	(пшэ-кла′-дат̈ь)	предпочитать
lato	(лъа′-то)	лѣто.
zima	(зі′-ма)	зима.
dużo	(ду′-жо)	много.
więcej	(ві͡эн′-цэй)	больше.
najwięcej	(най-ві͡эн′-цэй)	больше всего.
pani	(па′-ні)	дама.
zająć się	(за′-ю̄нт̈ь сі͡эн)	заняться, ухаживать.
teraz	(тэ′-раз)	теперь.
zająłeś się	(за-ю̄н′-лэсь сі͡эн)	ты занялся, ухаживаешь.
podarunek	(по-да-ру′-нэк)	подарокъ.
opowiadać	(о-по-ві͡а′-дат̈ь)	разсказывать.
opowiadał	(о-по-ві͡а′-дал)	разсказывалъ.
opowiadanie	(о-по-ві͡а-да′-нѣ)	разсказъ.
przedstawienie	(пшэд-ста-вѣ′-нѣ)	представленіе, спектакль, зрѣлище.
przedstawiać	(пшэд-ста′-ві͡ат̈ь)	представлять.
otrzymać	(о-тшы′-мат̈ь)	получить.
otrzymałeś	(о-тшы-ма′-лэсь)	получилъ.

wiadomość	(вiа̑-до′-мосьт̑ь)	извѣстіе.
nowina	(но-вi′-на)	
wiadomo	(вiа̑-до′-мо)	извѣстно.
należeć	(на-лъэ′-жэт̑ь)	принадлежать.
należy	(на-лъэ′-жы)	принадлежитъ.
robić	(ро′-бiт̑ь)	дѣлать.
robi się	(ро′-бi-сiэ̑н)	дѣлается.
myśleć	(мы′-сьлъэт̑ь)	думать.
myślałeś	(мы-сьлъа′-лэсь)	ты думалъ.
cały	(ца′-лы)	цѣлый.
dzisiejszy	(дзȋ-сѣ′й-шы)	сегодняшній.

Б. Теперь переведите:

1. **Jaką** książkę czytałeś teraz? — 2. **Co za** wspaniała myśl.—3. **Co** to za ludzie?—4. **O których** ludziach mówisz pan?—5. **Którą** porę roku przekładasz pan nad inne, lato czy zimę?—6. **Który** z tych panów podoba ci się najwięcej?—7. **Którą** z tych pań zająłeś się?—8. **Któremu** z twoich przyjaciół zrobiłeś ten podarunek?—9. **Kto** wam to opowiadał?—10. **Kogo** widziałeś na przedstawieniu?—11. **Od kogo** otrzymałeś tę wiadomość?—12. **Do kogo** należy ten piękny dom?—13. **Co** mi tam będziesz opowiadał?—14. **Z czego** to się robi?—15. **O czem** myślałeś cały dzień dzisiejszy?

Задача 39. [Еще *zaimki pytające* 181].

А. Сперва усвойте [161А]:

pieczeń	(пѣ′-чэнь)	жаркое.
studjować	(сту-дъё′-ват̑ь)	изучать.
studjujecie	(сту-дъю-е′-т̑ѣ)	изучаете.
strzedz	(стшэц)	опасаться, стеречься.
wystrzegać	(вы-стшэ′-гат̑ь)	
musimy	(му-сi′-мы)	мы должны.
nieść	(нѣсьт̑ь)	нести.
nosić	(но′-сит̑ь)	носить.
przynosić	(пшы-но′-сит̑ь)	приносить.
przynosisz	(пшы-но′-сiш)	приносить.
dać	(дат̑ь)	дать.
dacie	(да′-т̑ѣ)	вы дадите.
grzechotka	(гжэ-хо′т-ка)	погремушка.
grzechotać	(гжэ-хо′-тат̑ь)	гремѣть.
ołówek	(о-лу′-вэк)	карандашъ.
pisać	(пi′-сат̑ь)	писать.
piszesz	(пi′-шэш)	пишешь.
list	(лъiст)	письмо.
nowy, —a, —e	(но′-вы)	новый, —ая, —ое.
nowszy, —a, —e	(но′-вшы, —а, —э)	болѣе новый.
najnowszy, —a, —e	(най-но′-вшы, —а, —э)	новѣйшій, —ая, —ое.
wynaleźć	(вы-на′-лъэзьт̑ь)	найти.
wynalazek	(вы-на-лъа′-зэк)	изобрѣтеніе.
pierwszy	(пѣ′рв-шы)	первый.
pierwszeństwo	(пѣрв-шэ′нь-ство)	первенство, предпочтеніе.
wymowa	(вы-мо′-ва)	краснорѣчіе.
wymowny —a, —e	(вы-мо′-вны, —а, —э)	краснорѣчивый, —ая, —ое.
wymowniejszy, —a—e	(вы-мо-внѣ′й-шы)	краснорѣчивѣе
Cycero	(цы-цэ′-ро)	Цицеронъ.
przewodnik	(пшэ-во′-днiк)	проводникъ.
wodzić	(во′-дзiт̑ь)	водить.
chcieć	(хт̑ѣт̑ь)	хотѣть.
chcesz	(хцэш)	хочешь.
przewodniczyć	(пшэ-во-днi′-чыт̑ь)	быть проводникомъ.
miasto	(мiа̑′-сто)	городъ.
miasteczko	(мiа̑-стэ′ч-ко)	городокъ.
niegodziwy, —a, —e	(нѣ-го-дзi′-вы, —а, —э)	гнусный, —ая, —ое.
obrzydliwy, —a, —e	(о-бжы-длъi′-вы, —а, —э)	
obrzydliwszy, —a, —e	(о-бжы-длъi′-вшы, —а, —э)	гнуснѣе.
kłamstwo	(кла′м-ство)	ложь.
żalić się	(жа′-лъiт̑ь сiэ̑н)	жаловаться.
żałować	(жа-ло′-ват̑ь)	жалѣть.
żalisz się	(жа′-лъiш сiэ̑н)	жалуешься.
często *przys.*	(чэн′-сто)	часто.
częściej	(чен′-сьт̑ѣй)	чаще.
lekcja	(лъэ′к-цъя)	урокъ.
zadanie	(за-да′-нѣ)	

Б. Теперь переведите:

1. Какое жаркое вы любите больше всего?—2. Что это за грамматика, ко-

торую вы изучаете?—3. Какихъ вратовъ нужно намъ [мы должны] опасаться?—4. Какія новости принесъ [приносишь] ты мнѣ?—5. Изъ какой страны [есть] этотъ молодой человѣкъ?—6. Которымъ дѣтямъ дадите вы эти погремушки?—7. Который изъ этихъ карандашей [есть] наилучшій?—8. Которому изъ твоихъ братьевъ пишешь ты это письмо?—9. Которому изъ новѣйшихъ изобрѣтеній отдали бы вы предпочтеніе? — 10. Кто былъ краснорѣчивѣе [nad] Цицерона?—11. Отъ кого получила ваша сестра этотъ букетъ?—12. Чья эта книга?—13. Кого хотите вы имѣть [za] проводникомъ въ этомъ городѣ.—14. Что можетъ быть гнуснѣе лжи [...надъ ложь]?—15. На что жалуетесь вы, мой другъ?—16. О чемъ думаете вы чаще, чѣмъ о вашихъ урокахъ?

[194A]. Въ этомъ урокѣ за недостаткомъ мѣста, отдѣлы «**Ж. Словообразованіе**» и отд. «**И. Разговоры**» выпущены. Помѣщеніе этихъ отдѣловъ будетъ и впредь зависѣть отъ размѣровъ остающагося свободнаго мѣста.

(Упр. 17—19) **3. Бесѣда.** [12]

1) Kto pasł krowy między wzgòrzami?

2) Co robił (по′-білъ, что дѣлалъ...) przytem? (Wyprawiał...).

3) Poszukawszy lepiej, cobyś (цо′-бысь, что-бы ты) znalazł?

4) Jak wyglądał (вы-гл$^{ъо^{н}}$′-дал, какъ выглядѣлъ...) Stasiek (Ста′-сѣк)? (On był...)

5) Co on robił?

6) Czem była ta zagroda? (Była...)

7) Co się działo (дзя̂′-ло, что случилось...) w niej? (Ten świat...)

8) Co miał Ślimak ongi (о′н-гі, нѣкогда)?

9) Co go wkrótce spotkało?

10) Jaka była pierwsza niespodzianka?

11) Jaka była druga (дру′-га, вторая) niespodzianka? (Gospodarstwo...)

12) Co było przyczyną (пшы-чы′-но^{н}, что было причиной...) tej ostatniej (о-ста′т-нѣй, послѣдней)? (Układ..)

13) Co wywołały te wypadki?

14) Co dokupił chłop?

15) Do czego począł wynajmować wiejskich robotników?

16) Co się stało (ста′-ло, что случилось...) w kilka lat później?

17) Co zrobiła wówczas Ślimakowa?

18) Jak długo (длу′-го, какъ долго...) przeciągnęła się próba?

19) Co się stało potem?

20) Kto zajął miejsce Sobieskiej (собѣ-скѣй)?

I. Плавное чтеніе.

(Упражн. 23) [47]

Między wzgórza″mi trzynastoletni Jędrek Ślimak zwykle pasł kro″wy, wyprawiając przytem dzi″wne łamańce. Lepiej zaś poszuka″wszy, znalazłbyś jeszcze ośmioletniego Sta″śka, z białemi jak len włosa″mi, który włóczył się po wąwo″zach, albo, siedząc na pagórku pod so″sną, zamyślony patrzał w doli″nę. Zagroda ta″, kropla w oceanie ludzkich intere″sów, była jednak odrę″bnym światem, który przechodził różne fa″zy i posiadał własną histo″ryę. Był naprzykład cza″s, że Józef Ślimak miał ledwie siedm morgów gru″ntu, a w chacie ty″lko żonę. Wkrótce jednak spotkały go dwie niespodzia″nki: żona powiła sy″na Jędrka, a gospodarstwo, skutkiem układu o serwitu″ty, powiększyło się o trzy″ morgi ziemi. Wypadki te wywołały du″żą zmianę w życiu chłopa; doku″pił bowiem krowę i wieprza i po″czął wynajmować wiejskich komorników do robót około swej zie″mi. W kilka lat pó″źniej przyszedł na świat dru″gi syn.

Wó″wczas Ślimakowa zgodziła sobie do pomocy starą wyrobnicę Sobie″ską, sposobem prò″by, na pół ro″ku. Próba przeciągnęła się do trzech kwarta″łòw; po″tem, stęsknio″na do karczmy, Sobieska uciekła w nocy na″ wieś, jej zaś mie″jsce zajęła «głupia Zo″śka», znowu na pół ro″ku.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

---

[195]

УРОКЪ 12.

(Упражн. 1—4)

А. Текстъ.

[28 и 57]

Slimakowej zdawało się, że po ukończeniu najpil-
сьльі-ма-ко′-вэй зда-ва′-ло сі͡эн, жэ по у-конь-чэ′-ні͡у най-піль-
Слимаковой казалось, что по окончаніи самой необ-

niejszej roboty, 1 będzie mogła obejść się bez sługi.]
нѣ′й-шэй ро-бо′-ты, бэн′-дз͡ѣ мо′-гла о′-бэйсьт͡ь сі͡эн бэз слу′-гі.
ходимой работы, будетъ могла обойти себя безъ прислуги.

2 «Głupia Zośka» przesiedziała u nich około sześciu lat,]
«глу′-пі͡а зо′сь-ка» пшэ-сѣ-дз͡іа′-ла у них о-ко′-ло шэ′-сьт͡іу льат,
«Глупая Зоська» просидѣла у нихъ около шести лѣтъ,

lecz choć 3 następnie poszła na służbę do dworu,] w chacie
льэч хот͡ь на-стэн′-пнѣ по′-шла на слу′-жбэн до дво′-ру, в ха′-т͡ѣ
но хотя затѣмъ пошла на службу до двора, въ хижинѣ

jednak 4 roboty nie ubyło.] Przyjęła więc gospodyni
е′-днак ро-бо′-ты нѣ у-бы′-ло. пшы-і͡эн′-ла ві͡энц го-спо-ды′-ні
однако работы не убывало. Приняла поэтому хозяйка

5 piętnastoletnią sierotę Magdę,] która, lubo 6 miała
пі͡эн-тна-сто-льэ′т-ні͡он сѣ-ро′-тэн ма′-гдэн, кту′-ра, льу′-бо мі͡а′-ла
пятнадцатилѣтнюю сироту Магду, которая, хотя имѣла

krowę, kilka zagonów ziemi i pół chaty,] wolała jednak
кро′-вэн, кі′ль-ка за-го′-нув зѣ′-мі і пул ха′-ты, во-льа′-ла е′-днак
корову, нѣсколько загоновъ земли и полъ избы, предпочитала однако

7 pojść między ludzi niż siedzieć na ojcowiźnie.] 8 Mówiła,
пуйсьт͡ь мі͡эн′-дзы льу′-дзі ніш сѣ′-дз͡ѣт͡ь на ой-цо-ві′зь-нѣ. му-ві′-ла,
итти между людей, нежели сидѣть на отцовскомъ. Говорила,

że stryj za mocno ją bijał,] dalsi zaś 9 krewni umieli
жэ стрый за мо′цно і͡он бі′-ял, да′ль-сі зась крэ′-вні у-мѣ′льі
что дядя слишкомъ сильно ее бивалъ, дальніе же родственники умѣли

tylko zachęcać ją do pokory,] twierdząc, że 10 im stryj
ты′ль-ко за-хэн′цат͡ь і͡он до по-ко′-ры, твѣ′р-дз͡онц, жэ ім стрый
только поощрять ее до смиренія, утверждая, что чѣмъ дядя

więcej kijów połamie, tem dla niej będzie lepiej.] Slimak
вiэ̂н′-цэй кі′-юв по-ла′-мѣ. тэм длъа нѣй бэн′-д͡зѣ лъэ′-пѣй. сълъі′-мак
больше палокъ изломаетъ, тѣмъ для нея будетъ лучше. Слимакъ

wciąż sam 11 pracował około roli,] rzadko wynajmując
вцю̂нш сам пра-цо′-вал о-ко′-ло ро′-лъі, жа′д-ко вы-най-му′ю̂нц
постоянно самъ трудился около пашни, рѣдко нанимая

robotników. Mimo to, tyle jeszcze miał czasu, że 12 chodził
ро-бот-ні′-кув. мі′-мо то, ты′-лъэ е′-щэ мі͡ал ча′-су, жэ хо′-д͡зіл
работниковъ. Несмотря на то, столько еще имѣлъ времени, что ходилъ

z końmi do dworu, albo żydkom,] 13 mieszkającym w
з ко′нъ-мі до дво′-ру, а′лъ-бо жы′д-ком, мѣ-шка-ю̂н′-цым в
съ лошадьми до двора, или евреямъ, живущимъ въ

osadzie,] 12 przywoził towary z miasta.] Dwór jednak
о-са′-д͡зѣ, пшы-во′-зіл то-ва′-ры з мі͡а′-ста. двур е′-днак
посадѣ, привозилъ товары изъ города. Дворъ однако

14 coraz częściej wzywał go do roboty.] więc 15 Ślimakowi
цо′-раз чэн′-сът̆ѣй взы′-вал го до ро-бо′-ты, вiэ̂нц сълъі-ма-ко′-ві
все чаще призывалъ его до работы, поэтому Слимаку

już nie wystarczali dzienni najemnicy,] i 16 począł oglądać
юш нѣ вы-стар-ча′-лъі дзѣ′н-ні на-ем-ні′-цы, і по′-чонл о-глъон′-дат̆ъ
уже не были достаточны поденщики, и началъ оглядывать

się za pomocnikiem stałym.]
сю̂н за по-моц-ні′-кѣм ста′-лым.
себя за помощникомъ постояннымъ.

---

[196] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [Ср. 29 и 57].

Слимаковой казалось, что по окончаніи самой необходимой работы, (она) будетъ въ состояніи [могла] обойтись безъ прислуги. «Дура-Зоська» просидѣла у нихъ около шести лѣтъ, но хотя потомъ пошла въ службу въ господскій домъ [do dworu], въ хижинѣ работы не убывало. Поэтому хозяйка приняла пятнадцатилѣтнюю сироту Магду, которая хотя имѣла корову, нѣсколько загоновъ земли и половину избы, однако предпочитала итти между людей, нежели сидѣть на отцовскомъ. (Она) говорила, что дядя слишкомъ сильно ее бивалъ, а [zaś] дальніе родственники умѣли только поощрять ее къ [do] смиренію, утверждая, что чѣмъ больше палокъ поломаетъ дядя, тѣмъ для нея будетъ лучше. Слимакъ постоянно самъ трудился на [около] пашнѣ, рѣдко нанимая работниковъ. Несмотря на то, у него было [онъ имѣлъ] еще столько времени, что (онъ) ходилъ съ лошадьми въ [do] усадьбу, или евреямъ, живущимъ въ посадѣ, привозилъ изъ города товары. Однако все чаще призывали его въ усадьбу [дворъ призывалъ ...] работать [до работы], поэтому Слимаку уже не было достаточно поденщиковъ [были достаточны поденщики], и (онъ) сталъ искать [оглядываться за] постояннаго помощника.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30; 172].

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10). [31].

[197] **„Głupia Zośka“.** Простой народъ, гдѣ бы то ни было, въ Россіи или въ Польшѣ, имѣетъ обыкновеніе давать людямъ прозвища. Эти прозвища входятъ затѣмъ во всеобщее употребленіе и никого не удивляютъ; даже тѣ, которые были прозваны, принимаютъ это прозвище и забываютъ иногда свою офиціальную фамилію. То же самое могло имѣть мѣсто и въ этомъ случаѣ; дѣвушка могла совсѣмъ не быть дурочкой, но разъ она была такъ прозвана, это прозваніе уже удержалось за ней навсегда.

Zośka—уменьшительное имя отъ *Zofia* (зо′-фі͡а); но все-таки въ такой формѣ заключается также много уничиженія. Въ простонародіи принято такимъ образомъ уменьшать крестныя имена; въ нашемъ разсказѣ мы уже встрѣчали нѣсколько подобныхъ примѣровъ; Jędrek отъ Jędrzej (і͡э^{н}′-джэй) или Andrzej (а′нджэй)—по-русски Андрей, Stasiek отъ Stanisław (ста-ні′-слав). Такъ какъ въ русскомъ языкѣ нѣтъ подобныхъ уменьшительныхъ именъ, поэтому мы слова Zośka не переводимъ.

---

[198] **Zagon**—обозначаетъ или мѣру земли или грядку. Крестьяне очень часто измѣряютъ участокъ земли *загонами*, причемъ на *mórg* считаютъ ихъ 20. Такъ какъ моргъ заключаетъ въ себѣ 300 квадратныхъ единицъ, называемыхъ *pręty* (прэ^{н}′ты), поэтому *zagon* равенъ 15 квадратнымъ *prętam* (прэ^{н}′-тамъ). Въ текстѣ нашего урока это слово употреблено въ другомъ смыслѣ, а именно—обозначаетъ гряды—загоны вспаханной и обработанной земли.

Е. Грамматика.

(Упр. 15). [38]

[199] **Przymiotniki.**

Имена прилагательныя.

§ 1. Мы уже знаемъ изъ 2-го выпуска [67], что *przymiotnikiem* или *imieniem przymiotnem* называется всякое слово, которое служитъ для обозначенія свойства, происхожденія, вещества, словомъ какого-нибудь *качества* rzeczowników; напр. *dobry* ojciec (до′-бры о′й-т͡ѣц) добрый отецъ, *królewski* syn (крулъэ′в-скі сын) королевскій сынъ, *srebrny* pieniądz (срэ′бр-ны пѣ′-ні͡о^{н}ц) серебряная монета.

§ 2. Такъ какъ rzeczowniki бываютъ мужескаго, женскаго или средняго рода, въ единственномъ или множественномъ числѣ,—поэтому и przymiotniki, опредѣляющіе ихъ, принимаютъ различныя окончанія и согласуются съ ними w *rodzaju*, *liczbie i przypadku*. Объ этомъ было уже говорено въ 3-мъ выпускѣ при согласованіи przymiotnika съ rzeczownikiem. Теперь намъ нужно показать, какъ измѣняется эта часть рѣчи.

§ 3. Кромѣ przymiotników есть еще группа словъ, происходящихъ отъ słowa (глагола), которыя по своему значенію походятъ на przymiotniki, ибо также выражаютъ качества лицъ или предметовъ; напр. *kochojący*, *—a*, *—e* (ко-ха-і͡о^{н}′-цы,—а,—э) любящій,—ая,—ое; *kochany*, *—a*, *—e* (ко-ха′-ны, —а, —э) любимый, —ая, —ое; *poczerniały*, *—a*, *—e* (по-чэр-ні͡а′-лы, —а, —э) почернѣлый, —ая, —ое; *widomy*,*—a*,*—e* (ви-до′-мы, —а,—э) видимый,—ая,—ое. Такіе слова называются **imiesłowy** (і-мѣ-сло′-вы) **причастія**. Необходимо знать, что по образцу przymiotników измѣняется также *imiesłowy*, образуя такимъ же образомъ *rodzaje*, *liczby i przypadki*.

По образцу przymiotników склоняются также нѣкоторыя *zaimki*, о которыхъ было сказано выше [181,2 и 183], *rze-*

czowniki, имѣющіе форму przymiotników и нѣкоторыя *liczebniki* (лъі-чэ-бні′-кі) числительныя, о которыхъ мы будемъ говорить впослѣдствіи.

---

[200] Deklinacya przymiotników.

Склоненіе именъ прилагательныхъ.

§ 1. Всѣ *przymiotniki* раздѣляются на двѣ группы, которыя различаются по окончаніямъ. Первую группу составляютъ тѣ przymiotniki, которые имѣютъ *твердое* окончаніе, т. е. въ мужескомъ родѣ **y**, въ женскомъ — **a** и въ среднемъ — **e**; напр. *maly* (ма′-лы), *mała* (ма′-ла), *małe* (ма′-лэ)—малый,—ая,—ое. У другихъ, напротивъ, встрѣчается *мягкое* окончаніе: въ мужескомъ родѣ **i**, въ женскомъ **ia** или **a** и въ среднемъ **ie**; напр. *gorzki* (го′-шкі), *gorzka* (го′-шка), *gorzkie* (го′-шкѣ)—горькій,—ая,—ое. Въ русскомъ языкѣ замѣчается то же самое дѣленіе прилагательныхъ на группы съ твердымъ и мягкимъ окончаніями, напр. добрый,—*ая*,—*ое*; синій,—*яя*,—*ее*.

§ 2. Укажемъ теперь измѣненіе обоихъ видовъ przymiotników по всѣмъ родамъ, числамъ и падежамъ:

А. Твердое склоненіе.

Liczba pojedyńcza.

	rodzaj męski:	*rodzaj żeński:*	*rodzaj nijaki:*
Przyp.	I. dobr**y** (до′-бры)	dobr**a** (до′-бра)	dobr**e** (до′-брэ)
»	II. dobr**ego** (до-брэ′-го)	dobr**ej** (до′-брэй)	dobr**ego** (до-брэ′-го)
»	III. dobr**emu** (до-брэ′-му)	dobr**ej** (до′-брэй)	dobr**emu** (до-брэ′-му)
»	IV. jak I-szy albo II-gi	dobr**ą** (до′-бро^{н})	jak I-szy
»	V. jak I-szy	jak I-szy	
»	VI. dobr**ym** (до′-брым)	dobr**ą** (до′-бро^{н})	dobr**em** (до′-брэм)
»	VII.(w) dobr**ym** (до′-брым)	dobr**ej** (до′-брэй)	dobr**em** (до′-брэм)

Liczba mnoga.

	r. męski.	*r. żeń. i nijaki:*
Przyp.	I. dobr**zy** (до′-бжы)	dobr**e** (до′-брэ)
»	II. dobr**ych** (до′-брых)	dobr**ych** (до′-брых)
»	III. dobr**ym** (до′-брым)	dobr**ym** (до′-брым)
»	IV. dobr**e** (до′-брэ)	dobr**e** (до′-брэ)
»	V. jak I-szy	jak I-szy
»	VI. dobr**ymi** (до-бры′-мі)	dobr**emi** (до-брэ′-мі)
»	VII. (w) dobr**ych** (до′-брых)	dobr**ych** (до′-брых)

Примѣчаніе: Очень часто *przyp. I licz. mn. rod. męskiego* получаетъ въ склоненіи окончаніе *i*, напр. *mali ludzie*—малые люди, *piękni młodzieńcy*—красивые юноши. Двѣ формы *przyp. IV licz. poj. r. męsk.* происходятъ оттого, что rzeczownik можетъ быть *żywotny* или *nieżywotny* (одушевленный или неодушевленный); въ первомъ случаѣ przyp. IV сходенъ съ *II-gim*, а во второмъ—съ *I-szym*.

Б. Мягкое склоненіе.

Liczba pojedyńcza.

	rodzaj męski.	*żeński:*	*nijaki:*
Przyp.	I. tan**i** (та′-ні)	tan**ia** (та′-нā)	tan**ie** (та′-нѣ)
»	II. tan**iego** (та-нѣ′-го)	tan**iej** (та′-нѣй)	tan**iego** (та-нѣ′-го)
»	III. tan**iemu** (та-нѣ′-му)	tan**iej** (та′-нѣй)	tan**iemu** (та-нѣ′-му)
»	IV. jak I-szy albo II-gi	tan**ią** (та′-нō^{н})	jak I-szy
»	V. jak I-szy	jak I-szy	
»	VI. tan**im** (та′-нім)	tan**ią** (та′-нō^{н})	tan**iem** (та′-нѣм)
»	VII:(w) tan**im** (та′-нім)	tan**iej** (та′-нѣй)	tan**iem** (та′-нѣм)

Liczba mnoga.

Przep.	I.	tani	(та′-ні)
»	II.	tanich	(та′-ніх)
»	III.	tanim	(та′-нім)
»	IV.	tanie	(та′-нѣ)
»	V.	jak I-szy	
»	VI.	tanimi	(та-ні′-мі)
»	VII.	(w) tanich	(та′-ніх)
		tanie	(та′-нѣ)
		tanich	(та′-ніх)
		tanim	(та′-нім)
		tanie	(та′-нѣ)
		jak I-szy	
		taniemi	(та-нѣ′-мі)
		tanich	(та′-ніх).

§ 3. **Uwaga** (у-ва′-га) примѣчаніе.

Та форма *przyp. I. licz. mn r. męsk.* на которую мы указали, употребляется только тогда, когда przymiotnik опредѣляетъ *rzeczownik osobowy* (личный); если же rzeczownik *rzeczowy* (предметный), то тогда этотъ падежъ образуется также, какъ и въ женскомъ и среднемъ родѣ; напр. *dobrzy panowie, tani kupcowie*; но *dobre konie, tanie towary.* Для женскаго и средн. нѣтъ этого различія.

То же надо сказать і о *przyp. IV* обоихъ чиселъ. Если przymiotnik стоитъ przy rzeczowniku *żywotnym*, то этотъ падежъ сходенъ съ przyp. II-gim; если же при *nieżywotnym*, то съ przyp. I-szym; напр. widziałem (ві-дзя′лэм я видѣлъ) dobrego konia, dobry dom. — Я видѣлъ добраго коня, добрый домъ.

§ 4. По указаннымъ образцамъ измѣняются слѣдующіе *zaimki* (мы указываемъ только rodzaj męski для сбереженія мѣста):

jaki, jakiś, niejaki, nijaki; taki, takowy; owaki (о-ва′кі), *który, któryś, niektóry; wszelki* (вшэ′л^{ь}-кі, всякій), *wszelaki* (вше-л^{ь}а′-кі); *jedyny* (е-ды′-ны, единственный), *inny, inszy* (і′н-шы, другой); *każdy, żaden, żadna, żadne* и *pewien, pewna, pewne*, (Ср. 181 и 183).

---

[201] O rzeczownikach przypadkujących (шпы-пад-ку-ю^{нъ}′-цых) się podług (по′-длуг) tej deklinacyi.

Существительныя, измѣняющіяся по этому склоненію.

По этому склоненію измѣняются и нѣкоторыя *rzeczowniki*, имѣющіе лишь значеніе существительныхъ, но сохранившія форму и окончаніе przymiotników.

Къ такимъ принадлежатъ слова: *złoty* [1]) (зло′-ты) золотой, *luty* (л^{ь}у′-ты) февраль, *służący* (слу-жо^{нъ}′-цы) слуга, *myśliwy* (мы-с^{ь}л^{ь}і′-вы) охотникъ, *bliźni* (блі′з^{ь}-ні) ближній, *budowniczy* (бу-довні-′чы) строитель, *leśniczy* (л^{ь}эс^{ь}-ні′-чы) лѣсничій, *woźny* (во′-з^{ь}ны) курьеръ, *karbowy* (кар-бо′-вы) деревенскій прикащикъ, *podstarości* [2]) (под-ста-ро′-с^{ь}ці) надзиратель надъ помѣстьемъ, *podkomorzy* (под-ко-мо′-жы) подкоморій, *podstoli* (под-сто′-л^{ь}і) подстольникъ, *krajczy* (кра′й-чы) форшнейдеръ, *koniuszy* (ко-нїу′-шы) конюшій, шталмейстеръ;—*królowa* (кру-л^{ь}о′-ва) королева, *księżna* (ксі̯э^{нъ}′-жна) княгиня, *bratowa* (бра-то′-ва) невѣстка, *pisarzowa* (пі-са-жо′-ва) жена писаря, *doktorowa* (до-кто-ро′-ва) докторша; *rzeczpospolita* (жэч-по-спо-л^{ь}і-′та) республика.

Затѣмъ названія городовъ, селъ, улицъ и т п., какъ напр.: *Biała* (бі̯а′-ла) Бѣла, *Czerna* (чэ′р-на) Черна, *Mokra* [wieś] (мо′-кра) Мокрая [деревня], *Wesoła* [ulica] (вэ-со′-ла) Веселая [улица], *Głębokie* (глэ^{н}-бо′-кѣ), *Długie* (длу′-гѣ);—слѣдующія слова: *szkolne* (шко′л^{ь}-нэ) школьная плата, *mostowe* (мо-сто′вэ).

---

[1]) Монета въ Польшѣ; она равняется 15-ти копѣйкамъ.

[2]) Podstarości, podkomorzy, podstoli—должности въ бывшемъ Польскомъ государствѣ. *Podkomorzy* — велъ избирательное дѣло въ государственный „сеймъ“ въ своемъ уѣздѣ; *podstoli*—прислуживающій при королевскомъ столѣ.

мостовая плата, *strawne* (стра′-внэ) деньги на содержаніе.

Сюда принадлежатъ также: фамиліи лицъ, оканчивающіяся на **ski**, **cki**, **ska**, **cka**, **owa**; напр. *Kochanowski* [1]) (ко-ха-но′-вскі), *Krasicki* (кра-сі′-цкі), *Krasińska* (кра-сі′нʲ-ска), *Potocka* (по-то′ц-ка), *Chodkiewiczowa* (ход-кѣ-вічо′-ва), *Antoniowa* (ан-то-нi͡о′-ва) жена Антона; также иностранныя фамиліи съ окончаніемъ на **e**, **i**, **y**, какъ *Göthe* (гӧ′-тэ) Гёте, *Linde* (лʲі′н-дэ), *Paganini* (па-га-ні′-ні), *Wirgili* (вір-гі′-лʲі) Виргилій, *Horacy* (хӑо-ра′-цы) Горацій, *Batory* (ба-то′-ры) Баторій;— и наконецъ крестныя имена съ окончаніями i, y, напр. *Antoni* (ан-то′ні) Антонъ, *Marceli* (мар-цэ′-лʲі) Маркеллъ, *Ignacy* (і-гна′-цы) Игнатій, *Ksawery* (кса-вэ′-ры) Ксаверій и т. п.

§ 2. Только *przyp. I-szy licz. mn.* образуютъ нѣкоторыя изъ приведенныхъ выше словъ, не такъ, какъ przymiotniki, но по первому склоненію rzeczowników, t. j. получаютъ окончаніе *owie*, Это бываетъ тогда, если бы форма, образуемая по образцу przymiotników звучала нескладно, или если бы этотъ падежъ былъ сходенъ съ *przyp. I licz. poj.* Поэтому мы говоримъ: *budowniczowie* (бу-до-вні-чо′-вѣ) [ибо budowniczy есть ед. число], *leśniczowie* (лʲэсʲ-ні-чо′-вѣ), *podstarościowie* (под-ста-росʲт͡іо′-вѣ), *podskarbiowie* (под-скарбі͡о′-вѣ) казначеи, *Badeniowie* (ба-дені͡о′-вѣ), *Antoniowie* (ан-то-нi͡о′-вѣ), *Ignacowie* (і-гна-цо′-вѣ), вслѣдствіе того же говорямъ *Lindowie* (лʲін-до′-вѣ), такъ какъ *Lindzi* (лʲі′ндзі) звучитъ какъ-то особенно.

Но въ дальнѣйшихъ падежахъ эти слова измѣняются по образцу przymiotników, т. е. принимаютъ въ *II gim przyp. licz. poj.* окончаніе *ich*, *ych*: *podkomorzych* (под-ко-мо′-жых), *podstolich* (под-сто′-лʲіх). Исключеніе составляетъ *Linde*, которое получаетъ *ów*: *Lindów* (лʲі′н-дув).

§ 3. Нѣкоторыя rzeczowniki *męskie*, оканчивающіяся на **ia** и которыя поэтому измѣняются по 3-му женскому склоненію, могутъ образовать по образцу przymiotników *przypadki*: *II gi*, *III ci*, *IV ty licz. poj.* При этомъ надобно замѣтить, что эти послѣднія формы гораздо болѣе употребительны, чѣмъ тѣ, на которыя мы указали въ [176,1]. Такъ напр. говорятъ: отъ *sędzia* (сэ$^{н′}$-д͡зі͡а) — *sędziego* (сэ^{н}-д͡зь′-го), *sędziemu* (сэ^{н}-д͡зь′-му) вмѣсто — *sędzi* (сэ$^{н′}$-д͡зі), *sędzię* (сэ$^{н′}$-д͡зі͡э^{н}). То же самое нужно сказать о rzeczownikach: *hrabia* (хӑра′-бі͡а), *margrabia* (мар-гра′-бі͡а), *burgrabia* (бур-гра′-бі͡а) бургграфъ.

§ 4. Rzeczowniki *żeńskie*, оканчивающіяся на **na**, **ina**, **yna**, и выражающія титулъ или фамилію, могутъ измѣняться и какъ rzeczowniki и какъ przymiotniki.

Къ такимъ принадлежатъ: hrabina (хӑра-бі′на) графиня, sędzina (сэ^{н}-д͡зі′-на) жена судьи, wojewodzina (во-е′-во-д͡зі′-на) жена воеводы, Sapieżyna (са-пѣ-жы-на) starościna (ста-ро-сʲт͡і′-на) жена старосты.

Для сравненій обоихъ склоненій мы ихъ здѣсь приводимъ:

[1]) Kochanowski, Krasicki, Krasiński—польскіе поэты. Chodkiewicz—извѣстный дѣятель на военномъ поприщѣ въ XVII вѣкѣ.

Liczba pojedyńcza.

	dekl. rzeczowna	dekl. przymiotnikowa
Przyp. I.	sędzina (сэ^{н}-дзі′-на)	sędzina
» II.	sędziny (сэ^{н}-дзі′-ны)	sędzinej (сэ^{н}-дзі′-нэй)
» III.	sędzinie (сэ^{н}-дзі′нѣ)	sędzinej
» IV.	sędzinę (сэ^{н}-дзі′нэ^{н})	sędzinę
» V.	sędzino! (сэ^{н}-дзі′но)	sędzino!
» VI.	sędziną (сэ^{н}-дзі′-но^{н})	sędziną
» VII.	(o) sędzinie (сэ^{н}-дзі′-нѣ)	(o) sędzinej

Liczba mnoga.

Przyp. I.	sędziny (сэ^{н}-дзі′-ны)	sędzine (сэ^{н}-дзі′-нэ)
» II.	sędzin (сэ^{н}′-дзін)	sędzinych (сэ^{н}-дзі′-ных)
» III.	sędzinom (сэ^{н}′-дзі′-ном)	(sędzinym (сэ^{н}-дзі′-ным)
» IV.	sędziny	sędzine
» V.	sędziny!	sędzine!
» VI.	sędzinami (сэ^{н}-дзі-на′мі)	sędzinami
» VII.	(o) sędzinach (сэ^{н}-дзі′-нах)	(o) sędzinych

И тѣ и другія формы одинаково употребляются въ польскомъ языкѣ.

---

[202] Dopowiedzenie (до-по-вѣ-дзэ′-нѣ) приложен е.

§ 1. **Białka**, niewielka **rzeka.** По-русски мы переведемъ такъ: Бялка небольшая рѣка.

Когда въ польскомъ предложеніи для поясненія какого-нибудь *rzeczownika* добавленъ еще другой *rzeczownik*, и послѣдній опредѣляется именемъ прилагательнымъ или какимъ-либо другимъ словомъ, но безъ глагола, то это пояснительное добавленіе называется приложеніемъ *dopowiedzenie.*

Такъ, напр. въ вышеприведенномъ предложеніи къ существительному Białka прибавлено слово rzeka, опредѣляемое словомъ «niewielka»; слова niewielka rzeka являются здѣсь приложеніемъ.

Добавимъ еще нѣсколько примѣровъ:

Въ предложеніи: Autorem Wallenroda (ау-то-′рэм валь-лʼэн-ро′-да) jest Mickiewicz, *największy poeta* swego czasu. Авторъ «Валленрода»—Мицкевичъ, величайшій поэтъ своего времени.

Здѣсь къ существительному Mickiewicz прибавлено, безъ глагола, *rzeczownik* poeta, опредѣляемое прилагательнымъ największy; а потому «największy poeta» здѣсь является приложеніемъ.

Точно также: Dałem tę książkę **pierwszej artystce** (ар-ты′-стцэ) naszego teatru, pannie N. Я далъ эту книгу первой актрисѣ нашего театра, m-elle H.

Тутъ къ существительному pannie N. прибавлено, безъ глагола, *rzeczownik* artystce, опредѣляемое именемъ числительнымъ pierwszej; слѣдовательно, «pierwszej artystce»—приложеніе.

§ 2. Изъ приведенныхъ примѣровъ можно вывести слѣдующее **правило.**

Въ польской рѣчи **dopowiedzenie** согласуется съ *главнымъ* rzeczownikiem **tylko w przypadku.**

§ 3. Мы могли замѣтить, что въ польскомъ языкѣ приложеніе ставится то передъ *главнымъ* rzeczownikiem, то послѣ него. Это совершенно безразлично и совершенно не затемняетъ смысла рѣчи.

Въ польскомъ языкѣ такъ же, какъ и

въ русскомъ *dopowiedzenie* отъ *главнаго* rzeczownika отдѣляется на письмѣ запятой. Запятая не ставится только тогда, если приложеніе не опредѣляется никакимъ другимъ словомъ; напр. въ нашемъ разсказѣ мы находили: rzeka Białka, dziewczynę najmitkę [текстъ 10 урока].

---

[203] Ж. Словообразованіе.

28. ród *rz.* (руд) родъ.

Производныя и составныя.

rodem *przys.* (ро′-дэм) родомъ.
rodak *rz.* (ро′-дак) землякъ, уроженецъ.
rodaczka *rz.* (ро-да′ч-ка) землячка, уроженка.
rodny *przym.* (ро′-дны) производящій.
przyrodny (пшы-ро′-дны) прирожденный, природный
przym.
rodowód *rz.* (ро-до′-вуд) родословная книга.
rodowity,—a (ро-до-ві′-ты. природный.
—e *przym.* —а,—э)
rodowy *przym.* (ро-до′вы) родовый.
imię rodowe ((і′-мѣ̯ᵘ ро-до′-вэ) фамилія.
rodzeństwo *rz.* (ро-дзэ′нᵇ-ство) братья и сестры.
rodzić *cz.* (ро′-дзіт̑ᵇ) } раждать, родить
porodzić *cz.* (по-ро′-дзіт̑ᵇ) } приносить плоды.
narodzić *cz.* (на-ро-дзіт̑ᵇ) } родить.
urodzić *cz.* (у-ро′-дзіт̑ᵇ) }
naród *rz.* (на′-руд) народъ.
narodowiec *rz.* (на-ро-до′-вѣц) туземецъ.
narodowość *rz.* (на-ро-до′-восᵇт̑ᵇ) народность.
narodowy *przym.* (на-ро-до′-вы) народный.
narodzenie *rz.* (на-ро-дзэ′-нѣ) } рожденіе.
urodzenie *rz.* (у-ро-дзэ′нѣ) }
narodziny *rz.* (на-ро-дзі′-ны) } день рожденія.
urodziny *rz.* (у-ро-дзі′-ны) }
odrodzenie *rz.* (од-ро-дзэ′-нѣ) возрожденіе.
przyrodzenie *rz.* (пшы′-ро-дзэ-нѣ) природа, естество.
rozrodzić *rz.* (роз-ро′-дзіт̑ᵇ) размножить.
rozradzać *cz.* (роз-ра′-дзат̑ᵇ) размножать.
urodziwy *przym.* (у-ро-дзі′-вы) } осанистый.
dorodny *przym.* (до-ро′-дны) }
zarodzić *cz.* (за-ро′-дзіт̑ᵇ) зародить. размножать,
zaradzać *cz.* (за-ра′-дзат̑ᵇ) зарождать.
zarodek *rz.* (за-ро′-дэк) зародышъ.
odrodek *rz.* (од-ро′-дэк) негодяй.
wyrodek *rz.* (вы-ро′-дэк) выродокъ, выродившійся.
rodzić się *cz.* (ро′-дзіт̑ᵇ сіэ̯ᵘ) } раждаться, родиться, получить начало, происходить.
zrodzić się *cz.* (зро′-дзіт̑ᵇ—) }
narodzić się *cz.* (на-ро′-дзіт̑ᵇ—) }
rodzic *rz.* (ро′-дзіц) } родитель, отецъ
rodziciel *rz.* (ро-дзі′-т̑ѣль) }
odrodziciel *rz.* (од-ро-дзі′-т̑ѣлᵇ) отражающій
rodzice *rz.* (ро-дзі′-цэ) родители.
rodzicielka *rz.* (ро-дзі-т̑ѣ′лᵇ-ка) родительница
rodzicielski *przym.* (ро-дзі-т̑ѣ′лᵇ-скі) родительскій.
rodzina *rz.* (ро-дзі′-на) семейство.
rodzinny *przym.* (ро-дзі′н-ны) родной.
rodzony *przym.* (ро-дзо′-ны) родной.
urodzony *przym.* (у— —) рожденный.
przyrodzony *przym.* (пшы—) природный.
uroda *rz.* (у-ро′-да) красота.

(Упр. 17—19) **З. Бесѣда.** [42]

1. Co się zdawało Ślimakowej? (Że...).
2. Jak długo (какъ долго ..) przesiedziała u nich «głupia Zośka»?
3. Gdzie (куда...) poszła następnie?
4. Czego (чего) nie ubyło w chacie? (W chacie...)
5. Kogo (кого) przyjęła gospodyni?
6. Co miała Magda?
7. Co wolała ona? (Wolała...)
8. Co mówiła?

9. Co robili (ро-бі′-лʲі, что дѣлали...) dalsi krewni?
10. Co oni twierdzili (твѣр-дзі′-лʲі, утверждали)?
11. Co robił Ślimak? (Ślimak wciąż...)
12. Dokąd (до′-конд, куда) chodził z końmi?
13. Jakim żydkom?
14. Co robił dwór? (Dwór...)
15. Kto nie wystarczał Ślimakowi?
16. Za kim począł sie oglądać?

[204] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 21. =

pójść (пуйсʲтʲ) пойти.
pójdźmy (пу′йдʲ-мы) пойдемте.
przechadzka (пшэ-ха′ц-ка) прогулка
przechadzać(пшэ-ха′-дзатʲ прогуливаться
się сэ̃н) ся

1. Pójdźmy na przechadzkę.

owszem (о′-вшэм) такъ, конечно.
i owszem, dobrze — хорошо.

2. I owszem, dobrze.

przyjemność (пшы-е′м- удовольствіе,
носʲтʲ) пріятность.
przyjemny (пшы-е′м-ны) пріятный.

3. Z przyjemnością.

naturalnie (на-ту-ра′лʲ-нѣ) конечно.
pójdziemy (пуй-дзѣ′-мы) пойдемъ.

4. Naturalnie, pójdziemy za miasto?

wątpić (вонʲ′т-шітʲ) сомнѣваться.
wątpienie (вонт-пѣ′-нѣ) сомнѣніе.
bezwątpienia (бэз — —) безъ сомнѣнія.

5. Bezwątpienia.

wyjść (выйсʲтʲь) выйти.
spacer (спа′-цэр) прогулка.

6. Bardzo przyjemnie jest wyjść na spacer za miasto.

również (ру′-внѣш) также.
pójdzie (пу′й-дзѣ) пойдетъ.

7. Czy rodzina pańska również pójdzie z nami.

sądzić (сонʲ′-дзітʲь) думать.
ja sądzę. (я сонʲ′-дзэн) я думаю.

8. Ja sądzę.

może (мо′-жэ) можетъ быть.
wziąść (взіо̃нсʲтʲь) взять.
weźmiemy (вэзʲ-мѣ′-мы) возьмемъ.
powóz (по′-вуз) карета, коляска.

9. Może weźmiemy powóz?

wartość (ва′р-тосʲтʲ) стоимость.
wart,—a,—o (варт,—а—о) стоитъ.
daleko (да-лʲэ′-ко) далеко, гораздо
przyjemnie (пшы-е′м-нѣ) пріятно.
przyjemniej (пшы-е′м-нѣй) пріятнѣе.
pieszo (пѣ′-шо) пѣшкомъ.

10. Nie warto. Daleko przyjemniej pójść pieszo.

zadaleko (за-да-лʲэ′-ко) слишкомъ далеко.

11. Czy nie będzie zadaleko?

strona (стро′-на) сторона.
udać się (у′-датʲ сэ̃н) направиться.
myśleć (мы′-слʲэтʲ) думать.
pan myśli (пан мы′-слʲі) вы думаете.

12. W którą stroną mamy się udać, jak pan myśli?

módz (муц) мочь.
możemy (мо-жэ′-мы) можемъ.
przejść (пшэйсʲтʲь) пройти.
para (па′-ра) пара, нѣсколько.
wiorsta (вѣо̃′р-ста) верста.
Zarzecze (за-жэ′-чэ) Зажече.

13. Możemy przejść parę wiorst w stronę Zarzecza.

pył (пыл) пыль.

14. Czy nie będzie tam pyłu?

przecie (пшэ′-цѣ) вѣдь.
ścieżka (сʲцѣ′ш-ка) тропинка.
wzdłuż (вздлуш) вдоль.

15. Możemy przecie pójść po ścieżce wzdłuż rzeki.

a więc (а вѣ̃нц) итакъ.
droga (дро′-га) дорога, путь.

16. A więc w drogę.

= Разговоръ 22. =

sztuka (шту′-ка) искусство.
piękny,—a, -e (пѣ̃нʲ′-кны) прекрасный,

1. Jakie są sztuki piękne?

malarstwo	(ма-лʲа′р-ство)	живопись.
rzeźbiarstwo	(жэзʲ-бʲа̃′р-ство)	скулытура.
muzyka	(му-зы′-ка)	музыка.
zajmować się	(зай-мо′-ваҭʲ сʲэ̃ⁿ)	заниматься.

2. Malarstwo, rzeźbiarstwo, muzyka i literatura. Najwięcej lubię zajmować się malarstwem.

rysować	(ры-со′-ваҭʲ)	рисовать.
rysunek	(ры-су′-нэк)	рисунокъ.
kreślić	(кра′-сʲлʲіҭʲ)	чертить.

3. Czy umiesz dobrze rysować i kreślić?

skończyć	(ско′нʲ-чыҭʲ)	окончить.
skończyłem	(сконʲ-чы′ лэм)	я окончилъ.
szkoła	(шко′-ла)	училище.
rysunkowy, —a, —e	(ры-сун-ко′- вы, —а, —е)	рисовальный, —ая, —ое.

4. Tak, przecież skończyłem szkołę rysunkową.

dużo	(ду′-жо)	много.
więcej	(вʲэ̃ⁿ′-цэй)	больше.
najwięcej	(най-вʲэ̃ⁿ′-цэй)	больше всего.
malować	(ма-лʲо′-ваҭʲ)	красить, писать.
widok	(вʲі′-док)	пейзажъ, видъ.
portret	(по′р-трэт)	портретъ.

5. Co więcej lubisz malować: widok czy portrety?

woleć	(во′-лʲэҭʲ)	предпочитать.
wolę	(во′-лʲэⁿ)	я предпочитаю.
morze	(мо′-жэ)	море.

6. Wolę widoki gór, morza, łąk i lasów.

obraz	(о′-браз)	картина.
powodzenie	(по-во-дзэ̂′-нʲь)	успѣхъ.

7. A twoje obrazy czy mają powodzenie?

dotychczas	(до-ты′х-час)	до сихъ поръ.
wystawa	(вы-ста′-ва)	выставка.
brać	(браҭʲ)	брать.
brały	(бра′-лы)	они брали.
medal	(мэ′-даль)	медаль.
brały medale		были премированы медалями.

8. Tak, dotychczas na wystawach brały medale.

trudny, —a, —e	(тру′-дны, —а, —э)	трудный, —ая, —ое.
trudniejszy, —a, —e	(труд-нʲь′й-шы, —а, —э)	труднѣе.
prawda	(пра′-вда)	правда.
nie prawdaż	(нʲь пра′в-даш)	не правда-ли, не такъ ли.

9. Rzeźbiarstwo jest trudniejsze, nie prawdaż?

na to	(на то)	для этого.
trzeba	(тшэ′-ба)	нужно.
talent	(та′-лʲэнт)	талантъ.

10. Nie. Na to trzeba mieć talent tak, jak do malarstwa i muzyki.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47].

Ślimakowej zdawa″ło się, że po ukończeniu najpilniejszej robo″ty, będzie mogła obejść się bez słu″gi. «Głupia Zośka» przesiedziała u nich około sze″ściu lat, lecz choć następnie poszła na służbę do dwo″ru, w chacie jednak roboty nie uby″ło. Przyjęła więc gospody″ni piętnastoletnią sierotę Ma″gdę, któ″ra, lubo miała swoją kro″wę, kilka zagonów zie″mi i pół cha″ty, wolała jednak pójść między lu″dzi, niż siedzieć na ojcowi″źnie. Mówi″ła, że stryj za mocno ją bi″jał, da″lsi zaś krewni umieli tylko zachęcać ją do poko″ry, twie″rdząc, że im stryj wię″cej kijów połamie, tem dla niej będzie le″piej.

Ślimak wciąż sa″m pracował około ro″li, rzadko wynajmując robotni″ków. Mimo to″, tyle jeszcze miał cza″su, że chodził z końmi do dwo″ru, albo ży″dkom, mieszkają″cym w osa″dzie, przywo″ził towary z mia″sta. Dwór jednak coraz czę″ściej wzywał go do robo″ty, więc Ślimakowi już nie wystarczali dzie″nni najemni″cy, i począł ogląᵓdać się za pomocnikiem sta″łym.

[205] Л. Особыя задачи.

Общія задачи для повторенія въ связи съ задачами къ zaim. pytającym, zaim. względnym и zaim. nieokreślnym. [181—183].

Задача 40. А. Сперва усвойте [161А]:

jestem kochany	(е′-стэм кха′-ны)	я любимъ.
jesteś kochany	(е′-стэсь кха′-ны)	ты любимъ.
jest kochany	(ест кха′-ны)	онъ любимъ.
płynąć	(плы′-нонъть)	течь.
płynie	(плы′-нѣ)	течетъ.
wypływać	(вы-плы′-ватьь)	вытекать.
wypływa	(вы-плы′-ва)	онъ вытекаетъ.
okręt	(о′-крэнт)	корабль.
dziewczę	(дзѣ′в-чэн)	дѣвушка.
lubić	(льу′-бітьь)	любить.
lubi	(льу′-бі)	любитъ.
dostawać	(до-ста′-ватьь)	получать.
cukier	(цу′-кѣр)	сахаръ.
mleko	(млъэ′-ко)	молоко.
sól	(сулъ)	соль.
lód	(лъуд)	ледъ.
jedwab	(е′-дваб)	шелкъ.
sukno	(су′кно)	сукно.
zły, —а, —е	(злы, —а, —э)	дурной, —ая, —ое.

Б. Теперь переведите:

1. Этотъ отецъ любимъ [przez] своимъ ребенкомъ. — **2.** Этотъ отецъ любимъ [przez] [своими] дѣтьми.—**3.** Рѣка течетъ съ юга на сѣверъ.—**4.** Рѣка течетъ [вытекаетъ] съ горъ.—**5.** Его отецъ [есть] на кораблѣ.—**6.** Вашъ отецъ у нашего брата.—**7.** Дѣти [суть] на горахъ.—**8.** Твой отецъ ѣдетъ [уѣзжаетъ] на дачу (164,11,5). — **9.** Мой отецъ ѣдетъ [уѣзжаетъ] въ (do) Парижъ.—**10.** Твой отецъ думаетъ о своемъ сынѣ.—**11.** Мой дядя думаетъ о моей теткѣ.—**12.** Онъ думаетъ о дѣвушкахъ.—**13.** Его мать любитъ эту картину.—**14.** Твой отецъ любитъ этотъ портретъ.—**15.** Онъ получаетъ портретъ моего отца.—**16.** Мой отецъ приходитъ домой.—**17.** Наша мать приходитъ изъ церкви.—**18.** Вотъ сахаръ, мясо, деньги, вода, молоко, соль, пиво, ледъ и шелкъ.—**19.** Дайте мнѣ хорошаго и дурного сукна, хорошаго или дурного вина.

(Дальнѣйшія упражненія по этой части будутъ даны въ слѣдующемъ выпускѣ).

Задача 41. *Грамматическій разборъ.*

Выберите изъ текста настоящаго выпуска всѣ *przymiotniki*. Укажите по какому склоненію измѣняются (мягкому или твердому), а таже *rodzaj*, *liczbę* и *przypadek*.

Это упражненіе сдѣлайте такимъ образомъ, какъ дѣлали задачу 30 предшествующаго выпуска [185].

Дозволено цензурою. Спб. 17 Октября 1900 г. „Центральная" Типо-лит. М. Я. Минкова. 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

7-й ВЫПУСКЪ | ОТДѢЛЫ [206—226]

Treść gramatyki: Liczebniki główne [214].—Римскія цифры [214,6]. Liczebniki zbiorowe [215].—Liczebniki porządkowe [216].—Образованіе порядковыхъ чиселъ [216,2].—Замѣтки о порядк. числит. [216,3].—Liczby ułamkowe [217].—Liczebniki wielorakie [218].—Deklinacya liczebników [224].

УРОКЪ 13 *).

[206] (Упражн. 1—4). **A. Текстъ.** [Ср. 28 и Пл. зан.].

Pewnej jesieni, kiedy żona najmocniej suszyła mu głowę
пэ′-внэй е-сѣ′-ні, кѣ′-ды жо′-на най-мо′-цнѣй су-шы′-ла му гло′-вэ^{н}
Однажды осенью, когда жена больше всего сушила ему голову

o parobka, zdarzyło się, że 1 wracał ze szpitala Maciek Owczarz,
о па-ро′б-ка, зда-жы′-ло сѣ^{н}, жэ вра′-цал зэ шпі-та′-л^{ь}а ма′-ѣк о′-вчаш,
о батрака, случилось, что возвращался съ госпиталя Матвѣй Овчажъ,

któremu wóz wykręcił nogę. 2 Kalece wypadła droga koło
кту-рэ′-му вуз вы-крэ^{н}′-ѣил но′-гэ^{н}. ка-л^{ь}э′-цэ вы-па′-дла дро′-га ко′-ло
которому возъ вывернулъ ногу. Калѣкѣ выпалъ путь около

chaty Slimaków,] a że był nędzny i zmęczony, więc
ха′-ты с^{ь}л^{ь}і-ма′-ка, а жэ был нэ^{н}′-дзны і змэ^{н}-чо′-ны, вѣ^{н}ц
хижины Слимака, а такъ какъ былъ бѣдный и измученный, поэтому

3 usiadł na kamieniu przy wrotach i miłosiernie zaczął spoglą-
у′-сѣадл на ка-мѣ′-нѣў пшы вро′-тах і мі-ло-сѣ′р-нѣ за′-чо^{н}л спо-гл^{ь}о^{н}′-
сѣлъ на камнѣ при воротахъ и милосердно началъ посматри-

dać na sień chałupy.] 4 Tam właśnie gospodyni tarła dla trzody
да′ѣ^{ь} на сѣн^{ь} ха-лу′-пы. там вла′-с^{ь}нѣ го-спо-ды′-ни та′р-ла дл^{ь}а тшо′-ды
вать на сѣни избы. Тамъ именно хозяйка терла для скота

gotowane kartofle,] 5 takie dobre, że ich smak, razem z kłęba-
го-то-ва′-нэ кар-то′-фл^{ь}э, та′-кѣ до′-брэ, жэ іх смак, ра′-зэм з клэ^{н}-ба′-
вареные картофели, такіе хорошіе, что ихъ вкусъ, вмѣстѣ съ клуба-

*) Съ этого выпуска два или нѣсколько словъ, переливаемыхъ въ русскомъ переводѣ однимъ словомъ, или выраженіемъ, мы не будемъ отмѣчать въ произношеніи знакомъ ‿‿ полагая, что учащіеся свободно могутъ понимать какъ текстъ, такъ и переводъ и безъ этихъ знаковъ.

mi pary rozchodził się po całym gościńcu.] 6 Owczarza aż
мі па′-ры роз-хо′-д͡зіл сі͡э^{н} по ца′-лым го-с^{ь}т̑і′н^{ь}-цу.] О-вча′-жа аш
ми пара расходился по цѣлому дорогѣ. Овчажа даже

w dołku zakręciło od tych zapachów, i już wcale nie mógł
в до′л-ку за-крэ^{н}-т̑і′-ло од тых за-па′-хув, і юш вца′-л^{ь}э нѣ мугл
дурно сдѣлалось отъ этихъ запаховъ, и уже совсѣмъ не могъ

podnieść się z kamienia.] — To wy, Owczarzu? [1]) — odezwała
по′-днѣс^{ь}т̑^{ь} сі͡э^{н} з ка-мѣ′-ні͡а. — то вы, о-вча′-жу? — о-дэ-зва′-ла
подняться съ камня. — Это вы, Овчажъ? — отозвалась

się Ślimakowa, ledwie poznawszy 7 nieboraka w łachmanach.]
сі͡э^{н} с^{ь}л^{ь}і-ма ко′-ва, л^{ь}э′-двѣ по-зна′в-шы нѣ-бо-ра′-ка в ла-хма′-нах.—
Слимакова, едва узнавъ бѣднягу въ лохмотьяхъ.—

Jużci [2]) ja — odpowiedział nędzarz. — 8 Gadali we wsi, że was
ю′ш-т̑і я — од-по-вѣ′-д͡зі͡ал нэ^{н}′-д͡заш. — га-да′-л^{ь}і вэ всі, жэ вас
Конечно я — отвѣчалъ бѣднякъ. — Говорили въ деревнѣ, что васъ

zabiło.] 9 Gorzej mi zrobiło,] — westchnął Maciek — 9 bo mnie
за-бі′-ло.— го′-жэй мі зро-бі′-ло, — вэ′ст-хно^{н}л ма′-т̑ѣк — бо мнѣ
убило. — Хуже мнѣ сдѣлало, — вздохнулъ Матвѣй — ибо меня

oddali do szpitala.] Czemużem ja nie został na miejscu pod
од-да′-л^{ь}і до шпі-та′-л^{ь}а. чэ′-му-жэм я нѣ зо′-стал на мѣ′й-сцу под
отдали до госпиталя. Почему я не остался на мѣстѣ подъ

wozem! 10 Miałbym już dziś niezawodnie nocleg i głodubym
во′-зем! мі͡а′л-бым юш д͡зіс^{ь} нѣ-за-во′-днѣ но′-цл^{ь}эг і гло′-ду-бым
возомъ! Имѣлъ-бы уже сегодня вѣрно ночлегъ и голоду-бы

nie cierpiał...] Gospodyni zamyśliła się.— Żeby człowiek był
нѣ т̑ѣ′р-пі͡ал... го-спо-ды′-ні за-мы-с^{ь}л^{ь}і′-ла сі͡э^{н}.— жэ′-бы чло′-вѣк был
не терпѣлъ... Хозяйка задумалась. —Если бы человѣкъ былъ

pewny, — rzekła po chwili — że nie zamrzesz, to 11 możebyś
пэ′-вны, — жэ′-кла по хві′-л^{ь}і — жэ нѣ за′мжеш, то мо′же-быс^{ь}
увѣренъ, — сказала спустя моментъ— что не умрешь, то могъ бы

i u nas został parobkiem?...] 12 Biedak zerwał się z kamienia
і у нас зо′стал па-ро′б-кѣм?... бѣ′-дак зэ′р-вал сі͡э^{н} з ка-мѣ′-ні͡а
и у насъ остаться батракомъ?... Бѣднякъ вскочилъ съ камня

i przeszedł do chaty, wlokąc za sobą nogę.] — Co mam
і пшэ′-шедл до ха′-ты, вл^{ь}о′-ко^{н}ц за со′-бо^{н} но′-гэ^{н}. — цо мам
и прошелъ до избы, волоча за собой ногу. — Зачѣмъ

zamrzeć? — zawołał. — Zęby przecie mam zdrowe i robić
за′-мжэт̑^{ь}? — за-во′-лал. — зе^{н}′-бы пшэ′-т̑ѣ мам здро′-вэ і ро′-бі т̑^{ь}
помирать? — вскричалъ. — Зубы вѣдь имѣю здоровые і работать

[1]) Owczarz—фамилія; по-русски это слово значитъ пастухъ овецъ.
[2]) Juzci—простонародное выраженіе, означающее: a jakże, naturalnie.

mogę za dwu, bylem 13 się trochę odgryzł.] Dajcie mi barszczu
мо′-гэ^{н} за дву, бы′-л^{ь}эм сі̯э̂^{н} тро′-хэ^{н} о′д-грызл. да′й-т̑ѣ мі ба′р-щу
могу за двоихъ, лишь-бы немного отгрызться. Дайте мнѣ борщу

z chlebem, a ino zjem, 14 urąbię wam bodaj furę drzewa.]
з хл^{ь}э′-бэм, а і′-но зъем, у-ро^{н}′-бі̯э̂^{н} вам бо′-дай фу′-ре^{н} джэ′-ва.
съ хлѣбомъ, а какъ только съѣмъ, наруб̀ю вамъ почти фуру дровъ.

Potrzymajcie mnie z tydzień na próbę, a wszystkie te góry
по-тшы-ма′й-т̑ѣ мнѣ з ты′-дзі̯э̂нь на пру′-бэ^{н}, а вшы′ст-кѣ тэ гу′-ры
Подержите меня съ недѣлю на пробу, а всѣ эти горы

zaoram.] Będę wam służył 16 za stare odzienie i łatane
за-о′-рам. бэ^{н}′-дэ^{н} вам слу′-жыл за ста′-рэ о-дзі̯э̂′нѣ і ла-та′-нэ
запашу. Буду вамъ служить за старое одежду и заплатанные

buty,] bylem się miał gdzie przytulić na zimę.
бу′-ты, бы′-л^{ь}эм сі̯э̂^{н} мі̯а̂л гдзі̯э̂ пшы-ту′-л^{ь}і̯т̑^{ь} на зі′-мэ^{н}.
сапоги, чтобы себя имѣлъ гдѣ пристроить на зиму.

---

[207] (Упр. 5). Б. Русскій переводъ. [Ср. 29].

Однажды осенью, когда жена настойчиво требовала [o, prz. II-gi] батрака, случилось, что возвращался съ госпиталя Матвѣй Овчажъ, которому повозка вывернула ногу. Калѣкѣ выпалъ путь около хижины Слимаковъ, а такъ какъ (онъ) былъ бѣденъ и измученъ [бѣдный и измученный], то сѣлъ на камень [prz. VII-mu] около воротъ [при воротахъ] и милосердно началъ посматривать на сѣни избы. Тамъ какъ разъ хозяйка терла для скота вареный картофель [licz. mn.], такой хорошій, что его вкусъ, вмѣстѣ съ клубами пара расходился по всей [цѣлой] дорогѣ. Овчажу даже дурно сдѣлалось отъ этихъ запаховъ, и (онъ) уже совсѣмъ не могъ подняться съ камня.—Это вы, Овчажъ? отозвалась Слимакова, едва узнавъ бѣднягу въ лохмотьяхъ.—Конечно, я,—отвѣтилъ бѣднякъ. — Говорили на селѣ, что васъ убило до смерти.—Хуже мнѣ сдѣлалось,—вздохнулъ Матвѣй,—такъ какъ меня отдали въ [do] госпиталь. Почему я не остался навсегда [na miejscu] подъ возомъ! Я имѣлъ-бы уже сегодня ночлегъ и не терпѣлъ-бы голоду... Хозяйка задумалась. — Еслибы человѣкъ былъ увѣренъ,—сказала она спустя нѣкоторое время [po chwili] — что (ты) не помрешь, то могъ бы у насъ остаться батракомъ?... Бѣднякъ вскочилъ съ камня и прошелъ въ избу, волоча за собою ногу. Отчего мнѣ помирать? — вскричалъ (онъ).—Зубы вѣдь у меня здоровые и работать могу за двоихъ, еслибы (только) немного поправиться [отгрызся]. Дайте мнѣ борщу съ хлѣбомъ, а какъ съѣмъ, наруб̀ю вамъ почти фуру дровъ. Подержите меня съ недѣлю въ видѣ пробы, а я запашу всѣ эти горы. Буду служить вамъ за старую одежду и заплатанные сапоги, чтобы только гдѣ-нибудь пристроиться на зиму.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30; 172]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10). [31].

[208] **Suszyła głowę**—характерный оборотъ польской рѣчи, который дословно по-русски передать нельзя. Онъ обозначаетъ: не давать кому-нибудь покоя ни въ какое время и требовать все одного и то же непремѣнно. Лучше всего было бы перевести это выражаніе по-русски выраженіемъ: *требовала настойчиво.*

---

[209] **...że was zabiło; ...mi zrobiło**—обороты народные. Правильнымъ литературнымъ языкомъ должно говорить: żeście (жэ˙-сьтѣ) się zabili (что вы убились). Въ подобныхъ оборотахъ рѣчи народъ намекаетъ на существованіе какой-то высшей силы, которой приписываетъ вліяніе на человѣческую судьбу. Нужно при этомъ замѣтить, что народъ не имѣетъ понятія о природѣ и качествахъ этой силы; это видно изъ того, что именно это дѣйствіе, о которомъ мы говорили, приписывается какому-то существу средняго рода: *zabiło*. Это обстоятельство указываетъ на не полную извѣстность дѣйствующаго предмета.

---

[210]. **Drzewo** — употребляется въ польскомъ языкѣ въ двоякомъ значеніи: съ одной стороны оно обозначаетъ дерево живущее и питающееся, а съ другой стороны—дерево мертвое, срубленное. Во второмъ случаѣ оно можетъ представляться, какъ строительный матеріалъ, для отопленія. Въ этомъ послѣднемъ случаѣ оно въ русскомъ языкѣ получаетъ названіе: *дрова*, между тѣмъ какъ въ польской рѣчи такого различія въ названіяхъ нѣтъ.

---

[211] **Zostać na miejscu**—имѣетъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ особенный смыслъ. Это выраженіе обозначаетъ тогда, что кто-то, съ кѣмъ случилось несчастіе, остался на мѣстѣ, т. е. не двинулся болѣе съ этого мѣста, что равносильно тому: *убился до смерти.* Въ этомъ смыслѣ и употреблено это выраженіе въ нашемъ текстѣ.

Простое значеніе этого выраженія, думаю, будетъ всѣмъ понятно; для этого его нужно дословно перевести.

---

[212] Д. Рѣшенія

упражненій и задачъ предшествующаго выпуска.

(Упр. 11—14; 20—22) [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22) [46]

Къ 204. Разговоръ 21. — **1.** Пойдемте гулять [на прогулку].—**2.** Хорошо [такъ, хорошо].—**3.** Съ удовольствіемъ.—**4.** Конечно, пойдемъ за городъ.—**5.** Безъ сомнѣнія. — **6.** Очень пріятно выйти на прогулку за городъ. — **7.** А ваша семья пойдетъ также съ нами?—**8.** Я думаю.—**9.** Можетъ быть, возьмемъ коляску?—**10.** Не стоитъ. Гораздо пріятнѣе пойти пѣшкомъ?—**11.** Не будетъ-ли слишкомъ далеко? — **12.** Въ какую [которую] сторону намъ направиться [имѣемъ мы направиться], какъ вы думаете?—**13.** Можемъ пройти нѣсколько верстъ въ сторону Зажеча. **14.** Не будетъ-ли тамъ пыли?—**15.** Вѣдь мы можемъ пойти по тропинкѣ вдоль рѣки.—**16.** Итакъ, въ путь.

Къ 204. Разговоръ 22. — **1.** Какія есть [суть] изящныя искусства?—**2.** Живопись, скульптура, музыка и литература. Больше всего (я) люблю заниматься живописью.—**3.** Умѣешь-ли ты хорошо ри-

совать и черти[illegible]—4. Да, вѣдь я окончилъ рисовальн[illegible] училище.—5. Что ты больше любишь писать [malować]: пейзажи или портреты?—6. Предпочитаю виды горъ, моря, луговъ и лѣсовъ.—7. Имѣютъ-ли твои картины успѣхъ?—8. Да, до сихъ поръ на выставкахъ были премированы [брали] медалями.—9. Скульптура труднѣе, не правда-ли?—10. Нѣтъ. Для этого [на это] нужно имѣть талантъ, какъ въ [do] живописи и музыкѣ.

Рѣшеніе задачи 32 [193].—**1.** Повѣсьте шторы на окна [на окнахъ].—**2.** Я только-что пріѣхалъ [прибываю] съ дачи.—**3.** Она получила этотъ браслетъ отъ дѣтей нашего сосѣда.—**4.** Съ меня [я имѣю] довольно хлѣба, сыра и воды.—**5.** Въ нашемъ магазинѣ есть [суть] товары, на которые бываетъ очень большой спросъ [имѣютъ очень большой спросъ]; а именно: масло, рисъ, шелкъ, хлопчатая бумага.—**6.** Дайте мнѣ стаканъ вина!—**7.** Наша кухарка купила вина, пива, ветчины и мяса.—**8.** Этотъ металлъ [не есть] ни золото [VI prz.], ни свинецъ,—это [только] серебро.—**9.** Тѣ прекрасныя дачи [суть] окружены обширными садами.—**10.** Съ высоты этой горы дома походятъ [кажутся быть] на маленькія хижины [VII prz.].—**11.** Я ѣду изъ Варшавы, а собираюсь въ Марсель.

Рѣшеніе задачи 33 [193].—**1.** Idę do kawiarni.—**2.** Wrócono wolność niewolnikom.—**3.** Czy widzisz synów i córki nauczyciela?—**4.** On prawi o sprawiedliwości i wolności narodów.—**5.** Ty wracasz z poczty.—**6.** Zjadłem dzisiaj mnóstwo owoców: gruszek, jabłek, śliwek i wisien.—**7.** Ona ma dużo przyjaciółek i mało nieprzyjaciółek.—**8.** Rzeka Wisła niesie swe wody do oceanu.—**9.** On powierzył swoją tajemnicę ludziom, godnym wiary.—**10.** W Szwajcaryi są wysokie góry i przyjemne niziny.—**11.** Kobieta z dzieckiem przechadza się po ogrodzie.

Рѣшеніе задачи 34 [194].—**1.** Гдѣ [суть] мой письменный приборъ? (Онъ) [суть] въ моей комнатѣ.—**2.** Одолжи мнѣ твою ручку [твоей ручки] для пера, такъ какъ моя затерялась.—**3.** Господинъ Н. [есть] теперь въ Лейпцигѣ; гдѣ-же пребываетъ его жена? Она пребываетъ у своихъ родителей.—**4.** Богъ изливаетъ свои благодѣянія на всѣхъ людей.—**5.** Его мать [есть] очень строга; моя [мать] и твоя не [суть] такъ строги.—**6.** Мои сестры уже прибыли со своими дѣтьми, ихъ мужья прибудутъ завтра утромъ.—**7.** Сосѣдъ моего зятя продалъ свою собственность.—**8.** Сосѣдка нашего опекуна продала свое имѣніе [собственность].—**9.** Его братья и сестры продали свое имѣніе.—**10.** Твоя жена [есть] похожа на [do] мою.—**11.** Ваши друзья уже окончили свои работы а наши ихъ еще не окончили.

Рѣшеніе задачи 35 [194].—**1.** **Mój** pokój jest mały, a **wasz** — wielki.—**2.** Szyby w **waszym** oknie są małe.—**3.** **Moja** kuzynka kupiła rękawiczki u **swego** rękawicznika.—**4.** **Moje** kuzynki kupiły **swe** bransoletki u **swego** jubilera.—**5.** Państwo Z. wyjechali bez **swych** żon.—**6.** **Wasze** i **moje** siostry narwały kwiatów na **naszych** łąkach.—**7.** Syn **mego** szewca ożenił się z córką **waszego** krawca.—**8.** Oddaj ten bukiet róż **twojej** przyjaciółce.—**9.** **Jego** żona jest chorą.—**10.** **Jego** mieszkanie jest blizko od **mojego**.—**11.** Czy rozwiązaliście **wasze** zadania? Tak, panie, **moi** bracia także rozwiązali **swoje** zadania.

Рѣшеніе задачи 36 [194].—**1.** Эта великая рѣка орошаетъ эту пріятную страну.—**2.** Одежда того человѣка [есть] очень поношена.—**3.** Дайте эти яблоки тѣмъ дѣтямъ.—**4.** Тотъ герой взялъ приступомъ ту крѣпость.—**5.** Усердіе этого молодого человѣка мнѣ нравится.—**7.** Домашнія животныя [суть] это тѣ, которыхъ человѣкъ воспиталъ около себя [при себѣ].—**8.** Выбирайте изъ [между] этихъ цвѣтовъ; берите эти или тѣ!

Рѣшеніе задачи 37 [194].—**1. Ten** młody człowiek zasługuje na wielką litość. — **2.** Ojciec **tych** dzieci umarł na apopleksyę. — **3.** Dzisiaj pojedziemy do Drezna.—**4.** Kora **tego** drzewa jest zgniła. — **5.** Pracuję nad **tym** dziełem już cztery lata.—**6.** On myśli to o **tem**, to o **owem**. **7.** Nie zapominajcie ani dobrodziejstw Boga, ani dobrodziejstw waszych rodziców. — **8.** Kto kocha Boga, powinien się do Niego modlić. — **9. To** jest taka sprawa, która przy prowadzi do ruiny mnie i mojąj rodzinę.—**10. Ten** dom ma dwoje drzwi; **temi** drzwiami wchodzi się do pokojów, a **tamtemi** wychodzi się na podwórzec.

Рѣшеніе задачи 38 [194].—**1.** Какую книгу ты теперь читалъ?—**2.** Какая прекрасная мысль!—**3.** Что это за люди?—**4.** О которыхъ людяхъ вы говорите?—**5.** Какое время года вы предпочитаете передъ другими, лѣто или зиму?—**6.** Который изъ этихъ господъ нравится тебѣ больше всѣхъ?—**7.** За которой изъ этихъ дамъ ты ухаживаешь [зająłeś się]?—**8.** Которому изъ твоихъ друзей ты сдѣлалъ этотъ подарокъ?—**9.** Кто вамъ это разсказывалъ?—**10.** Кого ты видѣлъ на представленіи?—**11.** Отъ кого ты получилъ это извѣстіе?—**12.** Кому принадлежитъ этотъ прекрасный домъ?—**13.** Что ты мнѣ тамъ будешь разсказывать!—**14.** Изъ чего это дѣлается?—**15.** О чемъ ты думалъ весь день?

Рѣшеніе задачи 39 [194]. —**1. Jaką** pieczeń lubisz pan najwięcej? —**2. Co to za** gramatyka, którą studjujecie?—**3. Jakich** wrogów powinniśmy się wystrzegać?—**4. Jakie** nowiny mi przynosisz?—**5. Z jakiego** kraju jest ten młody człowiek?—**6. Którym** dzieciom dacie te grzechotki?—**7. Który** z tych ołówków jest najlepszy?—**8.** Do **którego** z twych braci piszesz ten list?—**9. Któremu** z najnowszych wynalazków oddal by pan pierwszeństwo?—**10. Kto** był wymowniejszy nad Cycerona?—**11.** Od **kogo** dostała wasza siostra ten bukiet?—**12. Czyja** to książka?—**13. Kogo** chcecie mieć za przewodnika w tem mieście?—**14. Co** może być obrzydliwszego nad kłamstwo?—**15.** Na **co** żalisz się, mój przyjacielu?—**16.** O **czem** myślicie częściej, niż o waszych lekcjach?

Рѣшеніе задачи 40 [205].—**1.** Ten ojciec jest kochany przez swoje dziecko.—**2.** Ten ojciec jest kochany przez swoje dzieci.—**3.** Rzeka płynie z południa na północ. — **4.** Rzeka spływa z góry. — **5.** Jego ojciec jest na okręcie. — **6.** Wasz ojciec jest u naszego brata. — **7.** Dzieci są w górach. — **8.** Twój ojciec wyjeżdża na letnie mieszkanie.—**9.** Mój ojciec jedzie do Paryża.—**10.** Twój ojciec myśli o swym synie.—**11.** Mój wuj myśli o ciotce.—**12.** On myśli o dziewczętach. —**13.** Jego matka lubi ten obraz.—**14.** Twój ojciec lubi ten portret.—**15.** On dostaje portret mojego ojca. — **16.** Mój ojciec przychodzi z domu. — **17.** Nasza matka przychodzi z kościoła.—**18.** Oto cukier, mięso, pieniądze, woda, mleko, sól, piwo, lód i jedwab.

Рѣшеніе задачи 41. [205]. *Грамматическій разборъ.*

dziwne	тв.	скл.,	r. m.,	l. mn.,	prz.	IV	ty
białemi	тв.	»	» m.	» mn.	»	VI	ty
zamyślony	тв.	»	» m.	» p.	»	I	szy
ludzkich	м.	»	» m.	» mn.	»	II	gi.
odrębnym	тв.	»	» m.	» p.	»	VI	ty
różne	тв.	»	» ż.	» mn.	»	IV	ty
własną	тв.	»	» ż.	» p.	»	IV	ty
dużą	тв.	»	» ż.	» p.	»	IV	ty
wiejskich	м.	»	» m.	» mn.	»	IV	ty
starą	тв.	»	» ż.	» p.	»	IV	ty
stęskniona	тв.	»	» ż.	» p.	»	I	szy
głupia	м.	»	» ż.	» p.	»	I	szy
najpilniejszej	тв.	»	» ż.	» p.	»	II	gi
dalsi	тв.	»	» m.	» mn.	»	I	szy
mieszkającym	тв.	»	» m	» mn.	»	III	ci
dzienni	тв.	»	» m.	» mn.	»	I	szy
stałym	тв.	»	» m.	» p.	»	VI	ty

[213] Экзаменъ.

1. **Deklinacya przymiotników.** Въ предыдущемъ выпускѣ было изложено все, что касается склоненія прилагательныхъ. Сколько склоненій и какія? укажите главныя особенности [199, 200].

2. Какія *zaimki* склоняются по образцу *przymiotników* [200].

3. Какія *rzeczowniki*, по формѣ напоминающіе *przymiotniki*, измѣняются по образцу этихъ послѣднихъ? Заучите хорошенько эти слова [201].

4. **Dopowiedzenie.** Что вы знаете о приложеніи въ польскомъ языкѣ? Какъ согласуется *dopowiedzenie* съ главнымъ rzeczownikiem? [202].

Е. Грамматика.

(Упр. 15). [33]

Liczebnik—имя числительное.

Примѣчаніе. Имена числительныя подчинены тѣмъ же общимъ правиламъ связности [114], какъ и другія слова; исключенія будутъ указаны ниже.

Liczebniki дѣлятся прежде всего на liczebniki *główne*, количественныя и liczebniki *porządkowe*—порядковыя.

[214]. Liczebniki główne (лʲі-чэ-бні′кі глу′-внэ).

Главныя или основныя имена числительныя.

Имена числительныя количественныя.

§ 1. *Начертаніе и произношеніе.*

Liczebniki główne опредѣляютъ количество предметовъ и отвѣчаютъ на вопросъ: **сколько? ile?**

Начертаніе.	*Произношеніе*
0. zero	(зэ′ро)
1. jeden, jedna, jedno	(е′-дэн, е′-дна, е′-дно).
2. dwaj, dwa, dwie	(двай, два, двѣ).

3. trzej, trzy (тшэй, тшы).
4. czterej, cztery (чтэ′-рэй, чтэ′-ры
5. pięć (пі͡э^{н}т^{ь})
6. sześć (шэс^{ь}т^{ь})
7. siedm (сʼьдм)
8. ośm (ос^{ь}м)
9. dziewięć (дзʼь′-ві͡э^{н}т^{ь}).
10. dziesięć (дзʼь′-сі͡э^{н}т^{ь}).
11. jedenaście (е-дэ-на′-с^{ь}тʼь)
12. dwanaście (два-на′с^{ь}тʼь)
13. trzynaście (тшы-на′-с^{ь}тʼь),
14. czternaście (чтэр-на′-с^{ь}тʼь).
15. piętnaście (пі͡э^{н}т-на′-с^{ь}тʼь).
16. szesnaście (шэс-на′-с^{ь}тʼь).
17. siedmnaście (сʼьдм-на′-с^{ь}тʼь).
18. ośmnaście (ос^{ь}м-на′с^{ь}тʼь).
19. dziewiętnaście (дзʼь-ві͡э^{н}т-на′с^{ь}тʼь).
20. dwadzieścia (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯).
21. dwadzieścia jeden (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ е′-дэн)
22. dwadzieścia dwa (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ два).
23. dwadzieścia trzy (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ тшы).
24. dwadzieścia cztery (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ чтэ′-ры).
25. dwadzieścia pięć (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ пі͡э^{н}т^{ь}).
26. dwadzieścia sześć (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ шэс^{ь}т^{ь}).
27. dwadzieścia siedm (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ сʼьдм).
28. dwadzieścia ośm (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ ос^{ь}м).
29. dwadzieścia dziewięć (два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯ дзʼь′-ві͡э^{н}т^{ь}).
30. trzydzieści (тшы-дзʼь′с^{ь}тʼі).
31. trzydzieści jeden (тшы-дзʼь′-с^{ь}тʼі е′-дэн).
33. trzydzieści dwa (тшы-дзʼь′-с^{ь}тʼі два).
33. trzydzieści trzy (тшы-дзʼь′-с^{ь}тʼі тшы).
40. czterdzieści (чтэр-дзʼь′-с^{ь}тʼі).
41. czterdzieści jeden (чтэр-дзʼь′-с^{ь}тʼі е′-дэн).
50. pięćdziesiąt (пі͡э^{н}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т).
52. pięćdziesiąt dwa (пі͡э^{н}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т два).
60. sześćdziesiąt (шэс^{ь}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т).
63. sześćdziesiąt trzy (шэс^{ь}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т тшы).
70. siedmdziesiąt (сʼьдм-дзʼь′-сі͡о^{н}т).
74. siedmdziesiąt cztery (сʼьдм-дзʼь′-сі͡о^{н}т чтэ′ры).
80. ośmdziesiąt (ос^{ь}м-дзʼь′-сі͡о^{н}т).
85. ośmdziesiąt pięć (ос^{ь}м-дзʼь′-сі͡о^{н}т пі͡э^{н}т^{ь}).
90. dziewięćdziesiąt (дзʼь-ві͡э^{н}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т).
96. dziewięćdziesiąt sześć (дзʼь-ві͡э^{н}т^{ь}-дзʼь′-сі͡о^{н}т шэс^{ь}т^{ь}).
100. sto (сто).
101. sto jeden (сто е′-дэн).
110. sto dziesięć (сто дзʼь′-сі͡э^{н}т^{ь}).
111. sto jedenaście (сто е-дэ-на′-с^{ь}тʼь).
120. sto dwadzieścia (сто два-дзʼь′-с^{ь}тʼіа̯).

199.	sto dziewięćdziesiąt dziewięć	(сто д͡зѣ-ві͡э^{н}т^{ъ}-д͡зѣ′сі͡о^{н}т д͡зѣ′-ві͡э^{н}т^{ъ}).
200.	dwieście	(двѣ′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ).
211.	dwieście jedenaście	(двѣ′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ е-дэ-на′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ).
300.	trzysta	(тшы′-ста).
400.	czterysta	(чтэ-ры′-ста).
500.	pięćset	(пі͡э′^{н}т^{ъ}-сэт).
600.	sześcset	(шэ′с^{ъ}т^{ъ}-сэт).
700.	siedmset	(сѣдм-сэт).
800.	ośmset	(о′с^{ъ}м-сэт).
900.	dziewięćset	(д͡зѣ-ві͡э^{н}′т^{ъ}-сэт).

§ 2. Числа изъ четырехъ, пяти, шести и семи знаковъ.

1.000.	tysiąc	(ты′-сі͡о^{н}ц).
1.001.	tysiąc jeden	(ты′-сі͡о^{н}ц е′-дэн).
1.010.	tysiąc dziesięć	(ты′-сі͡о^{н}ц д͡зѣ′-сі͡э^{н}т^{ъ}).
1.100.	tysiąc sto	(ты′-сі͡о^{н}ц сто).
2.000.	dwa tysiące	(два ты-сі͡о^{н}′цэ).
3.000.	trzy tysiące	(тшы ты-сі͡о^{н}′-цэ).
10.000.	dziesięć tysięcy	(д͡зѣ′-сі͡э^{н}т^{ъ} ты-сі͡э^{н}′-цы).
21.020.	dwadzieścia jeden tysięcy dwadzieścia	(два-д͡зѣ′-с^{ъ}т^{ъ}і͡а е′дэн ты-сі͡э^{н}′-цы два-д͡зѣ′ с^{ъ}т^{ъ}і͡а).
100.000.	sto tysięcy	(сто ты-сі͡э^{н}′-цы).
200.000.	dwieście tysięcy—lub: dwa kroć sto tysięcy	(двѣ′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ ты-сі͡э^{н}′-цы люб два′-крот^{ъ} сто ты-сі͡э^{н}′-цы).
300.000.	trzysta tysięcy—lub: trzykroć sto tysięcy	(тшы′-ста тысі͡э^{н}′-цы люб тшы′-крот^{ъ} сто тысі͡э^{н}′-цы).
1.000.000.	milion	(мі′-л^{ъ}і͡о^{н}).
2.000.000.	dwa miliony	(два мі-л^{ъ}і͡о′-ны).

§ 3. Числа изъ семи и болѣе знаковъ.

1.000.000. (6 нулей за 1: тысяча. тысячъ) 1 милліонъ, milion (мі′-л^{ъ}і͡о^{н}).
1.000.000.000. (9 нулей за 1: тысяча милл.) 1 милліардъ, miliard (мі′-л^{ъ}і͡а^{н}рд)
1.000.000.000.000. (12 нулей за 1: тысяча милліард.) 1 билліонъ, bilion (бі′л^{ъ}і͡о^{н})

Поэтому число 518 300 200 937 508 нужно читать такъ:

Pięćset	ośmnaście	bilionów,	trzysta	miliardów,	dwieście	mi-
пі͡э^{н}′т^{ъ}-сэт	ос^{ъ}м-на′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ	бі-л^{ъ}і͡о′-нув,	тшы′-ста	мі-л^{ъ}і͡а′р-дув,	двѣ′-с^{ъ}т^{ъ}ѣ	мі-
пятьсотъ	**восемнадцать**	**билліоновъ,**	**триста**	**милліардовъ,**	**двѣсти**	**мил-**

lionów,	dziewięćset	trzydzieści	siedm	tysięcy	pięćset	ośm.
л^{ъ}і͡о′-нув,	д͡зѣ-ві͡э^{н}т^{ъ}′-сэт	тшы-д͡зѣ′-с^{ъ}т^{ъ}і	сѣдм	ты-сі͡э^{н}′цы	пі͡э^{н}′т^{ъ}-сэт	ос^{ъ}м.
ліоновъ,	**девятьсотъ**	**тридцать**	**семь**	**тысячъ**	**пятьсотъ**	**восемь.**

§ 4. = jeden =

Liczebnik jeden употребляется въ значеніи прилагательнаго, вслѣдствіе чего онъ измѣняется въ *rodzaju*, *liczbie* і *przypadku*. Такъ, 1 имѣетъ для женскаго рода *jedna*, для средняго *jedno*; въ множ. числѣ—*jedni*, *jedne*. О склоненіи его будетъ сказано ниже.

§ 5. = 2—4 =

Liczebniki: *dwa*, *trzy*, *cztery* измѣняются только въ *rodzaju*. Такъ, 2 имѣетъ для мужескаго рода одушевл. предм. форму *dwaj*, для женскаго *dwie*, для средняго и муж. неодуш. пр. *dwa*.

То же самое слѣдуетъ сказать и объ остальныхъ двухъ числахъ, указанныхъ въ заголовкѣ этого §. Поэтому для 3 имѣемъ *trzej* (*r. m.*), *trzy* (*r. ż* и *n*); для 4: *czterej* (*r. m.*) *cztery* (*r. ż* и *n*).

Примѣры:

dwaj, trzej, czterej bracia (бра′ʧа)—два, три, четыре брата.
dwie, trzy, cztery siostry — двѣ, три, четыре сестры.
dwa, trzy, cztery okna — два, три, четыре окна.
dwa, trzy, cztery woły — два, три, четыре вола.

Что же касается остальныхъ liczebników, то они употребляются совершенно безразлично, при какомъ-бы rzeczownik'ѣ ни стояли.

§ 6. **Римскія цифры**. На памятникахъ, надписяхъ и т. п. въ Польшѣ часто встрѣчаются римскія цифры; столѣтія-же поляки всегда обозначаютъ римскими цифрами, напр.:

XVIII-ty wiek 18-е столѣтіе.

Вотъ объясненіе насчетъ римскихъ числовыхъ знаковъ:

Простыя цифры римлянъ таковы:

I, V, X, L, C, D M.
для 1, 5, 10, 50, 100, 500, 1000.

Изъ этихъ цифръ образуются всѣ числа слѣдующимъ образомъ: знаки большаго количества ставятся въ началѣ, равнозначущія цифры ставятся въ концѣ и затѣмъ все вмѣстѣ слагается, напр.:

II, III, VI, LII, CCC, MDCCCLXXXIII.
2, 3, 6, 52, 300, 1883.

Если знакъ меньшаго количества поставимъ слѣва отъ знака большаго количества, то первый нужно вычесть изъ второго; напр.:

IV, IX, XL, XC, MCMXLIX.
4, 9, 40, 90, 1949.

[215] **Liczebniki zbiorowe.** (лʲі-чэ-бні′-кі збо̄-ро′-вэ) **Числительныя собирательныя.**

Къ тому же самому классу *głównych liczebników* принадлежитъ еще группа числительныхъ опредѣляющихъ количество предметовъ или лицъ разнаго рода, или животныхъ разныхъ видовъ.

Они слѣдующіе:

dwoje	(дво′-е)	двое.
oboje, obojgo	(о-бо′-е, о-бо′й-го)	оба, обѣ.
troje, trojgo	(тро′-е, тро′й-го)	трое.
czworo	(чво′-ро)	четверо.
pięcioro	(пѣ^{н}-ʧо′-ро)	пятеро.
sześcioro	шэ-сʲʧо′-ро)	шестеро

siedmioro	(сѣд-мі͡о′-ро)	семеро.
ośmioro	(ось-мі͡о′-ро)	восмеро.
dziewięcioro	(д͡зѣ-ві͡э̂н-т̑і͡о′-ро)	девятеро.
dziesięcioro	(д͡зѣ-сі͡э̂н-т̑і͡о′-ро)	десятеро.
jedenaścioro	(е-дэ-на-сьт̑і͡о′-ро)	одиннадцать [1]).
dwanaścioro	(два-на-сьт̑і͡о′-ро)	двѣнадцать.
trzynaścioro	(тшы-на-сьт̑і͡о′-ро)	тринадцать.
dwadzieścioro	(два-д͡зѣ-сьт̑і͡о′-ро)	двадцать.
trzydzieścioro	(тшы-д͡зѣ-сьт̑і͡о′-ро)	тридцать.
pięćdziesięcioro	(пі͡э̂нт̑-д͡зѣ-сі͡э̂н-т̑і͡о′-ро)	пятьдесятъ.
sześćdziesięcioro	(шэсьт̑ь-д͡зѣ-сі͡э̂н-т̑і͡о′-ро)	шестьдесятъ.
dwadzieścia dwoje	(два-д͡зѣь-сьт̑і͡а дво′-е)	двадцать двое.
trzydzieści czworo	(тшы-д͡зѣ′-сьт̑і чво′-ро)	тридцать четверо.
i t. d.		и т. д.

Примѣры:

oboje Osińscy (о-бо′-е о-сі′нь-сцы) (мужъ и жена, или братъ *dwoje dzieci* (дво′-е д͡зѣ′-т̑і) двое дѣтей (изъ которыхъ одно, можетъ быть, мальчикъ, а другое дѣвочка); *troje zwierząt* (тро′-е звѣ′-жонт) трое животныхъ (т. е. такихъ, изъ которыхъ не всѣ принадлежатъ къ одному виду).

---

[216] Liczebniki porządkowe. (л′і-чэ-бні-кі по-жонд-ковэ) Числительныя порядковыя.

§ 1. Начертаніе и произношеніе.

Порядковыя числа показываютъ мѣсто, занимаемое предметомъ въ ряду другихъ, отвѣчая на вопросы: который,—ая,—ое? *który,—a,—e,*

		Для всѣхъ родовъ.
pierwszy,—a,—e	(пѣ′рв-шы,—а,—э)	первый,—ая,—ое.
drugi,—a,—ie	(дру′-гі,—а,—е)	второй,—ая,—ое.
trzeci,—a,—ie	(тшэ′-т̑і,—а,—е)	3-й,—я,—е.
czwarty,—a,—e	(чва′р-ты,—а,—э)	4-й,—ая,—ое.
piąty,—a,—e	(пі͡о̂н′-ты,—а,—э)	5-й, » »
szòsty —a,—e	(шу′-сты,—а,—э)	6-й, » »
siódmy,[2])	(сі͡у̂′-дмы)	7-й, » »
ósmy	(у′-смы)	8-й, » »
dziewiąty	(д͡зѣ-ві͡о′н-ты)	9-й, » »
dziesiąty	(д͡зѣ-сі͡о̂н′-ты)	10-й, » »

---

[1]) Въ русскомъ языкѣ такого рода обороты не употребляются дальше 10, а потому мы ихъ переводимъ обыкновенными числительными.

[2]) Всѣ числительныя имѣютъ для женск. р. окончаніе *a*, а для средняго р. *e*. Поэтому дальше ихъ писать не будемъ.

jedenasty	(е-дэ-на′-сты)	11-й,—ая—ое.
dwunasty	(дву-на′-сты)	12-й, » »
trzynasty	(тшы-на′-сты)	13-й, » »
czternasty	(чтэр-на′-сты)	14-й, » »
piętnasty	(пѣ͡ᵑт-на′-сты)	15-й, » »
szesnasty	(шэс-на′-сты)	16-й, » »
siedmnasty	(сѣдм-на′-сты)	17-й, » »
ośmnasty	(осᵇм-на′-сты)	18-й, » »
dziewiętnasty	(д͡зѣ-вѣ͡ᵑт-на′-сты)	19-й, » »
dwudziesty	(дву-д͡зѣ′-сты)	20-й, » »
dwudziesty pierwszy	(дву-д͡зѣ′-сты пѣ′рв-шы)	21-й.
dwudziesta pierwsza	(дву-д͡зѣ′-ста пѣ′рв-ша)	21-я.
dwudzieste pierwsze	(дву-д͡зѣ′-стэ пѣ′рв-шэ)	21-е.
dwudziesty,—a,—e drugi, —a,—e	(дву-д͡зѣ′-сты,—а,—э, дру′-гі, —а,—е)	22-й,—ая,—ое.
dwudziesty,—a,—e trzeci, —a,—e	(дву-д͡зѣ′-сты,—а,—э, тшэ′-ѣі, —а,—е)	23-й, » »
trzydziesty,—a,—e	(тшы-д͡зѣ′-сты,—а,—э)	30-й, » »
trzydziesty,—a,—e ósmy, —a,—e	(тшѣ-д͡зѣ′-сты,—а,—э у′-смы, —а,—е)	38-й, » »
czterdziesty,—a,—e	(чтэр-д͡зѣ′-сты,—а.—э)	40-й, » »
czterdziesty dziewiąty	(чтэр-д͡зѣ′-сты д͡зѣ-ві͡ᵒ′ты)	49-й, » »
pięćdziesiąty,—a,—e	(пѣ͡ᵑтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты,—а,—е)	50-й, » »
pięćdziesiąty,—a,—e pierwszy —a,—e	(пѣ͡ᵑтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты,—а,—е пѣ′рв-шы,—а,—э)	51-й, » »
sześćdziesiąty,—a.—e	(шэсᵇтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты, —а,—э)	60-й, » »
sześćdziesiąty drugi	(шэсᵇтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты дру′-гі)	62-й, » »
siedmdziesiąty,—a,—e	(сѣдм-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты,—а,—э)	70-й, » »
siedmdziesiąty trzeci	(сѣдм-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты тшэ′-ѣі)	73-й, » »
ośmdziesiąty,—a,—e	(осᵇм-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты,—а,—э)	80-й, » »
ośmdziesiąty czwarty	(осᵇм-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты чва′р-ты)	84-й, » »
dziewięćdziesiąty,—a,—e	(д͡зѣ-вѣ͡ᵑтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты,—а,—э)	90-й, » »
dziewięćdziesiąty piąty	(д͡зѣ-вѣ͡ᵑтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ-ты пі͡ᵒ′-ты)	95-й, » »
setny—a,—e	(сэ′-тны,—а,—э)	100-й, » »
setny,—a,—e pierwszy,—a,—e или sto pierwszy—a,—e [1])	(сэ′-тны,—а,—э пѣ′рв-шы, —а,—эили сто пѣ′рв-шы,—а—э)	101-й, » »
sto drugi	(сто дру′-гі)	102-й, » »
sto szósty	(сто шу′-сты)	106-й, » »
sto siódmy	(сто сі͡у′д-мы)	107-й, » »
sto dwudziesty	(сто дву-д͡зѣ′-сты)	120-й, » »
sto dziewięćdziesiąty dziewiąty	(сто д͡зѣ-вѣ͡ᵑтᵇ-д͡зѣ-сі͡ᵒ′-ты д͡зѣ-ві͡ᵒ′-ты)	199-й, » »
dwóchsetny,—a,—e	(двух-сэ′т-ны,—а,—э)	200-й, » »
dwieście pierwszy,—a,—e	(двѣ′-сᵇтѣ пѣ′рв-шы,—а,—э)	201-й, » »

[1]) Болѣе употребительна вторая форма. Обыкновенно въ сложныхъ числительн. послѣднее является только порядковымъ. Исключеніе составляютъ числа до 100.

trzechsetny,—a,—e	(тшэх-сэ′-тны)	300-й,—ая,—ое.
czterechsetny,—a,—e	(чтэ-рэх-сэ′-тны,—а,—э)	400-й, » »
pięćsetny,—a,—e	(пі͡э^{н}т^{ь}-сэ′-тны,—а,—э)	500-й, » »
sześćsetny,—a,—e	(шэс^{ь}т^{ь}-сэ-тны,—а,—э)	600-й, » »
siedmsetny,—a,—e	(сѣдм-сэ′-тны,—а,—э)	700-й, » »
ośmsetny,—a,—e	(ос^{ь}м-сэ′-тны,—а,—э)	800-й, » »
dziewięćsetny,—a,—e	(д͡зѣ-ві͡э^{н}т^{ь}-сэ′-тны,—а,—э)	900-й, » »
tysiączny,—a,—e	(ты′-сі͡о^{н}′ч-ны,—а,—э)	1000-й, » »
tysiąc pierwszy,—a,—e	(ты′-сі͡о^{н}ц пѣ′рв-шы,—а,—э)	1001-й, » »
tysiąc dziesiąty,—a,—e	(ты′-сі͡о^{н}ц д͡зѣ-сі͡о^{н}′-ты,—а,—э)	1010-й, » »
dwóchtysiączny,—a,—e	(двух-ты-сі͡о^{н}′-чны,—а,—э)	2000-й, » »
stotysiączny,—a,—e	(сто-ты-сі͡о^{н}′-чны,—а,—э)	100.000-й, » »
milionowy,—a,—e,	(мі-л^{ь}і͡о-но′-вы,—а,—э)	милліонный,—а,—е.

§ 2. А. Образованіе порядковыхъ чиселъ.

За исключеніемъ *pierwszy* і *drugi* порядковыя числительныя образуются изъ количественныхъ посредствомъ замѣны окончаній и коренныхъ гласныхъ.

Такъ числа: pięć, sześć, dziewięć, dziesięć образуютъ соотвѣтственныя порядковыя черезъ перемѣну окончанія *ć* на *ty* и замѣну носоваго звука *ę*—звукомъ *ą*.

Числа: jedenaście и т. д., dwadzieścia и т. д. образуютъ порядковыя замѣной окончанія *cie*, *cia*—окончаніемъ *ty*.

Б. Особеннымъ образомъ произошли слѣдующія порядковыя числа:

trzeci отъ trzy; czwarty отъ cztery; setny отъ sto; tysiączny отъ tysiąc и наконецъ milionowy отъ milion.

§ 3. Замѣтки о числительныхъ порядковыхъ.

А. Вмѣсто длинныхъ выраженій въ родѣ слѣдующаго: *tysiączny ośmsetny siedmdziesiąty dziewiąty* (1879-ый), гдѣ каждое числительное есть порядковое, говорятъ обыкновенно короче: *tysiąc ośmset siedmdziesiąty dziewiąty*, гдѣ только числа до 100 суть порядковыя, а остальныя количественныя.

Б. Отъ *liczebników porządkowych* образуются формы для означенія $1^1/_2$, $2^1/_2$, $3^1/_2$ и т. д.:

półtora *m.*	(пул-то′-ра)	полтора.
półtory *ż.*	(пул-то′-ры)	полторы.
półtrzecia *m.* i *n.*	(пул-тшэ′-т͡і͡а)	$2^1/_2$ [1]
półtrzeciej *ż.*	(пул-тшэ′-т͡ѣй)	
półczwarta *m.* i *n.*	(пул-чва′р-та)	$3^1/_2$.
półczwarty *ż.*	(пул-чва′р-ты)	
półpięta *m.* i *n.*	(пул-пі͡э^{н}′-та)	$4^1/_2$ и т. д.

Эти формы образовались изъ II-ego przp. licz. poj. такого склоненія, какъ будто бы эти числа были rzeczownikami.

В. а) Выраженія: во-первыхъ, во-вторыхъ, въ третьихъ и т. д. передаются по польски слѣдующимъ образомъ:

[1]) Въ русскомъ языкѣ нѣтъ соотвѣтственныхъ польскихъ выраженій для означенія такихъ чиселъ; русскіе употребляютъ въ этомъ случаѣ способъ сложенія, напр.: два съ половиною

po 1-sze или 1-o—po pierwsze (по пѣ′рв-шэ).
po 2-e или 2-o—po drugie (по дру′-гѣ).
po 3-e или 3-o—po trzecie (по тшэ′-т͡сѣ).

Слѣдовательно, къ порядковымъ числамъ, приведеннымъ въ этомъ отдѣлѣ и взятымъ въ среднемъ родѣ, прибавляется спереди слово *po*:

po czwarte, **po** piąte itd.

б) «Во-первыхъ» и «во-вторыхъ» передаются также выраженіями: najprzód (на′й-пшуд), powtóre (по-вту′-рэ).

«Впослѣдствіи» (или: наконецъ) передается по польски двумя выраженіями:

naostatek (на-о-ста′-тэк)
nakoniec (на-ко′-нѣц).

---

[217] Liczby ułamkowe.

(л^{ь}і′ч͡-бы у-лам-ко′-вэ).

Дробныя числа.

$^{1}/_{2}$	pół	(пул).
	połowa	(по-ло′-ва).
$^{1}/_{3}$	jedna trzecia	(е′-дна тшэ′-т͡сіа).
	trzecia (część)	(тшэ′-т͡сіа (чэ^{н}с^{ь}т͡с^{ь}).
$^{2}/_{3}$	dwie trzecie	(двѣ тшэ′-т͡сѣ).
$^{1}/_{4}$	jedna czwarta	(е′-дна чва′р-та).
	ćwierć	(т͡с^{ь}вѣрт͡с^{ь}).
$^{3}/_{4}$	trzy czwarte	(тшы чва′р-тэ).
	trzy ćwierci	(тшы т͡с^{ь}вѣ′р-т͡сі).
$^{1}/_{5}$	jedna piąta	(е′-дна пя͡о^{н}′-та).
$^{5}/_{8}$	pięć ósmych	(пя͡э^{н}т͡с^{ь} у′-смых).
$^{9}/_{10}$	dziewięć dziesiątych	(д͡зѣ′-вя͡э^{н}д͡зь д͡зѣ-сі͡о^{н}′-тыхъ).
$^{13}/_{16}$	trzynaście szesnastych	(тшы-на′-сті͡ѣ шэс-на′-стыхъ).

Изъ приведенныхъ здѣсь примѣровъ можно теперь высказать правила относительно образованія дробныхъ чиселъ:

1) Числитель дроби всегда выражается числомъ количественнымъ, а знаменатель всегда—порядковымъ.

2) Та или другая форма порядковаго числа зависитъ отъ числа количественнаго, которое имъ управляетъ; объ этомъ подробно сказано будетъ въ слѣдующемъ урокѣ, когда будемъ говорить о склоненіи именъ числительныхъ.

---

[218] Liczebniki wielorakie lub mnożne.

(л^{ь}і-чэб-ні′-кі вѣ-л^{ь}о-ра′-кѣ л^{ь}уб мно′-жнэ).

Числительныя умножающія.

Liczebnikami wielorakimi или *mnożnymi* называются такія, которыя выражаютъ какую-нибудь различность или множество частей, способовъ, качествъ, родовъ и т. п. входящихъ въ составъ вещей.

§ 1. Вотъ числа этого класса:

jednaki,—a,—e	(е-дна′-кі,—а,—е)	одинаковый.
pojedyńczy,—a,—e	(по-е-ды′н^{ь}-чы)	отдѣльный.

dwojaki,—a,—e	(дво-я′-кі,—а,—е),	podwójny,—a,—e (по-дву′й-ны, —а,—э) двойной.
trojaki,—a,—e	(тро-я′-кі,—а,—е),	potrójny,—a,—e (по-тру′й-ны, —а,—э) тройной.
czworaki,—a,—e	(чво-ра′-кі,—а,—е),	poczwórny,—a,—e (по-чву′р-ны, —а,—э) четверной.
pięcioraki,—a,—ę	(пѣ͡э͡н-т͡і͡о-ра′-кі,—а,—е)	. . . . . пятерной.
sześcioraki,—a,—e	(шэ-с^{ь}т͡і͡о-ра′-кі,—а,—е),	poszóstny,—a,—e (по-шу′ст-ны, —а,—э) шестерной.
siedmioraki,—a,—e	(сѣ-дмі͡о-ра′кі,—а,—е)	. . . . . семерной.
ośmioraki,—a,—e	(о-с^{ь}мі͡о-ра′-кі,—а,—е)	. . . . . восьмерной.
dziewięcioraki,—a,—e	(д͡зѣ-вѣ͡э͡н-т͡і͡о-ра′-кі,—а,—е),	dziewiętny (д͡зѣ-вѣ͡э͡н′-тны) девятерной,—ая,—ое.
dziesięcioraki,—a,—e	(д͡зѣ-сѣ͡э͡н-т͡і͡о-ра′-кі,—а,—е),	dziesięntny (д͡зѣ-сѣ͡э͡н′тны) десятерной,—ая,—ое.
jedenaścioraki	(е-дэ-на-с^{ь}т͡і͡о-ра′-кі)	. . . . . [1]).
dwudziestoraki	(д͡ву-д͡зѣ-сто-ра′-кі)	. . . . . [1]).

Кромѣ этихъ употребляются еще слѣдующія:

dwoisty,—a,—e	(дво-і′-сты,—а,—э)	двойной,—ая,—ое.
troisty,—a,—e	(тро-і′-сты,—а,—э)	тройной,—ая,—ое.
iloraki,—a,—e	(і-л^{ь}о-ра′-кі,—а,—е)	сколькократный,—ая,—ое.
tyloraki,—a,—e	(ты-л^{ь}о-ра′-кі,—а,—е)	столькократный,—ая,—ое.
kilkoraki,—a,—e	(кіл^{ь}-ко-ра′-кі,—а,—е)	нѣсколькократный,—ая,—ое.
wieloraki,—a,—e	(вѣ-л^{ь}о-ра′-кі,—а,—е)	многократный,—ая,—ое.

Примѣчаніе:

А. Всѣ эти liczebniki отличаются по своему значенію; такъ, совсѣмъ, что другое означаетъ *podwójny*, чѣмъ *dwoisty* и чѣмъ *dwojaki*; опредѣленіе этой разницы можно найти во всякомъ словарѣ, а потому туда посылаемъ любопытныхъ.

Б. *Pojedyńczy* обозначаетъ, что предметъ состоитъ изъ *одной* части, а не изъ *нѣсколькихъ*.

§ 2. Рядомъ съ вышеозначенными формами болѣе или менѣе употребительны еще слѣдующія:

jednokrotny, —a, —e	(е-дно-кро′-тны, —а,—э)	однократный.
dwukrotny, —a, —e	(дву-кро′-тны, —а, —э)	двукратный.
trzykrotny, —a, —e	(тшы-кро′-тны)	трехкратный.
czterokrotny	(чтэ-ро-кро′-тны)	четырехкратный.
siedmiokrotny	(сѣ-дмі͡о-кро′-тны)	семикратный.
dwudziestokrotny	(дву-д͡зѣ-сто-кро′-тны)	20-тикратный.
pięćdziesięciokrotny	(пѣ͡э͡нт^{ь}-д͡зѣ-сѣ͡э͡н-т͡і͡о-кро′-тны)	50-тикратный.
stokrotny	(сто-кро′-тны)	стократный.
tysiąckrotny	(ты-сі͡о͡нц-кро′-тны)	тысячекратный.
wielokrotny	(вѣ-л^{ь}о-кро′-тны)	многократный.
kilkakrotny	(кіл^{ь}-ко-кро′-тны)	нѣсколькократный.

§ 3. Слѣдуетъ замѣтить, что всѣ числительныя, приведенныя въ этомъ

[1]) Въ русскомъ языкѣ нѣтъ дальше формъ для выраженія такихъ числительныхъ.

отдѣлѣ, имѣютъ форму *przymiotników*. Отъ всѣхъ этихъ словъ мы можемъ образовать *przysłówki* (нарѣчія), которыя очень часто употребляются. Для этого надо замѣнить окончаніе *y* (или *a*, или *e*) на *ie*; напр.:

dwukrotnie	(дву-кро′-тнѣ)	двукратно.
stokrotnie	(сто-кро′-тнѣ)	стократно.
wielokrotnie	(вѣ-л^{ь}о-кро′-тнѣ)	многократно.
i t. d.		и т. д.

3. Бесѣда.

(Упр. 17—19). [42]

1. Kto wracał pewnej jesieni? (Pewnej jesieni...)

2. Którędy (кту-рэ^{н}′-ды, куда...) wypadła droga kalece?

3. Co on zrobił (зро′-біл, сдѣлалъ)?

4. Co robiła gospodyni w sieni (сѣ′-ні, въ сѣняхъ)?

5. Jak dobre były te kartofle? (kartofle były...)

6. Co się stało (что случилось...) z Owczarzem?

7. Czy Ślimakowa poznała (по-зна′-ла) go? (Ślimakowa ledwie poznała...)

8. Co gadali we wsi?

9. Co odpowiedział (од-по-вѣ′-дзi̯ал, что отвѣчалъ...) Maciek?

10. Co miałbym dziś?

11. Co odrzekła (од-жэ′-кла, что отвѣчала...) gospodyni?

12. Co zrobił biedak?

13. Kiedy może (мо-′жэ когда можетъ...) robić za dwóch? (Byle...)

14. Co zrobię (зро′-бi̯э^{н}, что сдѣлаю...) jak zjem barszczu z chlebem?

15. Co zrobię w tydzień?

16. Za co będzie (бэ^{н}′-дзѣ, за что будетъ...) im służył?

I. Плавное чтеніе.

Pewnej jesie″ni, kiedy żona najmocniej suszyła mu głowę o paro″bka, zdarzy″ło się, że wracał ze szpitala Maciek O″wczarz, któremu wóz wykręcił no″gę. Kalece wypadła droga koło chaty Ślima″ków, a że był nędzny i zmęczony, więc usiadł na kamieniu przy wro″tach i miłosiernie zaczął spoglądać na sie″ń chałupy. Tam właśnie gospodyni tarła dla trzody gotowane karto″fle, ta″kie dobre, że ich sma″k, razem z kłębami pa″ry rozchodził się po ca″łym gościńcu. Owczarza aż w do″łku zakręciło od tych zapa″chów, i już wcale nie mógł po″dnieść się z kamienia.—To wy, Owcza″rzu?—odezwała się Ślimako″wa, le″dwie poznawszy nieboraka w łachmanach.—Jużci ja″—odpowiedział nędzarz. — Gadali we″wsi, że was zabi″ło. — Go″rzej mi zrobiło — westchnął Ma″ciek—bo mnie oddali do szpitala. Cze″mużem ja nie został na miejscu pod wozem! Miałbym już dziś niezawodnie no″cleg i głodubym nie cie″rpiał... Gospodyni zamyśli″ła się.—Żeby człowiek był pe″wny,—rzekła po chwi″li—że nie za″mrzesz, to możebyś i u nas został paro″bkiem?.. Biedak zerwał się z kamie″nia i przeszedł do cha″ty, wlokąc za sobę no″gę.—Co mam za″mrzeć? —zawo″łał.—Zęby przecie mam zdro″we i robić mogę za dwu″, bylem się trochę o″dgryzł. Dajcie mi barszczu z chle″bem, a ino zje″m, urąbię wam bo″daj furę drzewa. Potrzymajcie mnie z tydzień na próbę, a wszystkie te góry zao″ram. Będę wam służył za stare odzie″nie i łatane bu″ty, bylem się miał gdzie przytu″lić na zimę.

K. Правильный переводъ.

(Упражн. 24—26) [43]

[219] УРОКЪ 14.

(Упражн. 1—4)

A. Текстъ.

[23]

Tu 1 Owczarz zamilkł, zdziwiony,] że tak dużo nagadał
ту· о′-вчаш за′-мілᵇкл, здзі-вйо′-ны, же так ду′жо на-га′-дал
Тутъ Овчажъ умолкъ, удивленный, что такъ много наговорилъ

bo 2 z natury był małomówny. 3 Slimakowa obejrzała go ze
бо з на-ту′-ры был ма-ло-му′-вны. сᵇлᵇі-ма-ко′-ва о-бэй-жа′-ла го зэ
ибо отъ природы былъ малорѣчивый. Слимакова оглядѣла его со

wszystkich stron, nakarmiła, a zobaczywszy, że zjadł miskę
вшы′-сткіх строн, на-кар-мі′-ла, а зо-ба-чы′-вшы, жэ зъядл мі′-скэⁿ
всѣхъ сторонъ, накормила, а увидѣвши, что съѣлъ миску

barszczu, a drugą kartofli; kazała mu umyć się w rzece.]
ба′р-шу, а дру′гоⁿ кар-то′-флᵇі ка-за′-ла му у′-мыть сйэⁿ в жэ′-цэ.
борщу, а другую картофеля, велѣла ему умыть себя въ рѣкѣ.

4 Gdy zaś mąż wrócił wieczorem do domu, przedstawiła
гды засᵇ моⁿш вру′-тіл вѣ-чо′рэм до до′-му, пшэд-ста-ві′-ла
Когда же мужъ возвратился вечеромъ домой, представила

Maćka jako parobka, który już drew urąbał i nakarmił bydło
ма′ть-ка я′-ко па-ро′-бка, кту′ры юш дрэв у-роⁿ′-бал і на-ка′р-мил бы′-дло.
Матвѣя какъ батрака, который уже дровъ накололъ и накормилъ скотъ.

5 Ślimak w milczeniu wysłuchał tego, co cię stało.] A że
сᵇлᵇі′-мак в мілᵇ-чэ′-ню вы-слу′-хал тэ′-го, цо сйэⁿ ста′-ло. А жэ
Слимакъ въ молчаніи выслушалъ того, что случилось. А такъ какъ

miał serce pełne litości, więc rzekł po namyśle: —6 To se [1])
мйал сэ′р-цэ пэ′л-нэ лᵇі-то′-сᵇть, вйэⁿц жэкл по на-мы′-сᵇлᵇэ: — то сэ
имѣлъ сердце полное состраданія, поэтому сказалъ послѣ размышленія:— Тогда

zostań u nas, człowieku. Nam będzie lepiej, tobie będzie
зо′-станᵇ у нас, чло-вѣ′-ку. нам бэⁿ′-дзѣ лᵇэ′-пѣй, то′-бѣ бэⁿ′-дзѣ
останься у насъ, человѣкъ. Намъ будетъ лучше, тебѣ будетъ

lepiej; nam będzie gorzej, tobie będzie gorzej.] A jak kiedy,
лᵇэ′-пѣй; нам бэⁿ′-дзѣ го′-жэй, то′бѣ бэⁿ′-дзѣ го′-жей. А як кѣ′-ды,
лучше; намъ будетъ хуже, тебѣ будетъ хуже. А какъ когда,

Boże nie daj, całkiem 7 zabraknie chleba w chałupie, to trafisz
бо′-же нѣ дай, ца′л-кѣмъ за-бра′-кнѣ хлᵇэ′-ба в ха-лу′-пѣ, то тра′-фіш
Боже не дай, совсѣмъ не станетъ хлѣба въ хижинѣ, тогда попадешь

se tam gdziebyś trafił i dzisiaj.] 8 Wypoczętego zresztą każdy
сэ там гдзѣ′-бысᵇ тра′-філ і дзі′-сйай. вы-по-чэⁿ-тэ′-го зрэ′-штоⁿ ка′-жды
тамъ гдѣ бы попалъ и сегодня. Отдохнувшаго впрочемъ каждый

1) Видоизмѣненіе мѣстоименія *sie*, встрѣчающееся въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Польши въ народномъ языкѣ.

prędzej weźmie do roboty.] Takim sposobem 9 dostał się do
прэ$^{н'}$дзэй вэ'-з^{ь}мѣ до ро-бо-ты. Та'-кім спо-со'-бэм до'-стал сѣ^{н} до
скорѣе возьметъ до работы. Такимъ образомъ достался до

zagrody nowy mieszkaniec.] 10 Cichy jak mrówka, wierny jak
за-гро'-ды но'-вы мѣ-шка'-нѣц. ті'-хы як мру'-вка, вѣ'р-ны як
хутора новый жилецъ. Тихій какъ муравей, вѣрный какъ

pies, i choć kaleka, pracowity za dwa konie.] Od tej pory, 12 z
пѣс, і хоть^{ь} ка-л^{ь}э'-ка, пра-цо-ві'-ты за два ко'-нѣ. од тэй по'-ры з
собака, и хотя калѣка, работающій за двѣ лошади. Отъ этой поры, съ

wyjątkiem żółtego psa Burka,] 11 nic już nie przybyło w Ślima-
вы-йо$^{н'}$т-кѣм жул-тэ'-го пса бу'р-ка, ніц юш нѣ пшы-бы'-ло в с^{ь}л^{ь}і-ма-
исключеніемъ желтаго пса Бурка, ничего уже не прибыло въ слима-

kowem gospodarstwie,] ani z dzieci, ani ze służby, ani z dobytku.
ко'-вэм го-с по-да'р-ствѣ, а'-ні з дзѣ'ці, а'-ні зэ слу'-жбы, а'-ні з до-бы'тку.
ковомъ хозяйствѣ, ни дѣтей, ни службы, ни скота.

---

[220] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ. [29]

Тутъ Овчажъ умолкъ, удивленный, что такъ много наговорилъ, ибо отъ [z] природы былъ малорѣчивъ. Слимакова оглядѣла его со всѣхъ сторонъ, накормила, а увидѣвъ, что (онъ) съѣлъ миску борщу, а другую картофеля, велѣла ему умыться въ рѣкѣ. Когда же вечеромъ возвратился домой мужъ, (она) представила Матвѣя какъ батрака, который уже накололъ дровъ и накормилъ скотъ. Слимакъ молча [въ молчаніи] выслушалъ того, что случилось. А такъ какъ сердце у него было полно состраданія, поэтому сказалъ послѣ размышленія:—Тогда останься у насъ, человѣкъ. Намъ будетъ лучше, тебѣ будетъ лучше; намъ будетъ хуже, тебѣ будетъ хуже. А если [jak] когда-нибудь, не дай Богъ, совсѣмъ не станетъ хлѣба въ избѣ, тогда попадешь туда, куда попалъ бы и сегодня. Отдохнувшаго впрочемъ всякій скорѣе возьметъ на [do] работу. Такимъ образомъ попалъ на [do] хуторъ новый жилецъ. Тихій какъ муравей, вѣрный какъ собака, и хотя калѣка, работающій за двѣ лошади. Съ этихъ поръ, за [z] исключеніемъ желтой собаки Бурка, ничего уже не прибыло въ Слимаковомъ хозяйствѣ, ни дѣтей, ни службы, ни скота.

В. Двухсторонній переводъ. (Упр. 6—9). [30].

Г. Объясненія къ тексту. (Упр. 10) [31]

[221] Въ текстѣ настоящаго урока встрѣчается слово: *se*, которое можетъ смущать читателя. Мы уже дали объясненіе касательно этого слова; здѣсь же прибавимъ, что такія неправильныя видоизмѣненія грамматическихъ формъ очень часто встрѣчаются въ народной рѣчи, съ которой придется имѣть дѣло въ нашемъ разсказѣ. Съ одной стороны это было бы очень нежелательно, имѣя въ виду только что начинающихъ учить польскій языкъ, но съ другой стороны это будетъ очень полезно тѣмъ, кому попадется польская повѣсть изъ народнаго быта.

[222] Dobytek.—Это слово означаетъ между крестьянами весь живой инвентарь земледѣльца: лошади, рогатый и нерогатый скотъ, птицы и т. п. Происхожденіе этого слова отъ глагола: *dobyć* (до′-быт͡ь) добыть, что указываетъ на то, что все это живое имущество *добыто* трудомъ и заботами земледѣльца.

[223] Pracowity za dwa konie—выраженіе, употребленное для болѣе наглядна сравненія прилежанія и любви къ труду батрака. Это сравненіе, конечно, гиперболическое, ибо соединяетъ представленіе о силѣ человѣка съ представленіемъ о силѣ пары лошадей.

(Упр. 15). **Е. Грамматика.** [38]

[224]

Deklinacya liczebników.

(дэ-кл͡ьі-на′-цъя л͡ьі-чэ-бні′-кув).

Склоненіе именъ числительныхъ.

§ 1. Числительныя количественныя склоняются различнымъ образомъ: одни измѣняются по образцу rzeczowników, другіе по образцу zaimków; многіе же отступаютъ и отъ одного и отъ другого образца, измѣняясь совершенно своеобразно.

Порядковыя (porządkowe) и умножающія (wielorakie) числительныя по своему значенію и формѣ напоминаютъ przymiotniki, а потому склоняются какъ эти послѣднія.

Слѣдовательно намъ предстоитъ теперь указать лишь на склоненіе тѣхъ liczebników, которыя измѣняются особеннымъ образомъ.

§ 2. Liczebnik *jeden, jedna, jedno* имѣетъ совершенно правильное склоненіе: онъ измѣняется по образцу zaimka *ten—ta—to* [165].

По этому же образцу измѣняются: *dwaj, dwa, dwie—obaj, oba, obie* (о′-бай о′-ба, о′-бѣ) оба, обѣ—*obydwaj, obydwa, obydwie* (о-бы′-двай, о-бы′-два, о-бы′-двѣ) оба, обѣ; но измѣняются нѣсколько неправильно. Приводимъ здѣсь склоненіе перваго изъ нихъ въ соединеніи съ существительными, чтобы этимъ указать на полное согласованіе liczebnika съ rzeczownikiem.

dwaj—dwa—dwie (два, двѣ).

	r. m. osobow. rz.:	*r. męski i nijaki:*	*r. żeński:*
Przyp. I i V.	dwaj mężowie	dwa stoły	dwie lampy
» II.	dwóch mężów	dwóch stołów	dwóch lamp
» III.	dwóm mężom	dwóm stołom	dwóm lampom
» IV.	dwóch mężów	dwa stoły	dwie lampy
» VI.	dwoma mężami	dwoma stołami	dwiema lampami
» VII.	(o) dwóch mężach	(o) dwóch stołach	(o) dwóch lampach

§ 3. Liczebniki *trzej, trzy* и *czterej, cztery* измѣняются слѣдующимъ образомъ, тоже неправильно.

	rodzaj męski:		*żeński:*	*nijaki:*
	osobowe.	rzeczowe.		
Przyp. I i V.	trzej, czterej	trzy, cztery	trzy, cztery	trzy, cztery
» II i VII.	trzech, czterech		trzech, czterech	
» III.	trzem, czterem		trzem, czterem	
» IV.	trzech, czterech	trzech, czterech.		
» VI.	trzema, czterema.			

§ 4. Liczebniki *pięć, sześć, siedm...* и т. д. до 99 измѣняются двоякимъ образомъ, смотря по тому, относятся ли они къ существительному или стоятъ самостоятельно.

а) Въ томъ случаѣ, когда эти числительныя стоятъ самостоятельно, безъ rzeczownika, то измѣняются по образцу liczebnika *dwa*, какъ это показано ниже:

	rodzaj męski:		*żeński i nijaki:*
	osobowe.	rzeczowe.	
Przyp. I, IV i V.	pięciu	pięć	pięć
» II i VII.	p i ę c i		u
» III.	p i ę c i		o m
» VI.	p i ę c i		o m a

б) Во второмъ случаѣ, когда liczebnik соединяется съ rzeczownikiem, все склоненіе его имѣетъ только двѣ формы: *pięć* и *pięciu*, *sześć* и *sześciu*, но зато измѣняется существительное.

	rodzaj męski:		*żeński:*	*nijaki:*
	osobowe.	rzeczowe.		
Przyp. I.	pięć wodzów	pięć koni	pięć ziem	pięć miast
» II.	pięciu wodzów	koni	ziem	miast
» III.	pięciu wodzom	koniom	ziemiom	miastom
» IV.	pięciu wodzów	pięć koni	ziem	miast
» V.	pięciu wodzami	końmi	ziemiami	miastami
» VII.	w pięciu wodzach	koniach	ziemiach	miastach

§ 5. Liczebnik *sto* склоняется двояко въ зависимости отъ этого, соединенъ ли онъ съ rzeczownikiem, или стоитъ самостоятельно.

а) Во второмъ случаѣ, когда *sto* стоитъ самостоятельно, измѣняются по образцу существительныхъ средняго рода, принадлежащихъ ко II-му склоненію и оканчивающихся на *o*. Мы приводимъ здѣсь это склоненіе:

	Liczba pojedyńcza.		*Liczba mnoga.*	
Przyp. I i IV.	Sto	(сто)	Sta	(ста, напр.: trzy-sta).
» II.	Sta	(ста)	Set	(сэт, напр.: pięć-set).
» III.	Stu	(сту)	Stom	(стом).
» VI.	Stem	(стэм)	Stami	(ста′-мі).
» VII.	Ście	(сьтѣ)	Stach	(стах).

Liczba podwójna (двойственное число).

Przyp. I i IV.	Scie (сьтѣ, напр.: dwie-ście).
» II i VII.	Stu (сту, напр.: dwu-stu).
» III i VI.	Stoma.

б) Въ томъ случаѣ, когда *sto* соединено съ rzeczownikiem, тогда получаетъ только двѣ формы измѣненія: *sto* и *stu*, причемъ измѣняется лишь rzeczownik

Liczba pojedyńcza.

sto (сто).

	rodzaj męski:		*żeński:*	*nijaki:*
	osobowe.	rzeczowe.		
Przyp. I.	sto mężów	sto koni	sto ryb	sto pól
» II.	stu mężów	koni	ryb	pól
» III.	stu mężom	koniom	rybom	polom
» IV.	jak II-gi.	jak przypadek I-szy.		
» VI.	stu mężami	końmi	rybami	polami
» VII.	(w) stu mężach	koniach	rybach	polach

Liczba podwójna.

dwieście (двѣсти).

Przyp. I i IV.	dwieście	mężów	koni	ryb	pól
» II.	dwustu	»	»	»	»
» III.	dwustu	mężom	koniom	rybom	polom
» VI.	dwustu	mężami	końmi	rybami	polami
» VII.	(w) dwustu	mężach	koniach	rybach	polach

Liczba mnoga.

trzysta (триста).

	rodzaj męski:		*żeński:*	*nijaki:*
	osobowe.	rzeczowe.		
Przyp. I.	trzysta mężów	trzysta koni	trzysta ryb	pól
» II.	trzechset mężow	koni	ryb	pól
» III.	trzemset mężom	koniom	rybom	polom
» IV.	jak II-gi.	jak przypadek I-szy.		
» VI.	trzystu mężami	końmi	rybami	polami
» VII.	(w) trzechset mężach	koniach	rybach	polach

По образцу *trzysta* склоняется также czterysta.

Примѣчаніе. Надѣемся, что учащійся уже настолько привыкъ къ польскому тексту, что его не будутъ затруднять склоненія числительныхъ, которыя приведены выше безъ обозначенія русскаго произношенія. Еслибъ кто-нибудь былъ въ этомъ отношеніи нѣсколько слабъ, то совѣтуемъ ему слѣдующее: обозначить точно всѣ приведенныя слова тѣми знаками, которые мы употребляемъ въ нашемъ руководствѣ, а потомъ уже на основаніи написаннаго прочитать эти слова.

§ 6. Liczebniki *pięćset* (500), *sześćset* (600) и т. д. склоняются такимъ образомъ, что измѣняется ихъ первая составная часть (*pięć*, *sześć*), а вторая остается безъ перемѣны. Напр. *pięćset*, *pięciuset* i t. d.

Tysiąc и *milion* склоняются по образцу существ. мужескаго рода I-го склоненія; первое слово по образцу *koń*, а второе по образцу *anioł*. Такимъ образомъ будемъ имѣть: *tysiąc*, *tysiąca* i t. d., *milion*, *miliona* i t. d., licz. mn. tysiące, miliony.

Здѣсь нужно замѣтить, что числа *jeden*, *dwa*, *trzy*, *cztery* имѣютъ значеніе *przymiotników*; соединяясь съ rzeczownikami, они оказываютъ на нихъ такое же вліяніе, какъ и przymiotniki; поэтому говорятъ: jeden koń, dwa konie, trzy konie и cztery konie, т. е. суще-

ствительное ставится въ *I-ym. prz. licz. mn.* Всѣ остальныя числа, начиная съ 5 имѣютъ значеніе *rzeczowników*, а потому, соединяясь съ существительнымъ, требуютъ, чтобы оно стояло въ *II-gim przyp. licz. mn.* Напр.:

pięć koni; sześć, dwadzieścia, sto koni и т. д.

На этомъ основаніи нужно говорить: trzy tysiące (тшы ты-сю̃н'-цэ) 3.000, но pięć tysięcy (пю̃нт̃ь ты-сю̃н'-цы) 5.000; cztery miliony (чтэ'-ры мі-лъю̃'-ны) 4.000.000, но siedm milionów (сѣдм мі-лъю̃'-нув) 7.000.000.

§ 7. Наконецъ разсмотримъ еще измѣненіе liczebników *zbiorowych* (собирательныхъ: *oboje*, *dwoje*, *troje*, *czworo*, *kilkoro* и т. д. [215].

Склоненіе этихъ liczebników таково:

Przyp. I. i IV.	oboje	(о-бо'-е)		czworo	(чво'-ро).
» II.	obojga	(о-бо'й-га)		czworga	(чво'р-га).
» III.	obojgu	(о-бо'й-гу)		czworgu	(чво'р-гу).
» VI.	obojgiem	(о-бо'й-гѣм)		czworgiem	(чво'р-гѣм).
» VII.	(w) obojgu	(о-бо'й-гу)	(w)	czworgu	(чво'р-гу).

По образцу *oboje* измѣняется *dwoje* и *troje*, а по образцу *czworo—kilkoro*, *pięcioro*, *sześcioro* и т. д. [см. 215].

[225] Ж. Словообразованіе.

(Упражн. 16) [41]

29. para *rz.* (па'-ра) паръ.

Производныя и составныя.

parno *rz.*	(пар-но)	душно, знойно.
parny *przym.*	(па'р-ны)	душный, знойный.
parować *cz.*	(па-ро'-ват̃ь)	испарять.
parowanie *rz.*	(па-ро-ва'-нѣ)	испареніе.
parowy *przym.*	(па-ро'-вы)	паровой.
parostatek *rz.*	(па-ро-ста'-тэк)	пароходъ.
parowóz *rz.*	(па-ро'-вуз)	паровозъ.
wyparować *cz.*	(вы-па-ро'-ват̃ь)	испариться.
parowany *przym.*	(па-ро-ва'-ны)	испаряемый.
wyparowany *przym.*	(вы-па-ро-ва'-ны)	испаренный

30. wieś *rz.* (вѣсь) деревня, село.

Производныя:

wiejski *przym.*	(вѣ'й-скі)	сельскій, деревенскій.
wieśniak *rz.*	(вѣ'-сьнi̯ак)	крестьянинъ, поселянинъ.
wieśniaczka *rz.*	(вѣ-сьнi̯а'-чка)	крестьянка.
wieśniactwo *rz.*	(вѣ-сьнi̯а'-цтво)	крестьянскій образъ жизни.
wieśniaczy *przym.*	(вѣ-сьнi̯а'-чы)	крестьянскій.
wioska *rz.*	(вю̃'-ска)	деревенька.
wioskowy *przym.*	(вю̃-ско'-вы)	деревенскій.

31. gospoda *rz.* (го-спо'-да) постоялый дворъ.

Производныя.

gospodarz *rz.*	(го-спо'-даш)	хозяинъ.
gospodyni *rz.*	(го-спо-ды'-ні)	хозяйка.
gosposia *rz.*	(го-спо'-сi̯а)	хозяйка.
gospodarować *cz.*	(го-спо-да-рэ'-ват̃ь)	хозяйничать.
gospodarzyć *cz.*	(го-спо-да'-жыт̃ь)	хозяйничать.
gospodarstwo *rz.*	(го-спо-да'р-ство)	хозяйство.
gospodarski *przym.*	(го-спо-да'р-скі)	хозяйскій.
gospodarny *przym.*	(го-спо-да'р-ны)	хозяйственный.

gospodarność *rz.*	(го-спо-да′р-носьт̑ь)	хозяйственность.

32. dobry *przym.* (до′-бры) **добрый, хорошій.**

Производныя и составныя.

dobrze *przys.*	(до′-бжэ)	хорошо.
dobra *rz.*	(до′-бра)	помѣстье.
dobro *rz.*	(до′-бро)	добро, благо
dobroć *rz.*	(до′-брот̑ь)	доброта.
dobroczyńca *rz.*	(до-бро-чы′нь-ца)	благодѣтель.
dobroczynność *rz.*	(до-бро-чы′н-носьт̑ь)	благотворительность.
dobroczynny *przym.*	(до-бро-чы′н-ны)	благотворительный.
dobrodziej *rz.*	(до-бро′-д͡зѣй)	благодѣтель
dobrodziejstwo *rz.*	(до-бро-д͡зѣ′й-ство)	благодѣяніе.
dobrotliwy *przym.*	(до-бро-тльі′-вы)	добродушный.
dobrotliwość *rz.*	(до-бро-тльі′-восьт̑ь)	добродушіе.
dobrowolny *przym.*	(до-бро-во′ль-ны)	добровольный.
udobruchać *cz.*	(у-до-бру′-хат̑ь)	укротить, смягчить.
udobruchany *przym.*	(у-до-бру-ха′-ны)	укрощенный.

33. zima *rz.* (зі′-ма) **зима.**

Производныя и составныя.

zimować *cz.*	(зі-мо′-ват̑ь)	зимовать.
przezimować *cz.*	(пшэ-зі-мо′-ват̑ь)	перезимовать.
zimowanie *rz.*	(зі-мо-ва′-нѣ)	зимованіе.
przezimowanie *rz.*	(пшэ-зі-мо-ва′-нѣ)	перезимованіе.
zimówka *rz.*	(зі-му′в-ка)	зимнія квартиры.
zimowy *przym.*	(зі-мо′-вы)	зимній.
zimorodek	(зі-мо-ро′-дэк)	зимородокъ.

(Упр. 17—19) **3. Бесѣда.** [42]

1. Co zrobił (зро′-біл, что сдѣлалъ...) Owczarz?
2. Jaki był z natury?
3. Co zrobiła Ślimakowa?
4. Co się stało, jak mąż wrócił do domu?
5. Co zrobił Ślimak?
6. Co rzekł Ślimak?
7. Co zrobisz (зро′-біш что сдѣлаешь...), jak zabraknie chleba w chałupie? (Jak...)
8. Jak każdy przyjmie (пшы′й-мѣ, приметъ...) wypoczętego?
9. Kto się dostał do zagrody?
10. Jaki on był?
11. Co przybyło od tej pory w gospodarstwie? (od tej pory...).
12. Z wyjątkiem kogo?

---

[226] И. Разговоры.

(Упр. 20) [46]

= Разговоръ 23. =

1. Która godzina?

punkt	(пунктъ)	точка, ровно.
dwunasta	(дву-на′-ста)	двѣнадцатый, двѣнадцать.

2. Punkt dwunasta.

o w pół do...	(о в пул до...)	въ половинѣ...
miałem	(мі͡а′-лэм)	долженъ былъ.
biuro	(бі͡у′-ро)	канцелярія.

3. Nie może być? Ja o w pół do dwunastej miałem być w biurze.

spóźnić się	(спу′-зьніт̑ь сі͡эн)	опоздать.
spóźnił się	(спу′-зьніл-сі͡эн)	опоздалъ.

4. To się Pan spóźnił.

o której godzinie	(о кту′-рэй го-д͡зі′-нѣ)	во сколько часовъ.
wybierać się	(вы-бѣ′-рат̑ь-сі͡эн)	собираться.
wybierasz się	(вы-бѣ′-раш сі͡эн)	ты собираешься.
państwo	(па′нь-ство)	господа.

5. O której godzinie wybierasz się dziś na wieczór do państwa B., dziś czwartek?

wyjść	(выйсьт̑ь)	выйти.
wyjdę	(вы′й-дэн)	выйду.
kwadrans	(ква-дранс)	четверть часа.

kwadrans na dziesiątą	—	четверть десятаго.
kwadrans po dziesiątej	—	четверть одиннадцатаго.
póki	(пу′-ки)	пока.
dojadę	(до-я′-дэ^{н})	доѣду.

6. Wyjdę z domu trzy kwadranse na dziesiątą, póki dojadę, będzie kwadrans po dziesiątej.

wiedzieć	(вѣ′-дзѣ$\breve{т}^{ь}$)	знать.
wie	(вѣ)	онъ знаетъ.
wschodzić	(всхо′-дзі$\breve{т}^{ь}$)	восходить.
zachodzić	(за-хо′-дзі$\breve{т}^{ь}$)	заходить.
słońce	(сло′н^{ь}-цэ)	солнце.

7. Nie wie Pan, o której godzinie wschodzi teraz słońce i o której zachodzi?

pięć minut po trzeciej пять минутъ четвертаго.

8. Słońce wschodzi czterdzieści minut po trzeciej i zachodzi kwadrans na dziewiątą.

godzina	(го-дзі′-на)	часъ, время.
w dniu	(в днѣ)	дня.
najwięcej	(най-вѣ^{н}′-цэй)	самый.

9. Jaka godzina w dniu najwięcej ci jest przyjemną.

szary, —a, —e	(ша′-ры, —а, —э)	сѣрый, — ая —ое.
szara godzina		сумерки.

10. Szara godzina.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47].

Tu owczarz za″milkł, zdziwio″ny, że tak dużo naga″dał, bo z natury był małomó″wny. Ślimakowa obejrzała go ze wszystkich stro″n, nakarmi″ła, a zobaczy″wszy, że zjadł miskę ba″rszczu, a drugą karto″fli,—kazała mu umyć się w rze″ce. Gdy zaś mąż wrócił wieczorem do do″mu, przedstawiła Maćka jako paro″bka, który już drew urą″bał i nakarmił by″dło. Ślimak w milczeniu wysłuchał tego, co się stało. A że miał serce pełne li″tości, więc rzekł po namy″śle:—to *se* zostań u nas, człowie″ku. Nam będzie lepiej, to″bie będzie lepiej; na″m będzie gorzej, to″bie będzie gorzej. A jak kie″dy, Boże nie da″j, ca″łkiem zabraknie chleba w chałupie, to trafisz *se* ta″m, gdzie byś trafił i dzi″siaj. Wypoczętego zresztą ka″żdy prędzej weźmie do robo″ty. Takim sposo″bem dostał się do zagrody nowy mieszka″niec. Cichy jak mró″wka, wierny jak pie″s, i choć kale″ka, pracowity za dwa ko″nie. Od tej po″ry, z wyjątkiem żółtego psa Bu″rka, ni″c już nie przybyło w Ślimakowem gospoda″rstwie, ani z dzie″ci, ani ze słu″żby, ani z doby″tku.

Дозв. ценз. Спб., 15 Декабря 1900 г. „Центральная“ Типо-Лит. М. Я. Минкова, 3 Рождеств., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ **Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.**

8-й ВЫПУСКЪ	ОТДѢЛЫ [227—260]

Treść gramatyki: O Słowie [232]. Раздѣленіе глаголовъ [233].—Słowa czynne lub przechodnie [235].—Słowa posiłkowe [234]. — Słowa bierne [236].—Słowa nijakie albo nieprzechodnie [237].—Słowa zaimkowe [238].—Słowa niesobowe [239].—Tryby [241].—Czasy [242].—Дѣленіе глаголовъ на dokonane i niedokonane [243].—Глаголы jednotliwe u częstotliwe [244].—Liczba pojedyńcza i mnoga подлежащаго [245]. — Три лица въ спряженіи [246].—Спряженіе słów posiłkowych [248].—Imiesłowy [247].—Czasy jednolite i czasy złożone 254].—Pierwiastki i osnowy słowa [255].—Urabianie form jednolitych [256]. —Urabiane form złożonych [257].

УРОКЪ 15.

[227] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28].

Życie zagrody ułożyło się do doskonałej rownowagi.]
жы′-тѣ за-гро′-ды у-ло-жы′ло сіэ^{н} до до-ско-на′-лэй ру-вно-ва′-ги.
Жизнь хутора уложилась въ совершенномъ равновѣсіи.

Wszystkie prace, niepokoje i nadzieje, wszystkie dusze
вшы′-сткѣ пра′-цэ, нѣ-по-ко′-е і на-дзѣ′-е, вшы′-сткѣ ду′-шэ
Всѣ труды, безпокойства и надежды, всѣ души

ludzkie krążyły 2 około jednego celu—utrzymania bytu.
л^{ь}у′-цкѣ кро^{н}-жы′лы о-ко′-ло е-днэ′-го цэ-′л^{ь}у—у-тшы-ма′-ніа бы′-ту.
человѣческія обращались вокругъ одной цѣли — сохраненія существованія.

Dla tego celu 3 najmitka znosiła drwa na komin, albo]
дл^{ь}а тэ′-го цэ′-л^{ь}у най-мі′-тка зно-сі′-ла дрва на ко′-мін, а′л^{ь}бо
Для этой цѣли наемница носила дрова на каминъ, или

śpiewając i skacząc, 3 biegła po kartofle do lochu.] Dla
с^{ь}пѣ-ва′-ю^{н}ц і ска′-чо^{н}ц, бѣ′-гла по кар-то′-фл^{ь}э до л^{ь}о′-ху. дл^{ь}а
поя и прыгая, бѣжала по картофели до ямы. Для

tego 4 gospodyni zrywała się przede dniem do swoich
тэ′-го го-спо-ды′-ні зры-ва′-ла сіэ^{н} пшэ-дэ′ днѣм до сво′-іх
этого хозяйка срывалась передъ днемъ до своихъ

krów, albo piekła się przy ogniu,] 5 odsuwając i przysuwając
крув, а′л^{ь}-бо пѣ′-кла сіэ^{н} пшы о′-гніу, од-су-ва′-ю^{н}ц і пшы-су-ва′-ю^{н}ц
коровъ, или жарилась при огнѣ, отсовывая и присовывая

wielkie garnki.] Dlatego 7 schylony nad pługiem,] 6 pocił
вѣ′л^{ь}-кѣ га′рн-кі. дл^{ь}а-тэ′го схы-л^{ь}о′-ны над плу′-гѣм, по′-тіл
великіе горшки. Поэтому согнувшійся надъ плугомъ, потѣлъ

się Owczarz, albo ciągnął kulawą nogę za broną.] Dla tego
сі͡э^{н} о′-вчаш, а′л^{ь}бо т͡ю^{н}′-гно^{н}л ку-л^{ь}а′-во^{н} но′-ге^{н} за бро′-но^{н}. дл^{ь}а тэ′-го
Овчажъ, или тянулъ хромую ногу за бороной. Для этой

wreszcie celu — Ślimak, 9 szepcąc ranne pacierze,] 8 chodził
врэ′-шт͡ѣ цэ′-л^{ь}у — с^{ь}л^{ь}і′-мак, шэ′-пцо^{н}ц ра′н-нэ па-т͡ѣ′-жэ, хо′-д͡з л
наконецъ цѣли — Слимакъ, шепча утреннія молитвы, ходилъ

o świcie do dworskich stodół,] albo sprzedane zboże
о с^{ь}ві′-т͡ѣ до дво′р-скіх сто′-дул, а′л^{ь}бо спшэ-да′-нэ збо′-жэ
на зарѣ до помѣщичьихъ гуменъ, или проданный хлѣбъ

odwoził Żydkom do miasta.] Z tej samej przyczyny,
о-дво′-зіл жы′д-ком до мі͡а′-ста. з тэй са′-мэй пшы-чы′-пы,
отвозилъ евреямъ до города. Съ этой самой причины,

10 odpoczywając po robocie,] narzekali oni zimą, 11 że mało
од-по-чы-ва′-ю͡^{н}ц по ро-бо′-т͡ѣ, на-жэ-ка′-л^{ь}і о′-ні зі′-мо^{н}, жэ ма′-ло
отдыхая послѣ работы, горевали они зимой, что мало

leży śniegu na życie,] albo troszczyli się 12 skąd wziąść
л^{ь}э′-жы с^{ь}нѣ′-гу на жы′-т͡ѣ, а′л^{ь}-бо тро-щы′-л^{ь}і сі͡э^{н} ско^{н}д взі͡о^{н}с^{ь}т͡^{ь}
лежитъ снѣгу на ржи, или заботились откуда взять

paszy dla bydła?] Z tej przyczyny 13 w maju prosili Boga
па′-шы дл^{ь}а бы′-дла? з тэй пшы-чы′-ны в ма′-ю про-сі′-л^{ь}і бо′-га
корма для скота? Съ этой причины въ маѣ просили Бога

o deszcz, a w końcu czerwca o pogodę.] Z tej 14 po
о дэщ, а в ко′н^{ь}-цу чэ′р-вца о по-го′-дэ^{н}. з тэй по
о дождь, а въ концѣ іюня о погоду. Съ этой послѣ

żniwach zgadywali, ile ćwierci wyda kopa i jakie będą
жні′-вах зга-ды-ва′-л^{ь}і, і′-л^{ь}э т͡^{ь}вѣ′р-т͡і вы′-да ко′-па і я′-кѣ бэ^{н}′-до^{н}
жатвы угадывали, сколько четвертей дастъ скирда и какія будутъ

ceny?] Niby pszczoły koło ula, 15 roiły się ich myśli
цэ′-ны? ні′-бы пщо′-лы ко′-ло у′-л^{ь}а, ро-і′-лы сі͡э^{н} іх мы′-с^{ь}л^{ь}і
цѣны? Будто пчелы около улья, толпились ихъ мысли

około wielkiej sprawy powszedniego chleba.] 16 Zboczyć z
о-ко′-ло вѣ′л^{ь}-кѣй спра′-вы по-вшэд-нѣ′-го хл^{ь}э′-ба. збо′-чыт͡^{ь} з
около великаго дѣла вседневнаго хлѣба. Сойти съ

tych kierunków było im trudno, całkiem wydobyć niepo-
тых кѣ-ру′н-кув бы′-ло ім тру′-дно, ца′л-кѣм вы-до′-быт͡^{ь} нѣ-по-
этихъ направленій было имъ трудно, совсѣмъ освободиться невоз-

dobna. Nawet mawiali z dumą, że jak 17 pan jest poto
до′-бна. на′-вэт ма-ві͡а′-л^{ь}і з ду′-мо^{н}, жэ як пан ест по′-то
можно. Даже говаривали съ гордостью, что какъ баринъ есть на то,

ażeby	bawił	się	i	rozkazywał,]	tak	18	chłop	jest potc
а-жэ′-бы	ба′-віл	сѣ̃н	і	роз-ка-зы′-вал,	так		хлоп	ест по′-то,
чтобы	забавлялся		и	повелѣвалъ,	такъ		мужикъ	есть на то,

ażeby	karmił	innych	i	siebie].
а-жэ′-бы	ка′р-мил	і′н-ных	і	сѣ′-бѣ.
чтобы	кормилъ	другихъ	и	себя.

[228] (Упр. 5) Б. Русскій переводъ [29]

Жизнь хутора уложилась въ [do] совершенномъ равновѣсіи. Всѣ труды, безпокойства и надежды, всѣ человѣческія души обращались вокругъ [около] одной цѣли—сохраненія существованія. Съ [dla] этой цѣлью наемница носила дрова на каминъ, или поя и прыгая, бѣжала за [po] картофелемъ [*l. mn.*] въ [do] яму. Поэтому [для этого] хозяйка срывалась до зари [передъ днемъ] къ [do] своимъ коровамъ, или жарилась при огнѣ, отсовывая и присовывая великіе горшки. Поэтому, согнувшись надъ плугомъ, потѣлъ Овчажъ, или тянулъ хромую ногу, (идя) за бороной. Для этой наконецъ цѣли—Слимакъ, шепча утреннія молитвы, ходилъ на зарѣ [o świcie] въ [do] помѣщичьи гумна, или отвозилъ проданный хлѣбъ евреямъ въ [do] городъ. По [z] той же самой причинѣ, отдыхая послѣ работы горевали они зимой, что мало лежитъ снѣгу на ржи, или заботились (о томъ), откуда взять корма для скота? По этой причинѣ въ маѣ просили (у) Бога [o] дождя, а въ концѣ іюня—погоды. Поэтому угадывали послѣ жатвы, сколько четвертей дастъ скирда и какія будутъ цѣны? Будто пчелы вокругъ [около] улья, толпились ихъ мысли вокругъ великаго дѣла вседневнаго хлѣба. Сойти съ этихъ направленій было для нихъ [имъ] трудно, совсѣмъ освободиться невозможно. Даже говаривали съ гордостью, что какъ баринъ есть на то, чтобы забавлялся и повелѣвалъ, такъ мужикъ на то, чтобы кормилъ другихъ и себя.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9) [30; 172]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10). [31]

[229] 1. **Kopa.** — количество предметовъ числомъ въ 60 штукъ. Въ данномъ случаѣ считаемые предметы составляютъ снопы хлѣба, въ которые связываютъ срѣзанный хлѣбъ при его уборкѣ. Мы перевели это выраженіе словомъ *скирда*, такъ какъ обыкновенно связанные снопы укладываютъ въ кучи, чтобы хлѣбъ высохъ и чтобы легче было возить его съ поля.

2. **Ćwierć** соотвѣтствуетъ русской мѣрѣ: *четверть*; но эта мѣра рѣдко употребляется при опредѣленіи количества хлѣба въ Польшѣ. Большею частью ею пользуются мелкопомѣстные крестьяне; въ большихъ же массахъ хлѣбъ измѣряется другой мѣрой: **Korzec**, равный двумъ четвертямъ и заключающій 32 гарнца.

3. **Loch**—дословное русское значеніе этого слова: *темный погребъ*, дѣлаемый подъ фундаментомъ дома для того, чтобы прятать разные припасы, требующіе пониженной температуры, между прочимъ и картофель. Это названіе распространилось и на тѣ *ямы*, куда обыкновенно крестьяне прячутъ на зиму картофель, свекловицу, морковь и др.

Въ этомъ же смыслѣ употреблено это слово и въ нашемъ текстѣ.

Д. Рѣшенія

упражненій и задачъ предшествующаго выпуска.

(Упр. 11—14, 20—22) [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22) [46]

Къ 226. Разговоръ 23. — **1.** Который часъ?—**2.** Ровно двѣнадцать.—**3.** Не можетъ быть? Въ половинѣ двѣнадцатаго я долженъ [былъ] быть въ канцеляріи.—**4.** Такъ вы [милостивый государь] опоздали.—**5.** Во сколько часовъ собираешься (ты) сегодня на вечеръ къ господамъ Б., сегодня четвергъ? — **6.** (Я) выйду изъ дому (въ) три четверти десятаго, пока доѣду, будетъ четверть одиннадцатаго? — **7.** Не знаете ли Вы, въ [о] которомъ часу теперь восходитъ солнце и въ которомъ заходитъ? — **8.** Солнце восходитъ (въ) сорокъ минутъ четвертаго и заходитъ (въ) четверть девятаго.—**9.** Какое время [часъ] дня [w dniu] самое пріятное для тебя? — **10.** Сумерки [сѣрый часъ].

[230] Экзаменъ.

1. Что такое *liczebniki*?—Дѣленіе ихъ на: *główne* и *porządkowe*.—[214].

2. Что такое *liczebniki: zbiorowe, ułamkowe, wielorakie?*

3. Какъ образуются числительныя порядковыя?

4. Какъ измѣняются *liczebniki*?—Повторите еще разъ и усвойте хорошо отдѣлъ объ *deklinacyi liczebników* [224].

(Упр. 15). ## Е. Грамматика. [33]

[231] Необходимые обороты рѣчи, касающіеся времени, часовъ дня и проч. (слѣдуетъ тщательно заучить).

1. Która godzina?	(кту′-ра го-дзі′-на)	который часъ?
pierwsza	(пѣ′рв-ша)	(теперь) часъ.
druga	(дру′-га)	(теперь) 2 часа.
Kwadrans na drugą	(ква′-дранс на дру′-го^{н})	четверть второго.
pół do trzeciej	(пул до тшэ′-ѣй)	половина третьяго
trzy kwadranse na trzecią	(тшы ква-дра′н-сэ на тшэ′-ѣо^{н})	три четверти третьяго.
za kwadrans trzecia	(за ква′-дранс тшэ′-ѣа)	безъ четверти три.
pięć (minut) po trzeciej или: pięć (minut) na czwartą	(піэ^{нд}ѣ^{ъ} мі′-нут по тшэ′-ѣй или: піэ^{нд}ѣ^{ъ} мі′-нут на чва′р-то^{н})	пять минутъ четвертаго.
za dziesięć (minut) dziesiąta	(за дзѣ′-сіэ^{нд}ѣ^{ъ} мі′-нут дзѣ-сіо^{н}′-та)	безъ 10 минутъ десять.
dwadzieścia (minut) na piątą	(два-дзѣ′-с^{ь}ѣа мі′нут на піо^{н}′-то^{н})	20 минутъ пятаго.
dwadzieścia minut po czwartej	(» » по чва′р-тэй)	
za 23 minuty czwarta	(за 23 мі-ну′-ты чва′р-та)	безъ 23 минутъ четыре.
trzy godziny dwadzieścia pięć minut	(тшы го-дзі′ны два-дзѣ′-с^{ь}ѣа піэ^{нд}ѣ^{ъ} мі-нут)	3 часа 25 минутъ.

za 20 minut czwarta	(за два-д͡зѣ′-сьт͡ꙗ мі′-нут чва′р-та)	безъ 20 м. четыре.
za pięć minut ósma	(за пѣ͡нтъ мі′-нут у′-сма)	безъ 5 м. восемь.
południe	(по-лу′-днѣ)	(теперь) ровно полдень
północ	(пу′л-ноц)	полночь.
punkt w pòł do dwunastej	(пункт в пул до дву-на′-стэй)	ровно половина 12-го.
kwadrans po południu	(ква′-дранс по-по-лу′-дню)	1/4 перваго (пополудни).
kwadrans po północy	(» по пул-но′-цы)	1/4 перваго (ночи).
2. Kwadrans	(ква′-дранс)	четверть часа.
pół godziny	(пул-го-д͡зі′-ны)	полчаса.
trzy kwadranse	(тшы ква-дра′н-сэ)	три четверти часа.
półtorej godziny	(пул-то′-рэй го-д͡зі′-ны)	полтора часа.
godzina i kwadrans	(го-д͡зі′-на і ква′-дранс)	часъ съ четвертью.
godzina i trzy kwadranse	(го-д͡зі-на і тшы ква-дра′н-сэ)	часъ и 3/4.
3. o której godzinie?	(о кту′-рэй го-д͡зі′-нѣ)	въ которомъ часу.
o szóstej	(о шу′-стэй)	въ 6 часовъ.
o ósmej rano	(о у′-смэй ра′-но)	въ 8 час. утра.
o dziesiątej wieczorem	(о д͡зѣ-сі͡ѡн′-тэй вѣ-чо′-рэм)	въ 10 ч. вечера.
wczoraj wieczorem	(вчо′-рай вѣ-чо′-рэм)	вчера вечеромъ.
dzisiaj rano	(д͡зі-сі͡ай ра′-но)	сегодня утромъ.
jutro rano	(ю′-тро ра′-но)	завтра утромъ.
jutro w południe	(ю′-тро в по-лу′-днѣ)	завтра въ полдень.
4. kwartał	(квар′-тал)	четверть года.
pół roku	(пул ро′-ку)	полгода.
trzy kwartały	(тшы квар-та′-лы)	3/4 года.
rok i kwartał	(рок і ква′р-тал)	годъ съ четвертью.
półtora roku	(пул-то′-ра ро′-ку)	полтора года.
tydzień	(ты′-дзѣнь)	недѣля.
dwa tygodnie	(два ты-го′-днѣ)	двѣ недѣли.
od dziś za tydzień	(од д͡зісь за ты′-д͡зѣнь)	отъ сегодня черезъ недѣлю.
od jutra za miesiąc	(од ю′-тра за мѣ′-сі͡ѡнц)	отъ завтрашняго дня черезъ мѣсяцъ.
tydzień temu	(ты′-д͡зѣнь тэ′-му)	недѣлю тому назадъ.
rok temu	(рок тэ′-му)	годъ тому назадъ.
którego mamy dzisiaj?	(кту-рэ′-го ма′-мы д͡зі′-сі͡ай)	которое сегодня число.
który jest dzisiaj?	(кту′-ры ест д͡зі′-сі͡ай)	

[232] O słowie. О глаголѣ.

Изъ отдѣла 68 мы знаемъ, что **słowo** согласуется въ числѣ [68,з] и въ лицѣ, а иногда и въ родѣ съ подлежащимъ [68,г], а также что онъ выражаетъ и время дѣйствія. Всѣ измѣненія **słowa** по числу, лицу и времени называются «спряженіемъ», по польски

Konjugacya (кон-ю-га′-цъя).

---

[233] Słowa дѣлятся на шесть группъ, которыя называются:

1. **Słowa posiłkowe** (сло′-ва по-сіл-ко′-вэ), вспомогательные глаголы;
2. **słowa przechodnie** lub **czynne** (сло′-ва пшэ-хо′-днѣ лъуб чы′н-нэ), дѣйствительные или переходящіе глаголы;
3. **słowa bierne** (бѣ′р-нэ), страдательные глаголы;
4. **słowa nieprzechodnie** (нѣ-пшэ-хо′-днѣ) czyli **nijakie** (ні-я′-кѣ), непереходящіе или средніе глаголы;
5. **słowa zwrotne** (звро′-тнэ), возвратные глаголы;
6. **słowa nieosobowe** (нѣ-о-со-бо′-вэ), безличные глаголы.

---

[234] Słowa posiłkowe.

Вспомогательные глаголы.

«Вспомогательными» называются тѣ глаголы, *съ помощью* которыхъ образуются извѣстныя формы спряженія.

Въ польскомъ языкѣ только одинъ вспомогательный глаголъ:

być (быт′ъ) быть.

Въ качествѣ вспомогательныхъ глаголовъ употребляются еще и другія: *mieć* (мѣт′ъ) имѣть, *zostać* (зо′-стат′ъ) сдѣлаться, — но ихъ употребленіе очень рѣдко.

Примѣры:

jestem raniony	(е′-стэм ра-ню′-ны)	я (есмь) раненъ.
był raniony	(был ра-ню′-ны)	онъ былъ раненъ.
będą ranieni	(бэн′-дон ра-нѣ′-ні)	они будутъ ранены.

Формы *jestem*, *był* и *będą* служатъ здѣсь для образованія формъ спряженія глагола *ranić* (ра′-ніт′ъ) ранить.

---

[235] Słowa czynne lub przechodnie

(чы′н-нэ лъуб пшэ-хо′-днѣ.)

Дѣйствительные или переходящіе глаголы.

Słowo называется *czynnem*, дѣятельнымъ (дѣйствительнымъ), или *przechodniem*, переходящимъ:

а) когда дѣйствіе совершается подлежащимъ [*podmiot*];

б) когда дѣйствіе переходитъ на другой предметъ, который ставится тогда въ *IV przyp.* и называется въ грамматикѣ **biernik** (бѣ′р-нік), прямое дополненіе; напр. ojciec **kocha** *swoje dzieci*, отецъ любитъ своихъ дѣтей. Дѣйствіе **kocha** совершается подлежащимъ «ojciec» и переходитъ непосредственно на *biernik* «swoje dzieci».

Итакъ *słowo czynne* узнается по тому, что непосредственно вслѣдъ за нимъ можно поставить слова: *kogoś* (кого-то) или *coś* (что-то).

Такъ напр. *słowa*:

kochać	(ко′-хат′ъ)	любить.
polewać	(по-лъэ′-ват′ъ)	поливать.
wołać	(во′-лат′ъ)	звать.
zabić	(за′-біт′ъ)	убить.
czynić	(чы′-ніт′ъ)	дѣлать.
gnieść	(гнѣсъ′т′ъ)	угнетать.
dźwignąć	(дзъві′-гноп′т′ъ)	поднять.

называются: *słowa czynne* lub *przechodnie*, потому что можно сказать:

я люблю кого-то; я дѣлаю что-то; я зову кого-то.

Я могу сказать: kocham mego ojca, я люблю моего отца; polewam te kwiaty, я поливаю эти цвѣты; wołam twego brata, я зову твоего брата; zabiłem zająca, я убилъ зайца.

Названіе этихъ глаголовъ—дѣятельные или переходящіе — легко объясняется

приведенными примѣрами: во всѣхъ четырехъ предложеніяхъ *ja* (которое въ польскомъ языкѣ обыкновенно пропускается) есть *podmiot*; этотъ *podmiot* совершаетъ выражаемое глаголами дѣйствіе (любить, поливать, звать, убить), которыя и переходятъ на *biernik*: mego ojca, te kwiaty, twego brata, zająca.

---

[236] Słowa bierne (бѣ′р-нэ).

Страдательные глаголы.

Эти глаголы образуются изъ *słów czynnych*, когда выражаемое глаголомъ дѣйствіе воспринимается подлежащимъ.

Вмѣсто «Kocham mego ojca, polewam te kwiaty, wołam twego brata, zabiłem zająca», я могу сказать такъ:

Mój ojciec jest przeze mnie kochany.
Мой отецъ мною любимъ.
Te kwiaty są polewane przeze mnie.
Эти цвѣты поливаются мною.
Twój brat jest wołany przeze mnie.
Твой братъ зовется мною.
Zając jest zabity przeze mnie.
Заяцъ убитъ мною.

Смыслъ остается тотъ же, но форма предложеній измѣнилась. Что будетъ теперь подлежащимъ (*podmiot*) въ этихъ предложеніяхъ? (о чемъ сообщается теперь нѣчто? [68,2]). Очевидно, подлежащимъ будутъ mój ojciec, te kwiaty, twój brat, zając. Дѣйствуютъ ли эти *podmioty*, «дѣятельны-ли» они, или же воспринимаютъ выражаемое глаголомъ дѣйствіе, т. е. оказываются «страдающими» (страдательными)?

---

[237] Słowa nijakie albo nieprzechodnie.

(ні-я′-кѣ а′лъ-бо нѣ-пшэ-хо′-днѣ).

Средніе или не переходящіе глаголы.

Эти глаголы не имѣютъ *biernika* (прямаго дополненія).

Они подобно *słowom czynnym* выражаютъ дѣйствіе, исходящее отъ *podmiotu*, но отличаются отъ нихъ тѣмъ, что выражаемое ими дѣйствіе не воспринимается непосредственно тѣмъ предметомъ, къ которому оно относится, т. е. что при среднихъ глаголахъ не ставится *biernik*, на который переходило бы дѣйствіе. Дѣйствіе остается, такъ сказать, само по себѣ; глаголъ, выражающій это дѣйствіе, можетъ быть приведенъ въ связь или соотношеніе съ другой частью рѣчи только посредствомъ предлога (z, na, do, w i ta).

Примѣры:

rzeka *płynie* z północy na południe.
on *przyjechał* do Warszawy.
wiatr *wieje* w oczy.

---

[238] Słowa zwrotne lub zaimkowe.

(звро′-тнэ лъуб за-ім-ко′-вэ).

Возвратные или мѣстоименные глаголы.

Названіе *zaimkowe* присвоено этимъ *słowom* потому, что объектомъ ихъ дѣйствія (biernik) всегда служитъ *zaimek zwrotny*, вслѣдствіе чего ихъ называютъ также *zwrotne* (возвратные). Эти глаголы выражаютъ дѣйствіе, обращающееся обратно на тотъ самый предметъ, отъ котораго оно исходитъ, т. е. на *podmiot*.

życie zagrody *ułożyło* się itd.
gospodyni *zrywała* się

При спряженіи *zaimek* się не измѣняется и присоединяется къ каждой формѣ глагола, совершенно такъ, какъ и въ русскомъ, гдѣ онъ сокращаясь въ *ся* и *сь* соединяется съ глаголомъ; напр.

ja *myję* (мы′-іэ̃н) się я мою себя (моюсь).
ty *myjesz* (мы′-еш) się ты моешь себя (моешься).
on *myje* (мы′-е) się онъ моетъ себя (моется).
oni *myją* (мы′-іо̃н) się они моютъ себя (моются)

---

[239] Słowa nieosobowe.

(нѣ-о-со-бо′-вэ).

Безличные глаголы.

Nieosobowemi называются тѣ *czasowniki*, которые могутъ употребляться лишь въ 3-ьемъ лицѣ ед. ч. и выражаютъ дѣйствія, неизвѣстно отъ кого исходящія. Этотъ неизвѣстный *podmiot* или вовсе не обозначается, или же замѣняютъ его *zaimkiem* się, совершенно такъ же, какъ и въ нѣмецкомъ языкѣ. Къ такимъ глаголамъ принадлежатъ:

świta	(сᵇві′-та)	заря занимается.
zmierzcha się	(змѣ′ш-ха)	наступаютъ сумерки.
błyska	(блы′-ска)	молнія сверкаетъ.
grzmi	(гжмі)	громъ гремитъ.
pada (deszcz, śnieg)	(па′-да дэщ, сᵇнѣгъ)	(идетъ) дождь, снѣгъ.
stało się	(ста′-ло сѣᴴ)	случилось.
należy	(на-лᵇэ′-жы)	слѣдуетъ.
zdaje się	(зда′-е сѣᴴ)	кажется.
chce mi się	(хцэ мі сѣᴴ)	мнѣ хочется.
słychać	(слы′-хаᵇ)	слышно.
widać	(ві′-даᵇ)	видно і t. d.

Въ прошедшемъ времени, въ которомъ глаголы измѣняются также и *w rodzaju*, эти *słowa* предполагаютъ подразумѣваемый *podmiot* всегда *rodzaju nijakiego*, напр., *świtało*(сᵇві-та′-ло), *grzmiało* (гжмѣ′-ло), *błyskało* (блы-ска′-ло) и т. д.

Къ приведеннымъ выше глаголамъ слѣдуетъ прибавить еще слѣдующіе, имѣющіе отрицательное значеніе:

niema (нѣ′-ма) нѣтъ,—*brakuje* (браку′-е) недостаетъ,—*zbywa* (збы′-ва) недостаетъ,—*ubywa* (у-бы′-ва) убываетъ и проч.

Въ этомъ случаѣ намъ извѣстно хорошо, чего нѣтъ, чего недостаетъ, что убываетъ, т. е. *podmiot* этихъ дѣйствій извѣстенъ. Но такъ какъ то, чего нѣтъ, не можетъ же дѣйствовать, поэтому такіе обороты рѣчи выражаются безличной формой глагола, а то чего нѣтъ ставится въ *II gim przyp.* напр.

Siostry *niema* w domu. Сестры нѣтъ дома. Tu nie *brakuje* ani grosza. Тутъ ни гроша недостаетъ.

---

[240] Powtórzenie.

(по-вту-жэ′-нѣ).

Краткое повтореніе пройденнаго.

Отдѣлы 234 — 239 можно изложить вкратцѣ въ другой формѣ слѣдующимъ образомъ:

Всѣ *słowa* или имѣютъ *biernik*, или его не имѣютъ и сообразно этому бываютъ: *1*) *słowa przechodnie*, *2*) *słowa nieprzechodnie* albo *nijakie*.

Если въ предложеніи, заключающемъ въ себѣ *słowo przechodnie*, *biernik* обращается въ *podmiot*, то переходящій глаголъ обращается изъ *słowa czynnego* въ 3) *słowo bierne*.

Если *słowo* имѣетъ объектомъ (*biernik*) свой собственный *podmiot* въ видѣ *zaimka zwrotnego się* или *siebie*, то *słowo* это называется: 4) *słowo zwrotne*.

Если же *słowo* имѣетъ при себѣ zaimek *się* лишь потому, что безъ него не могло бы употребляться, то называется тогда: 5) *słowo zaimkowe*;

Słowo nijakie być употребляется въ качествѣ: 6) *słowa posiłkowego*.

Наконецъ, *słowa*, не имѣющаго *podmiotu*, стоящаго на лицо, называются *słowa nieosobowe*.

---

[241] Tryby (тры-бы). Наклоненія.

Подъ словомъ «tryb» наклоненіе нужно разумѣть отношеніе говорящаго къ говоримому. То, что говорится, можетъ быть выражено различнымъ образомъ, смотря по тому, передаетъ ли говорящій свою мысль въ видѣ дѣйствительности, возможности, желанія, приказанія и проч...

Онъ даетъ мнѣ хлѣба (простое заявленіе факта, дѣйствительность).

Я далъ бы тебѣ хлѣба, если бы... (условность).

Дай мнѣ хлѣба! (приказаніе, повелѣніе)

Въ грамматикѣ мы встрѣчаемъ три слѣдующихъ различныхъ tryby:

A. Oznajmujący (о-знай-му-йо^{нʼ}-цы). Наклоненіе дѣйствительности (или изъявительное).

Наклоненіе это распадается на слѣдующія подраздѣленія:

§ 1. Простой oznajmujący, опредѣленная дѣйствительность, выражаетъ дѣйствія извѣстныя и дѣйствительныя; напр.: mam, miałem, będę mieć; jestem, byłem, będę; niosę (нйоʼ-сэ^{н}) я несу, niosłem (нйоʼ-слэм) я несъ, poniosę (по-нйоʼ-сэ^{н}) я понесу.

§ 2. Imiesłów (i-мѣʼ-слув) причастіе. Названіе *imiesłów*, состоящее изъ двухъ словъ imię—имя и słowo—глаголъ, показываетъ, что эта форма глагола очень сближена къ именамъ прилагательнымъ (przymiotniki), т. е. она является какъ бы на половину глаголомъ и на половину именемъ прилагательнымъ: напр.

Ojciec jest **kochany** (ко-хаʼ-ны, есть любимый или любимъ) (*słowo*).

Kochany przyjaciel (пшы·яʼ-тѣлʲ, другъ) *(przym.)*.

Imiesłowy бываютъ двоякаго рода: одни сближены съ *przymiotnikami*, какъ напр. тѣ, которые мы привели выше, другіе подходятъ ближе на *przysłówki* (нарѣчія); напр.

Siedząc (сѣʼ-дзо^{н}ц, сидя), czytałem książkę.

Wziąwszy (взйо^{нʼ}в-шы, взявъ) książkę, wyszedłem.

Пока замѣтимъ еще слѣдующія *imiesłowy*: mający (ма-йо^{нʼ}-цы) имѣющій, mając (маʼ-йо^{н}ц) имѣя; miany (мйаʼ-ны) имѣемый; będący (бэ^{н}-до^{нʼ}-цы) сущій; będąc (бэ^{нʼ}-до^{н}ц) будучи; były (быʼ-лы) бывшій; bywszy (быʼ-вшы) бывши; niosący (нйо-со^{нʼ}-цы) несущій; niosąc (нйоʼ-со^{н}ц) неся; niósłszy (нйуʼсл-шы) несши; noszony (но-шоʼ-ны) несомый; mający nieść (ма-йо^{нʼ}-цы нѣсʲтʲ) имѣющій нести; mając nieść (маʼ-йо^{н}ц нѣсʲтʲ) имѣя нести.

§ 3. Bezokolicznik (бэз-о-ко-лʲiʼч-нік) неопредѣленное наклоненіе. Оно просто указываетъ понятіе даннаго *słowa*, независимо отъ числа, лица и проч. обстоятельствъ дѣйствія; напр. mieć (мѣтʲ) имѣть; być; nieść; pić (пітʲ) пить; nosić (ноʼ-сітʲ) носить; jeść (ѣсʲтʲ) ѣсть; patrzeć (паʼ-тшэтʲ) смотрѣть; zobaczyć (зобаʼ-чытʲ) увидѣть.

Bezokolicznik есть та форма глагола, которая часто употребляется у поляковъ въ смыслѣ **rzeczownika** напр.: **Umieć** po polsku вмѣсто *umienie* po polsku.

Kąpać (ко^{нʼ}-паʲтʲ купаться) się jest przyjemnie вмѣсто: *kąpiel* (ко^{нʼ}-пѣлʲ) jest przyjemna.

Б. Warunkowy (ва-рун-коʼ-вы). Наклоненіе условности (сослагательное).

§ 4. Tryb warunkowy, условное наклоненіе получило это названіе потому, что оно выражаетъ лишь дѣйствія возможныя, предполагаемыя, но которыя связаны нѣкоторыми условіями съ остальной частью предложенія.

Tryb oznajmujący выражаетъ то, что заявляются какъ несомнѣнный фактъ прошедшаго, настоящаго или будущаго;—*warunkowy* же выражаетъ предположеніе, неувѣренность, ожиданіе и все то, что считается только возможнымъ, допустимымъ, если будетъ совершено такое-то условіе; напр.

Chciałbym (хтйаʼл-бым), **żebyś przeczytał** tą książkę, я хотѣлъ бы, чтобы ты прочиталъ эту книгу.

В. Rozkazujący (роз-ка-зу-йо^{нʼ}-цы). Повелительное наклоненіе.

§ 5. Tryb rozkazujący выражаетъ повелѣніе, запрещеніе, необходимость,

чтобы что-нибудь было сдѣлано; напр. bądź! (бо$^{нД^{ь}}$) будь! noś! (нос^{ь}) носи! nieś! (нѣс^{ь}) неси! czyń! (чын^{ь}) дѣлай! nie czyń! (нѣ чын^{ь}) не дѣлай!

---

[242] **Czasy** (ча′-сы) времена.

Главныя *tryby* выражаютъ отношеніе говорящаго къ тому, что онъ говоритъ; *czas* [68,4] указываетъ время совершенія дѣйствія.

Три главныя или основныя времени (болѣе или менѣе употребляемыя въ первыхъ двухъ *trybach*) слѣдующія: настоящее, прошедшее, будущее.

§ 1. Czas teraźniejszy (тэ раз^{ь}-нѣ′й-шы), настоящее время имѣетъ лишь одну форму: mam; miałbym; miej! — jestem; byłbym; bądź! — czytam, czytałbym, czytaj! и т. д.

§ 2. Czas przeszły (пшэ′-шлы), прошедшее время, распадается, напротивъ на слѣдующія двѣ формы:

а) собственно **czas przeszły**, незакончившееся прошедшее, обнимающее извѣстный періодъ времени или изображающее то или другое длящееся состояніе.

Эта форма употребляется также, когда сообщаютъ о какомъ-либо наступившемъ событіи, о началѣ какого-нибудь дѣйствія или состоянія; напр. brałem (бра′-лэм) я бралъ, wziąłem (взо^{нг}-лэм) я взялъ; brałbym był, я бралъ бы.

б) **czas zaprzeszły** (за-пшэ′-шлы) давнопрошедшее время, выражаетъ такое дѣйствіе, которое случилось уже давно. Эта форма обозначаетъ такое прошедшее дѣйствіе или состояніе, которое не имѣетъ никакого отношенія къ другимъ временамъ въ предложеніи. Напр. Lew **zjadł był** wołu,=левъ съѣлъ (давно) вола.

§ 3. Czas przyszły (пшы′-шлы), будущее время имѣетъ двѣ формы: простую и сложную; причемъ одни глаголы образуютъ простое будущее, другіе же—сложное. Такое различіе является слѣдствіемъ существованія въ польскомъ языкѣ двоякаго вида глаголовъ: *niedokonanych* (нѣ-до-ко-на′-ных) и *dokonanych*, несовершенныхъ и совершенныхъ. Дадимъ объ этихъ глаголахъ нѣкоторое понятіе.

Примѣчаніе

къ вышесказанному о наклоненіяхъ и временахъ глаголовъ.

Появляющееся въ первый разъ въ обществѣ лицо знакомятъ съ присутствующими, называя только ихъ фамиліи и общественное положеніе, предоставляя ему познакомиться съ ними ближе самому; точно также и мы только вкратцѣ объяснили учащемуся роль наклоненій и временъ; ближайшее ознакомленіе съ ними наступитъ со временемъ. Кто не достаточно усвоилъ эти краткія объясненія всего, что касается глаголовъ, тотъ пусть запасается только терпѣніемъ, такъ какъ въ послѣдующихъ урокахъ онъ практически изучитъ всѣ главныя склоненія со всѣми ихъ измѣненіями.

---

[243] **Дѣленіе глаголовъ на niedokonane и dokonane.**

Кромѣ того раздѣленія глаголовъ на 6 группъ, которое мы подали въ началѣ этого выпуска, глаголы дѣлятся еще на двѣ группы: **niedokonane** (несовершенные) и **dokonane** (совершенные).

Słowo niedokonane выражаетъ дѣйствіе, которое началось, продолжается и еще не окончилось; напротивъ, *słowo dokonane* выражаетъ дѣйствія уже оконченныя; напр.

Sł. niedokonane.

brać	(браѣ^{ь})	брать.
krzyczeć	(кшы′-чэѣ^{ь})	кричать.
gnieść	(гнѣс^{ь}ѣ^{ь})	давить.
czytać	(чы′-таѣ^{ь})	читать.
kupować	(ку-по′-ваѣ^{ь})	покупать.
mijać	(мі′-яѣ^{ь})	миновать

Sł. dokonane.

wziąść	(взю̂ⁿсьт̆ь)	взять.
krzyknąć	(кшы′-кноⁿт̆ь)	крикнуть.
zgnieść	(згнѣс′т̆ь)	сдавить.
przeczytać	(пшэ-чы′-тат̆ь)	прочитать
kupić	(ку′-піт̆ь)	купить.
minąć	(мі′-ноⁿт̆ь)	миновать.

Czasownik dokonany, выражающій дѣйствіе оконченное, не имѣетъ настоящаго времени (*czas teraźniejszy*); форма, соотвѣтствующая этому времени, представляетъ у этихъ глаголовъ *czas przyszły* (будущее). Слѣдовательно, *słowa dokonane* образуютъ простое *czas przyszły*; напр.:

wezmę (вэ′-змэⁿ) я возьму, *krzyknę* (кшы′-кнэⁿ) я крикну, *kupię* (ку′-пю̂ⁿ) я куплю

Но *słowa niedokonane* имѣютъ настоящее время, а *czas przyszły* образуютъ сложной формой; напр.
będę brał (бэⁿ-дэⁿ брал) я буду брать; *będę krzyczeć*, я буду кричать; *będę kupować*, я буду покупать

Słowa dokonane состоятъ большею частью изъ формы *niedokonanych* глаголовъ и предлога (*przyimka*), стоящаго впереди. Такимъ образомъ каждому изъ słów niedokonanych соотвѣтствуютъ нѣсколько dokonanych, отличающихся между собой приставками. Напр. глаголу *pisać* (niedokonany) соотвѣтствуютъ слѣдующіе dokonane: *na*pisać, *prze*pisać, *pod*pisać, *wy*pisać, и т. п.

---

[244] Глаголы jednotliwe и częstotliwe

Изъ *Słów dokonanych* можно выдѣлить извѣстную группу глаголовъ, которые обозначаютъ дѣйствіе однократное, происходящее въ одинъ моментъ, напр. *krzyknąć* (крикнуть), *stuknąć* (стукнуть), *bryznąć* (брызнуть) въ противоположность глаголамъ niedokonanym: *krzyczeć* (кричать), *stukać* (стучать), *bryzgać* (брызгать), обозначающихъ продолжительное дѣйствіе. Особенность такихъ глаголовъ составляетъ суффиксъ [1]) **ną**, соотвѣтствующихъ русскому **ну**; ихъ называютъ słowa **jednotliwe** (однократные).

Между глаголами *niedokonanemi* есть такіе, которые обозначаютъ дѣйствіе, повторящееся, т. е. многократное, напр.: pasać, jadać, mawiać [2]) въ противоположность: paść (пасьт̆ь) пасти, jeść (есьт̆ь) ѣсть, mówić—говорить. Эти глаголы характеризуются суффиксами: **a, wa, ywa, iwa**; ихъ называютъ słowa **częstotliwe** (многократные)

---

[245] Liczba pojedyńcza i mnoga подлежащаго.

Времена, о которыхъ было говорено въ отдѣлѣ [242] имѣютъ два числа (*liczby*), именно: *pojedyńczą* i *mnogą*, которыя *słowo* выражаетъ посредствомъ различныхъ окончаній или посредствомъ соотвѣтственныхъ формъ вспомогательнаго глагола; напр

Единств. число: czytam, я читаю; czytałem był, я читалъ.

Множеств. число: czytamy, мы читаемъ; czytaliśmy byli, мы читали.

---

[246] Trzy osoby (три лица) dla l. pojedyńczej u mnogiej.

	l. pojedyńcza.	*l. mnoga.*
1-е лицо	ja (я) я;	my (мы) мы.
2-е »	ty (ты) ты;	wy (вы) вы.
3-ье »	on (он) онъ; ono (о-но) оно; ona (о′-на) она;	oni (о′-ні) они. one (о′-нэ) онѣ.

---

[1]) Суффиксомъ по польски przedrostek, — (пшэд-ро′-стэк), называется та часть слова, которая вставляется между корнемъ и окончаніемъ данной формы, напр. koch—a—ny. Здѣсь *koch*—корень, *a*—суффиксъ, *ny*—окончаніе.

[2]) Эти глаголы не имѣютъ себѣ соотвѣтственныхъ въ русскомъ языкѣ и потому не переведены.

[247] Imiesłowy.

Въ отд. [241,2] мы уже сказали, что *imiesłów* есть такая глагольная форма, которая является наполовину глаголомъ, а на половину прилагательнымъ или нарѣчіемъ. Сообразно съ этимъ всѣ *imiesłowy* дѣлятся на: *przymiotnikowe* — тѣ, которыя своей формой походятъ на прилагательныя (przymiotniki) и *przysłówkowe*—которыя приближаются къ нарѣчіямъ (przysłówki). Разсмотримъ теперь всѣ imiesłowy, которыя встрѣчаются въ спряженіяхъ польскихъ глаголовъ; ихъ 4 группы:

1. *Imiesłów czasu teraźniejszego* бываетъ: а) przymiotnikowy, напр.: będący, a, e; mający, a, e и называется просто: **imiesłów czasu teraźniejszego.** Онъ соотвѣтствуетъ русскому *причастію настоящаго времени* и

б) przysłówkowy, напр.: będąc, mając, называемый **imiesłów współczesny** (вспул-чэ'-сны)—*дѣепричастіе настоящаго времени.*

NB. Оба эти imiesłowy образуются лишь отъ глаголовъ *niedokonanych;* dokonane не имѣютъ этихъ формъ.

2. Imiesłów czasu przeszłego przymiotnikowy, называемый просто: **imiesłów czasu przeszłego,** напр. był, a, o; były, a, e; miał, a, o. Въ русской грамматикѣ ему соотвѣтствуетъ *причастіе прошедшаго времени.*

3. Imiesłów czasu przeszłego przysłówkowy, называемый также **imiesłów zaprzeszły** (*дѣепричастіе прошедшаго времени*), напр.: bywszy; miawszy.

4. **Imiesłów czasu przyszłego** бываетъ двоякаго рода:

а) *przymiotnikowy* (*причастіе будущаго времени*) напр.: mający, a, e, być; mający, a, e, mieć и

б) *przysłówkowy (дѣепричастіе прошедшаго времени),* напр.: mając być; mając mieć.

Кромѣ этого есть еще

5. **Imiesłów bierny,** напр. miany, a, e, byty, a, e. Послѣдній отдѣльно не ставится, а соединяется съ приставками: odbyty, przebyty, nabyty и т. п.

Въ русскомъ языкѣ этой формѣ соотвѣтствуетъ *причастіе страдательнаго залога.*

---

[248] Спряженіе słów posiłkowych: być i mieć.

Въ отдѣлахъ [73, 89, 120] учащійся практически усвоилъ спряженіе глаголовъ być и mieć, не имѣя еще свѣдѣній о наклоненіяхъ [241] и временахъ [242]. Теперь и наклоненія, и времена ему извѣстны настолько, на сколько нужно, чтобы повторить усвоенное практически въ формѣ научной, къ чему мы сейчасъ и приступимъ.

Задача 43. Прочитайте со вниманіемъ нижеслѣдующую таблицу и затѣмъ, закрывая соотвѣтственныя мѣста, провѣрьте (въ любомъ порядкѣ) свои свѣдѣнія посредствомъ отвѣтовъ на вопросы:

1. Формы различныхъ наклоненій и временъ глаголовъ być і mieć, напр.:

Какъ будетъ *czas przyszły* отъ być? отъ mieć?

Какъ будетъ *czas przeszły* tr. warunk. отъ być?—отъ mieć?

2. Разныя наклоненія и времена формъ глаголовъ być и mieć, напр.

Къ какому наклоненію и времени относятся byłem и miałem?

Къ какому наклоненію и времени относятся byłbym и miałbym?

При всякой формѣ необходимо припоминать какъ она передается по русски (русское значеніе см. въ выше указанныхъ отдѣлахъ).

				być.	mieć.
Tryb OZNAJMUJĄCY.	[241,1]	*cz. teraźniejszy* [242,1]		jestem	mam.
		cz. przeszły [242,2a]		byłem	miałem.
		cz. zaprzeszły [242,2б]		byłem był	miałem był
		cz. przyszły [242,3]		będę	będę miał. mieć będę.
	[241,2]	*imiesłów*	*cz. teraźn.*	będący, a, e	mający, a, e.
			współczesny.	będąc	mając.
			cz. przeszł.	były, a, e	miał, a, e.
			zaprzeszły	bywszy	miawszy.
			bierny	byty, a, e	miany, a, e.
			cz. przyszłego	mający być / mając być	mający mieć. / mając mieć.
	[242,3]	**bezokolicznik**		być	mieć.
Tr. WARUNKOWY.	[242,4]	*cz. teraźniejszy*		byłbym	miałbym.
		cz. przeszły		byłbym był	byłbym miał.
Tr. ROZKAZUJĄCY.	[242,5]			bądź! bądźmy! bądźcie!	miej! miejmy! miejcie!

[249] Ж. Словообразованіе.

(Упражн. 16) [41]

(къ уроку 15).

34. praca *rz.* (пра′-цк) **работа, трудъ.**

Производныя и составныя.

pracować *sł.*	(пра-цо′-ваT̈ь)	работать, трудиться.
zapracować *sł.*	(за-пра-цо′-ваT̈ь)	заработать.
zapracować się *sł.*	(за-пра-цо′-ваT̈ь сіэ̃н)	заработаться.
popracować *sł.*	(по-пра-цо′-ваT̈ь)	по-работать.
opracować *sł.*	(о-пра-цо′-ваT̈ь)	обработать.
wypracować *sł.*	(вы-пра-цо-ваT̈ь)	обработать.
pracowitość *rz.*	(пра-цо-ві′-тосьT̈ь)	трудолюбіе.
pracowity, a, —e *przym.*	(— — ты, а, —э)	трудолюбивый, ая, ое.
pracowicie *przysł.*	(пра-цо-ві′-T̈ѣ)	трудолюбиво.
pracownia *rz.*	(пра-цо′-вніа̃)	мастерская.
pracownik *rz.*	(пра-цо′-внік)	работникъ.
pracownica *rz.*	(пра-цо-вні′-ца)	работница.

35. cel *rz.* (цэль) **цѣль, намѣреніе.**

Производныя и составныя.

celownik *rz.*	(цэ-льо′внік)	мишень, цѣль.
celnictwo *rz.*	(цэль-ні′-цтво)	таможенное дѣло.
celniczy,—a, e,—*przym.*	(цэль-ні′-чы, — а, э)	таможенный —ая, ое.
celny,—a, e *przym.*	(цэ′ль-ны,—а, —э)	мѣткій, ая, ое.
celnik *rz.*	(цэ′ль-нік)	таможенникъ.
celować *sł.*	(цэ-льо′-ваT̈ь)	цѣлить, мѣтить.
nacelować *sł.*	(на- —)	намѣтить.
wycelować *sł.*	(вы- —)	прицѣлиться.

36. robić *sł.* (ро′-біT̈ь) **дѣлать, работать.**

Производныя:

robiony, a, e *imsł.*	(ро-біо̃′-ны)	дѣлаемый, ая,—ое.
robota *rz.*	(ро-бо′-та)	работа.
robocizna *rz.*	(ро-бо-T̈і′-зна)	барщина.
roboczy,—a, e, *przym.*	(ро-бо′-чы)	рабочій ая, —ое
robotnik *rz.*	(ро-бо′-тнік)	работникъ.
robotnica *rz.*	(ро-бо-тні′-ца)	работница.

robotny, a, e, *przym.*	(ро-бо′-тны)	работный, ая,—ое.
	Составныя:	
dorabiać *sł.*	(до-ра′-бі͡аТ^ь)	додѣлывать.
dorabiać się *sł.*	(до-ра′-бі͡аТ^ь сі͡э^н)	наживаться.
dorobić *sł.*	(до-ро′-біТ^ь)	додѣлать.
dorobić się *sł.*	(до-ро′-біТ^ь сі͡э^н)	нажить.
dorobek *rz.*	(до-ро′-бэк)	прибыль, барышъ.
dorobny *przym.*	(до-ро′-бны)	нажитый.
narabiać *sł.*	(на-ра′-бі͡аТ^ь)	нарабатывать.
narobić *sł.*	(на-ро′-біТ^ь)	наработать, причинить.
obrabiać *sł.*	(о-бра′-бі͡аТ^ь)	обрабатывать, обдѣлывать.
obrobić *sł.*	(о-бро′-біТ^ь)	обработать, обдѣлать.
obrobienie *rz.*	(о-бро-бѣ′-нѣ)	обработка.
odrabiać *sł.*	(од-ра′-бі͡аТ^ь)	отдѣлывать.
odrobić *sł.*	(од-ро′-біТ^ь)	отдѣлать.
odrobienie *rz.*	(од-ро-бѣ′-нѣ)	отдѣлка.
odrobek *rz.*	(од-ро′-бэк)	поденщина.
rozrabiać *sł*	(роз-ра′-бі͡аТ^ь)	растворять.
rozrobić *sł.*	(роз-ро′-біТ^ь)	растворить.
wyrabiać *sł.*	(вы-ра′-бі͡аТ^ь)	выдѣлывать.
wyrobić *sł.*	(вы-ро′-біТ^ь)	выдѣлать.
wyrabianie *rz.*	(вы-ра′-бі͡а′-нѣ)	выдѣлка.
wyrobnik *rz.*	(вы-ро′-бнік)	поденщикъ.
wyrobnica *rz.*	(вы-ро-бні′-ца)	поденщица.
wyrób *rz.*	(вы′-руб)	выдѣлка.
wyrobnictwo *rz.*	(вы-ро-бні′-цтво)	поденщина.
zarabiać *sł*	(за-ра′-бі͡аТ^ь)	зарабатывать.
zarobić *sł.*	(за-ро′-біТ^ь)	заработать.
zarobek *rz.*	(за-ро′-бэк)	заработокъ.
zarobny, a, e *przym.*	(за-ро′-бны —а, э)	прибыльный, —ая, —ое.
zrobić *sł.*	(зро′-біТ^ь)	сдѣлать.

(Упр. 17—19) **3. Бесѣда.** [2]

1. Jak się ułożyło życie zagrody?
2. Koło czego krążyły wszystkie prace i nadzieje?
3. Co robiła dla tego celu najmitka?
4. Co robiła dla tego gospodyni?
5. Dla czego piekła się przy ogniu?
6. Co robił Maciek?
7. Jak on się pocił?
8. Co robił Ślimak dla tego celu?
9. Jak Ślimak chodził o świcie?
10. Kiedy oni narzekali?
11. Na co (объ чемъ) narzekali?
12. O co się troszczyli?
13. O co prosili Boga w maju. a o co—w czerwcu?
14. Co zgadywali po żniwach?
15. Około czego roiły się ich myśli?
16. Co było im trudno, a co niepodobna?
17. Po co jest pan?
18. Po co jest chłop?

---

[250] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 24. =

wolny, a, e	(во′л^ь-ны, а, э)	свободный, —ая, ое.
numer	(пу′-мэр)	номеръ.

1. Czy są wolne numera?

czysty, a, e	(чы′-сты, а, э)	чистый, ая, —ое.
pościel	(по′-с^ьТѣл^ь)	постельное бѣлье.
przynieść	(пшы′-нѣс^ьТ^ь)	принести.
dzisiejszy, a, e	(дзі͡-сѣ′й-шы, —а, —е)	сегодняшній, ая, ое.
dziennik	(дзѣ′н-нік)	газета.

2. Proszę mi dać czystą pościel i przynieść dzisiejsze dzienniki?

tutaj	(ту′-тай)	тутъ, здѣсь.
stołować się	(сто-ло′-ваТ^ь сі͡э^н)	получать обѣды.

3. Czy można tutaj się stołować?

posłać	(по′-слаТ^ь)	послать.

łóżko	(лу′-шко)	кровать.
posłać łóżko		приготовить постель.
szklanka	(шклъа′н-ка)	стаканъ.
śmietanka	(сьмѣ-та′н-ка)	сливки.

4. Proszę posłać łóżko i przynieść szklankę herbaty ze śmietanką.

wziąść	(взю͡нсьт̑ь)	взять.
proszę	(про′-шэн)	прошу.
klucz	(клъуч)	ключъ.

5. Proszę wziąść klucz od numeru

podać	(по′-дат̑ь)	подать, дать.
rachunek	(ра-ху′-нэк)	счетъ.

6. Proszę podać rachunek.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

Zycie zagrody ułożyło się do doskonałej równowa″gi. Wszystkie pra″ce, niepokoje, nadzie″je, wszystkie du″sze ludzkie krążyły około jedne″go celu — utrzymania by″tu. Dla tego ce″lu najmitka znosiła drwa na ko″min, albo śpiewając i ska″cząc, biegła po kartofle do lo″chu. Dlatego gospodyni zrywała się przede dniem do swoich kró″w, albo piekła się przy o″gniu, odsuwając i przysuwając wielkie ga″rnki. Dlate″go schylony nad płu″giem, po″cił się Owczarz, albo ciągnął kulawą nogę za bro″ną. Dla tego wreszcie ce″lu—Ślimak, szepcąc ranne pa″cierze, chodził o świcie do dworskich sto″dół, albo sprzedane zboże odwoził żydkom do mia″sta. Z tej samej przyczy″ny, odpoczywając po robo″cie, narzekali oni zi″mą, że mało leży śniegu na ży″cie, albo troszczy″li się skąd wziąść paszy dla by″dła? Z tej przyczy″ny w maju prosili Boga o de″szcz, a w końcu czerwca o pogo″dę. Z te″j po żniwach zgadywa″li ile ćwie″rci wyda kopa i jakie będą ce″ny? Niby pszczoły koło u″la, roiły się ich my″śli około wielkiej sprawy powszedniego chle″ba. Zboczyć z tych kierunków było im tru″dno, całkiem wydobyć niepodo″bna. Nawet mawiali z du″mą, że jak pan jest po″to, ażeby bawił się i rozkazy″wał, tak chłop jest po″to, ażeby kar″mił innych i siebie.

K. Правильный переводъ

(Упражн. 24—26) [48]

[251]

УРОКЪ 16.

(Упражн. 1—4) **А. Текстъ.** [28]

II.

1 Był	kwiecień.]	2 Po	obiedzie	rodzina	Ślimaka	zaczęła			
был	квѣ′-т̑ѣнь.	по	о-бѣ′-д͡зѣ	ро-д͡зі′-на	сьлі-ма′-ка	за-чэн′-ла			
Былъ	апрѣль.	Послѣ	обѣда	семейство	Слимака	начало			
rozchodzić	się	do	swych	zajęć.]	Gospodyni	mocniej	ścisnąwszy		
роз-хо′-д͡зіт̑ь	сі͡эн	до	свых	за′-і͡энт̑ь.	го-спо-ды′-ни	мо′-цнѣй	сьт̑і-снон′в-шы		
расходиться	до	своихъ	занятій.	Хозяйка	крѣпче	завязавъ			
czerwoną	chustę	na	głowie,	3	zarzuciła	na	siebie	płachtę	
чер-во′-нон	ху′-стэн	на	гло′-вѣ,		за-жу-т̑і′-ла	на	сѣ′-бѣ	пла′-хтэн	
красную	платокъ	на	головѣ,		закинула	на	себя	тюфякъ.	
upranej	bielizny	i	pobiegła	do	rzeki.]	4	Za	nią	poszedł
у-пра′-нэй	бѣ-лъі′-зны	і	по-бѣ′-гла	до	жэ′-ки.		за	ні͡он	по′-шедл
стертаго	бѣлья	и	побѣжала	до	рѣки.		За	ней	пошелъ

Stasiek,] przypatrując się obłokom, które dziś wydawały
ста′-сѣк, пшы-па-тру′-ю̂ⁿц сю̂ⁿ о-бло′-ком, кту′-рэ д͡зісь вы-да-ва′-лы
Стасѣкъ, приглядываясь облакамъ, которые сегодня казались

mu się inne niż wczoraj. 5 Magda najmitka wzięła się
му сю̂ⁿ і′н-нэ ніш вчо′-рай. ма′-гда най-мі′-тка взю̂ⁿ′-ла сю̂ⁿ
ему другія нежели вчера. Магда наемница взялась

do mycia naczyń po strawie,] 6 nucąc coraz głośniej: oj!
до мы′-т̂ia̯ на′-чынь по стра′-вѣ, ну′-цоⁿц цо′-раз гло′-сьнѣй: ой!
до мытья посуды послѣ пищи, напѣвая все громче: ой!

da! da!... w miarę oddalania się gospodyni od chaty.] Wreszcie
да! да!... в мі̯а-′рэⁿ од-да-льа′-ні̯а сю̂ⁿ го-спо-ды′-ні од ха′-ты. врэ′-шт̂ѣ
да! да!... по мѣрѣ удаленія хозяйки отъ хижины. Наконецъ

7 Jędrek popchnął Magdę, psa targnął za ogon i prze-
ю̂ⁿ′-дрэк по′-пхноⁿл ма′-гдэⁿ, пса та′р-гноⁿл за о′-гон і пшэ-
Андрюша толкнулъ Магду, собаку дернулъ за хвостъ и прон-

raźliwie gwiżdżąc, poleciał z motyką do sadu,] kopać
ра-зьльі′-вѣ гві′-жджоⁿц, по-льэ′-т̂і̯ал з мо-ты′-коⁿ до са′-ду, ко′-пат̂ь
зительно свистя, побѣжалъ съ граблями въ садъ, копать

grzędy. 8 Ślimak siedział pod piecem.] 9 Był to chłop
гжэⁿ′-ды. сьлі′-мак сѣ′-дзі̯ал под пѣ′-цэм. был то хлоп
гряды. Слимакъ сидѣлъ подъ печью. Былъ это мужикъ

średniego wzrostu, z szeroką piersią i potężnemi ramionami.]
сьрэ-днѣ′-го взро′-сту, з шэ-ро′-коⁿ пѣ′р-сю̂ⁿ і по-тэⁿ-жнэ′-мі ра-мю̂-ма′-ні.
средняго роста, съ широкой грудью и могучими плечами.

10 Miał twarz spokojną, wąsy krótko podcięte, na czole
мі̯ал тваш спо-ко′й-ноⁿ, воⁿ′-сы кру′-тко под-т̂ю̂ⁿ′-тэ, на чо′-льэ
Имѣлъ лицо спокойное, усы коротко подстриженные, на лбу

grzywkę, a z tyłu długie włosy,] spadające na kark. 11 W
гжы′-вкэⁿ, а з ты′-лу длу′-гѣ вло′-сы, спа-да-ю̂ⁿ′-цэ на карк. в
гриву, а сзади длинные волосы, падающіе на шею. Въ

zgrzebnej koszuli czerwieniła mu się pod szyją spinka
згжэ′-бнэй ко-шу′-льі чэр-вѣ-ні′-ла му сю̂ⁿ под шы′-ю̂ⁿ спі′н-ка
изгребиной рубахѣ краснѣлась ему подъ шеей запонка

szklana,] oprawna w mosiądz. 12 Łokieć lewej ręki oparł
шкльа′-на, о-пра′-вна в мо′-сю̂ⁿц. ло′-кѣт̂ь льэ′-вэй рэⁿ′-кі о′-парл
стекляная, вставленная въ мѣдь. Локоть лѣвой руки оперъ

na prawej pięści i palił fajkę;] 13 gdy mu się zaś oczy
на пра′-вэй пю̂ⁿ′-сьт̂і і па′-льіл фа′й-кэⁿ; гды му сю̂ⁿ зась о′-чы
на правой кисти и курилъ трубку; когда ему же глаза

przymknęły, a głowa zanadto pochyliła naprzód, poprawił
пшым-кнэⁿ′-лы, а гло′-ва за-на′д-то по-хы-льі′-ла на′-пшуд, по-пра′-віл
примкнулись, а голова слишкомъ наклонилась впередъ, поправился

się na ławie, 14 oparł łokieć prawej ręki na lewej pięści i znowu
сі͡эн ка ла′-вѣ, о′-парл ло′-кѣт̑ь пра′-вэй рэн-кі на льэ′-вэй пі͡эн′-сьт̑і і зно′ву
на скамьѣ, оперъ локоть правой руки на лѣвой кисти и опять

palił fajkę.] 15 Puszczał siwy dym i drzemał, spluwając
па′-льіл фа′й-кэн пу′-щал сі′-вы дым і джэ′ мал, спльу-ва′-і͡онц
курилъ трубку. Пускалъ сѣрый дымъ и дремалъ, плевая

niekiedy na środek izby,] albo przekładając ręce. Lecz
нѣ-кѣ′-ды на сьро′-дэк і′-збы, а′ль-бо пшэ-кла-да′-і͡онц рэн′-цэ. льэч
иногда на середину избы, или перекладывая руки. Но

16 gdy cybuszek zaczął mu skwierczyć] jak młody wróbel,
гды цы-бу′-шэк за′-чонл му сквѣ′р-чыт̑ь як мло′-ды вру′-бэль,
когда чубукъ началъ ему шипѣть какъ молодой воробей,

uderzył parę razy fajką o ławę 17 dla wysypania popiołu]
у-дэ′-жыл па′-рэн ра′-зы фа′й-кон о ла′-вэн дльа вы-сы-па′-ні͡а по-пі͡о′-лу
ударилъ нѣсколько разъ трубкой о скамью для высыпанія золы

i przetkał ją palcem. Wreszcie podniósł się i ziewając,
і пшэ′-ткал і͡он па′ль-цэм. врэ′-шт̑ѣ по′-дні͡усл сі͡эн і зѣ-ва′-і͡онц,
и проткнулъ ее пальцемъ. Наконецъ поднялся и зѣвая,

18 położyl fajkę nad kominem.] 19 Spojrzał z pod oka na
по-ло′-жыл фа′й-кэн над ко-мі′-нэм. спо′й-жал з под о′-ка на
положилъ трубку надъ каминомъ. Посмотрѣлъ изъ подъ глаза на

Magdę i wzruszył ramionami.] Zwawość dziewczyny, wyska-
ма′-гдэн і взру′-шыл ра-мі͡о-на′-ми. жва′-восьт̑ь дзѣ-вчы′-ны, вы-ска-
Магду и пожалъ плечами. Проворность дѣвушки, выска-

kującej przy myciu statków, 20 budziła w nim politowanie.]
ку-і͡он′-цэй пшы мы′-т̑і͡у ста′-ткув, бу-дзі′-ла в нім по-льі-то-ва′-нѣ.
кивающей при мытьи посуды, будила въ немъ сожалѣніе.

Onby już tak nie wyskoczył, 21 bo on wie, jak ciężą ręce,
О′н-бы юш так нѣ вы-ско′-чыл, бо он вѣ, як т̑і͡эн′-жон рэн′-цэ,
Онъ бы уже такъ не выскочилъ, ибо онъ знаетъ, какъ тяготятъ руки,

nogi i głowa, kiedy człowiek dobrze się napracuje].
но′-гі і гло′-ва, кѣ′-ды чло′-вѣк до′-бжэ сі͡эн на-пра-цу′-е.
ноги и голова, когда человѣкъ хорошо потрудился.

---

[252] (Упр. 5). Б. Русскій переводъ. [Ср. 29].

Былъ апрѣль. Послѣ обѣда семейство Слимака начало расходиться къ [do] своимъ занятіямъ. Хозяйка, крѣпче завязавъ красный платокъ на головѣ, закинула себѣ на плечо [на себя] узелъ со стертымъ бѣльемъ и побѣжала къ [do] рѣкѣ. За ней пошелъ Стасѣкъ, приглядываясь облакамъ, которыя сегодня показались ему другими [другія], нежели вчера. Магда наемщица взялась за [do] мытье посуды послѣ обѣда [пищи], напѣвая все громче: ой! да! да!... по мѣрѣ [въ мѣру] удаленія хозяйки. Наконецъ Андрей толкнулъ Магду, дернулъ собаку за хвостъ и пронзительно свистя, побѣжалъ съ граблями въ [do] садъ, копать

гряды. Слимакъ сидѣлъ подъ печкою. Это былъ мужикъ средняго роста, съ широкою грудью и могучими плечами. (Онъ) имѣлъ спокойное лицо, коротко подстриженные усы, на лбу—гриву, а сзади длинные волосы, падающіе на шею. Въ простой [zgrzebnej] рубахѣ красивѣлась у него [ему] подъ шеей стекляная запонка, вставленная въ мѣдь. Локоть лѣвой руки оперъ на правой кисти и курилъ трубку; когда же глаза у него смыкались, а голова слишкомъ наклонялась впередъ, онъ поправлялся на скамьѣ, опиралъ локоть правой руки на лѣвой кисти и опять курилъ трубку. (Онъ) пускалъ сѣрый дымъ и дремалъ, сплевывая иногда на середину избы, или перекладывая руки. Но когда чубукъ началъ у него [ему] шипѣть, какъ молодой воробей, (онъ) ударилъ нѣсколько разъ трубкой о скамью для того, чтобы высыпать золу, и проткнулъ ее пальцемъ. Наконецъ поднялся и, зѣвая, положилъ трубку надъ каминомъ. Посмотрѣлъ на Магду и пожалъ плечами. Проворность дѣвушки, прыгающей при мытьѣ посуды, возбуждала въ немъ сожалѣніе. Онъ бы уже такъ не выскочилъ, ибо онъ знаетъ, какъ тяготятъ руки, ноги и голова, когда человѣкъ много [хорошо] потрудится.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30].

[253] Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

1. **Mosiądz** — разновидность мѣди (*miedź*, мѣ'ць). Въ русскомъ языкѣ нѣтъ особаго слова для обозначенія этого предмета; такую разновидность называютъ *желтой мѣдью*.

2. **Strawa**—синонимъ выраженія *pokarm* (по'-карм) *пища*; это выраженіе очень употребительно въ простонародномъ польскомъ языкѣ.

3. **Motyka**—въ русскомъ переводѣ *грабли*. Это слово употребляется лишь въ литературномъ языкѣ; въ обыкновенной же рѣчи, особенно простой народъ, замѣняютъ его другимъ выраженіемъ: **grabie** (гра'-бѣ).

Statki — слово, употребляемое простымъ народомъ, вмѣсто надлежащаго: *naczynie*. Русскій переводъ того и другого будетъ *посуда*.

(Упр. 15) **Е. Грамматика.** [38]

Дальнѣйшія свѣдѣнія о спряженіи.

Предварительное замѣчаніе. Для пониманія ниженомѣщенныхъ правилъ, необходимо знать спряженіе вспомогательныхъ глаголовъ, приведенное въ отд. [73, 89, 120].

---

[254] Czasy jednolite (с-дно-лі'-тэ) i czasy złożone (зло-жо'-нэ).

Простыя и составныя времена.

а) Времена [242] всѣхъ *słów* дѣлятся на простыя и составныя. Составныя образуются изъ *imiesłowu czasu przeszłego* и той или иной формы глагола *być*, напр.:

Простыя времена:

jestem; mam; niosę; byłem; niosłem и т. д.

Составныя времена:

byłem był; będę nosił; byłbym; и т. д.

б) Составныя времена глагола **być** образуются при помощи формъ того же глагола; напр.: **byłbym**, я былъ бы; **byłem był**, я былъ (давно).

Исключеніе составляетъ лишь одна форма этого глагола: *imiesłów czasu przyszłego*, который образуется съ помощью глагола *mieć*, напр.: **mający być** (имѣющій быть); **mając być** (имѣя быть).

[255] Pierwiastki i osnowy słowa.

(пѣр-ві̂а′ст-кі і о-сно′-вы сло′-ва).

Корни и основы глагола.

Сравнивая различныя глагольныя формы, замѣчаемъ, что ихъ строеніе болѣе или менѣе похоже другъ на друга; вслѣдствіе этого можемъ отличать:

1) *pierwiastek słowa* (корень глагола), 2) *osnowę słowną* (основу глагола), 3) *osnowę czasu teraźniejszego* (основу настоящаго времени), 4) *osnowę trybu bezokolicznego* (основу неопредѣленнаго наклоненія).

§ 1. Pierwiastek—это та часть глагола, въ которой заключается главное его значеніе и которая повторяется во всѣхъ глагольныхъ формахъ; напр. слова: *dać* (даѣ^{ъ}) дать, *daję* (да′-ю̂^{н}) даю, *dawał* (да′-вал) давалъ, *nadany* (на-да′-ны) данный имѣютъ общую часть (корень) **da**.

§ 2. Osnowa słowna—можетъ быть тождественна съ корнемъ или отличаться отъ него. Напр. въ глаголахъ: *dać*, *być*, *pić* osnowy słowne суть: *da*, *by*, *pi* одинаковыя съ корнями; въ глаголѣ *słuchać* (слушать) osnowa słowna *słucha* состоитъ изъ корня *słuch* и прибавки *a*. Такіе глаголы называются **pochodne** (по-хо′д-нэ) производные въ отличіе отъ **pierwotnych** (пѣр-во′т-ных) первообразныхъ, въ которыхъ основа одинакова съ корнемъ.

§ 3. Osnowa czasu teraźniejszego или **osnowa teraźniejszości** есть не что иное, какъ *3 os. l. p. cz. ter.* (3-ье лицо ед. ч. наст. вр.). Такъ глаголъ *wiczć* имѣетъ 3-ье лицо *wiezie* и эта-то форма и представляетъ osnowę teraźniejszości; напр.: *ciągnie* (ці̂о^{нг}-гнѣ) тянетъ, *czyni* (чы′-ні) дѣлаетъ, *tworzy* (тво′-жы) сочиняетъ, *bije* (бі′-е) бьетъ, *kocha* (ко′-ха) любитъ.

§ 4. Osnowa trybu bezokolicznego или **osnowa bezokolicznika** получается изъ *bezokolicznika* по отдѣленіи въ немъ окончанія *ć* (здѣсь принимаются во вниманіе законы фонетики).

Примѣры:

bezokolicznik	wieźć (вѣзʲтʲ)	nieść (нѣсʲтʲ)	dać (даѣ^{ъ})
osnowa bezokolicznika	wiez	nies	da

	uczyć (у′-чыѣ^{ъ})	bywać (бы′-ваѣ^{ъ})
	uczy	bywa

[256] Urabianie form jednolitych.

(у-ра-бі̂а-нѣ форм е-дно-лы′-тых).

Образованіе простыхъ формъ.

Всѣхъ простыхъ формъ въ польскомъ языкѣ семь. Относительно ихъ образованія, онѣ дѣлятся на двѣ группы. Одна образуется отъ *osnowy teraźniejszości*, она состоитъ изъ трехъ временъ: *czas teraźniejszy*, *imiesłów czasu teraźniejszego* на **ąc** и **ący** и *tryb rozkazujący*. Вторая группа, къ которой принадлежатъ времена: *bezokolicznik*, *imiesłów czasu przeszłego* на **l** *im. zaprzeszły* на **szy** и *im. bierny* на **ny** или **ty**, образуется отъ *osnowy bezokolicznika*.

Всѣ эти формы образуются на томъ основаніи, что къ соотвѣтственной основѣ (*osnowa*) присоединяется окончаніе (*końcówka*).

Окончанія эти слѣдующія:

I группа. *Formy, urabiane z osnowy teraźniejszości.*

1) Czas teraźniejszy.

l. p.,	os. I-sza	ma końcówkę	**m**	или **ę**;	kocha—m,	pisz—ę.
»	» II-ga	»	**sz**	» **esz**;	kocha—sz,	pisz—esz.
»	» III-cia	»	(безъ окончанія)	» **e**;	kocha,	pisz—e.
l. mn.	os. I-sza	»	**my**	» **emy**;	kocha—my,	pisz—emy.
»	» II-ga	»	**cie**	» **ecie**;	kocha—cie,	pisz—ecie.
»	» III-cia	»	**ą**,		kocha—j—ą,	pisz—ą.

Если osnowa оканчивается на samogłoskę, тогда передъ окончаніями второго ряда: *ę*, *esz*, *e*, *emy*, *ecie*, *ą* ставится j, напр.: kocha—ją вмѣсто kocha—ą.

2) Tryb rozkazujący.

l. p.,	os I.		(нѣтъ этой формы).
»	» II.	**j** или **ij** или	нѣтъ окончанія; kocha—j, tn—ij, pisz.
»	» III.		(эта форма описательная' о которыхъ ниже).
l. m.,	os I.	**my** или **jmy** или **ijmy**;	pisz—my, kocha—jmy, tn—ijmy.
»	» II.	**cie** » **jcie** » **ijcie**;	pisz-cie, kocha—jcie, tn—ijcie.
»	» III.		(эта форма описательная).

1-го лица ед. ч. нѣтъ, такъ какъ никто не можетъ самъ себѣ приказывать или просить самого себя.

3-ье лицо ed. и множ. числа представляетъ форму описательную, какъ и въ русскомъ языкѣ; она состоитъ изъ слова *niech* (пусть), приставляемаго къ 3 os. l. p. cz. ter. напр. niech kocha, niech pisze.

3. *Imiesłów czasu teraźniejszego* принимаетъ окончаніе **ący**, а послѣ гласной **jący**, напр. pisz—ący, kocha—jący.

4. *Imiesłów współczesny* получаетъ окончаніе **ąc**, а послѣ гласной **jąc**, напр. pisz—ąc, kocha—jąc.

II группа. *Formy, urabiane z osnowy bezokolicznika.*

1) *Imiesłów czasu przeszłego* оканчивается на **ł**; напр. pisa-ł, kocha-ł.

2) *Imiesłów zaprzeszły* принимаетъ окончаніе **szy**, а послѣ samogłoski присоединяется еще **w**; напр. pisa-wszy, kocha-wszy. Послѣ согласной часто къ основѣ присоединяютъ букву ł. напр. pasł-szy и т. п.

3) *Imiesłów bierny* имѣетъ одно изъ слѣдующихъ трехъ окончаній: **ty, ny** или **ony** (во мн. ч. **eni**) напр. bity, bita, bite; kocha-ny, pasiony (l. mn. pasieni).

4) *Bezokolicznik* оканчивается на ć: pisa-ć, kocha-ć, bi-ć.

[257] Urabianie form złożonych

(зло-жо′-ных).

Образованіе сложныхъ формъ.

Основаніе въ образованіи сложныхъ временъ выяснено выше [254,a]. Укажемъ на подробности этого образованія:

1) *Czas przeszły i zaprzeszły* образуются изъ im. cz. przeszłego съ помощью глагола *być*; напр. kochałem (сокращенное kochał—jestem) kochałem był (kochał—był—jestem).

2) *Czas przyszły* сложный состоитъ изъ im. przeszłego и cz. przyszłego вспомогат. глаг. *być*; напр. będę kochał, będziesz kochała.

3) *tryb warunkowy* состоитъ изъ того же imiesłowu и изъ *bym* формы глагола być; напр. kochałbym.

Къ сложнымъ временамъ принадлежитъ и *strona bierna* (страдат. залогъ), выражающая переходъ состоянія на говорящее лицо. Всѣ времена этого залога состоятъ изъ *imiesłowu biernego* и соотвѣтственныхъ временъ глагола być: напр. jestem kochany, byłem kochany, będę kochany и т. п.

— —

[258] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16). [41]

37. chodzić *sl.* (хо′-дзіт͡ь) **ходить.**

Производныя:

chodzenie *rz.*	(хо-дзэ′-нѣ)	хожденіе.
chòd *rz.*	(худ)	ходъ, походка.
chodak *rz.*	(хо′-дак)	лапоть.
chodnik *rz.*	(хо′-днік)	панель.

Составныя.

dochodzić *sł.*	(до-хо′-д͡зіт̆ь)	доходить.
dojść *sł.*	(дойсьт̆ь)	дойти.
dochód *rz.*	(до′-худ)	доходъ.
dochodny, a, e *przym.*	(до-хо′-дны, а, э)	доходный, ая, ое.
dochodzenie *rz.*	(до-хо-дзэ′-нѣ)	разслѣдованіе.
dojście *rz.*	(до′й-сьт̆ѣ)	доступъ.
nachodzić *sł.*	(на-хо′-д͡зіт̆ь)	безпокоить.
obchodzić *sł.*	(об-хо′-д͡зіт̆ь)	обходить.
obejść *sł.*	(о′-бэйст̆′)	обойти.
obchodzić się *sł.*	(об-хо′д͡зіт̆ь сі͡э̆н)	обращаться.
obejść się *sł.*	(о′-бэйсьт̆ь сі͡э̆н)	обойтись.
obchód *rz.*	(о′-б-худ)	обходъ.
odchodzić *sł.*	(од-хо′-д͡зіт̆ь)	одходить.
odejść *sł.*	(о′-дэйсьт̆ь)	уйти.
odchód *rz.*	(о′д-худ)	отходъ.
pochodzić *sł.*	(по-ход͡зіт̆ь)	происходить.
pójść *sł.*	(пуйсьт̆ь)	пойти.
pochód *rz.*	(по′-худ)	шествіе.
pochodny, a, e *przym.*	(по-хо′-дны, а, э)	происходящій.
pochodzenie *rz.*	(по-хо-д͡зэ′-нѣ)	происхожденіе.
podchodzić *sł.*	(под-хо′-дзіт̆ь)	подходить.
podejść *sł.*	(по′-дэйсьт̆ь)	подойти.
podchód *rz.*	(по′д-худ)	подходъ.
przechodzić *sł.*	(пшэ-хо′-дзіт̆ь)	проходить.
przejść, *sł.*	(пшэйсьт̆ь)	пройти.
przejście *rz.*	(пшэй-сьт̆ѣ)	проходъ.
przechodni, a, e *przym.*	(пшэ-хо′-дні, і͡а, ѣ)	проходный, ая, ое,
przechadzać się *sł.*	(пшэ-ха′-д͡зат̆ь сі͡э̆н)	прогуливаться.
przechadzka *rz.*	(пшэ-ха′ц-ка)	прогулка.
przychodzić *sł.*	(пшы-хо′-д͡зіт̆)	приходить.
przyjść *sł.*	(пшы′йсьт̆ь)	прійти.
przychodzień *rz.*	(пшы-хоь-д͡зѣнь)	пришлецъ.
przychód *rz.*	(пшы′-худ)	приходъ.
przyjście *rz.*	(пшы′й-сьт̆ѣ)	приходъ.
uchodzić *sł.*	(у-хо′-д͡зіт̆ь)	уходить.
ujść *sł.*	(уйсьт̆ь)	уйти.
ujście *rz.*	(у′йісьт̆ѣ)	устье.
rozchodzić się *sł.*	(роз-хо′д͡зіт̆ь)	расходиться
rozejść się *sł.*	(ро′-зэйсьт̆ьсі͡э̆н)	разойтись.
rozchód *rz.*	(роз-худ)	расходъ.
rozchodowy *przym.*	(роз-хо-до′-вы)	расходный.
wchodzić *sł.*	(вхо′-д͡зіт̆ь)	входить.
wejść *sł*	(вэйсьт̆ь)	войти.
wchód *rz.*	(вхуд)	входъ.
wejście *rz.*	(вэй′-сьт̆ѣ)	входъ.
wchodowy *przym.*	(вхо-до′-вы)	входный.
wychodzić *sł.*	(вы-хо′-д͡зіт̆ь)	выходить.
wyjść *sł.*	(выйсьт̆ь)	выйти.
wychód *rz.*	(вы′-худ)	выходъ.
wyjście *rz.*	(вы′й-сьт̆ѣ)	выходъ.
zachodzić *sł.*	(за-хо′-д͡зіт̆ь)	заходить.
zajść *sł.*	(зайсьт̆ь)	зайти.
zachód *rz.*	(за′-худ)	западъ, закатъ.
zachodni *przym.*	(за-хо′-дні)	западный.
zajście *rz.*	(за′й-сьт̆ѣ)	происшествіе.
schodzić *sł.*	(схо′-д͡зіт̆ь)	сходить.
zejść *sł.*	(зэйсьт̆ь)	сойти.
schody *rz.*	(схо′-ды)	лѣстница.
schadzka *rz.*	(сха′дз-ка)	сходка.

---

3. Бесѣда.

(Упр. 17—19). [42]

1. Co było?
2. Co robiła rodzina Ślimaka po obiedzie?
3. Co robiła gospodyni? (Gospodyni...).
4. Kto poszedł za nią.
5. Co robiła Magda?
6. Jak myła statki?
7. Co zrobił Jędrek?
8. Co robił Ślimak?
9. Jaki był Ślimak?
10. Jak wyglądał (вы-глъон′дал, какъ выглядѣлъ)?
11. Co czerwieniło mu się w koszuli?
12. Jak siedział Ślimak i co robił?
13. Kiedy się poprawiał?
14. Co potem robił?
15. Jak palił fajkę?
16. Kiedy uderzył fajką o ławę?
17. Dlaczego to zrobił?
18. Co potem zrobił z fajką?
19. Jak spojrzał na Magdę?

20. Co budziła w nim żwawość dziewczyny? (Żwawość dziewczyny...)

21. Dla czego onby już tak nie wyskoczył?

[259] И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

= Разговоръ 25. =

polować	(по-лᵇо′-ватᵇ)	охотиться.
lubić	(лᵇу′-бітᵇ)	любить.

1. Czy lubisz polować?

niezmiernie	(нѣ-змѣ′р-нѣ)	очень.
polowanie	(по-лᵇо-ва′-нѣ)	охота.
chart	(харт)	борзая собака.
lis	(лᵇіс)	лисица.
zając	(за′-ю̂ᴴц)	заяцъ.

2. Niezmiernie lubię polowanie z chartami na lisy i zające,

woleć	(во̄′-лᵇэтᵇ)	предпочитать.
wyżeł	(вы′-жэл)	лягавая собака.
tropić	(тро′-пітᵇ)	искать, слѣдить
kuropatwa	(ку-ро-па′-тва)	куропатка.
cietrzew	(тѣ′-тшэв)	тетеревъ.
głuszec	(глу′-шэц)	глухарь.
bekas	(бэ′-кас)	бекасъ.
kaczka	(ка′-чка)	утка.
dubelt	(ду′-бэлᵇт)	дуппель.
czatować	(ча-то′-ватᵇ)	подстерегать.
słomka	(сло′м-ка)	вальдшнепъ.
przeciągać	(ншэ-тю̂ᴴ′-гатᵇ)	тянуть.
wiosna	(вю̂′-сна)	весна.

3. Ja zaś wolę z wyżłem tropić kuropatwy, cietrzewie, głuszce, kaczki, bekasy, dubelty, lubię też czatować na słomki, kiedy przeciagają na wiosnę,

ogar	(о′-гар)	гончая собака.
niedźwiedź	(нѣ′ц̆ᵇ-вѣ′ц̆ᵇ)	медвѣдь.

4. Polował Pan kiedy z ogarami na niedźwiedzi?

spotykać	(спо-ты′-катᵇ)	встрѣчать.
dzik	(д͡зік)	кабанъ.
wilk	(вілᵇк)	волкъ.
corok	(цо′-рок)	ежегодно.
urządzać	(у-жоᴴ′-д͡затᵇ)	устраивать.
obława	(о-бла′-ва)	облава.
przyjmować	(пшый-мо′-ватᵇ)	принимать.
udział	(у′-д͡зіа̄л)	участіе.
myśliwy	(мы-сᵇлᵇі′-вы)	охотникъ.
sąsiedztwo	(соᴴ-сѣ′ц-тво)	сосѣдство.

5. W naszych lasach nie spotyka się niedźwiedzi, mamy zato polowanie na dziki i wilki i corok urządzamy obławę, w której przyjmują udział wszyscy myśliwi z sąsiedztwa.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23). [47]

Był kwie″cień. Po obie″dzie rodzina Ślimaka, zaczęła rozchodzić się do swych za″jęć. Gospody″ni, mocniej ścisnąwszy czerwoną chustę na gło″wie, zarzuciła na siebie płachtę upranej bieli″zny i pobiegła do rze″ki. Za nię poszedł Sta″siek, przypatrując się obło″kom, które dziś wydawały mu się inne niż wczoraj. Magda najmi″tka wzięła się do mycia naczyń po stra″wie, nucąc coraz gło″śniej: oj! da! da!.. w miarę oddalania się gospodyni od cha″ty. Wreszcie Ję″drek popchnął Magdę, psa targnął za ogo″n i przeraźliwie gwi″żdżąc, poleciał z motyką do sa″du, kopać grzę″dy. Ślimak siedział pod pie″cem. Był to chłop średniego wzro″stu, z szeroką pie″rsią i potężnemi ramiona″mi. Miał twarz spoko″jną, wąsy krótko podcię″te, na czole grzy″wkę, a z tyłu długie wło″sy, spadające na ka″rk. W zgrzebnej koszuli czerwieniła mu się pod szyją spi″nka szklana, oprawna w mosiądz. Łokieć lewej ręki oparł na prawej pię″ści i palił fa″jkę; gdy mu się zaś oczy przymknę″ły, a głowa zanadto pochyliła naprzód, poprawił się na ła″wie, oparł łokieć prawej ręki na lewej pięści i znowu palił fa″jkę. Puszczał siwy dym i drze″mał, spluwając niekiedy na śro″dek izby, albo przekładając rę″ce. Lecz gdy cybuszek zaczął mu skwie″rczyć jak młody wró″bel, ude″rzył parę razy fajką o ławę dla wysypania popio″łu i przetkał ją pa″lcem. Wreszcie po″dniósł się

i ziewając położył fa″jkę nad kominem, spojrzał z pod o″ka na Magdę i wrzuszył ramiona″mi. Żwawość dziewczy″ny, wyskakującej przy myciu sta″tków, budziła w nim politowa″nie. Onby już tak nię wysko″czył, bo on wie″, jak ciężą ręce, nogi i gło″wa, kiedy człowiek dobrze się napracu″je.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

[260] Особыя задачи. [51]

Задача 44. [Числа].

Усвоивъ предварительно отд. 214 [ср. 168,А] напишите по памяти (не цифрами, а прописью) слѣдующія числа: 13, 99, 104, 16, 23, 8, 109, 65, 17, 626, 54, 85, 11, 19, 71, 215, 837, 101, 111, 492, 555. — Затѣмъ напишите (тоже прописью) годы [216]: 9, 95, 1700, 1707, 1715, 1840, 1848, 1880, 1771, 1899.

Задача 45. Еще числа [214 и т. д.].

А. Сперва усвойте [168,А]:

liczyć	(лʲі′-чыть)	считать.
rzeczywistość	(жэ-чы-ві′-стосʲть)	дѣйствительность
w rzeczywistości		на самомъ дѣлѣ.
składać się	(скла′-дать сѣ̃н)	состоять.
rok	(рок)	годъ.
sekunda	(сэ-ку′н-да)	секунда.
corok	(цо′-рок)	каждый годъ.
co cztery lata		каждые 4 года.
dodawać	(до-да′-вать)	прибавлять.
przestępny	(пшэ-стэн′-пны)	високосный.
Persya	(пэ′р-сʲя)	Персія.
ogłaszać	(о-гла′-шать)	объявлять, провоглашать.
ogłosić	(о-гло′-сіть)	объявить, провозгласить.
królestwo	(кру-лʲэ′-ство)	королевство
Szwecya	(Швэ′-цъя)	Швеція.
szwedzki	(шве′-цкі)	шведскій.
Henryk	(ɣэ″н-рык)	Генрихъ.
francuski	(фран-цу′-скі)	французскій
zamordować	(за-мор-до′-вать)	убить (злодѣйски).
zostali	(зо-ста′-лʲі)	были.
pobić	(по′-біть)	побить, разбить.
Prusak	(пру′-сак)	прусакъ.
Sedan	(сэ′-дан)	Седанъ.
umrzeć	(у′-мжэть)	умереть.
umarł	(у′-марл)	онъ умеръ.

Б. Теперь переведите (выставляя всѣ числа прописью):

1. Обыковенно считаютъ ²365 дней ¹въ году, но, на самомъ дѣлѣ [въ дѣйствительности] въ немъ [онъ состоитъ изъ] 365 дней, 5 часовъ, 48 минутъ и 45 секундъ; каждые [со...] четыре года прибавляютъ по одному дню [одинъ день]. Этотъ день [это] 29-е февраля. Такой годъ изъ [имѣющій] 366 дней называется ¹високоснымъ ²годомъ.—2. Въ 1701 году Персія была провозглашена королевствомъ.—3. ²Шведскій король ¹Густавъ III и ²французскій король ¹Генрихъ IV были убиты.—4. Весна начинается 21 марта.—5. 4-го сентября 1871 года при Седанѣ французы были разбиты [przez] прусаками. — 6. Адамъ Мицкевичъ умеръ 26 ноября 1856 года въ Константинополѣ.

NB. Порядокъ разстановки словъ въ польскомъ языкѣ обозначенъ цифрами.

Задача 46. Еще числа [214 и т. д.].

А. Сперва усвойте [168,А]:

pokój	(по′-куй)	миръ.
zawrzeć	(за′-вжэть)	заключить.
zawarty	(за-ва′р-ты)	заключенный.
zapłacić	(за-пла′-тіть)	уплатить.
Prusy	(Пру′-сы)	Пруссія.
frank [1])	(франк)	франкъ.
jako	(я′-ко)	въ видѣ.

[1]) Монета, употребляемая во Франціи.

wynagrodzenie	(вы-на-гро-дзэ′-нѣ)	вознагражденіе.
wydatek	(вы-да′-тэк)	издержка.
wojenny	(во е′н-ны)	военный.
Franciszek-Józef I	(Фран-ці′-шэк ю′-зэф пѣ′рвшы)	Францъ-Іосифъ I-ый.
cesarz	(цэ′-саш)	императоръ.
austryacki	(а-у-стры-а′-цкі)	австрійскій.
węgierski	(вэ^{н}-гѣ′р-скі)	венгерскій.
urodzić się	(у-ро′-дзіѣ^{ъ} сь^{н})	родиться.
kongres	(ко′н-грэс)	конгресъ.
otwarty	(от-ва′р-ты)	открытъ.
został otwarty		открылся.

Б. Теперь переведите (выставляя числа прописью):

1. Французскій миръ былъ заключенъ 10 мая 1871 года.—2. Въ 1871 году Франція уплатила Германіи пять милліардовъ франковъ въ видѣ вознагражденія за военныя издержки.—3. Францъ-Іосифъ I, императоръ австрійскій и король венгерскій, родился 18 августа 1830.—4. Берлинскій конгрессъ открылся 13 іюня 1878 г.

Дозволено цензурою. Спб. 21 февр. 1901 г. „Центральная" Типо-лит. Л. Я. Минкова. 3 Рожд. 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЕНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

9-й ВЫПУСКЪ | **ОТДѢЛЫ [261—274]**

Treść gramatyki: Дѣленіе глаголовъ на спряженія [265].—Konjugacja, gromada [265,2].—Słowa nieregularne [266].—Konjugacja I, Gromada I [272].—Неправильные глаголы: iść и jechać [272,1].

УРОКЪ 17 *).

[261] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28].

1 **Wziął grube buty z podkowami, wdział sztywną**
взя͡о͡ⁿл гру′-бэ бу′-ты з под-ко-ва′-мі, вдзя͡ал шты′-вноⁿ

sukmanę, przepasał się twardym rzemieniem, na głowę włożył
су-кма′-нэⁿ, пшэ-па′-сал сі͡эн тва′р-дым жэ-мѣ′-нѣм, на гло′-вэⁿ вло′-жыл

wysoką czapkę z barana] i 2 poczuł, że ręce, nogi i cała osoba
ы-со′-коⁿ ча′-пкэⁿ з ба-ра′-на і по′-чул, жэ рэⁿ′-цэ, но′-гі і ца′-ла о-со′-ба

ciążą mu jeszcze bardziej.] 3 Przyszło mu na myśl, że po
т͡ɕо͡ⁿ′-жоⁿ му е′-щэ ба′р-дзѣй. пшы′-шло му на мысʲлʲ, жэ по

ogromnej misce krupniku, a drugiej klusków z serem, było
о-гро′м-нэй мі′-сцэ кру-пні′-ку, а дру′-гѣй клʲу′-скув з сэ′-рэм, бы-ло′

by stosowniej ledz na słomie, aniżeli iść do roboty.] Ale
бы сто-со′-внѣй лʲэц на сло′-мѣ, а-ні-жэ′-лʲі ісʲт͡ɕʲ до ро-бо-ты. а′лʲэ

zmógł się i powoli wyszedł na podwórko. 4 W tabaczkowej
змугл сі͡эⁿ і по-во′-лʲі вы′-шедл на по-дву′р-ко. в та-ба-чко′-вэй

sukmanie i czarnej czapie wyglądał, jak nizki pień sosnowy
су-кма′-нѣ і ча′р-нэй ча′-пѣ вы-глʲо͡нʲ′дал, як ніз-кі пѣнʲ со-сно′-вы

okopcony u wierzchu.] Wrota stodoły były otwarte i jeszcze,
о-коп-цо′-ны у вѣ′ш-ху. Вро′-та сто-до-лы бы-лы отвар-тэ і е′-щэ

jakby naprzekór, 5 wyglądało z nich parę snopów słomy,
я′к-бы на-пшэ′-кур, вы-глʲо͡ⁿ-да′-ло з ніх па′-рэⁿ сно′-пув сло′-мы,

wabiących Ślimaka do drzemki.] Ale 6 chłop odwrócił głowę
ва-бі͡о͡нʲ′-цых сʲлі-ма′-ка до джэ′м-кі. а′-лʲэ хлоп од-вру′-т͡ɕіл гло′-вэⁿ

---

1) Въ этомъ упражненіи даемъ только двѣ строчки: польскій текстъ и произношеніе его по-русски. Подстрочнаго перевода нѣтъ; за то въ концѣ текста прибавляемъ болѣе трудныя слова.

i spojrzał na jedno ze swych wzgórz, gdzie tego właśnie ranka
і спо′й-жал на е′-дно зэ свых взгуш, гдзѣ тэ′-го вла′-сʲнѣ ра′н-ка

zasiał owies.] 7 Zdawało mu się, że na zagonach widzi zółte
за′-сі̯ал о′-вѣс. зда-ва′-ло му сі̯э̃ⁿ, же на за-го′-нах ві′-дзі жу′л-тэ

ziarna, bardzo wystraszone i daremnie usiłujące skryć się pod
зі̯а′р-на, ба′р-дзо вы-стра-шо′-нэ і да-рэ′мнѣ у-сі-лу-ю̃ⁿ′-цэ скрыѣ̑ʲ сі̯э̃ⁿ под

ziemię przed stadem wróbli, które dziobały owies.] 8 Zjadły wy-
зѣ′-мі̯э̃ⁿ пшэд ста′-дем вру′-блʲі, кту′-рэ дзі̯ю̃′-ба-лы о′-вѣс. зъя′-длы вы

byście mnie do szczętu] — mruknął Ślimak. 9 Ciężkim krokiem
бы′-сʲѣѣ мнѣ до щэⁿ′-ту —мру′-кноⁿл сʲлʲі′-мак. ѣі̯э̃ⁿ′ш-кім кро′-кѣм

zbliżył się do szopy i wydobył dwie brony, jakby kraty okienne,
зблʲі′-жыл сі̯э̃ⁿ до шо′-ны і вы-до′-был двѣ бро′-ны, я′к-бы кра′-ты окѣ′н-нэ,

najeżone dębowymi palcami. Potem wyprowadził ze stajni
на-е-жо′-нэ дэⁿ-бо-вы′-мі пал-ца′-мі. по′-тэм вы-про-ва′-дзіл зэ ста′й-ні

swoje kasztanki.] 10 Jeden z nich ziewał, drugi ruszał wargą i
сво′е ка-шта′н-кі. е′-дэн з ніх зѣ′-вал, дру′-гі ру′-шал ва′р-гоⁿ і

patrzył na Ślimaka przymrużonemi oczyma,] mówiąc w duchu:
па′-тшыл на сʲлʲі·ма′-ка пшы-мру-жо-нэ′мі о-чы′-ма, му′·вю̃ⁿц в ду′-ху:

11 «Nie wolałbyś, chłopie, sam zdrzemnąć się i nas nie włóczyć
«нѣ во-лʲа′л-бысʲ, хло′пѣ, сам зджэ′м-ноⁿѣʲ сі̯э̃ⁿ і нас нѣ влу′-чыѣʲ

po górach? Małożto nabiegaliśmy się wczoraj?»] 12 Ślimak na
по гу′-рах? ма′-лош-то на-бѣ-га-лʲі′сʲ-мы сі̯э̃ⁿ вчо′-рай?» сʲлʲі′-мак на

taką radę pokiwał głową. Zaprzągł kasztanki do jednej brony,
та′-коⁿ ра′-дэⁿ по-кі′-вал гло′-воⁿ. за′-пшоⁿгл ка-шта′н-кі до е′-днэй бро′-ны,

przyczepił do niej drugą i — pojechali zwolna.] 13 Minęli zieloną
пшы-чэ′-піл до нѣй дру′-гоⁿ і—по-е-ха′-лʲі зво′лʲ-на. мі-нэⁿ′-лʲі зѣ-лʲо′-ноⁿ

łączkę za stajnią, wdrapali się na popielaty bok wzgórza
ло′ⁿ-кэⁿ за ста′й-ню̃ⁿ, вдра-па′-лʲі сі̯э̃ⁿ на по-пѣ-лʲа′ты бок взгу′-жа,

wreszcie dosięgli szczytu.]
врэ′-шѣѣ до-сі̯э̃ⁿ′-глʲі щы′-ту.

Слова къ тексту А.

grube buty	сапоги.
z podkowami	подкованные
sztywną	жесткую
sukmanę	сермягу
ciążą	тяготятъ
bardziej	больше
krupniku	похлебки съ крупой
klusków z serem	пирожковъ съ сыромъ
stosowniej	сообразнѣе
zmógł się	преодолѣлъ себя
w tabaczkowej	въ табачнаго цвѣта
okopcony	окоптѣлый
stodoły	хлѣбнаго сарая
naprzekór	нарочно
wabiących	манящихъ
drzemki	дремоты
na zagonach	на загонахъ
daremnie	напрасно
usiłujące	старающіеся
dziobały	клевали
do szczętu	совсѣмъ

do szopy	къ навѣсу
brony	бороны
kraty	рѣшетки
najeżone	натопырщенныя
ze stajni	изъ конюшни
kasztanki	каштаны
ziewał	зѣвалъ
wargą	губой
przymrużonemi	прищуренными
rada	совѣтъ
zaprzągł	заложилъ
wdrapali się	взобрались
popielaty	пепельно-сѣрый
szczytu	вершины.

[262] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29]

(Онъ) взялъ подкованные сапоги [сапоги съ подковами], одѣлъ жесткую сермягу, опоясался твердымъ ремнемъ, на голову вложилъ высокую баранью [изъ барана] шапку и почувствовалъ, что руки, ноги и весь корпусъ [цѣлое лицо] тяготятъ ему еще больше. Ему пришло на мысль, что послѣ громадной миски похлебки съ крупой, а другой пирожковъ съ сыромъ, лучше было бы лечь на соломѣ, нежели итти работать [до работы]. Но [онъ] преодолѣлъ себя и медленно вышелъ на дворъ. Въ табачнаго цвѣта сермягѣ и черной шапкѣ [онъ] выглядѣлъ какъ низкій сосновый пень, окоптѣлый сверху. Ворота хлѣбнаго сарая были открыты и еще какъ-бы наперекоръ, оттуда [изъ нихъ] выглядывало нѣсколько сноповъ соломы, манящихъ Слимака вздремнуть [до дремоты]. Но мужикъ отвернулъ голову и посмотрѣлъ на одну изъ своихъ возвышенностей, гдѣ въ это именно утро посѣялъ овесъ. Ему показалось, что видитъ на загонахъ желтыя зерна, крайне [очень] испуганныя и напрасно старающіяся скрыться отъ [передъ] стада воробьевъ, которые клевали овесъ. — Съѣли бы вы меня совсѣмъ—пробормоталъ Слимакъ. Тяжелой походкой [шагомъ] приблизился онъ къ [do] навѣсу и вынулъ двѣ бороны, какъ будто оконныя рѣшетки, натопырщенныя дубовыми пальцами. Потомъ вывелъ изъ конюшни своихъ каштановъ. Одинъ изъ нихъ зѣвалъ, другой двигалъ губой и смотрѣлъ на Слимака прищуренными глазами, говоря про себя: «Не желалъ бы ты лучше, мужикъ, самъ вздремнуть и насъ не таскать по горамъ. Мало-ли набѣгались мы вчера?» Слимакъ на такой совѣтъ покачалъ головой. Заложилъ каштановъ къ [do] одной боронѣ, прицѣпилъ къ ней другую — и (они) поѣхали медленно. Миновали зеленый лугъ позади [za] конюшни, взобрались на пепельно-сѣрый бокъ холма и наконецъ достигли вершины.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[263] 1. Do szczętu—выраженіе, обозначающее въ дословномъ русскомъ переводѣ *до остатковъ*, т. е. до тѣхъ поръ, пока ничего не останется; такъ какъ дословный переводъ въ русской рѣчи не употребляется, мы и перевели это выраженіе словомъ *совсѣмъ*.

2. W duchu—значитъ въ душѣ, т. е. въ умѣ. Такое выраженіе, какъ это, которое встрѣчается въ текстѣ: mówić w duchu принято переводить по-русски *говорить про себя*, что на-польскомъ языкѣ значитъ mowić do siebie.

3. Grube buty. Подъ этимъ выраженіемъ поляки понимаютъ высокіе сапоги съ голенищами въ отличіе отъ обыкновенныхъ невысокихъ сапогъ, которые называютъ прямо: buty, а иногда *buty z cholewami*. Если сапоги не имѣютъ совсѣмъ голенищъ, то называются у поляковъ: *kamasze*; этому названію въ русскомъ языкѣ соотвѣтствуютъ *ботинки*.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предшеств. выпуска.

(Упр. 11—14, 20—22). [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22). [46]

Къ 250. Разговоръ 24. — 1. Есть-ли [развѣ суть] свободные номера?—**2.** Дайте мнѣ [прошу мнѣ дать] чистое постельное бѣлье и принесите сегодняшнія газеты. — **3.** Можно-ли здѣсь получать обѣды? — **4.** Прошу приготовить постель и принести стаканъ чаю со сливками. — **5.** Возьмите [прошу взять] ключъ отъ номера. — **6.** Дайте [прошу подать] счетъ.

Къ 259. Разговоръ 25. — 1. Любишь-ли ты охотиться? — **2.** Чрезвычайно люблю охотиться [охоту] съ борзыми за [на] лисицами и зайцами. — **3.** А я предпочитаю съ лягавою искать куропатокъ, тетеревовъ, глухарей, утокъ, бекасовъ, дуппелей, люблю также подстерегать [на] вальдшнеповъ на тягѣ [когда тянутъ] весной...— **4.** Охотились-ли Вы когда-нибудь съ гончими на медвѣдей?— **5.** Въ нашихъ лѣсахъ медвѣди не водятся [не встрѣчается]; за то мы охотимся [имѣемъ охоту] на кабановъ и волковъ и ежегодно устраиваемъ облаву, въ которой принимаютъ участіе всѣ сосѣдніе [изъ сосѣдства] охотники.

Рѣшеніе задачи 43 [246] (не требуется).

Рѣшеніе задачи 44 [260]: — trzynaście, dziewięćdziesiąt dziewięć, sto cztery, szesnaście, dwadzieścia trzy, ośm, sto dziewięć, sześćdziesiąt pięć, siedmnaście, sześćset dwadzieścia sześć, pięćdziesiąt cztery, ośmdziesiąt pięć, jedenaście, dziewiętnaście, siedmdziesiąt jeden, dwieście piętnaście, ośmset trzydzieści siedm, sto jeden, sto jedenaście, czterysta dziewięćdziesiąt dwa, pięćset pięćdziesiąt pięć.—Dziewiąty rok, dziewięćdziesiąty piąty, tysiąc siedmsetny, tysiąc siedmset siódmy, tysiąc ośmset czterdziesty ósmy, tysiąc ośmset ośmdziesiąty, tysiąc siedmset siedmdziesiąty pierwszy, tysiąc ośmset dziewięćdziesiąty dziewiąty.

Рѣшеніе задачи 45. [760]. — **1.** Liczą zwykle w roku trzysta sześćdziesiąt pięć dni, lecz w rzeczywistości rok składa się z trzystu sześćdziesięciu pięciu dni, pięciu godzin, czterdziestu ośmiu minut i czterdziestu pięciu sekund; co cztery lata dodają jeden dzień. Ten dzień to dwudziesty dziewiąty lutego. Jaki rok, mający trzysta sześćdziesiąt sześć dni nazywa się rokiem przestępnym —**2.** W tysiąc siedmset pierwszym roku Persya była ogłoszona jako królestwo.—**3.** Gustaw Trzeci, król szwedzki i Henryk Czwarty, król francuski, zostali zamordowani.—**4.** Wiosna rozpoczyna się dwudziestego pierwszego marca. —**5.** Czwartego września tysiąc ośmset siedmdziesiątego roku pod Sedanem Francuzi zostali pobici przez Prusaków.— **6.** Adam Mickiewicz umarł dwudziestego szóstego listopada tysiąc ośmset pięćdziesiątego szóstego roku w Konstantynopolu.

Рѣшеніе задачи 46 [260]. — **1.** Pokój francuski został zawarty dziesiątego maja tysiąc ośmset siedmsiedziątego pierwszego roku.—**2.** W tysiąc ośmset siedmdziesiątym pierwszym roku Francya zapłaciła Prusom pięć miliardów franków jako wynagrodzenie za wydatki wojenne.—**3.** Franciszek-Józef Pierwszy, cesarz austryacki i król węgierski, urodził się ośmnastego sierpnia tysiąc ośmset trzydziestego roku. — **4.** Kongres berliński został otwarty trzynastego czerwca tysiąc ośmset siedmdziesiąt ósmego roku.

[264] Экзаменъ.

1. Что дѣлаетъ *słowo*? [232].

2. На сколько группъ дѣлятся *słowa*? [233].

3. Какъ эти группы называются? [233].

4. Что такое *słowa przechodnie bierne*, *nijakie*, *zaimkowe*, *zwrotne*, *nieosobowe*? [235—239].

5. Для чего служатъ вспомогательные глаголы? [234].

6. Что значитъ спрягать?

7. Сколько *trybów* имѣетъ *słowo*? [241].

8. Какъ они называются?

9. Что подразумѣвается подъ «*Trybem Oznajmującym*» и что выражаетъ это наклоненіе?

10. Что значатъ выраженія: *Tryb warunkowy*, *rozkazujący*?

11. Какъ называются три главныхъ времени? [242].

12. На сколько формъ дѣлится *прошедшее время*?

13. Какъ называются эти формы?

14. Сколько формъ имѣетъ будущее время и какъ онѣ называются?

15. Какая разница между *trybami* и *czasami*?

16. Сколько лицъ могутъ быть «podmiotem» глагола? [245].

17. Какъ они называются? [245].

---

[265] Е. Грамматика.

(Упр. 15). [38]

Дѣленіе глаголовъ на спряженія.

§ 1. Такъ какъ спряженіе польскихъ глаголовъ приводится къ измѣненію czasu teraźniejszego, то различныхъ спряженій въ польскомъ языкѣ будетъ столько, сколько бываетъ разныхъ формъ настоящаго времени. Поэтому дѣленіе польскихъ глаголовъ на спряженія совершается на основаніи формъ czasu teraźniejszego, или, еще удобнѣе, *osnowy teraźniejszości*. Такимъ образомъ всѣ польскіе глаголы могутъ быть раздѣлены на 5 классовъ или спряженій (konjugacja). Но такъ какъ при той же osnowie teraźniejszości, глаголы имѣютъ еще разныя *osnowy bezokolicznika*, потому на основаніи послѣднихъ konjugacje дѣлятся еще на группы, называемыя по-польски *gromady*.

§ 2. Разъяснимъ теперь это дѣленіе польскихъ глаголовъ на konjugacje и gromady и разберемъ вкратцѣ всѣ спряженія.

А. *Konjugacja I-sza* заключаетъ глаголы, которыхъ osnowa teraźniejszości образовалась изъ корня (pierwiastek) съ помощью приставки (przyrostek) e, напр. niesi-e, bierz-e, drz-e.

Въ этомъ спряженіи различаемъ слѣдующія группы:

1. *Gromada 1-sza*, заключающая въ себѣ глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika совпадаетъ съ pierwiastkiem, напр. nies- (bezok. nieść, -нести), wiez- (wieść, везти): pas- (paść пасти).

2. До *gromady 2-ej* принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika образована отъ pierwiastka съ помощью przyrostka *a*, напр. br-a- (bezok. brać брать), rw-a- (rwać рвать), zw-a- (zwać звать), łg-a- (łgać лгать).

3. *Gromada 3-cia* обнимаетъ глаголы, корень которыхъ оканчивается на согласную *r*: dr-ę, mr-ę и т. п.; этотъ корень въ osnowie bezokolicznika является въ измѣненной формѣ; напр. drze-ć (джэ$\breve{т}^{ь}$) рвать, trze-ć (тшэ$\breve{т}^{ь}$) тереть.

Б. *Konjugacja II-ga* заключаетъ глаголы, которыхъ osnowa teraźniejszości образовалась изъ osnowy słowa съ помощью przyrostka *ńe* (т. е. nie), напр. ciś-nie (ци$'$с^{ь}-нѣ) прижимаетъ; pragnie, желаетъ, roś-nie, растетъ, — a osnowa bezokolicznika изъ того же источника черезъ посредство przerostka *nq*, напр cis-nąć, prag-nąć, ros-nąć.

Глаголы этого спряженія не подраздѣляются на группы.

В. *Konjugacjia III-cia*, къ которой принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa

teraźniejszosci образована изъ osnowy słownej при помощи przyrostka *je* напр. bi-je, pisz-e (искаженное pis-je), kup-u-je.

Въ этомъ спряженіи имѣемъ четыре группы:

1. *Gromada 1-sza* — сюда принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika одинаковы съ корнемъ глагола, напр. bi-ć бить, da-ć дать, ży-ć жить. Такіе глаголы называются pierwotne; ихъ корень оканчивается гласной буквой.

2. *Gromada 2-ga* — глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika образована отъ корня при помощи przyrostka *a*, напр. pisa-ć, wiąz-a-ć вязать, łam-a-ć ломать, płaka-ć плакать.

3. *Gromada 3-cia*—глаголы, сюда принадлежащіе, имѣютъ osnowę bezokolicznika, образованную изъ pierwiastka при помощи przyrostka *e*, напр. siw-i-e-ć сѣдѣть, zielen-i-e-ć зеленѣть, mdl-e-ć (мдлʲэтʲ) падать въ обморокъ, bol-e-ć страдать, istn-i-e-ć (iʲст-нѣтʲ) существовать. Въ нѣкоторыхъ изъ приведенныхъ глаголовъ передъ *e* появляется буква *i*; это происходитъ оттого, что гласная *e* имѣетъ свойство смягчать предшествующія ей твердыя согласныя. Смягченіе же согласныхъ производится, какъ это намъ извѣстно изъ фонетики при помощи гласной *i*.

4. *Gromada 4-ta*: osnowa słowna образована отъ pierwiastku при помощи przyrostka *u* (kup-u-..., pan-u-...), a osnowa bezokolicznika тоже отъ pierwiastku съ помощью przyrostka *owa*, напр. (kup-u-) kup-owa-ć, (pan-u-) pan-owa-ć, król-owa-ć царствовать, prac-owa-ć трудиться, żał-owa-ć жалѣть.

Г. *Konjugacja IV-ta*, заключающая глаголы, которыхъ osnowa teraźniejszości образована изъ корня при помощи przyrostka *i*, напр.: woz-i—возитъ, bron-i—защищаетъ, mów-i—говоритъ, widz-i—видитъ, cierp-i—страдаетъ.

Глаголы, принадлежащіе къ этому классу, дѣлятся на двѣ группы:

1. *Gromada 1-sza*—глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika сходна съ osnową teraźniejszości, т. е. образовалась изъ корня глагола при помощи przyrostka *i*, напр., woz-i-ć, bron-i-ć, mów-i-ć, ba-wi-ć— забавлять, chwa-l-i-ć — хвалить, ucz-y-ć—учить и т. п.

2. *Gromada 2-ga*—глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika образована изъ osnowy teraźniejszości съ помощью przyrostka *e*, напр., widzi-e-ć, cierpi-e-ć, le-ci-e-ć—летѣть.

Д. *Konjugacja V-ta*—сюда принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa teraźniejszości получаетъ окончаніе *a*, прибавляемое къ корню глагола, и одинакова съ osnową bezokolicznika, напр., łk-a (łka-ć) — громко плакать, czyt-a (czy-ta-ć), woł-a (woła-ć)—звать, mieszk-a (miesz-ka-ć)—жить, byw-a (bywa-ć)—бывать, koch-a (kocha-ć)—любить.

Примѣчаніе. Мы перечислили въ этомъ отдѣлѣ всѣ польскія спряженія и указали на тѣ признаки, по которымъ можно опредѣлить, къ какому спряженію принадлежитъ данный глаголъ. Эти признаки, слѣдующіе одинъ за другимъ, могутъ быть нѣсколько трудными для заучиванія наизусть; вслѣдствіе этого, когда мы впослѣдствіи будемъ разбирать каждое спряженіе въ отдѣльности, сказанное въ этомъ отдѣлѣ будетъ еще разъ повторено.

---

[266] Słowa nieregularne.

Неправильные глаголы.

Въ польскомъ языкѣ есть очень много глаголовъ, которые измѣняются не совсѣмъ правильно. Принадлежа къ какому-нибудь спряженію, они образуютъ нѣкоторыя формы не такъ, какъ этого требуетъ это спряженіе. Такіе глаголы называются: *słowa nieregularne* (неправильные глаголы).

Неправильность такихъ глаголовъ состоитъ въ томъ, что они получаютъ иныя

окончанія для нѣкоторыхъ временъ, чѣмъ другіе глаголы того же спряженія,—или же для образованія разныхъ временъ этихъ глаголовъ пользуются разными темами, между тѣмъ какъ правильные (*regularne*) глаголы въ крайнемъ случаѣ имѣютъ двѣ темы для всего спряженія.

Słowa nieforemne встрѣчаются почти во всѣхъ польскихъ спряженіяхъ. Вслѣдствіе этого, разбирая всѣ 5 спряженій въ отдѣльности, мы въ примѣчаніяхъ къ каждому спряженію будемъ указывать на неправильность нѣкоторыхъ формъ. Такъ какъ измѣненіе словъ составляетъ основаніе для изученія языка, то потому обращаемъ вниманіе учащихся на эти глаголы. Мы будемъ приводить полное спряженіе тѣхъ формъ неправильныхъ глаголовъ, въ которыхъ указанные глаголы отступаютъ отъ общаго правила. Эти формы слѣдуетъ заучивать наизусть, такъ какъ иначе невозможно будетъ разобраться въ массѣ польскихъ глаголовъ.

---

[267] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16).

Къ слѣдующему (18-му) уроку.

а) Начиная со слѣдующаго выпуска, текстъ „Placówka“ будетъ печататься безъ подстрочнаго перевода и безъ русскаго произношенія, т. е. будетъ состоять только изъ одной строки польскаго текста. Находящіяся же въ текстѣ новыя, еще не встрѣчавшіяся, слова, будутъ сообщаемы въ отдѣлѣ „Ж. Словообразованіе“ предшествующаго выпуска.

Содержаніе этого отдѣла („Словообразованіе“) слѣдуетъ усвоить ранѣе начатія работъ надъ послѣдующимъ выпускомъ.

б) Причина, на основаніи которой мы выдѣляемъ такимъ образомъ этотъ учебный матеріалъ изъ текста, — ясна; учащійся самъ вскорѣ узнаетъ ихъ, когда въ каждомъ новомъ текстѣ, слова котораго усвоены имъ заранѣе, онъ съ удовольствіемъ будетъ видѣть, какъ все то, что нѣсколько недѣль тому назадъ было заучено имъ въ видѣ какъ бы безжизненнаго и разрозненнаго матеріала, оживляется и принимаетъ стройную форму. Учащійся увидитъ при этомъ, что все имъ усвоенное стало прочнымъ духовнымъ достояніемъ его.

в) Для облегченія справокъ, въ которыхъ можетъ встрѣтиться надобность при изученіи текста, слова въ отд. „Словообразованіе“ будутъ впредь помѣчаться не текущими нумерами, какъ было дѣлаемо донынѣ, а тѣми нумерами отдѣла „З. Бесѣда“, за которыми поставлено то или другое слово въ „Текстѣ А“. Слова, поставленныя передъ № 1, не имѣютъ номера.

г) Тѣ изъ учащихся, у которыхъ есть настоятельныя причины по возможности ускорить ходъ занятій, могутъ, безъ вреда для своихъ грамматическихъ познаній, ограничить заучиваніе „Словообразованія“ слѣдующимъ образомъ:

1) Они могутъ заучивать наизусть только тѣ слова, передъ которыми поставленъ нумеръ и угловатая скобка ( ]). (Только эти слова и встрѣчаются въ послѣдующемъ текстѣ, за тѣмъ же нумеромъ „Бесѣды“).

2) Остальное имъ слѣдуетъ только со вниманіемъ прочитывать, произнося каждое слово вслухъ, при тщательномъ соблюденіи показаннаго произношенія.

Единственною невыгодою для лицъ, которыя ограничатся этимъ дозволеннымъ образомъ усвоенія необходимаго запаса словъ будетъ то, что при дальнѣйшемъ ходѣ занятій, а впослѣдствіи и при примѣненіи языка на практикѣ, имъ придется гораздо чаще обращаться къ лексикону, чѣмъ людямъ, которые имѣли терпѣніе усвоивать словообразованія какъ слѣдуетъ.

д) Впрочемъ, кто по личному вкусу или по инымъ причинамъ, хочетъ непремѣнно поступить по-старому, тотъ можетъ не заглядывать въ „Словообразованіе“ впредь до полученія подлежащаго текста. Въ такомъ случаѣ, при упражненіяхъ 3 и 6 [33,3; 35,1] это словообразованіе будетъ замѣнять русскій подстрочный переводъ, который не будетъ впредь печататься въ текстѣ.

---

patrząc	(па′-тшо^{н}ц)	смотря *imter.* глагола:
patrzeć *cz.*	(па′-тшэ̯т^{ь})	смотрѣть.
zdawało się	(зда-ва′-ло сі̯э^{н})	казалось *cz. prz.* глагола:
zdawać się *cz.*	(зда′-ва̯т^{ь} сі̯э^{н})	казаться.
1] kręgu *przym*	(крэ^{н}′-пы)	статный.
1] łbami	(лба′-мі)	головами —

		prz. VI въ *m.* существ.:
łeb *rz.*	(лэб)	голова.
1] włóczą się	(влу′-чо^{н} сі͡э^{н})	бродятъ *cz. ter.* глагола:
włóczyć się *cz.*	(влу′-чыт̑^{ь} сі͡э^{н})	бродить.
włóczęga *rz.*	(влу-чэ^{н}′-га)	бродяга.
1] po błękicie	(по блэ^{н}-кі′-т̑ѣ)	по лазури *VII prz.* существ.:
błękit *rz.*	(блэ^{н}′-кіт)	лазурь.
błękitny *przym.*	(блэ^{н}-кі′-тны)	лазуревый.
3] świergocące	(с^{ь}вѣр-го-цо^{н}′-цэ)	чирикающее *im. ter.* глагола:
świergotać *cz.*	(с^{ь}вѣр-го′-тат̑^{ь})	чирикать.
świergot *rz.*	(с^{ь}вѣ′р-гот)	чириканье.
3] wróbel *rz.*	(вру′-бэл^{ь})	воробей.
3] chmura *rz.*	(хму′-ра)	туча.
chmurny *przym.*	(хму′р ны)	мрачный.
pochmurny *przym.*	(по- —)	ненастный
3] kraniec *rz.*	(кра′-нѣц)	конецъ.
krańcowy *przym.*	(кран^{ь}-цо′-вы)	крайній
3] przeciwny *przym.*	(пшэ-т̑і′-вны)	противоположный.
naprzeciwko *przysł.*	(на-пшэ-т̑і′в-ко)	насупротивъ.
przeciwieństwo *rz.*	(пшэ-т̑і-вѣ′н^{ь}-ство)	противоположность
5] wołały	(во-ла′-лы)	кричали *cz przeszły* глагола:
wołać *cz.*	(во′-лат̑^{ь})	кричать, звать.
wołanie *rz.*	(во-ла′-нѣ)	зовъ, крикъ.
5] mruknął	(мру′-кно^{н}л)	пробормоталъ *cz. przeszły* глагола:
mruknąć *cz.*	(мру′-кно^{н}т̑^{ь})	пробормотать.
5] wywijając	(вы-ві-я′-ю͡^{н}ц)	вымахивая *im. teraż.* глагола:
wywijać *cz.*	(вы-ві′-ят̑^{ь})	вымахивать.
6] darmozjad *rz.*	(дар-мо′-зъяд)	дармоѣдъ.
6] zmarnielibyście	(змар-нѣ-л^{ь}-і бы′с^{ь}-т̑ѣ)	*tr. warunk* глагола.
zmarnieć *cz.*	(зма′р-нѣт̑^{ь})	погибнуть.
6] płot *rz.*	(плот)	заборъ.
6] będą ‖ wydziwiali.	(бэ^{н}-до^{н} ‖ вы-д͡зі-ві͡а′-л^{ь}і).	*cz. przyszły* глагола.
wydziwiać *cz.*	(вы-д͡зі′-ві͡ат̑^{ь})	насмѣхаться
dziwo *rz.*	(д͡зі′-во).	диво, чудо.
6] próżniak *rz.*	(пру′ж-ні͡ак)	лѣнтяй.
próżnować *cz.*	(пру-жно′-ват̑^{ь})	лѣниться.
próżniactwo *rz.*	(пру-жні͡а′-цтво)	лѣнь.
7] uznanie *rz.*	(у-зна′-нѣ)	признаніе.
uznawać *cz.*	(у-зна′-ват̑)	признавать.
8] wrzask *rz.*	(вжаск)	гамъ.
wrzaskliwy *przym.*	(вжаск-л^{ь}-і′-вы)	громкій, шумный.
wrzeszczeć *cz.*	(вжэ′ш-чэт̑^{ь})	громко кричать.
8] krytykowały	(кры-ты-ко-ва′-лы)	*cz. przeszły* глагола.
krytykować *cz.*	(кры-ты-ко′-ват̑^{ь})	критиковать.
krytyka *rz.*	(кры′-ты-ка)	критика.
krytyk *rz.*	(кры′-тык)	критикъ.
9] wzgardliwie *przysł.*	(взгар-дл^{ь}і′-вѣ)	презрительно.
wzgarda *rz.*	(взга′р-да)	презрѣніе.
wzgardzić *cz.*	(взга′р-д͡зіт̑^{ь})	презирать.
9) ogon *rz.*	(о′-гон)	хвостъ.
10] zamiast *przysł.*	(за′-мі͡аст)	вмѣсто.
10] opierały się	(о-пѣ-ра′-лы сі͡э^{н})	*cz. przeszły.* глагола.
opierać się *cz.*	(о-пѣ′-рат̑^{ь} сі͡э^{н})	сопротивляться.
opór *rz.*	(о′-пур)	сопротивленіе.
10] lada	(л^{ь}а′-да)	всякій, —ая, —ое.
10] garstka *rz.*	(га′р-ст-ка)	горсть.
garść *rz.*	(гарс^{ь}т̑^{ь})	горсть.
10] przeszkoda *rz.*	(пшэ-шко′-да)	препятствіе.
przeszkadzać *cz.*	(пшэ-шка′-дзат̑^{ь})	препятствовать.
11] utykają	(у-ты-ка′-ю͡^{н})	*cz. teraźn* отъ глагола.
utykać *cz.*	(у-ты′-кат̑^{ь})	спотыкаться.

11) znudzone (зну-дзо′-нэ) *imiesł bierny* глагола.

znudzić się *cz.* (зну′-дзіт^{ь}с^{н}э) соскучиться.

nuda *rz.* (ну′-да) скука.

22] wprawdzie (впра′-вдзѣ) правда.

12] ruszą (ру′-шо^{н}) двинутся *cz. ter.* глагола:

ruszać *cz.* (ру′-шат^{ь}) двигаться.

ruch *rz.* (рух) движеніе.

13] wysiłek *rz.* (вы-сі′-лэк) усиліе.

wysilać *cz.* (вы-сі′-л^{ь}ат^{ь}) напрягать силы.

13] puszczą (пу′-що^{н}) *cz. przyszły* глагола:

puścić *cz.* (пу′с^{ь}т^{ь}іт^{ь}) пустить.

13] włażą (вла′-жо^{н}) *cz. teraźn* глагола:

włazić *cz.* (вла′-зіт^{ь}) влѣзать.

15) kopyto *rz.* (ко-ны′-то) копыто.

14] niewdzięcznica *rz.* (нѣ-вдзі͡э^{н}-чні′-ца) неблагодарная.

niewdzięcznik *rz.* (нѣ-вдзі͡э^{н}′-чнік) неблагодарный.

14] gorszaś (gorsza jesteś). (гор-го′р-шас^{ь}) ты хуже.

14] oburzył się (обу′-жыл сі͡э^{н}) *cz. przeszły* глагола:

oburzyć się *cz.* (обу′-жыт^{ь} сі͡э^{н}) разсердиться.

15] chrząknęłaby (хшо^{н}-кнэ^{н}′-ла-бы) *tr. warunk* глагола:

chrząknąć *cz.* (хшо^{н}′кно^{н}т^{ь}) хрюкнуть.

15] podziękowanie *rz.* (по-дзі͡э^{н}-ко-ва′-нѣ) благодарность.

dziękować *cz.* (дзі͡э^{н}-ко′-ват^{ь}) благодарить.

15] jeżysz się (е′-жыш сі͡э^{н}) *cz. ter.* глагола.

jeżyć się *cz.* (е′-жыт^{ь} сі͡э^{н}) сжиться.

15] krzywda *rz.* (кшы′-вда) вредъ.

krzywdzić *cz.* (кшы′-вдзіт^{ь}) вредить.

16) znieważoną (знѣ-ва-жо′-но^{н}) *im bierny* глагола:

znieważyć *cz.* (знѣ-ва′жыт^{ь}) оскорбить.

znieważa *rz.* (знѣ-ва′-га) оскорбленіе.

16] ujęło się (у-і͡э^{н}′-ло сіэ^{н}) *cz. przeszły* глагола:

ująć się *cz.* (у′-і͡о^{н}т^{ь} сіэ^{н}) заступиться.

16] snop *rz.* (сноп) пукъ, снопъ.

17) tu i owdzie (ту і о′в-дзѣ) тутъ и тамъ.

---

3. Бесѣда.

(Упр. 17—19). [42]

1. Jak się ubrał (у′-брал—одѣлся) Ślimak?
2. Co poczuł, ubrawszy się (одѣвшись)?
3. Co mu wtedy przyszło na myśl?
4. Jak wyglądał Ślimak w swem ubraniu?
5. Co wyglądało z otwartych wrót stodoły?
6. Co zrobił Ślimak, stanąwszy na podwórku?
7. Co się zdawało Ślimakowi?
8. Co powiedział Ślimak do siebie?
9. Co potem uczynił (сдѣлалъ)?
10. Jak wyglądały kasztanki?
11. Co jeden z nich powiedział?
12. Co zrobił Ślimak, usłyszawszy radę kasztanka?
13. Którędy jechał Ślimak z bronami?

---

[268] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46]

Разговоръ 26.

zdaleka (зда-л^{ь}э′-ка) издали.

budynki (бу-ды′н-кі) строенія.

budynek (бу-ды′-нэк) строеніе.

dwór (двур) усадьба.

1. Patrz, zdaleka widać budynki dworskie.

2. Jak się ten dwór nazywa?

3. Zarzecz.

4. Co tam ludzie robią na polu.

orzą (о′-жо^{н}) пашутъ.

orać	(о′-раҍ^{ь})	пахать.
wół	(вул)	волъ.
ugór	(у′-гур)	паръ.

5. Orzą wołami ugór.

zboże	(збо′-жэ)	хлѣбъ.

6. Jakie to zboże?

pszenica	(пшэ-ні′-ца)	пшеница.
dojrzewać	(дой-жэ′-ваҍ^{ь})	созрѣвать.
kosić	(ко′-сіҍ^{ь})	косить.
żnąć	(жно^{н}ҍ^{ь})	жать.
żną	(жно^{н})	жнутъ.
żyto	(жы′-то)	рожь.

7. Pszenica; już dojrzewa, czas ją kosić. Widzisz, tam kobiety już żną żyto.

groch	(грох)	горохъ.
zupełnie	(зу-пэ′л-нѣ)	совсѣмъ.
dojrzały	(дой-жа′-лы)	созрѣлый.

8. Czy to groch?

9. Tak, lecz jeszcze nie zupełnie dojrzały.

skoszone żyto	(ско-шо′-нэ жы′-то)	скошенная рожь

10. Co robią ze skoszonem żytem?

zwozić	(зво′-зіҍ^{ь})	свозить.
stodoła	(сто-до′-ла)	гумно, хлѣбный сарай.
przedział	(пшэ′дзi̯ал)	отдѣленіе.
sąsiek	(со^{н}′-сѣк)	отдѣленіе.
młócić	(млу′-ціҍ^{ь})	молотить.

11. Zwożą je do stodoły, składają w sąsickach, a w zimie młócą.

para	(па′-ра)	паръ.
parowy	(па-ро′-вы)	паровой.
młocarnia	(мло-ца′р-ні̯а)	молотилка.

12. Czy tu mają parową młocarnią?

maszyna	(ма-шы′-на)	машина.
poruszać się	(по-ру′-шаҍ^{ь} сі̯э^{н})	двигаться.
porusza się		приводится въ движеніе.
za pomocą	(за по-мо′-цо^{н})	съ помощью.
za pomocą koni		лошадьми.

13. Nie. Maszyna porusza się za pomocą koni.

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23). [47]

[269] Учащійся уже въ достаточной степени освоился съ распредѣленіемъ матеріала въ настоящемъ руководствѣ и съ постепеннымъ ходомъ занятій; поэтому нѣтъ уже болѣе надобности повторять здѣсь текстъ А. Для упражненія 23, которое разумѣется остается обязательнымъ на все время занятій, слѣдуетъ отнынѣ пользоваться: или писаннымъ текстомъ, который полученъ при выполненіи упражненія 4, или печатнымъ текстомъ А при помощи рѣшетки для чтенія.

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24 26). [48]

Л. Особыя задачи.

Задача 47. Грамматическій разборъ. Такъ какъ вы уже достаточно знакомы съ временами глаголовъ, то поэтому сдѣлайте слѣдующее упражненіе: Выберите изъ текста А урока 17 всѣ тѣ глаголы, которые поставлены въ формѣ *trybu oznajmującego*, и укажите время каждаго.

УРОКЪ 18.

[270] (Упр. 1—4). А. Текстъ. [28]

Patrząc na nich przez wierzch stajni, zdawało się, 1 że
па′-тшо^{н}ц на ніх пшэс вѣшх ста′йні, зда-ва′-ло сі̯э^{н}, жэ

krępy chłop i para kasztanków ze zwieszonymi łbami
крэ^{нг}-пы хлоп і па′-ра ка-шта′н-кув зэ звѣ-шо-ны′-мі лба′-мі

włóczą się po błękicie niebieskim,] 2 sto kroków tam i sto
влу′-чо^{н} сі̯э^{н} по блэ^{н}-кі′-т̑ѣ нѣ-бѣ′-скім, сто кро′-кув там і сто

kroków napowrót.] 3 Ile razy dochodzili granicy zasianego
кро′-кув на-по′-врут. і′-л^{ь}э ра′-зы до-хо-дзі′-л^{ь}і гра-ні′-цы за-сі̯а-нэ′-го

pola, zrywało się przed nimi gniewnie świergocące stado
по′-л^{ь}а, зры-ва′-ло сі̯э^{н} пшэд ні′-мі гнѣ′-внѣ с^{ь}вѣр-го-цо^{нг}-цэ ста′-до

wróbli i jak chmura leciało poza nich na kraniec prze-
вру′-бл^{ь}і і як хму′-ра л^{ь}э-т̑і̯а′-ло по′-за ніх на кра′-нѣц пшэ-

ciwny.] 4 Czasami siadało z boku, zawsze krzycząc i dziwu-
т̑і′-вны. ча-са′-мі сі̯а-да′-ло з бо′-ку, за′-вшэ кшы′-чо^{н}ц і дзі-ву′-

jąc się, że Ślimak zasypuje ziemią tyle pięknego ziarna.]
і̯о^{н}ц сі̯э^{н}, жэ с^{ь}л^{ь}і′-мак за-сы-пу′е зѣ′-мі̯о^{н} ты′-л^{ь}э пі̯э^{н}-кнэ′-го зі̯а′р-на.

4 «Głupi chłop! głupi chłop!... Cóżto za głupi chłop!...»—
«глу′-пі хлоп! глу′-пі хлоп!... цу′ш-то за глу′-ші хлоп!...» —

wołały wróble.] — Aha! — mruknął Ślimak, wywijając batem.
во-ла′-лы вру′-бл^{ь}э. — а-ха′! — мру′-кно^{н}л с^{ь}л^{ь}і′-мак, вы-ві-я′-і̯о^{н}ц ба′-тэм.

6 Żebym ja słuchał was, darmozjadów, to nawet wy zmar-
жэ′-бым я слу′-хал вес, дар-мо-зъя′-дув, то на′-вэт вы змар-

nielibyście pod płotem]. Oni tu jeszcze będą wydziwiali,
нѣ-л^{ь}і-бы′-с^{ь}т̑ѣ под пло′-тэм. о′-ні ту е′-щэ бэ^{нг}-до^{н} вы-дзі-ві̯а′-л^{ь}і,

próżniaki!... 7 Jużto wesela nie miał Ślimak przy swej
пру-жні̯а′-кі!... ю′ш-то вэ-сэ′-л^{ь}а нѣ мі̯ал с^{ь}л^{ь}і′-мак пшы свэй

pracy, ani uznania.] Nie dość, że 8 wróble z wrzaskiem
пра′-цы, а′-ні у-зна′-ні̯а. нѣ дос^{ь}т̑^{ь}, же вру′-бл^{ь}э з вжа′-скѣм

krytykowały jego robotę,] że 9 kasztanki wzgardliwie wy-
кры-ты-ко-ва′-лы е′-го ро-бо′-тэн, же ка-шта′н-кі взгар-дл^{ь}і′-вѣ вы-

wijały mu ogonami pod nosem,] 10 jeszcze brony, zamiast
ві-я′-лы му о-го-на′-мі под но′-сэм, е-щэ бро′-ны, за′-мі̯аст

iść naprzód, opierały mu się z całych sił i lada kamyk,
іс^{ь}т̑^{ь} на′-пшуд, опѣ-ра′.лы му сі̯э^{н} з ца′-лых сіл і л^{ь}а′-да ка′-мык,

lada garstka ziemi na swój sposób stawiały mu przeszko-
л^{ь}а′-да га′рст-ка зѣ′-мі на свуй спо′-суб ста-ві̯а′-лы му пшэ′-шко-

dę.] Oto 11 co kilkanaście kroków utykają znudzone ka-
дэ^{н}. о′-то цо кіл^{ь}-ка-на′-с^{ь}т̑ь кро′-кув у-ты-ка′-ю̑^{н} зну-дзо′-нѣ ка-

sztanki,] a 12 gdy Ślimak krzyknie: wio, dzieci! konie wpra-
шта′н-кі, а гды с^{ь}л^{ь}і′-мак кшы′-кнѣ: вю̑, дзѣ′-т̑і! ко′-нѣ впра′-

wdzie ruszą, ale znowu brony buntują ich i w tył ciągną.
вдзѣ ру′-шо^{н}, а′л^{ь}э зно′-ву бро′-ны бун-ту′ю̑^{н} іх і в тыл т̑ю̑^{н}′-гно^{н}

13 Gdy zmordowane wysiłkiem puszczą brony, to znów
гды змор-до-ва′-нэ вы-сі′л-кѣм пу′що^{н} бро′-ны, то знув

kamienie włażą koniom pod kopyta, a jemu pod nogi,]
ка-мѣ′-нѣ вла′-жо^{н} ко′-нюм под ко′-пы-та, а е′-му под но′-гі,

albo zapychają bronom zęby, a często i łamią niejeden.
а′л^{ь}-бо за-пы-ха′-ю̑^{н} бро′-ном зэ^{н}′-бы, а чэ^{н}′-сто і ла′-мю̑′ нѣ-е′-дэн.

14 Nawet ziemia stawia mu opór, niewdzięcznica.]—Od świni
на′-вэт зѣ′-мі̑а ста′-ві̑а му о′-пур, нѣ-вдзэ̑^{н}ч-ні′-ца. од с^{ь}ві′-ні

gorszaś! oburzył się chłop. 15 Żebym tak świnię skrobał
го′р-шас^{ь}! о-бу′-жыл сэ̑^{н} хлоп. жэ′-бым так с^{ь}ві′-нэ̑^{н} скро′-бал

zgrzebłem, jak ciebie bronami, nietylko spokojnieby się
згжэ′-блэм, як т̑ѣ′-бѣ бро-на′-ми, нѣ-тыл^{ь}-ко спо-ко′й-нѣ-бы сэ̑^{н}

układła, ale jeszcze chrząknęłaby na podziękowanie. A ty
у-кла′-дла, а′-л^{ь}э е′-щэ хшо^{н}-кнэ^{н}′-ла-бы на по′дзэ̑^{н}-ко-ва′-нѣ. а ты

wciąż się jerzysz, jakbym ci robił krzywdę! 16 Za zniewa-
вцю̑^{н}ш сэ̑^{н} е′-жыш, я′к-бым т̑і ро′-біл кшы′-вдэ^{н}! за знѣ-ва-

żoną ujęło się słońce i rzuciło ogromny snop światła na
жо′-но^{н} у-э̑^{н}-ло сэ̑^{н} сло′н^{ь}-цэ і жу-т̑і′-ло о-гро′м-ны сноп с^{ь}ві̑а′тла на

popielatą rolę,] na której 17 tu i owdzie widniały plamy
по-нѣ-л^{ь}а′-то^{н} ро′-л^{ь}э^{н}, на кту′-рэй ту і о′-вдзѣ ві-дні̑а′-лы пл^{ь}а′-мы

ciemne albo żółtawe].
т̑ѣ′-мнэ а′л^{ь}-бо жул-та′-вэ.

---

[271] (Упр. 5). Б. Русскій переводъ. [29]

Смотря на нихъ черезъ верхъ конюшни, казалось, что статный мужикъ и пара каштановъ со свѣсившимися головами бродятъ по небесной лазури, сто шаговъ туда и сто назадъ. Сколько разъ они доходили (до) границы засѣяннаго поля, срывалось передъ ними гнѣвно чирикающее стадо воробьевъ и какъ туча летѣло черезъ нихъ на противоположный край. Иногда оно садилось сбоку всегда крича и удивляясь, что Слимакъ засыпываетъ землей столько краснаго зерна. «Дуракъ [глупый] мужикъ! дуракъ мужикъ!... Что за дуракъ (этотъ) мужикъ!...» кричали воробьи. — Ага!— пробормоталъ Слимакъ, вымахивая кнутомъ.—Еслибъ я слушался васъ, дармоѣдовъ, то даже вы погибли бы подъ заборомъ. Они тутъ будутъ еще насмѣхаться, лѣнтяи! Веселія не имѣлъ Слимакъ при своей работѣ, ни сочувствія. Не только [же] воробьи съ гамомъ кри-

тиковали его работу, (не только) [что] каштаны презрительно взмахивали ему хвостомъ подъ носомъ, но и [еще] бороны, вмѣсто (того, чтобы) итти впередъ, сопротивлялись ему изо всѣхъ [изъ цѣлыхъ] силъ и всякій камень, и всякая горсть земли на свой ладъ [способъ] препятствовали [ставили препятствіе] ему. Вотъ, черезъ каждые нѣсколько шаговъ спотыкаются соскучившіеся каштаны, а если Слимакъ крикнетъ: bio (двигайтесь) ребята! лошади правда двинутся, но опять бороны бунтуютъ ихъ и тянутъ назадъ. Когда измученныя усиліемъ пускаютъ [пустятъ] бороны, то опять камни влѣзаютъ лошадямъ подъ копыта, а ему подъ ноги, или затыкаютъ боронамъ зубы и не одинъ ломаютъ. Даже земля ставитъ ему отпоръ, неблагодарная.—Ты хуже [od] свиньи!—разсердился мужикъ.—Еслибъ я такъ свинью скребалъ какъ тебя боронами, не только ложилась бы спокойно, но еще хрюкнула бы въ [na] благодарность. А ты все ежишься, какъ будто бы я тебѣ дѣлалъ вредъ!... За оскорбленную вступилось солнце и бросило огромный лукъ свѣта на пепельно-сѣрую ниву, на которой здѣсь и тамъ виднѣлись пятна темныя или желтоватыя.

B. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30]

[Упр. 15]

E. Грамматика. [33]

Konjugacja I.

Первое спряженіе.

Къ первому спряженію принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa teraźniejszości произошла изъ основы глагола одинаковой съ корнемъ, черезъ прибавленіе przyrostka e [266,2]; напр. niesie несетъ, kładzie кладетъ, bierze беретъ, zwie зоветъ, drze рветъ, mrze умираетъ. Это глаголы *pierwotne*.

Вслѣдствіе разныхъ формъ bezokolicznika различаемъ въ этомъ спряженіи слѣдующія группы:

---

[272]

Gromada I.

Сюда принадлежатъ глаголы, которыхъ osnowa bezokolicznika одинакова съ корнемъ глагола; напр. nieś-ć, wieź-ć, kłąś-ć (корень: kład-) piec печь (кор. piek-) и т. п.

Корни этихъ глаголовъ оканчиваются согласными:

§ 1. a) Spółgłoski *zębowe* (зубныя) *s*, *z*, *t*, *d*:

nieść	(нѣсʲтʲ)	нести		nies
paść	(пасʲтʲ)	пасти	корень	pas
trząść	(тшонсʲтʲ)	трясти	»	trzęs
grząść	(гжонсʲтʲ)	погружаться	»	grzęz
gryźć	(грызʲтʲ)	грызть	»	gryz
leźć	(лʲэзʲтʲ)	лѣзть	»	lez
wieźć	(вѣзʲтʲ)	везти	»	wiez

gnieść	(гнѣсʲт̑ʲ)	давить	»	gniet
mieść	(мѣсʲт̑ʲ)	мести	»	miet
pleść	(плʲэсʲт̑ʲ	плести	»	plet
bóść	(бусʲт̑ʲ)	бодать	»	bod
iść	(іcʲт̑ʲ)	итти	»	id (гл. неправильный)
kłaść	(класʲт̑ʲ)	класть	»	kład
kraść	(красʲт̑ʲ)	красть	»	krad
prząść	(пшоⁿсʲт̑ʲ)	прясти	»	przęd
paść	(пасʲт̑ʲ)	падать	»	pad
wieść	(вѣсʲт̑ʲ)	вести	»	więd
sieść и siąść	(сѣсʲт̑ʲ, сі̯ⁿсʲт̑ʲ)	сѣсть	»	sied

Wzór konjugacji słów powyższych.
(взур кон-ю-га′-ці слув по-вы′ш-шых)
Образецъ спряженія вышеприведенныхъ глаголовъ.

Cz. teraźn tr. oznajm.

Liczba pojedyńcza.

1. nios-ę	(нi̯о-′сэⁿ)	wiod-ę	(вi̯о′-дэⁿ)	plot-ę	(плʲо′-тэⁿ)
2. niesi-esz	(нѣ′-сѣш)	wiedzi-esz	(вѣ′-д͡зѣш)	pleci-esz	(плʲэ′-т̑ѣш)
3. niesi-e	(нѣ′-сѣ)	wiedzi-e	(вѣ′-д͡зѣ)	pleci-e	(плʲэ′т̑ѣ)

Liczba mnoga.

1. niesi-emy	(нѣ-сѣ′-мы)	wiedzi-emy	(вѣ-д͡зѣ′-мы)	pleci-emy	(пл′-э-т̑′ѣ-мы)
2. niesi-ecie	(нѣ-сѣ′т̑ѣ)	wiedzi-ecie	(вѣ-д͡зѣ′т̑ѣ)	pleci-ecie	(плʲэ-т̑ѣ′-т̑ѣ)
3. nios-ą	(нi̯о′-соⁿ)	wiod-ą	(вi̯о′-доⁿ)	plot-ą	(плʲо′-тоⁿ)

Tryb rozkazujący.

Liczba pojedyńcza.

2. nieś (нѣсʲ)		wiedz	(вѣд̑ʲ)	pleć	(плʲэт̑ʲ)
3. niech niesie	(нѣх нѣ′сѣ)	[1]) wiedzie	(вѣ′-д͡зѣ)	[1]) plecie	(плʲэ′-т̑ѣ)

Liczba mnoga.

1. nieś-my	(нѣ′сʲ-мы)	wiedź-my	(вѣ′д̑ʲ-мы)	pleć-my	(плʲ′эт̑ʲ-мы)
2. nieś-cię	(нѣ′сʲ-т̑ѣ)	wiedź-cie	(вѣ′д̑ʲ-т̑ѣ)	pleć-cie	(плʲ′эт̑ʲ-т̑ѣ)
3. niech niosą		niech wiodą		niech plotą.	

Bezokolicznik	nieść	wieść	pleść
Im. teraźn	nios-ący (нi̯о-соⁿ′цы)	wiod-ący(вi̯о-доⁿ-цы)	plot-ący (плʲо-тоⁿ-цы)
Im. współczesny	nios-ąc	wiod-ąc	plot-ąc
Im. przeszły	niós-ł,-ła,-ło (нi̯ӯсл)	wiòd-ł (вi̯ӯдл)	plót-ł (плʲут-л)
Imiesł. zaprzeszły	niòsł-szy (нi̯ӯ′сл-шы)	wiòdł-szy(вi̯ӯ′дл-шы)	plòtł-szy (плʲтл-шы)
Im. bierny	niesi-ony (нѣ-сі̯о′-ны)	wiedzio-ny (вѣ-д͡зі̯о′-ны)	pleci-ony (плʲэ-т̑і̯о′-ны)

[1]) Передъ глаголами *wiedzie*, *plecie* нужно повторить *niech*.

Въ этомъ образцѣ приведены только простыя формы, образованіе которыхъ и составляетъ суть спряженія. Изъ этихъ простыхъ формъ образуются всѣ сложенія, какъ это было указано въ 8-омъ выпускѣ. Учащійся можетъ дополнить этотъ образецъ, прибавивъ сюда всѣ составныя формы, и это составитъ *задачу 48.*

Uwagi o pojedyńczych formach.

Замѣтки объ отдѣльныхъ формахъ.

Въ нѣкоторыхъ формахъ приведенныхъ выше глаголовъ гласная *e* переходитъ въ *o*. Этотъ переходъ бываетъ тогда, когда за *e* слѣдуетъ твердая согласная; тогда e переходитъ въ o, передъ мягкими же согласными этого не бываетъ. Напр. wiodę (*d*—тверд. согл.), wiedzie (*dzi*—мягк. сочетаніе).

Умѣстно здѣсь будетъ указать на одно обстоятельство, которое, правда, уже нѣсколько разъ намъ встрѣчалось. Если прослѣдить измѣненіе глагола *nieść* въ наст. врем., то замѣтимъ слѣдующее:

Корень глагола—*nies*. Окончанія наст. вр.—*ę*, —*esz*, —*e*; —*emy*, —*ecie*, —*ą*. Во 2 и 3 *os. l. p.* и въ 1 и 2 os. l. mn. встрѣчаемъ еще букву *i*, приставленную къ корню (niesi—esz, niesi—e и т. д.). Происходитъ это оттого, что здѣсь буква *s* должна выговариваться мягко, а это, какъ намъ извѣстно, достигается въ польскомъ именно прибавленіемъ буквы *i*.

Kraść отличается тѣмъ отъ другихъ глаголовъ этого спряженія, что онъ образуетъ формы не отъ osnowy teraźniejszości, a отъ osnowy bezokolicznika: *krad*.—Въ cz. ter. этотъ глаголъ измѣняется такъ, какъ глаголы, принадлежащіе ко II спряженію,—именно принимаетъ вставку *ńe* kradnę, kradniesz, kradnie и т. д. Таковъ и глаголъ *grząść*: grzęznę grzęzniesz и т. п.

Глаголъ *paść* (корень pad-) образуетъ imiesłów: padł, ła, ło и padłszy. Остальныя формы образуются неправильно. Такъ, въ cz. ter. измѣняется такъ: padam, padasz, pada; padamy, padacie, padają; т. е. образуетъ формы отъ глагола padać, принадлежащаго къ V спряж.,—или еще такъ: padnę, padniesz, padnie и т. д., т. е. образуетъ cz. ter. отъ основы padnie, свойственной 2-ому спряженію.

Sieść съ основой *sied*—образуетъ только imiesłowy cz. przeszł. siadł, siadłszy і формы tr. rozkazuj: siedź, siedźmy, siedźcie. Въ другихъ формахъ этого глагола основой служитъ *sięd*.

Неправильные глаголы *iść* и *jechać*.

Глаголы эти въ cz. teraźn. спрягаются правильно по I спряженію: idę idziesz, idzie и т. д., jadę, jedziesz, jedzie и т. д. Imiesł. przeszły образуется изъ другой совершенно osnowy: для глагола iść отъ osnowy *szed*: szedł, szła; для глагола jechać отъ osnowy bezokolicznika *jecha*: jechał, jechawszy. Такое же и прошедшее время этихъ глаголовъ. Imiesł. biernego глаголъ iść не имѣетъ, отъ jechał онъ будетъ: jechany, но отдѣльно употребляется только съ приставками: przejechany, najechany.

Słowo dokonane pójść имѣетъ cz. przyszły: pójdę, pójdziesz... по I спряженію.

§ 2. в) Na spółgłoski *gardłowe* (гортанныя) *k*, *g*.:

ciec	(ц'ѣц)	течь	корень.	ciek
piec	(п'ѣц)	печь	»	piek
rzec	(жэц)	сказать	»	rzek
siec	(сѣц)	сѣчь	»	siek
tłuc	(тлуц)	толочь	»	tłuk
wlec	(вл^{ь}эц)	тащить	»	wlek
biec	(бѣц)	бѣжать	»	bieg
lec	(л^{ь}эц)	лечь	»	leg
móc	(муц)	мочь	»	mog
strzec	(стшэц)	стеречь	»	strzeg
zaprząc	(за'-пшо^{н}ц)	запрячь	»	zaprzęg
strzyc	(стшыц)	стричь	»	strzyg

Wzór konjugaczi.

Czas teraźniejszy

licz poj.	1.	piek-ę	mog-ę
	2.	piecz-esz	może-sz
	3.	piecz-e	może
licz. mn.	1.	piecz-emy	może-my
	2.	piecz-ecie	może-cie
	3.	piek-ą	mog-ą

Tryb rozkazujący.

licz. pojed.	2.	piecz	(po) mòż [1])
	3.	niech piecz-e	niech może
licz. mnoga.	1.	piecz-my	(po-) móż-my
	2.	piecz-cie	(po) może-cie
	3.	niech piek-ą	niech mogą

Bezokolicznik	piec	móc
Im. współczesny	piek-ąc	mog-ąc
Im. teraźn.	piek-ący	mog-ący
Imiesl. przeszły	piek-ł	mógł
Im. zaprzeszły	piekł-szy	mógł-szy
Im. bierny	piecz-ony	(wspo) może-ony

Uwagi o pojedyńczych formach.

Глаголы этой группы характеризуются тѣмъ, что ихъ bezokolicznik окан-

[1]) Отдѣльно не употребляется.

чивается на твердое *c*. Нѣкоторые изъ нихъ образуютъ такъ же, какъ и въ первой группѣ, cz. teraźn. по образцу второго спряженія. Таковы: *biec* и *lec* они принимаютъ послѣ коренной согласной *g* букву *n*. Напр. biegn-ę, biegniesz, biegni-e и т. д., legnę, legniesz, legnie. Глаголъ biec имѣетъ еще такое настоящ. вр.: *biegę*, *bieżysz*, *bieży*. Tryb. rozkaz въ тѣхъ же глаголахъ также отступаетъ отъ общаго правила и образуется на основаніи 2-ого спряженія biegnij, legnij.

§ 3. c) Na spółgłoskę *nosową* (носовую) *m*, *n*:

dąć	(до^{н}т^{ь})	дуть	корень	dm	Żąc (жо^{н}т^{ь}) косить: кор. żn.
żąć	(жо^{н}т^{ь})	жать	»	żm	
za-jąć	(за′-і͡о^{н}т^{ь})	занять	»	im	
za-cząć	(за′-чо^{н}т^{ь})	начать	»	czn	
ciąć	(т͡ю^{н}т^{ь})	рѣзать	»	tn.	
giąć	(гі͡о^{н}т^{ь})	гнуть	»	gn.	
kląć	(кл^{ь}о^{н}т^{ь})	проклинать	»	kln.	
miąć	(мі͡о^{н}т^{ь})	мять	»	mn.	
piąć	(пі͡о^{н}т^{ь})		»	pn.	

Wźór konjugacji.

Czas teraźniejszy.

icz. pojed.	1. dm-ę	tn-ę
	2. dmi-esz	tni-esz
	3. dmi-e	tni-e
licz. mnoga.	1. dmi-emy	tni-emy
	2. dmi-ecie	tni-ecie
	3. dm-ą	tn-ą

Tryb rozkazujący.

licz. pojed.	2. dm-ij	tn-ij
	3. niech dmi-e	niech tni-e
licz. mnoga	1. dm-ijmy	tn-ijmy
	2. dmijcie	tn-ijcie
	3. niech-dm ą	niech tn-ą

Bezokolicz.	dą-ć	cią-ć
Im. współczesny	dm-ąc	tn-ąc
Im. przeszły	dą-ł	cią-ł
Im. zaprzeszły	dą-wszy	cią-wszy
Imiesł. bierny	dę-ty	cię-ty

Uwagi o pojedyńczych formach.

Въ глаголахъ этой группы нѣтъ формъ, отступающихъ отъ приведеннаго образца. Слѣдуетъ лишь замѣтить, что эта группа глаголовъ представляетъ яркій примѣръ глаголовъ съ двумя темами (*dwutematowe słowa*), о которыхъ мы говорили раньше; а именно: однѣ формы образуются отъ osnowy teraźniejszosci, другія

отъ osnowy bezokolicznika. Сравнивая спряженіе глаголовъ этой группы съ первыми двумя группами, видимъ отличіе въ двухъ формахъ: раньше въ im. zaprzeszły входила буква *ł* (признакъ прошедш. врем.), здѣсь она замѣнена звукомъ *w*; im. bierny оканчивается на *ty*, а не на *ny*, какъ было раньше.

Многіе изъ глаголовъ этой группы употребляются въ польскомъ языкѣ лишь съ приставками напр. pojąć, zacząć и т. п.

---

[273] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16). [41]

Къ 19 и 20 уроку.

1] płat *rz.* (плат) поясъ (земли).
1] czarnoziem *rz.* (чар-но′-зѣм) черноземъ.
1] grunta *rz.* (гру′н-та) поля.
grunt (грунт) почва, фундаментъ.
do gruntu (до гру′нту) совершенно.
gruntować *cz.* (грун-то′-ваѣ^{ъ}) основывать.
gruntowny *przym.* (грун-то′-вны) основательный.
gruntowy *przym.* (грун-то′-вы) поземельный.
1] szeptała (шэп-та′-ла) шептала.
szeptać *cz.* (шэ′п-таѣ^{ъ}) шептать.
szept *rz.* (шэпт) шепотъ.
2] doba *rz.* (до′-ба) сутки.
2] karmić *cz.* (ка′р-міѣ^{ъ}) кормить.
pokarm *rz.* (по′-карм) кормъ.
2] zdechł (здэхл) подохъ.
zdechnąć *cz.* (здэ′-хно^{н}ѣ^{ъ}) подохнуть.
2] wikt *rz.* (вікт)
wiktuały *rz.* (ві-кту-а′-лы) съѣстные припасы.
2] bydlęca *przym.* (бы-дл^{ъ}-э^{н}′-ца) животная.
bydlę *rz.* (бы′-дл^{ъ}э^{н}) } животное.
bydlątko (уменьш.) (бы-дл^{ъ}о^{н}′т-ко) }
2] mierzwa *rz.* (мѣ′ж-ва) пометъ.
mierzwić *cz.* (мѣ′ж-віѣ^{ъ}) навозить.
2] skruszony *przym.* (скру-шо′-ны) смягченный.
skruszeć *cz.* (скру′-шэѣ^{ъ}) смягчиться.
skruszyć *cz.* (скру′-шыѣ^{ъ}) смягчить.
skrucha *rz.* (скру′-ха) сокрушеніе сердца.
2] depcze (дэ′п-чэ) топчетъ.
deptać *cz.* (дэ′п-таѣ^{ъ}) топтать.
2] bronowanie *rz.* (бро-но-ва′-нѣ) работа бороной.
bronować *cz.* (бро-но′-ваѣ^{ъ}) боронить.
2] wyściel (вы′-сѣѣлѣ^{ъ}) подстель.
wysłać *cz.* (вы′-слаѣ^{ъ}) подстлать.
2] szczotka *rz.* (що′т-ка) щетка.
2] gmina *rz.* (гмі′-на) волость.
gmin *rz.* (гмін) простонародіе
weterynarz *rz.* (вэ-тэ-ры′-наш) ветеринаръ.
2] reszta *rz.* (рэ′-шта) остатокъ.
2] dobytek *rz.* (до-бы′-тэк) скотъ.
dobywać *cz.* (до-бы′-ваѣ^{ъ}) добывать.
2] ma racyę *rz.* (ма ра′-цъэ^{н}) права.
racyonalny *przym.* (ра-цъо̃-на′л^{ъ}-ны) раціональный.
2] zaplątany *przym.* (за-пл^{ъ}о^{н}-та′-ны) запутанный.
plątać *cz.* (пл^{ъ}о^{н}′таѣ^{ъ}) путать.
2] zeschłe *przym.* (зэ′-схлэ) изсохшіе.
zeschnąć *cz.* (зэ′-схно^{н}ѣ^{ъ}) изсохнуть.
suchy *przym.* (су′-хы) сухой.
2] badyl *rz.* (ба′-дыл^{ъ}) стебель.
2] miedza *rz.* (мѣ′-дза) межа.
potop *rz.* (по′-топ) потопъ.
topić *cz.* (то′піѣ^{ъ}) топить.
3] wypłócze (вы-плу′-чэ) выполоскаетъ.
wypłókać *cz.* (вы-плу′-каѣ^{ъ}) выполоскать.
3] gościniec *rz.* (го-сѣ^{ъ}ѣі′-нѣц) проѣзжая дорога.
gość *rz.* (госѣ^{ъ}ѣ^{ъ}) гость.
gościnny *przym.* (го-сѣ^{ъ}ѣі′н-ны) гостепріимный.
3] pociecha *rz.* (по-ѣѣ′-ха) утѣшеніе.
pocieszać *cz.* (по-ѣѣ′-шаѣ^{ъ}) утѣшать.
3] wyjałowię (вы-я-ло′-вѣ̃^{н}) обезпложу.
wyjałowić *cz.* (вы-я-ло′-віѣ^{ъ}) обезплодить
jałowy *przym.* (я-ло′-вы) безплодный
4] nieboszczyk *rz.* (нѣ-бо′-щык) покойникъ.
4] dola *rz.* (до′-л^{ъ}а) судьба.

wypychać *cz.* (вы-пы′-хаѣ) выталкивать.
popychadło *rz.* (по-пы-ха′-дло)
5] głodzić *cz.* (гло′-дзіѣ) голодить.
głód *rz.* (глуд) голодъ.
głodny *przym.* (гло′-дны) голодный.
5] stękała (стэ^{н}-ка′-ла) охала.
stękać *cz.* (стэ^{н}′-каѣ) охать.
5] warczały (вар-ча′-лы) ворчали.
warczeć *cz.* (ва′р-чэѣ) ворчать.
warczenie *rz.* (вар-чэ′-нѣ) ворчаніе.
6] dziedzic *rz.* (дзѣ′-дзіц) помѣщикъ.
dziedziczyć *cz.* (дзѣ-дзі′-чыѣ) наслѣдовать.
dziedzictwo *rz.* (дзѣ-дзі′ц-тво) наслѣдство.
6] ekonom *rz.* (э-ко′-ном) приказчикъ.
ekonomja *rz.* (э-ко-но′-мъя) экономія.
6] posponował *cz.* (пос-по-но′-вал) пренебрегалъ.
7] motyka *rz.* (мо-ты′-ка) грабли.
7] fałszywie *przys.* (фал-шы′-вѣ) фальшиво, невѣрно.
fałsz *rz.* (фалш) фальшъ.
fałszować *cz.* (фал-шо′-ваѣ) поддѣлывать.
fałszerz *sz.* (фа′л-шэш) поддѣльщикъ.
fałszerstwo *rz.* (фал-шэ′р-ство) поддѣлка.
7] spódnica *rz.* (спуд-ні′-ца) юбка.
7] szmaty *rz.* (шма′-ты) лохмотья, одежда.
7] echo *rz.* (э′-хо) эхо.
7] rozlegało się (роз-лъэ-га′-ло) раздавалось.
rozlegać się *cz.* (роз-льэ′-гаѣ сѣ^{н}) раздаваться.
rozległy *przym.* (роз-лъэ′-глы) обширный.
7] opuścić *cz.* (о-пу′-съѣіѣ) упустить, оставить.
opuszczenie *rz.* (о-пу-щэ′-нѣ) оставленіе.
7] w górę rzeki (в гурэ^{н} жэ′-кі) вверхъ рѣки.
7] jar *rz.* (яр)
7] klękał (кл′э^{н}′-кал) сталъ на колѣни,
klęczeć *cz.* (кл′э^{н}′-чэѣ) стоять на колѣняхъ.
klękać *cz.* (кл′э^{н}-каѣ) ставать на колѣни.
8] wypatruje (вы-па-тру′-е) высматриваетъ.
wypatrywać *cz.* (вы-па-тры′-ваѣ) высматривать.
patrzeć *cz.* (па-тшэѣ) смотрѣть.
8] uśmiech *rz.* (у′-съмѣх) усмѣшка.
śmiech *rz.* (съмѣх) смѣхъ.
uśmiechać się (у-съмѣ′-хаѣ сѣ^{н}) усмѣхаться.
śmiać się *cz.* (съміаѣ сѣ^{н}) смѣяться.
śmieszny *przym.* (съмѣ′ш-ны) смѣшной.
8] osobliwe *prz.* (о-со-блъі′-вэ) особенное.
osobliwość *rz.* (о-со-блъі′-вос′ѣ) особенность.
8] niedostępny *przym.* (нѣ-до-стэ^{н}′-пны) недоступный.
dostąpić *cz.* (до-сто^{н}-піѣ) удостоиться.
8] furknęły (фур-кнэ^{н}′-лы) пролетѣли.
furknąć *cz.* (фу′р-кно^{н}ѣ) пролетѣть.
8] snuć się *cz.* (снуѣ сѣ^{н}) сноваться.
9] medytować *cz.* (мэ-ды-то′-ваѣ) раздумывать.
medytacja *rz.* (мэ-ды-та′-цъя) раздумье.
9] ugorować *cz.* (у-го-ро′-ваѣ) оставлять подъ паромъ.
ugór *rz.* (у′-гур) паръ.
9] zasługi *rz.* (за-слу′-гі) жалованіе.
służyć *cz.* (слу-жыѣ) служить.
zasłużyć *cz.* (за-слу′-жыѣ) заслужить.
sługa *rz.* (слу′-га) слуга.
9] zgodzić *cz.* (зго′-дзіѣ) условиться, нанять.
zgoda *rz.* (зго′-да) условіе, наемъ.
9] wieprzek *rz.* (вѣ′-пшэк) кабанчикъ.
wieprz *rz.* (вѣпш) кабанъ.
9] utuczyć *cz.* (у-ту′-чыѣ) откормить.
tuczyć *cz.* (ту′-чыѣ) откармливать.
tuczony *prz.* (ту-чо′-ны) откормленный.
9] miłosierdzie *rz.* (мі-ло-сѣ′р-дзѣ) милосердіе.
miłosierny *przym.* (мі-ло-сѣ′р-ны) милосердный.
9] skrzynia *rz.* (скшы′-нія) сундукъ.
skrzynka *rz.* (скшы′н-ка) сундукъ.
9] starczy (ста′р-чы) хватитъ.
starczyć *cz.* (ста′р-чыѣ) хватить.
9] pasza *rz.* (па′-ша) кормъ растительный.
9] wypędź (вы пэ^{н}ѣ) выгони.
wypdzić *cz.* (вы-пэ^{н}′-дзіѣ) выгнать.
9] rynek *rz.* (ры′-нэк) рынокъ.

(Упр. 17—19) **3. Бесѣда.** [42]

1. Co się zdawało, patrząc na nich?
2. Jak się włóczą?
3. Co się działo, gdy dochodzili granicy zasianego pola?
4. Co robiły czasem wróble?
5. Co wołały?
6. Co odpowiadał Ślimak wróblom?
7. Czego brakowało Ślimakowi przy swej pracy?
8. Jak się zachowywały (за-хо-вы-ва-лы) wróble? (Какъ относились...).
9. Co robiły kasztanki?
10. Co jeszcze przeszkadzało (мѣшало) Slimakowi w robocie?
11. Co robią kasztanki?
12. Co się dzieje (дзѣ-е, что происходитъ), gdy Ślimak krzyknie: wio!
13. Co się dzieje, gdy puszczą brony?
14. Kto jeszcze stawia opór Slimakowi?
15. Co mówił chłop do ziemi?
16. Co zrobiło słońce?
17. Co widniało na roli?

[274] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46]

= Разговоръ 27. =

naród	(на′-руд)	народъ.
narodowy	(на-ро-до′-вы)	національный.
kolor	(ко′-лʲор)	цвѣтъ.
barwa	(бар-ва)	цвѣтъ.
Europa	(э-у-ро′-па)	Европа.
europejski	(э-у-ро-пэ′й-скі)	европейскій.
wyliczyć	(вы-лі′-чыт͡ьʲ)	вычислить, перечислить.
pamięć	(па′-мэ̂нт͡ьʲ)	память.
na pamięć		наизусть, по памяти.
chęć	(хэнт͡ьʲ)	охота.
chętnie	(хэн′т-нѣ)	охотно.
wiem	(вѣм)	знаю.
wiedzieć	(вѣ′-дзѣт͡ьʲ)	знать.
pomarańczowy	(по-ма-ранʲ-чо′-вы)	оранжевый.
pomarańcza	(по-ма-ра′нʲ-ча)	апельсинъ.
czerwony	(чэр-во′-ны)	красный.
Rosya	(ро′-съя)	Россія.
Niemcy	(нѣ′м-цы)	Германія.
Austrya	(а′-у-стръя)	Австрія.
zielony	(зѣ-лʲо′-ны)	зеленый.
Włochy	(вло′-хы)	Италія.
lubić	(лʲу′-бі͡ть)	любить.
gust	(густ)	вкусъ.
wolę	(во′-лʲэн)	предпочитаю.

1. Jakie są narodowe barwy głównych europejskich narodów?

2. Trudno będzie wyliczyć je na pamięć. Lecz chętnie powiem panu to, co wiem o tem: niebieski, biały i czerwony—barwy Francyi; czarny i żółty—Austryi; niebieski, czerwony i biały—Anglii; czerwony i biały—Polski; czarny, pomarańczowy i biały—Rosyi; czarny, biały i czerwony—Niemiec; czerwony, biały i zielony—Włoch.

3. Czy Pan lubi niebieski kolor?

4. Nie, Panie, ten kolor nie jest w moim guście; wolę żółty.

5. Każdy ma swój gust.

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23). [47]

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [46]

Дозволено цензурою. Спб. 9 августа 1901 г. „Центральная" Типо-лит. М. Н. Минкова. 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЕНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

10-й ВЫПУСКЪ | **ОТДѢЛЫ [275—290]**

Treść gramatyki: Вторая группа 1 спряж. [278].—Третья группа [279].—Konjugacya II [280].—Konjugacya III. Pierwsza gromada [281]. Вторая группа III спряж. [282].—Глаголы: kłuć, prać [284].—Глаголы: mleć, pleć [285].—Третья группа III спряж. [286].—Четвертая группа [287].

УРОКЪ 19 и 20.

[275] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28]

1 «Oto patrz—mówiło słońce.—Widzisz ten płat czarny. Tak czarne było całe wzgórze, kiedy twój ojciec siewał na niem pszenicę. A teraz spojrzyj na ten żółty płat: tu już glina wychyla się z pod czarnoziemu i niezadługo obsiędzie ci wszystkie grunta».]—A cóżem ja temu winien?—odparł Ślimak.—«Nie tyżeś winien?—szeptała z kolei ziemia.—2 Sam jadasz trzy razy na dobę, a mnie—jak często karmisz?... Daj Boże raz na ośm lat. A dużo mi dajesz? Pies zdechł by na takim wikcie. I czego ci żal dla mnie sieroty?... Oto—wstyd powiedzieć—skąpisz mi bydlęcej mierzwy»... skruszony chłop zwiesił głowę. «Sam sypiasz, jeżeli cię żona nie spędzi, i po dwa razy na dobę; a mnie — jaki dajesz wypoczynek? Raz na dziesięć lat i to jeszcze bydło mnie depcze. I ja mam być z twego bronowania kontenta? Spróbuj nie dać siana, nie wyściel obory krowom, tylko je skrob szczotką, a zobaczysz, czy będziesz miał mleko? Padnie ci stworzenie, gmina przyszle weterynarza żeby wybił resztę dobytku i nawet żyd skóry z tego nie kupi».] — Oj, la Boga, la Boga!... wzdychał chłop, uznając że ziemia ma rację. Ale pomimo skruchy, nikt go nie pożałował w strapieniu. Owszem chwilami zrywał się wiatr zachodni i zaplątany między zeschłe badyle na miedzy, świstał mu w ucho. 3 «Nie bój się, dam ja ci dam!... Sprowadzę taki deszcz, taki potop, że resztę czarnoziemu wypłócze ci na gościniec albo na dworską łąkę. Zebyś własnymi zębami bronował, i tak jeszcze z roku na rok będziesz miał coraz mniej pociechy. Wszystko wyjałowię.] 4 Niepróżno wiatr groził. Za ojca nieboszczyka, za starego Ślimaka, zbierano w tem miejscu po dziesięć korcy pszenicy z morgi. Dziś i za siedm korcy żyta trzeba dziękować Bogu; a co będzie za dwa, trzy lata?... — Ot, chłopska dola!—mruknął Ślimak.—Pracuj, pracuj, a zawsze tylko z jednej biedy

wleziesz w drugą. Inaczejbym ja gospodarował, żeby tak doczekae jeszcze jednej krowiny i choćby tej oto łączki.] Wskazał batem na łączkę przy Białce. 5 «Głupi chłop. Cóż to za głupi chłop!»—świergotały wróble.—«Patrzaj, jak glina wypycha ci czarnoziem»—pokazywało słońce.—«Głodzisz mnie, nie dajesz wypoczynku»... stękała ziemia. — «Durny ty, durny» — warczały z gniewem zębate, a leniwe brony.—«Chi! chi!»—śmiał się wiatr w zeschłych badylach.]—6 Ot dola!—szepnął Ślimak.—Żeby to dziedzie, żeby choć ekonom tak cię, człeku, posponował, jeszcze by żalu nie było. Ale nieme stworzenie i to już nie daje ci dobrego słowa...] Utopił palce we włosy, aż mu czapka zsunęła się na lewe ucho i wstrzymał konie, chcąc rozejrzeć się i smutne myśli pogubić gdzieś na polach. 7 Między chatą i gościńcem Jędrek kopał ziemię motyką i od czasu do czasu rzucał kamieniem na ptaki, albo śpiewał fałszywie. Ślimak odwrócił się ku łące i zobaczył swoją kobietę, jak schylona pod mostem, w koszuli i lekkiej spódnicy, prała szmaty kijanką, aż echo rozłegało się po dolinie. Na łące był i Stasiek, ale już opuścił matkę, i szedł w górę rzeki, do jarów. Niekiedy klękał nad brzegiem i oparty na rękach, długą chwilę patrzył i patrzył w wodę.]—8 Ciekawość, co on tam wypatruje?—szepnął chłop z uśmiechem. Stasiek był to jego syn ukochany, a przytem dziecko osobliwe, które często widywało rzeczy niedostępne dla zwykłego oka.] Ślimak wywinął batem i konie ruszyły. Znowu zawarczały brony, wróble znowu furknęły mu nad głowę, wiatr znowu świstał w badylach, ale chłopu już inne myśli zaczęły snuć się po duszy. — 9 Ileż ja mam gruntu? — medytował. Dziesięć morgów, a wtem łąki ani okrucha. Gdybym obsiewał co rok tylko sześć albo siedm morgów, a resztę ugorował, z czegóżbym wykarmił moją biedotę? A parobek—on tyle zjada co i ja i choć kulawy, bierze piętnaście rubli zasług. Magda mniej zje, ale i tyle robi, co pies napłakał. Całe szczęście, że mnie choć wołają do dworu, czy jaki żydzina zgodzi z furmanką, czy kobieta sprzeda masła i jaj, albo wieprzka utuczy. I co z tego razem? Miłosierdzie Boskie, jeżeli schowasz do skrzyni za cały rok pięćdziesiąt rubli. A przecie kiedyśmy się pobrali i setce nie dziwował się człowiek... Dajże tu ziemi nawozu, kiedy ci ledwo starczy chleba dla własnej gęby, a siano i owies musisz kupować we dworze. Niechby dworowi przyszła ochota nie sprzedać ci paszy, albo nie zawołać cię do roboty, to co? Choć zdechnij z głodu, a bydło wypędź na rynek.—Przecie ja—dumał Ślimak—nie mam tyle gruntu co Grzyb, albo Łukaszek, albo Sarnecki. To panowie. Jeden ze swoją babą jeździ do kościoła wózkiem, drugi chodzi w kaszkiecie jak bednarz, trzeci co roku chciałby wójta obalić i sam przyczepić się do łańcucha. A ty człeku, bieduj na dziesięciu morgach i jeszcze ekonomowi kłaniaj się do ziemi, żeby pamiętał o tobie.—Niechaj tam se już i dzie, jak i szło do tych czasów! — zakonkludował chłop.—Łatwiej być księdzem na włóce, niż dziadem na zagonie. Żebym ja tak miał więcej bydła i łąkę, to dworu nie prosiłbym o łaskę i koniczyny bym nawet posiał...] 10 Na gościńcu za rzeką podniósł się tuman pyłu, Ślimak spostrzegł go i poznał, że ktoś, jakby ode dworu, jedzie konno do mostu.] 11 Była to osobliwa jazda. Tuman kurzu posuwał się naprzód, ale niekiedy i cofał się wstecz, nawet na kilkanaście kroków. Czasem tak opadał, że chłopskie oczy nogły dojrzeć konia i jeźdźca; czasem tak powiększał się i kotłował na gościńcu, jakby zrywała się burza.] 12 Ślimak wstrzymał konie, przysłonił oczy ręką i rozmyślał: — Osobliwości, jak on jedzie i kto to? Ni to dziedzic, ni furman, nawet chyba nie katolicka dusza, ale i nie żyd!... Żyda rychtyg tak wykręca na szkapie, jak onego; ale żyd nie wypuszczałby znowu konia tak śmiało. Musi,

że to jakiś nie tutejszy, albo warjat...]—Tymczasem jeździec o tyle zbliżył się do mostu, ze Ślimak mógł mu się lepiej przypatrzyć. **13** Był to pan szczupły, w jasnem odzieniu i aksamitnej dżokiejce na głowie. Miał szkła na nosie, w ustach papierosa; a pod pachą szpicrutę. Cugle zaś trzymał w obu pięściach, które mu wciąż skakały między końską szyją i własną brodą. Wykrzywionemi nogami tak mocno obejmował siodło, że spodnie podwinęły mu się do kolan i było widać nad kamaszami bez cholewek, białe płótno]. **14.** Człowiek najmniej obeznany z hipiką mógł zgadnąć; że jeździec po raz pierwszy dosiada konia, a koń po raz pierwszy dźwiga podobnego jeźdźca. Chwilami obaj w pięknej harmonii jechali kłusem: wnet jednak wyskakujący na siodle kawalerzysta tracił równowagę, szarpał lejce, a koń czuły na każde dotknięcie, skręcał w bok, albo stawał na miejscu. W takiej chwili jeździec zaczynał cmokać i kolanami gnieść siodło, a widząc, że to nie skutkuje, usiłował z pod pachy wydobyć szpicrutę. Wówczas koń, domyśliwszy się, o co chodzi, poczynał znowu biedz kłusem, pobudzając do nadzwyczajnych ruchów, ręce, nogi, głowę i tułów jeźdźca, który robił się podobnym do lalki, zszytej z kilkunastu źle przypasowanych kawałków. Niekiedy zdesperowany choć łagodny koń zrywał się do galopa. Wtedy jeździec jakimś cudem odzyskiwał równowagę na siodle i podniecony biegiem, puszczał wodze fantazyi. Marzył, że jest kapitanem jazdy, i że na czele szwadronu pędzi do ataku. Ale wnet ręce, jeszcze nienawykłe do oficerskiego stopnia wykonywały jakiś ruch zbyteczny, i—koń nagle stawał, a pan uderzał go w szyję nosem i papierosem. Wszystko to jednak nie psuło mu humoru, od dziecka bowiem wzdychał do konnej jazdy, a dziś dopiero miał okazyę nacieszyć się nią do syta. Czasem koń, gdy mu zupełnie zwolniono cugli, zamiast iść naprzód, zwracał się w stronę wsi. Wówczas jeździec widział gromadę psów i dzieci, goniących go z oznakami zadowolenia, a w jego demokratyczne serce wstępowała życzliwa radość. Oprócz bowiem popędu do rycerskich ćwiczeń, namiętnie kochał on lud, który znał w tym samym stopniu, co i sztukę utrzymywania nóg w strzemionach. Po chwili jednak opanowywał wybuch miłości dla ludu, znowu budził w sobie kawaleryjskie instynkty i za pomocą skomplikowanych usiłowań skręcał napowrót do mostu. Widocznie miał zamiar przejechać wszerz dolinę].

|276| Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29]

«Вотъ смотри—говорило солнце. Видишь эту черную полосу. Такъ черенъ былъ весь [цѣлый] холмъ [возвышеніе], когда твой отецъ сѣялъ на немъ пшеницу. А теперь посмотри на эту желтую полосу: здѣсь уже глина выдвигается изъ-подъ чернозема и вскорѣ [недолго] покроетъ [обсядетъ] тебѣ всю землю [wszystkie grunta]».—А чѣмъ-же я въ этомъ виноватъ? — отвѣтилъ Слимакъ. — «Не ты-ли виноватъ?» — шептала въ свою очередь земля.—Самъ ѣшь три раза въ сутки, а меня—какъ часто кормишь?—Дай Богъ одинъ разъ въ [на] восемь лѣтъ. А много ли даешь мнѣ? Собака подохла бы на такой пищѣ. И чего жалѣешь ты для меня сироты?.. Вотъ—стыдно сказать — ты скупишься (дать) мнѣ [скотскаго] навоза... Сокрушенный мужикъ повѣсилъ голову. «Самъ спишь, если жена тебя не сгонитъ, и по два раза въ сутки; а мнѣ — какой даешь отдыхъ? Одинъ разъ впродолженіе десяти лѣтъ и то еще скотъ меня топчетъ. И мнѣ

быть [ja mam być] довольной твоимъ боронованіемъ? Попробуй не дать сѣна, не выстели хлѣва коровамъ; только скреби ихъ щеткой, тогда [a] увидишь, будетъ-ли у тебя молоко? Падетъ тебѣ скотъ [stworzenie], волость пришлетъ ветеринара, чтобы добилъ остальной [resztę dobytku] и даже еврей не купитъ кожи съ нихъ.— О, Боже, Боже!.. [la Boga, la Boga]... вздыхалъ мужикъ, сознавая, что земля права [ma rację]. Но несмотря на раскаяніе, никто не сжалился надъ его горемъ. Напротивъ [owszem], минутами поднимался [zrywał się] западный вѣтеръ и запутанный между изсохшими стеблями на межѣ, насвистывалъ ему въ ухо: «Небось, задамъ я тебѣ, задамъ!.. Нагоню [sprowadzę] такой дождь, такой потопъ, что (онъ) смоетъ [wypłócze] тебѣ остатки чернозема на дорогу или на помѣщичій лугъ. Хоть-бы [что-бы] (даже) собственными зубами боронилъ, и такъ еще съ каждымъ годомъ [съ году на годъ] будетъ тебѣ [będziesz miał] все [coraz] меньше утѣшенія. (Я) все обезпложу». Вѣтеръ угрожалъ не попусту. При жизни [za] покойника отца, стараго Слимака, собирали въ этомъ мѣстѣ по двадцати четвертей *) пшеницы съ морга. Теперь [dziś] нужно благодарить Бога и за четырнадцать четвертей ржи, а что будетъ черезъ [za] два, три года!.. Вотъ мужицкая доля!—проворчалъ Слимакъ.—Работай, трудись, а все только изъ одной бѣды влѣзешь въ другую. Иначе-бы (я) хозяйничалъ еслибъ дождаться еще одной коровы и хотя бы вотъ этой лужайки... (онъ) указалъ кнутомъ на лужайку при Бялкѣ. «Глупый мужикъ. Что это за глупый мужикъ!» — чирикали воробьи. — «Смотри, какъ глина выталкиваетъ у тебя черноземъ» — указывало солнце. — «Заставляешь меня голодать, не даешь отдыха...»—стонала земля.—«Дуракъ ты, дуракъ!»—ворчали гнѣвно [съ гнѣвомъ] зубастыя, лѣнивыя бороны.—«Хи, хи!»—смѣялся вѣтеръ въ изсохшихъ стебляхъ.—Вотъ, доля!—прошепталъ Слимакъ.—Хоть-бы [чтобы] помѣщикъ или даже [choć] управляющій такъ съ тобою, парень, [człeku] обращался, еще бы горя мало. Но нѣмая тварь и та уже не даетъ тебѣ добраго слова .. Засунулъ [utopił] пальцы въ волосы такъ, что шапка двинулась у него на лѣвое ухо и остановилъ лошадей, желая оглядѣться и растерять печальныя думы [myśli] на поляхъ. Между хижиной и дорогой Андрюша рылъ землю заступомъ, и отъ времени до времени бросалъ камнемъ въ птицъ, или пѣлъ фальшиво. Слимакъ отвернулся къ лугу и увидѣлъ свою жену [kobietę], какъ (она) согнувшись подъ мостомъ, въ рубахѣ и легкой юбкѣ, стирала бѣлье колотушкой такъ, что эхо раздавалось по долинѣ. А на лугу былъ Стасѣкъ, но уже оставилъ мать, и шелъ вверхъ по рѣкѣ, въ ущелья. Иногда онъ становился на колѣни на берегу и, опершись на рукахъ, долго смотрѣлъ въ воду. — Любопытно, что онъ тамъ высматриваетъ? — прошепталъ мужикъ съ улыбкою. Стасѣкъ былъ его любимый сынъ, а притомъ особенный ребенокъ, который часто видывалъ вещи, недоступныя [dla] обыкновенному глазу. Слимакъ взмахнулъ кнутомъ и лошади тронулись. Опять заворчали вороны, воробьи опять пролетѣли у него надъ головой, вѣтеръ опять свисталъ въ стебляхъ, но у мужика уже другія мысли проносились въ душѣ. Сколько-же у меня земли? — разсуждалъ (онъ). — Десять морговъ, а въ этомъ ни кусочка [okrucha] луга. Еслибъ я засѣвалъ каждый [co] годъ только шесть или семь морговъ, а остальное оставлялъ подъ паромъ [ugorował], чѣмъ [z czego] бы (я) накормилъ мое хозяйство [biedotę]? А

*) Русская четверть соотвѣтствуетъ польской мѣрѣ pół korca. Учащійся долженъ обратить на это вниманіе при переводѣ съ русскаго языка на польскій и обратно.

батракъ—онъ столько ѣстъ, сколько и я, и хоть хромой, беретъ пятнадцать рублей жалованія. Магда меньше съѣстъ, но сдѣлаетъ столько, сколько собака наплачетъ (*польская пословица*). [Całe] Счастье, что меня хоть зовутъ въ усадьбу, или какой-нибудь еврей наймет въ извозъ [z furmanką], или жена [kobieta] продастъ масла и яицъ, или откормитъ кабана. И что-же изъ всего этого? Богъ милостивъ [miłosierdzie Boskie], если спрячешь въ сундукъ за весь [cały] годъ пятьдесятъ рублей. А вѣдь, когда мы повѣнчались [pobrali się] и сотнѣ человѣкъ не удивлялся... Дай тутъ землѣ навозу когда тебѣ (самому) едва хватитъ хлѣба въ собственный ротъ, а сѣно и овесъ долженъ покупать въ усадьбѣ. Пусть помѣщику [dworowi] придетъ охота не продать тебѣ корму или не позвать работать [do roboty], тогда [to] что? Хоть погибай [zdechnij] съ голоду, а скотъ выгоняй на рынокъ. Вѣдь у меня—думалъ Слимакъ—нѣтъ столько земли, сколько у Гжыба или Лукашка, или Сарнэцкаго. Это—господа. Одинъ ѣздитъ со своей женой въ церковь въ телѣгѣ, второй ходитъ въ фуражкѣ, какъ бочарь, третьему хотѣлось бы каждый годъ низложить войта (*старшину*) и самому прицѣпиться къ цѣпи. А ты [człeku] бѣдствуй на десяти моргахъ и еще кланяйся управляющему въ землю, чтобы помнилъ про тебя. — Пусть себѣ все идетъ, какъ шло до сихъ поръ! — заключилъ мужикъ. — Легче быть священникомъ на десятинѣ, чѣмъ нищимъ на загонѣ. Еслибъ у меня было больше скота и лугъ, то не просилъ бы я въ усадьбѣ милости и даже клеверу посѣялъ бы... На большой дорогѣ, за рѣкой, поднялось облако [tuman] пыли. Слимакъ замѣтилъ его и сообразилъ [poznał], что кто-то, какъ будто изъ усадьбы, ѣдетъ верхомъ къ мосту. Это была странная ѣзда. Облако пыли [kurzu] двигалось впередъ, но иногда удалялось назадъ, даже на нѣсколько шаговъ. По временамъ оно такъ опадало, что глаза мужика могли разглядѣть лошадь и всадника; иногда такъ увеличивалось и вертѣлось на дорогѣ, какъ будто бы подымалась гроза. Слимакъ остановилъ лошадей, заслонилъ глаза рукой и размышлялъ: удивительно [osobliwości], какъ онъ ѣдетъ и кто это такой? Ни помѣщикъ, ни кучеръ, даже вѣроятно (chyba) не католическая душа, но и не еврей!... Еврея такъ же коробитъ на лошади [szkapie], какъ этого, но еврей не выпускалъ бы опять такъ смѣло лошади. Должно быть, что это не здѣшній, или сумасшедшій...—Между тѣмъ всадникъ настолько приблизился къ мосту, что Слимакъ могъ ближе присмотрѣться къ нему. Это былъ худощавый господинъ, въ свѣтлой одеждѣ и бархатной джокейской шапочкѣ на головѣ. На носу у него было пэнснэ [szkła], во рту папироска, а подъ мышкой хлыстъ. Поводья онъ держалъ въ обѣихъ рукахъ [pięściach], которыя у него постоянно прыгали между лошадиной шеей и собственной бородой. Искривленными ногами онъ такъ крѣпко обхватывалъ сѣдло, что брюки отвернулись ему по колѣни и видно было надъ сапогами безъ голенищъ бѣлое полотно. Человѣкъ, менѣе всего ознакомленный съ искусствомъ верховой ѣзды [hipiką] могъ угадать, что всадникъ въ первые сѣлъ на лошадь, а лошадь въ первый разъ несетъ такого всадника. Иногда [chwilami] оба въ полномъ согласіи [w pięknej harmonii] ѣхали рысью: однако вскорѣ прыгающій на сѣдлѣ ѣздокъ [kawalerzysta] терялъ равновѣсіе, дергалъ поводья, а лошадь, чуткая къ каждому прикосновенію, сворачивала въ сторону или останавливалась на мѣстѣ. Въ такую минуту всадникъ начиналъ причмокивать и колѣнами сжимать [gnieść] сѣдло, а видя, что и это не ведетъ къ цѣли [skutkuje], старался вытащить хлыстъ изъ подъ мышки. Тогда лошадь, догадываясь въ чемъ дѣло, начинала опять бѣжать рысью, побуждая къ чрезвычайнымъ

движеніямъ руки, ноги, голову и туловище всадника, который начиналъ походить на куклу, сшитую изъ нѣсколькихъ плохо прилаженныхъ кусковъ. Иногда отчаивающаяся, хотя смирная лошадь пускалась [zrywała się] галопомъ. Тогда всадникъ какимъ-то чудомъ возстановлялъ равновѣсіе на сѣдлѣ и возбужденный галопомъ, давалъ волю фантазіи. Онъ мечталъ, что онъ капитанъ кавалеріи и что во главѣ эскадрона стремится въ атаку. Но вскорѣ руки, еще непривыкшія къ офицерскому чину, дѣлали какое-нибудь лишнее движеніе, и—лошадь вдругъ останавливалась, а господинъ ударялъ ее въ шею носомъ и напироской. Все это однако не портило его хорошаго настроенія, такъ какъ съ дѣтства [od dzieckа] онъ мечталъ [wzdychał] о верховой ѣздѣ, и только сегодня имѣлъ случай насытиться ею [nacieszić się nią do syta]. Иногда лошадь, когда ей совсѣмъ освободили поводья, вмѣсто того, чтобы идти впередъ, поворачивала къ [w stronę] деревнѣ. Тогда всадникъ видѣлъ стаю собакъ и толпу дѣтей, гонящихся за нимъ со] съ изъявленіями удовольствія, а въ его демократическое сердце вступала сочувственная радость. Ибо кромѣ влеченія къ рыцарскимъ упражненіямъ, онъ страстно любилъ народъ, который онъ зналъ въ такой же степени, какъ и искусство держать ногу въ стремени. Однако спустя нѣкоторое время [po chwili] онъ овладѣвалъ порывъ любви къ народу, опять пробуждалъ въ себѣ кавалерійскіе инстинкты и съ помощью сложныхъ усилій поворачивалъ назадъ къ мосту. Очевидно онъ намѣревался проѣхать поперекъ долину.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[277] 1. **Na wikcie**—начало этого слова *wikt*. Слово это происхожденія иностраннаго, въ польскомъ языкѣ ему соотвѣтствуетъ слово: *pożywienie*, что на русскомъ языкѣ обозначаетъ: прокормленіе, кормъ и т. п. На польскомъ языкѣ есть еще одно слово, происходящее отъ этого корня *wiktuały*, которое по-русски переводится: *съѣстные припасы*.

2. **Kijanka** обозначаетъ тотъ приборъ, который употребляется деревенскими бабами для стирки бѣлья. Русскій переводъ этого слова: *колотушка* даетъ объясненіе этого способа стирки. Мокрое бѣлье колотятъ небольшой дощечкой и тѣмъ достигаютъ удаленія грязи.

3. **Mierzwa** имѣетъ себѣ равнозначное слово **nawóz**. Есть между ними и различіе, состоящее въ томъ, что первое представляетъ испражненіе животныхъ, а второе — то-же, примѣненное для удобренія почвы. На русскомъ языкѣ оба слова переводятся однимъ: *навозъ*.

4. **Posponowal**—слово иностраннаго, французскаго происхожденія. Соотвѣтственное польское слово есть: *wymawiać* (упрекать), *wymówka*—упрекъ.

5. **Jar** обозначаетъ ущелье, поросшее лѣсомъ. Въ русскомъ переводѣ мы не дѣлаемъ различія между wąwóz и jar и переводимъ однимъ и тѣмъ же словомъ *ущелье*.

6. **Biedota**—обозначаетъ вообще бѣдственное состояніе кого-нибудь. Въ текстѣ А это слово обозначаетъ *хозяйство* Слимака, поэтому мы въ русскомъ переводѣ и употребили это слово. Дословнаго перевода этого слова на русскомъ языкѣ не имѣется.

7. Tyle robi, co pies napłakał. — Польская пословица, указывающая, что кто-то ничего не дѣлаетъ, такъ какъ собаки не плачутъ. Дословный русскій переводъ: *столько дѣлаетъ, сколько собака наплакала* не имѣетъ смысла; лучшій и простѣйшій переводъ этого выраженія будетъ: *ничего не дѣлаетъ*.

8. Rychtyg—это слово нѣмецкое *richtig*; обозначаетъ оно: такъ же, вѣрно, справедливо. Вкралось оно въ польскую народную рѣчь подъ вліяніемъ сосѣдей-нѣмцевъ. Такихъ словъ въ простонародномъ языкѣ можно встрѣтить много.

9. Hipika слово иностранное, греческаго происхожденія. По-польски оно обозначаетъ: **konna jazda**, откуда уже легко переводится на русскій языкъ выраженіемъ: верховая ѣзда.

Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14). [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22). [46]

Разговоръ 27. — 1. Смотри, вдали виднѣются [видно] строенія усадьбы. — **2.** Какъ называется эта усадьба? — **3.** Зажечъ.—**4.** Что тамъ люди дѣлаютъ въ [па] полѣ?—**5.** Пашутъ волами паръ.— **6.** Какой это хлѣбъ? — **7.** Пшеница; она уже зрѣетъ, пора [время] ее косить. Видишь, тамъ женщины уже жнутъ рожь. —**8.** Не горохъ ли это [развѣ это горохъ]? — **9.** Да, но еще не совсѣмъ зрѣлый. — **10.** Что дѣлаютъ со скошенной рожью?—**11.** Свозятъ ее въ гумно, укладываютъ въ отдѣленіяхъ, а зимой молотятъ.—**12.** Имѣютъ ли [развѣ имѣютъ] здѣсь паровую молотилку? — **13.** Нѣтъ, машина приводится въ движеніе [движенія] лошадьми [съ помощью лошадей].

Разговоръ 28.—1. Какіе [суть] національные цвѣта главныхъ европейскихъ народовъ?—**2.** Трудно будетъ перечислить ихъ по памяти [на память]. Но я охотно скажу вамъ то, что знаю объ этомъ: синій, бѣлый и красный—цвѣта Франціи: черный и желтый — Австріи; синій, красный и бѣлый—Англіи; черный, оранжевый и бѣлый — Россіи; черный, бѣлый и красный — Германіи; красный, бѣлый и зеленый—Италіи.—**3.** Любите ли вы [развѣ вы любите] синій цвѣтъ?— **4.** Нѣтъ, [мил. госуд.], этотъ цвѣтъ не въ моемъ вкусѣ; предпочитаю желтый.— **5.** У каждаго [каждый имѣетъ] свой вкусъ.

Рѣшеніе задачи 47.

wziął	cz	przeszły,	l. p.	3-cia os.	
wdział	»	»	»	»	
przepasał	»	»	»	»	
włożył	»	»	»	»	
poczuł	»	»	»	»	
ciążą	cz.	teraźn.	l. m.	3-cia os.	
przyszło	cz.	przeszły,	l. p.	3-cia os.	przyjść
zmógł się	»	»	»	»	zmóc się
wyszedł	»	»	»	»	wyjść
wyglądał	»	»	»	»	wyglądać
były	»	»	l. mn.	3-cia os.	być

wyglądało	cz.	przeszły	l. p.	3-cia os.	wyglądać
odwrócił	»	»	»	»	odwrócić
spojrzał	»	»	»	»	spojrzeć
zasiał	»	»	»	»	zasiać
zdawało się	»	»	»	»	zdawać się
widzi	cz.	teraźn.	»	»	widzieć
dziobały	cz.	przeszły	l. mn.	»	dziobał
mruknął	»	»	l. p.	»	mruknąć
zbliżył się	»	»	»	»	zbliżyć się
wydobył	»	»	»	»	wydobyć
wyprowadził	»	»	»	»	wyprowadzić
ziewał	»	»	»	»	ziewać
ruszał	»	»	»	»	ruszać
patrzył	»	»	»	»	patrzyć
nabiegaliśmy się	»	»	l. m.	1 os.	nabiegać się
pokiwał	»	»	l. p	3 os.	pokiwać
zaprzągł	»	»	»	»	zaprząc
przyczepił	»	»	»	»	przyczepić
pojechali	»	»	l. m.	»	pojechać
minęli	»	»	»	»	minąć
wdrapali się	»	»	»	»	wdrapać się
dosięgli	»	»	»	»	dosięgnąć

Рѣшеніе задачи 48. [272]

Спряженіе составныхъ временъ глаголовъ:

Nieść.

Czas przeszły.

Licz. poj.	1 os.	niosł-em	(нӧ-слэм)	я несъ
» »	2 os.	niosł eś	(нӧ-слэсь)	ты несъ
» »	3 os.	niósł	(нӯсл)	онъ несъ
Licz. mn.	1 os.	nieśliśmy	(нѣ-сьльі-сымы)	мы несли
» »	2 os.	nieśliś-cie	(нѣ-сьльі-сьтѣ)	вы несли
» »	3 os.	nieśli	(нѣ-сьльі)	они несли

Czas przyszły.

Licz. poj.	1 os. będę	niósł	(бэи-дэи)	(нӯсл)	я буду	нести
» »	2 os. będziesz		(бэи дзѣш)		ты будешь	
» »	3 os. będzie		(бэи-дзѣ)		онъ будетъ	
Licz. mn.	1 so. będziemy	nieśli	(бэи-дзѣ-мы)	(нѣ-сьльі)	мы будемъ	
» »	2 os. będziecie		(бэи-дзѣ-тѣ)		вы будете	
» »	3 os. będą		(бэи-до)		они будутъ	

Czas zaprzeszły.

Licz. poj. 1 os. niosłem	} był.	Въ русскомъ языкѣ нѣтъ соотвѣтственнаго времени, а потому слѣдуетъ переводить прошедшимъ временемъ.
» » 2 os. niosłeś		
» » 3 os. niósł		
Licz. mn. 1 os. nieśliśmy	} byli.	
» » 2 os. nieśliście		
» » 3 os. nieśli		

Tryb warunkowy.

Licz. poj. 1 os. niósłbym	(нӣ̆сл-бым)	я	}	несъ бы.
» » 2 os. niósłbyś	(нӣ̆сл-бысъ)	ты		
» » 3 os. niósłby	(нӣ̆сл-бы)	онъ		
Licz. mn. 1 os. nieślibyśmy	(нѣ-сʲлʲi-бы-сʲмы)	мы	}	несли бы.
» » 2 os. nieślibyście	(нѣ-сʲлʲi-бы-сʲтѣ)	вы		
» » 3 os. nieśliby	(нѣ-сʲлʲi-бы)	они		

	Wieść.		*Pleść.*	
		Czas przeszły.		
Licz. poj. 1 os.	wiodłem	(вӣ̆-длэм)	plotłem	(плʲо-тлэм)
» » 2 os.	wiodłeś	(вӣ̆-длэсʲ)	plotłeś	(плʲо-тлэсʲ)
» » 3 os.	wiódł	(вӣ̆дл)	plótł	(плʲутл)
licz. mn. 1 os.	wiedliśmy	(вѣ-длʲiсʲ-мы)	pletliśmy	(плʲэ-тлʲiсʲ-мы)
» » 2 os.	wiedliście	(вѣ-длʲiсʲ-тѣ)	pletliście	(плʲэ-тлʲiсʲ-тѣ)
» » 3 os.	wiedli	(вѣ-длʲ-i)	pletli	(плʲэ-тлʲi)

Czas przyszły.

Licz. poj. 1 os. będę	} wiódł		będę	} plótł
» » 2 os. będziesz			będziesz	
» » 3 os. będzie			będzie	
licz. mn. 1 os. będziemy	} wiedli		będziemy	} pletli.
» » 2 os. będziecie			będziecie	
» » 3 os. będą			będą	

Czas zaprzeszły.

Licz. poj. 1 os. wiodłem	} był		plotłem	} był
» » 2 os. wiodłeś			plotłeś	
» » 3 os. wiódł			plótł	
licz. mn. 1 os. wiedliśmy	} byli		pletliśmy	} byli.
» » 2 os. wiedliście			pletliście	
» » 3 os. wiedli			pletli	

Tryb warunkowy.

Licz. poj. 1 os. wiódłbym		plótłbym
» » 2 os. wiódłbyś		plótłbyś
» » 3 os. wiódłby		plótłby

licz.	mn.	1 os. wiedlibyśmy	pletlibyśmy
»	»	2 os. wiedlibyście	pletlibyście
»	»	3 os. wiedliby	pletliby.

E. Грамматика.

(Упражн. 15). [38].

[278] **Вторая группа I-го спряженія.**

Эта группа заключаетъ глаголы, у которыхъ *osnowa bezokolicznika* представляетъ корень съ суффиксомъ a; напр.: bra-ć (браѣ^{ь}) брать, pra-ć (праѣ^{ь}) стирать, zwa-ć (зваѣ^{ь}) звать, łga-ć (лгаѣ^{ь}) лгать, rwa-ć (рваѣ^{ь}) рвать, gna-ć (гнаѣ^{ь}) гнать, ssa-ć (ссаѣ^{ь}) сосать.

Образецъ спряженія этой группы.

Bezokolicznik	bra-ć	rwa-ć	ssa-ć.
Im. przeszły	bra-ł,-ła,-ło	rwa-ł,-ła,-ło	ssa-ł,-ła,-ło.
Im. zaprzeszły	bra-wszy	rwa-wszy	ssa-wszy.
Imiesł. bierny	bra-ny,-a,-e	rwa-ny,-a,-e	ssa-ny,-a,-e.
Im. współczesny	bior-ąc bior-ący	rw-ąc rw-ący	ss-ąc ss-ący

Czas teraźniejszy.

Licz.	poj.	1 os.	bior-ę	(бйо-рэ^{н})	rw-ę	ss-ę	(ссэ^{н})
»	»	2 os.	bierz-esz	(бѣ-жэш)	rwi-esz	ssi-esz	(ссѣш)
»	»	3 os.	bierz-e	(бѣ-же)	rwi-e	ssi-e	(ссѣ)
licz.	mn.	1 os.	bierz-emy	(бѣ-жэ-мы)	rwi-emy	ssi-emy	(ссѣ-мы)
»	»	2 os.	bierz-ecie	(бѣ-жэ-ѣѣ)	rwi-ecie	ssi-ecie	(ссѣ-ѣѣ)
»	»	3 os.	bior-ą	(бйо-ро^{н})	rw-ą	ss-ą	(ссо^{н}).

Tryb rozkazujący.

Licz.	poj.	2 os.	bierz	(бѣш)	rwi-j	śsi-j
licz.	mn.	1 os.	bierz-my	(бѣж-мы)	rwi-jmy	śsi-jmy
»	»	2 os.	bierze-cie	(бѣ-же-ѣѣ)	rwi-jcie	śsi-jcie.

Uwagi (примѣчанія).

1. Глаголы *brać, prać* имѣютъ корни *br, pr*, между тѣмъ какъ ихъ *osnowy teraźniejszości* суть: bierze, pierze.

Въ 1 os. l. p. и 3 os. l. mn. основное *e* переходитъ въ *o* передъ твердой согласной *r*; остальныя формы сохраняютъ e передъ слѣдующей буквой rz. Въ остальныхъ глаголахъ этой группы *osnowa teraźniejszości* сходна съ корнемъ, cz. ter. этихъ глаголовъ отличается только тѣмъ, что послѣ согласной корня вставляютъ *i* передъ *e*, напр.: rw-i-esz, ss-i-emy, zw-i-e и т. п.

2. Формы *tr. rozkaz.* не у всѣхъ глаголовъ этой группы одинаково образованы. У одних имѣемъ: bierz, pierz, гдѣ прибавка *i* въ концѣ слова исчезла; у остальныхъ: zwi-j, rwi-j, łży-j, śsi-j.

3. Коренное *g* глагола *łgać* при спряженіи переходитъ въ *z*. Cz. teraźn.: łżę, łżesz, łże и т. д.; tr. rozk.—łżyj; im. współcz.—łżąc, łżący и др.

4. *Zwać* спрягается совершенно такъ же, какъ и rwać. Глаголъ *gnać* спрягается неправильно и не подходитъ подъ оба указанные вида. Формы неправильныя слѣдующія:

cz. teraźniejszy: gonię, gonisz, goni, gonimy, gonicie, gonią; — *tr. rozkaz.*: goń, gońmy, gońcie;—*im. współcz.*: goniąc, goniący. Всѣ эти формы имѣютъ основу *goni* и измѣняются по 4-му спряженію. Остальныя формы правильныя: im. przeszły gnał; im. zaprzeszły—gnawszy; im. bierny—gnany.

[279] Третья группа I-го спряженія.

Заключаетъ глаголы, корень которыхъ оканчивается плавной согласной **r**. *Osnowy teraźniejszości* этихъ глаголовъ слѣдующія: drę (дрэ^{н}), mrę (мрэ^{н}), prę (прэ^{н}), trę (трэ^{н}) wrę (врэ^{н}), żrę (жрэ^{н}), gorę (го′-рэ^{н}); тотъ же корень въ *osnowie bezokolicznika* появляется съ измѣненіемъ **r** на **rze**, т. е. drze-ć (джэ̆^{ъ}) рвать, mrze ć (мжэ̆^{ъ}) умирать, prze-ć (пшэ̆^{ъ}) . . . , trze-ć (тшэ̆^{ъ}) тереть, wrze-ć (вжэ̆^{ъ}) кипѣть, gorze-ć (го′-жэ̆^{ъ}) горѣть. Исключеніе составляетъ żre-ć (жрэ̆^{ъ}) жрать, въ которомъ **r** переходитъ въ **re**.

Другія формы тѣхъ же глаголовъ измѣняютъ коренное **r** на **ar**; напр.: darł, darłszy, darty; marł и т. д.

Образецъ спряженія.

Bezokoliczn.	drze-ć	żre-ć
Im. przeszły	dar-ł	żar-ł
Im. zaprzeszły	darł-szy	żarł-szy
Im. bierny	dar-ty	żar-ty
Im. współczesny	dr-ąc dr-ący	żr-ąc żr-ący

Czas teraźniejszy.

Licz. poj.	1.	dr-ę	(дрэ^{н})	żr-ę	(жрэ^{н})
» »	2.	drz-esz	(джэш)	żr-esz	(жрэш)
» »	3.	drze	(джэ)	żr-e	(жрэ)
licz. mn.	1.	drze-my	(джэ′-мы)	żr-emy	(жрэ′-мы)
» »	2.	drze-cie	(джэ′-тѣ)	żr-ecie	(жрэ′-цѣ)
» »	3.	dr-ą	(дро^{н})	żr-ą	(жро^{н}).

Tryb rozkazujący.

Licz. poj.	2.	drz-yj	zr-yj
	3.	niech drze	niech żrą

1. drz-yjmy	żr-yjmy
2. drz-yjcie	żr-yjcie
3. niech drą	niech żrą.

Примѣчанія объ отдѣльныхъ глаголахъ.

1. **Mrzeć** не имѣетъ imiesłowu biernego; *wrzeć* имѣетъ эту форму только въ глаголахъ сложныхъ; напр.: zawarty—заключенный, zwarty—сомкнутый.

2. Глаголъ **gorzeć** спрягается въ *cz. teraźn.* неправильно, по образцу 3-го спряженія: gorzeję, gorzejesz, gorzeje и т. д. Кромѣ того употребляются и такія формы: goreję, gorejesz... Изъ формъ, аналогичныхъ остальнымъ глаголамъ этой группы остались только двѣ: gorę (1 os. l. p.) и gore (3 os. l. p.).

3. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Польши вмѣсто *żreć* говорятъ *źreć*, замѣняя при этомъ букву *ż* на *ź* во всемъ спряженіи: źrę, źresz, źre и т. д.

[280]

Konjugacya II.

Второе спряженіе.

Ко 2-му спряженію принадлежатъ глаголы, которыхъ *osnowa teraźniejszości* образовалась изъ корня съ помощью суффикса **ńe**, а *osnowa bezokolicznika* помощью—**ną**; напр.: tchną-ć (тхнонт̑ь) дохнуть, tchnie; brną-ć (брнонт̑ь) бродить, brnie; mką-ć (мкнонт̑ь) мчаться, mknie; płyną-ć (плы′-нонт̑ь) плыть, płynie; biegną-ć (бѣ′г-нонт̑ь) бѣжать, biegnie; rosną-ć (ро′с-нонт̑ь) расти, rośnie; dźwigną-ć (д͡зьві′г-нонт̑ь) поднять, dźwignie и т. п.

Односложные глаголы II спряженія по внѣшнему виду похожи на нѣкоторые глаголы I-го спряж., какъ-то: żąć, kląć, и др., но отличаются отъ нихъ тѣмъ, что въ послѣднихъ согласная *n* передъ *ę* принадлежитъ къ корню, а въ глаголахъ II-го спр. та-же согласная составляетъ суффиксъ, о которомъ говорили выше.

Образецъ 2-го спряженія.

Bezokolicznik	ciągną-ć	brną-ć
Im. przeszły	ciągną-l	brną-ł
Im. zapszeszły	ciągną-wszy	brną-wszy
Im. bierny	ciągnio-ny	—
Im. współcz	ciągną-ć ciągną-cy	brną-ć brną-cy.

Czas teraźniejszy.

Licz. poj. 1.	ciągn-ę	brn-ę
» » 2.	ciągni-esz	brni-esz
» » 3.	ciągni-e	brni-e
licz. mn. 1.	ciągni-emy	brni-emy
» » 2.	ciągni-ecie	brni-ecie
» » 3.	ciągn-ą	brn-ą.

Tryb rozkazujący.

Licz. poj.	2.	ciągn-ij	brn-ij
» »	3.	niech ciągnie	niech brnie
licz. mn.	1.	ciągn-ijmy	brn-ijmy
» »	2.	ciągn-ijcie	brn-ijcie
» »	3.	niech ciągną	niech brną.

Uwagi (примѣчанія).

1. Глаголы на —nąć большею частью непереходяшіе (nieprzechodnie), какъ напр.: płynąć, kwitnąć (кві′т-но^{нд}т^{ь}) цвѣсти, rosnąć; только немногіе принадлежатъ къ переходящимъ какъ: ciągnąć, cisnąć (ці′с-но^{нд}т^{ь}) бросить, rąbnąć (ро^{н}′б-но^{нд}т^{ь}) рубить. Тѣ и другіе могутъ быть *niedokonanemi* (несовершенными): płynąć, rosnąć, ciągnąć и *dokonanemi* (совершенными): klęknąć (кл^{ь}э^{н}к-но^{нд}т^{ь}) стать на колѣни, rąbnąć.

Форма *cz. teraźn.* глаголовъ этого спряженія имѣетъ значеніе настоящ. врем. только въ глаголахъ niedokonanych, выражающихъ дѣйствіе продолжающееся, неоконченное; напр.: płynę, kwitnę, rosnę, ciągnę, brnę и т. п. Въ глаголахъ dokonanych, выражающихъ дѣйствіе мгновенное, однократное, та-же форма имѣетъ значеніе будущаго времени; напр.: klęknę, rąbnę, krzyknę (кшы′к-нэ^{н}) крикну, dmuchnę (дмух′-нэ^{н}) я подую, dźwignę (дз^{ь}ві′г-нэ^{н}) подниму, rzeknę (жэк-нэ^{н}) скажу, stanę (ста′-нэ^{н}) становлюсь. Совершенно такое же значеніе будущ. врем. имѣетъ *czas teraźn.* и друг. dokonanych глаголовъ на —*nąć*, состоящихъ изъ глаголовъ niedokonanych и приставокъ: przepłynę, rozkwitnę, wyrosnę.

2. *Tryb rozkazujący* глаголовъ съ оконч. —*nąć* оканчивается большею частью на —**ij**; напр.: ciągnij, rośnij, rzeknij, dmuchnij. Только незначительное число глаголовъ оканчивается на мягкую согласную *ń*; напр.: płyń (плыви), stań (становись), pluń (плюнь) и др.

3. Нѣкоторые глаголы 2-го спряженія, имѣя суффиксъ *ną*— въ *bezokoliczniku*, теряютъ его въ *im. przeszłym* (съ оконч. *ł*); а соотвѣтственные имъ dokonane глаголы не имѣютъ его и въ *im. zaprzeszłym*,—вслѣдствіе этого обѣ эти формы имѣютъ основу, состоящую лишь изъ корня. Напр.:

biegnąć (бѣгать): biegł, ła, ło.
wybiegnąć (выбѣжать): wybiegł, wybiegłszy.
blednąć (блѣднѣть): bladł.
zblednąć (поблѣднѣть): zbladł, zbladłszy.
chudnąć (худѣть): chudł; schudnąć (по—): schudł; schudłszy.
gasnąć (гаснуть): gasł; zgasnąć (по—): zgasł; zgasłszy.
kwitnąć (цвѣсти): kwitł; zakwitnąć (рас—): zakwitł; zakwitłszy.
marznąć (мерзнуть): marzł; zmarznąć (с—): zmarzł; zmarzłszy.
przysięgnąć (присягнуть): przysięgł; przysięgła, —ło; przysięgłszy.
polegnąć (погибнуть): poległ, ła, ło; poległszy.
ugrzęznąć (загрязнуть): ugrzęzł, ugrzązła, ło; ugrząszłszy.

Между этими глаголами суть и такіе, отъ которыхъ *imiesłów przeszły* употребляется въ обѣихъ формахъ, съ суффиксомъ *ną* и безъ таковаго; напр.: zgasnął и zgasł; przycichnął и przycichł (притихъ), zniknął и znikł (исчезъ), uklęknął и ukłąkł (сталъ на колѣни).

4. *Im. współczesny* является только у глаголовъ niedokonanych, глаголы же dokonane его не имѣютъ.

Примѣры: ciągnąc, ciągnący; słabnąc, słabnący отъ глагола słabnąć (ослабѣвать); но нельзя сказать spadnąc, stuknąc, а только spadając, stukając, (стуча).

5. *Imiesłów bierny* имѣютъ только глаголы переходящіе; эта форма оканчивается на *—ny*; напр.: ciągniony, miniony отъ minąć (миновать), przyciśniony, roztargniony.

Кромѣ этихъ формъ на *ny* вошли въ употребленіе и формы съ окончаніемъ *—ty*, по образцу I спряженія.

Примѣры: pociągnięty, przyciśnięty, pominięty, posunięty отъ posunąć (подвинуть), podźwignięty, zamknięty отъ zamknąć (запереть), zmarznięty, zziębnięty отъ глагола zziębnąć, wyrośnięty.

Konjugacya III.

(Третье спряженіе)

Къ 3-му спряженію принадлежатъ глаголы, которыхъ *osnowa teraźniejszości* образовалась изъ корня помощью суффикса **je**; напр.: bi-je (бі′-е) бьетъ, siwieje (сі-вѣ′-е) сѣдѣетъ, kupu-je (ку-пу′-е) покупаетъ.

Въ этомъ спряженіи различаютъ 4 группы глаголовъ.

---

[281] Первая группа.

Сюда принадлежатъ глаголы, у которыхъ *osnowa bezokolicznika* одинакова съ корнемъ глагола; напр.: bi-ć, siwie-ć, kry-ć (крыѣ^{ъ}) скрывать, ży-ć (жыѣ^{ъ}) жить, ku-ć (куѣ^{ъ}) ковать, da-ć (дать). Всѣ эти глаголы первообразные; корни въ нихъ оканчивается на гласную букву.

Примѣры:

i ...	bić	бить		tyć	толстѣть		snuć	сновать
	gnić	гнить		wyć	выть		—	—
	pić	пить		żyć	жить		truć	отравить
	wić	вить	**u** ...	czuć	чувствовать		obuć	обуть
y ...	kryć	крыть		kluć	клевать		żuć	жевать
	myć	мыть		knuć	ковать	**a** ...	dać	дать
	ryć	рыть		pluć	плевать		stać	стоять
	szyć	шить		psuć	портить		poznać	узнать.

Образецъ спряженія глаголовъ этой группы.

Bezokolicznik	pi-ć	da-ć
Im. przeszły	pi-ł	da-ł
Im. zaprzeszły	(wy)pi-wszy	da-wszy
Im. bierny	(wy)pi-ty, -a, -e	da-ny
Im. współczesny	pi-jąc pi-jący	da-jąc da-ją-cy.

Czas teraźniejszy.

Licz. poj.	1.	pi-ję	da-ję
» »	2.	pi-je-sz	da-je-sz
» »	3.	pi-je	da-je
licz. mn.	1.	pi-je-my	da-je-my
» »	2.	pi-je-cie	da-je-cie
» »	3.	pi-ją	da-ją.

Tryb rozkazujący.

Licz. poj.	2.	pi-j	da-j
» »	3.	niech pije	niech daje
licz. mn.	1.	pi-j-my	da-j-my
» »	2.	pi-j-cie	da-j-cie
» »	3.	niech piją	niech dają.

Замѣчанія объ этихъ глаголахъ.

1. Глаголы, основа которыхъ оканчивается на **y, i, u,** имѣютъ *imiesłów bierny* съ окончаніемъ на *—ty, —a, —e*; глаголы же съ основой на **a** имѣютъ im. bierny на *—ny, —a, —e*. Напр.: bi-ty, my-ty, psu-ty; da-ny, pozna-ny. Исключеніе составляютъ глаголы tyć и stać; im. bierny отъ перваго оканчивается на *ły*: otyły, а второй совсѣмъ не имѣетъ этой формы. Зато глаголъ *stać* имѣетъ форму: *stały*, соотвѣтствующую *im. przeszłemu*, которая употребляется въ значеніи прилагательнаго: напр.: stały umysł, уравновѣшенный умъ; stały zamiar, стойкое намѣреніе; gwiazdy stałe, постоянныя звѣзды.

2. Глаголъ *dać* въ *cz. ter.* спрягается правильно. Прежнее измѣненіе этого глагола въ настоящ. врем.: da-m, da-sz, da; da-my, da-cie, da-ją выражаютъ теперь будущее время.

Кромѣ формъ *dać* и *stać* въ *bezokoliczniku* употребляютъ также формы *dawać* и *stawać*, глаголы многократные. Спряженіе этихъ глаголовъ совершенно токое же, какъ и dać, stać за исключеніемъ tr. rozkazuj.: dawaj, dawajmy, dawajcie; stawaj, stawajmy, stawajcie.

3. Глаголъ *zwać* употребляется только въ составныхъ съ приставками: poznać, wyznać и др. Безъ приставокъ znać представляетъ глаголъ dokonany. *Czas*

przyszły спрягаатся такъ: znam, znasz, zna, znamy, znacie, znają, аналогично: dam, dasz. ...

---

[282] Вторая группа 3-го спряженія.

Заключаетъ глаголы, у которыхъ *osn. bezokol.* образовалась изъ корня при помощи суффикса **a**; напр.: kaz-a-ć (велѣть), wiąz-a-ć (вязать), łam-a-ć (ломать), orać (пахать), płakać (плакать), rąbać (рубить), skubać, grzebać (разгребать), karać (наказывать), sypać (сыпать), kopać (копать), łapać (хватать), czesać (чесать), deptać (топтать), siać (сѣять).

Спряженіе глаголовъ этой группы.

Bezokolicznik	wiązać	plątać	siać
Im. przeszły	wiązał	plątał	siał
Im. zaprzeszły	(z)wiązawszy	(z)plątawszy	(za)siawszy *)
Im. bierny	wiązany, a, e	plątany, a, e,	siany, a, e
Im. współczesny	wiążąc wiążący, a, e	plącząc plączący, a, e,	siejąc siejący, a, e.

Czas teraźniejszy.

Licz.	poj.	1.	wiążę	(вю͡ᴴ-жэᴴ)	plączę	(плᵇоᴴ-чэᴴ)	sieję	(сѣ-ю͡ᴴ)
»	»	2.	wiążesz	(вю͡ᴴ-жэш)	plączesz	(плᵇоᴴ-чэш)	siejesz	(сѣ-еш)
»	»	3.	wiąże	(вю͡ᴴ-жэ)	plącze	(плᵇоᴴ-чэ)	sieje	(сѣ-е)
licz.	mn.	1.	wiążemy	(вю͡ᴴ-жэ-мы)	plączemy	(плᵇоᴴ-чэ-мы)	siejemy	(сѣ-е-мы)
»	»	2.	wiążecie	(вю͡ᴴ-жэ-т͡ѣ)	plączecie	(плᵇоᴴ-чэ-т͡ѣ)	siejecie	(сѣ-е-т͡ѣ)
»	»	3.	wiążą	(вю͡ᴴ-жоᴴ)	plączą	(плᵇоᴴ-чоᴴ)	sieją	(сѣ-ю͡ᴴ).

Tryb rozkazujący.

Licz.	poj.	2.	wiąż	(вю͡ᴴш)	plącz	(плᵇоᴴч)	siej	(сѣй)
»	»	3.	niech wiąże		niech plącze		niech sieje	
licz.	mn.	1.	wiążmy	(вю͡ᴴж-мы)	plączmy	(плᵇонч-мы)	siejmy	(сѣй-мы)
»	»	2.	wiążcie	(вю͡ᴴж-т͡ѣ)	plączcie	(плᵇонч-т͡ѣ)	siejcie	(сѣй-т͡ѣ)
»	»	3.	niech wiążą		niech plączą		niech sieją.	

Замѣтки объ отдѣльныхъ глаголахъ.

Въ формахъ, принадлежащихъ къ основѣ настоящ. врем. (osnowa teraźniejszości, твердая согласная: **s**, **z**, **k**, **g**, **p**, **b**, **m** всегда переходятъ въ соотвѣтственную смягченную **sz**, **ż**, **cz**, **ź**, **p'**, **b'**, **m'** **). Причиной этого перехода является суффиксъ *je*, характеризующій osnowę teraźniejszości этого спряженія.

---

*) Буквы въ скобкахъ обозначаютъ приставки, безъ которыхъ эти глаголы не употребляются.

**) Запятая надъ буквами p', b', m' указываетъ, что букву эту надо смягчить, т. е. поставить послѣ ней букву і передъ слѣдующей гласной.

Такимъ путемъ изъ корней: czes—. kaz—, płak—, strug—, łap—, ryb—, kłam—, образовались osnowy teraźniejszości: czesze, każe, płacze, struże, łapie, rąbie, kłamie.

Въ глаголахъ dept-ać, kłopot-ać (хлопотать), pląt-ać и т. п. послѣдняя согласная *t* osnowy słownej въ соединеніи съ суффиксомъ *je* перешла сначала въ *c*, откуда произошли древнія формы: depcę, depcesz, depce, depcemy, depcecie, depcą и т. д. Но со временемъ формы эти измѣнились и *c* перешло въ *cz*, такъ что теперь имѣемъ: depczę, depczesz, ... kłopoczę, kłopoczesz, kłopocze, ... plączę, druzgoczę; belkocze, szczebiocze (щебетаетъ)...

---

[283] Къ этой же группѣ принадлежатъ глаголы:

	bezokolicznik			*cz. teraźn.*
chwiać	(хвi͡ат̑ь)	колебать	chwieję	(хвѣ′-i͡э̑н)
dziać	(д͡зi͡ат̑ь)	дѣлать	dzieję	(д͡зѣ′-i͡э̑н)
grzać	(гжат̑ь)	грѣть	grzeję	(гжэ′-i͡е̑н)
lać	(льат̑ь)	лить	leję	(льэ′-i͡э̑н)
piać	(пi͡ат̑ь)	пѣть (о пѣтухѣ)	pieję	(пѣ′-i͡э̑н)
siać	(сi͡ат̑ь)	сѣять	sieję	(сѣ′-i͡э̑н)
śmiać się	(сьмi͡ат̑ь сi͡э̑н)	смѣяться	śmieję się	(сьмѣ′-i͡э̑н сi͡э̑н)
wiać	(вi͡ат̑ь)	вѣять	wieję	(вѣ′-i͡э̑н)
bajać	(ба′-ят̑ь)	болтать	baję	(ба′-i͡э̑н)
kajać się	(ка′-ят̑ь сi͡э̑н)	каяться	kaję się	(ка′-i͡э̑н сi͡э̑н)
krajać	(кра′-ят̑ь)	рѣзать	kraję	(кра′-i͡э̑н)
łajać	(ла′-ят̑ь)	лаять	łaję	(ла′-i͡э̑н)
tajać	(та′-ят̑ь)	таять	taję	(та′-i͡э̑н)

Образецъ спряженія этихъ глаголовъ приведенъ выше (см. спряженіе глагола *siać*).

1. Глаголъ *dziać* спрягается правильно: dzieję, dziejesz, ... dzieją; эти формы употребляются только въ глаголахъ составныхъ: odziać (одѣть), podziać (дѣть). Кромѣ того часто употребляются возвратныя формы этого глагола: *dziać się*, dzieje się (дѣлается, творится), działo się.

2. Глаголъ *lać* спрягается правильно по вышеприведенному образцу. Раньше былъ въ употребленіи глаголъ *lić* отъ корня *li*, отъ этого глагола осталась только одна форма—imiesłów bierny: *lity*, употребляемый какъ прилагательное.

3. Глаголъ *piać* имѣетъ cz. teraźn.: pieję, piejesz, pieje ... и сложныя формы: zapiać, zapieję ..., въ нынѣшнее время употребляется только тогда, когда идетъ рѣчь о пѣніи пѣтуха. На старопольскомъ языкѣ этотъ глаголъ имѣлъ болѣе обширное значеніе.

---

[284] Къ третьему спряженію принадлежатъ также глаголы: kłuć (колоть), kłuję и pruć (пороть), pruję. Правописаніе этихъ глаголовъ прежде было такое: kłóć, próć; а ихъ спряженіе слѣдующее:

Cz. teraźn.: kolę, kolesz, kole, kolemy ..., и porzę, porzesz, porze, porzemy ..., *Bezokolicznik*: kłóć, próć. *Imiesłowy*: kłół, prół; kłówszy, prówszy; kłóty, próty.

Изъ прежняго измѣненія остались только формы, образовавшіяся изъ osnowy teraźniejszości: kolę, kolesz ..., kol ..., koląc. Формы, образовавшіяся изъ osnowy bezokolicznika по своему выговору напоминали аналогичныя имъ: kuć (ковать), kuł, kuty,—*cz. teraźn.*: kuję, kujesz... Эта аналогія дала поводъ къ образованію такихъ формъ: kłuję, kłujesz, ... pruję, prujesz ...; kłuj, pruj; kłując, prując и къ замѣнѣ въ правописаніи *ó* на *u*.

Такимъ образомъ получились въ польскомъ языкѣ двѣ параллельныя формы: одна — болѣе древняя, другая — болѣе новая, по образцу глаголовъ 1-й группы III спряженія. Сопоставимъ ихъ вмѣстѣ:

Czas teraźniejszy.

Licz. poj.	1.	kolę	kłuję	porzę	pruję
» »	2.	kolesz	kłujesz	porzesz	prujesz
» »	3.	kole	kłuje	porze	pruje
licz. mn.	1.	kolemy	kłujemy	porzemy	prujemy
» »	2.	kolecie	kłujecie	porzecie	prujecie
» »	3.	kolą	kłują	porzą	prują
Tr. rozkaz.:		kol	kłuj	porz	pruj
Im. współcz.:		koląc	kłując	porząc	prują

Въ osnowie bezokolicznika употребляются теперь болѣе новыя формы:

Bezokolicznik	kłuć	pruć
Im. przeszły	kłuł, a, o	pruł, a, o
Im. zaprzeszły	(u)kłuwszy	(roz)pruwszy
Im. bierny	kłuty, a, e	pruty, a, e.

---

[285] Глаголы **mielę** (мѣ′-л^{ь}э^{н}) отъ молоть, **pielę** (пѣ′-л^{ь}э^{н}) отъ полоть частью принадлежатъ къ 3-му спряженію; а именно: въ

czas teraźniejszy:	1.	mielę	mielemy	pielę	pielemy
	2.	mielesz	mielecie	pielesz	pielecie
	3.	miele	mielą	piele	pielą
tryb rozkazujący:	1.	—	mielmy	—	pielmy
	2.	miel	mielcie	piel	pielcie
imiesł. współczesny:		mieląc —		pieląc —	
		mielący, a, e		pielący, a, e.	

Остальныя формы *неправильны*, такъ какъ образовались изъ нѣсколькихъ osnów bezokolicznika; а именно:

bezokolicznik имѣетъ основу съ суффиксомъ **e**: mle-ć, ple-ć;
Im. przesły: mełł, mełła, mełł; pełł, pełła, pełło.
Im. zaprzeszły: mełszy, pełszy.
Im. bierny: mielony, pielony.

---

[286] Третья группа III спряженія

заключаетъ глоголы, которыхъ osnowa bezokolicznika образовалась изъ корня при помощи суффикса **ie**; напр.:

bol-e-ć	(страдать)	bole-je-sz
siwie-ć	(сѣдѣть)	siwie-je-sz
dnie ć	(свѣтать)	dnie-je-sz
zielenie-ć	(зеленѣть)	zielenie-je-sz,

starzeć się (старѣть), istnieć (существовать), niszczeć (портиться), butwieć (гнить), topnieć (таять), kamienieć (каменѣть), czerwienieć (краснѣть), oniemieć (нѣмѣть), ubożeć (бѣднѣть).

Образецъ спряженія.

Bezokolicznik:	boleć	starzeć się
Im. przeszły:	bolał	(po)starzał się
Im. zaprzeszły:	(prze)bolawszy	(po)starzawszy się
Im. bierny:	(нѣтъ)	(нѣтъ)
Im. współczesny:	bolejąc bolejący, a, e	starzejąc się starzejący, a, e się.

Czas teraźniejszy.

Licz. poj. 1.	bolejȩ	starzejȩ się
» » 2.	bolejesz	starzejesz się
» » 3.	boleje	starzeje się
licz. mn. 1.	bolejemy	starzejemy się
» » 2.	bolejecie	starzejecie się
» » 3.	bolejȧ	starzejȧ się

Tryb rozkazujący.

Licz. poj. 2.	boleje	starzej się
» » 3.	niech boleje	niech się starzeje
licz. mn. 1.	bolejmy	starzejmy się
» » 2.	bolejcie	starzejcie się
» » 3.	niech bolejȧ	niech się starzejȧ.

1. Глаголы этой группы суть непереходящіе (*nieprzechodnie*), вслѣдствіе чего не имѣютъ imiesłowu *biernego*. Въ im. przeszły суффиксъ *e* переходитъ въ *a*: siwieć—siwiał, boleć—bolał, zgłodnieć—zgłodniał. Эти imiesłowy въ опредѣленной формѣ приняли уже значеніе прилагательныхъ; какъ-то: zbolały, schorzały (изнуренный болѣзнью), omdlały (упавшій въ обморокъ), ociężały, ociemniały (слѣпой), skamieniały (окаменѣлый), zgłodniały (голодный), zagorzały, spróchniały (истлѣвшій), struchlały (испугавшійся), zrozumiały (понятный), dojrzały (зрѣлый).

2. Къ этой группѣ принадлежатъ также глаголы: **śmieć** (смѣть)—śmiem, **umieć** (умѣть)—umiem, **chcieć** (хотѣть)—chcę. Эти глаголы слѣдуетъ считать неправильными.

а) *Śmieć*. Прежнія формы *cz. teraźn.* были правильны: śmieję, śmiejesz, śmieje ... Со временемъ эти формы замѣнились другими, аналогичными: wiem, wiesz..., а именно: śmiem, śmiesz, śmie, śmiemy, śmiecie, въ 3 os. осталась прежняя форма śmieją; *tr. rozkaz.*: śmiej, śmiejmy, śmiejcie (образ. правильно); *im. współczesny* śmiejąc. Формы, принадлежащія do osnowy bezokolicznika *śmie* суть: *bezokol.* śmieć; *im. przeszły* śmiał, ła, ło; *im. zaprzeszły* śmiawszy, *im. bierny* śmian, na, no. (Употребляется только средній родъ: śmiano).

б) *Umieć* спрягается теперь совершенно такъ, какъ śmieć.

в) *Chcieć* имѣетъ въ *cz. teraźn.*: chcę, chcesz, chce, chcemy, chcecie, chcą; *tr. rozkaz.*: chciej, chciejmy, chciejcie; *im. współczesny:* chcąc, chcący; *im. przeszły* chciał, *zaprzeszły* chciawszy; *im. bierny:* chcian, chciany. Послѣдняя форма употребляется только въ неопредѣленномъ выраженіи *chciano* (хотѣли).

---

[287] Четвертая группа III спряженія

обнимаетъ глаголы, въ которыхъ *osnowa słowna* образована изъ корня при помощи суффикса **u**, напр. kup-u, откуда *osnowa teraźniejszosci* будетъ kupu-je, — а *osnowa bezokolicznika* образовалась отъ того же корня помощью суффикса **owa**; напр. kup-owa-ć (покупать)—kupu-je; pan-owa-ć (царствовать)—panu-je sz; król-owa-ć (царствовать)—królu-je-sz; biedować (терпѣть нужду), pracować (работать), żałować (жалѣть), budować (строить), gotować (стряпать), postępować (поступать), pilnować (сторожить), przyjmować (принимать), rysować (рисовать), zajmować (занимать), znajdować (находить).

Образецъ спряженія.

Bezokolicznik:	bud-owa-ć	kup-owa-ć
Im. przeszły:	budował	kupował
Im. zaprzeszły:	(z)budowawszy	(z)kupowawszy
Im. bierny:	budowany	kupowany
Im. współczesny:	budując budujący, a, e	kupując kupujący, a, e.

Czas teraźniejszy.

Licz. poj.	1.	budu-ję	kupu-ję
» »	2.	budujesz	kupujesz
» »	3.	buduje	kupuje
licz. mn.	1.	budujemy	kupujemy
» »	2.	budujecie	kupujecie
» »	3.	budują	kupują

Tryb rozkazujący.

Licz. poj.	2.	budu-j	kupu-j
» »	3.	niech buduje	niech kupuje
licz. mn.	1.	budujmy	kupujmy
» »	2.	budujcie	kupujcie
» »	3.	niech budują	niech kupują.

Отдѣльныя замѣчанія.

1. Много глаголовъ, которые въ прежнія времена имѣли суффиксъ bezokolicznika *owa*, какъ: rozkazować, opatrować, popisować ... со временемъ измѣнили этотъ суффиксъ **owa** на **ywa** подъ вліяніемъ глаголовъ bywać (бывать), umywać (умывать) и т. п., имѣющихъ многократное значеніе и принадлежащихъ къ V спряженію. Такъ что образовались слѣдующіе глаголы, измѣняющіеся точно по образцу глаг. 4-й гр. III спр.:

rozkazywać	(повелѣвать)	odpisywać	(отвѣчать на письма)
pokazywać	(показывать)	rozpatrywać	(разсматривать)
opatrywać	(осматривать)	oblizywać	(облизывать)
popisywać	(. . .)	obiecywać	(обѣщать)
oskubywać	(ощипывать)	wysypywać	(высыпывать)
dowiadywać się	(освѣдомляться) (узнавать).	obłamywać	(обламывать)

2. По образцу вышеприведенныхъ глаголовъ получился рядъ новыхъ многократныхъ глаголовъ, такъ же измѣняющихся:

przesiadywać	(засиживаться)	wylatywać	(вылетать)
wykopywać	(выкапывать)	wyrąbywać	(вырубать)
przywiązywać	(привязывать)	wyśpiewywać	(распѣвать)
obgadywać	(сплетничать)	powstrzymywać	(воздерживать)
przewidywać	(предусматривать)	przygotowywać	(приготовлять).

3. Нѣкоторые глаголы V спряженія, оканчивающіеся на *awać*, также измѣняютъ **awa** на **ywa** и спрягаются по III-му спряженію; напр. oczekiwać (ожидать)—oczekuję, przemieszkiwać (жить), zatrzymywać (задерживать), oszukiwać (обманывать) и друг.

Есть также глаголы на **ywać**, которые въ cz. teraźn. спрягаются двоякимъ образомъ: по V и III спряж.; напр.

zachowywać (прятать): zachowywam — zachowuję
przyorywać (запахать): przyorywam — przyoruję
wyśpiewywać (распѣвать): wyśpiewywam -wyśpiewuję.

4. Къ 4-й группѣ принадлежатъ также глаголы: **knować** (затѣвать), **kować** (ковать), **psować** (портить), **snować** (сновать), которые можно разсматривать какъ многократныя формы глаголовъ: knuć, kuć, psuć, snuć, принадлежащихъ къ 1-й группѣ.

[288] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16). [41].

Къ 21 и 22 уроку.

szwagierek (шва-гѣ′-рэк) шуринъ. *rz.*
galanta (ва-родн. выр.) (га-лᵇа′н-та) хорошенькая, на славу. *przym.*
osoba *rz.* (о-со′-ба) лицо, человѣкъ.
osobisty (о-со-бі′-сты) личный. *przym.*
osobiście (о-со-бі′-сᵇтѣ) лично. *przys.*
taksował *im. prz.* *) (так-со′-вал) цѣнилъ, оцѣнялъ.
taksować *sł.* (так-со′-ваѣᵇ) цѣнить, оцѣнять.
łoskot *rz.* (ло′-скот) шумъ, трескъ.
zwrócić *sł.* (звру′-цѣᵇ) возвратить.
zwrócić uwagę привлечь вниманіе;
bowiem (бо-вѣм) такъ, потому что.
poręcz *rz.* (по′-рэⁿч) перила.
zadarty *im. b.* (за-да′р-ты) вздернутый.
zadzierać *sł.* (за-дзѣ′-раѣᵇ) задирать.
zadrzeć *sł.* (за′-джэѣᵇ) задрать.
daszek *rz.* (да′-шэк) козырекъ (фуражки). крышка.
dach *rz.* (дах) крыша.
żóraw *rz.* (жу′-рав) журавль.
powstać z klęczek встать съ колѣнъ.
spódnica (спу-дні′-ца) юбка.
spostrzegł (спо-стжэгл) замѣтилъ. *im. prz.*
spostrzedz *sł.* (спо′-стжэц) замѣтить.
nieborak *rz.* (нѣ-бо′-рак) бѣдняга, рохля.
kwapi się (ква′-пі сі̃ᵉⁿ) торопится.
kwapić się *sł.* (ква′-піѣᵇ сі̃ᵉⁿ) торопиться.
zaczepiać *sł.* (за-чэ′-пі̃аѣᵇ) зацѣплять; привязываться.
zaczepka *rz.* (за-чэ′п-ка) придирка.
malowanka *rz.* (ма-лᵇо-ва′н-ка) крашеная юбка; подолъ.
uginać *sł.* (у-гі′-наѣᵇ) нагибать.
uginać się *sł.* (— сі̃ᵉⁿ) гнуться; подтыкаться.
wyciągnąć *sł.* (вы-цю̃ᵉⁿ′-гноⁿѣᵇ) вытащить.
wyciągnąć rękę протянуть руку.
paciorki (па-ѣю̃р-кі) бусы.
niewiasta *rz.* (нѣ-вя̃-ста) женщина, жена.
machnęła (ма-хнэᵉⁿ′-ла) махнула, замахала.
machnąć *sł.* (ма′х-ноⁿѣᵇ) взмахнуть, замахать.
energicznie (э-нэр-гі′-чнѣ) энергично. *przysł.*
energia *rz.* (э-нэ′р-гі̃а) энергія.
energiczny, a, e *przym.* (э-нэр-гі′-чны) энергическій, ая, ое.
objął (о′бъ-ю̃ᵉⁿл) обнялъ.
objąć *sł.* (о′бъ-ю̃ᵉⁿѣᵇ) обнять.
wrzasnąć *sł.* (вжа′-сноⁿѣᵇ) взвизгнуть.
wrzeszczeć *sł.* (вжэ′-щѣᵇ) кричать.
wrzask *rz.* (вжаск) крикъ.
wrzaskliwy *przym.* (вжаск-лі′-вы) крикунъ.
obrazić się *sł.* (о-бра′-зіѣᵇ сі̃ᵉⁿ) оскорбиться.
obrażać się *sł.* (о-бра′-жаѣᵇ сі̃ᵉⁿ) оскорбляться.
obraza *rz.* (обра′-за) оскорбленіе.

*) *im. prz.* — обозначаетъ: imiesłów przeszły. *im. b.* — imiesłów bierny.

obraźliwy *przym.*	(о-бра-зьльі′-вы)	оскорбительный.
manewr *rz.*	(ма′-нэвр)	маневръ.
spiąć się *sł.*	(спо̑нт̑ь сю̑н)	встать на дыбы (о лошади).
spiąć *sł.*	(спо̑нт̑ь)	застегнуть. приколоть.
pięta *rz.*	(пі̑э̑н′-та)	пятка.
w stronę		по направленію къ.
panicz *rz.*	(па′-ніч)	барчукъ.
oburącz *przysł.*	(о-бу′-ронч)	обѣими руками.
rumak *rz.*	(ру′мак)	конь.
spadek *rz.*	(спа′-дэк)	покатость.
spadać *sł.*	(спа′-дат̑ь)	падать, катиться.
upadek *rz.*	(у-па′-дэк)	паденіе.
zwrócony *im. b.*	(звру-цо′-ны)	обращенный.
zwrócić się *sł.*	(звру′-ціт̑ь сі̑э̑н)	обратиться.
stracić *sł.*	(стра′-ціт̑ь)	потерять; лишиться.
stracić z oczu		потерять изъ виду.
opadać *sł.*	(о-па′-дат̑ь)	опадать; опускатъся.
opaść *sł.*	(о′-пасьт̑ь)	опасть; опуститься.
wlokły się	(вльо′к-лы сі̑э̑н)	волочились.
wlec się *sł.*	(вльэц сі̑э̑н)	волочиться.
zmęczenie *rz.*	(змэн-чэ′-нѣ)	усталость.
zmęczyć się *sł.*	(змэн′-чыт̑ь сі̑э̑н)	устать.
zmęczony *przym.*	(змэн-чо′-ны)	усталый.
ciężyć *sł.*	(ці̑э̑н′-жыт̑ь)	тяготѣть, быть тяжелымъ.
ciężar *rz.*	(ці̑э̑н′-жар)	тяжесть.
ciężki *przym.*	(ці̑э̑н′ш-кі)	тяжелый.
niepewność *rz.*	(нѣ-пэ′-вносьт̑ь)	неувѣренность.
leżeć *sł.*	(льэ′-жэт̑ь)	лежать.
kłaść się *sł.*	(класьт̑ь сі̑э̑н)	ложиться.
ława *rz.*	(ла′-ва)	скамья.
wymyślał *sł.*	(вы-мы′-сьльал)	придумывалъ. ругался.
projekt *sł.*	(про′-ект)	проэктъ.
statek *rz.*	(ста′-тэк)	пароходъ; посуда, утварь.
zgrabność *rz.*	(згра′б-носьт̑ь)	ловкость.
zgrabny	(згра′б-ны)	ловкій.
żniwiarka *rz.*	(жні-ві̑а′р-ка)	жатвенная машина.
młocarnia *rz.*	(мло-ца′р-ні̑а)	молотилка.
ułoyć *sł.*	(у-л о-жыт̑ь)	порѣшить.
przejść *sł.*	(пшэйсьт̑ь)	перейти.
przejście *rz.*	(пшэ′й-сьт̑ѣ)	переходъ.
płodozmian	(пло-до′-змі̑ан)	многопольное хозяйство.
gwałt *rz.*	(гвалт)	насиліе.
gwałtem *przys.*	(гва′л-тэм)	насильно.
pędzić *sł.*	(пэн′-дзіт̑ь)	гнать.
napędzić *sł.*	(на —)	нагнать, заставить.
wykonanie *rz.*	(вы-ко-на′-нѣ)	исполненіе.
wykonać *sł.*	(вы-ко′-нат̑ь)	исполнить.
wykonywać *sł.*	(вы-ко-ны′-ват̑ь)	исполнять.
proboszcz *rz.*	(про′-бощ)	приходскій священникъ.
zesłać *sł.*	(зэ′-слат̑ь)	сослать, послать.
wydawać *sł.*	(вы-да′-ват̑ь)	отдавать, подавать.
dyspozycja *rz.*	(ды-спо-зы′-цъя)	приказаніе.
przemyślny *przym.*	(пшэ-мысьльны)	остроумный.
przemysł *rz.*	(пшэ′-мысл)	промыселъ, промышленность.
samodzielność *rz.*	(са-мо-дзѣ′льносьт̑ь)	самостоятельность.
wściekły *przym.*	(всьт̑ѣ′-клы)	бѣшеный.
wściekłość *rz.*	(всьт̑ѣ′-клосьт̑ь)	бѣшенство.
wściekać się *sł.*	(всьт̑ѣ′-кат̑ь сі̑э̑н)	бѣситься.

zaprzątać *sł.* (за-пшо^{нʼ}-таѣ^{ь}) занимать.
zaprzątnąć uwagę — поглотить вниманіе.
sprzątać *sł.* (спшо^{нʼ}-таѣ^{ь}) убирать.
wydzierżawić *sł.* (вы-дзѣр-жаʼ-віѣ^{ь}) арендовать.
dzierżawa *rz.* (дзѣр-жаʼ-ва) аренда.
dzierżawca (дзѣр-жаʼ-вца) арендаторъ.
ciarki *rz.* (цаʼр-ки) дрожь, мурашки.
plecy *rz.* (пл^{ь}эʼ-цы) спина.
spełni się *sł.* (спэл-ні сѣ^{н}) исполнится, осуществится.
zysk *rz.* (зыск) прибыль.
zyskać (зыʼ-скаѣ^{ь}) выиграть.
wyzyskać *sł.* (вы-зыʼ-скаѣ^{ь}) воспользоваться.
nawywozić *sł.* (на-вы-воʼ-зіѣ^{ь}) унавозить.
nawywozić ziemię — удобрить землю.
przybytek *rz.* (пшы-быʼ-тэк) приращеніе, прибыль; храмъ.
z pewnością (з пэв-ноʼ-сѣ^{ь}ѣо^{н}) навѣрно.
oddawna (од-дав-на) давно уже.
wełna *rz.* (вэʼл-на) шерсть.
porastać (по-ра-стаѣ^{ь}) отрастать.
kurz (куш) пыль.
potraw *rz.* (поʼ-трав) подросшій лугъ.
rzepak *rz.* (жэ-пак) рѣпейникъ.
burak *rz.* (буʼ-рак) свекловица.
ślaz na poty (с^{ь}л^{ь}аз) потогонная трава.
boleści (боʼ-л^{ь}э-с^{ь}ѣі) желудочныя боли.
ocet *rz.* (оʼ-цэт) уксусъ.
wikary (ві-ка-ры) викарій.
fabrykować *sł.* (фа-бры-коʼ-ваѣ^{ь}) выдѣлывать.
fabryka *rz.* (фа-бры-ʼка) фабрика, заводъ.
nawoływanie *rz.* (на-во-лы-ваʼ-нѣ) ауканіе.
dochodziły (до-хо-дзі-лы) доходили; поспѣвали.
nazajutrz *przys.* (на-заʼ-ютш) на слѣдующій день.
wziął się (взѣо^{н}л сѣ^{н}) принялся.
żąć *sł.* (жо^{н}ѣ^{ь}) косить, жать.
zżęcie *rz.* (зжэ^{нʼ}-ѣь) косьба.
raz (раз) разъ, во-первыхъ.
sylwetka *rz.* (сыл^{ь}-вэʼт-ка) силуэтъ.
tyka *rz.* (тыʼ-ка) вѣтка.
pomiar *rz.* (поʼ-мѣар) съемка.
iść sporo — спориться.
wyraźny (вы-раʼз^{ь}-ны) отчетливый.
pojawienie *rz.* (по-яʼ-вѣ-нѣ) появленіе.
pojawić się *sł.* (по-яʼ-віѣ^{ь} сѣ^{н}) появиться, явиться.
zjawić się *sł.* (зъяʼ-віѣ^{ь} сѣ^{н}) появиться, явиться.
zaciekawiło (за-цѣ-каʼ-ві-ло) интересовало.
sierp *rz.* (сѣрп) серпъ.
bonować *sł.* (бо-ноʼ-ваѣ^{ь}) таскаться.
spenetrować (спэ-нэ-тро-ваѣ^{ь}) выслѣдить.
cwałem (цваʼ-лэм) галопомъ.
przysł.
pacierz *rz.* (паʼ-ѣѣш) молитва.
miernik *rz.* (мѣʼр-нік) землемѣръ.
łańcuch *rz.* (лаʼн^{ь}-цух) цѣпь.

[289] 3. Бесѣда.

(Упр. 17—19). [42].

1. Что говорило Слимаку солнце и какъ оно представляло ему для сравненія прошлое и настоящее его хозяйства?

2. Какъ упрекала Слимака земля и въ чемъ?

3. Czem groził wiatr chłopu?

4. Co myślał Ślimak o swem gospodarstwie?

5. Kto wymyślał (ругалъ) i szydził (насмѣхался) ze Ślimaka i w jaki sposób?

6. Jak się żalił chłop na te wymyślania?

7. Kogo zobaczył Ślimak, oglądając się po okolicy (окрестность); co robiła każda z widzianych osób (... каждое изъ видѣнныхъ лицъ)?

8. Co pomyślał Ślimak o swym Staśku?

9. Какіе были размышленія Слимака при работѣ?

10. Co zobaczył Ślimak w tumanie pyłu na gościńcu?

11. Jaka to była jazda?

12. Co rozmyślał Ślimak, patrząc na tę jazdę?

13. Jak wyglądał jeździec? (подробное описаніе его наружности).

14. Описать самую ѣзду.

NB. Теперь уже трудно разбить весь текстъ на отдѣльныя предложенія, которыя служили бы отвѣтомъ на какой-нибудь вопросъ. Отвѣты на предложенные выше вопросы представляютъ изъ себя маленькіе разсказы.

Обращаемъ вниманіе учащихся на это обстоятельство. Конечно разсказы эти не должны быть дословные; они должны быть по возможности краткими и передавать суть текста. Если заниматься будутъ два человѣка, то удобнѣе всего устроиться такъ, что попеременно одинъ будетъ спрашивать, а другой будетъ ему отвѣчать. Если самому заниматься, то разсказывать надо непремѣнно вслухъ.

---

[290] II. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46]

Начиная съ этого выпуска вмѣсто прежнихъ разговоровъ мы дадимъ польскую пьесу подъ заглавіемъ Bzy kwitną, составленную Сигизмундомъ Пржибыльскимъ.

Въ началѣ этого отдѣла будемъ помѣщать слова, относящіяся къ той части текста, которая будетъ приведена въ томъ же выпускѣ, а затѣмъ послѣдуетъ самъ текстъ. Сначала надо заучить слова, а потомъ ужъ приступить къ чтенію и переводу текста.

Слова.

bez	(бэз)	сирень.
komedya	(ко-мэ′-дья)	комедія.
akt	(акт)	дѣйствіе.
scena	(сцэ′-на)	сцена, явленіе.
meble	(мэ′-блъэ)	мебель.
umeblować	(у-мэ-блъо′-ваѣъ)	снабдить мебелью, меблировать.
tył	(тыл)	задъ.
tylny	(ты′лъ-ны)	задній.
dekoracya	(дэ-ко-ра′-цъя)	декорація.
maszyna do szycia		швейная машина.
wyścielać	(вы-съѣ′ѣь-лаѣъ)	выстилать.
krzesło wyścielane		плетеный стулъ.
fotel	(фо′-тэлъ)	кресло.
płótno	(плу′тно)	полотно.
komoda	(ко-мо′-да)	комодъ.
Matka Boska		Пресвятая Богородица.
zmierzch	(змѣнх)	сумерки.
po chwili		спустя нѣкоторое время.
czesać, uczesać	(че′-саѣъ)	причесывать.
siwy	(сі′-вы)	сѣдой.
ubrać się	(у′-браѣъ сі͡эн)	одѣться.
medyk	(мэ′-дык)	медикъ.
medycyna	(мэ-ды-цы′-на)	медицина.
tenor	(тэ′-норъ)	теноръ.
starczyć, wystarcza	(ста′р-чыѣъ, вы —)	хватаетъ, хватитъ.
to mi wystarcza		этого съ меня довольно.
gawędzić	(га-вэн′-дзі͡ѣъ)	болтать.
gawęda pogawędka	(га-вэн′-да) (по-га-вэн′д-ка)	дружескій разговоръ.
ściemniać się	(съ-ѣь′м-ні͡аѣъ сі͡эн)	смеркаться.
więc	(ві͡энц)	поэтому.
obrzydliwy	(о-бжы-длъі′вы)	противный.
zajrzeć	(за′й-жэѣъ)	заглянуть.
uśmiech	(у′-съмѣх)	улыбка.
cierpieć	(ѣь′р-пѣѣъ)	терпѣть, выносить.
turkot	(ту′р-кот)	шумъ.
wolć	(во-лъэѣъ)	предпочитать.
przeczyć	(пшэ′-чыѣъ)	отрицать.
przód sceny		авансцена.
karmicielka	(кар-мі-ѣьлъ′-ка)	кормилица.

karmić (ка′р-мить) кормить.
klejnot (кл'э′й-нот) драгоцѣнная вещь.
próżnować (пру-жно′-вать) вести праздную жизнь, ничего не дѣлать.

BZY KWITNĄ.

Komedya w 1 akcie

przez

Zygmunta Przybylskiego.

Osoby:

Marya, wdowa lat 46.
Helena, jej córka.
Józef.

Scena przedstawia pokoik skromnie umeblowany. — Wejście główne z prawej strony. — Po lewej drugie drzwi, w tylnej dekoracyi duże okno, zkąd widok na ogród.—Na przodzie sceny maszyna do szycia, obok krzesło wyścielane i stolik, na którym leżą kawałki białego płótna. — Po drugiej stronie fotel stary, obok krzesło i stolik.—Przy ścianie na pierwszym planie stara komoda, nad nią wisi duży obraz Matki Boskiej, przed którym się pali lampka.— Na komodze stoi fotografia młodej dziewczyny. — Na ścianach obrazy. — Zmierzch. — Po chwili księżyc oświeca całą scenę.

Scena pierwsza.

(Za sceną słychać śpiew Józefa. Marya stoi przy oknie, włosy całkiem siwe, gładko uczesana; ubrana czarno, skromnie).

Marya (*po śpiewie mówi przez okno*). Dobry wieczór, sąsiedzie!

Józef (*za sceną*). Dobry wieczór pani. Nie wiedziałem, że pani jest przy oknie.

Marya. Słuchałam twego śpiewu.-Masz pan ładny głos, nie jak medyk, ale jak tenor.

Józef. Di forza, czy di gracia?

Marya. O, na tem nie znam się wcale. Podoba mi się twój głos i to mi wystarcza. Jeżeli nie masz nic lepszego do roboty, to przyjdź do mnie na górę. Pogawędzimy. Już się ściemniło, mogę więc sobie pozwolić na krótki wypoczynek.

Józef. A nie wypędzi mnie pani, jeżeli zechcę dłużej pozostać?

Marya. Tak długo, dopóki księżyc nie zajrzy nam w oczy.

Józef. Bo wtedy, jak zwykle, pani zapali lampę i, dalejże do roboty przy tej obrzydliwej maszynie.

Marya (*z uśmiechem*). Cóż ci winna moja maszyna?

Józef. Nie cierpię jej, nie znoszę jej turkotu, nienawidzę za to, że pani psujesz sobie przy niej oczy.

Marya. Wolałbyś, abym siedziała przez cały dzień z założonemi rękami, prawda!

Józef. Nie przeczę, że wolałbym. Idę na górę.

Marya (*zbliża się na przód sceny, idzie do maszyny, składa płótno*). Ciebie nienawidzieć, moja ty karmicielko. A cóż ja bym bez ciebie robiła, ty drogocenny klejnocie w całym moim domu. Jutro i tak obydwie będziemy próżnować, bo święto. Dziś czeka nas jeszcze długa praca...

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23) [42]

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [46]

Дозв. цензурою Спб. 13 Марта 1902 г. «Центральная» Типо-Лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд. 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

II-й ВЫПУСКЪ | ОТДѢЛЫ [291—303]

Treść gramatyki: Konjugacya IV [295]. — Первая группа IV спряж. [296].— Вторая группа [297].—Konjugacya V [299].

УРОКЪ 21 и 22.

[291] (Упражн. 1—4). **A. Текстъ.** [28]

1 Ehej! musi to szwagierek dziedzica, ten co miał przyjechać z Warszawy—zawołał sam do siebie rozweselony Ślimak.—Żonkę wybrał se nasz pan galantą i nawet długo za nią nie jeździł; ale za takim szwagrem to musiał dużo świata obiecieć... W naszych stronach prędzejby spotkał niedźwiedzia, niż osobę, co tak siedzi na koniu. Toż on głupszy od pastucha, choć pański szwagier... Ale zawsze pański szwagier!...] Gdy Ślimak w ten sposób taksował przyjaciela ludu, **2** i **3**, jeździec dostał się na most. Łoskot kijanki zwrócił jego uwagę; skręcił bowiem konia do poręczy i z wysokości siodła wytknął głowę nad wodę. Cieniutki tułów i zadarty daszek dżokiejki robił go podobnym do żórawia. — Czego on tam chce? — pomyślał chłop. Panicz, widać, zapytał o coś kobietę, bo powstała z klęczek i podniosła głowę do góry. Jej spódnica była wysoko podwinięta, i Ślimak teraz dopiero spostrzegł, jakie ta niewiasta ma białe i piękne kolana. Aż go zimno przeszło.—Czego on u paralusza chce od mojej baby? — powtarzał Ślimak.—Siedzi to na koniu jak nieborak, a kwapi się zaczepiać kobiety. Mogłaby i moja, co prawda, opuścić trochę malowanki, nie zaś uginać się tak brzydko. Zawszeć to pański szwagier. — Pański szwagier zjechał z mostu, z niemałym trudem skierował konia do wody i stanął tuż obok Ślimakowej. Chłop już nie mruczał, tylko przypatrywał się im coraz pilniej. Kolana żony wydawały mu się jeszcze bielsze. Wtem stała się rzecz dziwna. Panicz wyciągnął rękę jakby do paciorków na szyi Ślimakowej-niewiasty, ona zaś machnęła kijanką tak energicznie, że spłoszony koń wyskoczył z wody na gościniec, a jeździec kolanami objął go za szyję. — Co ty robisz, Jagna! — wrzasnął Ślimak. — Przecież to pański szwagier, ty głupia...] Ale krzyk jego nie doleciał do Jagny, a panicz wcale

się nie obraził za manewr z kijanką. 4 Przesłał ręką pocałunek Ślimakowej i poprawiszy się w strzemionach, spiął konia piętami. Mądry zwierz odgadł jego zamiar. Łeb wyrzucił w górę i ostrym kłusem ruszył w stronę chaty Ślimaków. Lecz szczęście znowu nie dopisało paniczowi: noga wysunęła mu się ze strzemienia, więc oburącz chwycił rumaka za grzywę i na całe gardło począł wołać: tpru!... stój ty, dyable!...] Tymczasem Ślimak zjechał ze szczytu wzgórza i począł bronować jego spadek zwrócony do Białki. Nad rzeką zobaczył Staśka, ale za to stracił z oczu swoją zagrodę. 5 Ręce opadały mu, nogi ledwie wlokły się ze zmęczenia, ale najbardziej ciężyła mu niepewność, jaką miał w duszy, że on nigdy dobrze nie odpocznie. Skończył swoją robotę, musi iść do miasteczka, bo i z czegóż by żył?—Żeby też człowiek mógł się kiedy dobrze wyleżeć! — pomyślał.—Ba! żebym miał więcej gruntu, albo choć jeszcze jedną krowinę i tę łąkę, tobym leżał... Przyszło mu na myśl, ile on razy, układłszy się na ławie, zamiast spać, wymyślał różne projekty i opowiadał o nich żonie? Ile razy mówił, jako musi zaprowadzić sześć pól i siać koniczynę? A ile razy chwalił się, jak to mu ludzie radzą, żeby zimą robił wozy i gospodarskie statki, do czego miał tyle zgrabności?... wreszcie nie onże sam wzdychał do trzeciej krowy, nie on chciał brać łąkę w arendę?.. Żona słuchała tego cierpliwie, słuchała rok, dwa, trzy lata, aż nareszcie dzisiaj— każe mu kupić bydlę i wynająć łąkę zaraz, natychmiast. Jezu miłosierny, jaka to twarda kobieta! Ona jeszcze napędzi go kiedy do siania koniczyny, albo do robienia wozów...] 6 Dziwny był chłop ten Ślimak. Na wszystkiem się rozumiał, nawet na żniwiarce; wszystko zrobił, nawet naprawił młocarnię we dworze; wszystko sobie w głowie ułożył, nawet przejście do płodozmianu na swoich gruntach, ale niczego sam nie ośmielił się wykonać; dopóki go kto gwałtem nie napędził. Jego duszy brakło tej cienkiej nitki, co łączy projekt z wykonaniem, ale za to istniał bardzo gruby nerw posłuszeństwa. Dziedzic, proboszcz, wójt, żona—wszyscy oni zesłani byli od Boga poto, ażeby Ślimakowi wydawać dyspozycye, których sam sobie wydać nie umiał. Był on rozsądny i nawet przemyślny, ale samodzielności bał się gorzej niż psa wściekłego. Miał nawet przysłowie, że: «chłopska rzecz—robić, a pańska—bawić się i rozkazywać innym».] 7 Ślimak skończył robotę i zawrócił konie do domu. O Niemcach już zapomniał, całą bowiem uwagę zaprzątnęła mu krowa i łąką. A gdyby też na, dę jedną kupić, a drugą wydzierżawić?... Ciarki przeszły mu po plecach na myśl, że może spełni się to, o czem od tylu lat medytował. Jeszcze jedna krowa i dwa morgi łąk, toż to ze trzydzieści rubli zysku na rok. Możnaby ziemię lepiej nawywozić, zboża więcej sprzedawać, a na zimę sprowadzić dziada do domu, ażeby chłopaków czytać uczył... A coby powiedzieli inni gospodarze na taki przybytek? Z pewnością ustępowaliby mu więcej miejsca w kościele i w karczmie niż dzisiaj. A jakby to można odpoczywać sobie przy takim majątku?... Ach, odpoczywać. Ślimak nie znał głodu, ani chłodu, w domu wszystko mu się wiodło, miał przyjaźń ludzką i sporo gotówki i byłby zupełnie szczęśliwy, gdyby go tak nie bolały kości z pracy, gdyby mógł wyleżeć się i wysiedzieć, ile dusza zapragnie].

V.

8 Był lipiec. Dziedzic z dziedziczką oddawna wyjechali za granicę; we wsi o nich zapomniano i nawet nowa wełna zaczęła porastać na ostrzyżonych owcach. Słońce tak grzało, że chmury uciekły z nieba gdzieś do lasów, a ziemia zasłaniała się od gorąca czem mogła: na gościńcach kurzem, na łąkach potrawem, na polach gęstym urodzajem. Dla ludzi

był to początek największej pracy. We dworze już skosili koniczynę i rzepik, przy chatach gospodynie i dziewuchy obsypywały buraki i kartofle, a stare kobiety zbierały ślaz na poty, kwiat lipowy na gorączkę i włosy Panny Maryi na boleści. Proboszcz z wikarym całymi dniami śledzili i chwytali pszczelne roje, a Szmul karczmarz fabrykował ocet. W lesie rozlegały się nawoływania dzieci zbierających jagody.] Tymczasem dochodziły zboża i Ślimak, nazajutrz po Matce Boskiej Szkaplerznej, wziął się do zżęcia żyta. Krótka była to robota, na trzy albo i na dwa dni, lecz chłop spieszył się raz dlatego, aby nie wykruszyło się zbyt suche ziarno, a po drugie, aby mógł wyjść na żniwo do dworu. Zwykle pracowali we trzech: Ślimak, Owczarz i Jędrek, naprzemian żnąc i wiążąc snopki; gospodyni zaś i Magda pomagały im zrana i po obiedzie. 9 Pierwszego dnia, w czasie popołudniowej roboty, kiedy w pięcioro (bo tym razem były i kobiety) żąc, dosięgli szczytu wzgórza, Magda spostrzegła pod lasem kilka ludzkich sylwetek i powiedziała o tem gospodyni. Wszyscy obejrzeli się w tamtą stronę i poczęli robić uwagi.—Przypatrzcie się,— zawołał Jędrek—a dyć oni noszą tyki w garści i ciągną jakby sznur za sobą!—Pewno nowe pomiary!... — odpowiedziała Ślimakowa. — Widzisz, jak dobrze, żeś wtedy nie kupił łąki od pana? Wzięli się znowu do roboty, ale szła im nie sporo, każde bowiem spoglądało ukradkiem na owych ludzi z pod lasu, którzy stawali się coraz wyraźniejsi. Nie byli to chłopi, bo zamiast przepasanych koszul, mieli białe, albo żółtawe kurtki, a na kapeluszach czarne wstążki. Szli od zachodu na wschód i widocznie mierzyli pole. Pojawienie się ich tak zaciekawiło Ślimaka, że zamiast przodować w robocie, wlókł się na końcu obok Magdy.] Wreszcie zawołał:—Jędrek! ciśnij sierp i skocz do onych, co tam na polu bonują. Spenetruj, co za jedni i wymiarkuj: czy mierzą na rozdanie gruntów, czy na co innego? 10 Chłopak pobiegł cwałem i w kilka pacierzy dognał mierników, wszedł między nich i chwilę porozmawiał, ale—ani myślał o powrocie. Owszem wziął się nawet do tyki i łańcucha. Ślimakowa ujęła się pod boki i zadowolona patrzyła na Jędrka, który rzeczywiście z wielką śmiałością przenosił tyki i ciągnął łańcuch od punktu do punktu. Wkrótce oddział inżynierów zeszedł w nizinę i ukrył się przed oczyma chłopów.] 10 Słońce już schylało się ku zachodowi, kiedy nadbiegł zadyszany Jędrek, wołając na matkę, ażeby wyniosła mleka z lochu, bo idzie tu dwóch panów, wielkich panów, który mu za noszenie łańcucha dali dwa złote. Gospodyni zbiegła do chaty, a niebawem ukazali się i dwaj panowie. Byli spoceni, opaleni i kurzem okryci, ale mieli takie wspaniałe miny, że na ich widok Ślimak i Owczarz zdjęli kapelusze, jak na komendę. Powitawszy chłopów, panowie skierowali się do chaty, a za nimi Ślimak, Owczarz, i nawet Magda. Jedzenie mleka przez podobnych gości było tak wielkim wypadkiem w gospodarstwie Ślimaka, że godziło się opuścić żniwo.

---

[292] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29]

— Эге! (это) должно быть, шуринъ помѣщика, тотъ который долженъ былъ [имѣлъ] пріѣхать изъ Варшавы, — сказалъ [вскричалъ] самъ себѣ повеселѣвшій Слимакъ. — Женку выбралъ себѣ нашъ баринъ на славу и даже долго за ней не ѣздилъ; но за такимъ шуриномъ долженъ былъ (вѣрно) порядочно [много свѣту] изъѣздить... Въ нашихъ мѣстахъ скорѣе встрѣтишь [встрѣтилъ бы] медвѣдя, чѣмъ человѣка, который такъ сидитъ на лошади. Вѣдь онъ глупѣе [отъ] пастуха, хотя бариновъ шуринъ... Но все-же [всегда] бариновъ

шуринъ!.. Пока [когда] Слимакъ такимъ образомъ оцѣнялъ друга народа, всадникъ попалъ на мостъ. Трескъ валика [kijanki] обратилъ его вниманіе, такъ какъ повернулъ лошадь къ перилламъ и съ высоты сѣдла вытянулъ голову надъ водой. Тоненькое туловище и вздернутый козырекъ фуражки дѣлали его похожимъ на журавля. — Чего онъ тамъ хочетъ? — подумалъ мужикъ. Барчукъ, видно, о чемъ-то спросилъ женщину, потому что она встала съ колѣнъ и подняла голову вверхъ. Ея юбка была высоко подоткнута [podwinięta], и Слимакъ только теперь замѣтилъ, какія у этой женщины [какіе... имѣетъ эта женщина] бѣлыя и красивыя колѣни. Его даже дрожь пробрала.—Чего ему, чортъ возьми, надо отъ моей бабы? [чего онъ хочетъ...]?—повторялъ Слимакъ:—Сидитъ на лошади, какъ рохля, а тоже пристаетъ [kwapi się zaczepiać] къ бабамъ. Могла бы и моя, правда, опустить немного подолъ [malowanka], а не подтыкаться такъ безобразно [некрасиво]. Все-же это бариновъ шуринъ. — Бариновъ шуринъ съѣхалъ съ моста, съ немалымъ трудомъ направилъ лошадь къ водѣ и остановился тутъ-же возлѣ Слимаковой. Мужикъ уже не ворчалъ, только присматривался къ нимъ все прилежнѣе. Колѣни жены казались ему еще бѣлѣе. Вдругъ случилась странная вещь. Барчукъ протянулъ руку какъ бы къ [do] бусамъ на шеѣ жены Слимака, она же такъ энергично взмахнула валикомъ, что испуганная лошадь выскочила изъ воды на дорогу, а всадникъ колѣнями обнялъ ее за шею. — Что ты дѣлаешь, Ягна!—взвизгнулъ Слимакъ,—вѣдь это бариновъ шуринъ, ты глупая... Но крикъ его не долетѣлъ до Ягны, а барчукъ вовсе не обидѣлся на маневръ съ валькомъ. (Онъ) послалъ Слимаковой поцѣлуй рукой и, поправившись въ стременахъ, стиснулъ [spiął] лошадь пятками. Умное животное угадало его намѣреніе. (Оно) вытянуло шею и быстрой [ostrym] рысью помчалось [ruszył] по направленію къ хатѣ Слимаковъ. Но счастье снова не повезло [dopisało] барчуку: нога выскользнула у него [ему] изъ стремени, поэтому (онъ) обѣими руками схватилъ лошадь за гриву и началъ кричать во все горло: тпру!.. стой ты, дьяволъ!.. Между тѣмъ Слимакъ съѣхалъ съ вершины холма и началъ боронить его склонъ, обращенный къ Бялкѣ. Надъ рѣкой (онъ) увидѣлъ Стаська, но за то потерялъ изъ виду [z oczu] свой хуторъ. Руки у него [ему] опускались, ноги едва волочились отъ [ze] усталости, но тяжелѣе всего была для него увѣренность [niepewność], что онъ никогда хорошо не отдохнетъ. Окончитъ свою работу, долженъ итти въ посадъ, потому что (иначе) чѣмъ-бы онъ жилъ? — Еслибы человѣкъ могъ когда-нибудь хорошенько вылежаться!— подумалъ (онъ). — Ба! если-бы у меня было [я имѣлъ] больше земли или хоть еще одна коровушка и эта лужайка, тогда бы я лежалъ... Пришло ему въ голову [na myśl], сколько разъ онъ, улегшись на скамьѣ, вмѣсто того, чтобы спать, придумывалъ различные проэкты и разсказывалъ о нихъ женѣ! Сколько разъ говорилъ, что [jako] (онъ) долженъ ввести шестипольное хозяйство и сѣять клеверъ! А сколько разъ онъ хвастался тѣмъ, какъ люди ему совѣтуютъ, чтобы онъ зимою дѣлалъ телѣги и хозяйственную утварь, на что онъ былъ такъ ловокъ [въ чемъ у него было столько ловкости]? Наконецъ, не онъ-ли вздыхалъ по [do] третьей коровѣ, не онъ-ли хотѣлъ брать лугъ въ аренду?.. Жена слушала это терпѣливо, слушала годъ, два, три года и [aż], наконецъ, сегодня — велитъ ему купить скотину и арендовать [wynająć] лугъ сейчасъ-же. Іисусъ милосердный, какая это упрямая [твердая] баба! Она еще когда-нибудь заставитъ его сѣять клеверъ или дѣлать телѣги... Странный мужикъ былъ этотъ Слимакъ. Во всемъ [na wszystkiem się...]

онъ понималъ толкъ, даже въ жатвенной машинѣ; все сдѣлалъ, даже починилъ молотилку на барскомъ дворѣ; все порѣшилъ въ головѣ, даже переходъ къ многопольному хозяйству [płodozmian] на своихъ земляхъ, но ничего не рѣшался выполнять самъ, пока его кто-нибудь не заставилъ силой [gwałtem]. Его душѣ не хватало той тонкой нити, которая связываетъ проэктъ съ исполненіемъ, но за то (у него) существовалъ очень развитый [gruby] нервъ послушанія. Помѣщикъ, священникъ, войтъ, жена—всѣ они были ниспосланы [отъ] Богомъ затѣмъ, чтобы отдавать Слимаку приказанія, которыхъ (онъ) не умѣлъ отдавать себѣ самъ. Онъ былъ разсудителенъ и даже предпріимчивъ, но самостоятельности боялся хуже [чѣмъ] бѣшенной собаки. У него была [имѣлъ] даже пословица, что: «мужицкое дѣло—работать, а барское—забавляться и приказывать другимъ».—Слимакъ окончилъ работу и повернулъ лошадей домой. О нѣмцахъ (онъ) уже забылъ, такъ какъ все его вниманіе было поглощено коровой и лужайкой. А если бы, въ самомъ дѣлѣ, одну купить, а другую арендовать?.. Мурашки пробѣжали ему по спинѣ при [па] мысли о томъ, что, можетъ быть, осуществится то, о чемъ онъ мечталъ [medytował] столько лѣтъ. Еще одна корова и два морга лугу, вѣдь это тридцать рублей прибыли въ годъ. Можно-бы землю лучше удобрить, продавать больше хлѣба, а на зиму взять [sprowadzić] въ домъ мужика [dziada], чтобы училъ мальчугановъ читать... А что сказали бы другіе хозяева при видѣ [па] такой прибыли? Навѣрно, уступали бы ему больше мѣста въ церкви и корчмѣ, чѣмъ теперь. А какъ можно бы отдыхать при такомъ состояніи?.. Ахъ, отдыхать. Слимакъ не извѣдалъ [не имѣлъ] ни голоду, ни холоду, дома все ему удавалось, пользовался [имѣлъ] человѣческой дружбой, у него было порядочно наличныхъ денегъ и былъ-бы вполнѣ счастливъ, еслибы у него такъ не болѣли кости отъ работы, еслибы могъ вылежаться и высидѣться, сколько душѣ угодно.

V.

Насталъ [былъ] іюль. Помѣщикъ съ помѣщицей давно уже уѣхали за границу; въ деревнѣ о нихъ забыли и даже новая шерсть стала [начала] отрастать на подстриженныхъ овцахъ. Солнце такъ грѣло, что тучи убѣжали съ неба куда-то въ лѣса, а земля защищалась [zasłaniała się] отъ жары чѣмъ могла: на дорогахъ пылью, на лугахъ молодой травой [potraw], на поляхъ обильнымъ [густымъ] урожаемъ. Для крестьянъ [людей] это (время) было началомъ самой большой работы. Въ барской усадьбѣ уже скосили клеверъ и репейникъ, у [при] избъ... хозяйки и дѣвушки свекловицу и картофель, а старухи [старыя женщины] собирали потогонную траву, липовый цвѣтъ отъ [па] жара и Богородицины волоски отъ желудочныхъ болей. Настоятель съ викаріемъ по цѣлымъ днямъ слѣдили и ловили рои пчелъ, а Шмуль-корчмарь выдѣлывалъ уксусъ. Въ лѣсу раздавались ауканія дѣтей, собирающихъ ягоды. Между тѣмъ поспѣвали хлѣба, и Слимакъ на слѣдующій за праздникомъ Богородицы день принялся косить [do zżęcia] рожь. Это была короткая работа; — на три или даже на два дня: но крестьянинъ торопился, во-первыхъ, для того, чтобы не высыпалось слишкомъ сухое зерно, а во-вторыхъ (для того), чтобы (онъ) могъ идти жать [на жатву] къ помѣщику [do dworu]. Обыкновенно (они) работали втроемъ: Слимакъ, Овчашъ и Ендрекъ, попеременно косили и вязали снопы; хозяйка-же и Магда помогали имъ съ утра и послѣ обѣда. Въ первый-же день, во время послѣобѣденной работы, когда они жали впятеромъ (потому что на этотъ разъ [tym razem] были и женщины) и добрались до вершины холма.

Магда замѣтила подъ лѣсомъ нѣсколько человѣческихъ силуэтовъ и сказала объ этомъ хозяйкѣ. Всѣ оглянулись въ ту сторону и стали [начали] дѣлать замѣчанія. — Присмотритесь, — воскликнулъ Ендрекъ, — вѣдь [a dyć] они носятъ въ рукахъ [w garści] вѣшки и тянутъ за собой какъ-бы веревку! — Вѣрно, новые надѣлы [съемки]!.. — отвѣчала Слимакова. — Видишь, какъ хорошо, что ты тогда не купилъ у барина лужайки? (Они) опять принялись за [do] работу, но она не спорилась у нихъ, потому что каждый посматривалъ украдкой на этихъ людей изъ-подъ лѣса, которые становились все отчетливѣе. Это не были мужики, потому что вмѣсто перепоясанныхъ рубахъ на нихъ были надѣты [имѣли] бѣлыя и желтоватыя куртки, а на шляпахъ имѣли черныя ленты. (Они) шли съ запада на востокъ и, очевидно, измѣряли поле. Появленіе ихъ такъ интересовало Слимака, что вмѣсто того, чтобы идти во главѣ [przodować] работы, (онъ) тащился въ концѣ рядомъ съ Магдой. Наконецъ онъ крикнулъ:—Ендрекъ! брось серпъ и сбѣгай [skocz] къ тѣмъ, которые тамъ по полю таскаются. Выслѣди, кто они такіе и смекни: измѣряютъ-ли они съ тѣмъ, чтобы земли раздавать или съ другой цѣлью [na co innego]? Мальчикъ побѣжалъ стрѣлою [cwałem] и быстро [w kilka pacierzy] догналъ землемѣровъ, вошелъ между нихъ и разговаривалъ минуту, но — и не думалъ возвращаться. Наоборотъ [owszem], онъ взялся даже за [do] вѣшки и цѣпь. Слимакова подбоченилась и довольная смотрѣла на Ендрека, который, дѣйствительно, съ большой ловкостью [смѣлостью] переносилъ вѣшки и тянулъ цѣпь отъ точки до точки. Вскорѣ партія инженеровъ сошла внизъ [w niżinę] и скрылась изъ глазъ мужиковъ. Солнце уже склонялось къ западу, когда прибѣжалъ запыхавшійся Ендрекъ, крича матери, чтобы принесла молока изъ погреба, потому что сюда идутъ два барина, два важныхъ [большихъ] барина, которые ему дали 30 копѣекъ за ношеніе цѣпи. Хозяйка побѣжала въ хату, а вскорѣ появилось и двое господъ. (Они) были вспотѣвши, загорѣлы и запылены, но у нихъ былъ такой внушительный [великолѣпный] видъ, что при видѣ ихъ Слимакъ и Овчашъ сняли шляпы, какъ по командѣ. Поздоровавшись съ мужиками [мужиковъ], господа направились въ хату, а за ними Слимакъ, Овчашъ и даже Магда. Кушаніе молока [przez] такими гостями было такимъ великимъ событіемъ въ хозяйствѣ Слимака, что слѣдовало [godziło się] оставить жатву.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[293] **1. Se** — сокращенное отъ *sobie* (себѣ), употребляется единственно простонародіемъ.

2. Galanty — это слово встрѣчается тоже только у простонародія. Оно представляетъ собою перековерканное слово: *elegancki* (элегантный), но имѣетъ и другія значенія, какъ, напр., въ данномъ случаѣ оно означаетъ *хорошенькій*.

3. Paralusz—перековерканное народомъ слово *paraliż* (параличъ). Въ текстѣ это слово употреблено въ бранномъ смыслѣ, вслѣдствіе чего мы и перевели его: *чортъ возьми*.

4. Uginać się—имѣетъ въ польскомъ языкѣ нѣсколько значеній: сгибаться подъ дѣйствіемъ тяжести, или же поднимать вверхъ нижній край юбки, рубашки и т. п. (*подтыкаться*). Здѣсь оно употреблено въ послѣднемъ значе-

ніи и потому переведено русскимъ словомъ «подтыкаться».

5. Malowanka—такъ называетъ польскій народъ нижнюю юбку, которая обыкновенно бываетъ яркаго цвѣта. Въ данномъ случаѣ мы считали лучшимъ переводомъ слово: *подолъ*, которое и взяли на самомъ дѣлѣ.

6. Ostry kłus—въ дословномъ переводѣ обозначало бы острая рысь. Такого оборота въ русскомъ языкѣ нѣтъ, къ тому же и польскій оборотъ обозначаетъ собою совершенно другое: szybki kłus; въ виду этого выраженіе, приведенное выше, переведено по-русски *быстрая рысь*.

7. Płodozmian—обозначаетъ такого рода хозяйство, когда на одномъ и томъ же, болѣе или менѣе обширномъ, пространствѣ земли—хлѣба и др. продукты воздѣлываются въ одномъ, строго опредѣленномъ порядкѣ, на что и указываетъ названіе: *плодосмѣнъ*. Русскіе такое хозяйство называютъ *многополь-нымъ*; поэтому это выраженіе мы и употребили въ русскомъ переводѣ.

8. Potraw. Читателямъ, вѣроятно, извѣстно, что сѣнокосъ бываетъ обыкновенно въ іюнѣ мѣсяцѣ. Послѣ этого луга успѣютъ, конечно, за лѣто покрыться новой, молодой травой,—эта-то трава и называется у поляковъ: potraw. Такъ какъ это слово обозначаетъ собственно *молодую траву*, то послѣднее выраженіе и было употреблено нами при переводѣ съ польскаго на русскій.

9. Bonować, spenetrować—выраженія, встрѣчающіяся лишь среди простаго народа. Первое обозначаетъ: таскаться повсюду, ходить безцѣльно; второе—значитъ: *изслѣдовать*. Въ переводѣ мы употребили *смекать*, что показалось намъ болѣе подходящимъ.

10. Złoty—золотой. Такъ называютъ въ Польшѣ серебряную монету, заключающую 30 грошей (*grosz*). На русскіе деньги złoty соотвѣтствуетъ 15-ти копѣйкамъ.

11. Dżokiejka — слово англійскаго происхожденія, отъ *jokey* (джокей) наѣздникъ. Обозначаетъ фуражку такой формы, какую обыкновенно употребляютъ жокеи.

Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14). [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22). [46]

Сирень цвѣтетъ.

Комедія въ 1 дѣйствіи

Сигизмунда Пржибыльскаго.

ДѢЙСТВУЮЩІЯ ЛИЦА:

Марія, вдова лѣтъ 46.
Елена, ея дочь.
Іосифъ.

Сцена представляетъ комнатку, скромно меблированную. — Главный входъ съ правой стороны. — По лѣвой (рукѣ) другая дверь, назади [въ задней декораціи] большое окно, откуда видъ въ [на] садъ. На авансценѣ швейная машина, возлѣ (нея) плетеный стулъ и столикъ, на которомъ лежатъ куски бѣлаго полотна. — Съ [po] другой стороны (стоитъ) старое кресло, возлѣ (него) стулъ и столикъ. — У [przy] стѣны на первомъ планѣ старый комодъ, надъ нимъ виситъ большая икона Пресвятой Богородицы, передъ которой горитъ лампадка.—На комодѣ стоитъ фотографическая карточка молодой дѣвицы. — На стѣнахъ картины. — Сумерки. — Спустя нѣкоторое время луна освѣщаетъ всю сцену.

Дѣйствіе первое.

(За сценой слышно пѣніе Іосифа. Марія стоитъ у [przy] окна, волосы совсѣмъ сѣдые, гладко причесанные; одѣта въ черное [черно], скромно).

Марія (по окончаніи пѣнія [по пѣніи] говоритъ въ [przez] окно). Добрый вечеръ, сосѣдъ!

Іосифъ (за сценой). Добрый вечеръ, сударыня. Я не зналъ, что вы [jest] у [przy] окна.

Марія. Я прислушивалась къ твоему пѣнію. У васъ [вы имѣете] красивый голосъ, не какъ у медика, а какъ у тенора.

Іосифъ. Di forza или di gracia [1])?

Марія. О, въ этомъ я ничего [wcale] не смыслю [т. е. znam się]. Мнѣ нравится твой голосъ и этого съ меня довольно. Если у тебя нѣтъ [jeżeli nie masz] лучшаго дѣла, приходи ко мнѣ наверхъ. Поболтаемъ. Уже смерклось, поэтому могу себѣ позволить [на] короткій отдыхъ.

Іосифъ. А не прогоните-ли вы меня, если (я) захочу дольше оставаться?

Марія. Такъ долго, пока луна не заглянетъ намъ въ глаза.

Іосифъ. Ибо тогда, по обыкновенію [какъ обыкновенно], вы зажжете лампу и опять за [dalej-że do] работу при этой противной машинѣ.

Марія (съ улыбкой). Въ чемъ [cóż] виновата передъ тобой [ci] моя машина.

Іосифъ. Не выношу ея, не выношу ея шуму, ненавижу (ее) за то, что вы портите себѣ при ней глаза.

Марія. Ты предпочиталъ бы, чтобы я сидѣла весь день со сложенными руками, не такъ-ли [prawda]?

Іосифъ. Не отрицаю, что предпочиталъ бы. Иду наверхъ.

Марія (переходитъ [zbliża się] на авансцену, идетъ къ машинѣ, складываетъ полотно). Тебя ненавидѣть, моя [ty] кормилица. А чтобы я дѣлала безъ тебя, ты драгоцѣннѣйшая вещь въ цѣломъ моемъ домѣ. Завтра и такъ будемъ обѣ праздновать [próżnować], такъ какъ (завтра) праздникъ. Сегодня насъ ожидаетъ еще долгая работа.

---

[294] Экзаменъ.

1. Просмотрите еще разъ внимательно грамматику предыду щаго выпуска замѣтьте тѣ особенности, которыми отличается одно спряженіе отъ другого.

NB. Особенности эти указаны для каждаго спряженія въ самомо началѣ; состоятъ они въ особомъ построеніи osnowy teraźniejszości.

2. Укажите по какимъ признакамъ можно отличить глаголы, принадлежащіе къ одному и тому же спряженію, но къ разнымъ группамъ.

NB. Эти указанія найдете въ началѣ тѣхъ отдѣловъ, которые трактуютъ о данной группѣ. Признаки эти состоятъ въ разныхъ формахъ osnowy bezokolicznika.

---

[1]) Италіанскіе музыкальные термины. По-русски значитъ: Сильный или мелодичный.

E. Грамматика.

(Упр. 15). [38]

[295] Konjugacya I

Къ этому спряженію принадлежатъ тѣ глаголы, у которыхъ *osnowa teraźniejszości* образовалась изъ корня при помощи суффикса **i**; напр. *wozi-ć* (возить), *broni-ć* (защищать), *bawi-ć* (забавлять), *chwali-ć* (хвалить), *burzy-ć* *) (разрушать), *pędzi-ć* (гнать), *mówi-ć* (говорить), *żywi ć* (кормить), *uczy-ć* *) (учить);—*cierpi* (терпитъ), *widzi* (видитъ), *patrzy* *) (смотритъ), *słyszy* *) (слышитъ), *siedzi* (сидитъ), *leży* *) (лежитъ), *leci* (летитъ), *drży* *) (дрожитъ), *spojrzy* *) (взглянетъ).

Глаголы этого спряженія раздѣляются на двѣ группы, сообразно разнымъ формамъ bezokolicznika.

---

[296] Первая группа 4-го спряженія.

Заключаетъ глаголы, у которыхъ osnowa bezokolicznika одинакова съ osnową teraźniejszości, т. е. тоже образовалась изъ корня глагола помощью суффикса **i**. Примѣры смотри выше за исключеніемъ: *cierpieć*, *widzieć*, *siedzieć*, *lecieć*. Кромѣ того приведемъ еще слѣдующіе: *plami-ć* (пятнать), *goni-ć* (гонять), *trudzi ć* (утруждать), *czyni-ć* (дѣлать), *nosi-ć* (носить), *czci-ć* (почитать), *prosi-ć* (просить) *spieszy-ć* (торопиться), *straszy-ć* (пугать), *doi-ć* (доить), *tai-ć* (таить), *poi-ć* (поить) и т. п.

Образецъ спряженія глаголовъ этой группы.

Bezokolicznik	broni-ć	uczy-ć
Im. przeszły	broni-ł,-a,-o	uczy-ł
Im. zaprzeszły	broni-wszy	uczy-wszy
Im. bierny	broni-ony	ucz-ony
Im. współcz.	broni-ąc broni-ący	ucz-ąc ucz-ący.

Czas teraźniejszy.

L. pojed.	1.	broni-ę	ucz-ę
	2.	broni-sz	ucz-y-sz
	3.	broni	uczy
l. mnoga	1.	broni-my	uczy-my
	2.	broni-cie	uczy-cie
	3.	broni-ą	ucz-ą

---

*) Послѣ шипящихъ ż, rz, sz, cz, szcz, гласная i, переходитъ въ y.

Tryb rozkazujący.

l. pojed.	2.	broń	ucz
	3.	niech broni	niech uczy
l. mnoga	1.	broń-my	ucz-my
	2.	broń-cie	ucz-cie
	3.	niech bronią	niech uczą.

Замѣчанія.

1. Tryb rozkazujący этихъ глаголовъ оканчивается большею частью на мягкую согласную; напр. *broń*, *radź*, *chwal. puść.* Исключеніе составляютъ тѣ глаголы, которые оканчиваются въ *1 os. l. p. tr. rozk.* на губныя согласныя; напр. *zbaw* (избавь), *pokrop* (pokropić, кропить), *stłum* (stłumić, уничтожить). Хотя насчетъ этихъ глаголовъ надо сказать, что раньше они образовали tr. rozk. совершенно правильно, причемъ конечная согласная произносилась мягко и писалась съ запятой: zbaw', pokrop', stłum'.

2. Окончаніе **ij** въ 1 os. l. p. tr. rozk. принимаютъ слѣдующіе глаголы: *mścij, czcij, utkwij* (utkwić — вонзить), *napełnij* по образцу глаголовъ: *pij bij, myj* (III,1).

---

[297] Вторая группа IV спряженія.

Сюда принадлежатъ глаголы, у которыхъ osnowa bezokolicznika образована изъ корня помощью суффикса **e**, напр. *widzie-ć, patrze-ć, słysze-ć, myśle-ć* (думать), *cierpie-ć, siedzie-ć, leże-ć, błyszcze-ć* (блестѣть), *brzmie-ć* (гремѣть), *musie-ć* быть должнымъ), *wole-ć* (предпочитать).

Образецъ спряженія.

Bezokolicznik	cierpie-ć	słysze-ć
Im. przeszły	cierpia-ł	słysza-ł
Im. zaprzeszły	cierpia-wszy	słysza-wszy
Im. bierny	cierpia-ny	słysza-ny
Im. współcz.	cierpi-ąc cierpi-ący	słysz-ąc słysz-ący.

Czas teraźniejszy.

L. pojed.	1.	cierpię	słyszę
	2.	cierpisz	słyszysz
	3.	cierpi	słyszy
l. mnoga	1.	cierpimy	słyszymy
	2.	cierpicie	słyszycie
	3.	cierpią	słyszą

Tryb rozkazujący.

l pojed.	2.	cierp	słysz
	3.	niech cierpi	niech słyszy
l. mnoga	1.	cierpmy	słyszmy
	2.	cierpcie	słyszcie
	3.	niech cierpią	niech słyszą.

---

[298] Замѣчанія объ отдѣльныхъ глаголахъ.

1. Окончанія **ij** въ tr. rozk. принимаютъ слѣдующіе глоголы: brzmieć (*brzmij*), grzmieć (*grzmij*) гремѣть, drżeć (*drżyj*), zapomnieć (*zapomnij*) забыть, также по образцу 1-ой группы III спряженія.

2. Нѣкоторые глаголы этой группы, большею частью *nijakie* (средніе), соединяясь съ przyimkami образовали другіе глаголы: *przechodnie* (переходящіе) съ окончаніемъ на *ić*, напр.:

musieć — zmusić, przymusić (принудить), wymusić (вынудить);
myśleć — wymyślić, zmyślić (выдумать), namyślić się (подумать);
patrzeć—rozpatrzyć (разсмотрѣть), upatrzyć (усмотрѣть);
woleć — pozwolić (позволить), zadowolić (угодить);
lecieć—polecić (рекомендовать), zlecić (поручить).

Глаголы, образовавшіеся изъ глаголовъ: widzieć и wiedzieć имѣютъ одни суффиксъ **i**, другіе суффиксъ **e**; напр.:

zwiedzić (поспѣшить), odwiedzić (навѣстить), nawiedzić;
powiedzieć (сказать), *odpowiedzieć* (отвѣчать), *dowiedzieć* się (узнать), *zapowiedzieć*.
Przewidzieć (прозрѣть) и nienawidzić (ненавидѣть).

Всѣ эти глаголы за исключеніемъ тѣхъ, которые имѣютъ osnowę bezokol. *e* спрягаются по образцу 1-ой группы этого спряженія.

3. Ко 2-ой группѣ IV спряженія слѣдуетъ отнести также глаголы: **bać się** и **stać**, которые по формѣ bezokolicznika напоминаютъ 1-ую группу III спряженія. Въ спряженіи этихъ глаголовъ встрѣчаются неправильности, въ виду чего приведемъ его здѣсь:

Bezokolicznik	bać się	stać
Im. przeszły	bał się	stał
Im. zaprzeszły	(нѣтъ)	(po) stawszy
Im. bierny	н ѣ т ъ.	
Im. współczesny	bojąc się	stojąc
	bojący się	stojący

Czas teraźniejszy.

L. pojed.	1.	boję się	stoję
	2.	boisz się	stoisz

	3.	boi się	stoi
l. mnoga	1.	boimy się	stoimy
	2.	boicie się	stoicie
	3.	boją się	stoją

Tryb rozkazujący.

L. pojed.	1.	н ѣ т ъ.	
	2.	bój się	stój
	3.	niech się boi	niech stoi
l. mnoga	1.	bójmy się	stójmy
	2.	bójcie się	stójcie
	3.	niech się boją	niech stoją.

4. Глаголъ *pomnieć* имѣетъ въ 1 os. l. p. и 3 os. l. m. cz. teraźn. *pomnę, pomną* вмѣсто pomnię, pomnią. То же замѣчается и въ im. współcz.: *pomnąc, pomnący* вмѣсто pomniąc, pomniący.

---

[299] Konjugacya V

заключаетъ глаголы, у которыхъ osnowa teraźniejszości оканчивается суффиксомъ **a**; послѣдняя есть вмѣстѣ съ тѣмъ и osnową bezokolicznika; напр. *dba-ć* (заботиться), *gra-ć* (играть), *łka-ć*, *ufa-ć* (довѣрять), *zna-ć* (знать), *trwać* (продолжаться), *działać* (дѣйствовать), *czytać*, *słuchać* (слушаться), *wołać* (звать), *kochać* (любить), *mieszkać* (жить), *bywać* (бывать), *zmuszać* (принуждать), *jadać* (кушать), *rozwijać* (развивать).

Между этими глаголами отличаемъ три категоріи:

1) **słowa pierwotne** (первообразные), т. е. образованные прямо отъ корня: dbać, drgać (дрожать), łkać, ufać;

2) **pochodne odimienne** (производные отъ именъ): słuchać произошло отъ słuch (слухъ); dział-ać, pamięt-ać—отъ pamięć, korzyst-ać—отъ korzyść (польза);

3) **pochodne częstotliwe**—производные многократные, какъ, напр., byw-ać, ukryw-ać (скрывать), mawiać (говорить), miewać (имѣть), pomagać (помогать).

Образецъ спряженія.

Bezokolicznik	znać	działać	ukrywać
Im. przeszły	znał, -a, -o	działał, -a, -o	ukrywał, -a, -o
Im. zaprzeszły	znawszy	(2) działawszy	(ukrywawszy)
Im. bierny	znany	(2) działany	ukrywany
Im. współczesny	znając	działając	ukrywając
	znający, -a, -e	działający, -a, -e	ukrywający, -a, -e

Czas. teraźniejszy.

L. pojed.	1.	znam	działam	ukrywam
	2.	znasz	działasz	ukrywasz
	3.	zna	działa	ukrywa
l. mnoga	1.	znamy	działamy	ukrywamy
	2.	znacie	działacie	ukrywacie
	3.	znają	działają	ukrywają

Tryb rozkazujący.

L. pojed.	2.	znaj	działaj	ukrywaj
	3.	niech zna	niech działa	niech ukrywa
l. mnoga	1.	znajmy	działajmy	ukrywajmy
	2.	znajcie	działajcie	ukrywajcie
	3.	niech znają	niech działają	niech ukrywają

Zamĕčanія.

Между глаголами принадлежащими къ V спряженію есть много такихъ, которые, будучи раньше въ употребленіи, спрягались правильно по V спряженію. Въ нынѣшнемъ польскомъ языкѣ многіе изъ формъ этого спряженія вышли изъ употребленія или же замѣнились другими формами (другими спряженіями. Здѣсь придется указать на оставшіяся формы.

1. Глаголы: *obaczyć* (увидѣть), *płoszyć* (спугивать), *wierzyć* (вѣрить), *wstydzić* (стыдиться) и т. п. употреблялись раньше часто въ значеніи многократныхъ и тогда спрягались по V спряженію. Изъ этихъ формъ осталась только форма *tr. rozk.: wierzaj,—ajcie*; *patrzaj,—ajcie*, и у простонародія *wstydaj się*. Глаголы эти спрягаются теперь по IV спряженію.

2. Многократные глаголы съ суффиксомъ *awa*: *dawać* и сложные съ нимъ, *stawać*, *zeznawać* (сознаваться), спрягались по V спряженію, откуда остались формы: tryb rozkaz.: *dawaj*, *stawaj*, *zeznawaj;* imiesłowy: *dawał*, *stawał*, *zeznawał*; *dawany*, *zeznawany*,—теперь эти глаголы спрягаются по III спряженію.

3. Къ V спряженію принадлежитъ также глаголъ **mieć**; въ спряженіи этого глагола замѣчаемъ двѣ osnowy: *ma-* и *mie-*. *Czas teraźn.* есть: mam, masz, ma, mamy, macie, mają; *tr. rozk.*: miej, miejmy, miejcie; *im. współcz.* mając, mający. Формы, принадлежащія къ osnowie bezokolicznika суть: mieć, miał, miany, miawszy.

[300] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16). [41].

Къ 23 и 24 урокамъ.

kolej (żelazna) *rz.*	(ко-лʲэй жэ-лʲа′-зна)	желѣзная дорога.
zapowiedź *rz.*	(за-по′-вѣдʲ)	обѣщаніе, извѣстіе.
kądziel *rz.*	(ко′н-дзѣлʲ)	пряжа (прялка.
nabyć (nabywać) *cz.*	(на′-быʨ, набы′-ваʨ)	пріобрѣсти, -тать.
żwir *rz.*	(жвір)	песокъ.
pachciarz *rz.*	(па′х-ʨа͡ш)	арендаторъ.
ojcowizna *rz.*	(ой-цо-ві′-зна)	родовое помѣстье.
pokojówka *rz.*	(по-ко-ю′в-ка)	горничная.
nowina *rz.*	(но-ві′-на)	новость.
karbowy *rz.*	(кар-бо′-вы)	прикащикъ.
pogłoska *rz.*	(по-гло′-ска)	слухъ
potęga *rz.*	(по-тэ͡н′-га)	могущество.
kłódka *rz.*	(клу′-дка)	замокъ.
skobel *rz.*	(ско′-бэлʲ)	засовъ.
ginąć *cz.*	(гі′-ноʲ͡ʨʲ)	исчезать.
drób *rz.*	(друб)	домашняя птица.
kwitek *rz.*	(кві′-тэк)	квитанція, счетъ.
marzyć *cz.*	(ма′-жыʨʲ)	мечтать.
nuda *rz.*	(ну′-да)	скука.
martwić się *cz.*	(ма′р-твіʨʲ сі͡э͡н)	огорчаться.
gryźć *cz.*	(грызʲʨʲ)	грызть.
bankrut *rz.*	(ба′н-крут)	банкротъ.
ufać *cz.*	(у-фаʨʲ)	довѣрять.
przewodnik *rz.*	(пшэ-во′д-нік)	проводникъ.
przewodnictwo *rz.*	(пшэ-вод-ні′ц-тво)	предсѣдательство.
szynkarz *rz.*	(шы′н-каш)	трактирщикъ.
doniosły *przym.*	(до-ню͡′-слы)	важный, вѣскій.
narada *rz.*	(на-ра′-да)	совѣщаніе.
siekiera *rz.*	(сѣ-кѣ′-ра)	топоръ.
kobiałka *rz.*	(ко-бі͡а′л-ка)	корзинка.
odrobina *rz.*	(о-дро-бі′-на)	немножко.
niedołężny *przym.*	(нѣ-до-лэ͡н′ж-ны)	неуклюжій, слабый.
przepowiadać *rz.*	(пшэ-по-ві͡а′-даʨʲ)	предсказывать.
rychły *przym.*	(ры′-хлы)	скорый, близкій.
wróżba *rz.*	(вру′-жба)	предсказаніе.
gnój *rz.*	(гнуй)	навозъ.
wiać *cz.*	(ві͡аʨʲ)	дуть (о вѣтрѣ); вѣять (о зернѣ).
tafla *rz.*	(та′-флʲа)	пластина.
garść *rz.*	(гарсʨʲ)	горсть, кулакъ.
penetrować *cz.*	(пэ-нэ-тро′-ваʨʲ)	осматривать.
stos *rz.*	(стос)	куча, костеръ.
jałowiec *sz.*	(я-ло′-вѣц)	можжевельникъ.
szczapa *rz.*	(ща′-па)	полѣно.
dźwigać *cz.*	(дзʲві′-гаʨʲ)	поднимать тяжести.
skostniały *przym.*	(скост-ні͡а′-лы)	окоченѣвшій.
konar *rz.*	(ко′-нар)	вѣтвь.
chwiać się *cz.*	(хві͡аʨʲ сі͡э͡н)	шататься.
pień *rz.*	(пѣнʲ)	стволъ.
dokuczyć *cz.*	(до-ку′-чыʨʲ)	надоѣсть.
nieruchomość *crz.*	(нѣ-ру-хо′-мосʨʲ)	неподвижность.
zgiełk *rz.*	(згѣлк)	шумъ, крикъ.
stąpanie *rz.*	(сто͡н-па-нѣ)	топотъ.
kolumna *rz.*	(ко-лʲу′м-на)	колонна
szereg *rz.*	(шэ′-рэг)	ряды.
skrzydło *rz.*	(скшы′-дло)	крыло, флангъ.
chrzęst *rz.*	(хшэ͡н′ст)	хрустѣніе.

---

[301] З. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

(См. примѣчаніе къ отдѣлу «Бесѣда» въ прошломъ выпускѣ).

1. Размышленія Слимака по поводу всадника.

2. Co robił panicz na moście; na brzegu rzeki?

3. Jak się zachowywał (что дѣлалъ) wtedy Ślimak?

4. Что случилось дальше съ всадникомъ?

5. Размышленія Слимака по поводу своего положенія.

6. Харахтеристика Слимака.

7. Co myślał Ślimak, wracając do domu?

8. Co było w lipcu, i co robili ludzie?

9. Co zobaczyli pierwszego dnia żniw?

10. Co robił Jędrek?

11. Co się stało po zachodzie słońca?

---

[302] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46].

Bzy kwitną.

(dalszy ciąg).

kapelusz	(ка-пэ′-лᵇуш)	шляпа.
godzić się	(го′-дзіт̑ᵇ сі͡эⁿ)	соглашаться, наниматься.
godzi się	(го′-дзі-сі͡эⁿ)	слѣдуетъ.
zaniedbywać	(за-нѣ-дбы′-ват̑ᵇ)	манкировать.
lękać się	(лᵇэⁿ′-кат̑ᵇ сі͡эⁿ)	бояться, страшиться.
lęk	(лᵇэⁿк)	страхъ.
przeszkodzić	(пшэ-шко′-дзіт̑ᵇ)	помѣшать.
przeszkoda	(пшэ-шко′-да)	препятствіе, помѣха.
obawa	(о-ба-ва)	опасеніе.
zbyteczny	(збы-тэ′ч-ны)	лишній.
zbytek	(збы-тэк)	роскошь.
zbytkować	(збы-тко′-ват̑ᵇ)	роскошничать.
bojaźliwy	(бо-я-зᵇлᵇі′-вы)	боязливый.
bojaźń	(бо′-язᵇнᵇ)	страхъ.
krewny	(крэ′-в-ны)	родной, родственникъ.
ubóstwo	(у-бу′-ство)	бѣдность.
ubogi	(у-бо′-гі)	бѣдный.
spoglądać	(спо-глᵇоⁿ-дат̑ᵇ)	смотрѣть, посматривать.
pogląd	(по′-глᵇоⁿд)	взглядъ.
chylić się	(хы′-літ̑ᵇ)	сгибаться.
pochylony	(по-хы-лᵇо′-ны)	согнувшійся.
obudź się	(о′-буц̑ᵇ сі͡эⁿ)	проснись.
budzić	(бу′-дзіт̑ᵇ)	будить.
wytrwały	(вы-трва′-лы)	выносливый.
przyjaźń	(пшы′-язᵇнᵇ)	дружба.
błogosławieństwo	(бло-го-сла-вѣ′нь-ство)	благословеніе.
rozglądać się	(роз-глᵇоⁿ′ дат̑ᵇ сі͡эⁿ)	осматриваться.
drżeć	(држэт̑ᵇ)	дрожать.
drżący	(држоⁿ′-цы)	дрожащій.
umyślnie	(у-мы′сᵇлᵇ-нѣ)	нарочно.
gody	(го′-ды)	праздникъ.
pragnąć	(пра′-гноⁿт̑ᵇ)	желать.
pragnienie	(пра-гнѣ′-нѣ)	желаніе.
uroczy	(у-ро′-чы)	прелестный.
wrażenie	(вра-жэ′-нѣ)	впечатлѣніе.
zachwyt	(за′-хвыт)	восхищеніе.
zachwycać	(за-хвы′-цат̑ᵇ)	восхищать.
imieniny	(і-мѣ-ні′-ны)	день ангела.
urodziny	(у-ро-дзі′-ны)	день рожденія.
uroczystość	(у-ро-чы′-стосᵇт̑ᵇ)	празднество, торжество.
uroczyście	(у-ро-чы′-сᵇт̑ѣ)	торжественно.
doprawdy	(до-пра′-вды)	вправду.
ideał	(і-дэ′-ал)	идеалъ.
idealistka	(і-дэ-а-лᵇі′ст-ка)	идеалистка.
marzyć	(ма-жыт̑ᵇ)	мечтать.
marzycielka	(ма-жы-т̑ѣ′лᵇ-ка)	мечтательница.

Scena druga.

Marya, *wbiega* **Józef** *(kładzie kapelusz na krześle przy drzwiach).*

Marya *(podaje mu rękę, którą on całuje).* Gdybym pana nie prosiła, był-

byś nie przyszedł. Czy się to godzi tak zaniedbywać starą przyjaciółkę?

Józef. Lękam się zawsze, abym pani nie przeszkodził w pracy.

Marya. Obawy zbyteczne; dawniej nie byłeś tak bojaźliwym i często do nas zaglądałeś. Byłeś codziennym gościem.

Józef (*z wyrzutem*). Gościem?

Marya (*podaje mu rękę*). Przyjacielem, serdecznym przyjacielem, krewnym naszym. Znamy się już tak dawno. Praca i ubóstwo zbliżyły nas do siebie. Kiedy późno w nocy gaszę moją lampę, spoglądam zawsze w twoje okno. Widzę cię pochylonym nad książką, wtedy mówię z cicha: dobra noc ci synu, zaśnij spokojnie, a obudź się jutro równie silnym i wytrwałym do pracy, jak dziś. I chociaż nie widzisz ręki, która co wieczór żegna cię błogosławieństwem matki, to musisz jednak wierzyć w moją serdeczną przyjaźń dla ciebie.

Józef (*całuje ją w rękę*). O, wierzę, wierzę! i dziękuję! *po chwili—rozglądając się po pokoju*). Jak tu dziś lubo, rozkosznie, jakiś niewypowiedziany czar panuje w tym pokoju...

Marya (*zbliża się do okna i wskazując ręką na ogród, mówi drżącym głosem*). Spójrz!... to bzy kwitną!

Jozef. Prawda. Bzy kwitną!

Marya. Umyślnie zaprosiłam pana na te gody. Prognęłam podzielić się z tobą tem uroczem wrażeniem, jakie zawsze na mnie wywołują kwitnące bzy. Nie chciałam być samą, szczęśliwi nie umieją milczeć, a ja czuję się dziś tak szczęśliwą, że nie mogę powstrzymać moich zachwytów. Inni obchodzą corocznie dnie swoich imienin, urodzin, mnie nie stać na to, więc obchodzę zawsze uroczyście święto bzów (*idą na przód sceny*).

Józef (*z uśmiechem*). Doprawdy, dziwna rzecz, że pani pomimo tak męczącej pracy jesteś zawsze idealistką, marzycielką.

---

[303] Л. Особыя задачи.

[51].

Задача 49. Сперва усвойте [168.A]:

uczyć się	(у′-чыт̂ь сі̂э̂н)	учиться.
uczy się	(у′-чы сі̂э̂н)	онъ учится.
nagrodzić	(на-гро′-дзіт̂ь)	вознаградить.
nagrodzony	(на-гро-дзо′-ны)	вознагражденъ.
nagroda	(на-гро′-да)	награда.
modlić się	(мо′-дльіт̂′ сі̂э̂н)	молиться.
modliła się	(мо-дльі′-ла сі̂э̂н)	молилась.
dać	(дат̂ь))	дать.
dałeś	(да′-лэсь)	ты далъ.
przynosić	(пшы-но′-сіт̂ь)	приносить.
przyniósł	(пшы′-ні̂ўсл)	онъ принесъ.
własny	(вла′-сны)	собственный.
pożyczać	(по-жы′-чат̂ь)	одолжать.
pożyczyłem	(по-жы-чы′-лэм)	я одолжилъ
pieniądze	(пѣ-ні̂о̂н′-дзэ)	деньги.
więcej	(ві̂э̂н′-цэй)	болѣе.
odmawiać	(од-ма′-ві̂а̂т̂ь)	отказывать.
odmawiam	(од-ма′-ві̂а̂м)	я отказываю.
zostawić	(зо-ста′-віт̂ь)	оставить.
zostawiono	(зо-ста-ві̂о̂′-но)	оставили.
szczęście	(щэн′-сьт̂ѣ)	счастье.
nieszczęście	(нѣ — —)	несчастье.
szczęśliwy, a, e	(щэн-сьльі′-вы, а, э)	счастливый, ая, ое.
nieszczęśliwy, a, e	(нѣ — —)	несчастливый ая, ое.
pantofel	(пан-то′-фэль)	туфля.
łóżko	(лу′-шко)	кровать.

Б. Теперь переведите:

1. Karol się uczy, będzie za to wynagrodzony.—2. Ona modli się za nas i za nich.—3; Ty nam dałeś pieniędzy,—mnie i jemu.—4. Pożyczyłem mu pieniędzy.—5. On przyniósł mi inne ubranie.—6. On nas kocha. 7. Ona was więcej nie kocha.—8. Kocham moje dzieci, nie odmawiam im niczego.—9. Nic mu nie zosta-

wiono. — **10.** On go kocha jak swego własnego brata.—**11.** Jego ojciec dał mu pieniędzy.—**12.** Od kogo pożyczyłeś pieniędzy?—**13.** On jest daleko wyższy, niż ty.—**14.** Ten ogród jest mój—**15.** To—wielkie szczęście dla niego i dla niej.—**16.** Kto tam? To my.—**17.** Przynieś jej pantofle, które są pod moim łóżkiem.

Задача 50.

А. Сперва усвойте [168, А]:

czcić	(чт̑іт̑ь)	почитать.
czcij	(чт̑ій)	почитай.
myśl	(мысьль)	мысль.
pozostać się	(по-зо′-стат̑ь)	уйти.
kapelusz	(ка-пэ′-лъуш)	шляпа.
czapka	(ча′-пка)	шапка.
żołnierz	(жо′л-нѣин)	солдатъ.
powrócić	(по-вру′-т̑іт̑′)	возвратиться.
powrócili	(по-вру-т̑і′-лъі)	они возвратились.
pułk	(пулк)	полкъ.
koszula	(ко-шу′-лъа)	рубашка.
zupełnie	(зу-пэ′л-нѣ)	совсѣмъ.
znoszony, —a,—e	(зно-шо′-ны, —а,—э)	изношенный, —ая,—ое.
zależeć	(за-лъэ′-жэт̑ь)	зависѣть.
rodzice	(ро-дзі′-цэ)	родители.
zdanie	(зда′-нѣ)	мнѣніе.
bogaty	(бо-га′-ты)	богатый.
bogatszy	(бо-га′-тшы)	богаче.

Б. Теперь переведите:

1. Czcij ojca twego i matkę twoją!—**2.** Każdy ma swoje myśli: ty myślisz pozostać, ja zaś—odejść.—**3.** Mój kapelusz jest stary, a twój jeszcze nowy.—**4.** Moje siostry kochają mnie.—**5.** Twoje siostry nie kochają ciebie.—**6.** Żołnierze powrócili do swych pułków, — **7.** Moja koszula jest znoszona, twoja jeszcze zupełnie nowa.—**8.** Nasze koszule są znoszone, wasze zaś jeszcze nowe.—**9.** Dzieci zależą od swych rodziców.—**10.** Czy twoja matka jest u niej. — **11.** To jest wasze zdanie, lecz nie nasze.—**12.** Wasz ogród jest większy od naszego. — **13.** Moja czapka jest mniejsza od twoich.—**14** Moi rodzice nie są bogatsi od twoich. — **15.** Moje siostry są daleko mniejsze, aniżeli twoje.

Задача 51.

А. Сперва усвойте [168, А]:

sprzedać	(спшэ′-дат̑ь)	продать.
sprzedany	(спше-да′-ны)	проданный.
Francuz	(фра′н-цуз)	французъ.
Anglik	(а′н-глік)	англичанинъ.
Angielka	(ан-гѣ′лъ-ка)	англичанка.
duży	(ду′-жы)	большой, великій.
nazywać się	(на-зы′-ват̑ь сі̯э̯н)	называться.
ulica	(у-лъі′-ца)	улица.
Królewska	(кру-лъэ′в-ска)	королевская.
list	(лъіст)	письмо.
radość	(ра′-дось′т̑ь)	радость.
obraz	(о′браз)	картина.
rycina	(ры′-т̑і-на)	гравюра.
cnota	(цно′-та)	добродѣтель.
prawda	(пра′вда)	правда.
prawie	(пра′вѣ)	почти.
pracować	(пра-цо′-ват̑ь)	работать, трудиться.
pracuje	(пра-цу′ е)	работаетъ, трудится.

Б. Теперь переведите:

1. Nie lubię tego, dajcie mi tamto!—**2.** Mój ogród i ogród mego przyjaciela są sprzedane. — **3.** Oto dwóch ludzi: jeden z nich jest Francuzem, drugi—Anglikiem. — **4.** Ta ulica nazywa się Królewska. — **5.** Tamta rzeka jest dosyć duża. — **6.** Daj te listy temu człowiekowi. — **7.** Biorę to dla siebie. — **8.** To wielka radość dla nas. — **9.** Pomiędzy wszystkimi tymi obrazami, ten jest największy. — **10.** Ten, kto kocha cnotę, kocha także i prawdę.—**11.** To pióro nie jest dobre, tamto jest najlepsze.—**12.** Ten, kto pracuje, jest prawie zawsze szczęśliwy.

Задача 52.

А. Сперва усвойте [168, А]:

chcieć	(хѣѣтъ)	хотѣть.
chcecie	(хцэ′-ѣѣ)	вы хотите.
myślicie	(мысʲлʲі′ѣѣ)	вы думаете.
liczyć	(лʲі′-чыѣʲ)	считать, разсчитывать.
liczycie	(лʲі-чы′-ѣѣ)	вы разсчитываете.
mówicie	(му-ві′-ѣѣ)	вы говорите.
umieć	(у′-мѣѣʲ)	умереть.
umarło	(у-ма′р-ло)	умерло.
zadowolony	(за-до-волʲо′-ны)	довольный.
dziewczę	(дзѣ′-вчэн)	дѣвушка.
dziewczęta	(дзѣ вчэн′-та)	дѣвушки.
nazywać się	(на-зы′-ваѣʲ сі̯э̃н)	называться.
nazywam się	(на-зы′-вам сі̯э̃н)	меня зовутъ.
Maciej	(ма′-ѣѣй)	Матвѣй.
pożyczyć	(по-жы′-чыѣʲ)	ссудить.
pożyczyłeś	(по-жы-чы′-лэсʲ)	ты ссудилъ.

Б. Теперь переведите:

1. Кому вы это дали?—2. Чего вы хотите?—3. О чемъ вы говорите?—4. О чемъ вы думаете? — 5. На что вы разсчитываете?—6. Кто этотъ [что это за] человѣкъ? — 7. Кто [суть] эти дамы?—8. Что это за рѣка? — 9. Которое изъ дѣтей этого человѣка умерло?—10. Которымъ изъ этихъ дѣтей вы довольны?—11. Которую изъ этихъ дѣвушекъ ты любишь?—12. Какое [что за] счастье!—13. Какія [суть] самыя высокія горы во Франціи?—14. Какую картину вы хотите? 15. Которую изъ этихъ картинъ вы хотите? — 16. Кто изъ васъ сказалъ мнѣ это, господа? — 17. Какъ [какое есть] твое имя? Меня зовутъ [я называюсь] Матвѣемъ. — 18. Которыя изъ тѣхъ женщинъ [суть] ваши сестры?— 19. Которой изъ этихъ дѣвушекъ ссудилъ ты денегъ? — 20. О комъ ты думалъ?—21. О чемъ она думала?

Задача 53.

А. Сперва усвойте [168, А].

mieszkać	(мѣ′-шкаѣʲ)	жить.
mieszkam	(мѣ′-шкам)	я живу.
rodzina	(ро-дзі′-на)	семейство.
poemat	(по-э′-мат)	поэма.
oto	(о′-то)	вотъ.
napisać	(на-пі′-саѣʲ)	написать.
napisany —a, —e	(на-пі-са′-ны,—а,—э	написанъ, —а,—о.
Słowacki	(сло-ва′-цкі)	Словацкій.
wołać	(во′-лаѣʲ)	звать.
wołał	(во′-лал)	звалъ.
kobieta	(ко-бѣ′та)	женщина.
dostać	(до′-стаѣʲ)	получить.
dostałem	(до-ста′-лэм)	я получилъ
lubić	(лʲу′-биѣʲ)	любить.
lubią	(лʲуʲ-бі̯о̃н)	они любятъ.
surowy, —a, —e	(су-ро′-вы, —а,—э)	строгій —ая, —ое.
względem	(взглʲэн′-дэм)	къ, по отношенію.
pobłażliwy	(по-бла-жлʲі′-вы)	снисходительный.

Б. Теперь переведите

1. Домъ, въ которомъ я живу, [есть] очень великъ.—2. Вотъ семейство, отецъ котораго умеръ.—3. Поэма, о которой вы говорите, написана [черезъ] Словацкимъ.—4. Гдѣ [есть] человѣкъ, который меня звалъ? — 5. Не вамъ-ли ссудили денегъ?—6. Вотъ [суть] женщины, отъ которыхъ я получилъ эти деньги.—7. Вотъ дѣвушки, добродѣтель которыхъ уважаютъ; всякій любитъ ихъ.—8. Всякій, кто [есть] строгъ къ [względem] самому себѣ, обыкновенно [есть] снисходителенъ по отношенію къ другимъ.

Задача 54.

Изъ текста А выпуска 10-го выбрать всѣ имѣющіеся тамъ глаголы и распредѣлить по группамъ и спряженіямъ съ обозначеніемъ наклоненій, временъ и лицъ.

Задача 55. Изъ текста того-же выпуска выбрать всѣ imiesłowy и показать, отъ какого глагола происходятъ.

Задача 57. Изъ текста А настоящаго урока выбрать всѣ глаголы, выписать ихъ по очереди и подъ каждымъ написать: къ какому спряженію, группѣ и времени принадлежатъ.

Примѣчаніе. Разборъ этотъ дѣлать слѣдующимъ образомъ:

musi, miał, przyjechać

Дозво, цена. СПБ. 30 Апрѣля 1902 г. „Центральная“ типо-лит М. Я. Минкова, 3 Рожд. 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

12-й ВЫПУСКЪ

ОТДѢЛЫ [304—319]

Treść gramatyki: Części mowy nieodmienne [309]. — Przysłówek [310]. — Pochodzenie przysłówków [311].—Znaczenie przysłówków [312].—Spójnik [313].—Przyimek [314].—Управленіе przyimków падежами [315] —Сложные przyimki [316].—Wykrzyknik [317].

УРОКЪ 23 и 24.

[304] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28]

VI.

1 Kolej nieodwołalnie miano budować na wiosnę, a sama zapowiedź tego wypadku wywołała ruch we wsi. Zimą, zamiast bajek przy kądzieli, opowiadano o nieznanych ludziach, którzy chcieli od gospodarzy nabywać grunta; to o biednym chłopie co sprzedał górkę żwiru, a kupił za nią dziesięć morgów najlepszej ziemi, to o nowych żydkach, którzy sprowadzili się do miasteczka, do karczmy i do pachciarca.] **2** W grudniu powrócili dziedzice z letniej przejażdżki i zaraz rozeszła się wieść, że chcą sprzedać majątek. Wprawdzie sam pan grywał podawnemu na organie i tylko uśmiechał się, gdy dworscy ludzie pytali go nieśmiało: czy prawda, że pozbywa się ojcowizny? Ale pani każdego wieczoru opowiadala pokojówce, jak wesoło będzie im w Warszawie, dokąd się przeniosą. W godzinę później pokojówka szeptała te nowiny pisarzowi, który miał się z nią żenić; pisarz na drugi dzień rano powtarzał je pod sekretem rządcy i karbowemu, a już w południe w czworniakach, oborach, stajniach i owczarniach powtarzali je wszyscy, rozumie się, pod największym sekretem. Wreszcie ku wieczorowi wieść dochodziła do karczmy, z karczmy rozlewała się po chatach i ostatecznie płynęła do miasteczka. Ślimak, często pracując we dworze, także słyszał ową pogłoskę i widział jej skutki. Widział i dziwił się potędze jednego słowa — «sprzedaż». Istotnie robiło ono cuda. **3** Przez nie parobcy zaniedbywali się w robocie, przez nie rządca od Nowego Roku podziękował za miejsce. Przez nie chudły ciche i pracowite bydlątka, przez nie snopy ginęły ze stodoł, a ziarno ze spichrza. Ono pożerało zapasowe koła i uprząż, urywało kłódki i skoble od budynków, wyjmowało deski z parkanów i sztachety z płotów. Ono każdego wieczoru

wypędzało dworską służbę do karczmy, a byle ciemniejsza noc, zaprzepaszczało gdzieś to sztukę drobiu to owcę, to mniejszą świnkę. Wielkie słowo, głośne słowo! Rozlegało się po całym folwarku, po wsi, po miasteczku, skąd kupcy codzień przynosili do dworu kredytowe kwitki. Było ono wypisane na twarzy każdego człowieka, w smutnych oczach każdego bydlątka, na wszystkich drzwiach, we wszystkich oknach wybitych i zaklejonych papierem.] 4 Dźwięku jego nie słyszało tylko dwoje ludzi: pan, który wciąż grał na organach, i pani, która wciąż marzyła o wyjeździe do Warszawy. Gdy zaś kto z sąsiadów zapytał ich: prawda, że sprzedają majątek?—on tylko uśmiechał się i wzruszał ramionami, a ona odpowiadała z westchnieniem:— Chcielibyśmy sprzedać, bo na wsi straszne nudy. Ale i cóż, kiedy papo jeszcze nie znalazł kupca!...] Ślimak, który niekiedy spotykał dziedzica i pilnie mu się przypatrywał, nie wierzył w ową sprzedaż. 5 Jaki on jest, taki jest—myślał chłop o dziedzicu—ale przecież martwiłby się tem nieszczęściem. Toż oni tu siedzą z dziada pradziada, tu wyrośli, a ojcowie ich zajmują połowę tutejszego cmentarza. Kamień gryzłby się, nietylko człowiek, żeby go z tak dawnego miejsca ruszyli. Wreszcie, czy on bankrut, jak inni? Pieniądze ma, to wiadomo.] 6 Tak sobie myślał chłop, bo mierzył pana swoją miarą, a już wcale nie rozumiał tego, co znaczy młoda żona, która nudzi sie na wsi.] I kiedy tak myślał, zaufany w spokojną twarz dziedzica, w karczmie, pod przewodnictwem szynkarza Josiela, odbywały się między gospodarzami doniosłe narady.

—

W tej porze Maciek Owczarz wjeżdżał sankami do lasu, po drzewo. Wiózł siekierę, kobiałkę z odrobiną żywności i córkę głupiej Zośki. Matka, odbiegłszy sierotkę w jesieni, nie zapytała się o nią do dziś dnia, więc 7 Owczarz matkował znajdzie. Sam ją karmił, nocleg dawał jej w stajni i brał ją do każdej roboty, aby porzuconej dzieciny nigdy nie spuszczać z oka. Dziecko było tak niedołężne, że prawie nie ruszało się i nie wydawało głosu. Ślimakowie, a nadewszystko Sobieska, przepowiadali mu rychłą śmierć. Maciek na podobne wróżby tylko ręką kiwał, mówiąc: «nie bójta *) się, nic jej nie będzie!...» Każdej nocy ukradkiem przystawiał ją do wymienia krowy, a w dzień nie rozłączał sie z nią. I czy gnój wywoził na pole, czy młócił, czy wiał, czy łatał odzienie, zawsze była przy nim znajda, której opowiadał o swych robotach, podkarmiał mlekiem z małej flaszki, albo kołysał do snu, śpiewając fałszywym głosem.] 8 Dziś zawiózł ją do lasu. Owinął w resztkę starego kożucha, potem w płachtę, przywiązał między przedniemi kłonicami sanek i tak jechali, z góry albo pod górę, albo wąwozem bo okolica była górzysta. Nagle wydostali się na równinę wprost słońca, którego skośne promienie, odbite od nieskończonej tafli śniegów, poraziły im oczy mocnym blaskiem. Dziecko zapłakało. Owczarz odwrócił mu głowę na bok i prawił: — A widzisz, gadałem ci, zamykaj oczy. Żaden człowiek, żeby największy pan, żeby sam biskup, na słońce patrzeć nie może, bo to jest boska latarnia. Pan Jezus, skoro świt, codzień bierze ją do garści i ogląda swoje gospodarstwo na ziemi. Zimą, kiedy mróz dokucza, chodzi se *) najkrótszą drogą i dłużej wypoczywa przez noc. Ale zato latem wstaje o czwartej i penetruje caluśki świat do ósmej wieczorem. Tak samo człowiek powinien ruchać się od świtu do zachodu słońca. Ale ty możesz se *) jeszcze spać i w dzień, bo i tak nic wielebyś zrobiła, choćbyś nie spała. Heta!... wio!... Wjechali do lasu. — O, widzisz — mówił Owczarz do dziecka—to jest las, ale nie

*) bójta się—bójcie się.
**) Смотри [293,1].

nasz, ino dziedzica. Kupił se tu Ślimak cztery siągi *) drzewa i zwozimy je teraz, póki droga lepsza, a konie w polu niepotrzebne. Jak urośniesz, będziesz se tu z dziećmi chodziła latem na jagody. Ino nie załaź daleko i rozglądaj się, żeby ci wilk drogi nie zastąpił. Tpru!... stój!...] Stanęli pod stosem drzewa. **9.** Owczarz odwiązał dziecko od sani i rozejrzawszy się, umieścił je na kępie jałowcu,w miejscu zacisznem. Potem wydobył z kobiałki flaszkę mleka i przytknął do ust znajdy.—Naści, pij, nabierz sił, bo będzie trochę roboty. Szczapy są niemałe i dobrze się nadźwigasz, zanim naładujesz sanie. Już nie chcesz?... Niech ci będzie na zdrowie. A jak czego potrzebujesz, to wołaj. — Zawsze nawet z takiem maleństwem weselej jest, aniżeli samemu—dodał do siebie.—Dawniej nie miał człowiek do kogo gęby otworzyć, a dziś nagada się za wszystkie czasy. Wziął się do nakładania drzewa.—Przypatrz-że się teraz, jak idzie taka robota. Jędrek toby zaraz szarpnął szczapę, rozwaliłby cały siąg *), zmęczyłby się i wnet ustał. Ale ty weź drewno z wierzchu, tak, ładnie, ciągnij se powoli, włóż na ramię i do sani. Ot i już masz jedno. Tak samo z drugiem. Bierz powoli z wierzchu siąga, na ramię i do sani. Ot i masz dwa. Ino **) pomalušku, nie zrywaj się, bo ustaniesz... Drewno, psia wiara, nie chce iść na sanie, bo ono ma swój rozum i wie, co go czeka. Tak każden woli własny kąt, choćby najgorszy. Ino takiemu wszystko jedno—dodał z westchnieniem—co nigdzie nie ma własnego kąta. Tu zmarnieć, czy tam zmarnieć, wszystko jedno... Tak prawił Owczarz, powoli układając drzewo. Niekiedy odpoczywał, albo na rozgrzewkę uderzał się po bokach skostniałemi od zimna rękami, albo okrywał płachtą sierotę.] **10** Tymczasem poczerwieniało niebo i zerwał się mocny wiatr zachodni, przesycony wilgocią.] **11** Ujęty zimowym snem las ożył, zaczął, poruszać się i gadać. Zadrżały zielone igły sosen, potem gałązki, potem wyciągnięte konary zachwiały się, podając sobie jakieś znaki; nareszcie poruszyły się wierzchy i pnie drzew. Kołysały się naprzód i w tył, jakby naradzając się, albo zabierając do pochodu. Zdawało się, że już dokuczyła im wiekowa nieruchomość i że lada chwilę całą gromadą wyruszą gdzieś, bodaj na koniec świata, zgiełkliwe i szumiące. Niekiedy część lasu, gdzie stały sanie Owczarza, uspokaja się, jakby nie chcąc zdradzić przed ludzką istotą swoich tajemnic. Wówczas słychać zdaleka stąpanie nieprzeliczonych nóg i marsz całych kolumn. Oto idą z głębi szeregi prawego skrzydła; idą, nadchodzą, już są narówni z nami, już przeszły... A oto rusza lewe skrzydło; słychać chrzęst śniegu, skrzypienie gałęzi, szum ustępującego powietrza; idą, nadchodzą, już są na jednej linii z chłopem i znowu go minęły. A oto środkowa kolumna, ośmielona i zachęcona, zaczyna potrząsać gałązkami, dawać sobie znaki gałęźmi, zwoływać się ogromnym szeptem. Już pochylają się wierzchółki, już olbrzymy poddają się naprzód, ruszają... Stanęły... Widzą dwie ludzkie istoty, przed któremi las nie zdradzi swoich tajemnic. Więc stoi w miejscu i gniewnie szumiąc, obrzuca ich szyszkami i zeschłemi gałęźmi, jakby mówił: «Idź stąd Owczarzu, idź stąd i nam nie przeszkadzaj...»] Ale Owczarz jest tylko najętym parobkiem. Więc **12** choć boi się leśnych szumów i radby ustąpił z drogi olbrzymom, zrobić tego nie może, dopóki nie naładuje drzewem sani. Już nie odpoczywa, nie rozciera sobie rąk zziębniętych, tylko spieszy z układaniem szczap, aby wyjść z lasu przed nocą i przed zimową burzą.]

*) siąg=sążeń, кубическая сажень.
**) ino=tylko.

[305] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5) [29]

VI.

Желѣзную дорогу непремѣнно порѣшили [miano] строить [na] весной, и при одномъ извѣстіи [zapowiedź] объ этомъ событіи въ деревнѣ началось движеніе. Зимою, вмѣсто сказокъ за [przy] прялкой, разсказывали о неизвѣстныхъ людяхъ, которые хотѣли покупать земли у крестьянъ; то о бѣдномъ мужикѣ, который продалъ горку песку [żwiru], а купилъ за нее десять морговъ лучшей земли; то о новыхъ евреяхъ, которые переѣхали въ мѣстечко, въ корчму и къ арендатору. Въ декабрѣ вернулись помѣщики съ лѣтней прогулки и сейчасъ разошлась вѣсть, что (они) хотятъ продать имѣніе. Правда, самъ баринъ игралъ по прежнему на органѣ и только улыбался, когда дворовые люди спрашивали у него [его] робко: правда-ли это, что онъ продаетъ родовое помѣстье [ojcowizny]? Но барыня каждый вечеръ [каждаго вечера] разсказывала горничной, какъ весело будетъ имъ въ Варшавѣ, куда (они) переѣдутъ. Часъ спустя, горничная шептала эти новости писарю, который хотѣлъ [miał się] на [z] ней жениться; писарь, на другой день повторялъ ихъ подъ секретомъ управляющему и прикащику, а уже въ полдень въ людскихъ, хлѣвахъ, конюшняхъ и овчарняхъ повторяли ихъ всѣ, разумѣется, подъ величайшимъ секретомъ. Наконецъ, къ вечеру вѣсть доходила до корчмы, оттуда [z karczmy] разносилась [rozlewała się] по хатамъ и окончательно плыла въ мѣстечко. Слимакъ, часто работая въ усадьбѣ, также слышалъ эту новость [pogłoska] и видѣлъ ея послѣдствія. Видѣлъ и удивлялся могуществу одного слова—«продажа». Дѣйствительно, дѣлало оно чудеса. Благодаря ему [przez nie], рабочіе работали небрежно [zaniedbywali się w robocie], благодаря ему, управляющій съ [od] новаго года отказался отъ [поблагодарилъ за] службы. Благодаря ему худѣлъ тихій и трудолюбивый скотъ; благодаря ему, изчезали снопы изъ гумна и зерно изъ амбара. Оно пожирало запасныя колеса и упряжь, отрывало замки и засовы отъ строеній, вынимало доски изъ заборовъ и колья изъ плетней. Оно каждый вечеръ прогоняло дворовыхъ людей [służbę] въ корчму, а въ случаѣ [byle] болѣе темной ночи, заставляло исчезать [zaprzepaszczało] куда-то то домашнюю птицу, то овцу, то свинью поменьше. Великое слово, громкое слово! (Оно) раздавалось по всей усадьбѣ, по деревнѣ, по мѣстечку, откуда купцы каждый день приносили въ господскій домъ неоплаченные [kredytowe] счеты. Оно было написано на лицѣ каждаго человѣка, въ печальныхъ глазахъ каждой скотины, на всѣхъ дверяхъ, на [w] всѣхъ окнахъ, разбитыхъ и заклеенныхъ бумагой. Его звука не слышали только двое людей: баринъ, который постоянно игралъ на органѣ, и барыня, которая постоянно мечтала о выѣздѣ въ [do] Варшаву. Когда-же кто-нибудь изъ сосѣдей спрашивалъ ихъ: правда-ли, что (они) продаютъ имѣніе? — онъ только улыбался и пожималъ плечами, а она отвѣчала со вздохомъ: — (Мы) хотѣли-бы продать, потому что въ деревнѣ страшная скука [l. mn.]. Но что-же (дѣлать), когда папа еще не нашелъ покупателя... Слимакъ, который иногда встрѣчалъ помѣщика и пристально [прилежно] къ нему присматривался, не вѣрилъ этой [въ эту] продажѣ.—Каковъ онъ ни есть—думалъ мужикъ о помѣщикѣ — но вѣдь (онъ) огорчался бы этимъ несчастіемъ. Вѣдь они сидятъ здѣсь съ дѣда-прадѣда, здѣсь выросли, а отцы ихъ занимаютъ половину здѣшняго кладбища. Камень тосковалъ бы [gryzł by się] нетолько человѣкъ, еслибъ его сдвинуть съ такъ давнишняго мѣста. Наконецъ, развѣ онъ банкротъ, какъ другіе? Деньги у него есть [имѣетъ], это извѣстно. Такъ ду-

малъ про себя [себѣ] мужикъ, потому что мѣрилъ барина своей мѣркой и уже совсѣмъ не понималъ того, что значитъ молодая жена, которая скучаетъ въ [na] деревнѣ. И пока [когда] (онъ) такъ думалъ, довѣряя спокойному лицу помѣщика, въ корчмѣ, подъ предсѣдательствомъ трактирщика Іоселя, происходили между крестьянами важныя совѣщанія.

Въ эту пору [prz. VII] Матвѣй Овчажъ въѣзжалъ на саняхъ [prz. VI] въ [do] лѣсъ за [po] дровами [l. p.]. Онъ везъ топоръ, корзинку съ нѣкоторой [odrobiną] провизіей и дочку глупой Зоськи. Мать, бросивъ [odbiegłszy] сиротку осенью [prz. VII], не спросила о ней до сихъ поръ [do dziś dnia], поэтому Овчажъ замѣнялъ мать [matkował] найденышу. (Онъ) самъ кормилъ ее, ночлегъ давалъ ей въ конюшнѣ и бралъ ее на каждую работу, чтобы покинутаго ребенка нигогда не выпускать изъ глазъ [l. p.]. Ребенокъ былъ такъ слабъ [niedołężne], что почти не двигался и не издавалъ голоса. Слимаки, а больше всего Собѣска, предсказывали ему скорую смерть. Матвѣй на подобныя предсказанія только рукой махалъ, говоря: «не бойтесь, ничего съ ней [ей] не будетъ!..» Каждую ночь (онъ) подставлялъ ее украдкой къ коровьему вымени, а днемъ не разставался съ ней. И вывезилъ ли онъ навозъ въ [na] поле, молотилъ-ли, вѣялъ или чинилъ одежду,— всегда находился [былъ] при немъ найденышъ, которому разсказывалъ о своихъ работахъ, кормилъ молокомъ изъ маленкой бутылочки, или [убаюкивалъ, напѣвая [ноя] невѣрнымъ голосомъ.— Сегодня (онъ) повезъ ее въ [do] лѣсъ. Завернулъ въ остатки стараго тулупа, потомъ въ платокъ [płachtę], привязалъ между передними брусьями саней и такъ ѣхали (они), съ горы или подъ гору, или ущельемъ, потому что мѣстность была гористая. Вдругъ (они) выбрались на равнину прямо на солнце [prz. II], косые лучи котораго отраженные отъ безконечной скатерти [tafli] снѣговъ, ослѣпили [poraziły] имъ глаза сильнымъ блескомъ. Ребенокъ заплакалъ, Овчажъ повернулъ ему голову въ [na] сторону и разсуждалъ: — Видишь, говорилъ я тебѣ, закрывай глаза. Ни одинъ человѣкъ, даже [żeby] знатнѣйшій [наибольшій] баринъ, даже самъ епископъ не можетъ глядѣть на солнце, такъ какъ это божій фонарь. Господь Іисусъ, чуть свѣтъ, беретъ ее каждый день въ руку [do garści] и осматриваетъ свое хозяйство на землѣ. Зимой, когда морозъ пробираетъ [dokucza], (онъ) ходитъ кратчайшимъ путемъ [дорогой] и дольше отдыхаетъ ночью. Но за то лѣтомъ (онъ) встаетъ въ четыре часа и осматриваетъ весь міръ до восьми вечера. Точно также человѣкъ долженъ двигаться съ [do] разсвѣта до заката солнца. Но ты можешь еще спать и днемъ, потому что и такъ бы немного сдѣлала, хотя бы (и) не спала. Эй!... пошли!... (Они) въѣхали въ лѣсъ.—Вотъ, видишь говорилъ Овчажъ [do] ребенку — это лѣсъ, но не нашъ, а [ino] помѣщика. Купилъ тутъ Слимакъ себѣ четыре сажени дровъ и (мы) свозимъ ихъ теперь пока дорога лучше, и лошади въ полѣ не нужны. Какъ выростешь, будешь сюда съ дѣтьми ходить лѣтомъ за [na] ягодами. Только не залѣзай далеко и оглядывайся, чтобы тебѣ волкъ дороги не переступилъ. Тпру!... стой!... (Они) остановились у [pod] кучи дровъ. Овчашъ отвязалъ ребенка отъ саней и оглядѣвшись (кругомъ), помѣстилъ его на кустѣ можжевельника, въ укромномъ [тихомъ] мѣстѣ. Потомъ вынулъ изъ корзины бутылку молока и поднесъ къ губамъ [do ust] найденыша.—На, пей, набери силы [l. mn.], потому что будетъ немножко работы. Полѣнья [są] не маленькія и ты хорошо потрудишься, пока нагрузишь сани. Уже не хочешь!.. Ну, на здоровье [пусть тебѣ будетъ. .]. А если что [prz. II] понадобится, такъ

зови. Все таки [всегда] даже съ такой крошкой веселѣе [есть], чѣмъ самому— прибавилъ про себя.—Прежде человѣку [prz. I] не было [miał] къ кому рта разинуть, а теперь [сегодня] (онъ) наговорится за всѣ времена. (Онъ) принялся [do] накладывать дрова. Теперь присмотрись, какъ идетъ такая работа. Андрюша сейчасъ бы рванулъ полѣно, развалилъ бы всю кучу [siąg] и скоро усталъ бы. Но ты возьми полѣно сверху, такъ, хорошенько, тащи медленно, положи на плечо и въ [do] сани. Вотъ уже (тебѣ) одно. Точно также и другое [prz. VI]. Бери тихонько сверху кучи, на плечо и въ сани. Вотъ (тебѣ) и два. Только помаленьку, не торопись [zrywaj się] а то [bo] устанешь... Полѣно [drewno], несъ его возьми [psia wiara], не хочетъ идти въ [na] сани, такъ какъ у него [оно имѣетъ] свой разумъ и оно знаетъ, что его ожидаетъ. Такъ каждый предпочитаетъ собственный уголъ, хотя бы и худшій. Только тому все равно — прибавилъ со вздохомъ—у котораго [co] нигдѣ нѣтъ своего угла. Тутъ издыхать или тамъ издыхать, все равно... Такъ разсуждалъ Овчажъ, медленно накладывая дерево. Иногда (онъ) отдыхалъ, или для того, чтобы согрѣться [na rozgrzewkę], хлопалъ себя по бокамъ окоченѣвшими отъ холода руками, или укрывалъ сиротy платкомъ. Между тѣмъ небо покраснѣло и поднялся сильный западный вѣтеръ насыщенный влагой. Объятый зимнимъ сномъ лѣсъ ожилъ, началъ шевелиться и говорить. Дрогнули зеленыя иглы сосенъ, потомъ вѣтки, потомъ вытянутыя вѣтви [kopagу] зашатались, подавая другъ другу какіе-то знаки, наконецъ зашевелились верхушки и стволы деревьевъ. (Они) качались взадъ и впередъ, какъ-бы совѣщаясь или собираясь въ походъ. Казалось, что уже надоѣла имъ вѣковая неподвижность и что каждую минуту всей толпой двинутся куда-то, хоть на край [koniec] свѣта, крикливыя и шумящія. Иногда часть лѣса, гдѣ стояли сани Овчажа, успокаивается какъ будто-бы не желая [chcąc] выдать передъ человѣческимъ существомъ своихъ тайнъ. Тогда слышенъ издали топотъ безчисленныхъ ногъ и маршъ цѣлыхъ колоннъ. Вотъ идутъ изъ глубины шеренги праваго фланга; идутъ, подступаютъ, уже поровнялись [są narówni] съ нами, уже прошли... А вотъ двигается лѣвый флангъ; слышно хрустѣніе снѣга, скрипъ вѣтокъ, шумъ отступающаго воздуха; идутъ, подступаютъ, уже поровнялись [są na jednej linii] и опять миновали его. А вотъ средняя колонна, ободренная и поощренная, начинаетъ потряхивать вѣтками, дѣлать [давать] другъ другу [sobie] знаки вѣтвями, созывать другъ друга [się] гигантскимъ шепотомъ. Уже склоняются верхушки, уже подаются впередъ великаны, двигаются... Остановились... Видятъ двое человѣческихъ существъ, передъ которыми лѣсъ не выдастъ своихъ тайнъ. Поэтому стоитъ онъ на мѣстѣ и, сердито шумя, закидываетъ пхъ шишками и сухими вѣтками, какъ бы говоря [cz. przeszły]: уходи отсюда, Овчажъ, уходи отсюда и не мѣшай намъ!.. Но Овчажъ только наемный работникъ. Поэтому хотя (но) боится лѣсного шума [l. mn.] и радъ бы дать дорогу [usłapił] великанамъ, но не можетъ этого сдѣлать, пока не нагрузитъ саней дровами. Уже онъ не отдыхаетъ, не растираетъ озябшихъ рукъ, только торопится съ укладкой полѣнъ, чтобы убѣжать изъ лѣсу до ночи и до зимней вьюги [burza].

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9) [30]

[306] Г. Объясненіе къ тексту.

(Упр. 10). [31]

1. Pachiarz. Въ Польшѣ принято въ большихъ хозяйствахъ отдавать нѣкоторые продукты, напр., молоко, въ аренду, какимъ-нибудь торговцамъ, называютъ это въ разговорной рѣчи: oddawać w *pacht*. Вотъ это самое слово pacht имѣетъ значеніе аренда, а потому занимающагося этимъ дѣломъ (pachciarz) мы называемъ въ русскомъ переводѣ *арендаторомъ*.

2. Karbowy происходитъ отъ слова *karbować* что значитъ по-русски отмѣчать. Въ прежнія времена, когда народъ былъ большею частью неграмотный, отмѣтки о рабочихъ дняхъ дѣлались обыкновенно на деревянной палочкѣ. Обязанность эта лежала на старшемъ работникѣ, который получалъ поэтому названіе karbowego. Нынѣ та же функція исполняется *приказчикомъ*; поэтому послѣднее слово и послужило намъ для перевода на русскій языкъ.

3. Czworniaki. Такъ называются дома для работниковъ въ имѣніи, состоящіе изъ четырехъ квартиръ. Такъ какъ въ русскомъ языкѣ нѣтъ соотвѣтственнаго выраженія для означенія такого дома, то мы переводимъ его просто: *людскіе*.

4. Drób происходитъ отъ слова drobny—мелкій. Такъ принято называть у деревенскихъ хозяевъ мелкую домашнюю птицу.

---

[307] Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14). [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22). [46]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

ЯВЛЕНІЕ ВТОРОЕ.

Марія, вбѣгаетъ **Іосифъ**, кладетъ шляпу на стулъ у [przy] дверей.

Марія (подаетъ ему руку, которую тотъ [on] цѣлуетъ). Если бы (я) васъ не просила, (вы) бы не пришли. Развѣ подобаетъ такъ забывать [zaniedbywać] старую подругу?

Іосифъ. (Я) боюсь всегда, что [abym nie] помѣшаю [cz. przesz.] вамъ работать [въ работѣ].

Марія. Напрасный страхъ [l. mn.]; раньше (ты) не былъ такой пугливый и часто къ намъ заходилъ [zaglądałeś]. (Ты) былъ ежедневный гость.

Іосифъ (съ укоромъ). Гость.

Марія (подаетъ ему руку). Другъ, сердечный другъ, родной нашъ. (Мы) знакомы уже такъ давно. Трудъ и бѣдность (заставили) насъ сблизиться другъ съ другомъ. Когда (я) поздно [w] ночью тушу мою лампу, всегда смотрю въ твое окно. Вижу тобя согнувшимся надъ книжкой; тогда говорю [z] тихо: спокойной [доброй] ночи [pszyp. I-szy] [тебѣ], сынъ (мой), усни спокойно, а проснись завтра такимъ же сильнымъ и выносливымъ къ труду, какъ сегодня. И хотя не видишь руки, которая каждый вечеръ креститъ тебя съ благословеніемъ матери, однако, (ты) долженъ вѣрить въ мою сердечную дружбу по отношенію къ [dla] тебѣ.

Іосифъ (цѣлуя ея руку). О, вѣрю, вѣрю! и благодарю! (спустя нѣкоторое время—оглядываясь по комнатѣ). Какъ здѣсь сегодня любо, роскошно, какой-то непонятный [невысказанный] чаръ господствуетъ въ этой комнатѣ...

Марія (приближается къ [do] окну и указывая рукой въ [на]садъ, говоритъ дрожащимъ голосомъ). Посмотри!.. Это сирень цвѣтетъ! [l. mn.].

Іосифъ. Правда. Сирень цвѣтетъ!

Марія. (Я) нарочно пригласила [попросила] васъ на этотъ праздникъ. (Я) пожелала подѣлиться съ тобою этимъ

прелестнымъ впечатлѣніемъ, какое всегда на меня производитъ [wywołują] цвѣтущая сирень [l. mn.]. (Я) не хотѣла быть одинокой [samą], счастливые не умѣютъ молчать, а я чувствую себя сегодня такъ счастливой, что не могу воздержаться (отъ) [моихъ] восклицаній. Другіе справляютъ [obchodzą] ежегодно день своего ангела, рожденія [l. mn.], мнѣ на это не хватаетъ средствъ [stać], поэтому справляю всегда торжественно праздникъ сиреней (идутъ на авансцену).

Іосифъ (съ улыбкой). Въ самомъ дѣлѣ, удивительная вещь, что вы, не смотря на такъ утомительный трудъ, всегда идеальны, мечтательны [rzecz.].

Рѣшеніе задачи 49. [303].—**1.** Карлъ учится; (онъ) будетъ за это вознагражденъ.—**2.** Она молится за насъ и за нихъ.—**3.** Ты намъ далъ денегъ, мнѣ и ему.—**4.** (Я) ссудилъ [одолжилъ] ему денегъ.—**5.** Онъ принесъ мнѣ другое платье.—**6.** Онъ насъ любитъ.—**7.** Она васъ больше не любитъ.—**8.** (Я) люблю моихъ дѣтей, не отказываю имъ ни въ чемъ [ничего].—**9.** Ничего ему не оставили.—**10.** Онъ любитъ его, какъ своего собственнаго брата.—**11.** Его отецъ далъ ему денегъ.—**12.** У [od] кого одолжилъ ты денегъ?—**13.** Онъ гораздо выше тебя.—**14.** Этотъ садъ мой!—**15.** Это великое счастье для него и для нея.—**16.** Кто тамъ? Это мы.—**17.** Принеси ей туфли, которыя стоятъ [суть] подъ моей кроватью.

Рѣшеніе задачи 50. [303].—**1.** Почитай отца твоего и мать твою!—**2.** У каждаго своя мысль [каждый имѣетъ свою мысль]· ты думаешь остаться, а я—уйти.—**3.** Моя шляна—стара, а твоя еще нова.—**4.** Мои сестры любятъ меня.—**5.** Твои сестры не любятъ тебя.—**6.** Солдаты возвратились къ [do] своимъ полкамъ.—**7.** Моя рубашка изношена, твоя еще нова.—**8.** Наши рубашки поношены, ваши еще новы.—**9.** Дѣти зависятъ отъ своихъ родителей.—**10.** Твоя мать у нея?—**11.** Это ваше мнѣніе, но не наше.—**12.** Вашъ садъ больше нашего.—**13.** Моя шапка меньше твоей.—**14.** Мои родители не богаче твоихъ.—**15.** Мои сестры гораздо меньше твоихъ.

Рѣшеніе задачи 51. [303].—**1.** (Я) не люблю этого, дайте мнѣ то.—**2.** Мой садъ и садъ моего друга [суть] проданы.—**3.** Вотъ два человѣка [людей]: одинъ изъ нихъ [есть]—французъ, другой—англичанинъ.—**4.** Эта улица называется Королевской.—**5.** Та рѣка [есть] довольно велика.—**6.** Дай эти письма этому человѣку.—**7.** Я беру это [для] себѣ.—**8.** Это большая радость для насъ.—**9.** Между всѣми этими картинами эта [есть] самая большая.—**10.** Тотъ, кто любитъ добродѣтель, любитъ также и правду.—**11.** Это перо не [есть] хорошо, то [есть] самое лучшее.—**12.** Тотъ, кто работаетъ, [есть] почти всегда счастливъ.

Рѣшеніе задачи 52. [303].—**1.** Komuście to dali?—**2.** Czego chcecie?—**3.** O czem mówicie?—**4.** O czem myślicie?—**5.** Na co liczycie?—**6.** Co to za człowiek?—**7.** Kto są te damy?—**8.** Co to za rzeka?—**9.** Które z dzieci tego człowieka umarło?—**10.** Z którego z tych dzieci jesteście zadowoleni?—**11.** Które z tych dziewcząt kochasz?—**12.** Co za szczęście!—**13.** Jakie są najwyższe góry we Francyi?—**14.** Jaki obraz pan chce?—**15.** Który z tych obrazów Pan chcesz?—**16.** Kto z was, panowie, powiedział mi o tem?—**17.** Jakie jest twoje imię?—Nazywam się Maciej.—**18.** Które z tych kobiet są twoje siostry?—**19.** Której z tych dziewcząt pożyczyłeś pieniędzy?—**20.** O kim myślałeś?—**21.** O czem ona myślała?

Рѣшеніе задачи 53. [303].—**1** Dom, w którym mieszkam, jest bardzo wielki.—**2.** Oto rodzina, której ojciec umarł.—**3.** Poemat, o którym mówicie, napisany jest przez Słowackiego.—**4.** Gdzie jest ten człowiek, który mnie wołał?—**5.** Czy to wam pożyczono pieniędzy?—**6.** To są te kobiety, od których dostałem te pieniądze.—**6.** Oto dziewczęta, których cnotę szanują; każdy ich lubi.—**8.** Każdy, kto jest surowy względem siebie, zwykle jest pobłażliwy względem innych.

Рѣшеніе задачи 54. [303]

2-ая группа I спряженія.

prała	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. p., r. ż.	prać
bierze	» » ter., » »	brać
pobraliśmy	» » przesz., 1 os. l. mn. r. m.	pobrać

3-ья группа I спряженія.

odparł	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. p., r. m.	odeprzeć

II спряженіе.

zgadnąć	tr. bezok.	
padnie	dok., tr. ozn., cz. przysz., 3 os. l. p.	padnąć
mruknął	tr. ozn., » przesz. » » r. m.	mruknąć
szepnął	» » » » » »	szepnąć
zsunęła	» » » » » r. ż.	zsunąć
wywinął	» » » » » r. m.	wywinąć
furknęły	» » » » l. m.	furknąć
zdechnij	tr. rozk., 2 os. l. p.	zdechnąć
podwinęły	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. m. r. ż.	podwinąć
zdechł by	tr. war., 3 os. l. p., r. m.	zdechnąć

1-ая группа III спряженія.

psuło	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. p., r. n.	psuć
wybił	» » » » » r. m.	wybić
snuć się	tr. bezokol.	

2-ая группа III спряженія.

szeptała	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. p., r. z.	szeptać
depcze	» » ter., » »	deptać
skrob	tr. rozk., 2 os. l. p.	skrobać
szarpał	tr. ozn., cz. przesz., 3 os. l. p., r. m.	szarpać
świstał	» » » » » »	świstać
wypłócze	tr. ozn., cz. przysz., 3 os. l. p.	wypłókać
wskazał	» » przesz., » » r. m.	wskazać
świergotały	» » » » l. m.	świergotać
śmiał się	» » » » l. p., r. m.	śmiać się

kopał	»	»	»	»	»	kopać
napłakał	»	»	»	»	»	napłakać
posiał	»	»	»	»	»	posiać

4-ая группа III спряженія.

spróbuj	tr. rozk.,	2 os. l. p.				spróbować
pożałował	tr. ozn.,	cz. przesz.,	3 os. l. p.	r. m.		pożałować
bronował	»	»	»	»	»	bronować
dziękować	tr. bezokol.					
gospodarowałbym	tr. warunk.,	1 os. l. p.				gospodarować
pokazywało	tr. ozn.,	cz. przesz.	3 os. l. p.	r. n.		pokazywać
posponował	»	»	»	»	r. m.	posponować
stawał	»	»	»	»	»	stawać
skutkuje	»	»	ter.	»	»	skutkować
wypatruje	»	»	»	»	»	wypatrywać
usiłował	»	»	przesz.,	»	r. m.	usiłować
widywało	»	»	»	»	r. n.	widywać
medytował	»	»	»	»	r. m.	medytować
ugorował	»	»	»	»	»	ugorować
odzyskiwał	»	»	»	»	»	odzyskiwać
dziwował się	»	»	»	»	»	dziwować się
kupować	tr. bezokol.					
wykonywały	tr. ozn.,	cz. przesz.,	3 os. l. m.			wykonywać
bieduj	tr. rozk.,	2 os. l. p.				biedować
zakonkludował	tr. ozn.,	cz. przesz.,	3 os. l. p.	r. m.		zakonkludować
kotłował	»	»	»	»	»	kotłować
obejmował	»	»	»	»	»	obejmować
opanowywał	»	»	»	»	»	opanowywać
wstępowała	»	»	»	»	r. ż.	wstępować
dajesz	»	cz.	ter.	2 os. l. p.		dawać
daje	»	»	»	3 »	»	

Рѣшеніе задачи 55. [303]

skruszony	im. bierny;	skruszyć
uznając	im. współcz;	uznawać III,4
zaplątany	im. bierny;	zaplątać III,2
schylona	» »	schylać
oparty	» »	oprzeć się I,3
ukochany	» »	ukochać
wykrzywionemi	» »	wykrzywić
obeznany	» »	obeznać się
wyskakujący	im. współcz;	wyskakiwać III,4
domysliwszy się	im. zaprzesz.;	domyśleć się;
pobudzając	im. współcz.;	pobudzać

zszytej	im. bierny;	zszyć
przypasowanych	» »	przypasować III,4
podniecony	» »	podniecić
goniących	im. współcz.;	gonić.

Примѣчаніе. Объясненіе сокращенныхъ знаковъ: *tr. ozn.* — tryb oznajmujący; *tr. rozk.* — tryb rozkazujący; *tr. war.* — tryb warunkowy; *tr. bezokol.* — tryb bezokoliczny; *cz. ter.* — czas teraźniejszy; *cz. przesz.* — czas przeszły; *cz. przysz.* — czas przyszły; *3 os. l. p.* — trzecia osoba liczby pojedyńczej; *1 os. l. m.*—pierwsza osoba liczby mnogiej; *r. m.*—rodzaj męzki; *r. z.*—rodzaj żeński; *r. n.*—rodzaj nijaki

III,4—значитъ: четвертая группа третьяго спряженія.

Рѣшеніе задачи 56 [303].

musi IV,2 cz. ter. | przyjechać III,2; bezok. | zawołał V; cz. prz. | rozweselony IV,1; im. bierny | wybrał III,2; cz. prz.

jeździł IV,1; cz. prz. | musiał IV,2; cz. prz. | oblecieć IV,2; bezokol. | spotkał V; cz. prz. | siedzi IV,2; cz. ter. | taksował III; cz. prz.

dostał się III,2; cz. prz. | zwrócił IV,1; cz. prz. | skręcił IV,2; cz. prz. | wytknął II; cz. prz. | zadarty I,3; im bier. prz.

robił IV,1; cz prz. | chce IV,2; cz ter. | pomyślał IV,2; cz. prz. | zapytał V; cz. prz. | powstała III,2; cz prz. | podniosła I,1; cz. prz.

podwinięta II; im. bier. | spostrzegł I,3; cz. prz. | powtarzał V; cz. prz. | kwapi IV,1; cz. ter.

zaczepiać V; bezok. | opuścić IV,1; bezok. | uginać V; bezok, | zjechał III,2; cz. prz. | skierował III,4; cz. prz. | stanął II; cz. prz. | mrugnął IV,2 cz. prz.

przypatrywał III,4; cz. prz. | wydawały III,4; cz. prz. | stała się III,2; cz. prz. | wyciągnął II; cz. prz. | machnęła II; cz. prz.

spłoszony IV,1; im. bier. | wyskoczył IV,1; cz. prz. | objął II; cz. prz. | robisz IV,1; cz. ter. | wrzasnął II; cz. prz. | doleciał IV,2; cz. prz.

obraził IV,1; cz. prz. | przesłał III,2; cz. prz. | poprawiwszy IV,1; im. zap. | spiął II; cz. prz. | odgadł II; cz. prz. | wyrzucił IV,1; cz. prz.

ruszył IV,1; cz. prz. | dopisało III,2; cz. prz. | wysunęła II; cz. prz. | chwycił IV,1; cz. prz. | wołać V; bezok. | począł II; cz. prz.

bronować III,4; bezok. | zobaczył IV,1; cz. prz. | stracił IV,1; cz. prz. | opadały V; cz. prz. | ciężyła IV,1; cz. prz.

odpocznie II; cz. prz. | skończy IV,1; cz. prz. | wyleżeć IV,2; bezok. | układłszy się I,1; im. zap. | wymyślał IV,2; cz. prz.

opowiadał V; cz. prz. | mówił IV,1; cz. prz. | zaprowadzić IV,1; bezok. | siać III,2; bezok. | chwalił IV,1; cz. prz.

się radzą wzdychał chciał brać słuchała każe
IV,1; cz. ter. V; cz. prz. IV,2; cz. prz. I,2; bez. V; cz. prz. I,2; cz. ter.

kupić wynająć napędzi naprawił ułożył ośmielił się
IV,1; bez. II; bez. IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz.

wykopać brakło łączy istniał zesłani wydawać
V; bez. II; cz. prz. IV,1; cz. ter. III,3; cz. prz. IV2; im. b. III,4; bez.

bał bawić rozkazywać skończył zawrócił zapomniał
IV,2; cz. prz. IV,1; bez. III,4; bez. IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz. IV,2; cz. prz.

zaprzątnęła wydzierżawić spełni się medytował nawywozić sprze-
II; cz. prz. IV,1; bez. IV,1; cz. prz. III,4; cz. prz. IV,1; bez. III,4;

dawać sprowadzić czytać uczył ustępowaliby odpo-
bez. IV,1; bez. V; bez. IV,1; cz. prz. III,4; tr. war.

czywać znał wiodło się bolały wysiedzieć się zapragnie
V; bez. V; cz prz. I,1; cz. prz. IV,2; cz. prz. IV,2; bez. II; cz. prz.

zapomniano zaczęła porastać ostrzyżonych grzało uciekły
IV,2; im. bier II; cz. prz. V; bez. III,2; im. b. III,2; cz. prz. II; cz. prz.

zasłaniała się skosili obsypywały zbierały śledzili chwytali
V; cz. prz. IV,1; cz. prz. III,4; cz. prz. V: cz. prz. IV,1; cz. prz. V; cz. prz.

fabrykował rolegały się zbierających dochodziły wziął się
III,4; cz. prz. V; cz. prz. V; im. współcz. IV,1; cz. prz. II; cz. prz.

spieszył się wykruszyło się pracowali żnąc wiążąc
IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz. III,1; cz. prz. II; im. wsp. III,2; im. wsp.

pomagały dosięgli obejrzeli przypatrzcie się noszą
V; cz. prz. II; cz. prz. IV,2; cz. prz. IV,2; tr. rozkaz. IV,1; cz. ter.

ciągną widzisz kupił szła spoglądało mierzyli zacie-
II; cz. ter. IV,2; cz. ter. IV,1; cz. prz. V; cz. prz. IV,1; cz. prz. IV,1; cz.

kawiło przodować ciśnij skocz bonują spenetruj
prz. III,4; bez. II; tr. rozk. IV,1; tr. rozk. III,1; cz. ter. III.1; tr. rozk.

wymiarkuj pobiegł dognał porozmawiał ujęła się
III,4; tr. rozk. II; cz. prz. V; cz. prz. V; cz. prz. II; cz. prz.

patrzyła przenosił ciągnął porozmawiał ujęła się patrzyła
IV,1; cz. prz. IV,1; cz. prz. II; cz. prz. V; cr. prz. III,1; cz. prz. V; cz. prz.

przenosił ciągnął ukrył się schylało się wołając
IV,1; cz. prz. II; cz. prz. III,1; cz. prz. V; cz. prz. V; im. wsp.

wyniosła dali zbiegła ukazali się zdjęli powitawszy
I,1, cz. prz. V; cz. prz. II; cz. prz. III,2; cz. prz. II; cz. prz. V: im. zaprz.

skierowali się godziło się opuścić.
III,4; cz. prz. IV,1; cz. prz. IV,1; bez.

[308] Экзаменъ.

Прочтите еще разъ внимательно отдѣлъ 294 и повторите на основаніи сдѣланныхъ тамъ указаній всю грамматику о спряженіи, которую вы закончили въ предыдущемъ выпускѣ.

---

[309] E. Грамматика.

(Упр. 15). [38]

Części mowy nieodmienne

(чэ$^{н'}$с^{ь}-ті мо$'$-вы не-од-мѣ$'$н-нэ)

Неизмѣняемыя части рѣчи.

Неизмѣняемыя части рѣчи или т. н. въ польскомъ языкѣ **partykuły** (пар-тыку$'$-лы) опредѣляютъ, связываютъ или придаютъ болѣе точное значеніе тѣмъ словамъ и выраженіямъ, которыя составляютъ извѣстную, существенную часть предложенія. Называются они *nieodmienne* (неизмѣняемыя) оттого, что не измѣняются: не имѣютъ ни przypadków, ни liczb, ни czasów. Такъ напр. мы слышимъ слова: *tu* (ту) тутъ, здѣсь; *czy* (чы) развѣ, ли; *gdy* (гды) когда; *przez* (пшэз) черезъ — всегда одинаково произносимыми; ни склонять (deklinować), ни спрягать, (konjugować) ихъ нельзя.

Partykuły въ польскомъ языкѣ раздѣляются на четыре отдѣла: **przysłówki** (пшы-слу$'$в-кі) нарѣчія, **spójniki** (спуй-ні$'$-кі) союзы, **przyimki** (пшы-і$'$м-кі) предлоги и **wykrzykniki** (вы-кшык-ні$'$-кі) междометія.

---

[310] I. Przysłówek.

Przysłówek — это такая часть рѣчи (partykuła), которая точнѣе опредѣляетъ какое-нибудь *дѣйствіе* или же *состояніе* и *качество* даннаго предмета въ отношеніи времени, мѣста, образа дѣйствія, степени и т. п.

Примѣры.

już wiem—я *уже* знаю.

tam się to stało—*тамъ* это случилось.

jak to być może? — *какъ* это можетъ быть?

czy to być może? — можетъ-*ли* это быть?

bardzo szczęśliwy — *очень* счастливъ.

ciągle pracuje — *постоянно* работаетъ.

Чтобы ближе познакомиться со свойствами przysłówka, обратимъ здѣсь вниманіе на его: 1) *pochodzenie* (по-ходзэ$'$-нѣ) происхожденіе; 2) *znaczenie* (зна-чэ$'$-нѣ) значеніе.

---

[311] A. Pochodzenie przysłówków.

Przysłówki въ польскомъ языкѣ по происхожденію распадаются на двѣ группы: **pierwotne** (первообразныя) и **pochodne** (производныя).

I. Къ первой группѣ принадлежатъ слѣдующіе:

tu—тутъ, здѣсь; *tam*—тамъ; *tedy*—поэтому; *wtedy* — тогда; *tędy* — сюда; *stąd*—отсюда; *dotąd* — до сихъ поръ; *czy*—развѣ, ли; *gdzie*—гдѣ; *kiedy*—когда; *kędy*—куда; *skąd*—откуда; *dokąd*—куда, до какихъ поръ; *że* — что; *nie* — не, нѣтъ; *ni, ani*—ни и т. п.

II. *Przysłówki pochodne* образовались одни отъ именъ, другіе отъ прилагательныхъ.

1. Przysłówki, образованные отъ *rzeczowników*, суть слѣдующіе:

raz—разъ; *pół*—половина; *zbyt* — слишкомъ; *chyba*—развѣ, *siła*—пропасть; *teraz* (т. е. ten raz) — теперь; *zaraz* — сейчасъ; *oraz*—и, а также; *wraz*—вмѣстѣ.

bez wątpienia (во^{н}т-пѣ′-ні͡а) безъ сомнѣнія; *bez liku* (л^{ь}і′-ку) безчисленное множество; *natychmiast* (на-ты′х-мі͡аст) тотчасъ-же; *zdala*—издали; *z rana*—утромъ; *dowoli* — произвольно; *zrazu* — сразу.

trochę—немного; *jutro*—завтра; *dziś* (д͡зіс^{ь}) сегодня; *wprzód* (впшуд) сначала; *podczas* (по′д-час) во время; *wzdłuż* (вздлуш) вдоль; *wszerz* (вшэш) въ ширину; *wbrew* (вбрэв) противъ; *wskroś* (вскрос^{ь}) сквозь, совершенно; *wewnątrz* (вэ′-вно^{н}тш) внутри; *zewnątrz*—снаружи; *nawet* — даже; *na oścież* (о′с^{ь}-т̈ѣш) настежь; *na przełaj* (пшэ′-лай) на встрѣчу; *wciąż* (вт̈і͡о^{н}ш) постоянно; *gwałtem*—насильно; *chyłkiem* (хы′л-кѣм) согнувшись; *duszkiem* (ду′ш-кѣм) однимъ глоткомъ; *hurmem* (х̇ур′-мэм) толпой; *hurtem* — оптомъ; *nurkiem* — ныряя; *ukradkiem* (у-кра′д-кѣм) украдкой, *czasem*—иногда; *razem*—вмѣстѣ; *mi^{l}czkiem* (мі′л^{ь}ч-кѣм) въ молчаніи; *pojutrze* (пою^{ь}т-шэ) послѣзавтра, *potrosze* (по-трошэ) понемножку; *narazie* (на-ра-зѣ) сразу; *powoli*—медленно.

2. Przysłówki, образованные отъ *przymiotników* обыкновенно оканчиваются на **o** или **e**, напр.:

prędko (прэ^{н}д-ко) скоро, *skoro*—какъ только, *szybko*—быстро, *ostro*—строго, быстро; *pieszo* (пѣ′шо) пѣшкомъ, *darmo* — даромъ, *bardzo* (бар′-дзо) очень, *daleko*—далеко, *dawno*—давно.

dobrze (до′-бжэ) хорошо, *źle* (з^{ь}л^{ь}э) плохо, *wielce* (вѣ′л^{ь}-цэ) очень, *szczególnie* (щэ-гул^{ь}-нѣ) особенно, *biegle* (бѣ-гл^{ь}э) искусно, *pewnie*—вѣроятно, *ciągle* (т̈і͡о^{н}г-л^{ь}э) постоянно.

Нѣкоторые przysłówki принимаютъ и то, и другое окончаніе. Къ такимъ принадлежатъ слѣдующіе: *ledwo* (л^{ь}э-дво) и *ledwie* (л^{ь}эд-вѣ) едва; *daleko* и *dalece*—далеко; *dziwno* (дзів-но) и *dziwnie* (дзів-нѣ) удивительно; *równo* и *równie*—одинаково, равно.

Другіе przysłówki, происходящіе отъ прилагательныхъ, оканчиваются на **a** или **u** съ предшествующимъ предлогомъ **z** или **po**. Нѣкоторые przysłówki съ окончаніемъ на **e** принимаютъ также предлоги: **na**, **w**.

Примѣры.

znagła (знагла) неожиданно, *zlekka* (зл^{ь}э′к-ка) слегка, *z daleka* (з да-л^{ь}э-ка) издали; *spełna*—сполна, *zgoła*—совершенно, совсѣмъ; *z pańska*—по барски, *zdawna*—издавна;

po prostu — попросту, *po pańsku* (па′н^{ь}-ску) по барски, *znowu* — опять, *po cichu* (т̈і′-ху) тихо, *pokryjomu* (по-кры-ё-му) скрыто, *po dawnemu* — по прежнему, *po swojemu*—по своему;

naprędce (на-прэ^{н}д-цэ) наскоро, *pokrótce* (по-кру′т-цэ) кратко; *wcale* (вца-л^{ь}э) совсѣмъ, *rychle* (ры′-хл^{ь}э) вскорѣ, *wkrótce* (вкру′т-цэ) вскорѣ и т. п.

3. Przysłówki, происходящіе отъ przymiotników, 1-ой категоріи, т. е. съ окончаніемъ **o** или **e** имѣютъ степени сравненія, если соотвѣтствующіе имъ przymiotniki обладаютъ этимъ свойствомъ. Сравнительная степень (stopień wyższy) [99Б] отличается окончаніемъ **ej**, а черезъ прибавку частицы **naj** къ началу слова образуется превосходная степень (stopień najwyższy), напр. *pięknie* (пі͡э^{н}к-нѣ) красиво—*piękniej*, *najpiękniej*; *bardzo* очень—*bardziej* (ба′р-дзѣй), *najbardziej*; *dziko* (дзі′-ко) дико—*dziczej* (дзі′-чэй), *najdziczej*; *rzadko* (жадко) рѣдко—*rzadziej* (жа-дзѣй), *najrzadziej*.

По аналогіи съ przymiotnikami имѣютъ и przysłówki неправильныя степени сравненія. Вотъ онѣ:

głęboko	(глэ^{н}-бо$'$-ко)	глубоко	głębiej	(глэ^{н}-бѣй),	najgłębiej;
daleko	(да-л^{ь}э$'$-ко)	далеко	dalej	(да$'$-л^{ь}эй),	najdalej;
wysoko	(вы-со$'$-ко	высоко	wyżej	(вы$'$-жэй),	najwyżej;
nizko	(ніз-ко)	низко	niżej	(ні$'$-жэй),	najniżej;
lekko	(л^{ь}эк-ко)	легко	lżej	(л^{ь}жэй),	najlżej;
miękko	(мѣ^{н}к-ко)	мягко	miękciej	(мѣ^{нʼ}к-тѣй),	najmiękciej;
dobrze	(до-бжэ)	хорошо	lepiej	(л^{ь}э$'$-пѣй),	najlepiej;
źle	(з^{ь}л^{ь}э)	плохо	gorzej	(го$'$-жэй),	najgorzej;
wiele	(вѣ-л^{ь}э)	много	więcej	(вѣ^{нʼ}-цэй),	najwięcej;
mało	(ма-ло)	мало	mniej	(мнѣй),	najmniej.

4. Отъ *liczebników* (числительныхъ) образуются przysłówki такимъ же образомъ, какъ и отъ przymiotników (прилагательныхъ).

Примѣры:

jednakowo (е-дна-ко$'$-во) одинаково, *dwojako* (дво-я$'$-ко) двоякимъ образомъ, *trojako*—троякимъ образомъ; *czworako*, *pięciorako* и т. д. — *pojedyńczo* (по-е-ды$'$н^{ь}-чо) отдѣльно, по одному; *jedynie* (е-ды$'$-нѣ) только, *podwójnie* (по-дву$'$й-нѣ) вдвойнѣ, *potrójnie* (по-тру$'$й-нѣ) втройнѣ, *poczwórnie;—dwukrotnie* (двукро$'$т-нѣ) два раза, *trzykrotnie*, *stokrotnie*—сто разъ, *wielokrotnie*—много разъ *kilkakrotnie*—нѣсколько разъ;—*po pierwsze* (по пѣ$'$рв-шэ) во первыхъ, *powtóre* (по вту-рэ), *po drugie* (по дру-гѣ) во вторыхъ, *po trzecie* (по тшэ$'$тѣ) въ третьихъ и т. д.

5. Przysłówki, образовавшіеся отъ *zaimków* (мѣстоимѣній), извѣстны слѣдующіе:

wszelako (вшэ-л^{ь}а-ко) все-таки, *taksamo* (так-са-мо) такъ же, *naco*—на что, *zaco*—за что, *poco*—зачѣмъ, *czemu*—почему, *nadto* (на$'$д-то) слишкомъ; *zawsze*—всегда, *owszem* — напротивъ, конечно; *zasię* (за-сѣ^{н}), *zaś*—же, *potem*—потомъ, *przecie* (пшэ$'$-тѣ) вѣдь и т. п.

[312]. B. Znaczenie przysłówków.

Przysłówki, какъ уже было сказано, опредѣляютъ дѣйствіе или качество въ отношеніи мѣста, времени, образа, степени, мѣры и т. п.; они служатъ также для выраженія нашей мысли въ формѣ: вопроса (pytanie), отрицанія (przeczenie) или же утвержденія (twierdzenie).

Вслѣдствіе этого можемъ раздѣлить всѣ przysłówki съ одной стороны на: *czasowe* (времени), *miejscowe* (мѣста), *sposobowe* (образа дѣйствія), *stopień* (степень) и *miarę* (мѣру) выражающіе; — съ другой стороны на: *pytające* (вопросительные), *przeczące* (отрицательные), *twierdzące* (утверждающіе).

1. **Pytające** (пы-та-ю^{нʼ}-цэ) przysłówki имѣемъ слѣдующіе: *czy*—развѣ, *alboż* (ал^{ь}-бош) развѣ; *że*—что, же и *li*—ли, которые отдѣльно не употребляются, а ставятся въ концѣ другихъ словъ, напр.: wieszli? знаешь-ли?—czyli? или—onże? онъ-же?—czyż? развѣ?—byłżeś? былъ-ли ты?

Сюда принадлежатъ также: *kiedy?* — когда? *od kiedy?* — съ какихъ поръ? *dopóki?* — до какихъ поръ? *naco?*—зачѣмъ? *czemu?* — почему? *gdzie?* — гдѣ? *skąd?* — откуда? *dokąd?* — куда? *kędy* (кэ^{нʼ}-ды), *którędy* (ктурэ^{нʼ}-ды)? гдѣ? *jak?*—какъ? и т. п.

2. **Przeczące** (пшэ-чо^{нʼ}-цэ) przysłówki извѣстны слѣдующіе: *nie* — не, нѣтъ; *bynajmniej* (бы-на$'$й-мнѣй) совсѣмъ нѣтъ;

jako żywo (я′-ко жы′-во); *przeciwnie* (пшэ-ѣи′в-нѣ) напротивъ; *nigdy* (ни′-гды), *przenigdy* (шпэ-ни′-гды) — никогда; *nigdzie* (ні-гдзѣ) нигдѣ; *znikąd* (зні-ко^{н}д) ни откуда, а также сложные: *nie tak*—не такъ; *nie tu* — не тутъ, *nie tam* — не тамъ и т. д.

3. **Twierdzące** (твѣр-дзо^{н}-цэ) przysłówki бываютъ двоякаго рода:

а) *twierdzące z powątpiewaniem* (по-во^{н}т-пѣ-ва′-нѣмъ) сомнительные: *może*—можетъ быть; *zapewnie*—конечно, *pewnie*—вѣроятно; *podobno*, *pono* — говорятъ; *prawdopodobnie* (правдо-по-до′-бнѣ) вѣроятно, *znać* (знаѣ^{ь}) видно, *snadź* (снай^{ь}) легко, возможно.

б) *twierdzące na pewno* (навѣрно) даютъ или общій отвѣтъ, какъ напр. *tak, tak jest*—такъ, да; *oczywiście* (очывіс′^{ь}-ѣѣ) очевидно; *rzeczywiście* (жэ-чывіс^{ь}-ѣѣ) дѣйствительно; *niezawodnie* (нѣ-за-во-днѣ) непремѣнно; *zaiste* (за-і-стэ) вѣрно, вправду; *istotnie* (і-стот-нѣ) дѣйствительно; *bezwątpienia* (бэз-во^{н}т-пѣ-нїа) безъ сомнѣнія, *prawdziwie* (правдзі-вѣ) истинно и т. д. — или же отвѣчаютъ на вопросъ обстоятельно. Въ послѣднемъ случаѣ они и указываютъ время, мѣсто и т. д., о чемъ было говорено выше.

4. Przysłówki *miejscowe* (мѣй-сцо′-вэ) мѣстные, вполнѣ опредѣленные *(oznaczone)*. Они слѣдующіе: *tu*—тутъ, *tam*—тамъ, *owdzie* (о′-вдзѣ) тамъ, *wszędzie* (вшэ^{н}′-дзѣ) вездѣ, *stąd* — отсюда, *stamtąd*—оттуда, *zowąd* (зъо′-во^{н}д) оттуда, *zewsząd* (зэ-вшо^{н}д) отовсюду, *skąd inąd* (ско^{н}д і′но^{н}д) съ другой стороны, *tędy*—сюда, *tamtędy*—туда, *owędy* (о-вэ^{н}′-ды) туда, *wszędy* (вшэ^{н}-ды) вездѣ и т. д.

Имъ соотвѣтствуютъ относительные *(względne)*: *gdzie*—гдѣ, *skąd* — откуда, *dokąd*—куда, *kędy* (кэ^{н}′-ды) куда, *którędy* (кту-рэ^{н}′-ды) куда

и неопредѣленные *(nieoznaczone)*: *gdzieś* — гдѣ-то, *gdziebądź* (гдзѣ-бо^{н}ѣ^{ь}) гдѣ-нибудь, *gdzieindziej* (гдзѣ-і′н-дзѣй) въ другомъ мѣстѣ, *gdzieniegdzie* (гдзѣ-нѣ′-гдзѣ) гдѣ-гдѣ, *gdziekolwiek* (гдзѣ-ко′л^{ь}-вѣк) гдѣ-нибудь, *gdzie tylko*—гдѣ только, *skądsiś* (ско^{н}д-сіс^{ь}) откуда-то, *skądkolwiek* (ско^{н}д-кол^{ь}-вѣк) откуда бы ни и т. п.

5. Przysłówki *czasowe* (ча-со′-вэ) времени—oznaczone (опредѣленныя):

wtedy—тогда, *teraz*—теперь, *dziś*—сегодня, *wczoraj*—вчера, *jutro*—завтра, *zawsze*—всегда, *już*—уже, *jeszcze*—еще, *dawno*—давно, *potem*—потомъ, *dopóty* (до-пу′ты) до тѣхъ поръ, *póty*—до тѣхъ поръ, *dotąd* (до′-то^{н}д) до сихъ поръ, *odtąd* (од-то^{н}д) съ этихъ поръ, оттуда, *wnet*—скоро, вскорѣ.

Сюда принадлежатъ также przysłówki *względne* (относительные: *kiedy*—когда, *odkąd*—откуда, отъ какихъ поръ, *dokąd*—до какихъ поръ, *dopóki*—до тѣхъ поръ, какъ, и *nieoznaczone* (неопредѣленные): *kiedyś* — когда-то, *kiedykolwiek* (кѣ-ды-кол^{ь}-вѣк) когда-нибудь и т. п.

6. Przysłówki **sposobowe** (спо-со-бо′-вэ) образа дѣйствія:

tak—такъ, такимъ образомъ, *owak*—такъ, иначе, *inaczej* (і-на′чэй) иначе, *nieinaczej* — неиначе, *jakoś* — какъ-то. *jakkolwiek*—какъ-нибудь, *jednako*—одинаково, *równie* (рувнѣ)—равнымъ образомъ, *podobnie* (по-доб-нѣ) такъ-же, похоже, *wspak*—наоборотъ, *ciągle*(ѣо^{н}-гл^{ь}э) постоянно, *dobrze*—хорошо. *źle*—плохо и друг.

7. Przysłówki na oznaczenie **stopnia**—для обозначенія степени суть слѣдующіе:

bardzo—очень, *mało*—мало, *bardziej*—*mniej*—меньше, *arcy* (а′р-цы) очень, *nader* (на′-дэр) очень, *nadzwyczaj* (над-звы-′чай) чрезвычайно,

szczególnie (щэ-гу'ль-нѣ) особенно, *nadewszystko* (на-дэ-вшы'стко) больше всего и др. т. п.

8. Przysłówki na określenie **miary**—для обозначенія мѣры:

prawie—почти, *ledwie*—едва, *często*—часто, *rzadko*—рѣдко, *nadto*, *zbyt*—слишкомъ, *aż*—даже, *koniecznie* (конѣч'-нѣ) непремѣнно, *wysoce*—въ высокой степени, *trochę*—немного, *tyle*—столько, *cokolwiek* (цо-кольь-вѣк)ε что-нибудь и т. д.

---

[313] II. Spójnik.

1. **Spójnikami** (союзами) мы называемъ такіе partykuły, помощью кототорыхъ связываемъ одно предложеніе съ другимъ, или одно слово съ другимъ, находящимся въ томъ же предложеніи, напр.:

Człowiek sądzi, *a* Bóg rządzi—человѣкъ предполагаетъ, *а* Богъ располагаетъ. (Переводъ не дословный).

Niebo *i* ziemia przeminą, a słowa moje nie przeminą.—Небо *и* земля пройдутъ (со временемъ), но слова мои не пройдутъ.

Намъ извѣстно только небольшое количество spójników, которые представляютъ изъ себя единственно союзы.

Большая ихъ часть могутъ быть вмѣстѣ съ тѣмъ и przysłówkami (напр., skoro—какъ только), а иногда и zaimkami (напр. to).

2. Собственно союзы (**spójniki właściwe**) мы знаемъ слѣдующіе:

a, *i*—и; *a*—а, и; *ani*, *ni*—ни; *ale*, *lecz*—но; *albo*—или, *bo*, *bowiem*—такъ какъ, потому что; *niż*—нежели, *ponieważ* (по-нѣваш)—так как, потому что; *gdy*, *gdyż*—когда; *więc*—потому что; *jeżeli* (е-же-ли,—ежели), *jeśli* (е-сьльі)—если; *choć*, *chociaż* (хо́тїаш) хотя, *acz*, *aczkolwiek*—хотя.

Примѣчаніе. Нѣкоторые spójniki бываютъ двойными (*podwójne*), напр.: Ten człowiek to ani do Boga, *ani* do ludzi.—Этотъ человѣкъ не похожъ *ни* на Бога, *ни* на людей.

3. Слѣдующіе partykuły могутъ быть и чѣмъ-нибудь другимъ, кромѣ союзовъ:

niech; *niechaj*—пусть, пускай, *kiedy*—когда, *skoro*—какъ только, *jak tylko*—какъ только; *jak*—*tak*—какъ—такъ; *czy*—ли; *czyli*—или, *że*—что, *ażeby*—чтобы, *aż*—даже, *dopieroż*—тогда-то; *także*—также; *tudzież* (тудзѣш) и т. д.

Эти слова, большею частью, употребляются, какъ pzysłówki. Что касается zaimków, то изъ нихъ намъ извѣстны слѣдующія слова, употребляемыя также, какъ союзы:

to—то; *im*—*tem*, чѣмъ—тѣмъ, *przytem*—при этомъ; *potem*—потомъ; *przeto* поэтому; *dlatego*—поэтому, для того; *zaczem*—потомъ, затѣмъ; *też*—тоже; *to też*—поэтому; *zaś*—же; *przecie*—вѣдь, *ztem wszystkiem*—со всѣмъ тѣмъ и друг.

---

[314] III. Przyimek.

Въ польскомъ языкѣ употребляются слѣдующіе *przyimki*:

bez—безъ, *do*—до, *od*—отъ, *dla*—для, *u*—у, *ku*—къ, *przez*—черезъ, *przy*—при; *z*—съ, *na*—на, *nad*—надъ, *po*—по, *pod*—подъ, *przed*—передъ, *o*—о, объ, *w*—въ, *za*—за, *przeciw*—противъ, *naprzeciw*—напротивъ, *przeciwko*—противъ, *naprzeciwko* (на-пшэ-ті'в-ко)—на встрѣчу, насупротивъ, *mimo*—мимо, *pomimo*—не смотря на, *między*, *pomiędzy*—между, среди;

koło, około — около, *naokoło* — вокругъ; *krom, okrom*—кромѣ; *prócz, oprócz* (о-пруч)—кромѣ; *zamiast*—вмѣсто, *wśród, pośród* (по'сьруд) среди; *wdłuż*—вдоль, *wprost*—прямо, *podług, według, wedle*—по; *względem* (взгльэндэм)—по отношенію, *blizko* — близъ, *powyżej*—выше, *poniżej*—ниже, *obok*—рядомъ съ, *poprzek*—поперекъ, *wewnątrz* — внутри, *zewnątrz* — снаружи, *wbrew*—не смотря на.

Первая половина этихъ przyimków—это слова, которыя имѣютъ значеніе только предлоговъ; вторую половину составляютъ выраженія, которыя только употребляется въ смыслѣ предлоговъ, сами же принадлежатъ къ другимъ частямъ рѣчи. Частью онѣ представляютъ rzeczowniki, частью przymiotniki, разсматриваемые какъ rzeczowniki; наконецъ, часть ихъ представляетъ przysłówki.

Кромѣ выше приведенныхъ, въ польскомъ языкѣ имѣются еще, такъ называемые, *nierozłączne przyimki*, которые встрѣчаются лишь въ словахъ сложныхъ, какъ приставки, отдѣльно же никогда не употребляется. Къ такимъ принадлежатъ: *ob*—об, *prze*—пере, *pro*—про, *roz*—раз, *wy*—вы, *wz*—вз. Они придаютъ тѣмъ словамъ, съ которыми соединяются, болѣе опредѣленное значеніе, напр., *wy-jechać* (выѣхать), *ode-brać* (ото-брать), *za-bójca* (у-бійца).

Примѣчаніе. Насчетъ предлоговъ слѣдуетъ замѣтить, что при переводѣ въ польскаго языка на русскій, очень часто польскимъ przyimk'амъ не соотвѣтствуютъ тѣ русскіе предлоги, которые были указаны выше при перечисленіи przyimków, а употребляются совершенно другіе. Зависитъ это оттого, что каждая связная рѣчь на какомъ-нибудь языкѣ представляетъ свои особыя требованія; въ другомъ языкѣ эти требованія будутъ уже иные. Это обстоятельство было, вѣроятно, замѣчено учащимся при чтеніи текста: *Placówka* и русскаго перевода, такъ какъ эта особенность встрѣчалась почти въ каждомъ урокѣ. Для облегченія учащимся переводовъ съ одного языка на другой, мы въ русскомъ переводѣ при каждомъ русскомъ предлогѣ, которому въ польскомъ языкѣ не соотвѣтствуетъ его дословный, точный переводъ, приводили въ скобкахъ [ ] или употребляемый въ данномъ случаѣ przyimek или же его русское значеніе.

---

[315] Управленіе przyimków падежами.

1. Przyimki (какъ показываетъ само ихъ названіе) ставятся всегда впереди какого-нибудь имени: будетъ-ли это rzeczownik или другое имя, разсматриваемое какъ rzeczownik. Исключеніе составляютъ только тѣ przyimki, которые имѣютъ значеніе приставокъ [см. предыдущій отд.].

Такимъ образомъ przyimki выражаютъ то положеніе или зависимость, въ какомъ данный предметъ находился по отношенію къ другимъ предметамъ или къ какому-нибудь дѣйствію, напр.:

kamień *na* polu—камень на полѣ.

Poznań *nad* Wartą — Познань на Вартѣ.

idę *do* ciebie—иду къ тебѣ.

zgadzam się *ze* zdaniem twojem—я согласенъ съ твоимъ мнѣніемъ.

Итакъ, przyimki ставятся всегда впереди имени. Каждое имя, какъ мы знаемъ, употребляется всегда въ какомъ-нибудь przypadku: то въ I-szym, то въ II-gim, или въ III-cim, и т. д. Не можемъ вообразить себѣ такого имени, которое въ связной рѣчи не стояло бы въ формѣ какого-нибудь падежа. Въ виду этого przyimek стоитъ всегда

впереди какого-нибудь падежа, т. е. другими словами, управляетъ (rządzi) этимъ падежемъ.

Впереди *przypadków: II-ego и V-tego* никакихъ предлоговъ не употребляютъ; находимъ ихъ только передъ przypadkami II-gim, III-cim, IV-tym, VI-tym, VII-mym. Поэтому имѣемъ przyimki, управляющіе przypadkiem II-gim; есть такіе, которые управляютъ III-cim или IV-tym и т. д. Изъ нихъ одни управляютъ всегда однимъ и тѣмъ же падежемъ, другіе могутъ управлять двумя и даже тремя. Это зависитъ не отъ желанія говорящаго, а отъ того, какое значеніе имѣетъ данный przyimek въ данномъ предложеніи. Въ одномъ значеніи управляетъ всегда однимъ przypadkiem, въ иномъ—опять только другимъ, напр.:

leży książka na stole—книга лежитъ на столѣ. Rzucam książkę na stół—я бросаю книгу на столъ.

2. Укажемъ здѣсь сначала: а) тѣ przyimki, которые управляютъ однимъ какимъ-нибудь падежемъ, а потомъ б) тѣ, которые управляютъ больше, чѣмъ однимъ.

а) Przyimki, управляющіе однимъ только *przypadkiem II* слѣдующіе:

bez—безъ; *krom, okrom* — кромѣ; *prôcz, oprócz*—кромѣ; *do*—до; *dla*—для; *od*—отъ; *u*—у; *koło, około*—около; *naokoło*—вокругъ; *miasto, zamiast*—вмѣсто; *podług, według, wedle*—по; *wzdłuż*—вдоль; *wprost. naprost*—прямо; *p' wyżej, powyż* — выше; *poniżej, poniż*—ниже; *blizko*—близъ; *wśród, pośród*—среди; *wsględem* — по отношенію къ; *obok*—рядомъ съ, около; *poprzek*—поперекъ; *wewnątrz*—внутри, *zewnątrz*—снаружи.

Przypadkiem III-cim управляютъ:

ku—къ; *przeciw, przeciwko*—противъ; *wbrew*—не смотря на; *gwoli*—ради.

Przypadkiem только *IV-tym* управляетъ одинъ przyimek: *przez*—черезъ.

Przypadkiem II-gim управляетъ только: *przy*—при.

б) *Przypadkiem II-gim или же III-cim* управляютъ:

naprzeciw, naprzeciwko — насупротивъ, на встрѣчу.

Przyp. II-gim или IV-tym: *mimo*—мимо; *pomimo*—не смотря на.

Przyp. II-gim или VI-tym: *z* (ze)—съ (со).

Przyp. IV-tym или VI-tym управляютъ przyimki:

między, pomiędzy — между, среди; *pod*—подъ, *przed*—передъ, *pod*—подъ.

Przypadk. IV-tym или VII-mym: *w*—въ, *na*—на, *o*—о, объ; *po*—по.

Przyp. II-gim, IV-tym или VI-tym управляетъ: *za*—за.

---

[316] Сложные przyimki.

Przyimki очень часто встрѣчаются въ польскомъ языкѣ въ соединеніи съ какимъ-нибудь другимъ przyimkiem.

Иногда значеніе этого послѣдняго (второго) przyimka совершенно при этомъ не измѣняется.

Такъ, o-krom, o-prócz, o-koło, na-o-koło, za-miast, na-przeciwko, po-mimo, po-między означаютъ то же самое, что и: prócz, koło, miasto, przeciwko, mimo и między.

Въ другихъ же случахъ значеніе этихъ сложныхъ przymików значительно измѣняется; къ такимъ принадлежатъ слѣдующіе:

popod (подъ), *ponad* (надъ), *poprzed* (впереди), *poza* (сзади), *z pośród* (изъ среды), *z wewnątrz* (изнутри), *z zewnątrz*

(снаружи), *z przeciwka* (съ противопол. стороны), *z naprzeciwka*, *z pomiędzy* (изъ среды), *z nad* (изъ-надъ). *z pod* (изъ-подъ), *z przed* (спереди), *z za* (изъ-за), *z poza* (изъ-за).

Что же касается тѣхъ przypadków, которыми управляютъ эти сложные przyimki, существуетъ въ польской рѣчи правило, что всегда ставится *тотъ* przypadek, которымъ управляетъ *второй* przyimek, напр.:

nad ziemią и ponad ziemią; za górą и poza górą; — въ томъ и другомъ случаѣ стоитъ одинъ и тотъ же przypadek, именно: VI-ty.

Исключеніе составляютъ только przyimki, сложные съ z; они всегда управляютъ *przyp. II-gim.*;

pod kamień, pod kamieniem между тѣмъ какъ говорится: z pod kamienia (изъ-подъ камня); z za rzeki, z nad góry.

Слѣдуетъ упомянуть здѣсь еще объ одномъ правилѣ насчетъ орфографіи сложныхъ przyimków. Тѣ изъ нихъ, въ которые не входитъ z, пишутся вмѣстѣ и составляютъ одно слово, напр.: popod, ponad, poza, pomiędzy, naokoło. Если же въ составъ сложнаго przyimka входитъ z, тогда оно пишется отдѣльно: z pomiędzy, z ponad, z poza и т. п.

---

[317]. VI. Wykrzyknik.

Wykrzyknikami (*междометіями*) будемъ называть тѣ partykuły, которые сами по себѣ не имѣютъ никакого значенія, а служатъ только для того, чтобы выразить то чувство, съ какимъ выговариваемъ другія возлѣ нихъ находящіяся слова. Чувства эти могутъ быть очень разнообразны; они могутъ выражать: радость, печаль, горе, сожалѣніе, удивленіе, испугъ, насмѣшку, нетерпѣніе, гнѣвъ и т. п. Все это можетъ быть высказано опредѣленнѣе, такъ сказать живѣе, при помощи именно *wykrzykników*. Но рѣдкіе wykrzykniki выражаютъ лишь одно какое-нибудь чувство (къ такимъ принадлежатъ напр. biada (бі̂а′-да) горе, niestety (нѣстэ′-ты) къ несчастью); большая часть изъ нихъ употребляется въ разныхъ случаяхъ. Такъ напр. wykrzyknik *ach* можетъ быть употребленъ въ слѣдующихъ случаяхъ для выраженія разнообразныхъ чувствъ:

Ach! jaka radość! — Ахъ! какая радость!
ach ty ośle! — ахъ ты оселъ!
ach co za nieszczęście! — ахъ, какое несчастіе!
ach mój Boże! — ахъ! Боже мой!

Въ польской (литературной) рѣчи извѣстны пока слѣдующіе wykrzykniki:

a (а), *ach* (ахъ), *e* (ну), *ej* (эй), *och* (ахъ), *ha* (х̌а), *hola* (х̌о-лᵇа) стой, *hej* (х̌эй) эй, *hejże* (х̌эй-жэ), *hu* (х̌у), *hm* (х̌м) гм, *na* (на), *naści* (на′-сᵇт̂і) на, *no* (ну), *nuz* (нуж) если *nuże* (ну′жэ) ну, *biada* (горе), *niestety* (къ несчастью), *zaiste* (за-і-стэ) въ самомъ дѣлѣ, *dalej* (дальше), *przebóg* (пшэ-буг) Господи, *ba* (ба), *ba-i-bardzo, masz* (вотъ тебѣ на), *dalibóg* (да-лᵇі-буг), *dalipan* (въ самомъ дѣлѣ), *precz* (прочь), *fora* (прочь, вонъ), *won* (вонъ), *oto*, *otóż* (вотъ) и можетъ быть еще другіе.

Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16). [41].

Къ 25 и 26 урокамъ.

ciągnąć *cz.*	(т̂ю̂ⁿ′-гноⁿт̂ᵇ)	тянуть.
ciąg *rz.*	(т̂ю̂ⁿг)	тяга, продолженіе.
pacierz *rz.*	(па′-т̂ѣш)	молитва.
niepokój *rz.*	(нѣ-по′-куй)	безпокойство, тревога.
gołoledź *rz.*	(го-ло′-лᵇэц̂ᵇ)	гололедица.
naładowany *im.*	(на-ла-до-ва′-ны)	нагруженный.
ładować *cz.*	(ла-до′-ват̂ᵇ)	грузить.

\dunek *rz.*	(ла-ду′-нэк)	грузъ.
najbardziej *przys.*	(най-ба′р-дзѣй)	больше всего, пуще всего.
tłóc *cz.*	(тлуц)	давить, колоть.
kuć *cz.*	(куѣ^{ь})	ковать.
okuty *im.*	(о-ку′-ты)	окованный.
zatoka *rz.*	(за-то′-ка)	заливъ, извилина.
wrócić *cz.*	(вру′-ѣiѣ^{ь})	вернуться.
wywrócić *cz.*	(вы-вру′-ѣiѣ^{ь})	опрокинуться.
potknąć się *cz.*	(по′-ткно^{н}ѣ^{ь} сѣ$^{э н}$)	споткнуться.
potykać się *cz.*	(по-ты′-каѣ^{ь} сѣ$^{э н}$)	спотыкаться.
reszta *rz.*	(рэ′-шта)	остатокъ, сдача.
szlochanie *rz.*	(шл^{ь}о-ха′-нѣ)	рыданіе.
szlochać *cz.*	(шл^{ь}о-хаѣ^{ь})	рыдать.
tłumić *cz.*	(тлу′-міѣ^{ь})	сдерживать.
trzeć *cz.*	(тшэѣ^{ь})	тереть.
dotrzeć *cz.*	(до—)	достигнуть, добраться.
przebyć *cz.*	(пшэ-быѣ^{ь})	пробраться.
przebycie	(пшэ-бы′-ѣѣ)	проѣздъ, переходъ.
po ciemku *przys.*	(по ѣѣ′м-ку)	впотьмахъ.
los *rz.*	(л^{ь}ос)	судьба.
wskórać *cz.*	(вску′-раѣ^{ь})	достигнуть, помочь.
dźwięk *rz.*	(дз^{ь}вѣ$^{э н}$к)	звукъ.
dźwięczyć *cz.*	(дз^{ь}вѣ$^{э н}$′-чыѣ^{ь})	звучать.
dźwięczenie *rz.*	(дз^{ь}вѣ$^{э н}$-чэ′нѣ)	звяканіе.
dzwon *rz.*	(дзвон)	колоколъ.
dzwonek *rz.*	(дзво′-нок)	колокольчикъ.
procesya *rz.*	(про-цэ′-съя)	крестный ходъ.
przywidzenie *rz.*	(пшы-вi-дзэ′-нѣ)	привидѣніе.
bagno *rz.*	(ба′-гно)	болото.
płomyk *rz.*	(пло′-мык)	огонекъ.
płomień *rz.*	(пло′-мѣн^{ь})	пламя.
niknąć *cz.*	(нi′-кно^{н}ѣ^{ь})	исчезать.
znikać *cz.*	(зні′-каѣ^{ь})	
jednocześnie *przysł.*	(е-дно-чэ′-с^{ь}-нѣ)	одновременно.
zgiełk *rz.*	(зг^{ь}ялк)	гулъ.
tętent *rz.*	(тэ^{н}′-тэнт)	топотъ.
cwałować *cz.*	(цва-ло′-ваѣ^{ь})	нестись.
sznur *rz.*	(шнур)	канатъ, веревка, рядъ, вереница.
pochodnia *rz.*	(п^{ь}-хо′д-нi^{ь}а)	факелъ.
wywoływać *cz.*	(вы-во-лы′-ваѣ)	вызывать.
orszak *rz.*	(о′р-шак)	шествіе.
otchłań *rz.*	(о′т-хлан^{ь})	пропасть.
pochłaniać *cz*	(по-хла′-нiаѣ^{ь})	поглащать.
kulig *rz.*	(ку′-л^{ь}iг)	никникъ.
zepchnąć *cz.*	(зэ′-пхно^{н}ѣ^{ь})	столкнуть.
pamiętać *cz.*	(па-мiѣ$^{э н}$′-гаѣ^{ь})	помнить.
opamiętać się *cz.*	(о—′—сѣ$^{э н}$)	опомниться.
toczyć *cz.*	(то′-чыѣ^{ь})	катить.
otoczyć *cz.*	(о— —)	окружить.
strój *rz.*	(струй)	костюмъ.
szabla *rz.*	(ша′-бл^{ь}а)	сабля, шашка.
prowadzić *cz.*	(про-ва′-дз-ѣ^{ь})	вести.
na dół *przysł.*	(на′ дул)	внизъ.
tętnić *cz.*	(тэ^{н}′т-нiѣ^{ь})	гудѣть.
kopyto *rz.*	(ко-пы′-то)	копыто.
cugle *rz.*	(цу′-гл^{ь}э)	возжи.
migać *cz.*	(мi′-гаѣ^{ь})	мелькать.

---

3. Бесѣда.

(Упр. 17—19) [42]

1. Когда задумали строить желѣзную дорогу и какіе толки возбудило это извѣстіе?

2. Какое извѣстіе распространилось послѣ пріѣзда помѣщиковъ?

3. Jaka była potęga wyrazu «sprzedaż?»

4. Какъ относились помѣщики къ извѣстію о продажѣ?

5. Jak myślał o dziedzicu Ślimak?

6. Почему такъ думалъ Слимакъ?

7. Отношеніе Матвѣя къ найденышу.

8. Wjazd Maćka do lasu i rozmowa ze znajdą.

9. Co robił i co mówił Maciek w lesie?

10. Состояніе погоды въ лѣсу.

11. Co się działo z lasem podczas wiatru?

12. Co robił Owczarz?

---

[318] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). 46].

Bzy kwitną.

(Ciąg dalszy).

właśnie	(вла′сь-нѣ)	именно.
walka	(ва′ль-ка)	борьба.
powszedni	(по вшэ′-дні)	обыкновенный.
chleb powszedni	—	хлѣбъ насущный.
dzień powszedni	—	будній день, будни.
bolesny	(бо-лъэ′-сны)	горестный.
boleść	(бо′-лъэсьт̑ь)	горе, страданіе.
zawód	(за′-вуд)	обманъ.
pozbawić	(по-зба′-віт̑ь)	лишить.
przecież	(пшэ′-т̑ѣж)	все-таки, вѣдь.
duchowy	(ду-хо′-вы)	духовный.
utrzymywać	(у-тшы-мы′-ват̑ь)	содержать, утверждать.
uginać	(у гі′-нат̑ь)	сгибать, наклонять.
jarzmo	(я′ж-мо)	иго.
wzrok	(взрок)	зрѣніе, взглядъ
zatapiać	(за-та′-піат̑ь)	погружать.
szyderczo	(шы-де′р-чо)	иронически.
tajemnica	(та ем-ні′-ца)	тайна.
badać	(ба′-бат̑ь)	изучать.
obowiązek	(о-бо-віо̑н′зэк)	обязанность.
wdrożyć	(вдро′-жыт̑ь)	привыкнуть.
przyzwyczaić	(пшы звы-ча′іт̑ь	
pogodzić się	(по-го-дзіт̑ь)	примириться.
wychować	(вы-хо′ват̑ь)	воспитать.
obcy	(о′б-цы)	чужой.
nieświadomy	(нѣ-сьвіа̑-до′-мы)	ознакомленный.
znieść	(знѣ′сьт̑ь)	вынести.
zdolny	(здо′ль-ны)	способный.
odłączyć	(од-лон′чыт̑ь)	отдѣлить.
nieodłączny	(нѣ-од-лон′ч-ны)	нераздѣльный.
stanowisko	(ста-но-ві′-ско)	положеніе.
zawód	(за′вуд)	занятіе.
odpowiedni	(од-по-вѣ′д-ні)	соотвѣтственный.
bielizna	(бѣ-льі′з-на)	бѣлье.
wyrobnik	(вы-ро′б-нік)	наемный рабочій.
szacunek	(ша-цу′-нэк)	почтеніе.
dumnym być		гордиться
roić	(ро′-іт̑ь)	мечтать.
berło	(бэ′р-ло)	скипетръ.
pożądać	(по-жон′-дат̑ь)	желать.
samodzielny		самостоятельный.
brud	(бруд)	грязь.

Marya (*siada na fotelu*). A cóżby się ze mną stało, gdybym właśnie taką nie była? Walka o chleb powszedni, bolesne zawody nie pozbawiły mnie wiary, że jest przecież jakiś lepszy świat duchowy, na tym złym świecie, jak ty utrzymujesz. Uginam głowę pod ciężkiem jarzmem pracy, to prawda, ale chętnie wznoszę wzrok do góry i zatapiam go w jakiś jaśniejszy punkt, który rzuca chociaż jeden promień światła na moje szare, nędzne, smutne życie (*wstaje*). O, nie uśmiechaj się szyderczo! Prostoduszna jam kobieta, wielkich nauk nie pobierałam, głębokich tajemnic życia nie badałam. Obowiązek, do którego jestem wdrożona od dzieciństwa, i walka, do której jestem

przyzwyczajoną, dodają mi sił, więc uśmiecham się do Boga i do ludzi, pełna wiary, bo spokojna i z losem moim pogodzona. Tak wychowałam moją córkę, a że nie jestem złą matką, ty o tem wiesz najlepiej.

Jósef (*gorzko — wstaje*). O, wiem, wiem... Wysłałaś ją panï w świat, między obcych ludzi. Tak młodą, nieświadomą życia, nie pytając się, czy znajdzie dość siły, aby godnie odpowiedzieć swoim obowiązkom, nic badając, czy zdolną będzie znieść wszystkie udręczenia nieodłączne od stanowiska guwernantki w wielkim, pańskim domu.

Marya. A cóż tutaj miała robić? Wybrałam jej zawód, jaki uważałam dla kobiety za najodpowiedniejszy. Chciałbyś, aby ona tak jak ja szyła bieliznę? Spójrz na moje ręce, na moje wyblakłe oczy. Jest nauczycielką!.. Biedna wdowa, wyrobnica jak ja, żyjąca z dnia na dzień, często o suchym kawałku chleba, postawiłam moją córkę w rzędzie ludzi, krórzy mają prawo do największego szacunku. I dumną jestem ż tego! Bo widzisz, kiedy jest się matką, dla dziecka roi się, Bóg wie, o jakiem szczęściu. Ach! o czem-że i ja nie roiłam?.. «Będziesz księżniczką, ziemia i niebo tylko do ciebie należeć powinny». A tu dziecina rośnie, im bardziej w lata, tem prędzej złote sny się rozwiewają. Przychodzą coraz cięższe chwile, coraz przykrzejsze myśli; już nie królestwa, nie tronu i berła dla niej pożądamy, lecz chleba i samodzielnej przyszłości. Niech nie ginie marnie w brudzie i próżniactwie, niech i ona walczy, niech zwycięża, niechaj ma odwagę śmiało spojrzeć w życie i godnie je wypełnić. I to wszystko ja zrobiłam.

(Упр. 23) **1. Плавное чтеніе.** [70]

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [48].

---

[319] Л. Особыя задачи

[51].

Задача 57. *Грамматическій разборъ.* Выбрать изъ текста настоящаго урока всѣ przysłówki, spójniki, przyimki и wykrzykniki.

Задача 58. Всѣ выбранные такимъ образомъ *przysłówki* раздѣлить по группамъ, указаннымъ въ отд. [311, 312].

Дозв. ценз. Спб. 22 мая. 1902 г. «Центральная» Типо-Лит. М. Я Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

13-й ВЫПУСКЪ | **ОТДѢЛЫ [320—334]**

Treść gramatyki: Składnia [325]. — Zdanie pojedyńcze [326]. — Podmiot [326₁].— Orzeczenie i łącznik [326₂]. — Случаи, когда предложеніе состоитъ менѣе, чѣмъ изъ двухъ частей [327]. — Zdania: proste i rozwinięte [328]. — Объяснительныя слова въ предложеніи. [329] —Zdania: główne i poboczne, złożone i pojedyńcze [330].—Zdania: współrzędne i ściągnięte [331].

УРОКЪ 25 и 26.

[320] (Упражн. 1—4). **A. Текстъ.** [28]

W tydzień po kostyumowym balu, dziedzic z żoną na zawsze opuścili wieś, przenosząc się do Warszawy. Miejsce ich zajął piegowaty żydek, który zamieszkał w małym pokoiku w oficynie, żelazną sztabą zamykał drzwi na noc i sypiał z dwoma rewolwerami pod poduszką, a po całych dniach przeglądał albo pisał jakieś rachunki. Ze dworu część mebli wywieziono za państwem, resztę żydek kazał sprzedać. Jeden z okolicznej szlachty nabył sprzęty z salonu, drugi z pokoju jadalnego, trzeci z sypialni. Bibliotekę kupili żydkowie na funty, proboszcz zaopatrzył się w amerykańskie organy, ogrodowe kanapy i krzesła przeszły na własność Grzyba, a Orzechowskiemu dostał się za trzy ruble wielki sztych Ledy z łabędziem, do której nabywca modlił się z całą rodziną. Posadzki wyjechały aż do gubernii, aby tam przyozdobić lokal sądu okręgowego, zaś adamaszkowe obicia ze ścian kupili krawcy; przerobili je na gorsety dla wiejskich dziewuch. Kiedy w parę tygodni po wyjeździe państwa, Ślimak zajrzał do dworu, struchlał na widok zniszczenia. W oknach nie było szyb, przy drzwiach naoścież otwartych, ani jednej klamki, ściany obdarte, podłogi wyrwane. Salon podobny był do gnojowiska; w buduarze pani Joselowa, arendarka, postawiła kilka kojców z drobiem, a w kancelaryi pana mieszkało kilku żydków, i leżały ogromne stosy pił, toporów i łopat. Służba folwarczna, która według umowy miała tu miejsce do św. Jana, wałęsała się z kąta w kąt, próżnując. Furman od cugowych koni pił na zabój, szafarka leżała chora na febrę, a jeden z fornalów, tudzież chłopiec kredensowy, siedzieli w areszcie gminnym, oskarżeni o kradzież klamek i drzwiczek od pieców. — Kara boska! — szepnął chłop, i strach go ścisnął na myśl o nieznanej potędze, co w oka mgnieniu zrujnowała dwór, stojący

od wieków. Zdawało mu się, że nad wsią i doliną, gdzie urodził się i wychował i gdzie na wieki spoczęli jego prości ojcowie, że nad tym cichym kątem świata zwiesza się jakaś niewidzialna chmura, z której spadł pierwszy piorun i zdruzgotał siedzibę dziedziców. W kilka dni później okolica zakipiała nowymi ludźmi. Byli to tracze i cieśle, po największej części Niemcy, sprowadzeni do wykonania pilnej roboty. Szli i jechali drogą około chaty Ślimaka, gromadami, niekiedy uszykowani jak wojsko. Roztasowali się we dworze, wygnali służbę z czworniaków, wyprowadzili resztę bydła z obór i zapełnili wszystkie budynki. Nocami palili wielkie ogniska na dziedzińcach, a rankami całą bandą maszerowali do lasu. Z początku nie znać bybo ich roboty. Wkrótce jednak, kto miał dobre ucho, a stanął na wzgórzu, mógł słyszeć lecący od strony lasu szmer. Szmer ten, dzień po dniu, dzielił się na pojedyńcze odgłosy, jakby kto palcami bębnił po stole, tak że w końcu już całkiem wyraźnie słychać było stukanie mnogich siekier i chrzęst walącego się drzewa. Las jakby zniżał się, na jego falistym konturze ukazywały się coraz to nowe zęby, w oczach ludzkich nikły wierzchołki, i w cienmozielonej ścianie zaczęły przeświecać jakby szpary, potem jakby okna, a wreszcie — wyłomy, przez które wyjrzało niebo, zdziwione, że pierwszy raz, jak świat światem, patrzy na dolinę z tej strony. Padł las. Zostało tylko niebo i ziemia, a na niej trocha kęp jałowcu, trocha leszczyny, trocha młodych sosenek, niepoliczone szeregi pieńków i całe stosy leżących drzew, z których pospiesznie obcinano gałęzie. Nic z liściastego narodu nie uszanował topór drapieżny. Nic,—nawet dębu, po którego stuletniej korze ześlizgiwały się ogniste wstęgi piorunów. Zapatrzony w niebo, zwycięzca burz prawie nie dostrzegł kręcących się u stóp jego robaków, a ciosy siekiery nie więcej go obchodziły od pukania dzięciołów. Padł nagle, przekonany w ostatniej chwili, że to świat się obalił i że na tak niepewnym świecie żyć nie warto. Był inny dąb, na którego zeschłej gałęzi powiesił się niegdyś nieszczęsny Szymon Gołąb. Ludzie odtąd mijali go ze strachem. To też ujrzawszy gromadę traczów z siekierami, zaszemrał: «Uciekajcie stąd co rychlej, bo imię moje znaczy: śmierć! Jeden tylko człowiek dotknął ręką mych konarów i umarł». Gdy zaś tracze, zamiast słuchać jego życzliwych upomnień, poczęli go rąbać i coraz głębiej zapuszczać mu w ciało ostre żelaza, wpadł w straszny gniew, ryknął: «Zdruzgoczę was!..» — i obalił się na ziemię. Sosna, w której dziupli kryła się para wiewiórek, widząc powszechne niszczenie, cieszyła się nadzieją, że uniknie złego losu przez wzgląd na swoich lokatorów: «Litość ich wzruszy, bo cóż są im winne biedne, małe wiewiórki? — szeptała... i padła, miażdżąc własnym ciężarem wystraszone zwierzątka. Tak ginęły mocne drzewa jedno po drugiem; nad ich grobem płakała mgła nocna i kwiliły ptaki, pozbawione siedzib ojczystych.

Слова къ урокамъ 25 и 26.

kostyum *rz*	(кóстъ-юм)	костюмъ
kostyumowy *przym*	(костъ-ю-мó-вы)	костюмированный.
piegowaty *przym*	(пѣ-го-ва′-ты)	пѣгій.
oficyna *rz*	(о-фі-цы′-на)	флигель.
sztaba *rz*	(шта′-ба)	засовъ.
okolica *rz*	(о-ко-лʲі′-ца)	окрестность.
okoliczny *przym*	(о-ко-лʲі′ч-ны)	окрестный.
sprzęt *rz*	(спшэᴴт)	мебель.
sztych *rz*	(штых)	гравюра.
nabyć *cz*	(на′-быѣʲ)	пріобрѣсти.
nabywca *rz*	(на-бы′-вца)	покупщикъ.
posadzka *rz*	(по-са′ц-ка)	паркетъ.
lokal *rz*	(лʲо′-калʲ)	зданіе, помѣщеніе.

adamaszek *rz*	(а-да-ма′-шэк)	штофъ.
gorset *rz*	(гор′-сэт)	корсетъ, корсажъ.
struchleć *cz*	(стру′-хлэт̑ь)	оторопѣть.
szyba *rz*	(шы′-ба)	стекло.
naoścież *przysł*	(на-о′сь-т̑ѣш)	настежь.
klamka *rz*	(кльа′м-ка)	ручка.
gnojowisko *rz*	(гно-ё-ві′-ско)	навозная куча.
kojec *rz*	(ко′-ец)	койка.
kancelarya *rz*	(кан-цэльа′ръя)	канцелярія, кабинетъ.
umowa *rz*	(у-мо′-ва)	уговоръ.
wałęsać się *cz*	(ва-лэн′-сат̑ь-сі͡эн)	шляться.
cugowe konie	(цу-го′-вэ ко′-нѣ)	выѣздныя лошади.
szafarka *rz*	(ша-фар′-ка)	ключница.
febra *rz*	(фэ′бра)	лихорадка.
kredens *rz*	(крэ′-дэнс)	буфетъ.
zrujnować *cz*	(зруй-но′-ват̑ь)	разорить.
ruina *rz*	(ру і′-на)	разореніе.
siedziba *rz*	(сѣ-дзі′-ба)	жилище.
tracz *rz*	(трач)	пильщикъ.
cieśla *rz*	(цѣ′сь-льа)	плотникъ.
ognisko *rz*	(о-гні′-ско)	костеръ.
dziedziniec *rz*	(дзѣ-дзі′-нѣц)	дворъ.
szmer *rz*	(шмэр)	шумъ.
odgłos *rz*	(од′-глос)	отголосокъ.
chrzęst *rz*	(хшэнст)	трескъ.
falisty *przym*	(фа-льі′-сты)	волнистый.
kontur *rz*	(ко′н-тур)	контуръ.
szpara *rz*	(шпара)	щель.
wyłom *rz*	(вы′-лом)	выломъ.
leszczyna *rz*	(льэ-щы′-на)	орѣшникъ.
pieniek *rz*	(пѣ′-нѣк)	пень.
drapieżny *przym*	(дра-пѣ′-жны)	хищный.
robak *rz*	(ро′-бак)	червь.
cios *rz*	(т̑і͡ос)	ударъ.
dzięcioł *rz*	(дзі͡эн′-т̑і͡ол)	дятелъ.
konar *rz*	(ко′-нар)	вѣтвь.
życzliwy *przym*	(жы-чльі′-вы)	дружескій.
upomnienie *rz*	(у-по-мнѣ′-нѣ)	увѣщеваніе.
dziupla *rz*	(дзіу′-пльа)	дупло.
wiewiórka *rz*	(вѣ-віу′р-ка)	бѣлка.
wzgląd *rz*	(взгльонд)	вниманіе.
lokator *rz*	(льо-ка′-тор)	жилецъ.
litość *rz*	(льі′-тосьт̑ь)	состраданіе.
miażdżyć *cz*	(мі͡а′ж-джыт̑ь)	разможжать.
kwilić *cz*	(кві′-літ̑ь)	плакать.

---

[321] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5) [29]

VII.

Черезъ [въ] недѣлю послѣ [po] костюмированнаго бала [VII prz.], помѣщикъ съ женой навсегда покинули деревню, переѣзжая въ [do] Варшаву [przyp. II-gi]. Мѣсто ихъ занялъ нѣкій еврей, который поселился въ маленькой комнатѣ во флигелѣ, желѣзнымъ засовомъ запиралъ двери на ночь и спалъ съ двумя револьверами подъ подушкой, и по цѣлымъ днямъ [VII-my przyp.] просматривалъ или писалъ какіе то счеты. Изъ господскаго дома часть мебели вывезли (вслѣдъ) за господами, остальную еврей велѣлъ продать. Одинъ изъ окрестныхъ дворянъ пріобрѣлъ мебель изъ гостинной, другой изъ столовой, третій изъ спальной. Библіотеку раскупили жидки на фунты, священникъ запасся американскимъ органомъ, садовые диваны и стулья перешли во [na] владѣніе Гжыба, а Ожеховскому досталась за три рубля большая гравюра Леды съ лебедемъ, на [do] которую [II-gi przyp.] покупщикъ молился со всей семьей. Паркеты были вывезены [выѣхали] въ [do] губернію, чтобы тамъ украсить зданіе окружнаго суда, штофные же обои со стѣнъ купили портные и передѣлали ихъ на корсажи для крестьянскихъ дѣвушекъ. Когда спустя [w] нѣсколько недѣль по выѣздѣ господъ, Слимакъ заглянулъ въ усадьбу

(онъ) оторопѣлъ при [na] видѣ [I-szy przyr.] опустошенія. Въ окнахъ не было стеколъ, у [przy] дверей, настежъ открытыхъ, ни одной ручки, стѣны оборваны, полы вырваны. Гостинная походила на [do] навозную кучу, въ будуарѣ барыни Іоселова, арендаторша, поставила нѣсколько коекъ съ домашней птицей, а въ канцеляріи барина жило нѣсколько евреевъ и лежали громадныя кучи пилъ, топоровъ и лопатъ.

Прислуга въ усадьбѣ [folwarczna], которая по уговору могла здѣсь прожить [имѣла здѣсь мѣсто] до Иванова дня, шлялась изъ угла въ уголъ, ничего не дѣлая. Кучеръ отъ выѣздныхъ лошадей пилъ запоемъ [na zabój], ключница лежала больная лихорадкой, а одинъ изъ кучеровъ, а также и буфетный мальчикъ сидѣли въ волостномъ арестѣ, обвиненные въ кражѣ ручекъ и печныхъ дверецъ.—Наказаніе божье! — прошепталъ мужикъ, и его охватилъ [ścisnął] страхъ при [na] мысли [VI przyp.] о невѣдомой силѣ [potędze], которая въ одно мгновеніе разорила усадьбу, стоящую (здѣсь) [od] столѣтія. Ему казалось, что надъ деревней и долиной, гдѣ (онъ) родился и воспитывался и гдѣ на вѣки упокоились его простые отцы; что надъ этимъ тихимъ угломъ міра свѣшивается какая-то невидимая туча, изъ которой сверкнула первая молнія и превратила въ щепки [zdruzgotał] жилище помѣщиковъ. Нѣсколько дней спустя окрестность закишѣла новыми людьми. Это были пильщики и плотники, большею частью нѣмцы, выписанные для совершенія спѣшной работы. (Они) пили и ѣхали дорогой толпами мимо хижины Слимака, по временамъ выстроившись какъ войско. (Они) расположились въ усадьбѣ, выгнали прислугу изъ занимаемыхъ ею квартиръ [czworniaków], вывели оставшійся скотъ изъ хлѣвовъ и наполнили всѣ постройки. По ночамъ разводили [жгли] большіе костры на дворахъ, а по утрамъ цѣлой толпой шли [maszerowali] въ [do] лѣсъ. Сначала работа ихъ была незамѣтна. Однако вскорѣ, у кого былъ хорошій слухъ [ухо] и кто сталъ на холмъ, могъ услышать долетающій со [od] стороны лѣса легкій шумъ. Этотъ шумъ, изо дня въ день, раздѣлялся на отдѣльные отголоски, точно кто пальцами барабанилъ по столу, такъ что наконецъ уже совсѣмъ ясно слышалось [слышно было] постукиваніе многихъ топоровъ и трескъ [chrzęst] валящихся деревьевъ. Лѣсъ какъ бы понижался, на его волнистомъ контурѣ появлялись каждый разъ все новые зазубрины, изъ глазъ человѣческихъ исчезали верхушки, и въ темнозеленой стѣнѣ начали просвѣчивать какъ-бы щели, потомъ какъ будто-бы окна, а, наконецъ, выломы, черезъ которые выглянуло небо, удивленное, что первый разъ отъ сотворенія міра [jak świat światem] смотритъ на долину съ этой стороны. Лѣсъ палъ. Остались только небо и земля, а на ней нѣсколько кустовъ можжевельника, нѣсколько орѣшниковъ, нѣсколько молодыхъ сосенъ, безчисленные ряды пней и цѣлыя груды лежащихъ деревьевъ, съ которыхъ поспѣшно обрубали вѣтви. Никого изъ лиственнаго народа не пощадилъ [uszanował] хищный топоръ. Никого, даже дуба, ко столѣтней корѣ котораго соскользали огненныя ленты молній. Засмотрѣвшись въ небо, побѣдитель бурь почти не замѣтилъ копошащихся у его ногъ червяковъ, а удары топоровъ тревожили [касались] его не болѣе, чѣмъ постукиваніе дятловъ. (Онъ) палъ неожиданно, убѣжденный въ послѣднюю минуту, что это міръ обрушился и что жить въ [na] такомъ шаткомъ мірѣ не стоитъ. Былъ другой дубъ, на изсохшей вѣтви которого повѣсился нѣкогда несчастный Шимокъ Голубъ. Съ этой поры [odtąd] люди обходили его со страхомъ. Поэтому увидѣвъ толпу пильщиковъ съ топорами, (онъ) заговорилъ [zaszeptał]: «Бѣгите отсюда поскорѣе.

потому что имя мое означаетъ: смерть! Одинъ только человѣкъ коснулся рукой моихъ вѣтвей и умеръ». Когда же пильщики вмѣсто того, чтобы послушать его дружескихъ увѣщеваній, начали его рубить и все глубже запускать ему въ тѣло острое желѣзо, (онъ) впалъ въ страшный гнѣвъ, зарычалъ: «Разможжу васъ!...»—и повалился на землю. Сосна въ дуплѣ которой скрывалась пара бѣлокъ, видя всеобщее разрушеніе, радовалась, надѣясь [надеждой], что (она) избѣжитъ злой судьбы ради [przez wzgląd na] своихъ жильцовъ: «Состраданіе ихъ тронетъ, потому что въ чемъ же провинились бѣдныя, малыя бѣлки?»—шептала (она) и... пала, разможживъ собственною тяжестью испуганныхъ звѣрьковъ. Такъ погибали могучія деревья одно за [po] другимъ; на [nad] ихъ могилѣ плакалъ ночной туманъ и птицы, лишенныя родныхъ жилищъ.

В. Двухсторонній переводъ

(Упр. 6–9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

|322| **Bagno и błoto.** Слѣдуетъ различить оба эти понятія такъ же, какъ и въ русскомъ: *болото* и *грязь*. Учащій можетъ встрѣтить здѣсь затрудненіе, такъ какъ błoto не значитъ по-русски болото, какъ бы слѣдовало ожидать вслѣдствіе одинаковыхъ корней, а — *грязь*. Болото же при переводѣ на польскій языкъ значитъ — *bagno*.

Płomyk — уменьшительное отъ *płomień* (по-русски: *пламя*). Такъ какъ послѣднее существительное не имѣетъ соотвѣтственнаго уменьшительнаго, поэтому польское слово *płomyk* будемъ переводить на русскій языкъ: *огонекъ*, ибо слово «огонь» почти равнозначно со словомъ «пламя».

|323| Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14). [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22). [46]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

Марія (садится въ кресло [przyp. VII-my]). А что же бы со мной случилось, если бы (я) 2)[1] не была 1) именно такой? Борьба изъ-за [o] насущнаго хлѣба [prz. IV-ty], горестныя разочарованія не лишили меня вѣры, что существуетъ [есть] вѣдь какой-то лучшій духовный міръ (здѣсь) на этомъ дурномъ свѣтѣ, какъ ты утверждаешь. (Я) сгибаю голову подъ тяжелымъ игомъ труда, это правда, но (съ другой стороны) охотно поднимаю взглядъ вверхъ и погружаю въ какую-то болѣе яркую точку, которая бросаетъ хотя одинъ лучъ свѣта въ [na] мою сѣрую, ничтожную, грустную жизнь (встаетъ). О, не улыбайся такъ иронически! Я—простодушная женщина, великимъ наукамъ [prz. IV ty] не училась [брала], глубокихъ тайнъ жизни не изучала. Обязанность, къ которой (я) привыкла [jestem wdrożona] сыздѣтства, и борьба, къ которой (я) привыкла, увеличиваютъ мои силы [прибавляютъ мнѣ силъ], поэтому улыбаюсь [do] Богу и [do] людямъ [prz. II gi], полная вѣры, ибо (я) спокойна и при-

---

1) Цифры 1) и 2) указываютъ порядокъ словъ при обратномъ переводѣ (съ русскаго на польскій).

мирена съ моей судьбой. Такъ воспитала (я) мою дочь, а 2) [1]) ты знаешь лучше всего (о томъ), 1) что я не дурная мать.

Іосифъ (съ горечью [горько] — встаетъ]. О, знаю, знаю... Вы выслали ее въ свѣтъ, между чужихъ людей. Такую молодую, незнакомую съ жизнью, не спрашивая, найдетъ ли (она) достаточно силы, чтобы хорошо исполнить [отвѣтить] свои обязанности [prz. III-ci], не изслѣдовавъ, способна ли (она) [будетъ ли способна] вынести всѣ непріятностя, нераздѣльныя съ [od] положеніемъ [prz. II-gi] гувернантки въ большомъ, барскомъ домѣ.

Марія. А чтожъ ей было [имѣла] здѣсь дѣлать. (Я) выбрала ей занятіе, какое считала 2) наиболѣе соотвѣтственнымъ 1) для женщины. Ты хотѣлъ-бы, (можетъ быть), что бы она такъ же, какъ и я, шила бѣлье? Посмотри на мои руки, на мои поблекшіе глаза. Она [есть] учительница [prz. VI-ty]!.. Бѣдная вдова, работница какъ я, живущая изо дня въ день, часто [o] сухимъ кускомъ [prz. VII-my] хлѣба, (я) поставила мою дочь въ ряду людей, которые имѣютъ право на [do] наибольшее почтеніе. И я горжусь этимъ [изъ этого]! Видишь, когда кто [есть] мать, (тотъ) мечтаетъ для ребенка, Богъ знаетъ, о какомъ счастіи. Ахъ! о чемъ [i] я не мечтала?.. «Будешь принцессой, земля и небо только [do] тебѣ должны принадлежать». А (между тѣмъ) [тутъ] ребенокъ растетъ, чѣмъ больше (идутъ) [w] лѣта, тѣмъ скорѣе развѣваются золотые сны. Наступаютъ [приходятъ] моменты все тяжелѣе, мысли все грустнѣе; желаете 2) для нея 1) уже не царства, трона, и скипетра, но хлѣба и самостоятельнаго будущаго. Пусть не гибнетъ напрасно [marnie] въ грязи и праздной лѣни, пусть и она борется, пусть побѣждаетъ, пусть осмѣлится [имѣетъ смѣлость] смѣло посмотрѣть въ жизнь и хорошо ее провести [исполнить]. И все это я сдѣлала.

Рѣшеніе задачи 59. [319].

I. Pizysłówki:

zamiast, zaraz, wprawdzie, tylko, niemało, jak, dokąd, później, rano, już, wreszcie, ostatecznie, często, także, istotnie, gdzieś, skąd, codzień, wciąż, jeszcze, nie, niekiedy, pilnie, przecież, tu, tak, wcale, nigdy, prawie, nadewszystko, ukradkiem, w dzień, zawsze, potem, nagle, wprost, skoro, zimą, kiedy, dłużej, latem, wieczorem, tak samo, teraz, póki, daleko, trochę, dobrze, niech, nawet, weselej, aniżeli, dawniej, dziś, wnet, z wierzchu, ładnie, powoli, pomalušku, ino, wszystko jedno, nigdzie, tam, tymczasem, nareszcie, naprzód, w tył, jakby, lada chwilę, bodaj, gdzie, wówczas, zdaleka, oto, narówni, znowu, gniewnie, dopóki.

II. Spójniki:

a, to, i, że, gdy, czy, ale, byle, zaś, bo, kiedy, toż, żeby, więc, aby, albo, toby, co, choćby, oto, choć.

III. Przyimki:

na, we, przy, o, od, za, do, w, z, pod, po, ku, przez, ze, między, wprost, przed.

III. Wykrzykniki:

heta! wio! tpru! stój, naści!

Рѣшеніе задачи 58. [319].

A. I. Przysłówki pierwotne:

tylko; jak; dokąd; już; także; gdzieś; skąd; jeszcze; nie; niekiedy; tu; tak; nigdy; kiedy; póki; niech; ino; nigdzie; tam; jakby; gdzie; dopóki.

II. Przysłówki pochodne:

1) *od rzeczowników*: zamiast; zaraz; wprawdzie; rano; wreszcie; codzień; wciąż; ukradkiem; w dzień; wprost; zimą; latem; wieczorem, teraz; trochę; nawet; dziś; wnet; z wierzchu; powoli; tymczasem; nareszcie; naprzód; w tył; lada chwilę; wówczas; narówni.

2) *od przymiotników:* nieśmiało; później; ostatecznie; często; istotnie; pilnie; wcale; prawie; nagle; skoro; dłużej; daleko; dobrze; weselej; dawniej; ładnie; pomalušku; zdaleka; znowu; gniewnie.

3) *od zaimków*: przecież, nadewszystko; zawsze; potem; tak samo; aniżeli; wszystko jedno; oto.

B. 1) *Pytające:* jak, dokąd, gdzie, dopóki.

2) *Przeczące*: nie, wcale, nigdy, nigdzie.

3) *Twierdzące*: wprawdzie, istotnie.

4) *Miejscowe*: gdzieś, skąd, tu, daleko, tam, naprzód, w tył, zdaleka.

5) *Czasowe*: zaraz, później, rano, już, wreszcie, także, codzień, wciąż, jeszcze, niekiedy, w dzień, zawsze, potem, zimą, dłużej, latem, wieczorem, teraz, dawniej, dziś, wnet, tymczajem, nareszcie, wówczas, znowu.

6) *Sposobowe:* zamiast, nieśmiało, ostatecznie, pilnie, tak, ukradkiem, nagle, wprost, tak samo, trochę, dobrze, weselej, z wierzchu, ładnie, powoli, pomalušku, jakby, narówni, gniewnie.

7) Na określenie *stopnia:* tylko, nadewszystko, bodaj.

8) Na określenie *miary*: często, prawie.

---

[324] Экзаменъ.

1. Общее понятіе о неизмѣняемыхъ частяхъ рѣчи. Сколько ихъ и какъ называются? [309].

2. Что такое przysłówek? [310].

3. Съ какихъ сторонъ разсматривается эта часть рѣчи? [310].

4. Pochodzenie przysłówków. Какъ дѣлятся przysłówki на основаніи происхожденія? Понятіе о przysłówkach: 1) pierwotnych и 2) pochodnych. [311].

5. Какіе przysłówki имѣютъ степени сравненія? [311,3].

6. Znaczenie przysłówków. Какъ дѣлятся они на основаніи значенія? Понятіе о каждой изъ 8-ми группъ. [312].

7. Что такое spójnik? [313,1].

8. Дѣленіе spojników и ихъ свойства. [313,2 и 3].

9. Что такое przyimek? Какіе вы знаете przyimki? [314].

10. Объ управленіи przyimków падежами. [315,1].

11. Какіе przyimki управляютъ только II gim. przyp. или только III-cim.? [315,2].

12. Какіе przyimki управляютъ совмѣстно двумя падежами? [315,2].

13. Какіе вы знаете сложные przyimki? Что это за przyimki? [316].

14. Что это такое: wykrzyknik? Какіе вы знаете въ польскомъ языкѣ wykrzykniki? [317].

[325] E. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

Składnia. Синтаксисъ.

Въ предыдущихъ выпускахъ мы познакомились съ тѣмъ, какъ образуются въ польскомъ языкѣ отдѣльныя слова и какъ они измѣняются. Теперь остается намъ еще выяснить, на какихъ основаніяхъ изъ отдѣльныхъ словъ образуются цѣлыя предложенія (*zdania*), такъ какъ только помощью предложеній можемъ выражать наши мысли.

Отдѣлъ грамматики, предметомъ изученія котораго служитъ наука о предложеніи, называется *składnia* (синтаксисъ).

[326] Zdanie pojedyńcze.

Въ отд. [68] мы дали нѣкоторое общее понятіе о предложеніи и существеннѣйшихъ его составныхъ частяхъ. Здѣсь разберемъ этотъ вопросъ болѣе подробно.

Zdaniem называется мысль или сужденіе, выраженное словами, напр.:

Ziemia jest okrągła. Ziemia się obraca. Ogień piecze. Lód jest zimny.

Въ каждомъ предложеніи находимъ слѣдующія двѣ необходимыя составныя части: 1) предметъ или лицо, о которомъ говорится (ziemia, ogień, lód); 2) то, что говорятъ объ этомъ предметѣ или лицѣ (jest okrągła, obraca się, piecze, jest zimny). Первую составную часть называемъ *podmiot* (подлежащее), вторую—*orzeczenie* (сказуемое).

I. Podmiotem w zdaniu можетъ быть собственно только rzeczownik; напр.:

Pan rozkazuje. *Sługa* słucha. *Wiatr* wieje. *Kwiat* pachnie.

Очень часто rzeczownik замѣщается другими частями рѣчи, которыя, слѣдовательно, тоже могутъ быть podmiotem; къ такимъ принадлежатъ: zaimek, liczebnik, przymiotnik, imiesłów, bezokolicznik. Въ случаѣ такомъ эти слова употребляются въ значеніи rzeczownika.

Примѣры.

1. [1]) *Wyście* ojcowie nasi i opiekunowie, *my* sieroty i dzieciny wasze. (Skarga).

2. *Doskonalić* język polski nie jest to samo, co nad nim wydrwiwać (Świadecki).

Jeden tego nie dokaże. *Dumny* nie zna, co pokora.

Umarli na świat nie wrócą.

II. Orzeczeniem бываетъ или czasownik или imię, какъ напр. rzeczownik, przymiotnik, zaimek, imiesłów, liczebnik.

Если orzeczeniem служатъ другія части, кромѣ глагола, тогда къ сказуемому присоединяется еще łącznik (связка); роль послѣдней исполняетъ всегда одна изъ формъ глагола być.

Примѣры.

3. *Zacne są* sprawy twoje. (Kochanowski).

4. *Przeklęty jest*, kto zasmuca matkę swoją. (Skarga).

5. Pisać dobrze nie *jest* to jeszcze pisać *wymownie*. (Śniadecki).

Rzeka *płynie*. Bóg *jest jeden*. Ten dom *będzie twoim*.

[327] Изъ самаго опредѣленія предложенія вытекаетъ, что оно должно состоять по крайней мѣрѣ изъ двухъ или

1) Насчетъ этихъ цифръ смотри отд. [334 настоящаго выпуска.

трехъ словъ, какъ существенныхъ частей, а именно: изъ podmiotu и orzeczenia, если сказуемое есть czâsownik,—и изъ тѣхъ же частей съ прибавкой łącznika, если сказуемымъ есть imię. Но въ нѣкоторыхъ случаяхъ можно пропустить одну или даже двѣ изъ этихъ частей.

Бываетъ это въ слѣдующихъ случаяхъ:

1) Почти всегда опускаемъ łącznik, если онъ подразумѣвается. Это бываетъ большею частью тогда, когда послѣдній ставится въ cz. ter.; но въ cz. przeszłym и przyszłym опускать связки нельзя. Поэтому слѣдуетъ говорить: Wielki to był człowiek; wielki to będzie człowiek, но зато говорятъ: Wielki to człowiek.

2) Если подлежащее есть zaimek osobowy, то онъ обыкновенно пропускается, такъ какъ по окончаніямъ глагольныхъ формъ можно всегда сообразить, которое лицо говоритъ. На эту особенность польскаго языка мы уже не разъ обращали вниманіе.

Примѣры.

Wiem—вмѣсто: ja wiem.

Szczęśliwyś вмѣсто: ty jesteś szczęśliwy.

3) Podmiot не ставится еще тогда, когда orzeczeniem служитъ какое-нибудь słowo nieosobowe, какъ напр. *pada* (дождь идетъ), *grzmi* (громъ гремитъ), *błyska się* (молнія сверкаетъ), *boli* (больно), *niema* (нѣтъ), *zdaje się* (кажется), *trafiło się* (случилось), *należy* (слѣдуетъ), *powiadają* (говорятъ) и т. п.

Примѣры.

6. Za Stanisława Augusta pisano ciągle, pisano wiele, zbierano, tłomaczono, naśladowano wszystko. (Witwicki).

7. Zajęto się zaprowadzeniem rządu szkolnego. (Śniadecki).

[328] Такія предложенія, которыя заключаютъ только podmiot и orzeczenie, называются по польски: **zdania proste** или **gołe** (простыя предложенія) напр.:

Bóg nagradza. Bóg jest sprawiedliwy.

Но обыкновенно въ предложеніи, кромѣ этихъ необходимыхъ частей, встрѣчаемъ еще другія, присоединяемыя къ названнымъ двумъ для выясенія высказываемаго сужденія. Предложенія, заключающія такія объяснительныя слова, называются **zdaniami rozwiniętemi** (распространенныя).

Очень часто слова, объясняющія podmiot и orzeczenie, получаютъ свои объяснительныя слова, безъ которыхъ смыслъ продолженія былъ бы не совсѣмъ ясный. Такъ напр. предложеніе:

Samson staczał (велъ)
podm. orzecz.

нуждается обязательно въ объяснительныхъ словахъ, ибо мы не знаемъ, о какомъ Самсонѣ здѣсь идетъ рѣчь, а также въ какомъ смыслѣ употреблено слово: staczał.

Если къ подлежащему присоединимъ wódz, а къ сказуемому—walki, получимъ тогда предложеніе:

Samson wódz staczał walki.

Здѣсь смыслъ уже нѣсколько яснѣе, но этого все-таки мало. Намъ еще неизвѣстно, чьимъ предводителемъ былъ Самсонъ и съ кѣмъ, почему и при какой обстановкѣ онъ велъ борьбу. Только распространенное предложеніе, дающее отвѣтъ на всѣ эти вопросы, будетъ заключать мысль, вполнѣ понятную.

Такимъ предложеніемъ будетъ слѣдующее:

8. Samson, wódz ludu izraelskiego, nieraz o krzywdy braci swej z Filistynami sam jeden walki staczał. (Skarga).

Въ этомъ предложеніи podmiot (Samson) опредѣляютъ слова: *wódz* и *sam jeden*. Orzeczenie получило три объяснительныхъ слова: *nieraz*, *walki*, *o krzywdy*. Остальныя прибавки характеризуютъ уже предыдущія слова, а именно: слову «wódz» принадлежитъ выраженіе: *ludu izraelskiego*; «walki» опредѣляется словомъ: *z Filistynami*; наконецъ — «o krzywdy» имѣетъ разъясненіе: *braci swej*.

---

[329] Объяснительныя слова въ предложеніи.

Каждое изъ этихъ объяснительныхъ словъ, прибавляемыхъ къ подлежащему или къ сказуемому, имѣетъ въ грамматикѣ свое особое названіе. Намъ извѣстны слѣдующіе 6 группъ объяснительныхъ словъ:

1. **Przydawka** (пшы-да′в-ка) **опредѣленіе прилагательное**. Подъ этимъ названіемъ подразумѣваемъ такія слова, какъ напр. въ приведенномъ выше предложеніи: *sam jeden* (при Samson), *izraelskiego* (при ludu) и *swej* (при braci). Какъ видно, это—przymiotniki (а также zaimki и liczebniki), согласованные съ rzeczownikami w rodzaju, liczbie i przypadku и отвѣчающіе на вопросъ: jaki? (какой), czyj? (чей); напр.:

Tento słynny pisarz. Этотъ извѣстный писатель.

Ów wielki monarcha. Тотъ великій монархъ.

Cztery konie. *Wasze* powozy.

2. **Dopełnienie, или dopełniacz** (допэл-нѣ′-нѣ — до-пэ′л-нѣач) **опредѣленіе существительное.**

Такъ называется объяснительное слово въ родѣ: *ludu* izraelskiego (при wódz) и *braci* swej (при krzywdy). Слѣдовательно, это есть всегда *II-gi przyp.* нѣкотораго rzeczownika, употребленный съ цѣлью выясненія (дополненія) того, что выражаетъ главный rzeczownik (wódz, krzywdy). Въ данномъ случаѣ каждый изъ этихъ *dopełniaczy* имѣетъ при себѣ *przydawki*: ludu—*izraelskiego*, braci—*swej*.

Примѣры:

fale *morza*—волны моря или морскія волны;

mieszkańcy *miasta*—жители города или городскія жители;

cesarz *francuzów*—императоръ французовъ или французскій императоръ.

Примѣчаніе.

Dopełnienie является особенностью польскаго языка по сравненіи съ русскимъ. Польскій языкъ неохотно употребляетъ опредѣленія прилагательныя, если только можетъ ихъ замѣнить соотвѣтственными существительными; въ русскомъ языкѣ замѣчается противоположное явленіе. Учащіеся, вѣроятно, замѣтили это изъ приведенныхъ примѣровъ.

3. **Dopowiedzenie** (до-по-вѣ-дзэ′-нѣ) **приложеніе.**

Въ разобранномъ выше предложеніи имѣемъ только одно такое слово: *wódz* (при Samson). Dopowiedzeniem называется rzeczownik, согласованный съ главнымъ существительнымъ w przypadku и точнѣе опредѣляющій его, напр.:

Aleksander, *król* macedoński.

Zygmunt Stary, *ojciec* ostatniego z (изъ рода) Jagiełłów.

4. **Określenie przyimkowe** (о-крэ-

сʲлʲэ′-нѣ пшы ім-ко′-вэ) **обстоятельства—существительныя.**

Въ нашемъ предложеніи имѣемъ: *o krzywdy* (braci) и *z Filistynami* (walki). Эту группу словъ составляютъ всегда rzeczowniki, въ томъ или другомъ падежѣ, находящемся въ зависимости (хотя не всегда) отъ какого-нибудь przyimka (отсюда названіе). Ставится оно въ предложеніи потому, чтобы опредѣлить какое-нибудь слово совершенно точно по отношенію ко: времени, мѣсту, причинѣ, цѣли и образу дѣйствія.

Примѣры:

Опредѣл. мѣста: **9.** Niema nic *pod słońcem* trwałego (Skarga).

Времени: **10.** Przeszłego *roku* lepiej mi się powodziło.

Образа дѣйствія: **11.** *Trudem* i silną *wolą* wielkich rzeczy dopiąć można.

Причины: **12.** Litewski Niemen sławny *z gościnności* (Mickiewicz).

12a. Szli, jak mgły chodzą, *bez szelestu*, szli *ze* spuszczonem *czołem*, pełnem wspomnień bólu (Krasiński).

5. Określeniem przysłówkowem (окрэ-сʲлʲэ′-нѣм пшы-слув-ко′-вэм) *обстоятельствомъ — нарѣчіемъ* называется такое слово, какъ *nieraz* въ нашемъ предложеніи. Обыкновенно это—przysłówki, опредѣляющія всегда или czasownik или przymiotnik въ отличіе отъ предыдущей группы обстоятельствъ, опредѣляющихъ rzeczowniki; напр.:

Pisać *poprawnie* i pięknie. Писать правильно и красиво.

Jechać *prędko*, *cwałem*, *galopem*. Ѣхать скоро, рысью, въ галопъ.

Bardzo wysoki. *Zawsze* posępny — всегда угрюмый.

6. Наконецъ, бываютъ еще слова, относящіяся къ глаголу или прилагательному, какъ напр., слово *walki* при глаголѣ *staczał*. Сюда относятся только rzeczowniki, поставленные въ томъ падежѣ, какимъ управляетъ опредѣляемый этимъ rzeczownikiem czasownik. Такое слово называется **przedmiot** (пшэ′дмѣт) *дополненіе*. Если существит. поставлено въ IV-tym przyp., то называется прямымъ дополненіемъ (*przedmiot bliższy*); во всѣхъ другихъ случаяхъ — косвеннымъ дополн. (*przedm. dalszy*).

Примѣры:

13. Mąż prawy nienawidzi *zdrady*.

14. Serce zacne nawet w nieprzyjacielu widzi *człowieka*.

15. Sprzysiężeni podstępnie zamordowali *Cezara*.

16. Miłość rodzi *zgodę*, a bez zgody miłość być nie może (Skarga).

17. Gardzimy *próżniakiem*, który się brzydzi *pracą*.

18. Ludzie chciwi *bogactw* i *zaszczytów* służą krajowi zwykle tylko z wyrachowania.

---

[330] Виды предложеній.

Zdania раздѣляются на **główne** (главныя) и **poboczne** или **podrzędne** (придаточныя). Pobocznemi называемъ такія zdania, которыя имѣютъ лишь вспомогательное значеніе, служатъ для пополненія главныхъ предложеній. Эти предложенія образуются такимъ путемъ, что одна изъ составныхъ частей главнаго предложенія замѣняется цѣлымъ предложеніемъ.

Отличительный признакъ придаточныхъ предложеній тотъ, что они сами

по себѣ не выражаютъ цѣльной мысли и не могутъ существовать самостоятельно; они получаютъ значеніе лишь въ соединеніи съ главными предложеніями. Наоборотъ, zdanie główne всегда можетъ стоять само по себѣ.

Примѣры:

19. Zgodzili się wszyscy na to, *co im król podał* (Górnicki).

20. Chciał uciec, *gdy ode drzwi zaszła mu drogę osoba* (Mickiewicz).

Примѣчаніе.

Одно главное предложеніе можетъ имѣть при себѣ нѣсколько придаточныхъ.

Главное предложеніе вмѣстѣ съ придаточнымъ называютъ **zdanie złożone** (зло-жо′-нэ)—сложное предложеніе.

Наоборотъ, **zdaniem pojedyńczem** (по-е-ды′нь-чэм) называемъ такое предложеніе, которое состоитъ лишь изъ одного главнаго, безъ придаточныхъ.

---

[331] Zdania współrzędne. Предложенія равносильныя.

Существуетъ еще и другой родъ сложныхъ предложеній, именно такое соединеніе предложеній, гдѣ всѣ они суть собственно главныя, а между тѣмъ составляютъ одно цѣлое. Напр.:

21. Wzniósł głowę— cicho wszędzie — do okien się skrada (Mickiewicz).

22. Wyście ojcowie nasi, a my dzieciny wasze (Skarga).

23. Gwiazdy w około twojej głowy— pod twemi nogami fale morza—na falach morza tęcza przed tobą pędzi i rozdziela mgły; brzegi, miasta i ludzie tobie się przynależą, niebo jest twojem (Krasiński).

Такъ, какъ въ такихъ предложеніяхъ нѣтъ zdań pobocznych, и всѣ входящія сюда предложенія одинаковы по значенію, поэтому назовемъ такое соединеніе предложеній **zdaniem współrzędnem** (вспул-жэн′д-нэм) равносильными предложеніями.

Zdania współrzędne иногда можно соединить въ одно. Это возможно тогда, если въ двухъ или больше предложеніяхъ встрѣчается одинъ и тотъ же podmiot, или одно и то же orzeczenie, одна и та же przydawka, dopowiedzenie, przedmiot и т. п. напр.

Uczucie krąży *w duszy*, *uczucie* rozpala się *w duszy*, *uczucie* żarzy się *w duszy*.

Здѣсь въ три предложенія входитъ одинъ и тотъ же podmiot (uczucie) и одно и то же przyimkowe określenie (w duszy). Соединимъ эти три предложенія въ одно такимъ образомъ, чтобы повторяющіяся слова произнести только одинъ разъ, а неповторяющіяся поставить одно за другимъ, соединивъ ихъ союзомъ *i* или же не соединяя вовсе. Получимъ тогда предложеніе, называемое zdaniem **ściągniętem** (сьт͡іо͡нг-нѣ͡эн′-тэм) слитнымъ предложеніемъ.

24. Uczucie krąży w duszy, żarzy się, rozpala. (Mickiewicz).

Точно также предложенія:

25. Zacne *są twoje sprawy*, *twoje sprawy są* wielkiej mądrości,

соединяемъ въ одно—слитное:

Zacne są twoje sprawy i wielkiej mądrości (Kochanwoski).

Итакъ, признакъ слитнаго предложенія состоитъ въ томъ, что при одномъ подлежащемъ находится нѣсколько сказуемыхъ, или нѣсколько опредѣлительныхъ или дополнительныхъ словъ,—или же одному сказуемому соотвѣтствуетъ нѣсколько подлежащихъ, дополненій, опредѣленій и т. п.

Примѣры.

26. Mowa składa się z wyrazów, zdań, opowiadań i obrazów; wysłowienie tego wszystkiego stanowi styl. (Śniadecki).

27. To niebo nad nami, i ta ziemia i te góry i te doliny, pierwszych wieszczów naszych natchnęły. (Mochnacki).

28. Nie miał Kołłątaj w sobie ani zawziętości ani zemsty. (Śniadecki).

29. Była to pani piękna i pięknych obyczajów. (Górnicki).

Въ 1-мъ предложіи имѣемъ четыре przyimkowe określenia; во 2-мъ—четыре podmioty; въ 3-мъ—два przedmioty; въ послѣднемъ—двѣ przydawki.

Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [11]

(къ 14 выпуску).

tykać *sł.*	(ты′-каѣ^{ъ})	дотрагиваться, говорить «ты»
ruszyć się *sł.*	(ру′-шыѣ^{ъ})	двинуться.
tułać się *sł.*	(ту′-лаѣ^{ъ} сіэ^{н})	бродить, быть въ ходу.
podanie *rz.*	(по-да′-нѣ)	преданіе.
spaść *sł.*	(спасѣ^{ъ})	обрушиться, упасть.
mogłoby spaść		обрушилось-бы.
ciskać *sł.*	(ці′-скаѣ^{ъ})	бросать.
kępa *rz.*	(кэ^{н}′-па)	кустикъ.
co najwyżej	(цо най-вы′-жей)	въ крайнемъ случаѣ.
rozpalać *sł.*	(роз-па′-лʲаѣ^{ъ})	разводить.
ognisko *rz.*	(о-гні′-ско)	костеръ.
rataj *rz.*	(ра′-тай)	пахарь.
chytry *przym.*	(хы′-тры)	хитрый, жадный.
skarb *rz.*	(скарб)	сокровище, кладъ.
głaz *rz.*	(глаз)	камень, глыба, скала.
współcześnie *przysł.*	(вспул-чэ′сʲ-нѣ)	одновременно.
niszczenie *rz.*	(ні-щэ′-нѣ)	истребленіе
niszczyć *sł.*	(ні′-щыѣ^{ъ})	истреблять
przesiadywać *sł.*	(пшэ-сі̯а-ды′-ваѣ^{ъ})	подсаживаться.
sędziwy *przym.*	(сэ^{н}-дзі′-вы)	состарѣвшійся.
wiercić *sł.*	(вѣ′р-ѣіѣ^{ъ})	бурить.
nabój *rz.*	(на′-буй)	зарядъ.
rozsadzać *sł.*	(роз-са′-дзаѣ^{ъ})	разрывать.
kanonada *rz.*	(ка-но-на′-да)	пальба.
kraniec *rz.*	(кра′-нѣц)	конецъ, уголъ, закраина.
głosić *sł.*	(гло′ сіѣ^{ъ})	провозглашать.
oprzeć się *sł.*	(о′-пшэѣ^{ъ} сі̯э^{н})	устоять.
zdruzgotać *sł.*	(здруз-го′-таѣ^{ъ})	разможжить
olbrzym *rz.*	(о′лʲ-бжым)	великанъ, громадина.
zmówić pacierz		прочитать молитву.
jaśnieć *sł.*	(я′сʲ-нѣѣ^{ъ})	сіять.
jutrzenka *rz.*	(ю-тшэ′н-ка)	заря.
klejnot *rz.*	(клʲэ′й-нот)	драгоцѣнный камень.
świergot *rz.*	(сʲвѣ′р-гот)	щебетаніе.
utkwić *sł.*	(у′т-квіѣ^{ъ})	устремить.
nakształt *przys.*	(на′-кшталт)	подобно.
hałas *rz.*	(ха̯′-лас)	шумъ.
skrzypieć *sł.*	(скшы′-пѣѣ^{ъ})	скрипѣть.
skrzypienie *rz.*	(скшы-пѣ′-нѣ)	скрипъ.
toczyć się *sł.*	(то′-чыѣ^{ъ})	катиться.
zaciekawiony *im.*	(за-ѣѣ-ка-ві̯о′-ны)	заинтересованный.
niespokojny *przym.*	(нѣ-спо-ко′й-ны)	неспокойный, встревоженный.
korowód *rz.*	(ко-ро′-вуд)	шествіе.
szereg *rz.*	(шэ′-рэг)	рядъ, вереница.

płòtno *rz.*	(плу′-тно)	полотно, холстъ.
rolnicze narzędzie		земледѣльческое орудіе.
kozioł (u wozu) *rz.*	(ко′-зі͡ол)	козлы.
orczyk *rz.*	(о′р-чык)	валокъ.
granatowy *przym.*	(гра-на-то′-вы)	синій.
kapota *rz.*	(ка-по′-та)	армякъ.
kaszkiet *rz.*	(ка′ш-кѣт)	фуражка.
odstęp *rz.*	(о′д-стэ^{н}п)	промежутокъ.
uwijać się *sł.*	(у-ві′-ят^{ть} сі͡э^{н})	двигаться, толпиться.
mało co większy		не больше.
dyszel *rz.*	(ды′-шэл^{ь})	дышло.
uciekać *sł.*	(у-т̑ь′-кат^{ь})	бѣжать.
śniadanie *rz.*	(с^{ь}ні͡а-да′-нѣ)	завтракъ.
orać *sł.*	(о′-рат^{ь})	пахать.
orka *rz.*	(о′р-ка)	паханіе.
pochłonąć *sł.*	(по-хло′-но^{н}т^{ь})	проглотить.
wiać *sł.*	(ві͡ат^{ь})	дуть.
powolny *przym.*	(по-во′л^{ь}ны)	медленный.
turkot *rz.*	(ту′р-кот)	грохотъ.
gwar *rz.*	(гвор)	гулъ.
pstry *przym.*	(пстры)	пестрый.
witać *sł.*	(ві′-тат^{ь})	привѣтствовать.
skowronek *rz.*	(ско-вро′-нэк)	жаворонокъ.
łapać *sł.*	(ла′-пат^{ь})	ловить.
sięgać *sł.*	(сі͡э^{н}′гат^{ь})	достигать.
majaczyć *ł.*	(ма-я′-чыт^{ь})	мелькать.
kościół *rz.*	(ко′с^{ь}-т̑і͡ул)	церковь.
kościelny *przym.*	(кос^{ь}-т̑ѣ′л^{ь}ны)	церковный.
dzwon *rz.*	(дзвон)	колоколъ.
wzywać *sł.*	(взы′-ват^{ь})	призывать.
pacierz *rz.*	(па′-т̑ѣш)	молитва.
oznajmiać *sł.*	(о-зна′й-мі͡ат^{ь})	возвѣщать
najście *rz.*	(на′й-с^{ь}т̑ѣ)	нашествіе.
podwórko *rz.*	(по-дву′р-ко)	дворъ, дворикъ.
sznur *rz.*	(шнур)	веревка, канатъ, вереница.
gwarliwy *przym.*	(гвар-л^{ь}і′-вы)	шумный.
mijać *sł.*	(мі′-ят^{ь})	миновать.
wlec *sł.*	(вл^{ь}эц)	тащить.
potykać się *sł.*	(по-ты′-кат^{ь} сі͡э^{н})	спотыкаться.
kwiczeć *sł.*	(кві′-чэт^{ь})	визжать.
kontent *przym.*	(ко′н-тэнт)	доволенъ.
wymknąć się *sł.*	(вы′-мкно^{н}т^{ь} сі͡э^{н}))	проскользнуть.
zbocze (góry) *rz.*	(збо′-чэ)	склонъ (горы).
cmokać *sł.*	(цмо′-кат^{ь})	причмокивать.
kark *rz.*	(карк)	шея, затылокъ.
ugór *rz.*	(у′-гур)	паръ.
obóz *rz.*	(о′-буз)	лагерь.
drgnienie *rz.*	(дргнѣ′-нѣ)	содроганіе.
ciżba *rz.*	(т̑і′ж-ба)	толпа.
tłómaczyć *sł.*	(тлу-ма′-чыт^{ь})	переводить, объяснять.
parkan *rz.*	(па′р-кан)	заборъ.
żłób *rz.*	(жлуб)	ясли.
opał *rz.*	(о′-пал)	топливо.
kramik *rz.*	(кра′-мік)	лавочка.
kołyska *rz.*	(ко-лы′с-ка)	люлька.
stopień wozu		подножка телѣги.

[332] Начиная съ этого выпуска, не будемъ болѣе помѣщать отдѣла «**З. Бесѣда**».

Такъ какъ учащіеся уже достаточно привыкли къ польской рѣчи и разсказамъ на польскомъ языкѣ, поэтому такое упражненіе можно считать для нихъ лишнимъ. Надо также замѣтить, что вести правильно этотъ отдѣлъ при такомъ количествѣ текста и его характерѣ, довольно затруднительно.

Теперь надо учащемуся упражняться въ правильномъ построеніи предложеній, а также пріобрѣсти побольше словъ;

этому вышеупомянутое упражненіе не помогаетъ.

---

[333] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46].

Bzy kwitną.

(Ciąg dalszy).

rzucać	(жу′-цаѣ)	бросать.
zarzucić	(за-жу′-ціѣ)	имѣть противъ.
sądzić	(со^{н}′-дзіѣ)	судить.
sąd	(со^{н}д)	судъ, сужденіе.
wielkopański	(вѣлʲ-ко-па′нʲ-скі)	барскій.
zwyczaj	(звы′-чай)	обычай.
zwyczajnie, zwykle	(з—нѣ, звы′-клʲэ)	обыкновенно.
szczery	(щэ′-ры)	откровенный.
szczerość	(щэ′-ростѣ)	откровенность.
natura	(на-ту′-ра)	природа, характеръ.
naturalnie	(на-ту-ралʲ-нѣ)	естественно, конечно.
istota	(і-сто′-та)	существо, сущность.
przeistoczyć się	(пшэ-істо′-чыѣ сі̯э^{н})	измѣниться.
powrócić	(по-вру′-ціѣ)	вернуться.
powrót	(по′-врут)	возвращеніе.
wydać się	(вы′-даѣ сі̯э^{н})	показаться.
prostak	(про′-стак)	простякъ.
woń	(вонʲ)	запахъ.
wspólnie	(вспу′лʲ-нѣ)	вмѣстѣ.
przekonać	(пшэ-ко′-наѣ)	убѣдить.
przekonanie	(пшэ-ко-на′-нѣ)	мнѣніе.
wpływ	(вплыв)	вліяніе.
wywrzeć	(вы′-вжэѣ)	произвести.
wywierać	(вы-вѣ′-раѣ)	производить.
unosić się	(у-но′-сіѣ сі̯э^{н})	горячиться.
szwaczka	(шва′ч-ка)	швея.
obejście	(о-бэ′й-сʲтѣ)	обхожденіе.
zdrada	(здра′-да)	измѣна.
zdradziecko	(здра-дзѣ′цко)	измѣнически
schlebiać	(схлʲэ′-бі̯аѣ)	льстить.
podstęp	(по′д-стэ^{н}п)	хитрость.
podstępnie	(— -нѣ)	хитро.
uwodzić	(у-во-дзіѣ)	обманывать.
pokusa	(по-ку′-са)	искушеніе.
kusić	(ку′-сіѣ)	искушать.
kusiciel	(ку-сі′-тѣлʲ)	искуситель.
policzek	(по-лʲі′-чэк)	ударъ въ лицо, оплеуха.
napastować	(на-па-сто′-ваѣ)	приставать.
szuflada	(шу-флʲа′-да)	ящикъ.
paczka	(па′-чка)	пакетецъ.
trwożyć	(трво′-жыѣ)	тревожить, пугать.
wzniecić	(взнѣ′-ціѣ)	развести.
niepokój	(нѣ-по′-куй)	безпокойство.
spowiedź	(спо′-вѣдʲ)	исповѣдь.
rękojmia	(рэ^{н}-ко′й-мі̯а)	гарантія.
chować	(хо′-ваѣ)	прятать.
ogarniać	(о-га′р-ні̯аѣ)	обнимать.
wykrzyk	(вы′кшык)	крикъ.
wykrzykiwać	(вы-кшы-кі′-ваѣ)	кричать.
zdumienie	(зду-мѣ′-нѣ)	изумленіе.
zdumiewać	(зду-мѣ′-ваѣ)	изумлять.
zdumieć	(зду′-мѣѣ)	изумить.

Józef. A jednak źle pani zrobiłaś, po tysiąc razy źle!..

Marya. Powiedz — dlaczego? Cóż mi masz do zarzucenia?

Józef. Czy pani sądzisz, że w tym obcym domu wśród wielkopańskich zwyczajów jej prosta, szczera, otwarta natura nie przeistoczy się? A jeżeli tu powróci kiedy, będzie jej duszno, ciasno, ten dom wyda się jej grobem, pani i ja prostakami. Woń tych bzów nie upoi jej serca... Jest nauczycielką — dobrze! ale czyż nie mogła się utrzymywać z lekcyi, tutaj przy matce? czyście nie mogły wspólnie pracować? (*wstaje*) Radziłem, prosiłem, nie mogłem pani przekonać (*mówi wzburzony*). Naturalnie, jakiż wpływ

mogła wywrzeć rada człowieka, który nie zdobył sobie jeszcze stanowiska, który ma przed sobą jeszcze egzamina i który nie umie patrzeć na świat tak różowo, jak pani...

Marya. Ależ Józiu... co ty mówisz?.. nie unoś się tak!..

Józef (*j. w.*). Nie! nie! ja nie idealizuję! Krótkie moje życie, to prawda, ale znam je dostatecznie, żebym się nie lękał o dziewczynę samą w świat puszczoną. Guwernantka w pańskim domu, córka szwaczki, na jakież może zasługiwać obejście? (*ze złością*) a ci młodzi panicze, którzy ją za nic nie mają, a pomimo to szepcą tysiące grzeczności, którzy jej zdradziecko schlebiają i często podstępnie uwodzą... O!.. przykładów nie braknie, nie każda ma przecież tyle siły, aby się oprzeć pokusom, lub wypoliczkować napastnika!

Marya (*wstała przed chwilą, przeszła do komody, wyciąga z szuflady dużą paczkę listów*). Napróżno mnie trwożysz, nie wzniecisz niepokoju w mej duszy. Oto listy Helenki, od roku pisze do mnie co tydzień, nic nie ukrywa. Ta święta spowiedź dziecka przed matką, jest dla mnie dostateczną rękojmią (*chowa listy*).

Józef. A! więc niechże dla pani będzie dostateczną rękojmią, dla mnie ona nic nie znaczy. To prawdziwe piekło! jakiś żal mnie ogarnia, pytam się ciągle samego siebie, dlaczego jej tu niema, dlaczego jej nie widzę, czemu ją zabrano? Niech dyabli porwą wszystkie jej nauki!

Marya (*z wykrzykiem zdumienia*). Józiu!

Józef (*spokojniej*). Przepraszam, przepraszam panią, mówię nieprzytomnie, jakiś szał mnie ogarnął, nie wiem, co mi jest... nie wiem... czy ta woń bzów, czy ta noc księżycowa, czy ta cisza, jaka tu panuje, dość, że nie umiem zdać sobie sprawy ze stanu, w jakim się znajduję, serce uderza mi silniej, nerwy drgają, głowa płonie, może mnie odurza to powietrze, ja nic nie wiem... (*upada na krzesło*).

Marya (*z serdecznym wyrzutem i z żalem*). Józiu!..

Józef. Przebacz mi pani, uniosłem się... (*siląc się na spokój*). Widocznie na temat twojej córki nigdy się nie pogodzimy... (*chwila milczenia — Marya patrzy na niego wzruszona*).

Marya (*po chwili*). Czas już zająć się pracą...

Józef (*wstaje*). Dobra noc!..

Marya (*przy maszynie*). O, ja cię nie wypędzam, zostań, jeśli chcesz, spodziewam się jeszcze dzisiaj listu.

Józef. Może listonosz zostawił go u stróża. Zobaczę!

Marya. Wątpię bardzo. Sam mi go zawsze oddaje. Jesteśmy od roku w wielkiej przyjaźni. Kiedy mi przyniósł pierwszy list, rzuciłam się na niego z taką radością, że ten biedny człowiek zrozumiał tęsknotę matki. Gdybyś wiedział, jak biegnie zawsze po schodach, jak się cieszy patrząc na moją rozpromienioną twarz, ile razy list mi oddaje...

Józef. W każdym razie, zobaczę. Jeżeli pani chcesz, to jeszcze powrócę...

Marya. Wracaj! (*Józef oddala się — podchodzi do niego*). No, no... nie bądź że dzieckiem i miej odwagę... (*Józef wychodzi*).

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [48].

[334] Л. Особыя задачи.

Въ примѣрахъ къ синтаксическимъ правиламъ настоящаго выпуска мы пользовались предложеніями, взятыми изъ сочиненій извѣстныхъ польскихъ писателей (ихъ фамиліи помѣщены въ скобкахъ за соотвѣтственнымъ примѣромъ). Всѣ эти примѣры оставлены безъ переводовъ на русскій языкъ; поэтому мы намѣрены здѣсь, на этомъ мѣстѣ, предлагать учащимся переводить предложенія, какъ своего рода задачи.

Слѣдуетъ переводить только тѣ предложенія, которыя будутъ перенумерованы; причемъ числа, стоящія передъ предложеніями, будутъ вмѣстѣ съ тѣмъ указывать порядокъ, въ которомъ въ слѣдующемъ выпускѣ будутъ приведены ихъ переводы. Въ отдѣлѣ особыхъ задачъ мы будемъ давать всѣ необходимыя для точнаго перевода слова.

Переводъ этотъ долженъ быть письменный. Въ послѣдующемъ выпускѣ въ отдѣлѣ «Рѣшенія задачъ и упражненій» будутъ даваться эти переводы на русскій языкъ для возможности провѣрки, какъ это дѣлалось до сихъ поръ съ другими подобными задачами.

Задача 59. Перевести на русскій языкъ всѣ предложенія съ проставленными впереди нумерами, приведенныя въ отдѣлѣ грамматики настоящаго выпуска.

Сперва заучите слѣдующія слова:

1. wyście (вы′-сьтѣ) вы есте.
   opiekun (о-пѣ′-кун) опекунъ.
   opieka (о-пѣ′-ка) попеченіе.
   sierota (сѣ-ро′-та) сирота.
   dziecina (дзѣ-ѣі′-на) дитя.
2. doskonalić (до-ско-на′-лі̯ть) совершенствовать.
   doskonałość (до-ско-на′-лосьть) совершенство.
   wydziwiać (вы-дзі′-вя̯ть) насмѣхаться.
3. zacny (за′-цны) добрый.
   sprawa (спра′-ва) дѣло.
4. przeklеństwo (пшэ-клэ′н^{ь}-ство) проклятіе.
   przeklinać (пшэ-кл^{ь}і′-на̯ть) проклинать.
   zasmucać (за-сму′-ца̯ть) причинять горе.
5. wymowa (вы-мо′-ва) краснорѣчіе.
   wymownie (вы-мо′внѣ) краснорѣчиво.
6. naśladować (на-сьлья-до′-ва̯ть) подражать.
   naśladownictwo (на-сьлья-до-вні′-цтво) подражаніе.
7. zaprowadzenie (за-про-вадзэ′-нѣ) введеніе.
   rząd (жо^{н}д) правленіе, правительство.
8. wodzić (во′-дзі̯ть) вести.
   wódz (вуц) предводитель.
   krzywda (кшы′-вда) зло, убытокъ.
   filistyni (фі-лі-сты′-ні) филистиняне.
   staczać (ста′-ча̯ть) вести.
9. trwały (трва′-лы) постоянный, сохранный.
10. powodzi się (по-во′-дзі сі̯э^{н}) везетъ.
12. gościnność (го-сьті′н-носьть) гостепріимство.
13. prawy (пра′-вы) справедливый.
15. przysięgać (пшы-сі̯э^{н}′-га̯ть) присягать.
    sprzysiężenie (спшы-сі̯э^{н}-жэ′-нѣ) заговоръ.
    morderstwo (мор-дэ′р-ство) убійство.
16. zgodzić się (зго-дзі̯ть сі̯э^{н}) согласиться.
    zgoda (зго′-да) согласіе
    miłość (мі′-лосьть) любовь.
17. gardzić (гар′-дзі̯ть) пренебрегать.

	pogarda	(по-га′р-да)	пренебреженіе.
	brzydzić się	(бжы′-дзіѣ сѣ̄ⁿ)	чувствовать омерзеніе.
18.	chciwość	(хѣі′-восьѣ̄ь)	жадность.
	chciwy	(хѣі′-вы)	жадный.
	zaszczyt	(за′-щыт)	почесть.
	wyrachowanie	(вы-ра-хова′-нѣ)	разсчетъ.
21.	skradać się	(скра′-даѣ̄ь сѣ̄ⁿ)	подкрадываться.
23.	tęcza	(тэⁿ′-ча)	радуга.
24.	uczucie	(у-чу′-ѣ̄ѣ)	чувство.
	krążyć	(кроⁿ′-жыѣ̄ь)	кружиться.
26.	wysłowienie	(вы-сло-вѣ′-нѣ)	краснорѣчіе.
27.	wieszcz	(вѣщ)	пророкъ, поэтъ.
	natchnąć	(на′т-хноⁿѣ̄ь)	вдохновить.
28.	zawziętość	(за-взіэⁿ′-тосьѣ̄ь)	упорство.
	zemsta	(зэ′м-ста)	месть.

Примѣчаніе. Номера, поставленные при словахъ, имѣютъ такое значеніе, что всѣ слова, слѣдующія за даннымъ номеромъ, а равно и тѣ, которыя стоятъ рядомъ, относятся къ предложенію, означенному тѣмъ же номеромъ въ текстѣ.

Дозв. ценз. СПб. 20 іюня 1902 г. «Центральная» Тип.-Лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

14-й ВЫПУСКЪ

ОТДѢЛЫ [335—353]

Treść gramatyki: Składnia zgody [339]. — Podmiot [340]. — Orzeczenie [341]. — Orzeczenie słowne [341,а].—Orzeczenie rzeczowne [351,б]. — Orzeczenie przymiotne [341,в].—Zdanie ściągnite [342].—Лицо сказуемаго при нѣсколькихъ подлежащихъ въ разныхъ лицахъ [343].—Łącznik. [344].—Przydawka [345].—Dopowiedzenie [346].—Składnia rządu: Przypadek I szy i V-ty [347].—Przypadek IV-ty [348].—Управленіе przyp. II-gim переходящими глаголами. [349, 350].

УРОКЪ 27 и 28.

[335] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28]

Starsze od lasu i mocniejsze od dębów były ogromne kamienie, gęsto w tej okolicy rozsiane po polach. Chłopi nie tykali ich, raz dlatego, że żaden nie dał się ruszyć z miejsca, a po drugie, że nie były im na nic potrzebne. Zresztą, tułało się między ludźmi podanie, że za pierwszych dni stworzenia, zbuntowane dyabły ciskały temi kamieniami w aniołów i że ruszać ich nie warto, bo na całą okolicę mogłoby spaść nieszczęście. Leżał więc każdy na swojem miejscu otoczony kępą trawy i mchem porosły. Co najwyżej pastuch nocujący w polu rozpalał pod nim ognisko, zmęczony rataj kładł się na południowy spoczynek, albo chytry na pieniądze człowiek szukał pod nim ukrytych skarbów. Gorszego nic im się nie zdarzyło. Dziś przecie i dla głazów wybiła ostatnia godzina. Współcześnie z niszczeniem lasu jakowiś ludzie poczęli przesiadywać około sędziwych kamieni. Na wsi z początku myślano, że Niemcy szukają skarbów, ale wnet Jędrek wypatrzył, że oni wiercą dziury. W wywiercone dziury zakładali naboje, przysypywali je piaskiem, i poczęli głazy rozsadzać, Cały dzień trwała kanonada, której huk rozchodził się po najdalszych krańcach doliny, głosząc wszystkim i każdemu z osobna, że nawet skała nie oprze się Niemcowi. — Twardy naród te Szwaby! [1])—mruknął Ślimak, przypatrzywszy się podruzgotanym olbrzymom. I pomyślał o kolonistach, którzy nabyli grunta dworskie, a chcieli kupić jego ziemię.—Cosik [2]) ich nie widać — dodał. — Może wcale nie przyjdą?.. Koloniści jednak przyszli. Pewnego dnia, było to w po-

---

[1]) Szwaby—прозвище, даваемое польскими крестьянами нѣмцамъ.

[2]) Cosik (народное выраженіе)=coś (что-то)

czątkach kwietnia, Ślimak jak zwykle wyszedł przed wschodem słońca z chaty, zmówić pacierz i zobaczyć jaka będzie pogoda. Wschód już jaśniał, gwiazdy pobladły, tylko jutrzenka błyszczała jak klejnot na niebie, a na ziemi witały ją świergotem zbudzone ptaki. Chłop utkwił oczy we mgle, co nakształt śniegu bieliła pola i łąki i szeptał: «Kiedy ranne wstają zorze» [1]). Nagle od strony górnych pól usłyszał hałas. Było to skrzypienie zwolna toczących się wozów i głośna rozmowa ludzi. Zaciekawiony i niespokojny wbiegł na pagórek z sosną i ujrzał niezwykły korowód. Był to bardzo długi szereg wozów okrytych płótnem, z pod którego tu wyglądały ludzkie głowy, tam sprzęty domowe, albo narzędzia rolnicze. Przy wozach szli, albo siedzieli na kozłach, z nogami zwieszonemi na orczyki, ludzie w długich granatowych kapotach i w kaszkietach. Do niektórych wozów przywiązane były krowy, w dłuższych odstępach między wozami uwijały się niewielkie gromadki świń. Na samym zaś końcu szeregu, toczył się wózek mało co większy od dziecinnego, na którym leżał mężczyzna z nogami zwieszonemi do ziemi, ciągniony z jednej strony dyszla przez psa, z drugiej przez kobietę. Chłop bił się z myślami, a raczej uciekał przed jedną, że—idą koloniści, ktorzy kupili dworskie grunta.—Oni albo i nie oni—poszeptywał zapatrzony w gościniec. Tymczasem niemcy zjechali w dół i przez chwilę nie było ich widać. Chłop przetarł oczy. Może rozpłynęli się w dziennem świetle, może ich ziemia pochłonęła? Gdzie zaś!.. Wiatr powiał z tamtej strony i znowu przyniósł powolny turkot kół, skrzypienie dyszlów, gwar ludzkich głosów. Znowu zpoza góry wychyliły się łby końskie, granatowe, kaszkiety woźniców, szare płachty wozów i głowy Niemek w pstrych chustkach, zawiązanych pod brodę. Ziemia, krok za krokiem, ustępuje pod kopytami ich wychudłych koni. Już wjechali na ostatni szczyt, oblani złotemi potokami słońca, krzykliwi, jaśniejący, witani śpiewem skowronków, których, w jesieni będą łapać i zjadać. Daleko za nimi, gdzie nawet nie sięgały ogromne cienie ich wozów, a za mgłą czarny las majaczył, słychać było głos kościelnego dzwonu. Czy on, jak zwykle, wzywa ludzi do pacierza, czyli też ogłasza im najście obcego narodu?... Ślimak obejrzał się. W chatach po drugiej stronie doliny, drzwi były pozamykane; na podwórkach nikt nie ruszał się i zapewne niktby nie wybiegł przed wrota, gdyby nawet zawołać: «patrzajta *) gospodarze, co tu Niemców wali!»... Wieś jeszcze spała. Teraz sznur wozów, napełnionych gwarliwymi ludźmi, zaczął wymijać chałupę. Ślimaka. Zmęczone konie szły zwolna, gęsto okładane razami, krowy ledwie nogi wlokły, świnie kwicząc potykały sie. Tylko ludzie byli kontenci, śmieli się, krzyczeli z wozu do wozu i rękami albo batami ukazywali na dolinę. Wreszcie zjechali na dół, wyminęli most i skręcili na lewo, na otwarte pole.

Po śniadaniu poszedł Owczarz na górę orać ziemię pod kartofle; Ślimak wymknął się za nim, usiadł na zboczu góry tak, aby go z podwórka nie widziano i zapalił fajeczkę. Maciek poszedł zagonem, cmokając na szkapy **), a Ślimak siedział na zboczu i patrzył. Siedział, oparł łokcie na kolanach, a głowę na rękach, aż mu na kark zsunęło kapelusz, palił fajkę pomaleńku... pyk-pyk i wciąż patrzył. O kilkaset kroków od niego za rzeką, na ugorze, Niemcy rozkładali obóz. Ślimak wciąż palił fajkę, a spoglądał i każde drgnienie tej ciżby tłómaczył sobie w głowie. Już. Niemcy wozy płótnem kryte uszykowali w kwadrat, tworząc z nich

[1]) Такими словами начинается одна утренняя молитва.

*) Patrzajta=patrzajcie.

**) Такъ называетъ лошадей простонародіе.

jakby parkan, wewnątrz którego stoi bydło i konie, a zewnątrz kręcą sie ludzie. Ten wydobywa przenośny żłób na czterech nóżkach i stawia go przed krowami, inny wsypuje tam obrok, inny z wiadrami idzie po wodę do rzeki. Kobiety wynoszą z pod płacht żelazne kociołki i woreczki legumin, a gromada dzieci biegnie do jarów po opał. Chłop wciąż pali fajkę i dziwi się. Uroki czy co?... Wczoraj jeszcze pole to było puste i ciche, a dziś— istny jarmark. Ludzie nad wodą, ludzie w jarach, ludzie na zagonach. Tną krzaki, znoszą wiązki chrustu, palą ogniska, karmią i poją bydło. Już jeden Niemiec otworzył kramik na wozie i widać handluje, bo koło niego ciśnie się tłum kobiet i wyciąga ręce: ta po sól, tamta po ocet, inna po cukier. Już kilka młodych Niemek porobiły kołyski z płacht na widełkach i jedną ręką szumują zupę w kotłach, drugą huśtają płachty. Już znalazł się i konował, który ogląda nogę podbitej szkapie, już i cerulik, który goli na stopniu wozu starego szwaba. W polu gwar, bieganina, robota, a na niebie słońce podnosi się coraz wyżej.

---

[336] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5) [29]

Старше [od] лѣсу и крѣпче [od] дубовъ были громадные камни, густо разсѣянные въ этой окрестности на [po] поляхъ. Мужики не трогали ихъ, во-первыхъ, потому, что ни одного нельзя было [ни одинъ не далъ себя] сдвинуть съ мѣста, а во-вторыхъ, потому, что они въ нихъ не нуждались [не были имъ ни на что пригодны]. Впрочемъ, между людьми было въ ходу [tułało się] преданіе, что въ [za] первые дни сотворенія [міра] взбунтовавшіеся діаволы бросали этими камнями въ ангеловъ и что не стоитъ ихъ трогать, потому что на цѣлую окрестность обрушилось бы [mogłoby spaść] несчастіе. Поэтому каждый (камень) лежалъ на своемъ мѣстѣ, окруженный кустикомъ травы и обросшій [porosły] мохомъ. Въ крайнемъ случаѣ, ночующій въ полѣ пастухъ разводилъ подъ нимъ костеръ, усталый пахарь ложился (возлѣ него) отдыхать въ полдень [на полуденный отдыхъ], или лакомый [chytry] на деньги человѣкъ искалъ подъ нимъ спрятанныхъ сокровищъ. Худшаго съ ними [przyp. III-ci] никогда не случалось. Однако, теперь [сегодня] и для камней пробилъ послѣдній часъ. Одновременно съ истребленіемъ лѣса какіе-то люди стали [начали] подсаживаться къ состарѣвшимся камнямъ. Въ деревнѣ сначала думали, что нѣмцы ищутъ кладъ [licz. mn.], однако, Андрюшка вскорѣ усмотрѣлъ [wypatrzył] что они пробуравливаютъ дыры. Въ пробуравленныя дыры (они) вкладывали [zakładali] заряды, засыпали ихъ пескомъ и стали разрывать камни. Весь [cały] день продолжалась пальба, отъ которой [przyp. II-gi] гулъ разносился [расходился] по самымъ удаленнымъ угламъ долины, провозглашая всѣмъ и каждому отдѣльно, что даже скала не устоитъ противъ нѣмца [przyp. III ci].—Твердый народъ—эти швабы!—пробормоталъ Слимакъ, присмотрѣвшись къ разможженнымъ великанамъ. И подумалъ о колонистахъ, которые пріобрѣли помѣщичьи земли и хотѣли купить его хуторъ [ziemię]:—Что-то ихъ не видать,—прибавилъ (онъ).—Можетъ быть, (они) вовсе не придутъ?.. Колонисты, однако, пришли. Однажды, это было въ началѣ [licz. mn.] апрѣля, Слимакъ, по обыкновенію, вышелъ до [przed] восхода солнца изъ хижины прочесть [zmówić] молитву и посмотрѣть, какова будетъ погода. Востокъ уже сіялъ, звѣзды померкли [поблѣднѣли], только заря блистала на небѣ, какъ драгоцѣнный камень, а на землѣ ее привѣтствовали щебетаніемъ проснувшіяся птицы. Мужикъ устремилъ глаза

на [we] туманъ, убѣлявшій поля и луга подобно снѣгу, и шепталъ: «Когда встаютъ утреннія зори». Вдругъ со стороны верхнихъ полей (онъ) услышалъ шумъ. Это былъ скрипъ медленно катящихся телѣгъ и громкій разговоръ людей. Заинтересованный и встревоженный (онъ) вбѣжалъ на холмикъ съ сосной и увидѣлъ необычайное шествіе. Это былъ очень длинный рядъ телѣгъ, покрытыхъ холстомъ, изъ-подъ котораго здѣсь выглядывали человѣческія головы, тамъ домашняя утварь или земледѣльческія орудія. У [przy] телѣгъ шли или сидѣли на козлахъ, свѣсивъ ноги на дышло люди въ длинныхъ синихъ армякахъ и въ фуражкахъ. Къ нѣкоторымъ телѣгамъ были привязаны коровы, въ болѣе длинныхъ промежуткахъ между телѣгами двигались [uwijały się] небольшія кучки свиней. Въ [na] самомъ же концѣ вереницы тащилась [катилась] телѣжка, чуть побольше дѣтской, въ которой лежалъ мужчина, свѣсивъ ноги [со свѣшенными ногами] до земли; съ одной стороны дышла его тащила собака, съ другой—женщина [страд. зал., прид. предл.]. Мужикъ бился съ мыслями, собственно говоря [raczej] бѣжалъ отъ одной, что идутъ колонисты, которые купили помѣщичьи земли. — Они, или не они — шепталъ (онъ), заглядѣвшись на проѣзжую дорогу. Между тѣмъ нѣмцы съѣхали внизъ и съ минуту [przez chwilę] ихъ не было видно. Мужикъ протеръ глаза. Можетъ-быть, они развѣялись [rozpłynęli się] въ дневномъ свѣтѣ, или, можетъ-быть, ихъ поглотила земля? Какое тамъ? [gdzie zaś?]... Вѣтеръ подулъ съ той стороны и снова принесъ медленный грохотъ колесъ, скрипъ дышелъ, гулъ человѣческихъ голосовъ. Опять изъ-за горы выглянули [wychyliły się] лошадиныя головы, синія фуражки возницъ, сѣрые покровы [płachty] телѣгъ и головы нѣмокъ въ пестрыхъ платкахъ, завязанныхъ подъ подбородкомъ [brodę]. Земля шагъ за шагомъ уступаетъ подъ копытами ихъ исхудалыхъ лошадей. (Они) уже въѣхали на послѣднюю вершину, облитые золотыми потоками солнца, крикливые, сіяющіе, привѣтствуемые пѣсней жаворонковъ, которыхъ осенью (они) будутъ ловить и ѣсть. Далеко за ними, куда даже не достигали громадныя тѣни ихъ возовъ, гдѣ за туманомъ мелькалъ [majaczył] черный лѣсъ, слышался [слышно было] голосъ церковнаго колокола. Сзываетъ ли онъ, по обыкновенію [какъ обыкновенно], людей на [do] молитву, или возвѣщаетъ имъ нашествіе чужеземцевъ [чужого народа]?.. Слимакъ оглянулся. Въ хижинахъ по другую [przyp. III-ci] сторону долины двери были заперты; на дворахъ никто не двигался и, вѣроятно, никто бы не выбѣжалъ за [przed] ворота, еслибы даже крикнуть: «смотрите, хозяева, сколько нѣмцевъ сюда лѣзетъ»!.. Деревня еще спала. Теперь вереница телѣгъ, наполненныхъ шумными [gwarliwymi] людьми, начала проѣзжать мимо [wymijać] хижину Слимака.

Усталыя лошади шли медленно, погоняемыя частыми ударами [często okładane razami], коровы еле [едва] тащили ноги, свиньи визжа [kwicząc] спотыкались. Только люди были довольны, смѣялись, перекрикивались [krzyczeli z wozu do wozu] и руками или бичами указывали на долину. Наконецъ, (они) съѣхали внизъ, миновали мостъ и повернули налѣво въ открытое поле.

Послѣ завтрака пошелъ Овчашъ на гору пахать землю подъ картофель [licz. mn.]; Слимакъ проскользнулъ за нимъ, сѣлъ на склонѣ [zboczu] горы такъ, чтобы его не было видно со двора и закурилъ трубку. Матвѣй пошелъ по пашнѣ [zagonem], причмокивая [na] лошадямъ, а Слимакъ сидѣлъ на склонѣ и смотрѣлъ. Сидѣлъ, опершись локтями [przyp. IV-ty] на колѣняхъ, а головой

на рукахъ, такъ что шапка даже сдвинулась ему на затылокъ [karḱ], покуривалъ по-маленьку трубку... пыкъ-пыкъ и все глядѣлъ. Въ [o] нѣсколькихъ стахъ шагахъ отъ него, за рѣкой, на полѣ нѣмцы располагались лагеремъ [przyp. IV-ty]. Слимакъ все покуривалъ трубку, поглядывалъ и объяснялъ себѣ каждое движеніе этой толпы. Уже нѣмцы выстроили въ квадратъ покрытыя полотномъ телѣги, составивъ [tworząc] изъ нихъ какъ бы заборъ, внутри котораго стоятъ лошади и скотъ, а снаружи копошатся [kręcą się] люди. Одинъ [ten] вынимаетъ переносныя ясли на четырехъ ножкахъ и ставитъ ихъ передъ коровами, другой всыпаетъ туда кормъ, третій [inny] идетъ съ ведрами за водой къ рѣкѣ. Женщины вытаскиваютъ [wynoszą] изъ подъ покрововъ желѣзные котелки и мѣшечки съ консервами [prz. II-gi], а толпа дѣтей бѣжитъ въ лѣсъ [do jarów] за топливомъ. Мужикъ все покуривалъ трубку и удивлялся. Колдовство, что-ли?.. Вчера еще это поле было пусто и тихо, а сегодня—чистая [istny] ярмарка. Люди надъ вовой, люди въ рощахъ, люди на пашнѣ [zagonach]. Рубятъ кусты, носятъ вязанки хворосту, разводятъ [palą] костры, кормятъ и поятъ скотъ.

Уже одинъ нѣмецъ открылъ лавочку на телѣгѣ и, видно, торгуетъ, потому что около него снуетъ [ciśnie się] толпа женщинъ и протягиваетъ руки: эта за [po] солью, та за [po] уксусомъ, другая за [po] сахаромъ. Уже нѣсколько молодыхъ нѣмокъ сдѣлали изъ платковъ [płachť] люльки на вилкахъ и одной рукой мѣшаютъ [szumują] супъ въ котлахъ, а другой качаютъ люльки.

Уже нашелся и коновалъ, который осматриваетъ ногу хромающей [podbitej] лошади [szkapie], и цырюльникъ, который бреетъ на подножкѣ телѣги стараго шваба. Въ полѣ шумъ, бѣготня, работа, а на небѣ солнце поднимается все выше.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6–9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[337] 1. **Tykać** въ дословномъ переводѣ значитъ: *говорить ты*. Но это слово употребляется еще въ другомъ смыслѣ; тогда оно означаетъ *трогать*, напр. *tykać kamienie* значитъ *трогать камни*. Въ такомъ смыслѣ употребляется оно и въ текстѣ настоящаго урока.

2. **Kanonada** — слово иностраннаго происхожденія—отъ французскаго слова: *canon* и отъ нѣмецкаго: *Kanone*, что обозначаетъ пушку. Отсюда и понятно, что *kanonada* будетъ обозначать по-русски: пальбу изъ пушекъ.

3. **Zbocze góry**—склонъ горы. Слово *zbocze* происходитъ отъ глагола *zbaczać* и отъ существ. *bok*. Отсюда понятно, почему русскій переводъ будетъ: склонъ. Глаголъ *zbaczać* (zboczyć) переводится на русскій языкъ такъ: отклоняться (отъ прямого пути), свернуть (съ дороги) и т. п.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11–14). [64]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

Іосифъ. А все таки [однако] вы нехорошо сдѣлали, [po] тысячу разъ нехорошо!..

Марія. Скажи—почему? Въ чемъ можешь меня упрекнуть?

Іосифъ. Развѣ вы думаете [судите], что въ этомъ чужомъ домѣ среди великосвѣтскихъ [барскихъ] обычаевъ ея простой, искренній, открытый характеръ [природа] не преобразится? А если когда-нибудь вернется сюда, ей будетъ душно, тѣсно, этотъ домъ покажется ей могилой, вы и я — простяками. Запахъ этой сирени не упоитъ ея сердца... Она учительница—хорошо! но развѣ она не могла существовать [содержать себя] уроками, здѣсь при матери? развѣ вы не могли сообща работать? (встаетъ) я совѣтовалъ, просилъ, не могъ васъ убѣдить (говоритъ возбужденный). Конечно, какое вліяніе могъ произвести совѣтъ человѣка, который еще не завоевалъ [zdobył] себѣ положенія, у котораго впереди еще экзамены, и который не умѣетъ смотрѣть на міръ такъ оптимистически [różowo], какъ вы...

Марія. Осипъ... что ты говоришь?.. не увлекайся такъ!..

Іосифъ. Нѣтъ! нѣтъ! я не идеализирую! Коротка моя жизнь, это правда, но я знаю ее достаточно, чтобы не бояться о дѣвушкѣ, которая сама пущена въ свѣтъ. Гувернантка въ барскомъ домѣ, дочь швеи, на какое обращеніе она можетъ заслужить? (со злостью) а эти молодые барчуки, которые ее презираютъ, а не смотря на то шепчутъ тысячи любезностей, которые ей измѣнически льстятъ и часто лукаво [podstępnie] соблазняютъ... О!.. примѣровъ хватитъ, не у каждой вѣдь столько силы, чтобы противиться искушенію, или дать пощечину придирающемуся [napastnik]!

Марія (встала минуту тому назадъ, подошла къ комоду, вытаскиваетъ изъ ящика большой пакетъ писемъ). Напрасно тревожишь меня, (все равно) не возбудишь безпокойства въ моей душѣ. Вотъ письма Лены уже годъ она пишетъ мнѣ каждую недѣлю, ничего не скрываетъ. Эта святая исповѣдь ребенка передъ матерью для меня достаточная порука (прячетъ письма).

Іосифъ. Пусть будетъ это для васъ достаточной порукой, для меня она (ровно) ничего не значитъ. Это истинный адъ! какое-то сожалѣніе меня проникаетъ [ogarnia], все [ciągle] спрашиваю самого себя, почему ея здѣсь нѣтъ, почему я ее не вижу, зачѣмъ ее взяли? Чертъ бы побралъ [tr. rozk.] всѣ ея науки!

Марія (съ крикомъ изумленія). Іосифъ!

Іосифъ (спокойно). Виноватъ, извините, сударыня! я говорю безсознательно, какое-то безуміе охватило меня [мною], не знаю, что со мною [что мнѣ есть]... не знаю... запахъ ли этой сирени, лунная ли ночь, тишина ли, которая здѣсь царствуетъ, но я не умѣю объяснить себѣ [ze] (того) состоянія, въ какомъ нахожусь, сердце мое [мнѣ] ударяетъ сильнѣе, нервы дрожатъ, голова горитъ; можетъ быть, меня одуряетъ этотъ воздухъ, я ничего не знаю... (падаетъ на стулъ).

Марія (съ сердечнымъ упрекомъ и сожалѣніемъ). Іосифъ!..

Іосифъ. Простите меня [pani], я погорячился... (дѣлая надъ собою усиліе, чтобы спокойно говорить [na spokój]). Видно (ужъ) на счетъ [na temat] твоей дочери никогда не помиримся... (минута молчанія—Марія смотритъ на него, тронутая).

Марія (спустя минуту). Пора [время] уже заниматься [pracą]...

Іосифъ (встаетъ). Спокойной ночи!..

Марія (у машины). (Вѣдь) я тебя не прогоняю; останься, — если хочешь: я ожидаю сегодня письма.

Іосифъ. Можетъ быть, почтальонъ оставилъ его у дворника. Я посмотрю!

Марія. Сомнѣваюсь. Онъ мнѣ всегда лично [sam] отдаетъ. Уже годъ [od roku], (какъ) мы въ большой дружбѣ. Когда онъ принесъ мнѣ первое письмо я набросилась на него съ такою радостью, что этотъ бѣдный человѣкъ понялъ тоску матери. Еслибъ ты зналъ, какъ онъ бѣжитъ всегда по лѣстницѣ, какъ онъ радуется, смотря на мое обрадованное [rozpromienioną] лицо, когда вручаетъ [oddaje] мнѣ письмо...

Іосифъ. Во всякомъ [каждомъ] случаѣ, я посмотрю. Если вы хотите, я еще вернусь...

Марія. Возвращайся. (Іосифъ удаляется—подходитъ къ нему). Ну, ну... не будь ребенкомъ, будь смѣлъ [имѣй смѣлость]... (Іосифъ выходитъ).

Рѣшеніе задачи 59. [334].

1. Вы [есте] отцы наши и опекуны, мы—сироты и дѣти [уменьш.] ваши.—**2.** Совершенствовать польскій языкъ не [есть] то же самое, что надъ нимъ насмѣхаться. — **3.** Твои дѣла [суть] честны.—**4.** Проклятый (тотъ), кто заставляетъ горевать [zasmuca] свою мать. — **5.** Писать хорошо не значитъ [есть] еще писать краснорѣчиво. — **6.** Во времена [za] Станислава-Августа писали постоянно, писали много, собирали, переводили, подражали всему [prz. IV-ty].—**7.** Занялись введеніемъ школьнаго управленія.—**8.** Самсонъ, предводитель израильскаго народа, нерѣдко изъ-за [o] обидъ братьевъ своихъ одинъ велъ борьбу съ филистинянами.—**9.** Нѣтъ ничего прочнаго подъ солнцемъ.—**10.** Въ прошломъ году [II-gi przyp.] мнѣ больше [лучше] везло. — **11.** Трудомъ и сильной волей можно достигнуть великихъ дѣлъ.—**12.** Литовскій Нѣманъ славится [przym.] [z] гостепріимствомъ.—**13.** Правдивый мужъ ненавидитъ измѣну.—**14.** Честное сердце даже въ непріятелѣ видитъ человѣка.—**15.** Заговорщики хитростью убили Цезаря. — **16.** Любовь рождаетъ согласіе, а безъ согласія не можетъ быть любви. — **17.** Мы презираемъ лѣнтяя [prz. VI-ty], который чувствуетъ отвращеніе [brzydzi się] къ труду [przyp. VI-ty].—**18.** Люди, жаждущіе богатствъ и почестей, служатъ странѣ обыкновенно только по [z] разсчету.—**19.** Согласились всѣ съ [na] тѣмъ, что имъ король представилъ. — **20.** Онъ хотѣлъ убѣжать, какъ вдругъ загородило ему двери лицо. — **21.** Поднялъ голову—вездѣ тихо—скрадывается къ [do] окнамъ.—**22.** Вы отцы наши, а мы дѣти ваши. — **23.** Звѣзды вокругъ твоей головы — у [pod] ногъ твоихъ морскія волны—по [na] морскимъ волнамъ мчится передъ тобой радуга и раздѣляетъ туманы; берега, города и люди тебѣ принадлежатъ, небо [есть] твое [prz. VI-ty].—**24.** Чувство кружится въ душѣ, разгорается, рдѣетъ.—**25.** Твои дѣла честны и очень умны [wielkiej mądrości].—**26.** Рѣчь состоитъ изъ словъ, предложеній, разсказовъ и картинъ: выраженіе всего этого составляетъ слогъ.—**27.** Это небо надъ нами, эта земля и эти горы и эти долины вдохновили первыхъ нашихъ поэтовъ.—**28.** Коллонтай не имѣлъ въ себѣ ни упрямства ни мести.—**29.** Эта была барыня красивая и хорошихъ [pięknych] нравовъ.

---

[338] Экзаменъ.

1. Что такое *składnia*? [325].

2. Zdanie и его составныя части [326].

3. Изъ сколькихъ частей должно состоять самое короткое предложеніе? [327].

4. Zdania: proste i rozwinięte. Понятіе о тѣхъ и другихъ. Примѣры. [328].

5. Какія вы знаете объяснительныя слова въ предложеніи? [329].

6. Дѣленіе предложеній на: główne и poboczne [330].

7. Понятіе о zdaniach: złożonych и pojedyńczych [330].

8. Zdania współrzędne і ściągnięte; ихъ особенности и отличіе отъ zdań złożonych [331].

---

[339] E. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

Składnia zgody. Согласованіе словъ.

Каждая измѣняемая часть рѣчи не можетъ войти въ предложеніе иначе, какъ только въ формѣ какого-нибудь przypadka или, если это будетъ czasownik, въ какомъ-нибудь числѣ и лицѣ. Какую форму придать тому или другому слову, входящему въ составъ предложенія,—объ этомъ учитъ насъ składnia zgody.

Подъ названіемъ *składnia zgody* (дословно по-русски: синтаксисъ согласованія) разумѣемъ изученіе правилъ, на основаніи которыхъ менѣе важныя части предложенія согласованы съ важнѣйшими въ: *rodzaju*, *liczbie i przypadku*.

Разберемъ всѣ возможныя части простого предложенія по порядку.

---

[340] 1. Podmiot.

Podmiot составляетъ самый важный членъ предложенія. Отъ него зависятъ всѣ остальные члены предложенія, онъ же является вполнѣ независимымъ:

Podmiot ставится всегда въ I-szym przyp.

[341] 2. Orzeczenie.

Orzeczenia могутъ быть въ предложеніи или *słowne* (глаголъ), или *rzeczowne* (существ.), или *przymiotne* (прилагат.). Сказуемое, выражающееся какой бы то ни было частью рѣчи, всегда находится въ полной зависимости отъ podmiotu.

А. *Orzeczenie słowne* (т. е. сказуемое, выраженное глаголомъ) согласуется въ: *osobie и liczbie* (лицѣ и числѣ).

Если же глаголъ поставленъ w cz. przesz., w cz. przyszłym złożonym (сложное будущее) или w tr. warunk. то согласуется еще и въ: *rodzaju*. Наприм.

Ja piszę. Ty czytasz. On próżnuje.

1. Pani domu nie widzieliśmy — nie będziesz jej i ty oglądał, chyba gdyby co nadzwyczajnego się wydarzyło.

Исключеніе изъ этого правила встрѣчается только тогда, если podmiot соединенъ съ *liczebnikiem*, какъ напр.:

Sześć osób *przybyło* na moje powitanie.

Здѣсь sześć osób составляетъ podmiot, przybyło-orzeczenie. При этомъ слѣдуетъ замѣтить, что въ такихъ случаяхъ liczebnik ставится въ IV-tym przyp., rzeczownik въ II-gim, а słowo принимаетъ безличную форму (słowo nieosobowe).

Но дальнѣйшія сказуемыя, если они есть, выражаются уже правильно; напр.

2. *Bawi* u mnie pięciu panów i codzień *polują*.

3. *Wielu* nie *rozumiało* Konarskiego i *stawiali* mu we wszystkiem trudności. (Lukaszewicz).

Б. *Orzeczenie rzeczowne* (т. е. сказуемое, выраженное существительнымъ) согласуется съ podmiotem w *liczbie*; w rodzaju согласуется только тогда, если

соотвѣтственное существит. обладаетъ особой формой для женск. рода, напр.: nauczyciel—nauczycielka и т. п.

Примѣры.

Historya *jest mistrzynią* życia (а не mistrzem).

Tańska *jest autorką* «Pamiątki po dobrej matce» (а не autorem).

4. Nie tylko mężczyzna, ale i kobieta *jest członkiem* towarzystwa. (Śniadecki).

Członek не имѣетъ особой формы для жен. рода.

В. *Orzeczenie przymiotne* (т е. сказуемое, выраженное именемъ прилагательнымъ) согласуется съ podmiotem въ *liczbie, rodzaju i przypadku.*

Примѣры:

5. Kołłątaj *był* w mowie *łagodny, poważny,* płynnie i przyjemnie się *tłómaczący.* (Śniadecki).

6. *Droższa,* niż żywot, miłość twoja, panie. (Kochanowski).

Г. *Orzeczenie rzeczowne* ставится въ польскомъ языкѣ въ падежахъ: I-szym или VI-tym.

Orzeczenia *przymiotne* всегда ставятся въ I-szym przyp.

Въ послѣднемъ случаѣ можетъ быть употребленъ VI-ty przyp. только тогда, когда сказуемое имѣетъ значеніе rzeczownika.

Примѣры.

7. Prawdziwą i jedyną *różnicą* między ludźmi jest wychowanie. (Tańska).

8. Wszystkie kobiety *autorkami* być nie mogą. (Tańska).

9. Poezya jest *muzyką* duszy. (Kraszewski).

10. Zasługi Maciejowskiego są bardzo *wielkie.* (Kraszewski).

11. *Świętym* jest na ziemi, kto umiał przyjaźń zabrać ze świętemi. (Mickiewicz).

12. Pisarz może być *narodowym, ulubionym* (pisarzem) i wywierać wpływ na współczesnych, nawet wbrew idąc ich wadom. (Kraszewski).

Въ послѣднихъ двухъ примѣрахъ сказуемое-прилагательное поставлено въ VI-tym prz., такъ какъ оно имѣетъ здѣсь значеніе существит.

---

[342] W *zdaniach ściągniętych* (слитныхъ предложеніяхъ), въ которыхъ бываетъ нѣсколько podmiotów при одномъ orzeczeniu, послѣднее ставится или w licz. pojed. или mnog. безразлично. Наприм.:

13. Kochanowski i Klonowicz *liczą się* u nas do Zygmuntowskich pisarzów.

14. Ani kasztelan ani wojewoda nie *dostali* tej buławy od króla.

15. Rolnictwo i swoboda *zaludniają* kraje i prawdziwe dają dostatki.

Такъ же правильно и согласно съ духомъ языка можно бы поставить тѣ же сказуемыя и въ licz. pojed.:

Klononicz i Kochanowski *liczy się* do Zygmuntowskich pisarzów.

Ani kasztelan ani wojewoda buławy tej nie *dostał.*

---

[343] Если нѣсколько podmiotów, находящихся въ одномъ и томъ же zdaniu, бываютъ разныхъ лицъ, въ такомъ случаѣ первое лицо имѣетъ преимущество передъ вторымъ, а второе передъ третьимъ. Напр.:

16. I ty i wszyscy twoi współcześni za pół wieku *będziecie* w grobie. (Woron.).

17. I ja i brat mój *doznaliśmy* dobroci tego człowieka.

[344] 3. Łącznik.

Łącznik (связка) согласуется съ podmiotem въ: *osobie, liczbie u rodzaju.*

Но если podmiotem служитъ zaimek *to*, тогда łącznik согласуется съ orzeczeniem, а не съ podmiotem. Наприм.:

18. Pamiętna to *była* epoka dla tamtych krain. (Baliński).

19. Wielkie to *były* zamiary, zdumiewające usiłowania, czyny wiekopomne. (Wiszniewski).

---

[345] 4. Przydawka.

Przydawka, т. е. przymiotnik (или zaimek, imiesłów, liczebnik porządkowy) поставленный передъ rzeczownikiem или послѣ него и отвѣчающій на вопросъ: *jaki? czyj? który?* согласуется съ этимъ rzeczownikiem w *liczbie, przypadku, rodzaju;* напр.:

Wielki człowiek; Bolesław *II - gi* (drugi); imiona *nasze;* ziemi *okrągłej;* mieczem *obosiecznym;* o *piątej* godzinie; *owe* ptaszki *leśne*; *natchnieni* prorocy.

Liczebniki główne, но только первые четыре имѣютъ значеніе przymiotników и согласуются какъ и эти послѣдніе. Остальные liczebniki, какъ намъ уже извѣстно изъ статьи о склоненіи числительныхъ, [224] находясь въ I-ym prz., требуютъ при себѣ существит. въ II-gim przyp. Дальше измѣняется только существ., liczebniki ставятся въ II gim. przyp.

Примѣры.

Te *dwie* mogiły; te *dwa* dzieła; ci *dwaj* mężowie; te *dwa* zamki.

Trzy siostry; *trzej* królowie.
Cztery wsie; czterej rycerze.

Но говорятъ: *sześć* dział, *pięć* mogił; *dziesięcioro* panów, *ośmiu* książkom и т. п.

Zaimki względne: *który, a, e u jaki, a, e*, соединяющія придаточное предложеніе съ главнымъ, согласются съ rzeczownikiem главнаго предлож. только w rodzaju i liczbie; на тотъ или другой przypadek вліяетъ уже самый строй придаточн. предл.

Примѣры.

20. To złodziejskie serce, *które* z szkodą drugich chce być bogate. (Skarga).

21. Cześć mężom, *których* imiona żyją w wdzięcznej pamięci narodu. (Świadecki).

Въ этомъ примѣрѣ до запятой—главн. предл., послѣ нея — придаточн.; mężom стоитъ во II-cim przyp., a których—въ II-gim. Происходитъ это оттого, что сущ. *imiona* требуетъ II-ego przyp.

Еще одинъ примѣръ:

22, Są rzeczy na ziemi i niebie, *o jakich* się nie śniło naszym filozofom.

[346] 5. Dopowiedzenie.

Если въ предложеніи употреблено какое-нибудь существительное, дающее неполное понятіе о томъ предметѣ или лицѣ, о которомъ идетъ рѣчь, тогда къ этому существ. присоединяемъ еще другое, опредѣляющее точнѣе то, что мы желали высказать. Этотъ добавочный rzeczownik называется *dopowiedzenie* (приложеніе); напр.

Jan z Tarnowa, *kasztelan* krakowski...

Lwów, *stolica* Galicyi.

Dopowiedzenie согласовано со своимъ

rzeczownikiem всегда лишь *w przypadku;* наприм.

23. Autorem Wallenroda jest Mickiewicz, pierwsza *zdolność* poetycka czasu swojego.

Обыкновенно dopowiedzenie ставится послѣ того rzeczownika, который оно опредѣляетъ, какъ видно изъ вышеприведенныхъ примѣровъ. Но иногда оно предшествуетъ ему.

Примѣры:

24. *Największy poeta* angielski, Szekspir, żył za panowania Elżbiety. (Brodziński).

25. Król nieboszczyk zostawił *synowi swemu*, Zygmuntowi Augustowi, spokojne królestwo. (Górnicki).

Приложеніемъ называютъ не только одно существительное, а также всѣ слова, непосредственно относящіяся къ этому существительному, какъ видно изъ послѣднихъ примѣровъ.

Składnia rządu. Управленіе падежами.

Składnia rządu (дословный русскій переводъ: синтаксисъ управленія) учитъ насъ правильно употреблять przypadki. Употребленіе того или иного падежа, отвѣчающаго каждый на свой вопросъ, зависитъ отъ многихъ причинъ, но главнымъ образомъ отъ двухъ разрядовъ словъ: *przymiotników* и *słów*, требующихъ того или иного имени для пополненія мысли.

Займемся теперь разсмотрѣніемъ всѣхъ падежей по-очереди, указывая на тѣ случаи, когда употребляется тотъ или иной przypadek.

---

[347] Przypadek I-szy i V-ty.

Оба эти падежа отличаются отъ прочихъ тѣмъ, что выражаютъ понятія независимыя, т. е. никогда ничѣмъ другимъ не управляются. Но между собой отличаются они слѣдующими признаками.

Przypadek I-szy употребляется всегда какъ отвѣтъ на вопросъ *kto, co*?; онъ служитъ для выраженія podmiotu zdania, а равно и всего того, что согласуется съ podmiotem на основаніи правилъ о согласованіи w rodzaju, liczbie и przypadku; слѣдовательно: orzeczenie, przydawka podmiotu и т. п.

Примѣры.

Miłe złego początki, lecz koniec żałosny.

26. Nigdy kłamca z rzemiosła swego nie korzysta. (Krasiński).

Przypadek V-ty имѣетъ въ предложеніи второстепенное значеніе; онъ не зависитъ отъ какого бы то ни было другого члена предложенія, но и другіе члены не зависятъ отъ него. Этотъ падежъ употребляются въ томъ случаѣ, когда обращаемся съ рѣчью непосредственно къ кому-нибудь.

Примѣры:

27. My nieposłuszne dzieci twoje, panie! (Kochanowski).

28. Wzgardziłaś mną, dziedziczko moja ukochana! (Kochanowski).

Въ русскомъ языкѣ звательный падежъ, соотвѣтствующій prz. V-temu, составляетъ особый членъ предложенія, носящій названіе обращенія.

---

[348] 2. Przypadek IV-ty.

Przypadek IV-ty отвѣчаетъ на вопросъ: *kogo, co*. Употребленіе его зависитъ отъ присутствія въ предложеніи тѣхъ słów и przyimków, которые управляютъ этимъ падежемъ, т. е. требуютъ,

чтобы послѣ нихъ rzeczownik былъ поставленъ въ przyp. IV-tym.

Въ нѣкоторыхъ случаяхъ przyp. IV-ty употребляется независимо самъ по себѣ.

Czasowniki, управляющіе przypadkiem IV-tym, извѣстны намъ подъ названіемъ *przechodnich* (переходящихъ). Управляемый ими падежъ составляетъ такъ называемый *przedmiot bliższy* даннаго дѣйствія [329,5]; въ предложеніи его называютъ *biernik* (прямое дополненіе).

Примѣры:

Bóg stworzył *świat*. Nieprzyjaciele *miasto* zburzyli. Dziki zwierz rozszarpał jagnię.

---

[349] Въ польскомъ языкѣ есть много такихъ переходящихъ глаголовъ, которые въ видѣ исключенія управляютъ II-gim przyp. Разсмотримъ здѣсь три группы такихъ глаголовъ:

1. Если *słowa przechodnie* выражаютъ такое дѣйствіе, которое переходитъ не на весь предметъ, а только на его часть,—въ такомъ случаѣ они требуютъ послѣ себя II przyp.

Говорятъ напр. *użyć narzędzia* (употребить инструментъ), *nadużywać czyjej dobroci* (пользоваться чьей-нибудь добротой) и т. п., хотя глаголы *użyć*, *nadużywać* суть глаголы переходящіе. Въ данномъ случаѣ эти глаголы управляютъ II-gim, а не IV-tym przyp. только по той причинѣ, что тотъ предметъ, который мы употребляемъ, служитъ намъ только или отчасти или только извѣстное время, но не навсегда и не какъ цѣлое. Наоборотъ глаголъ *zużyć* переходитъ на весь предметъ; поэтому говорятъ: *zużyć suknię, pióro, pług* (износить платье, перо, плугъ).

Такое же соотношеніе существуетъ между глаголами: *słuchać* (прислушиваться) и *słyszeć* (слышать). Слѣдуетъ, поэтому говорить: *słyszeć głos, śpiew, rozkaz* (слышать голосъ, пѣніе, приказъ), *słyszeć wołanie czyje* (слышать чей-нибудь зовъ); но *słuchać* требуетъ употребленія II-ego przyp.: *słuchać głosu, śpiewu, muzyki* (слушать голосъ, пѣніе-музыку).

Изъ приведенныхъ примѣровъ замѣчаемъ, что въ данномъ случаѣ польскій языкъ рѣзко отличается отъ русскаго, гдѣ всѣ переходящіе глаголы всегда управляютъ винительнымъ пад.

2. Всѣ переходящіе (przechodnie) глаголы безъ исключенія управляютъ II-gim przyp. въ томъ случаѣ, если они соединяются съ отрицаніемъ: *nie* (не), *ani* (ни), *nigdy* (никогда), *nigdzie* (нигдѣ) и т. п.

Примѣры:

29. Nie mam *ojca* ani *matki*.

30. Koń rozszalały nie czuje *wędzidła*.

31. Serce twarde nie zna *litości*.

32. Żaden rozum, żadna siła *porządku* świata nie zmieni.

3. Кромѣ того управляютъ II-gim przyp. еще такіе переходящіе глаголы: *pragnąć* (желать, жаждать), *żądać* (требовать), *wymagać* (требовать), *oczekiwać* (ожидать), *zapomnieć* (забыть), *chybić* (не попасть) и т. д. Хотя при нихъ не имѣется отрицанія, но зато они по своему смыслу выражаютъ недостатокъ чего-то и отрицаніе.

Примѣры:

33. Wszyscy *szczęścia* dla dzieci naszych pragniemy. (Tańska).

34. Żądaj *słuszności*, wymagaj *rzeczy*

możliwych, zaniechaj *marzeń*, a może przestaniesz się na świat skarżyć.

35. Lekkomyślny tylko człowiek zapomina swoich *przyrzeczeń*.

---

[350] Исключеніе изъ общаго правила выраженнаго въ отд. [347] составляютъ слѣдующіе непереходящіе глаголы (słowa nieprzechodnie), требующіе послѣ себя IV-tego przyp.:

boli mię (болитъ), *mdli* mię (мнѣ дурно), *korci* (мучитъ), *świerzbi* (зудитъ), *mierzi* (наводитъ отвращеніе), *wstyd* mię (мнѣ стыдно), *obchodzi* (касается), *kosztuje* mnie (мнѣ стоитъ).

Примѣры:

36. Bardzo *wodza* naszego korci ta bitwa z jego winy przegrana.

37. Ach ty wyrodny synu, ile ty *mnie* kosztujesz.

---

[351] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(къ 15 выпуску).

skrzynia *rz.*	(скшы′-нi̯а)	сундукъ.
płynąć *cz.*	(плы′-но^{н}т^{ь})	плавать, стекаться.
wlókł się	(вл^{ь}укл сi̯э^{н})	тянулся, тащился.
wlec się *cz.*	(вл^{ь}эц сi̯э^{н})	тянуться, тащиться.
aliści *przys.*	(а-л′i′с^{ь}-ч̑i)	какъ.
zdzierać *cz.*	(з^{ь}дзь′-ра̑^{ь})	сдирать.
osobno *przys.*	(о-со′-бно)	отдѣльно.
rad nie rad		очень недовольный, принужденный.
upodobanie *rz.*	(у-по-до-ба′-нѣ)	удовольствіе
marzyć *cz.*	(ма′-жы̑^{ь})	мечтать.
wiekuisty *przym.* (вѣ-ку-i′сты) / wieczy *przym.* (вѣ′-чны)		вѣчный.
ogarnąć się *cz.*	(о-га′р-но^{н}т^{ь} сi̯э^{н})	пріодѣться.
targnąć *cz.*	(та′рг-но^{н}т^{ь})	дернуть.
targnąć się *cz.*	(— сi̯э^{н})	покушаться
mruczeć *cz.*	(мру′-чэ̑^{ь})	бормотать.
msza *rz.*	(мша)	обѣдня.
msza poranna		ранняя обѣдня.
wistocie *przym.*	(ві-сто′-т̑ь)	въ самомъ дѣлѣ.
tknąć *cz.*	(ткно^{н}т^{ь})	тронуть, прикоснуться.
wałęsać się *cz.*	(ва-лэ^{н}′-са̑^{ь} сi̯э^{н})	склоняться.
bujnie *przys.*	(бу′й-нѣ)	густо.
rozrywka *rz.*	(роз-ры′в-ка)	развлеченіе.
pobudować się *rz.*	(по-бу-до′-ва̑^{ь} сi̯э^{н})	обстроиться
folwark *rz.*	(фол^{ь}-′варк)	усадьба.
otoczyć *cz.*	(о-то′-чы̑^{ь})	окружить.
bez porównania		несравненно.
sztywnie *przys.*	(шты′в-нѣ)	безжизненно.
front *rz.*	(фронт)	фасадъ.
podłoga *rz.*	(по-дло′-га)	деревянный полъ.
blat *rz.*	(бл^{ь}ат)	листъ.
zabrać się *cz.*	(за′-бра̑^{ь} сi̯э^{н})	взяться.
niepokój *rz.*	(нѣ-по′-куй)	тревога.
tęsknota *rz.*	(тэ^{н}ск-но′-та)	тоска.
zdejmowała		начинала томить.
rozpierzchnąć się *cz.*	(роз-пѣ′ш-хно^{н}т^{ь} сi̯э^{н})	разсыпаться, разгуляться.
sąsiadować *cz.*	(со^{н}-сi̯а̑-до-ва̑^{ь})	жить по сосѣдству.
doświadczać *cz.*	(до-с^{ь}ві̯а′-ча̑^{ь})	испытывать
włazić w szkodę		вредить посѣвамъ.
zbytkować *cz.*	(збыт-ко′-ва̑^{ь})	шалить.
zbytek *rz.*	(збы′тэк)	роскошь.

chorowity *przym.*	(хо-ро-ві′-ты)	болѣзненный.
bakałarz *rz.*	(ба-ка′-лаш)	бакалавръ, учитель.
drób *rz.*	(друб)	домашняя птица.
wianek *rz.*	(ві̃а′-нэк)	вѣнокъ, связка.
namordować *rz.*	(на-мор-до′-ваҭ^{ь})	намучиться.
toczyć się *cz.*	(то′-чыҭ^{ь} сі̃э^{н})	катиться.
lot ptaka	(л^{ь}от пта-ка)	птичій полетъ.
możny *przym.*	(мо′-жны)	богатый, властный.
występek *rz.*	(вы-стэ^{н}-пэк)	преступленіе.
złowrogi *przym.*	(зло-вро′-гі)	зловѣщій.
posępny *przym.*	(по сэ^{н}′п-ны)	унылый.
chudoba *rz.*	(ху-до′-ба)	состояніе.
podobieństwo *rz.*	(по-до-бѣ′н^{ь}-ство)	сходство.
przerwa *rz.*	(пшэ′р-ва)	промежутокъ.
przyczółek *rz.*	(пшы-чу′-лэк)	подпорная стѣнка.
murowany *przym.*	(му-ро-ва′-ны)	каменный.

---

[352] И. Разговоры.

(Упр. 22—24). [46].

Bzy kwitną.

(Dalszy ciąg).

przytomność	(пшы-то′м-нос^{ь}ҭ^{ь})	присутствіе.
nieprzytomnie	(нѣ-пшы-то′м-нѣ)	безсознательно.
szał	(шал)	безуміе.
woń	(вон^{ь})	запахъ.
zdać sobie sprawy	(здаҭ^{ь} со′-бѣ спра′-вы)	объяснить себѣ.
płonąć	(пло′-но^{н}ҭ^{ь})	горѣть.
odurzać	(о-ду′-жаҭ^{ь})	одурять.
wyrzut	(вы′-жут)	упрекъ.
unosić się	(у-но′-сіҭ^{ь} сі̃э^{н})	горячиться.
silić się	(сі′-л^{ь}і′ҭ^{ь} сі̃э^{н})	дѣлать надъ собой усиліе.
promień	(про′-мѣн^{ь})	лучъ.
rozpromieniony	(роз-при-мѣ-ні̃о′-ны)	сіяющій.
odwaga	(од-ва′-га)	смѣлость, храбрость.
przypuszczać	(пшы-пу′-щаҭ^{ь})	полагать.
pewny	(пэ′-вны)	увѣренный.
przywiązanie	(пшы-ві̃о^{н}-за′-нѣ)	привязанность.
zazdrość	(за′-здрос^{ь}ҭ^{ь})	ревность.
miotać	(мі̃о′-таҭ^{ь})	метать.
siwy	(сі′-вы)	сѣдой.
uścisk	(у′-с^{ь}ҭіск)	объятіе.
postradać	(по-стра′-даҭ^{ь})	потерять.
przypadek wypadek	(пшы-па′дэк) (вы)	приключеніе.
napawać	(на-па′-ваҭ^{ь})	наполнять.
znienacka	(знѣ-нац′-ка)	неожиданно.
opamiętać się	(о-па-мі̃э^{н}′-таҭ^{ь})	опомниться.
czułość	(чу′-лос^{ь}ҭ^{ь})	чувство.
domyślać się	(до-мы′-с^{ь}л^{ь}аҭ^{ь} сі̃э^{н})	догадываться.
domysł	(до′-мысл)	догадка.
przeczucie	(пшэ-чу′-ҭѣ)	предчувствіе.
donosić	(до-но′-сіҭ^{ь})	извѣщать.
stać się	(сташ^{ь} сі̃э^{н})	случиться.
proszę cię	(про′-шэ^{н} ҭі̃э^{н})	пожалуйста.
wyjść z podziwienia		перестать удивляться.
życzliwość	(жы-чл^{ь}і′-вос^{ь}ҭ^{ь})	доброжелательство.
oświadczyć	(о·с^{ь}ві̃ад′-чыҭ^{ь})	заявить.
przekonywać	(пшэ-ко-ны′-ваҭ^{ь})	убѣждать.
nalegać	(на-л^{ь}э′-гаҭ^{ь})	настаивать.
zdecydować się	(здэ-цы-до′-ваҭ^{ь} сі̃э^{н})	рѣшиться.

SCENA TRZECIA.

Marya (*sama—stoi długo—zamyślona*).

Biedny chłopiec... Nie sądziłam... nie przypuszczałam... byłam zawsze pewną, że to tylko przywiązanie braterskie... On ją kocha... zazdrość miota jego sercem... On ją kocha... Żal mi go... żal mi go... Biedna moja siwa głowa, przybył ci nowy ciężar, a tak już byłam spokojną... O, żal mi go... bardzo...

SCENA CZWARTA.

Marya, Helena (*wbiega cicho na scenę, odrzuca kapelusz, płaszczyk, torebkę podróżną—potem zbliża się do matki*).

Helena. Matko!

Marya (*odwraca się z wykrzykiem serdecznej radości, porywa ją w objęcia*).

Halko! (*stoją długo w uścisku*).

Helena. Mateczko!

Marya. Czy mnie oczy nie mylą, czy ja zmysłów nie postradałam, czy ja nie jestem szaloną? Tyś to?.. moja córko!.. Lękam się, czy jaki przypadek, nieszczęście... Twój niespodziewany przyjazd napawa mnie radością i trwogą zarazem...

Helena. Ależ nie, nie, nie, mateczko! Przeciwnie, to szczęście mnie tu sprowadziło, to wielkie szczęście, którego się nawet nie spodziewasz i ja go się nie spodziewałam. Spadło ono na mnie tak znienacka, że doprawdy, jeszcze nie mogę się opamiętać.

Marya. Nie rozumiem cię, mów jaśniej!.. (*patrząc na nią z czułością*). Pokaż mi się, jak wyglądasz... (*siadają po prawej*).

Helena. Nie mi nie brakuje, za to, ty mamo, już całkiem posiwiałaś...

Marya. Posiwiałam...

Helena. A więc nie zgadujesz mamo, co mnie tu sprowadza? nie domyślasz się niczego?.. przeczucie nic ci nie mówi?

Marya. Naprożno gubię się w domysłach... nic nie mogę odgadnąć... Może zmęczona przyjechałaś do domu odpocząć?..

Helena. Nie! nie!..

Marya. A może miejsce straciłaś?

Helena. Nie! nie!

Marya. Więc cóż?

Helena (*z pewną dumą*). Wychodzę za mąż!

Marya. (*zrywa się z wykrzykiem trwogi*). Ty?

Helena. (*wstaje*). Tak, wychodzę za mąż!

Marya. Wychodzisz za mąż? ty? Nigdy mi nic o tem nie wspominałaś? Nic nie donosiłaś... jakże się to stać mogło tak nagle... proszę cię, powiedz mi wszystko!

Helena. Tak się to wszystko prędko zrobiło, że ja sama nie mogę wyjść z podziwienia. Jest rządca u nas na wsi, dobry, spokojny człowiek, widywałam go dość często, ale nigdy nie zwracałam na niego uwagi, rozmawialiśmy ze sobą bardzo mało i byłabym się raczej śmierci spodziewała, aniżeli... aniżeli (*urywa*). Kilka dni temu hrabina z tajemniczą miną wezwała mnie do swego pokoju z życzliwością prawdziwej przyjaciółki oświadczyła mi, że pan Jan Zadorski kocha mnie i chce się ze mną żenić. Oniemiałam, słowa zamarły mi na ustach, nie wiedziałam co począć, co jej odpowiedzieć... (*siada*) Hrabina w tak jasnych barwach przedstawiła mi naszą przyszłość, tak mnie przekonywała, a nawet nalegała, że nareszcie zdecydowałam się nie

odbierać mu nadziei i prosiłam o kilka dni do namysłu.

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

K. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [48].

---

[353] Л. Особыя задачи. [51]

Задача 60. Перевести на русскій языкъ всѣ перенумерованныя предложенія, приведенныя какъ примѣры въ отд. *Е. Грамматики* (см. [341]).

Слова.

1) pani domu (па′-нi до′-му) хозяйка дома.
oglądać (о-гл^{ь}о$^{н′}$-даѣ^{ь}) осматривать.
wydarzyć się (вы-да′-жыѣ^{ь} сiэ′) случиться.

2) bawić (ба′вiѣ^{ь}) забавлять, гостить.

3) trudność (тру′д-нос^{ь}ѣ^{ь}) препятствіе.

5) łagodny (ла-го′д-ны) кроткій, смиренный.
poważny (по-ва′ж-ны) серіозный.
powaga (по-ва′-га) серіозность, солидность.
płynnie (плы′н-нѣ) плавно.

6) żywot (жы′-вот) жизнь.

7) różnica (руж-нi′-ца) разница.
wychowanie (вы-хо-ва′-нѣ) воспитаніе.

10) zasługa (за-слу′-га) заслуга.

11) przyjaźń (пшы′-яз^{ь}н^{ь}) дружба.
zabrać (за′-бра^{ь}ѣ^{ь}) взять, убрать.
zabrać przyjaźń завести дружбу.

12) pisarz (пi′-саш) писатель.
narodowy (на-ро-до′-вы) національный.
ulubiony (у-л^{ь}у-бю̃′-ны) любимый.
wywierać (вы-вѣ′-ра^{ь}ѣ^{ь}) производить.
wpływ (вплыв) вліяніе.
wywierać wpływ вліять.
wada (ва′-да) недостатокъ, дурная наклонность.

14) buława (бу-ла′-ва) жезлъ, бунчукъ.

15) rolnictwo (рол^{ь}-нi′ц-тво) земледѣліе.
zaludniać (за-л^{ь}у′д-нi̯а̃ѣ^{ь}) населять.
ludność (л^{ь}у′д-нос^{ь}ѣ^{ь}) населеніе.
dostatek (до-ста′-тэк) изобиліе.

17) doznawać (до-зна′-ваѣ^{ь}) испытать.

18) pamiętny (памэ̃$^{н′}$т-ны) знаменательный.
kraina (кра-i′-на) страна.

19) zamiar (за′-мi̯а̃р) намѣреніе.
zdumiewający (зду-мѣ-ва-ю̃$^{н′}$-цы) изумительный.
usiłowanie (у-сi-ло-ва′-нѣ) усиліе.
wiekopomny (вѣ-ко-по′-мны) безсмертный.

20) z szkodą (з шко′до^{н}) во вредъ.

21) cześć (чэс^{ь}ѣ^{ь}) почесть, хвала.
wdzięczny (вдзэ̃$^{н′}$ч-ны) благодарный.

23) zdolność (здо′л^{ь}-нос^{ь}ѣ^{ь}) способность.

24) panowanie (па-но ва′-нѣ) царствованіе.

25) nieboszczyk (нѣ-бо′-щык) покойникъ.

26) kłamać (кла′-маѣ^{ь}) лгать.

kłamca (кла′м-ца) лгунъ.
kłamstwo (кла′м-ство) ложь.

28) wzgardzić (взга′р дзіт̈ь) презирать.
dziedziczka (дзѣ-дзі′ч-ка) наслѣдница.

30) rozszalały (роз-ша-льа′-лы) взбѣшенный.
wędzidło (вэн-дзі′-дло) удило.

31) litość (льі′-тосьт̈ь) состраданіе.

34) słusznosć (слу′ш-носьт̈ь) право.
marzenie (ма-жэ′-нѣ) мечта.
skarżyć (ска′р-жыт̈ь) жаловаться.

35) przyrzeczenie (пшы-жэ-чэ′-нѣ) обѣщаніе.

37) wyrodny (вы-ро′д-ны) выродившійся.

Дозв. ценз. Спб. 5 іюля 1902 г. «Центральная» типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

15-й ВЫПУСКЪ | ОТДѢЛЫ [354—368]

Treść gramatyki: Przypadek II-gi. A) Dopełniacz [35[illegible]]. —Б) Udziałkowy [359].—В) Ujemny [360]. —Przypadek III-ci [361].—Przypadek VI-ty [362].—Przypadek VI-ty обозначаетъ: образъ дѣйствія [362,1], вещество [362,2], инструментъ [362,3], мѣсто и путь [362,4], время [362,5], причину [362,6].—Przypadek VI-ty, зависящій отъ предлоговъ [363].—Употребленіе przyp. I-ego и VI-tego [364].—Przypadek VII-my [365].

УРОКЪ 29 и 30.

[354] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28]

VIII.

Nigdy jeszcze Ślimak nie czuł się tak zadowolonym, jak tej wiosny. Bo i odpoczął sobie za wszystkie czasy i pieniądze płynęły mu do skrzyni i napatrzył się nowych rzeczy. Dawniej dzień wlókł mu się ciężko. Ledwie zmęczony pracą chłop rzucił się na pościel i zasnął twardo jak kamień, aliści już kobieta zdziera z niego odzienie i woła: Wstawaj Józiek, bo dzień...—Jaki tam dzień?... —pomyślał zdziwiony — przecie dopiero się co układłem. Mimo to zbierał swoje kości, z których każda osobno trzymała się pościeli, na miły Bóg nie chcąc wstawać, przecierał oczy, ziewał, aż mu w karku trzeszczało i, rad nie rad, podnosił się. Było mu tak ciężko, że niekiedy z upodobaniem marzył o wiekuistym śnie w ziemi. A tu żona wciąż pili: «wstawajże... umyjże się!.. ogarnij się!.. bo spóźnisz się; wytrącą ci z zapłaty»... Więc ogarniał się, wyprowadzał ze stajenki konie równie jak on zmęczone i wlókł się na robotę do dworu, albo do miasteczka, skąd rozwoził żydków po świecie. Nieraz go tak zmogło, że, stanąwszy na progu chałupy, szeptał: «taki zostanę w domu!».. Ale bał się żony, wreszcie i żal mu było zarobku, bez którego nie związałby końca z końcem w gospodarstwie. Dziś co innego, dzisiaj Ślimak wysypia się, ile chce. Czasem żona z przyzwyczajenia targnie go za nogę, mówiąc: «wstawaj Józek»!—ale wówczas chłop, odchyliwszy jedno oko, aby mu sen nie uciekł, mruczy: «daj mi ta spokój!» i śpi dalej bodajby do siódmej godziny, kiedy we wsi kościelnej dzwonią na mszę poranną. W istocie nie miał do czego wstawać. Wiosenne roboty

w polu oddawna ukończył Maciek, żydki z miasteczka rozsypały się wzdłuż budującej się kolei, a do dworu także nikt nie wołał Ślimaka, bo dworu—nie było. Czasem po parę dni nie tknął chłop żadnej roboty. Palił fajkę, wałęsał się między budynkami, albo oglądał bujnie wschodzące zasiewy. Najmilszą jadnak rozrywką dla niego było wejść na wzgórze, ukłaść się pod sosną i patrzeć na wyrastające z ziemi jak grzyby, kolonie niemieckie. Do końca maja Hamer już się całkowicie pobudował, a trzej inni sąsiedzi Ślimaka kończyli swoje folwarki. Ładnie było spojrzeć na ich gospodarstwo. Każdy folwark stał na środku pól, a wszystkie podobne do siebie, jak krople wody. Przy drodze dwumorgowy ogród, otoczony drewnianym płotem w kwadrat; przy jednej ścianie płotu dom, a za domem ogromny dziedziniec w około zamknięty budynkami. Każda z tych budowli była bez porównania szersza, dłuższa i wyższa od chłopskich; wyglądała czysto i gładko, lecz zarazem sztywnie i surowo, bo kiedy na chłopskich chatach, czy szopach, dachy pochylają się w cztery strony, u Niemców dachy spadały tylko na front i na tył domu. Za to widać było duże okna sześcioszybne i drzwi robione po stolarsku. Jędrek zaś, który codzień wybiegał między Niemców, opowiadał jeszcze, że w izbach jest podłoga, że kuchnia w domu jest osobno i ma piece z żelaznemi blatami. Takimto porządkom gospodarskim przypatrywał się Ślimak z pod swojej sosny, marząc, że kiedyś i on zabuduje się w podobny sposób; tylko dachy postawi inne. I gdy tak marzył, czasem coś nagle stawiało go na nogi. Chciał gdzieś iść i zabrać się do jakiejkolwiek roboty, bo mu było nudno i wstyd, że próżnuje; to znowu ogarniał go niepokój, jakby ktoś pukał mu do piersi i pytał: «a co będzie dalej?».. Wówczas zdejmowała go tęsknota za dworem i za temi polami, po których niedawno chodził z pługiem, gdzie dziś wyrosły kolonie. To znowu opanowywał go wielki strach, że nie da sobie rady, jak się wezmą do niego Niemcy, którzy las wycięli, potrzaskali kamienie, ba, wygnali samego dziedzica... Wnet jednak chłop zbierał rozpierzchnięte myśli i uspokajał się. Patrzy przecie na Niemców i sąsiaduje z nimi blizko dwa miesiące i nic złego od nich nie doświadcza. Robią koło swoich budynków, by dło pilnują, ażeby nie właziło w szkodę a nawet dzieci ich nie zbytkują, tylko uczą się wszystkie w domu Hamera, gdzie osiadł chorowity bakałarz. — Porządny to naród — mówi sobie Ślimak —i nawet lepiej z nimi, niż było za dziedzica. Jest lepiej, ponieważ od dnia przyjazdu, wiele u Ślimaków kupują i dobrze płacą. Sprzedał im jednak do tej pory dwoje cieląt, trzynaścioro prosiąt, jedenaście gęsi i szesnaście korcy zboża, nie licząc drobiu, masła i kartofli. Nawet zapleśniały wianek grzybów i ten im się przydał i za niego zapłacili. W miesiąc niespełna wziął od nich Ślimak ze sto rubli bez żadnej pracy, za co we dworze trzeba było dobrze się namordować cały rok.

Nasyp kolejowy wciąż rosnął i zwolna posuwał się od zachodu na wschód. Za kilka lat toczyć się będą po nim setki wagonów z szybkością lotu ptaka, rozwożąc ludzi i dostatki, bogacąc możnych, ubożąc biednych, umacniając silnych, druzgocząc słabych, rozlewając mody i mnożąc występki, co wszystko razem nazywa się cywilizacyą. Ale Ślimak nie wiedział o cywilizacyi i może dlatego, jedno z jej pięknych dzieł wydawało mu się czemś złowrogiem. Gdy wszedł na swoje wzgórze przypatrywać się robotom, widok kolejowego nasypu za każdym razem budził w nim posępniejsze myśli. To zdawało mu się, że wał piasczysty jest wysuniętym językiem olbrzymiego

gadu, który siedzi w borze na zachodniej granicy horyzontu i przypełznie tu lada dzień, aby mu pożreć chudobę. To znowu, że nasyp jest granicą, która jego wieś oddzieli od reszty świata. Roboty prowadzono już w pięciu miejscach, po obu brzegach rzeki, sypiąc w jednej linii wzgórza, mające kształt mogił. Ślimak dostrzegł to podobieństwo i marzył, że ukończony nasyp jest niby olbrzymim palcem, który ukaznje mu jeden za drugim cztery groby... Powoli jednak przerwy między wałami wypełniły się, groby znikły i zostało tylko jedno długie wzgórze piasku, wyciągnięte prosto jak strzała. W każdej porze dnia nasyp przypominał swoją obecność; w południe rzucał blask rażący oczy, w nocy świecił jak linia wykreślona fosforem na murze. Owczarz także przypatrywał się dziwowisku, które i jemu wydawało się buntem przeciwko porządkowi świata —Niesłychana rzecz — mówił kulawy parobek — sypać tyle piasku na pole i jeszcze zacieśniać wodę. Białka, jak przybierze, nie zmieści się w tem otwarciu, co go dla niej zostawili. Ślimak teraz dopiero spostrzegł, że końce nasypu z obu stron prawie dotykają brzegów rzeki. Ponieważ jednak umocniono brzegi murowanemi przyczółkami, więc nie widział w tem nic niebezpiecznego, przynajmniej dla siebie. — Tak — odpowiedział Owczarzowi.—Z tamtej strony wału woda może rozlać na pola, ale nam nic nie zrobi. Niemniej zastanowiło go, że Hermanowie na swoim brzegu Białki z wielkim pośpiechem w niższych miejscach budowali nasypy, jakby lękając się, że w razie przyboru, rzeka może zalać im pole. — Wartoby i na naszym brzegu zrobić to samo. — myślał chłop. Więc planował, że jak zbierze siano, wówczas oddzieli swoje pole wałem od niemieckiej łąki, a plecionym płotem umocni podstawy wzgórz, aby ich woda nie podmyła w razie wypadku. Zdawało mu się nawet, że już dzisiaj, kiedy jest tyle wolnego czasu, możnaby wziąść się do stawiania płotów, ale—zaczął odkładać z dnia na dzień i skończyło się, jak zwykle, n zamiarach.

—

[355] Б. Русскій переводъ.

Упр. 5). [29]

VIII.

Никогда еще Слимакъ не чувствовалъ себя такъ довольнымъ, какъ въ эту весну [przyp. II-gi]. И отдохнулъ (онъ) за всѣ времена, и деньги стекались [płynęły] ему въ сундукъ, и насмотрѣлся на новыя вещи [przyp. II-gi]. Прежде день тянулся для него [ему] тяжело. Едва утомленный работой мужикъ бросился на постель и заснулъ крѣпко [twardo], какъ камень, какъ [aliści] баба уже срываетъ съ него одѣяло и кричитъ: Вставай, Юзекъ, потому что уже день день... — Какой тамъ день?.. — думалъ (онъ), удивленный — вѣдь я только-что улегся. Не смотря на это онъ собиралъ свои кости, изъ которыхъ каждая отдѣльно держалась постели, ради Бога [na miły Bóg] не желая вставать, протиралъ глаза, зѣвалъ, такъ что у него трещала шея и, очень недовольный, поднимался. Ему было такъ тяжело, что иногда онъ съ удовольствіемъ мечталъ о вѣчномъ снѣ въ землѣ. А тутъ жена все пилитъ: «Вставайже.., умывайся!... опоздаешь и тебя оштрафуютъ [wytrącą z zapłaty]»... И онъ одѣвался [ogarniał się], выводилъ изъ конюшни лошадей, такихъ же усталыхъ, какъ и онъ, и тащился на работу въ усадьбу или въ городъ, откуда онъ развозилъ евреевъ по свѣту. Другой разъ онъ былъ такъ уставши [nieraz go tak zmogło], что ставъ на порогѣ избы, шепталъ: «все-таки я останусь дома»!.. Но (онъ) боялся жены, наконецъ ему было жаль заработка, безъ котораго онъ не связалъ-бы кон-

цовъ въ хозяйствѣ. Теперь другое дѣло [dziś co innego], теперь [dzisiaj]. Слимакъ спитъ сколько захочетъ. Иногда жена, по [z] привычкѣ дернетъ его за ногу, говоря: «вставай, Юзекъ!» — но тогда мужикъ, открывъ одинъ глазъ, чтобы сонъ не улетѣлъ отъ него [mu], бормочетъ: «оставь [daj] меня въ спокоѣ [przyp. IV-ty]!»... и спитъ дальше, хотя бы до семи часовъ, когда въ селѣ *) благовѣстятъ [dzwonią] къ ранней обѣднѣ. Въ самомъ дѣлѣ, ему было не за чѣмъ вставать.

Весеннія работы въ полѣ уже давно окончилъ Матвѣй, евреи изъ посада разсыпались вдоль строющейся дороги, а въ усадьбу также никто не звалъ Слимака, потому что усадьбы не было. Иногда мужикъ по нѣскольку дней не дотрогивался ни до какой работы. Курилъ трубку, слонялся между постройками или оглядывалъ густо [bujnie] всходящіе посѣвы. Однако его любимымъ развлеченіемъ было войти на холмъ, лечь подъ сосной и смотрѣть на выростающія изъ земли, какъ грибы, нѣмецкія колоніи. Къ концу Гамеръ уже совсѣмъ обстроился, а трое другихъ сосѣдей Слимака кончили свои усадьбы. Пріятно [ładnie] было посмотрѣть на ихъ хозяйство. Каждая усадьба стояла посреди полей, а всѣ похожи другъ на друга, какъ капли воды. У дороги — садъ въ два морга, окруженный деревяннымъ квадратнымъ [w kwadrat] заборомъ, у одной стѣны забора домъ, а за домомъ громадный дворъ, вокругъ обнесенный [zamknięty] постройками. Каждая изъ этихъ построекъ была несравненно шире, длиннѣе и выше крестьянскихъ, выглядѣла чисто и гладко, но въ тоже время безжизненно и сурово; на крестьянскихъ хижинахъ или навѣсахъ крыши склоняются на четыре стороны, между тѣмъ какъ у нѣмцевъ крыши падали только на передній и задній фасады дома. За то виднѣлись большія шестистокольныя окна и сдѣланныя по-столярному двери. Андрюша же, который каждый день забѣгалъ къ [między] нѣмцамъ, разсказывалъ еще, что въ комнатахъ есть полы, что кухня въ домѣ находится отдѣльно и что въ ней печь съ желѣзными листами [blatami].

Къ такимъ-то хозяйскимъ порядкамъ присматривался Слимакъ изъ-подъ своей сосны, мечтая (о томъ), что и онъ — когда нибудь отстроится на такой-же ладъ, только крыши поставитъ иныя. И пока (онъ) такъ мечталъ, по временамъ что-то вдругъ заставляло его вставать [stawiało] на ноги. Онъ хотѣлъ куда-то идти и приняться за [do] какую-нибудь работу, потому что ему было скучно и стыдно, что онъ ничего не дѣлаетъ [próżnuje]; то опять его охватывала тревога, точно кто-то стучался въ [do] грудь и спрашивалъ: «а что будетъ дальше?»... Тогда его начинала томить [zdejmowała] тоска по [za] усадьбѣ и по [za] тѣмъ полямъ, по которымъ онъ недавно ходилъ съ плугомъ, а гдѣ теперь выросли колоніи. То опять охватывалъ его необычайный [великій] страхъ, что онъ не справится [da sobie rady], когда за [do] него примутся нѣмцы, которые лѣсъ вырубили, камни растрескали, да! выгнали самого помѣщика... Однако мужикъ тотчасъ-же собиралъ разгулявшіяся [rozpierzchnięte] мысли и успокаивался. Вѣдь смотритъ онъ на цѣмцевъ и живетъ съ ними по сосѣдству уже скоро [близко] два мѣсяца и ничего дурного отъ нихъ не испытываетъ. Они заняты [работаютъ] [koło] своими постройками, присматриваютъ [стерегутъ] за скотомъ [przyp. IV-ty], чтобы не лѣзъ въ посѣвы [w szkodę], и даже дѣти ихъ не шалятъ, только учатся въ домѣ Гамера, гдѣ поселился болѣзненный баккалавръ. — Это народъ

*) Подъ селомъ подразумѣваемъ деревню, въ которой находится церковь.

порядочный — гововитъ про себя [себѣ] Слимакъ — и съ ними даже лучше, нежели было при [za] помѣщикѣ. Лучше, потому что со [od] дня пріѣзда многое покупаютъ у Слимаковъ и хорошо платятъ. Однакоже онъ имъ продалъ до сихъ поръ пару [dwoje] телятъ, тринадцать штукъ поросятъ, одиннадцать гусей и шестнадцать четвертей ржи, не считая домашней птицы [drobiu], масла, картофеля [licz. mn.]. Даже заплѣснѣвшая связка [wianek] грибовъ, — и та имъ пригодилась и за нее заплатили. Не прошло мѣсяца [w miesiąc niespełna], а Слимакъ нажилъ [wziął] отъ нихъ (уже) сто рублей безъ всякаго труда; за эти деньги у помѣщика [we dworze] пришлось-бы порядочно [dobrze] намучаться цѣлый годъ.

Желѣзнодорожная насыпь постоянно росла и медленно двигалась съ запада на востокъ. Черезъ нѣсколько лѣтъ по ней ежедневно будутъ катиться сотни вагоновъ съ быстротой птичьяго полета, развозя людей и товары [dostatki], обогащая богатыхъ, разоряя [ubożąc] бѣдныхъ, дѣлая сильныхъ еще сильнѣе [umacniając], обезсиливая [druzgocząc] слабыхъ, распространяя моды и размножая преступленія — все это вмѣстѣ называется цивилизаціей. Но Слимакъ не зналъ о цивилизаціи и, можетъ быть, поэтому одно изъ ея прекрасныхъ произведеній казалось ему чѣмъ-то зловѣщимъ. Когда (онъ) взошелъ на свой холмикъ присматриваться къ работамъ [przyp. III-ci безъ предлога], видъ желѣзнодорожной насыпи каждый разъ будилъ въ немъ все болѣе [coraz to] унылыя мысли. То казалось ему, что песчаный валъ это высунутый языкъ громаднаго гада [przyp. VI-ty], который сидитъ въ лѣсу на западной окраинѣ [granicy] горизонта и приползетъ сюда, чтобы пожрать ему (его) состояніе [chudobę]. То опять (ему казалось), что насыпь—это граница, которая отдѣлитъ его деревню отъ остального міра. Работы велись уже въ пяти мѣстахъ, по обоимъ берегамъ рѣки, сыпали въ одну линію холмики, имѣющіе форму могилъ. Слимакъ подмѣтилъ это сходство и ему грезилось [мечталъ], что оконченная насыпь является [есть] какъ бы [niby] громаднымъ пальцемъ, который указываетъ ему одинъ за другимъ четыре могилы... Мало по мало однако промежутки между холмами [wałami] пополнились; могилы исчезли, и остался только одинъ длинный песчаный валъ [wzgórze piasku], тянувшійся прямо, какъ стрѣла. Въ каждую пору дня насыпь напоминала о своемъ присутствіи [przyp. IV-ty]; въ полдень (она) бросала ослѣпительный [rażący oczy] блескъ, ночью свѣтилась, какъ начертанная фосфоромъ на стѣнѣ [murze] линія. Овчашъ также присматривался къ удивительному явленію [dziwowisku], которое и ему казалось бунтомъ противъ порядка (вещей во) вселенной [świata].— Неслыханная вещь — говорилъ хромой батракъ—сыпать столько песку на [w] поле и еще стѣснять воду. Бялка, когда разольется [przybierze], не помѣстится въ этомъ отверстіи, которое для нея оставили. Слимакъ только теперь замѣтилъ, что концы насыпи почти съ обѣихъ сторонъ касаются береговъ рѣки. Но [jednak] такъ какъ берега укрѣплялись каменными [murowanymi] подпорками, поэтому онъ не видѣлъ въ этомъ ничего опаснаго, по крайней мѣрѣ для себя. — Да, — отвѣчалъ (онъ) Овчажу. — Съ той стороны вала вода можетъ разлиться на поля, но намъ (она) ничего не сдѣлаетъ. Тѣмъ не менѣе заставило его задуматься [zastanowiło] то (обстоятельство], что Гамеры на своемъ берегу Бялки съ большой поспѣшностью строили въ низшихъ мѣстахъ дамбы, какъ бы спасаясь, что въ случаѣ разлива [przyboru] рѣка можетъ залить имъ поле. — Слѣдовало бы

и на нашемъ берегу сдѣлать то же самое—думалъ мужикъ. И онъ раздумывалъ [planował], что какъ уберетъ сѣно, отдѣлитъ тогда валомъ свое поле отъ нѣмецкой лужайки, а подножія холмовъ укрѣпитъ плетенымъ заборомъ, чтобы вода не подмыла ихъ въ случаѣ чего-нибудь [wypadku]. Ему казалось даже, что и сегодня, когда (у него) столько свободнаго времени, можно бы приняться ставить плетни, но онъ сталъ [началъ] откладывать (это) со дня на день, и (все) кончилось, по обыкновенію, [na] (одними) намѣреніями.

В. Двухсторонній переводъ

(Упр. 9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[356] *1. Aliści=jak.* Старопольское выраженіе, употребляемое въ прошломъ вѣкѣ и теперь еще въ литературномъ языкѣ. Въ разговорной рѣчи болѣе не употребляется. Соотвѣтствуетъ слову *jak*,—на русскомъ языкѣ *какъ*.

2. **Ogarnąć** — обнять, охватить. Съ прибавкой мѣстоимѣнія się—*ogarnąć się* въ дословномъ переводѣ значитъ: обнять себя. Въ простонародіи это выраженіе имѣетъ другой смыслъ; оно обозначитъ: *одѣться, прихорашиваться*.

3. **Bakałarz**—слово французскаго происхожденія, встрѣчающееся и въ русскомъ языкѣ: *баккалавръ*. Точный смыслъ этого слова—*nauczyciel* = русскому *учитель*.

4. **Drób** — отъ прилагат. *drobny*—мелкій. Этимъ словомъ называютъ поляки мелкую домашнюю птицу: куръ, утокъ, гусей и т. п. Такъ какъ въ русскомъ языкѣ нѣтъ подходящаго выраженія, поэтому переводимъ просто: *домашняя птица*.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

ЯВЛЕНІЕ ТРЕТЬЕ.

Марія (одна — стоитъ долго—задумавшись). Бѣдный мальчикъ... Я не думала... не полагала... я была всегда увѣрена, что это только братская привязанность .. Онъ ее любитъ... ревность бушуетъ [miota] въ его сердцѣ [przyp. VI ty]... Онъ ее любитъ... Мнѣ его жаль... мнѣ его жаль... Бѣдная моя сѣдая голова, прибавилась новая тяжесть. а я уже такъ была спокойна... О, мнѣ его жаль... очень...

ЯВЛЕНІЕ ЧЕТВЕРТОЕ.

Марія, Елена (вбѣгаетъ тихо на сцену, сбрасываетъ шляпку, пальто, сакъ-вояжъ — потомъ приближается къ матери).

Елена. Мама!

Марія (поворачивается съ крикомъ сердечной радости, беретъ [porywa] ее въ объятія). Лена! (Онѣ стоятъ долго, обнимаясь).

Елена. Мамаша!

Марія. Не ошибаются ли мои [меня] глаза, не потеряла ли я чувствъ, не безумна ли я? Ты ли это?.. дочь моя!.. Я опасаюсь, что (случилось) какое-то приключеніе, несчастіе... Твой неожиданный пріѣздъ наполняетъ меня радостью и вмѣстѣ съ тѣмъ тревогой...

Елена. Нѣтъ, нѣтъ, мама! Наоборотъ, это счастіе привело меня сюда; это великое счастіе, о которомъ ты даже не догадываешься, и котораго я не ожидала. Оно явилось [упало] ко [на] мнѣ такъ неожиданно, что на самомъ дѣлѣ [doprawdy], я еще не могу опомниться.

Марія. Я тебя не понимаю, говори толковѣе [jaśniej]!.. (смотря на нее съ чувствомъ). Покажи себя, какъ ты выглядишь... (садятся по правой сторонѣ).

Елена. У меня ни въ чемъ нѣтъ недостатка [nic mi nie brakuje], за то ты, мама, уже совсѣмъ посѣдѣла.

Марія. Я посѣдѣла...

Елена. Итакъ не угадываешь, мама, что меня сюда привело [cz. ter.]? не догадываешься [niczego]?... предчувствіе тебѣ ничего не говоритъ?

Марія. Напрасно теряюсь я въ догадкахъ... ничего не могу угадать... Можетъ быть, уставши, ты пріѣхала домой отдохнуть?..

Елена. Нѣтъ! нѣтъ!..

Марія. А можетъ быть, ты лишилась [потеряла] мѣста?

Елена. Нѣтъ! нѣтъ!

Марія. Тогда [więc] что-же?

Елена (съ нѣкоторой гордостью). Я выхожу замужъ!

Марія (вскакиваетъ съ тревожнымъ крикомъ [тревоги]). Ты?

Елена (встаетъ). Да, я выхожу замужъ!

Марія. Ты выходишь замужъ? ты? Никогда ты мнѣ ничего объ этомъ не говорила [wspominałaś]? Ничего не писала [donosiłaś]... какъ-же это могло случиться такъ вдругъ [nagle]... разскажи мнѣ все, пожалуйста [прошу тебя]!

Елена. Все это случилось [сдѣлалось] такъ быстро, что я сама не могу не [перестать] удивляться. Есть у насъ въ [на] деревнѣ управляющій, хорошій, спокойный человѣкъ, я видѣла его довольно часто, но никогда не обращала на него вниманія; мы разговаривали другъ съ другомъ [съ собой] очень мало, и я бы скорѣе ожидала смерти, нежели... нежели... (обрываетъ). Нѣсколько дней тому назадъ графиня съ таинственнымъ лицомъ [miną] позвала меня въ свою комнату и заявила мнѣ съ доброжелательствомъ истинной подруги, что г. Янъ Задорскій любитъ меня и хочетъ на мнѣ [ze mną] жениться. Я онемѣла, слова завязли мнѣ въ горлѣ [zamarły mi na ustach]; я не знала, что сдѣлать, что ей отвѣтить... (садится). Графиня представила мнѣ нашу будущую жизнь [будущность] въ такихъ свѣтлыхъ краскахъ, такъ меня убѣждала, и даже настаивала, что наконецъ я рѣшилась не лишать [odbierać] его [ему] надежды и попросила нѣсколько дней, чтобы обдумать это [do namysłu].

Рѣшеніе задачи 60. [353].

1. (Мы) не видѣли хозяйки [pani] дома—и ты не увидишь [не будешь оглядывать] ее, развѣ [chyba gdyby] случится что-нибудь [co] необыкновенное [przyp. II-gi].

2. У меня гостятъ пять человѣкъ [panów] и каждый день охотятся.

3. Многіе [много] не понимали [ср. род.] намѣреній Конарскаго и ставили ему во всемъ препятствія. (Лукашевичъ).

4. Не только мужчина, но и женщина можетъ считаться [jest] членомъ человѣческаго общества. (Снядецкій).

5. Коллонтай въ рѣчахъ (своихъ) былъ тихій, серьезный, объяснялся [imiesł.] плавно и пріятно. (Снядецкій).

6. Дороже жизни любовь твоя, господинъ.

7. Истинная и единственная разница [przyp. VI-ty] между людьми — (это) [jest] воспитаніе. (Танская).

8. Всѣ женщины не могутъ быть авторами. (*) (та же).

9. Поэзія—(это) [есть] музыка [przyp. VI-ty] души. (Крашевскій).

10. Заслуги Мацѣёвскаго [суть] очень велики. (Крашевскій).

11. Святой [przyp VI-ty] (тотъ) [есть] на землѣ, кто сумѣлъ подружиться [zabrać przyjaźń] со святыми. (Мицкевичъ).

12. Писатель можетъ быть національнымъ, любимымъ и имѣть [wywierać] вліяніе на современниковъ, даже выступая [wbrew idąc] противъ ихъ недостатковъ. (Крашевскій).

13. Кохановскій и Клёновичъ причисляются [liczą się] къ писателямъ эпохи Сигисмундовъ.

14. Трудъ и талантъ принесли [zjednały] ему славу.

15. Земледѣліе и свобода населяютъ страны и даютъ истинное состояніе [dostatki].

16. И ты, и всѣ твои современники черезъ [za] полъ вѣка будете въ могилѣ. (Вороничъ).

17. И я и братъ мой испытали [doznaliśmy] доброту этого человѣка.

18. Эта эпоха была достопамятна для тѣхъ странъ.

19. Это были великія намѣренія, удивительныя усилія, вѣчнопамятныя дѣянія.

20. Это воровское сердце, которое во [ze] вредъ [przyp. VI-ty] другимъ [przyp. II-gi] хочетъ быть богато.

21. Хвала (тѣмъ) мужамъ, имена которыхъ живутъ въ благодарной памяти народа.

22. Бываютъ [суть] на землѣ и на небѣ вещи, о которыхъ не снилось нашимъ философамъ.

23. Авторъ [przyp. VI-ty] Валленрода [есть] Мицкевичъ, первый поэтическій талантъ [zdolność] своего времени.

24. Величайшій англійскій поэтъ, Шекспиръ, жилъ въ [za] царствованіе [przyp. II-gi] Елисаветы.

25. Покойный [сущ.] король оставилъ своему сыну, Сигизмунду Августу, спокойное королевство

26. Врунъ никогда не пользуется [ze] своимъ ремесломъ. [prz. II-gi].

27. Мы непослушныя дѣти твои, господинъ.

28. Ты пренебрегла мною, любимая моя наслѣдница!

29, У меня нѣтъ [я не имѣю] ни отца, ни матери.

30. Взбѣсившаяся лошадь не чувствуетъ удила.

31. Твердое сердце не знакомо съ сожалѣніемъ [prz. II-gi].

32. Никакой разумъ, никакая [żadna] сила не измѣнитъ порядка міра.

33. Всѣ желаемъ счастья [dla] дѣтямъ нашимъ [przyp II-gi].

34. Требуй резоннаго [słuszności], требуй возможныхъ вещей, оставь [zaniechaj] мечты [przyp. II-gi], и ты, мо-

*) Въ русскомъ языкѣ нѣтъ сущ. женск. родѣ, отвѣчающаго муж. роду: *авторъ*.

жетъ быть, перестанешь жаловаться на свѣтъ.

35. Только легкомысленный человѣкъ забываетъ свои обѣщанія [przyp. II-gi].

36. Нашего предводителя очень безпокоитъ это проигранное по [z] его винѣ [przyp. II-gi] сраженіе.

37. Ахъ ты, сынъ выродившійся, сколько ты меня стоишь?

---

[357] Экзаменъ.

Въ чемъ состоитъ *składnia zgody?*—Какія вы знаете составныя части простаго предложенія?—Понятіе о *podmiocie* и *orzeczeniu*.—Какія части рѣчи могутъ быть orzeczeniem; согласованіе съ podmiotem во всѣхъ этихъ случаяхъ.—Преимущественный родъ и преимущественное число.—Что такое *łącznik?*—Какимъ правиламъ подчиняется его согласованіе съ podmiotem?—*Przydawka*; понятіе объ этой части предложенія,—Какія части рѣчи могутъ употребляться, какъ przydawki. — Согласованіе przydawki z rzeczownikiem.—Понятіе о dopowiędzeniu; какъ оно согласуется съ тѣми словами, къ которымъ относится?—Что такое: *składnia rządu*?—Przypadek.

I-szy i V-ty; ихъ отличительная черта. — Употребленіе того и другого. — Употребленіе przypadku IV-tego. Глаголы, управляющіе этимъ падежемъ?—Случаи въ которыхъ вмѣсто przyp. IV-tego употребляется przyp. II-gi.—Przyimki, управляющіе przyp. IV-tym.

E. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

3. Przypadek II-gi.

Этотъ падежъ является въ польской рѣчи наиболѣе важнымъ въ виду того, что получаетъ различныя значенія и потому употребленіе его подчиняется разнымъ правиламъ. Мы приводимъ здѣсь употребленіе этого падежа въ разныхъ случаяхъ.

---

[358] Dopełniacz.

Очень часто *przyp. II-gi* употребляется какъ дополненіе къ какому-нибудь другому существительному. Если два существительныхъ по смыслу соединены такъ, что образуютъ вмѣстѣ одно понятіе, тогда одно изъ нихъ,—именно то, которое дополняетъ другое,—ставится въ przyp. II-gim. Употребляемый въ такомъ смыслѣ падежъ называется **dopełniaczem;** наприм.:

Dzieła *Mickiewicza;* wymowa *Cycerona*; płacz *matki;* sługa *biskupa;* skarga *nieszczęśliwego* (жалоба несчастнаго) i. t. d.

Если мы желаемъ выразить то или другое *качество* какого-нибудь лица или вещи, тогда для этого употребляется существ. въ przyp. II-gim.; но въ соединеніи съ przymiotnikiem, какъ опредѣляемымъ словомъ. Въ этомъ случаѣ przyp. II-gi. получаетъ названіе: **dopełniacz własnościowy** (качественное дополненіе).

Примѣры:

1. Był to człowiek *średniego wieku.* (Krasiński).

2. Rzecz *wielkiej wagi.*

3. Była to pani zacnai *pięknych obyczajów.*

Слѣдуетъ замѣтить, что для опредѣленія качества przypadek II-gi безъ przymiotnika въ польскомъ языкѣ не употребляется, какъ это бываетъ напр. въ нѣмецкомъ и французскомъ языкахъ.

Поэтому въ польской рѣчи не употребительны обороты въ родѣ слѣдующихъ:

był to człowiek honoru, charakteru, serca czynu mąż przytomności umysłu i t. d.

а слѣдуетъ всегда прибавить какой-нибудь przymiotnik; наприм.

człowiek stałego (стойкаго) charakteru, wielkiego serca; mąż takiej przytomności,

или же вмѣсто существит. употреблять прилагат.: człwiek honorowy, serdeczny, czynny.

Можно также замѣнить przyp. II-gi какимъ-нибудь другимъ съ предлогомъ, напр.

człowiek z charakterem (przyp. VI-ty).

— —

[359] Б. Przypadek II-gi udziałkowy.

§ 1. Если мы выражаемъ нѣкоторую мысль, нѣкоторое сужденіе, которое не касается всей вещи, какъ одного цѣлаго, а только одной извѣстной части этого предмета, тогда rzeczownik, выражающій это цѣлое, ставится въ przyp. II-gim, который получаетъ тогда названіе *udziałkowego*; напр.

napił się *wina*, dałem mu *chleba*.

Этотъ падежъ употребляется или послѣ словъ, выражающихъ мѣру, количество, вѣсъ, однимъ словомъ—часто нѣкотораго цѣлаго, напр. garniec *wina*, но онъ употребляется также и въ томъ случаѣ, если такихъ словъ нѣтъ, напр. będzie tam *krzyku*!

Въ послѣднемъ такъ же хорошо и правильно можно сказать: będzie tam krzyk, что согласно съ русскимъ выраженіемъ: тамъ будетъ крикъ.

§ 2. Въ качествѣ словъ, означающихъ часть того цѣлаго, о которомъ говорятъ, употребляются rzeczowniki, przysłówki и nieoznaczone (неопредѣленные) liczebniki.

1) *Rzeczowniki*; наприм.

Korzec żyta — четверть ржи; *funt* cukru — фунтъ сахару; *łokieć* sukna— аршинъ сукна; *tuzin* łyżek — дюжина ложекъ; *pułk* piechoty — полкъ пѣхоты или пѣхотный полкъ.

2) *Przysłówki* и *liczebniki nieoznaczone*, требующія przyp. II-ego udziałkowego, суть слѣдующіе: poddostatkiem— достаточно; w bród (въ бродъ), bez liku (безъ счету), mało, mniej, najmniej; więcej, najwięcej; obficie, szczupło: dość, dosyć; nadto, pełno и т. п.

Примѣры:

4. Po obiedzie nazjeżdżało się do tej pani *pełno doktorów*. (Skarbek).

5. Może *nadto* mam *szczęścia* w domu (Tańska).

6. Próżne nasze usiłowania, żeby *co nowego* stworzyć. (Krasicki).

7. *Wszystkiego* tam było *poddostatkiem*: *wina* w bród, *potraw* bez miary. *zajęcy* krociami, *ptactwa* bez liku.

§ 3. *Czasowniki*, послѣ которыхъ ставится II-gi przyp. udziałkowy, суть слѣдующіе:

nieosobowe: starczy, wystarcza (хватаетъ, хватитъ); staje, stanie (хватать); jest, było, będzie; przybywa (прибавляется); ubywa (убываетъ); przyrasta.

zaimkowe: najeść się, napić się, napatrzeć się — (насмотрѣться), nasłuchać się (czego); dojechać (kresu podróży), doczekać się, dorobić się (czego); dopłynąć, dojść, dostąpić (достигнуть).

Примѣры.

8. Czy ci tez staje *głowy* na takie

9. Póki *oczu* starczy, płakać będę.

10. Może mi teraz ubędzie *przykrości* i *pracy*. (Krasicki).

11. Już mnie drugi raz nie złapią, bo mi *rozumu* przybyło. (Skarbek).

12. Po tem zdarzeniu przybyło mu i *dochodu i wziętości*. (Starbek).

13. Nabawić się kataru, biedy, choroby.

14. Dojechał kresu podróży.

---

[360] B. Przypadek II-gi ujemny.

a) Przyp. II-gi имѣетъ еще въ польскомъ языкѣ одно значеніе, которое состоитъ въ томъ, что онъ выражаетъ тогда вещь или предметъ, котораго *избѣгаемъ*, которой *лишаемся*, или *не можемъ достигнуть*. Въ такихъ случаяхъ этотъ падежъ носитъ названіе: *ujemny* (отрицательный); напр.

15. Zręcznym zwrotem okrętu kapitan wreszcie uszedł niebezpieczenstwa (Baliński).

Въ этомъ предложеніи вещь, которой избѣгли, поставлена въ przyp. II-gim.

Въ виду сказаннаго этимъ падежемъ управляютъ слѣдующіе *przymiotniki:* próżny, daleki, blizki, wolny; напр.

16. Kto wie, jak blizki jestem *końca* mojej doczesnej wędrówki? (Skarbek).

17. Wiedz o tem, żeś jeszcze daleki *celu* zupełnej doskonałosci.

б) Слѣдующіе глаголы обладаютъ тѣмъ свойствомъ, что послѣ нихъ ставится przyp. II-gi ujemny:

bać się, obawiać się lękać się, trwożyć się — бояться; uchodzić, ujść — избѣгать; chronić, uchronić, chronić się, uchronić się (czego) — избѣгать; pilnować się и pilnować czego — беречь (-ся); wzbraniać się и bronić czego — защищать (-ся); wyrzec się — отказаться; pozbyć się — отдѣлаться; spowiadać się — исповѣдываться; kajać się — каяться; wstydzić się — стыдиться; odwyknąć — отвыкнуть; odjechać (np. zony) — уѣхать; odumrzeć (dzieci) — умереть; unikać, uniknąć — избѣгать; chybić (celu) — не попасть (въ цѣль); zaprzestać — перестать; zapomnieć — забыть.

Примѣры:

18. Zaniechaj *picia* wina.

19. *Bezecnych ludzi* strzedz się trzeba, jak *ognia*. (Jabłonowski).

20. Jeśli *nas* odbieżycie, poginiem. (Skarga).

21. *Prawa* się winny boi *nieszczęścia* niewinny.

22. Matki strzegą *dziatek* swoich, jak *oka* w głowie.

в) Глаголы, выражающіе неимѣніе, недостатокъ чего-нибудь и желаніе прекратить этотъ недостатокъ, также управляютъ przyp. II-gim. ujemnym. Сюда принадлежатъ слѣдующіе czasowniki:

łaknąć. pragnąć, życzyć czego — желать, жаждать; żądać — требовать; chcieć, zachcieć — хотѣть; szukać, poszukiwać — искать; prosić, zebrać — просить; wołać — звать; wzywać czego — взывать; wyglądać (pomocy) — высматривать; czekać, oczekiwać, spodziewać się — ждать, выжидать; płakać czego; żałować (straty) — жалѣть; zazdrościć — завидовать; wymogać, domagać się czego — требовать; śledzić, dopytywać się — производить слѣдствіе, допросъ; uczyć, nauczyć, wyuczyć — учить, выучить.

Примѣры:

23. Szukałem koniecznie *czego ciekawego* (Skarbek).

24. Lwięta ryczą, *pokarmu* żądając od ciebie (Kochanowski).

25. Kto za dobry postępek chce *pieniędzy*, pewnie się da i na zły stargogować (Skarga).

26. Świętokradca nocy *cienia* czeka do zbrodni spełnienia (Brodziński).

Nie spodziewałem się *tego*! — Nauczę ja cię *rozumu*!

---

[361] 4. Przypadek III-ci.

Въ этомъ падежѣ ставится такъ называемый *przedmiot dalszy* (болѣе отдаленный предметъ), т. е. такая вещь или лицо, которой данное дѣйствіе приноситъ пользу или вредъ.

Такое дѣйствіе выражается слѣдующими глаголами.

dać komu или sobie); pomagać (komu или sobie); brać, wziąć; dociąć, dogryźć—уязвить словами; nie dać się komu; dokuczać—надоѣдать; poświęcić, poświęcić się; podlegać — подчиняться; służyć, towarzyszyć, pozwolić, życzyć; błogosławić, благословлять; dogodzić — угодить; nadskakiwać — ухаживать; zapobiegać—предупреждать; złorzeczyć, łajać, urągać — ругаться; zazdrościć, grozić komu; szkodzić, — podbić sobie — выпить; podchmielić sobie, podochocić sobie.

Примѣры:

27. Wam dano wiedzieć tajamnice królestwa niebieskiego, ale *im* nie dano (Skarga).

28, Nie pomogły *baranowi* wieńce i złocone rogi (Krasicki).

29. Mądrzy umieją zapobiegać i *największemu niebezpieczeństwu*. (Skarga).

30. Chłop stojący zazdrościł *siedzącemu panu* lepszego stanu (Krasicki).

Przyp. III-ci ставится также послѣ тѣхъ глаголовъ, выражающихъ дѣйствіе которое приноситъ вредъ или пользу и въ нравственномъ отношеніи:

wierzyć komu, ufać komu; kazać, rozkazywać; hetmanić —przywodzić—командовать; panować, wyrównać, dziwić się komu; przypatrywać się, przysłuchiwać się и т. п.

Примѣры.

31. *Niemocy naszej* i *lenistwu* ten smutmy stan rzeczy przypisać należy (Mochnacki).

32. Nie uwierzę *występkom*, cnota mnie nie wzruszy, gdy nie widzę w nich prawdy! (Brodziński).

Вообще говоря, въ przyp. III-cim ставится та вещь или то лицо, для котораго что-нибудь происходитъ, Напр.

33. Przyszła do Wilna nowina, że się *królowi* Janowi syn urodził.

34. *Sobie* śpiewam—nie *komu*, swe—nie cudze rzeczy.

35. Tam wróble gniazda noszą, jodła *bocianowi*, skała *królikowi*, *sarnom* góra za mieszkanie służy. (Kochanowski).

36. Niósł ślepy kulawego, dobrze im się działo; lecz to tylko *ślepemu* nieznośnem się zdało, iż musiał zawsze słuchać, co kulawy prawi. (Krasicki).

Укажемъ здѣсь на одну особенность польской рѣчи, состоящую въ томъ, что часто прибавляютъ совершенно излишне возвратное мѣстоименіе *sobie* или же личныя: *mi*, *nam*, *wam*, *ci*, въ томъ случаѣ, когда желаютъ показать, что данное обстоятельство близко касается того лица, о которомъ идетъ рѣчь.

Примѣры.

37. Pan Antoni będzie *sobie* taki człowiek, jak ja i jak my wszyscy. (Skarbek).

38: Niech *sobie* mówią, co chcą.

39. Cóżeś *mi* dziś taki smutny?

40. Takim *ci* był wczoraj chory, żem ledwie chodził.

---

[362] 5. Przypadek VI-ty.

Przypadek VI-ty ставится послѣ глаголовъ и предлоговъ, управляющихъ этимъ падежемъ, или же употребляется независимо. Въ такомъ случаѣ онъ отвѣчаетъ на вопросъ *jak?* (какъ) и объясняетъ: какимъ образомъ, изъ какого вещества, помощью чего, въ какомъ мѣстѣ, въ какое время и по какой причинѣ что-нибудь происходитъ или уже случилось.

§ 1. Употребленіе przyp. VI-tego въ такомъ смыслѣ встрѣчаемъ въ слѣдующихъ примѣрахъ:

41. Śmiałym *lotem* wzbija się orzeł w obłoki. (Mochnacki).

42. *Prozą* niepodobna, a przynajmniej trudno pisać o niczem; *wierszem* to bardzo łatwo przychodzi. (Tańska).

43. Dom biskupa Maciejowskiego stał dla wszystkich *otworem*. (Górnicki).

44. A tam chłop biedny z litewskiego sioła, wybladły, tęskny, idzie *chorym krokiem*. (Mickiewicz).

45. Latać *gromadą*; *stadem*; chodzić *piechotą*, *spacerem*; jechać *cwałem*, *stępa*, *galopem*; czytać *wyrywkami*; pominąć со *milczeniem*.

Въ вышеприведенныхъ примѣрахъ przyp. VI-ty выражаетъ, *какимъ образомъ* то или иное дѣйствіе происходитъ.

§ 2. *Вещество*, изъ котораго что-нибудь сдѣлано, выражаемъ съ помощью этого падежа въ такихъ напр. предложеніяхъ:

46. Wystawił w majętności swojej kościół *własnym kosztem*. (Śniadecki).

47. Co za ogromne drzewo, szeroko zalega ziemię *cieniem swoim*. (Mochnacki).

48. Ludzie ci żyli więcej *zabawami*, niż *pracą*. (Tańska).

49. Słynie szeroko w Litwie Dobrzyński zaścianek *męstwem* swoich szlachciców, *pięknością* szlachcianek. (Mickiewicz).

50. Wnętrze jego domu oddychało tymże *porządkiem*. (Kraszewski).

§ 3. Тотъ инструментъ или вообще предметъ, помощью котораго совершается то или другое дѣйствіе, также ставится въ польскомъ языкѣ въ przyp. VI-tym.

Примѣры.

51. Zabić kogo *mieczem*. — Uderzyć kogo *płazem*.—Jechać *sankami*, *wozem*, *czółnem*.—Obdarzyć kogo *pieniędzmi*.

52. Ubolewali wszyscy nad krajem, *tylu klęskami* zniszczonym. (Naruszewicz).

53. Jesteśmy rodziną, wspólnym rządzącą się *rozumem*. (Naruszewicz).

54. Możnasz *nienawiścią* pojąć cokolwiek a *niedowiarstwem* zbudować? (Kraszewski).

§ 4. *Мѣсто* и тотъ *путь*, по которому что нибудь совершается; ставится въ przyp. VI-tym.

Примѣры:

55. Chmiel chciał się *ziemią* sunąć (Krasicki).

56. Cnota, rozum a fortuna *różnymi gościńcy* od siebie ciągną. (Rej).

57. Płynąć *wodą*.—Podróżować *koleją żelazną*. — Wejść *drzwiami*.—Jechać *morzem*, *lądem*.—Iść *lasem*, *polem*.

58. Szumi woda *porohami*, od porohów sokół leci; wicher wyje *mogiłami* — wilk oczyma nocą świeci; *burzanami* koza dzika, *oczeretem* lis pomyka. (Zaleski).

§ 5. Этотъ же падежъ выражаетъ и *время*, въ какое данное дѣйствіе происходитъ; напр.

59. Jechać *nocą*; czytać *zmierzchem*; tylko *wieczorami* widywać się.

60. Siedzieli *zimą* i *latem* oboje w skromnej wiosce. (Tańska).

61. Te ptaki u nas tylko *wiosną* widzieć się dają.

62. Pamiętają nawet młodzi, jakie *niedawnymi czasy* było u nas krasomówstwo. (Bohomolec).

63. Przyszedł do mnie *świtaniem*.

§ 6. *Причину*, вызвавшую какое-нибудь дѣйствіе, также ставятъ въ przyp. VI-tym.

Примѣры:

64. Nie *piórem* to ani *książką*, ale jak mówi pismo boże, *niesprawiedliwością* giną narody. (Śniadecki).

65. Pruskie pogaństwo *uciskami* od namiestniczej zwierzchności, oraz *chęcią* powrotu swobód rozhukane, szarpało pograniczne Mazowsze. (Naruszewicz).

66. Upadały spustoszałe zamki *ustawaniem* robót, do których gmin wieśniaczy bez braku pierwej był zobowiązany. Zmniejszały się dochody skarbu książęcego *ustępowaniem* onych osobom prywatnym. (Naruszewicz).

§ 7. Наконецъ мы можемъ отвѣчать на вопросъ: *какимъ образомъ* что-нибудь случилось?, указывая на что-нибудь другое, совершающееся такимъ же образомъ; напр.

Jak on spadł na karki swoich nieprzyjaciół?—*jak piorun*.

Jak ta choroba idzie po ciele? —*jak pożar*.

Jak ta osoba jest względem ciebie?—*jak matka*.

Такъ какъ всѣ эти сравнительныя выраженія замѣняютъ собой описаніе способа, поэтому можно выкинуть слово *jak* и поставить соотвѣтственное существительное въ przyp. VI-tym.

Примѣчаніе.

67. Spadł na karki nieprzyjaciół swoich *piorunem*.

68. Choroba po ciele *pożarem* idzie.

69. Ta osoba jest mi *matką*.

Или еще:

70. *Błyskiem* minął wiek szczęśliwy. (Brodziński).

71. Niwy obszerne *odłogiem* leżą (Tańska).

---

[363] Przypadek VI-ty. Зависимый.

Все то, что говорилось до сихъ поръ, говорилось о przyp. VI-ym, какъ независимомъ; но этотъ падежъ можетъ употребляться еще потому, что его требуютъ нѣкоторые предлоги (управляющіе имъ см. отд. [315] или глаголы).

Изъ глаголовъ, обладающихъ тѣмъ свойствомъ, что послѣ нихъ ставится przyp. VI-ty, приведемъ слѣдующіе: rządzić, zawiadywać (управлять); opiekować się (печься); gardzić (презирать); напр.

72. Już z dawnych wieków filozofowie zaczynali nie gardzić *bogactwem* (Krasicki).

73. Wszyscy się brzydzili *zbrodnią*.

74. Rozum niech *nami* rządzi, ale nie fantazya.

Сюда принадлежатъ также глаголы средніе (nijakie) и zaimkowe (мѣстоименные):

stać się czem (сдѣлаться), zdawać się (казаться), urodzić się (родиться), okazać się czem (показаться), czuć się (чувствовать себя), nazywać się (называться) и т. п.

а также переходящіе глаголы:

obwołać, ogłosić, okrzyknąć kogo czem (провозгласить); uczynić (сдѣлать), potwierdzić (подтвердить), obrać (выбрать), uznać (признать), zamianować (назначить), osądzić kogo czem и т. д.

Примѣры:

75. Uczeni Grecy aż do czasów Pytagorasa nazywali się *mędrcami*; pierwszy Pytagoras obrał sobie tytuł skromniejszy i nazwał się *miłośnikiem* mądrości czyli *filozofem*.

76. Ze zlecenia królewskiego donoszę ci, że jesteś wyznaczony *nauczycielem* królewicza (Krasicki).

77. Wszystkie te okoliczności czynią to miejsce *zbiorem* tego wszystkiego, cokolwiek *najszczęśliwszym* człowieka uczynić może (Krasicki).

---

[364] Различіе между przyp. I-szym і VI-tym.

Существительныя, слѣдующія въ предложеніи за глаголомъ *być* могутъ употребляться какъ въ przyp. VI-tym, такъ и въ przyp. I-szym. Въ послѣднемъ случаѣ представляютъ они собой такъ называемое: orzeczenie słowne (сказуемое-существ.), о которомъ говорилось въ отд.

[341,A] Наприм.

78. Jesteś *anioł*, próżniak, waryat.

79. Wola twoja była dla mnie *przykazaniem*.

Такъ же хорошо можно было-бы сказать:

Jesteś *aniołem*, próżniakiem, waryatem.

Слѣдуетъ однако замѣтить, что иногда смыслъ рѣчи указываетъ намъ, какой падежъ употребить въ данномъ случаѣ. Такъ, przyp. VI-ty ставится напр. въ томъ случаѣ, когда онъ можетъ быть замененъ przyp. I-szym съ предыдущимъ словомъ *jak* Напр.

80. Nie każdy człowiek jest *Cezarem* (=jak Cezar).

81. Poezya jest *muzyką* duszy (=jak muzyka).

82. Panna Marya, rodem Niemka, jest *Polką* całem sercem.

Въ слѣдующихъ предложеніяхъ непремѣнно надо ставить przyp. VI-ty:

Ktoś ty jest? — Jestem *Polak*, jestem *Rusin*, jestem *Żyd*.

Ten oto mąż jest *Cezar* (если указываемъ напр. на статую Цезаря).

---

[365] 6. Przypadek VII-my.

Этотъ падежъ употребляется, для выраженія, *гдѣ*, *когда* или *въ какомъ состояніи* что нибудь находится или происходитъ. Отличительный признакъ, присущій этому падежу, тотъ, что онъ употребляется лишь съ предлогами. Въ русскомъ языкѣ самое названіе этого падежа (*предложный*) указываетъ уже на его свойство. О предлогахъ соединяющихся съ VII-тым говорилось уже раньше, въ статьѣ объ «Управленіи падежей» (см. отд. [315]).

А. Для обозначенія *мѣста* употребляется przyimki: *przy*, *po*, *na*, *w*; причемъ przyimki эти управляютъ przyp.

VII-тым и въ переносномъ значеніи, т. е. и въ томъ случаѣ, когда падежъ выражаетъ не только мѣсто.

Примѣры:

83. Leży kamień przy *moście.*

84. Przy *takich zdolnościach* człowiek ten miał piękną przyszłość przed sobą.

85. Chodzić po *mieście;* błąkać się po *świecie.*

86. Poznać kogo po *głosie.*

87. Nie wypełniał, czego wszyscy po *talencie* jego wymagali.

88. Być na *wsi*, mieszkać na *Ukrainie*; tańczyć na *balu.*

89. Mam na *względzie* nie tylko naszą ojczyznę, ale całą Europę. (Mochnacki).

Б. Для обозначенія *времени* употребляется przyimek w, а иногда o. Если же говорятъ о чемъ-нибудь, случившемся послѣ извѣстнаго момента, тогда употребляютъ po. Напр.

W zimie, w lecie, w roku przeszłym. w nocy.

O godzinie trzeciej, o północy, o świtaniu.

Po godzinie trzeciej, po Wielkiej nocy (Послѣ Пасхи).

89a. Po tem wszystkiem, co żaszło, trudno żebym cię jeszcze uważał za przyjaciela (Kraszewski).

В. Чтобы выразить *состояніе* употребляемъ przyimki w или o.

Примѣры:

90. Dumny *w szczęściu*, zuchwały *w powodzeniu*, nikczemny *w nieszczęściu.*

91. Starość przebiedować *o kiju żebraczym.*

92. Stół *o trzech nogach.*

---

[366] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(къ 16 выпуску).

dochodzić *sł.*	(до-хо′дзіѣ^{ь})	доходить, достигать, дозрѣвать
żerdź *rz.*	(жердь^{ь})	жердь.
żerdziowy płot		изгородь.
upał *rz.*	(у′пал)	жара.
płytki *przym.*	(плы′т-кі)	мелкій.
kopacz *rz.*	(ко′-пач)	землекопъ.
porażenie *rz.*	(по-ра-жэ′-нѣ)	ударъ.
warstwa *rz.*	(ва′р-ства)	слой.
zasnuła się *sł.*	(за-сну′-ла сѣ^{н})	заволокласъ.
barwa *rz.*	(ба′р-ва)	цвѣтъ, окраска.
sadze *rz. l. mn.*	(са′-дзэ)	сажа.
gwałtowność *rz.*	(гвал-то′в-носъ^{ь}ѣ^{ь})	стремительность.
strzępy *rz.*	(стшэ′^{н}-пы)	лохмотья, куски.
łachmany *rz.*	(лах-ма′ны)	
kurz *rz.*	(куш)	пыль.
kurzawa *rz.*	(ку-жа′-ва)	
taczkarz *rz.*	(та′ч-каш)	тачечникъ.
barak *rz.*	(ба′-рак)	баракъ.
cofać się *sł.*	(цо′-фаѣ^{ь} сѣ^{н})	отступать, ретироваться.
strzecha *rz.*	(стшэ′-ха)	соломенная кровля, крыша.
zastęp *rz.*	(за′-стэ^{н}п)	отрядъ.
grzmot *rz.*	(гржмот)	громъ, раскатъ грома.
tłoczyć się *sł.*	(тло′-чыѣ^{ь} сѣ^{н})	толпиться.
trwoga *rz.*	(трво′-га)	тревога, страхъ.
kuropatwa *rz.*	(ку-ро-па′-тва)	куропатка.
tarnina *rz.*	(тар-ні′-на)	терновникъ.
baczność *rz.*	(ба′ч-носъ^{ь}ѣ^{ь})	вниманіе, осторожность.
tulić się *sł.*	(ту′-лiѣ^{ь} сѣ^{н})	прижиматься.

mętny *przym.*	(мэ$^{н'}$т-ны)	мутный.
zmętnieć *sł.*	(змэ$^{н'}$т-нѣ̆т^{ъ})	сдѣлаться мутнымъ.
przesycony *im. b.*	(пшэ-сы-цо$'$-ны)	насыщенный.
wykluć się *sł.*	(вы$'$-кл^{ъ}уть^{ъ} сі̯э^{н})	выдѣлиться.
zarodek *rz.*	(за-ро$'$-дэк)	зародышъ.
twórczy *przym.*	(тву$'$р-чы)	творческій.
naśladować *sł.*	(на-с^{ъ}л^{ъ}а-до$'$-вать^{ъ})	подражать.
stwarzać *sł.*	(ства$'$-жать^{ъ})	создавать.
kształt *rz.*	(кштал̇т)	форма.
ruchliwy *przym.*	(рух-л^{ъ}і$'$-вы)	подвижной.
podstawa *rz.*	(под-ста$'$-ва)	основаніе.
usiłować *sł.*	(у-сі-ло$'$-вать^{ъ})	стараться.
trwać *sł.*	(трвать^{ъ})	существовать продолжительное время.
sens *rz.*	(сэнс)	смыслъ.
nędzny *przym.*	(нэ$^{н'}$дз̑-ны)	жалкій.
podmuch *rz.*	(по$'$-дмух)	дуновеніе.
mara *rz.*	(ма$'$-ра)	призракъ.
zawrzeć *sl.*	(за$'$-вжэть^{ъ})	вспыхнуть, воспылать.
złowrogi *przym.*	(зло-вро$'$-гн)	зловѣщій
władczyni *rz.*	(влад-чы$'$-нн)	повелительница.
hańba *rz.*	(ха$'$н^{ъ}-ба)	позоръ.
urągać *sł.*	(у-ро$^{н'}$-гать^{ъ})	издѣваться.
przednia straż	(пшэ$'$-дня̑ страш)	авангардъ.
pobudka *rz.*	(по-бу$'$д-ка)	сигналъ.
zziajana *przym.*	(зъзя-я$'$-на)	уставшая.
koryto *rz.*	(ко-ры$'$-то)	корыто.
koryto rzeki		русло рѣки.
pionowy *przym.*	(пі̯о̑-но$'$-вы)	вертикальный.
wukos *przysł.*	(въу$'$-кос)	наискось.
nawałnica *rz.*	(на-вал-ні$'$-ца)	ливень, гроза.
okropność *rz.*	(о-кро$'$н-нос^{ъ}т^{ъ})	ужасъ.
narada *rz.*	(на-ра$'$-да)	совѣщаніе.
plon *rz.*	(пл^{ъ}он)	урожай.
tułać się *sł.*	(ту$'$-лать^{ъ} сі̯э^{н})	бродить.
wrażliwy *przym.*	(вра-жел^{ъ}і$'$-вы)	впечатлительный.
bezskuteczny *przym.*	(без-ску-тэ$'$ч-ны)	безцѣльный.
alkierz *rz.*	(а$'$л^{ъ}-кі̯ш)	изба (лучша. въ домѣ).

---

[367] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46]

Bzy kwitną.

(Dalszy ciąg).

postanowić	(по-ста-но$'$-віть^{ъ})	рѣшить.
wyrzut	(вы$'$-жут)	упрекъ.
ogórek	(о-гу$'$-рэк)	огурецъ.
otoczyć	(о-то$'$-чыть^{ъ})	окружить
troska	(тро-ска)	забота.
należyty	(на-л^{ъ}э-жы$'$-ты)	надлежащій.
opieka	(о-пі̯$'$-ка)	опека, попеченіе.
zrywać się	(зры$'$-вать^{ъ} сі̯э^{н})	вскакивать.
przejąć się	(пшэ$'$-і̯о^{н}ть^{ъ} сі̯э^{н})	проникнуться.
poczciwy	(поч-ті$'$-вы)	честный.
egzamin	(э-гза$'$-мін)	экзаменъ.
lekarz	(л^{ъ}э$'$-каш)	врачъ.
wola	(во$'$-л^{ъ}а)	воля, желаніе.
zdolny	(здо$'$л^{ъ}-ны)	способный.
poświęcenie	(пос^{ъ}ві̯э^{н}-цэ$'$-нѣ̆)	самопожертвованіе.
okupić	(о-ку$'$-піть^{ъ})	купить.
zyskiwać	(зы-скі$'$-вать^{ъ})	пріобрѣтать.
zresztą	(зрэ$'$ш-то^{н})	впрочемъ.
narzucać	(на-жу$'$цать^{ъ})	навязывать.
zdumienie	(зду-мѣ̆$'$-нѣ̆)	изумленіе.
zdumiony	(зду-мі̯о̑$'$-ны)	изумленный.
przeszkadzać	(пшэ-шка$'$-дзать^{ъ})	мѣшать.
rozważać	(роз-ва$'$-жать^{ъ})	обдумывать
witać się	(ві$'$-тать^{ъ} сі̯э^{н})	здороваться.
uścisnąć	(у-с^{ъ}ті-сно^{н}т^{ъ})	пожать.
zastanowić się	(за-ста-но$'$-віть^{ъ})	подумать.
niestety	(нѣ̆-стэ$'$-ты)	къ сожалѣнію
cofać się	(цо$'$-фать^{ъ} сі̯э^{н})	отступать.

w istocie (в і-сто′-тѣ) въ самомъ дѣлѣ.

niespodzianka (нѣ-спо-дзя̃′на-ка) сюрпризъ.

nieśmiały (нѣ-сʼмя̃′-лы) застѣнчивый.

Marya (*niespokojna*). I cóż postanowiłaś?

Helena. Ha... cóż!.. wyjdę za niego.

Marya. Kochasz go?

Helena. Wiesz, matko, że prócz ciebie nie kochałam nigdy nikogo. Zajęta tylko mojemi obowiązkami, żyłam tylko pracą i myślą o tobie.

Marya. Nie zapominaj, że małżeństwo bez miłości—to śmierć...

Helena (*wstaje*). Bóg doda mi sił. Pan Zadorski jest dobrym człowiekiem, jestem pewną, że przyzwyczaję się do niego, przywiążę; że nie będzie miał nigdy powodu uskarżać się na mnie. I kiedy wieczorem wróci zmęczony do domu, znajdzie mnie zawsze uśmiechniętą i zadowoloną. Hrabina oddaje nam na mieszkanie śliczny domek z ogrodem (*siada*), będę sadziła ogórki... on bardzo lubi ogórki; będę się zajmowała gospodarstwem, życie nasze będzie płynąć cicho, spokojnie, bez troski o jutro, o! bo ta troska o ciebie, matko, zabijała mnie (*wstaje*).

Marya (*wstaje*). Nie myśl o mnie!..

Helena. Ciężkie ja nieraz robiłam sobie wyrzuty, że nie mogę się, matko, otoczyć należytą opieką. Zrywałam się w nocy ze snu, niepewna, co cię z tobą tutaj dzieje... przejęta trwogą chciałam biedz—nie mogłam...

Marya. Powtarzam, nie myśl o mnie. Nie byłam nigdy samą, poczciwy Józio pamiętał o mnie.

Helena. Prawda, nawet się o nie go spytałam. Cóż się z nim dzieje?

Marya. A cóż... (*wzdycha*). Zdaje ostatni egzamin, będzie wkrótce lekarzem.

Helena. Dajże mu Boże wszystko dobre za ciebie.

Marya. Czy ten twój rządca przyjechał z tobą?

Helena. Tak, przyjechaliśmy razem, on i jego siostra. Jutro będzie u mamy.

Marya. Jutro!.. (*na str.*) Biedny Józef.

Helena. Powiedziałam mu, że wola matki będzie dla mnie święta, o, bo dla ciebie mamo, zdolną jestem do największego poświęcenia.

Marya. Czy sądzisz, że takie poświęcenie może okupić mój spokój i twoje szczęście?

Helena. Sądzę, że tak. Nic nie stracę, bo nic nie mam, a zyskuję dużo: opiekę, dom, dla ciebie zapewnioną starość...

Marya. Jednakże, ja o czem innem dla ciebie marzyłam, myślałam, że jeżeli Bóg pozwoli ci kiedy wyjść za mąż, to wyjdziesz z prawdziwej miłości, że serce twoje silniej uderzy i nie będzie szukać tylko przyzwyczajenia. Zresztą, zrobisz jak chcesz, ja ci nie przeszkadzam, woli mojej nie narzucam; rozważ dobrze, zastanów się, nie czyń nic, czegobyś kiedyś gorzko musiała żałować...

Helena. Zobaczysz mamo, że będzie nam dobrze... I czegóż miałabym żałować?

SCENA PIĄTA.

Helena, Marya, *wbiega* **Józef.**

Józef. Niestety, listu niema! (*spostrzega Helenę—cofa się kilka kroków zdumiony*). Al..

Helena. Jak się masz, Józefie. Cóż to, nie witasz się ze mną? No podajże mi rękę!

Józef (*j. w.*). W istocie... pani... nigdy byłbym nie przypuszczał...

Helena. Że mnie dziś zobaczysz?... (*śmieje się*). Wszystkim zrobiłam niespodziankę... Mów do mnie, jak dawniej (*podchodzi do niego i podaje mu rękę*) i uściśnij moją rękę. Zadziwiłeś się ujrzawszy mię tutaj... Cóż, zmieniłam się bardzo? to już nie ta sama nieśmiała, zalękniona dziewczyna stoi przed tobą. I ty się zmieniłeś, zdaje mi się że podladłeś, to pewnie z nauki...

Józef. (*j. w.*). Pewnie...

Marya. Czekajcie, zapalę lampę, to się lepiej sobie przypatrzycie. Pewno jesteś głodna, przygotuję co.

Helena. Nie jestem głodna, jadłam na stacyi.

Marya. Zaraz wracam (*wychodzi do bocznych drzwi*).

I. Плавное чтеніе.

(Упр. 16). [46].

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24- 26) [48]

---

[368] Л. Особыя задачи.

[51]

Задача 61. Перевести письменно на русскій языкъ польскія фразы, приведенныя въ примѣрахъ къ грамматическимъ правиламъ и перенумерованныя.

Здѣсь приводимъ ниже слова къ этому переводу:

1.	wiek	(вѣк)	возрастъ.
2.	waga	(ва′-га)	вѣсы, важность.
3.	zacny	(за′-цны)	благородный.
	obyczaj	(о-бы′-чай)	обычай, привычка, манера.
4.	nazjeżdżało się	(на-зъеж-джа′-ло сі͡э^{н})	съѣхались.
	pełno	(пэ′л-но)	много, полно
5.	nadto	(на′д-то)	слишкомъ.
6.	usiłowanie	(усі-ло-ва′-нѣ)	усиліе.
	próżny	(пру′-жны)	напрасный.
7.	poddostatkiem	(под-до-ста′т-кѣм)	вдоволь.
	krociami	(крот͡іа′-мі)	тысячами.
8.	przedsięwzięcie	(пшэд-сі͡э^{н}-взі͡э^{н}′т͡ѣ)	предпріятіе.
10.	przykrość	(пшы′-крос^{ь}т͡^{ь})	огорченіе.
12.	zdarzenie	(зда-жэ′-нѣ)	происшествіе, случай, событіе.
	wziętość	(взі͡э^{н}′-тос^{ь}т͡^{ь})	уваженіе, почтеніе.
13.	nabawić się	(на-ба′-віт͡^{ь} сі͡э^{н})	навлечь на себя.
	katar	(ка′-тар)	насморкъ.
14.	kres	(крэс)	окраина, конецъ, цѣль.
15.	zręczny	(зрэ^{н}′ч-ны)	ловкій.
16.	doczesny	(до-чэ′с-ны)	временный, земной.
	wędrówka	(вэ^{н}-дру′в-ка)	странствованіе.
17.	doskonałość	(до-ско-на′-лос^{ь}т͡^{ь})	совершенство.
18	zaniechać	(за-нѣ′-хат͡^{ь})	перестать, оставить.

19. bezecny (бэ-зэ′ц-ны) безчестный, мерзкій.

20. poginąć (по-гі′-но^{н}ѓ^{ъ}) потеряться, погибнуть.

24. lwię (л^{ъ}вi̯э^{н}) львенокъ.

26. święto-kradca (с^{ъ}вi̯э^{н}-то-кра′д-ца) святотатецъ.

29. zapobiegać (за-по-бѣ′-гаѓ^{ъ}) предотвратить.

30. zazdrościć (за-здро′-с^{ъ}ѓi̯ѓ^{ъ}) завидовать.

stan (стан) состояніе, положеніе.

31. niemoc (нѣ′-моц) безпомощность.

32. występek (вы-стэ^{н}′-пэк) проступокъ.

cnota (цно′-та) добродѣтель.

wzruszyć (взру′-шыѓ^{ъ}) тронуть.

35. bocian (бо′-ѓi̯ан) аистъ.

królik (кру′-лик) кроликъ.

36. nieznośny (нѣ-зно′с^{ъ}-ны) невозможный, надоѣдливый.

prawic (пра′-віѓ^{ъ}) говорить, разсуждать.

41. lot (л^{ъ}от) полетъ.

wzbijać się (взбі′-яѓ^{ъ} сi̯э^{н}) взвиваться.

43. otworem (от-во′-рэм) открытый.

44. tęskny (тэ^{н}с′-кны) грустный.

45. gromada (гро-ма′-да) толпа.

cwałem (ква′-лэм) рысью.

stępą (стэ^{н}′-по^{н})

46. majętnosc (ма-i̯э^{н}′т-нос^{ъ}ѓ^{ъ}) имѣніе.

9. słynąc (слы′-ноѓ^{ъ}) славиться.

zaścianek (за-с^{ъ}ѓi̯а′-нэк) околица.

50. wnętrze (внэ^{н}′-тшэ) внутренность.

51. straszyc (стра′-шыѓ^{ъ}) пугать.

płazem (пла′-зэм) плашмя.

52. ubolewać (у-бо-л^{ъ}э′-ваѓ^{ъ}) сожалѣть, скорбѣть.

niszczyc (ні′-щыѓ^{ъ}) разрушать.

klęska (кл^{ъ}э^{н}′-ска) пораженіе, несчастіе

54. niedowiarstwo (нѣ-до-вi̯а′р-ство) невѣріе.

55. sunąc (су′-но^{н}ѓ^{ъ}) двигаться.

56. fortuna (фор-ту′-на) удача.

58. wicher (ві′-хэр) вѣтеръ.

burzan (бу′-жан) бурьянъ.

oczeret (о-чэ′-рэт) очеретъ.

59. zmierzch (змѣшх) сумерки.

63. świtanie (с^{ъ}ві-та′-нѣ) разсвѣтъ.

64. pismo boże святое писаніе.

65. pogaństwo (по-га′н^{ъ}-ство) язычество.

rozhukać (роз-ху′-каѓ^{ъ}) разъярить, раздражить.

szarpać (ща′р-паѓ^{ъ}) терзать.

66. upadać (у-па′-даѓ^{ъ}) приходить въ упадокъ.

ustawanie (у-ста-ва′-нѣ) прекращеніе.

prywatny (пры-ва′-тны) частный.

67. piorunem (пi̯о-ру′-нэм) какъ громъ.

70. błyskiem (блы′-скѣмъ) какъ молнія.

minąć (мі′-но^{н}ѓ^{ъ}) миновать.

71. odłogiem (од-ло′-гѣм) подъ паромъ.

72. gardzić	(га′р-дзіт̆ь)	презирать.
73. brzydzić się	(бжы′-дзіт̆ь сі͡э̂н)	питать отвращеніе.
75. Pytagoras	(Пы-та-го′-рас)	Пиѳагоръ.
miłośnik	(мі-ло′сь-нік)	любитель.
76. zlecenie	(злъэ-цэ′-нѣ)	приказаніе.
donosić	(до-но′-сіт̆ь)	доносить, извѣщать
77. okoliczność	(о-ко-лъі′ч-носьт̆ь)	обстоятельства.
78. waryat	(ва′-ръят)	сумасшедшій.
79. przykazanie	(пшы-ка-за′-нѣ)	заповѣдь.
84. zdolność	(здо′ль-носьт̆)	способность
85. błąkac się	(блон′-кат̆ь сі͡э̂н)	блуждать.
87. wymagać	(вы-ма′-гат̆ь)	требовать.
89. na względzie	(на взглъэн′-д͡зѣ)	ввиду.
90. dumny	(ду′м-ны)	гордый.
zuchwały	(зух-ва′-лы)	дерзкій, отважный, наглый.
powodzenie	(по-во-дзэ′-нѣ)	успѣхъ.
nikczemny	(пік-чэ′м-ны)	подлый

Дозв. ценз. Спб. 8 августа 1902 г. «Центральная» Типо-Лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ

ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

16-й ВЫПУСКЪ

ОТДѢЛЫ [369—389]

Gramatyka: Zdanie złożone [373]. — Zdania współzędne: 1. zwyczajne [374]. — 2. wynikowe [375]. — 3. przeciwstawne [376]. — Zdanie ściągnięte [377]. — Zdania poboczne: 1. względne [378]. — 2. przediotowe [379]. — 3. skutkowe [380]. — 4. porównawcze [381]. — 5. przyzwolone [382]. — 6. czasowe [383]. — 7. przyczynowe [384]. — 8. warunkowe [385]. — Сокращеніе придаточныхъ предложеній [386].

УРОКЪ 31 и 32.

[369] (Упражн. 1—4). **A. Текстъ.** [28]

Był początek lipca, kiedy po sianokosach dochodzi zboże, a ludzie gotują się do żniwa. Slimak zebrał siano i zwlókł je na podwórko, aby do reszty wyschło, a Niemcy zajęli swoją łąkę i natychmiast oddzielili ją żerdziowym płotem od gruntów chłopa. Lato tegoroczne odznaczyło się wielkiemi upałami: pszczoły roiły się, żboża żółkły, wody Białki toczyły się płyciej niż zwykle, a przy kolejowym nasypie trzech kopaczy zmarło skutkiem porażenia słonecznego. Doświadczeni gospodarze lękali się albo długich deszczów na żniwa, albo gradowej burzy lada dzień; w kilku bowiem dalszych miejscowościach spadły grady. Istotnie przyszła burza. Ranek tego dnia był gorący i duszny; ptaki niewiele śpiewały, świnie nie chciały żreć i zmęczone, kryły się między budynkami, szukając cieniu. Wiatr zrywał się, to słabnął; raz był suchy i gorący, to znowu chłodny i wilgotny; często zmieniał kierunek, spędzając z różnych stron gęste obłoki, które w wyższych warstwach zdawały się płynąć ku zachodowi, w niższych ku północy. Około dziesiątej znaczna część nieba, na północ od kolejowego nasypu, zasnuła się ciężkiemi chmurami, które szybko zmieniając barwę, z popielatego przeszły w kolor żelazny, gdzieniegdzie zupełnie czarny. Zdawało się, że w górze palą się sadze, które w olbrzymich kłębach rozlały się nad ziemią i szukają miejsca gdzieby opaść. Chwilami masa chmur rozdzierała się na pojedyńcze kłęby, a wtedy z pomiędzy szczeli, padały na zamroczone pola jakieś smutne, jesienne blaski.

Chwilami chmura zniżała się do ziemi, a wówczas tonęły w niej wierzchołki drzew oddalonego lasu. Wnet jednak pod-

pływał pod nią ciepły wiatr, i z taką gwałtownością wyrzucał do góry, że z uciekających obłoków darły się strzępy i jak poszarpany łachman zwieszały nad polami. Nagle za wsią kościelną ukazał się rudy obłok, szybko lecąc wzdłuż kolejowego nasypu. Wiatr zachodni dmuchnął silniej, jednocześnie uderzył go z boku wiatr południowy; z nasypu, z gościńców i ścieżek zerwały się gęste tumany kurzawy, a rozwalające się po niebie chmury zaczęły głucho warczeć. Na ten odgłos kopacze i taczkarze pracujący przy kolejowym nasypie, porzucili narzędzia, i uszykowani we dwie duże gromady, poszli — jedni ku dworowi, drudzy ku stojącym na polu barakom. Zajęci przy budowie koloniści i chłopi, wysypawszy piasek z wozów, pędzili cwałem do domu. Z pola zgoniono bydło, kobiety cofnęły się z ogrodów pod strzechy; świat opustoszał.

Grzmot za grzmotem zwiastował coraz nowe zastępy chmur, które tłocząc się już na większej części nieba, stopniowo zaćmiewały słońce. Zdawało się, że wobec czarnych kłębów, obładowanych piorunami, ziemia przysiadła i z trwogą śledzi burzę, jak kuropatwa ważącego się nad polami jastrzębia. Krzaki tarniny i jałowcu cicho poświstywały, nawołując do baczności; zaniepokojony kurz zrywał się z gościńca i krył między zbożem. Młode kłosy szemrząc, tuliły się do siebie, woda w rzece zmętniała. Daleki las huczał Tymczasem w górze, z przesyconych elektrycznością tumanów, wykluł się jakiś ciemny zarodek siły twórczej, która rozejrzawszy się po ziemi, ufna w swoją potęgę, zapragnęła naśladować Ojca Przedwiecznego i z wiotkich chmur stwarzać jak On, ruchliwe i ożywione kształty. Oto już ulepiła wyspę; lecz nim miała czas mruknąć: «dobrze jest»! przyleciał wiatr i wyspę rozwiał. Oto wznosi olbrzymią górę; lecz nim dosięgła szczytu, znowu przyleciał wiatr i zdmuchnął podstawę. Teraz bierze się na inny sposób i w jednem miejscu usiłuje stworzyć lwa, a w drugiem ptaka; wnet z ptaka zostało tylko podarte skrzydło, a lew rozpłynął się w bezkształtną ćmę. Wtedy widząc, że góry i wyspy wzniesione ręką Pana trwają wieki, a jej ledwie sekundę, że ulepione przez nią postacie nie mają ani duszy, ani sensu, ani nawet siły oparcia się nędznym podmuchom, że cała jej praca na nic, a cała jej potęga jest tylko marą; wtedy widząc, że już nic nie stworzy, ciemna noc zawrzała gniewem i zapragnęła zniszczyć wszystko, co jest na ziemi. Między chmurami, kołującemi jak czarne stado wron, rozległy się złowrogie szepty. To władczyni wydaje im rozkazy. «Widzicie rzekę, w której odbija się nasza hańba»?.. W tej chwili coś rozdarło się od nieba do ziemi i w rzekę uderzył piorun. «Słyszycie zgiełk lasu? On nam urąga»!.. Połową nieba przeleciała błyskawica i drugi piorun uderzył w las. «Zbijcie te pola gradem!... Zmyjcie te góry deszczem!.. I posłuszne tumany rzucają się na góry i na pola. Padła na ziemię jedna wielka kropla, za nią druga, setna... tysiączna... Jedno ziarno lodu, drugie... setne... To przednia straż. Wichry dmą pobudkę, deszcz bębni, chmury jak psy puszczone ze smyczy wyją, tłoczą się, depczą; jedna kropla popędza drugą, ścigają się, wyprzedzają, nareszcie — łączą się w strumienie, płynące od nieba do ziemi. Słońce zaszło, a deszcz i grad zlały się w zbitą masę, której cel i kierunek pokazują migotliwe błyskawice. «Tu niszcz! tu bij»!.. Po godzinnej ulewie zziajana burza spoczęła, a wówczas było słychać szum Białki, która już wystąpiła z koryta. Całą szerokością gościńców płynęły brudne wody, strumienie szeleściły po bokach wzgórz, łąki były zalane, z drugiej strony nasypu utworzyło się jezioro. Po chwili znowu wzmogła się ciemność; z rozmaitych punktów horyzontu trysnęły błyskawice, ulewa spotęgowała się, piorun uderzył w gościniec.

Ponowe potoki deszczu wiatr pchał wukos, kłębił je i szarpał, świat zatonął w mglistej kurzawie.

U Ślimaka wszyscy podczas burzy zebrali się w pierwszej izbie. Owczarz na rogu ławy ziewał, obok niego Magda niańczyła owiniętą w sukmanę sierotkę, przyśpiewując jej cichym głosem: a, a, a!.. Gospodyni chodziła z kąta w kąt gniewna, że deszcz zalał ogień na kominie, a Ślimak wyglądał oknem, myśląc, czy ulewa nie zniszczy mu urodzaju?. Tylko Jędrek był wesoły: wybiegał przed dom, moknąć na deszczu do nitki, a potem ze śmiechem wpadał do izby, namawiając Magdę i Staśka, ażeby szli z nim razem. — W tej gromadce ludzi o stalowych nerwach, gdzie jeden myślał o swoim plonie, drugi spał, a trzeci bawił się nawałnicą, był przecie taki, który całą swą istotą odczuwał okropność burzy. Byłto Stasiek, chłopskie dziecko, niewiadomo skąd—nerwowe. On wraz z ptakami przeczuł nadciągającą ulewę i od rana tułał się po domu senny i niespokojny. On patrząc na chmury, odgadywał tam jakieś narady i domyślał się złych zamiarów. On czuł ból trawy bitej deszczem i drżał na myśl: jak musi być chłodno ziemi zalanej wodą?. Powietrze przesycone elektrycznością kłóło go po całem ciele, błyskawice paliły mu wzrok, a każde uderze, nie piorunu zdawało się, że trafia go w głowę i serce. Stasiek nie lękał się burzy, tylko od niej cierpiał, a cierpiąc rozmyślał: skąd się biorą i dla czego, tak straszne rzeczy na świecie. Było mu bardzo źle. Niekiedy zamyka? czy, aby nie widzieć błyskawic, aleł wówczas zdawało mu się, że widzi błyskawice wewnątrz siebie i przejmował go strach. Niekiedy zatykał uszy aby nie słyszeć grzmotów, ale był to środek bezskuteczny dla nadmiernie wrażliwego słuchu. Chodził więc z izby do alkierza, z alkierza do izby, jak błędny; czasem wyglądał przez okno, albo bez powodu uchylał drzwi do sieni, albo pokładał się na ławie. Było mu źle, wszędzie źle, szczególnie tu, gdzie nikt na niego nie patrzał.

---

[370] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29]

Было начало іюля, когда послѣ сѣнокоса [licz. mn.] поспѣваютъ хлѣба [licz. pojed.], а люди готовятся къ [do] жатвѣ. Слимакъ собралъ сѣно и стащилъ его на дворъ, чтобы оно окончательно [do reszty] высохло, а нѣмцы заняли свой лугъ и тотчасъ же отдѣлили его изгородью [żerdziowym płotem] отъ участка [gruntów] мужика. Въ этотъ годъ [tegoroczne] лѣто отличалось большими жарами: пчелы роились, хлѣба желтѣли, воды Бялки были [toczyły się] мельче, чѣмъ обыкновенно, (на работахъ) при желѣзнодорожной насыпи трое землекоповъ умерли отъ солнечнаго удара. Опытные хозяева опасались или продолжительныхъ дождей во время [na] жатвы, или града каждый день, потому что въ нѣсколькихъ болѣе отдаленныхъ мѣстностяхъ выпадалъ градъ. Дѣйствительно, буря наступила. Утро въ этотъ день было жаркое и душное; птицы пѣли мало, свиньи не хотѣли ѣсть и усталыя прятались между постройками ища тѣни. Вѣтеръ то поднимался то ослабѣвалъ; онъ былъ то сухой, то жаркій, то опять холодный и сырой, часто перемѣнялъ направленіе, нагоняя съ разныхъ сторонъ густыя облака, которыя въ верхнихъ слояхъ, казалось, плыли на [ku] западъ, въ нижнихъ — къ сѣверу. Около десяти часовъ значительная часть неба, на сѣверъ отъ желѣзнодорожной насыпи, заволоклась тяжелыми тучами, которыя, быстро перемѣняя цвѣтъ, изъ сѣраго приняли желѣзный оттѣнокъ, а кое-гдѣ совершенно черный. Казалось,

что вверху горитъ сажа, разлившаяся огромными клубами надъ землей и ищущая мѣста, гдѣ бы упасть. Минутами масса тучъ разрывалась на отдѣльныя кучи [kłębу], тогда изъ расщелинъ на омраченныя поля падалъ какой-то печальный осенній отблескъ [licz. poj.]. Минутами туча понижалась до (самой) земли, и тогда въ ней тонули верхушки деревьевъ отдаленнаго лѣса. Вскорѣ однако подъ нее подплывалъ теплый вѣтеръ и бросалъ вверхъ съ такой стремительностью, что убѣгающіяся тучи разрывались на куски [strzępy] и, какъ рваные лохмотья [licz. poj.], свѣшивались надъ полями.

Вдругъ за той деревней, гдѣ была церковь, показалось рыжеватое [rudy] облако, быстро летя вдоль желѣзнодорожной насыпи. Западный вѣтеръ подулъ сильнѣе, въ то же время сбоку его ударилъ южный вѣтеръ; съ насыпи, съ проѣзжихъ дорогъ и тропинокъ поднялись густыя облака [tumany] пыли, а клубящіяся [rozwalające się] по небу тучи стали [начали] глухо ворчать. При этомъ звукѣ землекопы и тачечники работающіе у [przy] желѣзнодорожной насыпи, побросали инструменты и, построившись въ двѣ большія кучи, направились [пошли]—одни въ [ku] усадьбу, другіе къ стоящимъ на полѣ баракамъ. Занятые при постройкѣ колонисты и мужики, высыпавъ песокъ изъ телѣгъ, бросились галопомъ [cwałem] домой. Съ поля угнали скотъ, женщины изъ огородовъ отступили подъ крыши; міръ опустѣлъ.

Раскатъ за раскатомъ [grzmot] возвѣщалъ о все новыхъ отрядахъ тучъ, которыя, клубясь [tłocząc się] уже на бо́льшей части неба, постепенно затемняли солнце. Казалось, что въ присутствіи [wobec] черныхъ тучъ [kłębów], вооруженныхъ [obładowanych] молніями, земля скорчилась [przysiadła] и тревожно [z trwogą] слѣдитъ за бурей [przyp. IV ty], какъ куропатка за висящимъ [ważącego] надъ полемъ ястребомъ. Кусты терновника и можжевельника тихо посвистывали, призывая къ осторожность [baczności]; встревоженная пыль срывалась съ дороги и скрылась между хлѣбами. Молодые колосья, шепча, прижимались другъ къ другу [do siebie], вода въ рѣкѣ сдѣлалась мутной [zmętniała]. Отдаленный [daleki] лѣсъ гремѣлъ. Между тѣмъ вверху изъ насыщенныхъ электричествомъ паровъ [tumanów], выдѣлился какой-то темный зародышъ творческой силы, которая, оглядѣвъ землю, довѣряя [ufna w] своему могуществу, захотѣла подражать Предвѣчному Отцу [przyp. II gi] и изъ тонкихъ тучъ создавать, подобно Ему, подвижныя и оживленныя формы. Вотъ (она) уже создала [uleріła] островъ, но прежде чѣмъ успѣла [nim miała, czas] пробормотать: «хорошо!» налетѣлъ вѣтеръ и развѣялъ островъ. Вотъ она возводитъ [wznosi] громадную гору; но прежде чѣмъ достигла вершины, опять прилетѣлъ вѣтеръ и сдулъ основаніе. Теперь она принимается (за дѣло) иначе [na inny sposób]: въ одномъ мѣстѣ старается создать льва, а въ другомъ птицу; но вотъ [wnet] отъ птицы осталось только разорванное крыло, а левъ развѣялся [rozpłynął się] въ безформенную массу [ćmę]. Тогда видя, что горы и острова возведенныя рукой Господа (Бога), существуютъ вѣки, а ея — едва секунду, что созданныя ею фигуры не имѣютъ ни души, ни смысла, ни даже силы сопротивляться жалкимъ дуновеніямъ, что весь ея трудъ напрасенъ [na nic], а все ея могущество — только призракъ; тогда видя, что она уже ничего не создастъ, темная ночь воспылала гнѣвомъ и ей захотѣлось уничтожить все, что существуетъ на землѣ.

Среди тучъ [przyp. VI ty], кружащихся, какъ стая черныхъ вороновъ, раздался зловѣщій шепотъ [licz. mn]. Это повелительница отдаетъ имъ приказанія. «Видите рѣку, въ которой отражается

нашъ позоръ?»... Въ эту минуту что-то обрушилось [rozdarło się] съ [od] неба на [do] землю, и въ рѣку ударила молнія. «Слышите-ли шумъ [zgiełk] лѣса? Онъ издѣвается надъ нами [przyp. III ci]!»... Полнеба облетѣла молнія и второй ударъ [piorun] направился [uderzył] въ лѣсъ. «Побейте эти поля градомъ!... Смойте эти горы дождемъ!»... И послушные туманы бросаются на горы и поля. Упала на землю одна большая капля, за ней другая... сотая... тысячная. Одно зерно льду, другое... сотое... Это авангардъ. Вихри трубятъ [dmą] сигналъ, дождь барабанитъ, тучи воютъ, какъ спущенныя съ цѣпи [smyczy] собаки, воютъ, толпятся и топчутъ (другъ друга); одна капля погоняетъ другую, онѣ гонятся, обгоняются, наконецъ — сливаются [łączą się] въ ручьи, текущіе съ [od] неба на [do] землю. Солнце погасло [zaszło], а дождь и градъ слились въ сплошную [zbitą] массу, цѣль и направленіе которой указываютъ мигающіяся молніи. «Тутъ истребляй! сюда бей!...» Послѣ часоваго ливня уставшая буря отдохнула, и тогда слышался шумъ Бялки, которая уже выступила изъ (своего) русла. Во всю ширь [całą szerokością] дорогъ протекала грязная вода [licz. mn.], ручьи струились [szeleściły] по склонамъ холмовъ, луга были залиты, а по ту [z drugiej] сторону насыпи образовалось озеро. Спустя [po] минуту опять увеличилась темнота; съ различныхъ точекъ горизонта блеснули молніи, усилился ливень, молнія ударила въ дорогу Вертикальные потоки дождя вѣтеръ толкалъ вкось, вздымалъ [kłębił] ихъ и разрывалъ; міръ потонулъ въ туманной пыли.

У Слимака всѣ собрались во время бури въ первой комнатѣ. Овчажъ зѣвалъ на углу скамьи, рядомъ съ нимъ Магда няньчила окутанную въ армякъ спротку, напѣвая ей тихимъ голосомъ: а, а, а!... Хозяйка ходила изъ угла въ уголъ, сердясь [gniewna], что дождь залилъ огонь въ печи [na kominie]; а Слимакъ смотрѣлъ въ окно [przyp. VI ty], думая: не уничтожитъ ли его урожая ливень?... Только Андрюша былъ веселъ: выбѣгалъ передъ домъ, чтобы промокнуть на дождѣ до костей, а потомъ смѣясь [ze śmiechem] вбѣгалъ въ избу, уговаривая и Магду и Стаська, итти съ нимъ вмѣстѣ. — Въ этой кучкѣ людей со [o] стальными нервами, гдѣ одинъ думалъ о своемъ урожаѣ, другой спалъ, а третій забавлялся ливнемъ [nawałnicą]; былъ однако такой, который всѣмъ своимъ существомъ чувствовалъ ужасъ бури. Это былъ Стасекъ, мужицкій сынъ, неизвѣстно почему [откуда]—нервный. Онъ вмѣстѣ съ птицами предчувствовалъ приближающійся ливень и съ [od] утра бродилъ по дому сонный и тревожный. Онъ, глядя на тучи, угадывалъ тамъ какія то совѣщанія и догадывался о злыхъ намѣреніяхъ [przyp. II gi]. Онъ чувствовалъ боль травы, побиваемой дождемъ, и дрожалъ при [na] мысли о томъ, какъ должно быть холодно землѣ, залитой водой. Воздухъ, насыщенный электричествомъ, кололъ ему [przyp. II gi] все тѣло [po całem ciele]; молніи обжигали ему глаза, а каждый ударъ грома, казалось, попадетъ ему въ голову и сердце. Стасекъ не боялся бури, только страдалъ изъ-за [отъ] нея, а страдая размышлялъ: откуда берутся и для чего существуютъ такія страшныя вещи на свѣтѣ? Ему было очень плохо. Иногда онъ закрывалъ глаза, что-бы не видѣть молній, но тогда ему казалось, что онъ видитъ молніи внутри себя и его охватывалъ страхъ. Иногда онъ закрывалъ умъ, чтобы не слышать раскатовъ грома, но это было безцѣльное [bezskuteczny] средство для непомѣрно чуткаго слуха. И такъ ходилъ онъ изъ одной избы въ другую, какъ безумный [błędny]; иногда смотрѣлъ въ окно или безъ причины откры-

валъ двери въ сѣни или укладывался на скамью. Ему было плохо, вездѣ плохо, особенно здѣсь, гдѣ никто на него не смотрѣлъ.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9). [29]

---

[371] Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [30]

1. Въ текстѣ настоящаго урока есть два выраженія—синонимы: *barwa* и *kolor*. Собственно говоря, эти слова обозначаютъ одно и то же понятіе — цвѣтъ; но между ними есть и различіе, какъ это и видно изъ русскаго перевода, гдѣ barwa переведено словомъ: *оттѣнокъ*, а kolor — словомъ: *цвѣтъ*. Barwa употребляется еще въ смыслѣ отличительнаго знака, когда говорятъ о формѣ (напр. военной).

2. **Szczel=szczelina**. На самомъ дѣлѣ въ польскомъ языкѣ существуетъ только слово: szczelina, что означаетъ по русски очень узкое *ущелье*; здѣсь слово szczel употреблено въ другомъ смыслѣ соотвѣтствующемъ русскому слову: *щель* (по польски: *szpara*). Объясняется это аналогіей между szpara и szczelina и произвольнымъ употребленіемъ авторомъ этого слова для красоты языка.

3. **Wiotki=szczupły**. Употребляется это слово, когда говорятъ о *худомъ* человѣкѣ. Въ текстѣ это слово поставлено по аналогіи по отношенію къ облакамъ. Русскій переводъ будетъ: *тонкій*.

4. **Zmoknąć do nitki** соотвѣтствуетъ русскому выраженію промокнуть до костей.

---

[372] Экзаменъ.

Три рода употребленія przyp. II-ego. —Что такое przyp. II-gi *dopełniacz*?— Употребленіе его. — Понятіе о przyp. II-gim *własnościowym*. — Опредѣленіе przyp. II-ego *udziałkowego*. — Слова, требующія послѣ себя употребленія этого падежа. — Przyp. II-gi *ujemny*; его значеніе и употребленіе.—Послѣ какихъ словъ и выраженій ставится przyp. II-gi ujemny.— Przypadek III-ci; разные случаи употребленія этого падежа.—Шесть случаевъ употребленія przyp. VI-tego: образъ дѣйствія, вещество. инструментъ, мѣсто, время, причина. — Przyp. VI-ty *porównawczy*; его употребленіе.—Употребленіе przyp. VI-tego *zawisłego* (зависимаго).—Przypadek VII-my; przyimki, послѣ которыхъ ставится этотъ падежъ.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14, 20—22) [64]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

Марія (*безпокоится*). И что же ты рѣшила:

Елена. Ха... что-жъ!.. я выйду за него (замужъ).

Марія. Любишь его?

Елена. Ты знаешь, мама, что кромѣ тебя я никогда никого не любила. (Будучи) занята только своими обязанностями, я жила только трудомъ и думами [myślą] о тебѣ.

Марія. Не забывай, что женитьба безъ любви—это смерть...

Елена (*встаетъ*). Богъ мнѣ дастъ [doda] силы. Г. Задорскій—[есть] чело-

вѣкъ добрый [przyp. VI-ty]. — Я увѣрена, что привыкну къ [do] нему, привяжусь, что не будетъ у него повода жаловаться на меня. А когда онъ усталый вернется вечеромъ домой [do domu], застанетъ [найдетъ] меня всегда улыбающейся и довольной. Графиня отдаетъ намъ на жительство прелестный [śliczny] домикъ съ садикомъ (*садится*); буду разводить [sadzić] огурцы... онъ очень любитъ огурцы; буду заниматься хозяйствомъ, жизнь наша потечетъ тихо, спокойно, беззаботно [o jutro], о! потому что эти заботы о тебѣ, мама, убивали меня [licz. poj.] (*встаетъ*).

Марія (*встаетъ*). Не думай обо мнѣ!..

Елена. Я дѣлала себѣ часто [nieraz] тяжелые упреки, что не могу тебя, мама, окружить надлежащимъ попеченіемъ. Я вскакивала ночью со сна, не (будучи) увѣрена, что здѣсь съ тобою дѣлается... полная [przejęta] тревоги, я хотѣла бѣжать (сюда),—(но) я не могла...

Марія. Повторяю, не думай обо мнѣ. Я никогда не была сама, честный [poczciwy] Іосифъ помнилъ обо мнѣ.

Елена. Правда, (а) я даже о немъ не спросила. Что съ нимъ дѣлается [dzieje się]?

Марія. Что-же... (*вздыхаетъ*). Сдаетъ послѣдніе экзамены [licz. pojed.], вскорѣ будетъ врачемъ.

Елена. Дай Богъ ему все хорошее ради [za] тебя.

Марія. Этотъ твой управляющій пріѣхалъ съ тобой?

Елена. Да, мы пріѣхали вмѣстѣ, онъ и его сестра. Завтра будетъ у тебя, мама!

Марія. Завтра!.. (*про себя* [na stronie]) Бѣдный Іосифъ.

Елена. Я ему сказала, что желаніе матери будетъ для меня святымъ, потому что для тебя, мама, я способна на [do] величайшее самопожертвованіе.

Марія. Полагаешь ли ты, что такое самопожертвованіе можетъ купить мое спокойствіе и твое счастіе?

Елена. Я полагаю, что да. Я ничего не теряю, потому что ничего не имѣю, а пріобрѣтаю многое: опеку, домъ, а для тебя спокойную [zapewnioną] старость...

Марія. Однакожъ я мечтала о другомъ для тебя; я думала, что если Богъ позволитъ тебѣ когда-нибудь выйти замужъ, ты сдѣлаешь это [выйдешь] по [z] истинной любви, что сердце твое ударитъ посильнѣе и не будетъ искать лишь [только] привычки. Впрочемъ, сдѣлаешь, какъ хочешь; я тебѣ не мѣшаю, моей воли не навязываю. Хорошо обдумай, не дѣлай ничего (такого) о чемъ [przyp. II-gi] когда-нибудь пришлось бы тебѣ [byś musiała] сожалѣть...

Елена. Увидишь, мама, что намъ будетъ хорошо... И о чемъ мнѣ придется [miałaby m] сожалѣть?

ЯВЛЕНІЕ ПЯТОЕ.

Елена, Марія, вбѣгаетъ **Іосифъ.**

Іосифъ. Къ сожалѣнію, письма нѣтъ! (*замѣчаетъ Елену—отступаетъ нѣсколько шаговъ назадъ, (весьма) изумленный).* А!..

Елена. Какъ поживаешь, Іосифъ [przyp. V-ty]. Что это, не хочешь здороваться [witasz się] со мной? Ну, дай мнѣ (твою) руку!

Іосифъ (*какъ выше*). Въ самомъ дѣлѣ... (это) вы... Я никогда не полагалъ...

Елена. Что меня сегодня увидишь?... Говори [do] мнѣ, какъ раньше, (*под-*

ходитъ къ нему и подаетъ ему руку) и пожми мою руку. Ты удивился, увидѣвъ меня здѣсь?.. Ну, что, я очень измѣнилась? это уже не та застѣнчивая, пугливая дѣвчонка стоитъ передъ тобою. И ты перемѣнился кажется, даже поблѣднѣлъ,—это, вѣроятно отъ ученія?..

Іосифъ (*какъ выше*). Вѣроятно...

Марія. Подождите, я зажгу лампу, тогда лучше себѣ присмотритесь. Ты, вѣрно, голодна, я приготовлю что-нибудь.

Елена. Я не голодна, кушала на станціи.

Марія. Сейчасъ вернусь (*выходитъ черезъ* [do] *боковыя двери*).

Рѣшеніе задачи 61. [368]

1. Это былъ человѣкъ средняго возраста [wieku].

2. Вещь очень важная [великой важности].

3. Это была дама [pani] почтенная и (съ) хорошими [красивыми] манерами [przyp. II-gi].

4. Послѣ обѣда съѣхались къ этой дамѣ [pani] много [pełno] докторовъ.

5. Можетъ быть у меня [mam] слишкомъ много счастія въ домѣ.

6. Напрасны наши усилія, чтобы сотворить что-нибудь новое.

7. Всего тамъ было достаточно: вина въ бродъ, безчисленное количество [bez miary] блюдъ, сотни [krociami] зайцевъ, птицы безъ счету.

8. Хватаетъ-ли у тебя головы на такое предпріятіе?

9. Пока хватитъ глазъ, (я) буду плакать.

10. Можетъ быть у меня [mi] теперь уменьшатся непріятности и труды [przyp. II-gi l. p.].

11. Второй разъ уже меня не словятъ, потому что у меня [mi] прибавилось разуму.

12. Послѣ этого происшествія увеличился [прибавился] его доходъ и популярность.

13. Навлечь на себя насморкъ, болѣзнь, бѣду [przyp. II-gi].

14. Доѣхать (до) цѣли путешествія.

15. Ловкимъ поворотомъ судна капитанъ наконецъ избѣгъ опасности.

16. Кто знаетъ, на сколько [какъ] я [jestem] близокъ конца моего земнаго [doczesny] странствованія.

17. Знай объ этомъ, что ты еще далекъ отъ цѣли полнаго совершенства.

18. Оставь пить [rzecz.] вино [przyp. II-gi].

19. Мерзкихъ людей надо остерегаться, какъ огня.

20. Если вы (отъ) насъ убѣжите, (мы) погибнемъ.

21. Виновный боится закона, невинный —несчастія.

22. Матери стерегутъ дѣтей своихъ, какъ глазъ [przyp. II-gi] въ головѣ.

23. Я искалъ непремѣнно что-нибудь любопытное [przyp. II-gi].

24. Львенки рычатъ, требуя отъ тебя пищи.

25. Кто хочетъ денегъ за хорошій поступокъ, вѣроятно дастъ себя уговорить [stargować] и на дурной.

26. Святотатъ ждетъ ночной тѣни [nocy cienia] для совершенія преступленія.

27. Вамъ дано знать тайны царства нсбеснаго, а имъ не дано.

28. Не помогли барану ни вѣнки ни позолоченные рога.

29. Мудрецы умѣютъ предотвратить и величайшую опасность [przyp. III-ci].

30. Стоявшій мужикъ завидовалъ сидѣвшему барину лучшаго положенія.

31. Нашей безпомощности и лѣни нужно приписать это грустное положеніе вещей.

32. Я не повѣрю проступкамъ, меня не тронетъ добродѣтель, когда (я) не вижу въ нихъ правды.

33. Въ [do] Вильно пришло извѣстіе, что у короля Яна [przyp. III-ci] родился сынъ.

34. (Я) пою себѣ, не кому-нибудь,—свои, а не чужія пѣсни [вещи].

35. Тамъ воробьи гнѣзда дѣлаютъ [носятъ], ель служитъ [jest] жилищемъ аисту, гора — сернамъ, а скала—кролику.

36. Несъ слѣпой хромого, имъ было [działo się] хорошо; только (одно) казалось слѣпому несноснымъ, что онъ всегда принужденъ былъ слушать (то), что говоритъ хромой.

37. Господинъ Антонъ будетъ себѣ такой же человѣкъ, какъ я и какъ мы всѣ.

38. Пусть себѣ говорятъ, что хотятъ.

39. Что (это) ты сегодня [mi] такой грустный?

40. Вчера я былъ такъ боленъ, что едва ходилъ.

41. Смѣлымъ полетомъ поднимался орелъ къ [w] облакамъ.

42. Прозой невозможно, а по крайней мѣрѣ очень трудно писать ни о чемъ, стихами это сдѣлать [przychodzi] очень легко.

43. Домъ епископа Мацеёвскаго стоялъ для всѣхъ открытымъ.

44. А тамъ идетъ больнымъ шагомъ бѣдный мужикъ изъ литовскаго села, поблѣднѣвшій, грустный.

45. Летать толпой, стадомъ; ходить пѣшкомъ, на прогулку; ѣхать рысью, шагомъ, галопомъ; читать что-нибудь отрывками, обойти что-нибудь молчаніемъ.

46. Поставилъ въ имѣніи своемъ церковь на собственный счетъ [przyp. IV-ty].

47. Какое [co za] огромное дерево залегаетъ землю своей тѣнью.

48. Эти люди жили больше удовольствіями, чѣмъ трудомъ.

49. Славится широко въ Литвѣ Добжинская околица—храбростью своихъ шляхтичей, красотой женщинъ [szlachcianek].

50. Внутренность его дома дышала тѣмъ же порядкомъ.

51. Убить кого-нибудь мечемъ.—Ударить кого-нибудь плашмя.—Ѣхать на саняхъ, на телѣгѣ, на лодкѣ [przyp. VI-ty].—Пугать дѣтей трубочистомъ.—Наполнить сосудъ виномъ.—Наградить [obdarzyć] кого нибудь деньгами.

52. Скорбѣли всѣ о [nad] странѣ [przyp. VI-ty], разоренной столькими бѣдствіями.

53. Мы [jesteśmy] семья [przyp. VI-ty], управляемая общимъ разумомъ.

54. Можно-ли понять что-нибудь ненавистью, или построить недовѣріемъ.

55. Хмѣль хотѣлъ двигаться по землѣ [przyp VI-ty].

56. Добродѣтель, разумъ и успѣхъ двигаются [ciągną] по разнымъ путямъ [przyp. VI-ty].

57. Плыть по рѣкѣ [przyp. VI-ty].— Путешествовать по желѣзной дорогѣ [przyp. VI-ty]. — Войти черезъ двери [przyp. VI-ty]. — Влетѣть черезъ окно [przyp. VI-ty] — Ѣхать по морю, на сушѣ [przyp. VI-ty].—Итти низомъ, по лѣсу, верхомъ.

58. Шумитъ вода на порогахъ [przyp. VI-ty], отъ пороговъ летитъ соколъ; воетъ вѣтеръ на могилахъ [przyp. VI-ty] —волкъ блеститъ ночью глазами; буряномъ мчится дикая коза, очеретомъ— лисица.

59. Ѣхать ночью; читать въ сумерки [przyp. VI-ty]: видѣться только по вечерамъ [przyp. VI-ty].

60. Сидѣли вдвоемъ зимой и лѣтомъ въ скромной деревушкѣ.

61. Эти птицы видны [даютъ себя видѣть] у насъ только весной.

62. Даже молодые помнятъ, какое у насъ въ недавнее время [l. mn.] было краснорѣчіе.

63. Онъ пришелъ ко мнѣ на разсвѣтѣ [przyp. VI-ty].

64. Не отъ пера или книжки [przyp. VI-ty], но какъ говоритъ священное Писаніе, отъ несправедливости [przyp. VI-ty] погибаютъ народы.

65. Прусскіе язычники [rzecz. v. n.]. возбужденные притѣсненіями намѣстническаго начальства и желаніемъ возвращенія свободы [l. mn.], нападали [szarają] на лежавшее на границѣ [pograniczne] Мазовше.

66. Приходили въ упадокъ опустѣлые замки (за) прекращеніемъ работъ, къ которымъ раньше деревенскій людъ былъ обязанъ. Уменьшались доходы княжеской казны (за) уступкой оныхъ частнымъ лицамъ.

67. Напалъ на шею враговъ своихъ (какъ) громъ [przyp. VI-ty].

68. Болѣзнь идетъ по тѣлу, (какъ) пожаръ [przyp. VI-ty].

69. Это лицо (для) меня [mi] мать [przyp. VI-ty].

70 Счастливый вѣкъ миновалъ. (какъ) молнія [przyp. VI-ty].

71. Обширныя нивы лежатъ (подъ) паромъ.

72. Уже въ прежніе [dawny] вѣка [przyp. VI-ty] философы начали не презирать богатство [przyp. VI-ty].

73. Всѣ мы питаемъ отвращеніе [brzydzimy się] къ преступленію [przyp. VI-ty].

74. Пусть нами управляетъ разумъ, а не фантазія.

75. Ученые греки до временъ Пиѳагора называли себя мудрецами; первый Пиѳагоръ выбралъ себѣ болѣе скромное прозвище и назвалъ себя любителемъ мудрости или философомъ.

76. По [ze] королевскому повелѣнію [prz. P-gi] извѣщаю тебя, что ты назначенъ учителемъ королевича.

77. Всѣ эти соединенныя обстоятельства дѣлаютъ это мѣсто собраніемъ всего того, что можетъ сдѣлать человѣка самымъ счастливымъ.

78. Ты [jesteś] ангелъ, лѣнтяй, сумасшедшій.

79. Воля твоя была для меня всегда заповѣдью.

80. Этотъ мужъ [jest] Цезарь.

81. Поэзія (это) [jest] музыка души [przyp. VI-ty].

82. M-lle Марія, родомъ нѣмка. [jest] всей душой полька [przyp. VI-ty].

83. Камень лежитъ у [przy] моста [przyp. VI-ty].

84. Съ [przy] такими способностями [przyp. VI-ty] этотъ человѣкъ имѣлъ передъ собой прекрасное будущее.

85. Ходить по городу [prz. VII-my]; блуждать по свѣту.

86. Узнать кого-нибудь по голосу.

87. Онъ не выполнилъ (того), чего всѣ требовали отъ [po] его таланта [przyp. VII-my].

88. Быть въ [na] деревнѣ; жить на Украйнѣ; танцовать на балу.

89. Я имѣю въ виду [na względzie] не только наше отечество, но и всю Европу.

90. Гордый въ счастіи, нахальный въ удачѣ, подлый въ несчастіи.

91. Къ старости [prz. IV-ty] бѣдствовать съ [o] нищенской палкой.

92. Столъ съ [o] тремя ногами [przyp. VII-my].

E. Грамматика.

(Упр. 15) [38]

[373] O zdaniu złożonem.

О предложеніяхъ: сложномъ и составномъ.

Въ отд. [330, 331] и слѣдующихъ настоящаго самоучителя мы познакомились съ различными родами предложеній. Такъ, мы узнали: zdanie *gołe; rozwinięte* (предл. распространенное и нераспространенное), *pojedyńcze* і *złożone* (простое и сложное); отдѣльныя части сложнаго или составного предложенія: zdania *współrzędne* (равносильныя)—і *podrzędne* или *poboczne* (подчиненныя или придаточныя).

Współrzędne zdania отличаются отъ podrzędnych не только внѣшней формой, но и способомъ ихъ образованія.

A. Если говорящее лицо хочетъ высказать какую-нибудь мысль и, высказавъ ее однимъ предложеніемъ, чувствуетъ, что послѣднее недостаточно, что оно не содержитъ всего того, что хотѣлось бы высказать: тогда прибавляетъ еще одно предложеніе, если-бы и этого было недостаточно, прибавляется еще третье предложеніе — однимъ словомъ, оно до тѣхъ поръ произноситъ тѣ или другія предложенія, пока не выскажетъ всего того, что нужно было ему высказать.

Образовавшееся такъ предложеніе, правда, представляетъ составное (*złożone*), но зато только *одно* предложеніе, потому что выражаетъ одну мысль. Отдѣльныя части его, или предложенія, равносильны между собою, такъ какъ нѣтъ никакой зависимости между однимъ и другимъ предложеніемъ. Всѣ эти предложенія суть предложенія главныя, —называются же они равносильными частями всего составнаго предложенія или короче *равносильными* предложеніями (*zdania współrzędne*).

Примѣръ:

1. Cnota skarb wieczny, cnota klejnot drogi, tegoć nie wydrze nieprzyjaciel srogi, nie spali ogień, nie zabierze woda, nad wszystkiem innem panuje przygoda. (*Kochanowski*).

Б. Совершенно другимъ образомъ составлено такое составное предложеніе (называемое тогда въ русской грамматикѣ сложнымъ), въ которомъ одна часть его (*zdanie poboczne*) находится въ тѣсной зависимости отъ другой (zdanie *główne*).

Здѣсь главная мысль высказывается сразу въ одномъ предложеніи, но оно образовано такъ, что одна изъ его составныхъ частей (о которыхъ шла рѣчь въ отд. [329] и слѣд.) выражена отдѣльнымъ предложеніемъ, представляющимъ нераздѣльную часть перваго (главнаго) предложенія. Наприм.

2. Zdawało mi się, że widzę błędny ognik w oddali. (*Krasiński*).

Здѣсь предложеніе: *że widzę błędny ognik w oddali* есть zdanie poboczne, выражающее собой przedmiot zdania głównego.

Бываютъ и такія придаточныя предложенія, которыя составляютъ уже не часть главнаго предложенія, а какого-нибудь другаго придаточнаго, раньше высказаннаго и находящагося въ непосредственной связи съ главнымъ. Наприм.

3. Dowiadujemy się, że te gwiazdy, które co wieczór widujemy na ciemnem niebie, są to całe światy.

Въ этомъ примѣрѣ zdanie poboczne *Które co wieczór widujemy na ciemnem niebie* относится къ словамъ «*te gwiazdy*», и представляетъ предложеніе подчиненное по отношенію къ предл.: *że te gwiazdy są całe światy*; но послѣднее предложеніе уже само по себѣ есть zdanie poboczne и podrzędne по отношенію къ главному: *dowiadujemy się*. Такимъ образомъ, изъ этого примѣра вытекаетъ, что не всѣ придаточныя предложенія могутъ быть равносильны между собой.

Въ концѣ этихъ общихъ замѣчаній о zdaniu złożonem прибавимъ еще слѣдующее: zdania współrzędne соединяются между собой или помощью spójników или же безъ присутствія оныхъ; напротивъ, zdanie poboczne непремѣнно должно быть соединено со своимъ głównym какимъ-нибудь spójnikiem.

---

[374] 1. Zdania współrzędne.

Соотношеніе равносильныхъ предложеній между собой можетъ быть разное. Разница эта сводится къ тремъ главнымъ категоріямъ.

1. Равносильныя предложенія состоятъ другъ къ другу въ *простомъ* отношеніи сопоставленныхъ предложеній, какъ составныя части одной общей мысли (*zwyczajne* zdanie współrzędne).

Равносильныя предложенія относятся другъ къ другу, какъ *причина* къ *слѣдствію* (*wynikowe* zdania współrzędne).

3. Равносильныя предложенія такъ между собой соединены, что одно *устраняетъ* другое, *ограничиваетъ* его или же ему *противопоставлено* zdania współrzędne *przeciwstawne*).

1. *Zwyczajne zdania współrzędne*,

составляющія простѣйшимъ образомъ какое-нибудь составное предложеніе соединяются между собой или просто сродствомъ по смыслу, или кромѣ того еще и союзами (spójnikami).

Сюда принадлежатъ слѣдующія союзы и нарѣчія (przysłówki), употребляемыя, какъ союзы:

Соединительныя: i, i—i, a, zaś, też, także, takoż, tak jak-tak, nadto, oprócz tego, krom tego (кромѣ того), tudzież, oraz (и), równicz (равнымъ образомъ), jakoto;—lub, czyli; ni—ni, ani—ani.

Порядковыя: naprzód, najprzód, nasamprzód (во-первыхъ); potem, następnie (затѣмъ), powtóre, potrzecie; wreszcie, nakoniec, naostatek (наконецъ), aż (пока).

Выражающія степень: nawet (даже), nawet i, jeszcze i; ani, ani nawet; nie tylko—ale i; nie stylko—lecz.

Раздѣлительныя: to—to; już—już; częścią—częścią; bądź—bądź; raz—to znowu; czyli—czy; czy—czy; czy to—czy to; czy to—czy też: lub—lub.

Примѣры:

Za Stanisława Augusta pisano ciągle, pisano wiele, zbierano, tłomaczono, naśladowano wszystko. (**см. зад. 59, 6**).

4. Nakoniec Brodziński wziął pióro do ręki; zaczął mądrze, głęboko rozmyślać o poezyi *i* ujrzeliśmy pierwszego krytyka, pierwszego estetyka w Polsce. (*Mochnacki*).

5. Uciekł wyżeł od strzelca, błąkał się dni kilka, *nakoniec* znalazł pana i przystał do wilka. (*Krasicki*).

6. Woźny niby jeść zaczął, jak człowiek roztropny, *aż* skradłszy się do okna, wpadł w ogród konopny. (*Mickiewicz*).

Wzniósł głowę — cicho wszędzie—do okien się skrada. (**см. задачу 59, 21**).

---

[375] 2. Zdania współrzędne wynikowe,

т. е. относящіяся другъ къ другу, какъ причина къ слѣдствію, часто соединяются безъ всякихъ spójników; но обыкновенно второе по счету предложеніе принимаетъ слѣдующіе союзы:

Причинные: bo, bowiem, albowiem, gdyż, ponieważ (потому что).

Слѣдственные: a, dlatego, stąd, przeto, zatem, to, to też, a tak, jakoż, więc, tędy, o tyle и т. п.

Примѣры:

7. Nie mogłem cię wczoraj przyjąć, byłem bardzo pracą zajęty.

8. Dobrze mi, *bo* umieram przy tobie. (*Krasicki*).

9. Drżyjcie na to, co mówię, *albowiem* sąd będzie. (*Brodziński*).

10. Pukajcie, *a* będzie wam otworzono.

11. Miasto jedno w ustawicznej zostawało trwodze: Jędrzej, Piotr, nocni stróże, zawzięli się srodze, *więc* rozruch w domach, karczmach, na każdej ulicy. (*Krasicki*).

---

[376] 3. Przeciwstawne zdania współrzędne,

Находятся между собой въ такомъ отношеніи, что одно изъ нихъ или совершенно устраняетъ смыслъ другого, или его ограничиваетъ, или же наконецъ противуставляетъ ему другой смыслъ. Такія предложенія соединяются помощью союзовъ, а иногда и безъ таковыхъ.

Устраненіемъ (*uchyleniem*) называемъ или zaprzeczenie (*nie tak—ale tak*), или такое сопоставленіе двухъ крайностей, что принимая одну изъ нихъ, мы этимъ исключаемъ (wykluczamy) другую (*albo to—albo owo*),

Сюда принадлежатъ союзы:

Uchylające: nie—ale; nie—lecz; nie—lecz raczej.

Wykluczające: albo, lub też; albo—albo; albo—albo też; czy—czy też.

Ograniczające: ale, lecz tylko, że, zato, przecie, (вѣдь, wszakże, chyba (развѣ), jednak, jednakże (однакожъ) wszelako (все-таки); mimo to (не смотря на то), tymczasem (между тѣмъ).

Przeciwstawne: a, zaś, raczej (лучше), owszem, przeciwnie (напротивъ), inaczej.

Примѣры.

12. On chory, *a* ty jesteś zdrowy; *lecz* masz wybór gotowy: chcesz bogactw? będziesz je miał, *lecz* podagrę razem. (*Krasicki*).

13. *Albo* pij, *albo* się ze mną bij! (*przysłowie*).

14. Brzydkie było jego oko, *ale* miał układ przyjemny. (*Brodziński*).

15. Król potem sejm do Piotrkowa zwołał, *ale* sam na nim być nie mógł; *jednak* na nim niektóre artykuły zawartoi pobór z łanu ustanowiono. (*Górnicki*).

[377]

Равносильныя предложенія, имѣющія то же подлежащее, или то же сказуемое, или какую-нибудь другую часть предложенія общаго между собой, могутъ быть соединены въ одно предложеніе. Такого рода предложеніе получаетъ названіе *слитнаго* предложенія. (*zdanie ściągnięte*).

Примѣры.

16. Nasi autorowie piszą to prozą, to wierszem.

Это предложеніе образовалось отъ сокращенія такого: *to piszą prozą, to wierszem.* Здѣсь оба предложенія имѣютъ общее сказуемое (orzeczenie).

Nie piórem to, ani książką, ale niesprawiedliwością giną narody. (см. задачу 61, 64).

Ani ja jego języka, ani on mego zrozumieć nie mógł. (*Krasicki*).

Mowa składa się z wyrazów, zdań, opowiadań i obrazów: wysłowienie tego wszystkiego stanowi styl czyli pióro. (см. зад. 59, 26).

[378] **II. Zdania poboczne.**

Всякое придаточное предложеніе разсматривается какъ нѣкоторая составная часть своего главнаго предложенія, потому что оно замѣняетъ одинъ изъ членовъ послѣдняго. Все что входитъ въ предложеніе, именно: podmiot (подлежащее), przedmiot orzeczenia (дополненіе при сказуемомъ), określenie orzeczenia (опредѣленіе при сказуемомъ) и т. п.— все это можетъ быть выражено отдѣльнымъ предложеніемъ, которое тогда называется придаточнымъ (*zdanie poboczne*).

Исключеніе составляетъ одно лишь *orzeczenie*, котораго нельзя замѣнить цѣлымъ предложеніемъ.

Ниже разсмотримъ всѣ виды zdań pobocznych, какія встрѣчаются въ польской рѣчи.

1. Zdania względne.

Въ русской грамматикѣ имъ соотвѣтствуютъ придаточныя *опредѣленныя* предложенія.

Это такія придаточныя предложенія, которыя соединяются съ главнымъ помощью zaimków или przysłówków *względnych* (относительныхъ): *Kto, co; który, a, e: jaki, a, e;—jak, gdzie, którędy, kędy, odkąd, dokąd, skąd.*

Примѣры:

18. Nieszczęsny, *kto* dla ludzi głos i język trudzi. (*Mickiewicz*).

19. Dziecię, *co* płacze na łonie matki, kwiat polny, *co* nie wie o woniach swoich, więcej ma zasługi przed panem o l ciebie. (*Krasiński*).

20. Sławnym jest, na *kogo* wskazuje tłum i mówi: oto on! (*Kraszewski*).

21. Ziściło się wszystko do joty, *jak* było przepowiedziane. (*Tanska*).

22. Pierwszy nocleg królestwa był w Wieliczce, wtóry w Bochni, *gdzie* się syn z rodzicami pożegnał. (*Górnicki*).

23. *Dokąd* ty dążysz, i my dążymy; i my tam byli, *skąd* wracasz. (*Brodziński*).

Иногда zdania względne можно сокращать, именно слѣдующимъ образомъ. Вмѣсто напр. предложенія:

Umiejętność, *która się szerzy* mechanicznemi środkami, poniża rozum ludzki.

можно, замѣнивъ выраженіе: «która się szerzy» черезъ *imiesłów współczesny* отъ глагола szerzyć: szerzący, a, e, получить:

24. Umiejętność, *szerząca się* mechanicznemi środkami, poniża rozum ludzki. (*Mochnacki*).

Подобно этому образовались и слѣдующія предложенія.

25. Rzekł mu baran, *trzymany* (=którego trzymano) tamże na powrozie. (*Krasicki*).

26. Mechanizm, tak *pożyteczny* (=który jest tak pożyteczny) w ręcznych robotach, wiele szkody zrządził nauce. (*Mochnacki*).

---

[379] 2. Zdania przedmiotowe,

т. е. такія придаточныя предложенія, которыя зависятъ отъ глаголовъ: *myśleć, wiedzieć, widzieć, czuć, wypowiadać* и т. п.; они замѣняютъ przedmiot (прямое дополненіе) и являются или въ формѣ вопроса или же обыкновеннаго предложенія.

Въ первомъ случаѣ ихъ называемъ: **pytania zawisłe** (косвенный вопросъ); во второмъ—*zdania zależne* (соотвѣтствуютъ дополнительнымъ предложеніямъ русской грамматики).

Pytania zawisłe соединяются съ главнымъ предложеніемъ помощью слѣдующихъ словъ: *czy, li, jak? kto, co? który, jaki, czyj? ile? gdzie? skąd? dokąd? kiedy?* и т. п.

Zdania zależne соединяются съ главнымъ союзами *iż* и *że*; сказуемое ставится въ tr. oznajm. или warunk., смотря по смыслу. Въ послѣднемъ случаѣ употребляются союзы: *iżby* и *żeby*.

Примѣры:

27. Wtedy siedząc w ścisłem kółku, opowiadyłyśmy matce, *jak i co było, kto nam co powiedział*. (*Tańska*).

28. Dalszy czas miał pokazać, *było li to dobrze albo źle*. (*Górnicki*).

29. Matka twoja płacze; woła na ciebie; myślą, że ich nie poznajesz. (*Krasinski*).

30. Widno, że hrabia kędyś ruszył z całym dworem. (*Mickiewicz*).

---

[380] 3. Zdania skutkowe,

выражаютъ *слѣдствіе* какого-нибудь дѣйствія (въ русской грамматикѣ дополнительное прид. предл.); съ главнымъ предлож. соединяются союзами: *że, iż; żeby; iżby*.

Примѣры:

31. Człowiek ten zbyt krótko żył, *żeby mógł zasłużyć* się w kraju przez sławne czyny i pożyteczne w swej nauce dzieła. (*Kołłątaj*).

32. Ludzkość a senatorska powaga tak mądrze w nim były złożone, *że rozeznać żaden nie mógł*, co czemu panowało. (*Górnicki*).

33. Żaden z was nie jest tak prosty,

żeby nie baczył ciężkiej i wielkiej niemocy naszego królestwa. (*Skarga*).

---

[381] 4. Zdania porównawcze,

выражаютъ сравненіе какого-нибудь дѣйствія, состоянія или вещи съ другой. Въ русскомъ синтаксисѣ этимъ предложеніямъ соотвѣтствуютъ такъ называемыя сравнительныя придаточныя предложенія *образа дѣйствія*.

Союзы, употребляемые для соединенія этихъ предложеній съ главнымъ, слѣдующіе: *jako*, *jak*, (*tak*)—*jak*; (*równie*)—*jak*; (*tak*)—*ile*; (*tak*)—*jak gdyby*; (*taki*)—*jak*; (*tensam*)—*co*; (*tyle*)—*co*; (*nic innego*)—*jak*; (*nikt inny*)—*jak*; (*nigdzie indziej*)—*jak*.

Въ случаѣ сравнительной степени употребляются союзы: *niż*, *niżeli*, *aniżeli*; *im*—(*tem*).

Союзы, стоящіе въ скобкахъ, относятся къ главному предложенію, они могутъ стоять на лицо или только подразумѣваться.

Примѣры:

34. *Jak* sobie pościelesz, *tak* się wyśpisz. (*przysłowie*).

35. Pełno nas, *a jokoby nikogo nie było* (*Kochanowski*).

36. Żaden z dawnych pisarzòw tyle się nie przyłożył do prawdziwego zbogacenia języka, *ile Skarga*. (*Sniadecki*).

37. Zbyt to człowiek mądry, *żeby* go o taką niedorzeczność pomawiać.

---

[382] 5. Zdania przyzwolone,

(въ точномъ русскомъ переводѣ: дозволенныя предл.) выражаютъ такія обстоятельства, которыя признаемъ существующими, не смотря на то, что одновременно высказываемъ другую мысль, совершенно изъ первой не вытекающую.

Соотвѣтственныя предложенія въ русской рѣчи носятъ названіе придаточныхъ *уступительныхъ*.

Соединяются эти предложенія съ главнымъ посредствомъ союзовъ: *choć*, *chociaż*, *lubo*, *acz*, *aczkolwiek*, *jakkolwiek* (хотя); *pomimo że* (не смотря на); *czy*—*czy*. Если главное предложеніе стоитъ передъ придаточнымъ, тогда никакого союза въ немъ не ставится, въ противномъ случаѣ могутъ для этого употребляться союзы: *to*, *jednak* (однако), *jednak*; *przecie* (вѣдь), *to przecie*; *wszelako* (все таки) и т. п.

Примѣры:

38. Z Dobrzyńskiej ziemi ròd swòj starożytny wiedli: *a choć od lat czterystu na Litwie osiedli*, zachowali mazurską mowę i zwyczaje. (*Mickiewicz*).

39. Protazy, *choć był człek śmiały*, uczuł nieco strachu. (*Mickiewicz*).

40. *Czy piszcsz prozą*, *czy wierszem*, tak zawsze powinieneś pisać, ażeby cię rozumiano. (*Sniadecki*).

41. *Lubo* w XIV wieku herby i nazwiska w Polsce do niejakiego przychodziły porządku: *wszelako* Polacy nie byli jeszcze bardzo biegli w heraldyce. (*Wiśniewski*).

---

[383] 6. Zdania czasowe,

выражаютъ тотъ моментъ времени, въ который что-нибудь случилось, или тотъ промежутокъ времени, впродолженіе котораго что-нибудь было.

Въ первомъ случаѣ употребительны здѣсь союзы: *kiedy*, *gdy* (когда); *pod-*

czas gdy (въ то время, какъ) *jak*, *jak tylko*; *ledwie że* (едва—какъ); *skoro* (какъ), *skoro tylko*, *niż*, *nim*.

Во второмъ случаѣ пользуются союзами: *póki*, *dopóki* (пока); *odkąd*, *od kiedy*, *od czasu* (съ тѣхъ поръ, какъ) *aż*.

По русски эти предложенія называются придаточными *обстоятельственными времени*.

Примѣры:

42. *Kiedy* rękę otworzysz, wszyscy nasyceni. (*Kochanowski*).

43. *Nim* połowę do mety drogi ubieżeli, spektatorowie poszli, sędziowie zasnęli. (*Krasicki*).

44. *Póki* gonił zające, póki kaczki znosił, Bekas co chciał u pana swojego wyprosił. (*Krasicki*).

45. Stało tam kilku takich, którzy podobne do moich papiery w ręku mieli; *co je który okazał*, otrzymał w zamian paszport. (*Skarbek*).

---

[384] 7. Zdania przyczynowe.

Эти предложенія, именуемыя въ русскомъ синтаксисѣ придаточными *обстоятельственными причины*, служатъ для обозначенія той причины, вслѣдствіе которой происходитъ данное дѣйствіе. Они подчиняются главному предложенію союзами: *że*, *ponieważ*, чему въ главномъ соотвѣтствуетъ: *dlatego*, *przeto*, *stąd*, стоящіе на лицо или подразумѣваемые.

Кромѣ того, иногда для выраженія причины употребляется собственно zdanie czasowe, начинающееся союзами: *gdy*, *kiedy*, *skoro*; этимъ союзамъ въ zdaniu głównem отвѣчаютъ: *to*, *tedy*, *więc*, но только въ томъ случаѣ, если придаточное стоитъ впереди главнаго.

Сюда принадлежитъ еще союзъ *zwłaszcza że*, *ile że*.

Примѣры:

46. *Ponieważ* ani ty mnie nie przekonasz, ani ja ciebie: *to* dajmy spokój całej tej zwadzie. (*Krasicki*).

47. *A że* w Niemczech i Czechach wojna była uradzona: senatorowie posłali do króla prosząc, iżby do Polski przyjechał. (*Górnicki*).

Если желаемъ выразить причину какого-нибудь дѣйствія, составляющую только намѣреніе, *цѣль*,—тогда сказуемое — глаголъ ставимъ w tr. warunkowym. Въ такихъ предложеніяхъ, называемыхъ **zdania zamiarowe** (по-русски: придат. *обстоятельств. цѣли*), употребляются союзы съ прибавкой *by*: *aby*, *żeby*, *ażeby*. Наприм.

48. Czegóż chcesz, *żeby* się nauczyła od takiej ciotki. (*Kraszewski*).

---

[385] 8. Zdania warunkowe,

(придаточныя *условныя* предл.) выражаютъ условіе, которое необходимо, чтобы произошло какое-нибудь дѣйствіе. Это условіе можетъ быть выполнимо, *возможно*, или же совершенно невыполнимо, *невозможно*.

Въ первомъ случаѣ zdania warunkowe начинаются съ союза *jeśli*, *jeżeli*; сказуемое—глаголъ какъ въ главномъ, такъ и въ придаточномъ предложеніяхъ ставится *w trybie oznajmującym*.

Если условіе невозможно, тогда употребляются въ обоихъ предложеніяхъ *tryb warunkowy*; въ придаточномъ предложеніи являются союзы: *gdyby*, *skorcby*, (если-бы) *byleby* (лишь-бы), въ главномъ имъ соотвѣтствуютъ: *toby*, *tedyby* (тогда бы). Послѣдніе могутъ лишь подразумѣваться.

Примѣры:

49. *Jeżeli* wtedy *była nieznaną* Polska, jakże jej dzieje *mogły* być pisane? (*Czacki*).

50. Wszędzie się *znajdzie* rozum, *byleś* tylko *szukał*. (*Kraszewski*).

51. Miało to być zagadnienie, na które *jeśliby* odpowiedzi nie *dał*, innym mędrcom powinien je *był* ukazać. (*Krasicki*).

52. *Gdyby* kwiat, co więdnie, *miał* duszę z ognia i natchnienie z niebaten kwiat *byłby* do ciebie podobny, o dziecię moje! (*Kasiński*).

---

[386] Сокращеніе придаточныхъ предложеній.

Zdania czasowe, przyczynowe, warunkowe i przyzwolone можно сокращать и замѣнять на такъ наз.: *zwroty imiesłowiowe*, т. е. предложенія, начинающіяся imiesłowami съ окончаніемъ *ąc* и *szy*.

Сокращеніе это производится такимъ образомъ, что соотвѣтственные союзы, которыми придаточное предложеніе подчиняется главному, опускаются, а отреченіе придаточнаго предложенія замѣняется черезъ imiesłów.

Если дѣйствія въ обоихъ предложеніяхъ (главномъ и придаточномъ) одновременны, то въ zdaniu pobocznem употребляемъ imiesłów *współczesny* (съ окончаніемъ *ąc*); если же дѣйствіе въ придаточномъ предложеніи уже совершилось, между тѣмъ какъ въ главномъ только начало или начнетъ совершаться, то ставимъ imiesłów *zaprzeszły* (на *szy*).

Примѣры:

53. Księżyc, *obracając się* (=choć się obraca) około ziemi, zawsze nam pokazuje jedną i tą samą stronę swej powierzchni. (*Śniadecki*).

54. Jakże wierzyć w jego uzdolnienie krytyczne? *Mając je* (=gdyby je miał), nie chwaliłby takiej ramoty. (*Witwicki*).

55. Rozkazał mu, *oparłszy* (=gdy oparł) o piersi pistolet, wleść pod stół i ów pozew psim głosem odszczekać. (*Mickiewicz*).

56. *A doznawszy* (=ponieważ doznał), jak podróż i trudzi i smuci, przysiągł iż więcej do niej nie powróci. (*Krasicki*).

Wtedy siedząc (=gdyśmy siedziały) w ścisłym kółku, opowiadałyśmy matce, jak i co było. (*см. задачу 62, 27*).

Święta ryczą, pokarmu żądając od ciebie (=ponieważ żądają) (*см. задачу 61, 24*).

Сокращеніе вышеуказанныхъ предложеній возможно только въ слѣдующихъ *трехъ* случаяхъ:

1. Если podmiot (подлежащее) въ главномъ и придаточномъ предложеніяхъ одинъ и тотъ же. Наприм.

57. *Oparł się, płacząc*, na kanałów brzegu. (*Mickiewicz*).

2. Если и главное и придаточное не имѣютъ podmiotu и представляютъ выраженія безличныя (nieosobowe). Напр.

58. *Biorąc* na kredyt, *kupuje się* często takie rzeczy, bez których by się i obeszło. (*Tańska*).

3. Можно сокращать и въ томъ случаѣ, когда подлежащія разныя, но по крайней мѣрѣ одно изъ этихъ предложеній есть выраженіе nieosobowe. Напр.

59. Biednej kobiecie w głowie *się kręciło słuchając* tych obietnic. (*Kraszewski*).

---

[387] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 17) [41]

(къ 17 выпуску).

stopień *rz.*	(сто′-пѣнь)	степень.
stopniowo *przysł.*	(сто-пнʲо′-во)	постепенно.
ruch *rz.*	(рух)	движеніе.
płonąć *cz.*	(пло′-ноⁿдъ)	горѣть.
postanowić *cz.*	(по-ста-но′-вить)	рѣшить.
postanowienie *rz.*	(по-ста-но-вʲ′-нѣ)	рѣшеніе.
zbroja *rz.*	(зброʲ′-я)	оружіе, доспѣхи.
tyka *rz.*	(ты′-ка)	палка.
spodnie *rz.*	(спо′-днѣ)	брюки.
brodzić *cz.*	(бро′-дзить)	бродить.
prąd *rz.*	(проⁿд)	теченіе.
łupać *cz.*	(лу′-пать)	колоть.
wytężać *cz.*	(вы-тэⁿ′-жать)	напрягать.
bieganina *rz.*	(бѣ-га-ні′-на)	бѣготня.
droczyć się *cz.*	(дро′-чыть сʲэнь)	дурачиться.
ustatkować się *cz.*	(у-стат-ко′-вать сʲэⁿ)	остепенить-ся.
otucha *rz.*	(о-ту′-ха)	бодрость.
błękit *rz.*	(блэⁿ-кіт)	лазурь.
mknąć *cz.*	(мкноⁿдъ)	стремиться.
szopa *rz.*	(шо′-па)	навѣсъ.
łopotać *cz.*	(ло-по′-тать)	шумѣть.
paciorki *rz.*	(па-ʧʲор′-кі)	бусы.
smuga *rz.*	(сму′-га)	полоса.
kałuża *rz.*	(ка-лу′-жа)	лужа.
entuzyazm *rz.*	(эн-ту′-зъязм)	вопросъ.
wrażliwy *przym.*	(вра-жлʲі′-вы)	впечатлительный, чуткій.
zachwyt *rz.*	(за′-хвыт)	восхищеніе.
pieścić *rz.*	(пѣ′сь-ʧіть)	ласкать.
odurzony *im.*	(о-ду-жо′ны)	отуманенный.
bywaj *wykrz.*	(бы′-вай)	иди сюда.
szufla *rz.*	(шу′-флʲа)	лопата.
tknąć *cz.*	(ткноⁿдъ)	кольнуть.
dozór *rz.*	(до′-зур)	надзоръ.
objęcia *rz.*	(объ-ʝэⁿ′-ʧа)	объятія.
bezwładnie *przysł.*	(бэз-вла′-днѣ)	безсильно
potykać się *cz.*	(по-ты′-кать сʲэⁿ)	оступиться.
bakałarz *rz.*	(ба-ка′-лаж)	баккалавръ, учитель.
cofnąć się *cz.*	(цо′-фноⁿдъ сʲэⁿ)	отступить.
szlochać *cz.*	(шлʲо′-хать)	плакать.
szczęka *rz.*	(щэⁿ′-ка)	щека.
oddech *rz.*	(о′д-дэх)	дыханіе.
osłupiały *im.*	(о-слу-пʲа′-лы)	остолбенѣлый.
zapanować nad sobą.		совладѣть съ собой.
jęczeć *cz.*	(ʝэⁿ′чэть)	стонать.
zwłoki *rz.*	(звло′кі)	трупъ, тѣло, останки.
alkierz *rz.*	(а′лʲ-кѣш)	чистая половина избы.
pokotem *przysł.*	(по-ко′-тэм)	рядомъ на землѣ.
klepisko *rz.*	(клʲэ-пі′-ско)	каменный или глиняный полъ.
gorączka *rz.*	(го-роⁿ′ч-ка)	жаръ.
ocknąć się *cz.*	(оц-кноⁿдъ)	проснуться.
trumna *rz.*	(тру′-мна)	гробъ.
heblował *cz.*	(ɣэ-блʲо′вал)	стругалъ.
hebel *rz*	(ɣэ′-бэлʲ)	рубанокъ.
raźno *przysł.*	(раʑ′зʲ-но)	быстро, успѣшно.
chwiać się *cz.*	(хвіать сʲэⁿ)	колебаться.
grabarz *rz.*	(гра′-баш)	могильщикъ, землекопъ.

gruda ziemi *rz.* (гру′-да зѣ′-мі) комъ земли.
ściernisko *rz.* (сʲтѣр-ні′-ско) поле.
mularz *rz.* (му′-лʲаш) каменщикъ.
lokomotywa *rz.* (лʲо-ко-мо-ты′-ва) локомотивъ, паровозъ.
szyna *rz.* (шы′-на) рельсъ.
podkład *rz.* (по′д-клад), шпала.
gorzelnia *rz.* (го-жэ′лʲнi̯а) винокуренный заводъ.
komin *rz.* (ко′-мін) труба.
kotlisko, kocieł *rz.* (ко-тлʲі′с-ко, ко′-ц̑ѣл) котелъ.
toczyć się *cz.* (то′-чыц̑ʲсi̯э̃ⁿ) катиться.
bal *rz.* (балʲ) бревно, брусъ.
sprytny *przym.* (спры′т-ны) остроумный, ловкій.
ładunek *rz.* (ла-ду′-нэк) грузъ.
mordować *cz.* (мор-до′-вац̑ʲ) умерщвлять, истомлять.
zipać *cr.* (зі′-пац̑ʲ) сопѣть.
gwizdać *cz.* (гві-здӑц̑ʲ) свистѣть.
przeraźliwie *przysł.* (пшэ-ра-зʲлʲі-вѣ) пронзительно.
obawa *rz* (о-бо̆-ва) страхъ.
trafnie *przysł.* (траф-нѣ) вѣрно.
wróżyć *cz.* (вру-жыц̑ʲ) предсказывать.
kradzież *rz.* (кра-дзо̆ш) воровство.
nabiał *rz.* (на-бі̯ӑл) молочные продукты.

---

[388] И. Разговоры.

(Упр. 20—22). [46]

Bzy kwitną.

(Dalszy ciąg).

dług (длуг) долгъ.
wdzięczność′ (вдзо̆э̃ⁿ-чносʲц̑ʲ) благодарность.
uwielbiać (у-вѣлʲ-бі̯ац̑ʲ) обожать.
łagodność′ (ла-го-днос ʲц̑ʲ) мягкость.
lekarz (лʲэ-каш) врачъ.
zamiar (за-мі̯ӑр) намѣреніе.
obojętny (о-бо-йо̃ⁿ-тны) холодный.
kęs (кэ̃ⁿс) кусокъ, глотокъ.
tulić (ту-лʲіц̑ʲ) прижимать.
kajet (ка-ет) тетрадь.
relikwie (рэ-лʲі-квѣ) мощи.
przykrość′ (пшы-крос ʲц̑ʲ) непріятность.
zwierzyć się (звѣ-жыц̑ʲ сi̯э̃ⁿ) признаться, передать.
rozstrzygnąć (роз-стшыг-но̃ⁿц̑ʲ) рѣшить.
wahanie (ва-ха-нѣ) колебаніе.
żart (жарт) шутка.
wzruszenie (вʒру-шэ-нѣ) волненіе.
przerażający (пшэ-ра-жа-йо̃ⁿ-цы) испуганный.
drużba (друж-ба) шаферъ.
wybraniec (вы-бра-нѣц) избранникъ.
otoczyć (о-то-чыц̑ʲ) окружить.
sączyć się (со̃ⁿ-чыц̑ʲ сi̯э̃ⁿ) просачивается.
zrezygnowany (зрэ-зы-гно-ва-ны) рѣшившійся.
przemoc (пшэ-моц) сила, насиліе.
zapał (за-пал) пыль.
szlachetny (шлʲа-хэт-ны) благородный.
duma (ду-ма) гордость.
upadlać (упа-длʲац̑ʲ) дѣлать подлымъ.
złudzenie (злу-дзэ-нѣ) миражъ.
zdruzgotać (здруз-го-тац̑ʲ) разбить.
bezwiednie (бэз-вѣд-нѣ) невольно.
nielitościwie (нѣ-лʲі-то-сʲц̑і-вѣ) безжалостно.
oskarżać (о-скар-жац̑ʲ) обвинять.
sumienie (су-мѣ-нѣ) совѣсть.
potępienie (по-тэ̃ⁿ-пѣ-нѣ) осужденіе.

SCENA SZOSTA.

Helena, Józef. (*siadają*).

Helena. Mówiła mi mama, że zawsze o niej pamiętałeś. Przyjmij za to moje serdeczne podziękowanie.

Józef. Spłacam tylko dług wdzięczności. Mateczkę pani uwielbiam.

Helena. Święta kobieta. Łagodnością swoją mogłaby zwyciężyć cały świat, gdyby na świecie byli tylko sami dobrzy ludzie. Ja taką nie będę. Mówiła mi mama, że już niedługo skończysz egzamina i zostaniesz lekarzem. Oby jak najprędzej spełniły się wszystkie twoje zamiary!

Józef. Dziękuję! Oby się spełniły.

Helena. Czemu jesteś ze mną tak obojętny, jak gdybyśmy się po raz pierwszy w życiu spotkali. A przecież ja pamiętam wszystko i nie wstydzę się tego... Nieraz oddawałeś mi ostatni kęs chleba, kiedy byłam głodna, a w domu nie było pieniędzy. Tuliłeś mnie do swoich piersi, kiedy drżałam z zimna, nieraz usypiałam na twoich kolanach. Przynosiłeś mi kajety, książki; w książkach znajdowałam obrazki, kwiatki, które chowałam jak relikwie, bo czułam że twoja bratnia dłoń je tam składa. O, ja dużo rzeczy pamiętam, więcej smutnych, jak wesołych. Dlatego rozjaśnij twoje czoło, bo mi to przykrość sprawia. Chcę z tobą dzisiaj szczerze pomówić, poradzić się, gotowam zwierzyć się z czemś, co cię z pewnością ucieszy... A widzisz, żem cię zaciekawiła (*ciszej*). Czy wiesz, że uśmiecha się do mnie szczęście?..

Józef. Szczęście? Któż się od szczęścia odwraca?..

Helena. Tak, któż się od szczęścia odwraca? To też postanowiłam je chwytać obiema rękoma. Dlatego mnie tu widzisz. Nie, nie dziś, jutro dowiesz się o czemś, co ma rozstrzygnąć o całem mojem życiu (*wstaje*).

Józef (*wstaje*). O całem życiu? Jutro?.. Czemuż nie dziś, czemu nie teraz, o, proszę, mów pani...

Helena. Żądasz tego koniecznie?

Józef. Jeżeli to możebne... chciałbym wiedzieć.

Helena (*z wahaniem*). Doprawdy, nie wiem, jak ci to powiedzieć...

Józef. Czy to tak trudno?

Helena (*przechodząc*). Może... więc słuchaj mnie. Cobyś na to powiedział gdybym ja wyszła za mąż?

Józef (*z niedowierzaniem*). Za mąż? pani? Nie, to żarty!..

Helena. Wcale nie żarty. Cóż w tem byłoby szczególnego, że uboga dziewczyna wychodzi za mąż?

Józef (*tłumiąc wzruszenie*). Tak, w tem nie byłoby nic szczególnego, to się zdarza codziennie... dlaczegóżby uboga dziewczyna nie mogła wyjść za mąż?.. to najzupełniej prawdopodobne. Więc pani o tem szczęściu myślałaś?

Helena. Dlaczego patrzysz na mnie tak przerażającym wzrokiem?

Józef (*silniej nieco*). Więc pani o tem szczęściu myślałaś? I z kim je chcesz podzielić? Szczęście jednego czasem śmierć drugiemu przynosi.

Helena (*cała drżąc*). Co ty mówisz? (*chwyta się za głowę*). Co ty mówisz?.. Śmierć!.. komu? komu? dlaczego moje-szczęście miałoby zabijać? powiedz, dlaczego?

Józef. Słucham panią dalej. (*Helena stoi jak wryta, utkwiwszy w niego wzrok*). Chcesz wyjść za mąż i dlatego przyjechałaś do matki prosić o błogosławieństwo, a mnie, jak swego przyjaciela, może na... drużbę. Zgadłem — prawda? Czy wolno mi zapytać, kto jest tym szczęśliwym wybrańcem?.. O, bądź pani spokojną, ja go nie zabiję, przeciwnie, wdzięczny mu będę, że cię otoczy dostatkami, opieką, że nie ci już nie zbraknie. Żądałaś mojej rady, a więc dam ci ją, mów tylko szczerze, śmiało, mów wszystko z odwagą, chociażbyś widziała, że w serca mego sączy się krew, a biedna moja głowa u stóp twoich pada. W tej chwili stoi przed tobą człowiek zrezygnowany na wszystko... Nie bój się, egoistą nie będę. Byłem tylko dziecinny, to prawda, bo i ja marzyłem, że kiedyś obdarzę cię tem szczęściem, które skądinąd cię dziś spotyka... Światem (*Helena pada na krzesło*) moim byłaś ty, a w nim utopiłem wszystko, co we mnie jest najlepszego: młodzieńczy zapał, szlachetną dumę i walkę z życiem, która jednych upadla, drugich po nad tłum wynosi. Złudzenia moje prysnęły. Wszystkie moje nadzieje dzisiaj rozbite, zdruzgotałaś je własną ręką, może bezwiednie, a jednak tak nielitościwie, że nawet przebaczyć ci nie mogę.

Helena (*wstaje, powtarzając za nim głucho*). Przebaczyć nie możesz? czego? cóżem zrobiła? nie czułam się nigdy winną wobec ciebie, nie wiem o co mnie oskarżasz? Bóg niech mnie sądzi, jeżeli zgrzeszyłam, sumienie moje czyste, otworzyłam ci całą moją duszę, spojrzyj w nią i przekonaj się, zanim wydasz wyrok potępienia...

Józef. A więc kiedy tak, kiedy sumienie twoje czyste i nie czujesz żadnego żalu, idź... i bądź szczęśliwą!.. (*chce wyjść*).

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23). [47].

К. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26) [48]

---

[389] Л. Особыя задачи.

[51]

Задача 62. Перевести письменно на русскій языкъ всѣ перенумерованныя (1—59) предложенія, приведенныя какъ примѣры въ отд. Е. Грамматика.

Слова.

1]	skarb	(скарб)	сокровище.
	klejnot	(клʰэ′й-нот)	драгоцѣнная вещь.
	wydrzeć	(вы′-джэт̑ʰ)	похитить.
	srogi	(сро′-гі)	жестокій, лютый, страшный.
	przygoda	(пшы-го′-да)	приключеніе, случай.
2]	błędny	(блэ^{н}′д-ны)	блуждающій.
5]	wyżeł	(вы′-жэл)	лягавая собака.
	strzelec	(стшэ′-лʰэц)	стрѣлокъ, охотникъ.
	błąkać się	(бло^{н}′-кат̑ʰ-сі̯э^{н})	блуждать.
6]	woźny	(во′зʰ-ны)	курьеръ.
	roztropny	(рос-тро′п-ны)	благоразумный, остроумный.
	skradłszy się	(скра′дл-шы сі̯э^{н})	подкравшись.
	ogród konopny	(о′-груд коно′п-ны)	огородъ съ коноплей.

10] pukać (пу′-каѣ̆ᵇ) стучать.

11] ustawiczny (у-ста-ви′ч-ны) постоянный.
srodze (сро′-дзэ) ужасно, жестоко.
rozruch (ро′з-рух) движеніе.
karczma (ка′рч-ма) трактиръ.

12] podagra (по-да-гра) подагра.

14] układ (у′-клад) обхожденіе.

15] zawrzeć (за′вжэѣ̆ᵇ) заключить.
artykuł (арты′-кул) статья.
pobòr z łanu поземельный налогъ.

18] trudzić (тру′-дзіѣ̆ᵇ) утруждать.

19] łono (ло′-но) лоно, грудь.
woń (вонᵇ) запахъ.

20] sławny (сла′в-ны) знаменитый.

21] ziściło się (зъі-сᵇѣ̆і′ло сі͡эᴴ) сбылось.
przepowiedzieć (пшэ-по-вѣ′-дзѣ̆ѣ̆ᵇ) предсказать.
przepowiednia (пшэ-по-вѣ′д-ні͡а) предсказаніе.

23] dążyć (доᴴ′-жыѣ̆ᵇ) стремиться.

24] umiejętność (у-мѣ-і͡эᴴ′т-носᵇѣ̆ᵇ) знаніе.
szerzyć się (шэ′-жыѣ̆ᵇсі͡эᴴ) распространяться.
środek (сᵇро′дэк) средство.
poniżać (по-ні′-жаѣ̆ᵇ) унижать.

25] powróz (по′-вруз) веревка.

26] pożyteczny (по-жы-тэч′-ны) полезный.
pożytek (по-жы′-тэк) польза.
zrządzić (зжоᴴ′-дзіѣ̆ᵇ) принести.

27] ścisły (сᵇѣ̆і′-слы) тѣсный.

29] krewny (крэ′в-ны) родственникъ.

30] ruszyć (ру′-шыѣ̆ᵇ) тронуть, двинуться.

31] czyn (чын) дѣяніе, дѣло.
dzieło (дзѣ̆′-ло) произведеніе, сочиненіе.

32] ludzkość (лᵇу′ц-косᵇѣ̆ᵇ) человѣчество, человѣколюбіе.
powaga (по-ва′-га) важность.

33] baczyć (ба′-чыѣ̆ᵇ) замѣтить.
niemoc (нѣ′-моц) безпомощность.

36] przyłożyć się (пшы-ло′-жыѣ̆ᵇ сі͡эᴴ) содѣйствовать.

37] niedorzeczność (нѣ-до-жэ′ч-носᵇѣ̆ᵇ) необдуманность.
pomawiać (по-ма′-ві͡аѣ̆ᵇ) подозрѣвать.

38] starożytny (старо·жы′т-ны) древній.
osiedli (о-сѣ′-длᵇі) поселились
zachować (за-хо′-ваѣ̆ᵇ) сохранить.

41] herb (хэрб) гербъ.
biegły (бѣ′-глы) искусный.
heraldyka (хэ-ра′лᵇ-дыка) родословіе.

42] nasycony (на-сы-цо′-ны) сытый.

43] meta (мэ′-та) цѣль.
spaktator (спэ-кта′-тор) зритель.

46] przekonać (пшэ-ко′-наѣ̆ᵇ) убѣдить.
przekonanie (пшэ-ко-на′-нѣ) убѣжденіе
zwada (зва′-да) споръ, столкновеніе.

47] uradzić	(у-ра′-д͡зит̑ь)	постановить, рѣшить.
49] dzieje	(д͡зѣ′-е)	исторія.
51] zagadnienie	(за-гад-нѣ′-нѣ)	вопросъ, задача.
52] więdnąć	(вѣ͡нд-нонт̑ь)	вянуть.
natchnienie	(нат-хнѣ′-нѣ)	вдохновеніе.
53] księżyc	(ксѣ͡н′-жыц)	луна.
obracać się	(о-бра′-цат̑ь сѣ͡н)	вращаться.
54] uzdolnienie	(у-здоль-нѣ′-нѣ)	способности.
ramota	(ра-мо′-та)	вздоръ, худое сочиненіе.
55] pozew	(по′-зэв)	воззваніе.
oprzeć	(пшо′-эт̑ь)	прислонить.
szczekać	(щэ′-кат̑ь)	лаять.
56] doznać	(до′-знат̑ь)	испытать.
57] oprzeć się	(о′пшэт̑ьсѣ͡н)	облокотиться.
58] kredyt	(крэ′-дыт)	кредитъ.
59] obietnica	(о-бѣт-ні′ца)	обѣщаніе.

Дозв. ценз. Спб. 7 Сентября 1902 г. „Центральная“ Типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

17-й ВЫПУСКЪ | ОТДѢЛЫ [390—407]

Gramatyka: Szyk wyrazów: prosty i przestawny [394].—Слова имѣющія опредѣленное положеніе въ предложеніи [396].—Pisownia [397].—1. O samogłoskach [398].—2. O spółgłoskach [401].

УРОКЪ 33 и 34.

[390] (Упражн. 1—4). **А. Текстъ.** [28]

Burza stopniowo ucichła. Gdy słońce wyjrzało z za chmur, już dom Ślimaka był w ruchu. Na kominie płonął ogień, gospodyni z Magdą i Jędrkiem osuszali sień, gospodarz z parobkiem wylewał wodę ze stajenki. Jednocześnie po drugiej stronie rzeki zebrała się gromada Niemców. Dostrzegli oni na powierzchni Białki płynące szczapy drzewa i postanowili je wyłapać. Uzbrojeni w długie tyki, pozawijali spodnie wyżej kolan, i brodząc, ostrożnie zbliżali się do głównego prądu.— W miarę słabnięcia burzy Stasiek uspokajał się. Nie łupało go w głowie, nie kłóło w ręku, ani po skórze nie chodziło coś jakby mrówki. Jeszcze niekiedy zdawało mu się, że grzmi; wytężał słuch... nie, nie grzmoty. To ojciec z Owczarzem, wylewając wodę ze stajni, tłuką szuflami o próg. A w sieni chaty bieganina i hałas; to Jędrek zamiast wybierać wodę, droczy się z Magdą.—Ej Jędrek, ustatkuj się! — woła matka — bo jak złapię co twardego, narobię ci siniaków... Ale Jędrek śmieje się jeszcze lepiej, a i w głosie matki czuć, że choć się gniewa, jest wesoła. W serce Staśka wstępuje otucha. Gdyby też wyjrzeć na podwórek?.. Lecz—nuż zobaczy nad chałupą taką straszną chmurę, jak przed burzą?... Ii, co tam!.. Wychylił za drzwi głowę, spojrzał, i zamiast chmury zobaczył błękit niebieski; poszarpane obłoki mkną gdzieś na wschód, za wzgórza i lasy. Siedzący w szopie kogut załopotawszy skrzydłami, zapiał, i jakby w odpowiedzi z za chałupy pokazało się słońce. Na krzakach, na zbożu i trawie błysnęły krople rosy, jak mgła ze szklanych paciorków; ciemną sień przecięły słote smugi, w czarnych kałużach odbijało się pogodne niebo. Staśka opanowała dziecinna radość. Wy-

eciał na podwórko i zaczął biegać po największej wodzie, ciesząc się, że mu z pod nóg wytryskują tęczowe snopy światła. Potem zobaczywszy kawałek deski, cisnął ją na kałużę, stanął na niej z patykiem w ręku i wyobrażał sobie, że pływa.

Tymczasem po drugiej stronie rzeki gromada Niemców chwytała płynące drzewo. Gdy udało im się upolować większą sztukę, śmiejąc się, krzyczeli: hura! A gdy odrazu nadpłynęło kilka szczap, ogarnął ich taki entuzyazm, że chórem zaczęli śpiewać. Stasiek zeskoczył ze swej deski. On, tak wrażliwy na melodyę, pierwszy raz w życiu usłyszał chór, śpiewany przez kilkanaście męskich głosów. Upojonemu radością i blaskami słońca zdawało się, że marzy. Zapomniał gdzie jest, zapomniał czem jest, tylko słuchał—skamieniały z zachwytu. Chłopak nie słyszał wyrazów, nie pojmował melodyi, tylko czuł potęgę ludzkich głosów. Zdawało mu się, że z za pagórka i z za rzeki płyną jakieś fale, które go obejmują niewidzialnemi ramionami, i niby pieszcząc, gwałtem ciągną do siebie. Chciał pobiedz ku domowi i zawołać Jędrka, ale nie mógł nawet odwrócić głowy; chciał stać w miejscu, ale coś pchało go naprzód. Zaczął więc iść, jak odurzony, zwolna, prędzej, coraz prędzej, w końcu zaczął biedz i znikrął za pagórkiem

Nagle śpiew umilkł, a po chwili rozległy się krzyki: — Bywaj!.. Bywaj!.. Ślimak i Owczarz przerwali robotę w stajni i z szuflami w ręku przysłuchiwali się pieśni Niemców. Nagła cisza i następne krzyki zdziwiły ich obu, ale parobka coś tknęło.—Lećcie-no, gospodarzu,—rzekł Maciek, kładąc szuflę—czego oni się tak drą!.. Ślimak pobiegł pędem w stronę rzeki, a za nim, kulejąc, wlókł się Owczarz. Właśnie wstępował na wzgórze, kiedy dognał go Jędrek, pytając: — Co się tam wyrabia? Gdzie Stasiek?.. Uszu Owczarza doleciały zdaleka jakieś wyrazy. Przystanął i usłyszał mocny głos, wołający za wodą:—Taki to u was dozór... Wtem na zboczu pagórka ukazał się Ślimak, trzymający w objęciach Staśka. Głowa chłopaka spoczywała na ramieniu ojca, prawa ręka wisiała opuszczona bezwładnie. Z obu spływała brudna woda. Ślimak miał sine usta i oczy szeroko rozwarte. Jędrek poślizgując się na błotnistem wzgórzu, zabiegł mu drogę.—Co Staśkowi, tatulu?..—zawołał przestraszony.—Utonął...—odparł chłop.—Co wy gadacie!—krzyczał Jędrek—przecie on dopiero co był na podwórku!.. Chłop nie odpowiedział nic. Oparł znowu głowę Staśka na swojem ramieniu, i, chwilami potykając się, szedł do chaty.

Bakałarz obejrzal Staśka i kazał odejść matce. Posłuszna, cofnęła sie na środek izby i z otwartemi ustami, niekiedy szlochając patrzała. Stary wysunął ławę, zdjął ze Staśka przemoczoną koszulę, a następnie siłą wydobył mu język i łyczkiem przywiązał do dolnej szczęki. Ślimak niekiedy zaglądał z podwórza przez okienko; ale wnet cofał się, nie mogąc patrzeć na blade ciało syna. Teraz bakałarz, ułożywszy wzdłuż bioder ręce Staśka, podniósł je do góry, aż po za głowę, a potem znowu przeprowadził ku biodrom. Znowu je podniósł, znowu opuścił, i tak podnosił i opuszczał, ażeby tym ruchem wywołać w dziecku oddech. Ślimak przypatrywał się z za okna, osłupiały Jędrek stał przed kominem, matka szlochała. W końcu, nie mogąc zapanować nad sobą, kobieta zerwała chustkę i, schwyciwszy się rękoma za włosy, poczęła bić głową o ścianę. Osunęła się po ścianie na kolana i klęcząc jęczała rozdzierającym głosem. Z pół godziny bakałarz pracował nad otrzeźwieniem Staśka. Poruszał mu ręce, ugniatał piersi i słuchał, czy nie odezwie się serce. Ale chłopak nie dał znaku życia. Wtedy stary nauczyciel widząc, że nic nie poradzi, nakrył zwłoki dziecka jakąś płachtą, przeżegnał się, wyszeptał pacierz i opuścił chatę.

Wieczorem przeniósł Ślimak Staśka do alkierza na łóżko. Matka położyła mu

dwa trojaki*) na oczach, aby się zamknęły, i przed Matką Boską zapaliła lampkę. Sami rodzice z Jędrkiem i Magdą układli się pokotem na klepisku, w izbie, ale zasnąć nie mogli. Kurta **) wył przez całą noc, Magda miała gorączkę, a Jędrek coraz podnosił się ze słomy i zaglądał do alkierza, bo mu się zdawało, że Stasiek ocknął się i poruszył. Ale Stasiek nie ruszał się. Skoro świt, wziął się Ślimak do robienia trumienki. Robił ją cały dzień: piłował deski, heblował, zbijał i aż się uśmiechnął, że mu tak raźno idzie stolarka. Ale kiedy przypomniał sobie: jakim on jest stolarzem?—ogarnął go taki żal, że cisnął robotę i wybiegł na gościniec, nie wiedząc, dokąd leci. Trzeciego dnia zaprzągł Owczarz konie do wozu i położywszy na nim trumienkę ze Staśkiem, zwolna pojechał ku wsi kościelnej. Za wozem szli Ślimakowie i Magda, a najbliżej Jędrek, który przytrzymując trumnę, aby się nie chwiała, nasłuchywał: czy kochany brat nie ocknie się i nie odezwie? Parę razy nawet zapukał do niego. Ale Stasiek milczał. Milczał, gdy zajechali przed kościół, a jegomość pokropił go wodą święconą Milczał, gdy własny ojciec, pomagając staremu grabarzowi, grób mu kopał, a matka i Jędrek z jękiem żegnali go po raz ostatni. Milczał i wówczas, gdy ciężkie grudy ziemi poczęły walić się mu na trumnę... Nawet Owczarz zalał się łzami. Ślimak tylko odwrócił się i zasłonił twarz sukmaną, jak rzymski senator, nie chcąc, aby inni widzieli, że płacze. I w tej chwili coś mu do serca szeptało: «Ojcze, ojcze! żebyś ty był górę ogrodził płotem, nie utonęłoby dziecko...» Ale Ślimak odpowiedział sobie: «Nie ja winien; miał umrzeć, to i umarł, kiedy taka nadeszła godzina...»

IX.

Zapadła jesień. Zamiast jasnych łanów, szarzały smutne ścierniska, w jarach czerwieniły się krzaki, bociany ze stodół odeszły precz na południe. W lesie, jeżeli jaki został, ledwieś dopatrzył ptaka, a w polu człowieka; tu i owdzie, po niemieckiej stronie, kilka bab w granatowych spódnicach wykopywało resztę kartofli. Nawet przy kolei skończyły się wielkie roboty. Nasypy już wzniesiono, grabarze i mularze rozbiegli się po świecie, a zamiast nich ukazywały się lokomotywy zwożące szyny i podkłady. Z początku widziałeś na zachodnim krańcu nasypu tylko czarny dym, jak z gorzelni; w kilka dni z pomiędzy żółtych pagórków wyjżał komin, a nieco później—komin osadzony na ogromnem kotlisku. Kocieł sam bez koni, toczył się na wozie i jeszcze ciągnął za sobą kilkadziesiąt innych wozów, naładowanych drzewem, żelazem i ludźmi. Gdzie zatrzymał się, tam ludzie zeskakiwali na ziemię, kładli na nasyp drewniane bale, do drzewa przybijali szyny i kocieł znowu jechał naprzód. Owczarz codzień przypatrywał się tym praktykom i rzekł raz do Ślimaka: — Widzicie, jakie to sprytne!.. Póki z góry, to puszczają se ładunek bez koni. Bo i poco mordować bydlęta w takim sposobie? Ale jednego dnia kocieł z rzędem wozów stanął naprzeciw jaru. Ludzie zdejmowali szyny i podkłady, a on stał, dymił i zipał. Stał z godzinę, i Owczarz patrzał z godzinę, myśląc: jak oni go teraz ruszą z miejsca? Nagle ku największemu zdumieniu parobka, kocieł gwizdnął przeraźliwie i ruszył się w tył razem z wozami bez niczyjej pomocy. Teraz dopiero Maciek, jak przez mgłę, przypomniał sobie, że niegdyś galicyjskie bandosy*) opowiadały mu o maszynie, co sama chodzi. Nawet przepili jego własne pieniądze, za które miał kupić buty.—Jużci prawda, że ono samo chodzi, ale się też i wlecze, jak stara Sobieska—pocieszał się Owczarz. W sercu jednak czuł obawę i myślał, że

*) Трех-копѣечная мѣдная монета.
**) Названіе собаки.

*) Названіе мужиковъ изъ Галиціи.

takie zagraniczne sztuki nie wyjdą na dobre okolicy. I chociaż źle rozumował, trafnie wróżył, bo razem z ukazaniem się pierwszej lokomotywy, zaczęły się w okolicy nieznane dawniej kradzieże. Od garnków, suszących się na płocie, i zapasowych kół na dziedzińcu, do drobiu w szopach i koni w stajniach, wszystko ktoś kradł. Ślimakowi pierwsza lokomotywa także nic dobrego nie przyniosła. Paszy dla bydła trudno się było dokupić; za to o zboże nikt się u niego nie pytał, parę fasek masła starzało się w lochu niesprzedanych, a dróbb sami jedli, bo i na to nie trafiał sie kupiec. Cały handel wiejski z koleją i miasteczkiem zagarnęli Niemcy; nikt już nie chciał, patrzeć na chłopskie ziarno i nabiał. Siedział tedy Ślimak w izbie bez roboty (gdzież miał robić, kiedy nie stało dworu?), siedział pod piecem, palił fajkę i myślał: czy to tak zawsze trudno będzie o siano? czy już nigdy żaden handlarz, nie wstąpi do niego po zboże, jaja i masło? czy nigdy nie skończą się złodziejstwa? A tymczasem, kiedy on tak rozsądnie każdą rzecz w głowie rozważał, Niemcy ze swemi produktami jeździli po kilka mil w różne strony i wszystko sprzedawali. Złodzieje też swoją drogą kradli, gdzie tylko kto się nie upilnował, albo przy budynkach nie zaprowadził mocnych zamków

[391] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29].

Гроза постепенно затихла. Когда солнце показалось [выглядѣло] изъ за тучъ, домъ Слимака былъ уже въ движеніи. На каминѣ пылалъ огонь, хозяйка съ Магдой и Андрюшей осушали сѣни, хозяинъ съ батракомъ выливалъ воду изъ конюшни. Въ то же время на другой сторонѣ рѣки собралась кучка [gromada] нѣмцевъ. Они замѣтили на поверхности Бялки плывущія бревна и рѣшили ихъ выловить. Вооруженные длинными шестами, они засучили [pozawijali] брюки выше колѣнъ и, идя въ бродъ [brodząc], осторожно приближались къ главному теченію.—По мѣрѣ того, какъ гроза ослабѣвала, Стасѣкъ успокаивался. Его уже не кололо въ головѣ и въ рукѣ, и по кожѣ уже не ходили какъ будто муравьи. Еще иногда ему казалось, что громъ гремитъ; онъ напрягалъ слухъ... нѣтъ, это не громъ [l. mn.]. Это отецъ съ Овчажемъ, выливая воду изъ конюшни, ударяютъ [tłuką] лопатами о порогъ. А въ сѣняхъ избы бѣготня и шумъ; это Андрюшка вмѣсто того, чтобы выливать [выбирать] воду, дразнитъ [z] Магду [prz. VI ty]. — Эй, Андрюша, успокойся [ustatkuj się]! — кричитъ мать — [bo] какъ схвачу что-нибудь твердое, надѣлаю тебѣ синяковъ... Но Андрюша смѣется еще больше [лучше], и въ голосѣ матери слышно [czuć], что хотя она злится, но (все таки) весела. Въ сердцѣ Стаська вступаетъ надежда. А если бы выйти [wyjrzeć] на дворъ?.. Но —если онъ увидитъ надъ хижиной такую страшную тучу, какъ передъ грозой!.. Ну, все равно! [Ii, co tam!]... Высунулъ голову за дверь, посмотрѣлъ, и вмѣсто тучи увидѣлъ небесную лазурь; разорванныя облака стремятся куда-то на востокъ, за холмы и лѣса. Сидящій подъ [z] навѣсомъ пѣтухъ, прошумѣвъ [załopotawszy] крыльями, закричалъ [zapiał], и какъ будто бы въ отвѣтъ изъза хижины показалось солнце. На кустахъ, на хлѣбѣ и травѣ заблистали капли росы, какъ туманъ изъ стеклянныхъ бусъ; золотыя полосы пересѣкли темныя сѣни, въ черныхъ лужахъ отражалось солнце. Стаська охватила дѣтская радость. Онъ выбѣжалъ на дворъ и началъ бѣгать по самой большой водѣ, радуясь, что изъ подъ его ногъ летятъ [wytryskują] радужныя брызги [snopy] свѣта. Потомъ увидѣвши кусокъ доски, бросилъ ее въ [na] лужу, сталъ на ней съ палкой [patykiem] въ рукѣ и воображалъ [sobie], что плаваетъ.

Между тѣмъ на [po] другой сторонѣ

рѣки толпа нѣмцевъ хватала плывущія дрова. Когда имъ удалось словить кусокъ [sztukę] побольше, (они) смѣясь кричали: ура! А когда сразу приплыло нѣсколько бревенъ, это привело ихъ [ogarnął] въ такой восторгъ, что они начали пѣть хоромъ. Стасѣкъ спрыгнулъ со своей доски. Онъ, такой чуткій къ [na] мелодіи, первый разъ въ жизни слышалъ пѣніе хора [chór śpiewany] [przez] нѣсколькихъ мужскихъ голосовъ. Упоенному радостью и солнечнымъ блескомъ [l. mn.] казалось, что (онъ) мечтаетъ. Онъ забылъ, гдѣ онъ, забылъ кто онъ [czem jest], только слушалъ—остолбенѣвъ отъ восхищенія. Мальчикъ не слышалъ словъ, не понималъ мотива, чувствовалъ только силу [potęgę] человѣческихъ голосовъ. Ему казалось, что изъ-за холма и рѣки плывутъ какія-то волны, которыя обнимаютъ его невидимыми руками [ramionami] и будто ласкающія, насильно тянутъ къ себѣ. Онъ хотѣлъ побѣжать домой и позвать Андрюшу, но не могъ даже повернуть головы; хотѣлъ стоять на [w] мѣстѣ, но что-то толкало его впередъ. Онъ началъ поэтому итти, какъ одурманенный, медленно, быстрѣе, все быстрѣе, наконецъ началъ бѣжать и исчезъ за холмами.

Вдругъ пѣніе смолкло, и минуту спустя [po] раздались крики:—Иди сюда!.. Иди сюда!.. Слимакъ и Овчажъ бросили [przerwali] работу въ конюшнѣ и съ лопатами въ рукахъ [l. p.] прислушивались къ лѣснѣ нѣмцевъ. Мгновенная тишина и слѣдующіе за ней крики удивили обоихъ, но батрака что-то кольнуло.

— Бѣгите, хозяинъ,—сказалъ Матвѣй, положивъ лопату—чего они такъ орутъ!.. Слимакъ побѣжалъ по направленію къ [w stronę] рѣкѣ [przy Ilgi], а за нимъ, хромая, потащился Овчажъ. Онъ какъ разъ входилъ на возвышенность, когда догналъ его Андрюша, спрашивая:—что тамъ творится? Гдѣ Стасѣкъ? До ушей Овчажа донеслись издали какія-то слова. Онъ остановился и услышалъ сильный голосъ, кричавшій за водой.

— Такой у васъ надзоръ!

Между тѣмъ на склонѣ холма показался Слимакъ, державшій въ объятіяхъ Стаська. Голова мальчика покоилась на плечѣ отца, правая рука висѣла опущенная безчувственно. Съ обоихъ стекала грязная вода. Слимакъ имѣлъ посинѣлыя губы и глаза широко открытые. Андрюша, скользя на болотистомъ холмѣ, забѣжалъ ему дорогу.—Что (это) со Стаськомъ [przy Wsi], папаша?..—вскричалъ онъ испуганный.—Утонулъ... отвѣчалъ мужикъ. — Что вы говорите! — кричалъ Андрюша — вѣдь онъ только что былъ на дворѣ!.. Мужикъ ничего не отвѣтилъ. Опять положилъ [orał] голову Стаська на своемъ плечѣ и, спотыкаясь поминутно, шелъ въ [do] хату.

Баккалавръ осмотрѣлъ Стаська и велѣлъ отойти матери. Послушная, она ушла [cofnęła się] на середину избы и съ открытымъ ртомъ, рыдая по временамъ, смотрѣла. Старикъ выдвинулъ скамью, снялъ со Стаська промокшую рубашку, а затѣмъ силой досталъ у него языкъ и привязалъ его къ нижней челюсти. Слимакъ отъ времени до времени [niekiedy] заглядывалъ со двора черезъ окошко; но тотчасъ же уходилъ, не будучи въ состояніи [nie mogąc] смотрѣть на блѣдное тѣло сына. Теперь баккалавръ, уложивъ вдоль бедеръ руки Стаська, поднялъ ихъ вверхъ, (забросилъ) за голову, а затѣмъ опять вернулъ [przeprowadził] къ бедрамъ. Опять онъ ихъ поднялъ, опять опустилъ, и все поднималъ и опускалъ, чтобы этимъ движеніемъ вызвать въ ребенкѣ дыханіе. Слимакъ смотрѣлъ изъ за окошка, остолбенѣвшій Андрюша стоялъ у [przed] камина [przy Ulicy], мать рыдала. Наконецъ, не будучи въ состояніи совладѣть съ собой, она [kobieta] сор-

вала (съ себя) платокъ и, схватившись руками за волосы, начала биться головой объ стѣну. Ставъ у стѣны на колѣни, она стонала раздирающимъ голосомъ. Полчаса работалъ баккалавръ надъ приведеніемъ въ чувство [отрезвленіемъ] Стаська. Передвигалъ его [ему] руки, надавливалъ грудь и слушалъ, не отозвется-ли сердце. Но мальчикъ не подавалъ признаковъ [l. p.] жизни. Тогда старый учитель, видя, что ничего не поможетъ [poradzi], прикрылъ трупъ [zwłoki] ребенка какимъ-то платкомъ, перекрестился, прошепталъ молитву и оставилъ хижину. Вечеромъ Слимакъ перенесъ Стаська въ чистую избу на кровать.

Мать положила ему на глаза [prz YПmy] двѣ трехкопѣечныя мѣдныя монеты, чтобы они закрылись, и зажгла лампаду передъ (иконой) Божьей Матери. Родители вмѣстѣ съ Андрюшей легли рядомъ на полу въ избѣ, но уснуть не могли. Курта вылъ всю ночь (напролетъ), у Магды былъ [Магда имѣла] жаръ, а Андрюша вставалъ [podnosił się ze słomy] и заглядывалъ въ избу, такъ какъ ему казалось, что Стасѣкъ проснулся и зашевелился. Но Стасѣкъ не двигался. На разсвѣтѣ [skoro świt], Слимакъ принялся за [do] изготовленіе [robienie] гробика. Дѣлалъ онъ его весь день: пилилъ доски, выстругивалъ, собиралъ (zbijał] и даже улыбнулся, что у него такъ хорошо ладится [идетъ] столярная работа. Но когда онъ вспомнилъ: какой онъ столяръ?—охватила его такая жалость, что бросилъ работу и выбѣжалъ на дорогу, не зная, куда бѣжитъ. На третій день Овчажъ запрягъ лошадей въ телѣгу и, положивъ на ней гробъ со Стаськомъ, медленно поѣхалъ по направленію къ селу. За возомъ шли Слимакъ и Магда, а ближе всего Андрюша, который, поддерживая гробъ, чтобы тотъ не качался, прислушивался, не проснется ли любимый братъ, не заговоритъ ли [odezwie się]? Онъ даже постучалъ къ нему нѣсколько разъ. Но Стасѣкъ молчалъ. Молчалъ онъ, когда подъѣхали къ [przed] церкви, и священникъ покропилъ его освященной водой. Молчалъ, когда родной [własny] отецъ, помогая старому могильщику, копалъ ему могилу, а мать и Андрюша прощались съ нимъ въ послѣдній разъ. Молчалъ онъ и тогда, когда тяжелые комья земли начали падать на его гробъ... Даже Овчажъ залился слезами. Слимакъ только повернулъ голову и покрылъ лицо армякомъ, какъ римскій сенаторъ, не желая, чтобы другіе видѣли, что онъ плачетъ. И въ эту минуту что-то нашептывало ему [do serca]: «Отецъ, отецъ! если-бы ты оградилъ холмъ изгородью, не утонулъ бы ребенокъ»... Но Слимакъ отвѣчалъ себѣ: «Не я виноватъ; долженъ былъ умереть, поэтому умеръ, когда такое наступило время [часъ]»...

IX.

Наступила [zapadła] осень. Вмѣсто свѣтлыхъ нивъ, сѣрѣли грустныя поля, въ ущельяхъ краснѣли кустарники, аисты [ze stodół] улетѣли [ушли] на югъ. Въ лѣсу, который остался, съ трудомъ [ledwie] (можно было) увидѣть птицу, а въ полѣ человѣка; тутъ и тамъ, на [po] нѣмецкой сторонѣ, нѣсколько бабъ въ синихъ юбкахъ убирали [wykorywało] оставшійся [resztę] картофель [prz. Ng l. mn]. Даже на [przy] желѣзной дорогѣ кончились большія работы. Насыпи уже были возведены, землекопы и каменщики разбѣжались [po świecie], а вмѣсто нихъ показывались паровозы, привозящіе рельсы и шпалы. Сначала виденъ былъ на западномъ концѣ насыпи только черный дымъ, какъ съ винокуреннаго завода; черезъ нѣсколько дней между желтыми холмами [przyp. Ngi] показалась [wyjrzał] труба.а немного спустя—труба на большомъ котлѣ. Котелъ самъ,

безъ лошадей, катился на повозкѣ и еще тащилъ за собой нѣсколько десятковъ другихъ повозокъ, нагруженныхъ деревомъ, желѣзомъ и людьми. Тамъ гдѣ онъ остановился, тамъ люди прыгали на землю, укладывали на насыпи деревянные брусья, къ дереву прибивали рельсы, и котелъ опять ѣхалъ впередъ. Овчажъ каждый день присматривался къ этимъ дѣйствіямъ [praktykom] и сказалъ однажды [do] Слимаку:—Смотрите какъ они ловки! Пока подъ гору, они пускаютъ грузъ безъ лошадей. (Въ самомъ дѣлѣ), зачѣмъ утруждать животныхъ? Но однажды котелъ съ вереницей повозокъ остановился напротивъ ущелья. Люди снимали рельсы и шпалы, а котелъ [онъ] стоялъ, дымилъ и сопѣлъ. Стоялъ около часу, и Овчажъ смотрѣлъ все время [около часу], думая: какъ они его теперь двинутъ съ мѣста? Вдругъ, къ большому изумленію батрака, котелъ свиснулъ и двинулся назадъ вмѣстѣ съ повозками безъ ничьей помощи. Теперь только вспомнилъ Матвѣй, какъ за туманомъ, что когда-то галиційскіе мужики разсказывали ему про [o] машину, которая сама движется [chodzi] Они даже пропили собственныя его деньги, на [za] которыя онъ долженъ былъ купить сапоги.—Это правда, что она сама движется, но за то тащится, какъ старая Собѣска — утѣшалъ онъ себя. Однако въ сердцѣ чувствовалъ безпокойство и думалъ, что такія заграничныя продѣлки [sztuki] не хороши [nie wyjdą na dobre] для окрестностей [l. p.] И хотя онъ невѣрно разсуждалъ, однако вѣрно предсказывалъ, такъ какъ вмѣстѣ съ появленіемъ перваго паровоза, начались въ окрестностяхъ [l. p.] неизвѣстныя раньше покражи. (Начиная) съ [od] горшковъ, сушившихся на заборахъ, и запасныхъ колесъ на дворахъ [l. p.] и (кончая) [do] домашней птицей подъ [z] навѣсомъ (l. mn.] и лошадьми въ конюшнѣ, кто-то все воровалъ. Слимаку первый паровозъ тоже ничего хорошаго не принесъ. Корму для скота трудно было купить, за то насчетъ хлѣба никто у него не спрашивалъ, нѣсколько непроданныхъ коробокъ масла портилось [starzało się] въ погребѣ; а домашнюю птицу сами кушали, потому что и на этотъ товаръ не являлся купецъ. Всей деревенской торговлей съ желѣзной дорогой и мѣстечкомъ завладѣли нѣмцы; никто уже не хотѣлъ смотрѣть на мужицкое зерно и молочные продукты. Въ виду этого Слимакъ сидѣлъ въ избѣ безъ работы (гдѣ же ему было [miał] работать, когда не стало помѣщичьей усадьбы); сидѣлъ у [pod] печки [prz. VIty], курилъ трубку и думалъ: развѣ всегда уже такъ трудно будетъ (достать) [o] сѣна [prz. IVty], развѣ уже никогда ни одинъ торговецъ не заѣдетъ къ нему за [po] хлѣбомъ, яйцами и масломъ [prz. IV-ty]? Развѣ никогда не кончатся воровства? А между тѣмъ, какъ онъ такъ логично [rozsądnie] каждую вещь [w głowie] разбиралъ, нѣмцы ѣздили со своими продуктами по нѣсколько миль въ разныя стороны и все продавали. Воры своимъ порядкомъ воровали, гдѣ только кто-нибудь не устерегъ, или не завелъ у построекъ крѣпкихъ замковъ.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[392] 1. Paciorki. Слово это представляетъ уменьшительное имя отъ существительнаго *paciorz*—молитва. Употребленіе его въ томъ смыслѣ, какъ это сдѣлано въ текстѣ, т. е. для обозначенія бусъ, основано на слѣдующихъ соображеніяхъ. У католиковъ есть обычай мо-

литься по такъ называемымъ четкамъ; такъ какъ бусы по своему внѣшнему виду походятъ на четки, то для ихъ названія употребляется слово, имѣющее общій корень со словомъ *pacierz*.

2. **Jegomość** въ старину употреблялось какъ титулъ человѣка пожилого, занимающаго опредѣленное положеніе въ обществѣ. Въ настоящее время какъ титулы царствующихъ особъ употребляются слѣдующія выраженія: Jego Cesarska Mość (Его Императорское Величество), Jego Królewska Mość (Его Королевское Величество), Jego Książęca Mość.

Jegomość слѣдуетъ разсматривать, какъ сокращенное выраженіе такого титула. Оно не употреблялось оффиціально, а только въ домашнихъ отношеніяхъ, и имѣло дружескую подкладку. Въ настоящее время оно уже не употребляется; лишь простой народъ иногда называетъ такъ священника.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14, 20—22) [64]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

ЯВЛЕНІЕ ШЕСТОЕ.

Елена, Іосифъ *(садятся)*.

Елена. Мнѣ мама говорила, что ты всегда объ ней помнилъ. За это прими мою сердечную благодарность.

Іосифъ. Я только возвращаю [уплочиваю] долгъ благодарности. Вашу [pani] мамашу (я) обожаю.

Елена. Святая женщина. Своей кротостью она могла-бы побѣдить весь [цѣлый] міръ, если бы на свѣтѣ жили [были] только одни [sami] добрые люди. Я не буду такой. Мама мнѣ говорила, что ты скоро окончишь экзамены и сдѣлаешься [останешься] врачемъ. Чтобъ всѣ твои намѣренія исполнились какъ можно скорѣй!

Іосифъ. Благодарю (васъ)! Да исполнятся [cz. prz.]!

Елена. Почему ты со мной такъ равнодушенъ, какъ будто бы мы встрѣтились первый разъ въ жизни? А вѣдь я все помню и не стыжусь этого... Часто [niegaz) ты отдавалъ мнѣ послѣдній кусокъ [kęs] хлѣба, когда я была голодна, а дома [w] не было денегъ. Ты прижималъ меня къ своей груди, когда я дрожала отъ [z] холода, часто я засыпала на твоихъ колѣняхъ. Ты приносилъ мнѣ тетради, книжки, въ книжкахъ я находила картинки, цвѣты, которые я прятала, какъ святыню, такъ какъ я чувствовала, что твоя братская рука [ладонь] ихъ туда кладетъ. О, я помню многое [вещей], больше печальнаго, чѣмъ веселаго [l. mn.] Поэтому проясни твое чело, такъ какъ мнѣ это непріятно [sprawia przykrość]. Я хочу съ тобой сегодня поговорить искренно, я готова подѣлиться [zwierzyć się] чѣмъ-то, что тебя навѣрно [z pewnością] обрадуетъ... Вотъ [a] видишь, ты заинтересовался [żem ciebie zaciekawiła] (*тишс*). Знаешь-ли что [do] мнѣ улыбается счастіе?...

Іосифъ. Счастіе? Кто уклоняется [odwraca] отъ счастія?..

Елена. Да, кто уклоняется отъ счастія? Поэтому я рѣшила ловить его обѣими руками. Вслѣдствіе этого ты меня здѣсь видишь. Нѣтъ, не сегодня, завтра ты узнаешь о томъ [чемъ-то], что должно рѣшить о цѣлой моей жизни (*встаетъ*).

Іосифъ (*встаетъ*). О всей жизни? Завтра?.. Почему же не сегодня; почему не теперь; о прошу (васъ), говорите [pani].

Елена. Ты требуешь этого непремѣнно?

Іосифъ. Если это возможно... я хотѣлъ бы знать.

Елена (*прогуливаясь*). Можетъ быть... итакъ [więc] слушай меня. Чтобы ты сказалъ на это, если бы я вышла замужъ?

Іосифъ (*съ недовѣріемъ*). Замужъ? Вы? Нѣтъ, это шутки!..

Елена. Совсѣмъ не шутки. Что въ томъ особеннаго, что бѣдная дѣвица [dziewczyna] выходитъ замужъ!

Іосифъ. (*скрывая* [tłumiąc] *волненіе*). Да, въ этомъ нѣтъ ничего особеннаго, это случается каждый день... почему же бѣдной дѣвицѣ [prz. I-szy] не [mogła by] выйти замужъ?.. это совершенно правдоподобно. Итакъ вы объ этомъ счастіи думали?

Елена. Почему ты смотришь на меня такимъ изумленнымъ [przerażającym] взглядомъ?

Іосифъ (*немножко сильнѣе*). Итакъ вы объ этомъ счастіи думали? И съ кѣмъ хотите его раздѣлить? Счастіе одного иногда другому приноситъ смерть.

Елена (*вся дрожа*). Что ты говоришь? (*хватается за голову*). Что ты говоришь?.. Смерть! кому? кому? почему мое счастіе должно [miałoby] убивать? скажи, почему?

Іосифъ. Я васъ слушаю дальше. (*Елена стоитъ, какъ вкопанная, вперивъ въ него взглядъ*). Ты хочешь выйти замужъ и поэтому пріѣхала къ матери просить [o] благословенія [prz. IV-ty], а меня, какъ своего друга, можетъ быть пригласить въ качествѣ [na]... шафера. Я угадалъ— правда? Можно [wolno] мнѣ спросить, кто этотъ счастливый избранникъ [prz. VI-ty]?.. О, будьте спокойны, я его не убью, напротивъ, я буду ему благодаренъ, что онъ тебя окружитъ комфортомъ [dostatkami], опекой, что тебѣ ничего не будетъ недоставать Ты хотѣла [требовала] моего совѣта, итакъ я его тебѣ дамъ, говори только искренно, смѣло, говори все со смѣлостью, хотя бы видѣла, что изъ моего сердца просачивается кровь, а бѣдная моя голова падаетъ у твоихъ ногъ [stóp]. Въ настоящую минуту стоитъ передъ тобой человѣкъ, рѣшившійся на все... Не бойся, я не эгоистъ, насильно не буду врываться [wdzierać się] въ твою жизнь. Я былъ ребенкомъ, это правда, такъ какъ я мечталъ, что когда-нибудь я подарю тебѣ это счастіе [prz. VI-ty], которое тебя встрѣчаетъ съ другой стороны.. Ты была для меня вселенной (*Елена падаетъ на стулъ*), въ ней я погрузилъ [utopiłem] все, что во мнѣ наилучшаго: юношескій пылъ, благородную гордость и борьбу съ жизнью, которая однихъ дѣлаетъ подлыми, а другихъ возвышаетъ [wynosi] надъ толпой [prz. IV-ty]. Мой миражъ [l. mn.] разсѣялся [prysnęły]. Всѣ мои надежды сегодня разбиты, ты это сдѣлала [zdruzgotałaś] собственной рукой, можетъ быть невольно, но такъ безжалостно, что даже не могу тебя простить.

Елена (*встаетъ, повторяя за нимъ глухимъ голосомъ*). Не можешь простить? чего? что я сдѣлала? никогда я не чувствовала себя виноватой по отношенію [wobec] къ тебѣ, не знаю [o] въ чемъ меня обвиняешь? Да судитъ меня Богъ, если я погрѣшила; моя совѣсть чиста, я открыла тебѣ всю мою душу, посмотри въ нее и убѣдись, пока вынесешь [wydasz] обвинительный приговоръ...

Іосифъ. Если такъ, если твоя совѣсть чиста и ты чувствуешь сожалѣніе, иди .. и будь счастливой!... (*хочетъ выйти*).

Рѣшеніе задачи 62 [389].

1. Добродѣтель — вѣчное сокровище, добродѣтель — драгоцѣнная вещь, ея

[этого] не похититъ лютый врагъ; не сожжетъ огонь, не возьметъ вода, надъ всѣмъ остальнымъ господствуетъ случай.

2. Мнѣ казалось, что (я) вижу вдали блуждающій огонекъ.

3. Мы узнаемъ, что эти звѣзды, которыя каждый вечеръ видимъ на темномъ небѣ, это цѣлые міры.

4. Наконецъ Бродзински взялъ перо въ руку; (онъ) началъ умно, глубоко раздумывать о поэзіи: и мы увидѣли перваго критика, перваго эстетика въ Польшѣ.

5. Собака [лягавая] убѣжала отъ охотника, блуждала нѣсколько дней, наконецъ (она) нашла господина и пристала къ волку.

6. Курьеръ какъ-будто бы началъ ѣсть, какъ человѣкъ благоразумный, какъ вдругъ [aż] подкравшись къ [do] окну [przyp. II-gi], упалъ въ огородъ съ коноплями.

7. (Я) не могъ тебя вчера принять, (я) былъ очень занятъ.

8. Мнѣ хорошо, потому что (я) умираю при тебѣ.

9. Дрожите о [na] томъ [prz. IV-ty], что (я) говорю, такъ какъ будетъ судъ!

10. Стучите, и [a] вамъ откроютъ.

11. Одинъ городъ оставался въ постоянной тревогѣ: Андрей, Петръ, ночные сторожа, ужасно заупрямились, поэтому то движеніе въ домахъ, въ трактирахъ, на каждой улицѣ.

12. Онъ боленъ, а ты [jesteś] здоровъ; но у тебя [masz] выборъ готовъ: хочешь богатства [l. mn.]? будешь его имѣть, но вмѣстѣ (съ тѣмъ и) подагру.

13. Или пей, или бейся со мной!

14. Его глазъ былъ некрасивъ, но обхожденіе [układ] пріятное.

15. Король потомъ созвалъ сеймъ въ [do] Піоткувъ [prz. II-gi], но самъ на немъ не могъ присутствовать [być]; однако на немъ постановлены [zawarto] нѣкоторыя статьи и установленъ поземельный налогъ.

16. Наши авторы пишутъ то прозой то стихами.

17. Ни я его языка, ни онъ моего не могъ понять.

18. Несчастный (тотъ), кто для людей утруждаетъ голосъ и языкъ.

19. Ребенокъ, который плачетъ на груди матери, полевой цвѣтокъ, не знающій о своемъ запахѣ [l. mn.], большую имѣютъ заслугу передъ Господомъ, нежели ты [od ciebie].

20. Знаменитъ тотъ, на котораго толпа указываетъ пальцемъ и говоритъ: это онъ!

21. Все сбылось совершенно [do joty] (такъ), какъ было предсказано.

22. Первый ночлегъ королевской пары [królestwa] былъ въ Величкѣ, второй въ Бохни, гдѣ сынъ простился съ родителями.

23. Куда ты стремишься, и мы (туда) стремимся; и мы тамъ были, откуда (ты) возвращаешься.

24. Знаніе, распространяющееся механическими средствами, унижаетъ человѣческій умъ.

25. Сказалъ ему баранъ, котораго держали тамъ на веревкѣ.

26. Механизмъ, такъ полезный въ ручномъ трудѣ [работахъ], много вреда принесъ наукѣ.

27. Тогда сидя въ тѣсномъ кружкѣ, мы разсказывали матери, какъ и что было, кто намъ что сказалъ.

28. Дальнѣйшее время должно было показать, было ли это хорошо, или плохо.

29. Твоя мать плачетъ, [и] зоветъ тебя и думаетъ, что (ты) ея не любишь; знакомыя и родственники зовутъ [па] тебя и думаютъ, что (ты) ихъ не узнаешь.

30. Видно, что графъ двинулся куда-то со своимъ дворомъ.

31. Этотъ человѣкъ жилъ слишкомъ короткое время [коротко], чтобы могъ положить заслуги [zasłużyć się] для [z] страны [prz. VII-my] [przez] своими знаменитыми дѣлами и полезными въ своей наукѣ сочиненіями [przyp. IV-ty].

32. Человѣколюбіе и сенаторская важность такъ умно были въ немъ сложены, что никто не могъ узнать, что [надъ чѣмъ] [prz. III-ci] преобладало [господствовало].

33. Никто [żaden] не настолько [tak] простъ, чтобы не замѣтить тяжелой и великой безпомощности нашего королевства.

34. Какъ себѣ постелешь, такъ (и) выспишься.

35. Насъ много [полно], а какъ будтобы никого не было.

36. Никто изъ прежнихъ писателей не содѣйствовалъ столько истинному обогащенію языка, какъ Скарга.

37. Это слишкомъ умный человѣкъ, чтобы подозрѣвать въ немъ [до] [o] такую необдуманность.

38. (Они) вели свой древній родъ съ Добжинской земли, и [a] хотя поселились [od] четыреста лѣтъ [prz. II-gi] (тому назадъ) въ Литвѣ, сохранили (однако) мазурскій говоръ и обычаи.

39. Протазы, хотя былъ человѣкъ смѣлый, почувствовалъ немного [niesco] страха.

40. Пишешь ли прозой, или стихами, (ты) всегда долженъ такъ писать, чтобы тебя понимали.

41. Хотя въ XIV вѣкѣ гербы и фамиліи въ Польшѣ приводились [приходили] въ [do] нѣкоторый порядокъ [prz. II-gi]: однако поляки не были еще искусны въ родословіи.

42. Когда откроешь руку,—всѣ сыты.

43. Пока пробѣжали половину дороги къ цѣли, зрители ушли, судьи заснули.

44. Пока Бекасъ травилъ [гонялъ] зайцевъ, пока носилъ утокъ, (онъ) могъ выпросить [выпросилъ] у своего барина (все), что хотѣлъ.

45. Стояло тамъ нѣсколько (человѣкъ) такихъ, которые держали [имѣли] въ рукѣ бумаги, похожія на [do] мои [prz. II-gi]; какъ только [co] ихъ кто-нибудь показалъ, получалъ взамѣнъ паспортъ.

46. Такъ какъ ни ты меня не убѣдишь, ни я тебя: лучше [to] оставимъ въ спокоѣ [dajmy spokój] весь этотъ споръ [prz. III-ci].

47. Такъ какъ въ Германіи и Чехіи война была рѣшена, сенаторы послали къ [do] королю [prz II-gi] съ просьбой [prosząc], что бы (онъ) пріѣхалъ въ [do Польшу [prz. II-gi].

48. Чего же (ты) хочешь, чтобы она научилась у [od] такой тетки.

49. Если тогда была неизвѣстной Польша, какимъ же образомъ [jakże] могла писаться [być pisana] ея исторія [l. mn.].

50. Вездѣ найдется разумъ, если только поищешь [cz. przesz].

51. Это была [miało być] задача, на которую еслибы (онъ) не далъ отвѣта, долженъ былъ ее показать другимъ ученымъ [мудрецамъ].

52. Если бы цвѣтокъ, который [co] вянетъ, имѣлъ огненную душу [изъ огня] и вдохновеніе съ неба, тогда онъ (этотъ цвѣтокъ) былъ бы похожъ на тебя [do ciebie], о дитя мое!

53. Луна, вращаясь около земли, показываетъ намъ одну и ту же сторону своей поверхности.

54. Какъ же вѣрить въ его критическія способности [l. p.]? Имѣя таковыя [je], онъ не хвалилъ бы такого вздора.

55. (Онъ) приказалъ ему, прислонивъ ко [o] груди [prz. IV-ty l. mn.] пистолетъ, влѣзть подъ столъ и это воззваніе отлаять собачьимъ голосомъ.

56. Испытавши, какъ утруждаетъ и дѣлаетъ грустнымъ [smuci] путешествіе, онъ принесъ присягу [присягнулъ], что больше къ нему не вернется.

57. Онъ остановился [oparł się] плача, на берегу каналовъ.

58. Беря въ кредитъ, часто покупаютъ такія вещи, безъ которыхъ обошлись бы.

59. Бѣдной женщинѣ закружилась голова, когда она слушала [słuchając] этихъ обѣщаній.

---

[393] Экзаменъ.

Понятіе о *zdaniu złożonem.* — Два вида такихъ предложеній.—Понятіе о томъ и другомъ.—*Zdania współrzędne*; ихъ подраздѣленіе на три группы.—Отличительныя свойства каждой изъ нихъ.—*Zdania poboczne*: полныя и сокращенныя.—Понятіе о всѣхъ видахъ придаточныхъ предложеній; слова, которыми они подчиняются главному.

E. Грамматика.

(Упр. 15). [88]

[394] Szyk wyrazów.

Порядокъ словъ въ предложеніи.

Словорасположеніе или порядокъ словъ, составляющихъ предложеніе, можетъ быть вообще двоякое: обыкновенное или *простое* (prosty) и *обратное* (przestawny).

Prostym szykiem называемъ тотъ естественный порядокъ словъ, въ какомъ они должны быть расположены, еслибы то, что слѣдуетъ считать логически важнѣйшимъ, стояло въ началѣ предложенія, а слова зависящія, добавочныя занимали второе мѣсто и т. д.

Szyk przestawny—это такой порядокъ словъ, который отступаетъ отъ правилъ нормальнаго расположенія словъ въ предложеніи, и послѣднія располагаются въ любомъ другомъ порядкѣ.

Szyk prosty требуетъ, чтобы предложенія были составляемы въ слѣдующемъ порядкѣ:

На первомъ мѣстѣ ставится *podmiot*, какъ то, къ чему все остальное относится; какъ источникъ всего совершающагося. Послѣ подлежащаго ставится то, что служитъ для ближайшаго его опредѣленія, объясненія, слѣдовательно: *przydawka*, *dopełniacz*, *dopowiedzenie* однимъ словомъ, всѣ присущія подлежащему добавочныя слова [см. отд. 345, 346].

Затѣмъ слѣдуетъ *orzeczenie* и все то, что къ нему относится. Если сказуемое есть имя, сначала ставится *łącznik*, а потомъ уже само имя съ присущими ему словами, если тѣ на лицо. Если же сказуемое есть глаголъ, тогда сначала ставятъ *czasownik*, при немъ *przysłówek* или то, что его замѣняетъ, а потомъ *przedmiot* дѣйствія сказуемаго, т. е. существительное, поставленное въ томъ

падежѣ, какого требуетъ глаголъ. При этомъ rzeczownik'ѣ ставятся опять всѣ относящіяся къ нему слова, согласованныя съ нимъ въ родѣ, числѣ и падежѣ.

Вслѣдъ за тѣмъ помѣщается та вещь или лицо, вслѣдствіе которой что-либо совершается, т. е. *przypadek III-ci* со всѣми принадлежностями. Въ концѣ предложенія ставятся слова, обозначающія *мѣсто*, *время*, *причину* совершавшаго дѣйствія и т. п. добавочныя обстоятельства.

Примѣръ.

1. Aleksander Wielki, syn Filipa, król macedoński, powalił w kilku bitwach, stoczonych w Azyi, potęgę króla perskiego; ale zwycięstwa te nie sprawiły wcale radości wielkiej Grekom, przenoszącym wolność i niepodległość nad sławę wojenną, i położyły ostatecznie koniec istnieniu rzeczywistemu urządzeń republikańskich w miastach Grecyi.

Вышеприведенный порядокъ словъ, основанный на правилахъ szyku prostego, въ точности не примѣняется почти ни въ одномъ изъ европейскихъ языковъ. Въ каждомъ изъ нихъ есть болѣе или менѣе важныя отступленія. Больше всего подходитъ къ этимъ правиламъ и считается съ ними французскій языкъ. Нѣмецкій уже гораздо свободнѣе въ этомъ отношеніи. Древніе языки еще болѣе свободны и независимы, чѣмъ нѣмецкій. Что касается славянскихъ языковъ, то они превзошли въ этомъ отношеніи даже древніе языки.

Существенная разница между польскимъ и другими живыми языками состоитъ въ томъ, что другіе языки въ нѣкоторыхъ случаяхъ позволяютъ дѣлать отступленія отъ правилъ szyku prostego, но послѣ этого уже строго придерживаются того порядка, который выработанъ соотвѣтственно духу языка вмѣсто естественнаго расположенія словъ. Такъ, напр., нѣмецкій языкъ обладаетъ своимъ постояннымъ словорасположеніемъ для главныхъ предложеній, въ иномъ порядкѣ располагаются придаточныя предложенія; только въ рѣдкихъ, исключительныхъ случаяхъ (напр., въ поэзіи) нѣмцы не придерживаются этихъ выработанныхъ ими правилъ. Наоборотъ, въ польскомъ языкѣ даже въ обыкновенной разговорной рѣчи правила szyku wyrazów почти никогда не примѣняются. Порядокъ словъ въ предложеніи вполнѣ зависитъ отъ нашего усмотрѣнія, но при этомъ нужно принять къ свѣдѣнію нѣкоторыя ограниченія, которыя мы теперь же и укажемъ.

---

[395] Основныя правила, которыми слѣдуетъ руководствоваться при расположеніи словъ въ предложеніи, суть слѣдующія:

Тѣ слова, которыя считаемъ самыми главными, слѣдуетъ ставить въ началѣ предложенія; такимъ образомъ каждое изъ нижеслѣдующихъ предложеній имѣетъ вслѣдствіе этого особое значеніе.

Примѣры.

O *inną* książkę cię prosiłem, nie o tę.
O *książkę* cię prosiłem, nie o nuty.
Ciebie o książkę prosiłem, nie jego.

2. *Prosiłem*, ale nie rozkazywałem, żebyś mi podał tę książkę.

Nie o książkę cię prosiłem, ale o papier.

Важнѣйшія въ предложеніи слова ставятся также и въ концѣ предложенія; при произношеніи на такія слова падаетъ такъ называемое *логическое удареніе*.

Примѣры:

3. Użyj dziś, panie, nade mną *litości*. (Kochanowski).

4. Boć przed twym gniewem stajem, tak jak śnieg *niszczeje*, kiedy mu słońce niebieskie dogrzeje. (Kochanowski).

Кромѣ указанныхъ, существуютъ еще многія другія правила и ограниченія, свойственныя духу языка, но которыя трудно формулировать теоретически. Замѣтимъ только, что не слѣдуетъ допускать въ составной рѣчи употребленія рядомъ нѣсколькихъ односложныхъ словъ а также присутствіе такого слова въ концѣ предложенія, гдѣ обыкновенно ставится такъ назыв. логическое удареніе. Хотя въ нѣкоторыхъ частныхъ случаяхъ бываютъ отступленія отъ этого правила. Напр.

5. Znam wielkiego zbrodniarza, najwystępniejszego jakiego ziemia wydała, a tym zbrodniarzem—jesteś ty!

Укажемъ здѣсь еще на одну особенность польскаго языка; именно—придаточныя предложенія (zdania poboczne) болѣе длинныя никогда не должны находиться въ серединѣ главнаго, а или слѣдовать непосредственно за нимъ или же предшествовать ему. Но такъ какъ съ другой стороны лучше, если придаточное предложеніе будетъ стоять около того слова, которое оно разъясняетъ и отъ котораго зависитъ,—поэтому стараются размѣстить главное предложеніе въ такомъ порядкѣ, чтобы это слово находилось на концѣ его и непосредственно за этимъ поставить соотвѣтственное zdanie poboczne.

Примпръ.

6. Prędzej może i łatwiej trafi do przekonania czytelników moich *to wszystko*, co się rzekło w dwóch pierwszych rozdziałach, niż to, co mam następnie powiedzieć. (Mochnacki).

---

[396] Слова, имѣющія опредѣленное положеніе въ предложеніи.

Къ такимъ словамъ принадлежатъ только przyimki, spójniki и нѣкоторыя формы мѣстоимѣній, какъ напр. *się*, *ci*, *mi*, *mię*, *go*, *mu*, *je* и т. п. Всѣ такія слова могутъ ставиться только на опредѣленномъ мѣстѣ, причемъ поставленныя на другое мѣсто придавали бы предложенію созвучіе, не удовлетворяющее законамъ польскаго языка.

Что касается przyimków, то о нихъ уже извѣстно, что они всегда ставятся передъ управляемымъ rzeczownikiem; никто не скажетъ: *most przez* вмѣсто *przez most*, или *pomocy przy* вмѣсто *przy pomocy*. Исключеніе составляетъ лишь *gwoli* (ради), который можетъ слѣдовать и за rzeczownikiem.

Spójniki всегда ставятся во главѣ предложенія, независимо отъ того, какое это предложеніе: равносильное или подчиненное. Исключеніе составляютъ *zaś*, *też* и *bowiem*, которые ставятся на второмъ мѣстѣ. Слѣдующіе четыре союза могутъ стоять и на первомъ и на второмъ мѣстѣ: *przeto*, *tedy*, *zatem*, *że*.

Примѣры.

7. Od sześciu miesięcy nie miałem listu od ciebie, *więc* przyjaźń nasza zerwana? или zerwanaż *więc* nasza przyjaźń?

Что касается возвратнаго мѣстоимѣнія *się*, необходимо помнить, что этимъ словомъ начинать предложенія ни въ какомъ случаѣ нельзя. Такъ, напр., не говорятъ: *się mi zdaje*, или *mi się zdaje*, а ставятъ всегда zaimek się послѣ перваго слова съ логическимъ удареніемъ. Въ русскомъ языкѣ, гдѣ это мѣстоимѣніе всегда соединяется съ глагольными формами, вопросъ этотъ не играетъ никакой роли.

Въ поясненіе сказаннаго приведемъ предложеніе, въ которомъ zaimek *się* по-

ставленъ согласно съ расположеніемъ того слова, на которое падаетъ логическое удареніе:

staram się o twoje względy;
zawsze się staram o twoje względy;
o twoje się względy staram;
o względy się twoje staram.

Въ придаточныхъ предложеніяхъ, начинающихся союзомъ, мѣстоимѣніе się ставится на второмъ мѣстѣ, послѣ союза.

Примѣры.

8. Radzę ci, *byś się* starał o jego względy.

9. Skoro tak, więc się wcale o nie nie staraj.

Все что выше сказано относительно мѣстоименія się, относятся и къ слѣдующимъ формамъ личныхъ мѣстоименій *mi*, *ci*, *mię*, *cię*. Напр. говорятъ всегда: *mnie zęby bolą*; но нельзя сказать: *mię zęby bolą*, а слѣдуетъ говорить: *zęby mię bolą*.

Ciebie tu wspominano, но не *cię tu wspominano*. Въ послѣднемъ случаѣ слѣдуетъ измѣнить порядокъ словъ: *wspominano cię tutaj*.

Но если мы въ началѣ предложенія поставимъ какое-нибудь слово или союзы: *że*, *aby*, *albo*, *ale* и т. п., тогда слѣдуетъ говорить такъ:

Często mię zęby bolą.—Widzisz, że mię zęby bolą

Dobrze cię tu wspominano.—Słyszałem, jak cię tu wspominano.

Если въ предложеніи поставлены рядомъ мѣстоименія się и mi, или nam, wam, im, ci, mię, go и др., тогда всѣ односложныя формы личныхъ мѣстоименій ставятся впереди возвратнаго мѣстоименія się, слѣдующаго непосредственно за ними.

Примѣры.

Zdaje mi się; zdaje nam się, zdaje im się.
Słusznie ci się zdaje.

Обратный порядокъ словъ будетъ неправильнымъ; напр.

Należy się nam (вмѣсто należy nam się).

---

[397] Pisownia.

Правописаніе.

Въ польскомъ языкѣ существуетъ правило: писать каждое слово такъ, какъ оно выговаривается. Это такъ называемое фонетическое основаніе правописанія. Кромѣ этого слѣдуетъ обращать еще вниманіе на происхожденіе слова, т. е. на этимологію. На основаніи этого каждое слово должно быть написано такъ, чтобы не исчезали слѣды его происхожденія.

Очень часто эти два основанія ставятъ совершенно противоположныя требованія. Такъ напр. фонетика требуетъ, чтобы писать: *obraski*, *łaſki*, ввиду того, что именно эти звуки слышатся при произношеніи; наоборотъ, на основаніи этимологическихъ правилъ слѣдуетъ писать *obrazki*, *ławki*, такъ какъ эти слова происходятъ отъ: *obrazu*, *ława*, относительно правописанія которыхъ не можетъ быть сомнѣній. Въ данномъ случаѣ поступаемъ согласно второму требованію.

Подобнымъ образомъ фонетика требуетъ такого правописанія: *tchu*, *spędzić* съ другой стороны tchu происходитъ отъ *dech*, а spędzić состоитъ изъ przyimka *z* и czasownika *pędzić*,—поэтому, придерживаясь правилъ этимологіи слѣдовало бы писать: *dchu* и *zpędzić*, между тѣмъ въ данномъ случаѣ придерживаются перваго требованія.

Такимъ образомъ теоретически об

требованія являются равносильными; на практикѣ же отдаютъ предпочтеніе то одному, то другому, смотря по тому, чего требуетъ въ разсматриваемомъ случаѣ народный обычай.

Нашей задачей будетъ привести здѣсь главнѣйшіе правила, которыми нужно руководствоваться въ сомнительныхъ случаяхъ.

---

[398] 1. O samogłoskach.

Правописаніе гласныхъ

Иногда являются сомнѣнія, слѣдуетъ ли писать въ данномъ случаѣ *e* или *i*, *y*. Въ такихъ случаяхъ нужно придерживаться слѣдующихъ правилъ.

Писать черезъ e:

1. Czasowniki *odwiedzić*, *nawiedzić*, *zwiedzić* (сдѣлать визитъ, прійти въ гости), а также происходящіе отъ нихъ rzeczowniki: *odwiedziny*, *nawiedzenie* и т. п.

2. Что касается существительныхъ IV-tej deklinacyi (*kość*), когда является сомнѣніе, какъ писать I przyp. l. mn. черезъ *e* или *i*, *y*, слѣдуетъ отдавать предпочтеніе *i*: *wsi*, *pięści* (кулаки), *przepaści* (пропасти), *myszy*, *nocy*. Исключеніе изъ этого правила составляютъ rzeczowniki: *straże*, *dłonie* (ладони, руки и т. п. которые слѣдуетъ писать черезъ *e*.

3. Przymiotniki, zaimki *nijakiego* rodzaju оканчиваются w przyp. VI-tym; VII-mym l. p. на em, напр.: *dobrem dzieckiem*, *w dobrem dziecku*; *mojem dziełem*, *w mojem dziele*.

W licz. mn. przyp. VI-ty *żeńskich i nijakich* zaimków i przymiotników также оканчивается на emi: *dobremi książkami*, *naszemi dobremi dziećmi*.

Наоборотъ, всегда нужно писать i, y въ слѣдующихъ случаяхъ:

1. Zaimki i przymiotniki *męskie* w VI-tym przyp. обѣихъ чиселъ и w VII-mym przyp. l p. пишутся черезъ *y*. Поэтому надо писать: *twardym kamieniem*, *moim synem*, *twardymi kamieniami*, *moimi synami*; *w twardym kamieniu*, *w moim synu*.

Czasowniki *posyłać*, *odsyłać*; а равно *oddychać* (дышать), *wzdychać* (вздыхать) и rzeczowniki *przesyłka*, *odsyłacz*, *oddychanie* и т. п. всегда слѣдуетъ писать черезъ *y*.

3. Глагольная форма: *one winny*, *powinny* въ значеніи должны дѣлать что-нибудь, слѣдуетъ писать черезъ *y*. Но когда это слово получаетъ значеніе: должны напр. деньги, тогда пишется черезъ *e*: *one winne*.

4. W 1 szej os. licz. mn. производныхъ глаголовъ надобно списать такъ: *nosimy*, *cierpimy*, *prosimy*, *grozimy*, *gnimy*, а не *prosiemy*, *nosiemy*. На такое правописаніе указываетъ то обстоятельство, что w 3 ej os. l. p. говорятъ: on nosi, cierpi, grozi, prosi, а не nosie, grozie и т. т. Но въ тѣхъ словахъ, въ которыхъ 3 os. l. p. оканчивается на e, оно остается и w j-ej os. l. mn. Такимъ образомъ: on jedzie, idzie, wiezie, а потому *jedziemy*, *idziemy*, *wieziemy*.

---

[399] Гласная *o* имѣетъ два произношенія: или *o* открытое (какъ *o* русское), или *ó* полуоткрытые (какъ *y* русское).

Поэтому всегда нужно обращать вниманіе на это обстоятельство при правописаніи словъ съ буквой *o*. Такъ напр. всегда нужно писать: *cnót* (добродѣтелей), *robót*, *chłód* (прохлада), *mów*, *mówić*, *mówca*, *doktór*, *póty*, *dopóty*, *póki*, *dopóki* и т. п.

Наоборотъ слѣдующія слова имѣютъ *o* открытое: *koń*, *ktoś*, *koronka* (кру-

жево), *Karol*, *pierścionek* (кольцо), *szkolny*, *stos* (костеръ), *sierot* и т. д.

Очень часто является сомнѣніе, слѣдуетъ ли писать данное слово черезъ *ó* или черезъ *u*. Перечислимъ нѣкоторыя слова съ тѣмъ и другимъ правописаніемъ.

Слова, имѣющія *ó*: bródza (борозда), bróździć, chróst (хворостъ), dłóto (долото), dwóch, mól, próchno (гниль), próchnieć, półka, skóra, tłómacz (переводчикъ), żóraw (журавль).

Слова, имѣющія *u*: but (сапогъ), bankrut (банкротъ), butwieć (гнить), biuro, drut (проволока) funt, furtka (калитка), kłuć, prucć, luźny (порожній), luzem (порожнякомъ), łut (лотъ), nota (нота), obuwie (обувь), opiekun (опекунъ), płukać (полоскать), pułk, pułkownik, ślusarz (слесарь), śrut (дробинка), śruba (винтъ), struna, stosunek, отношеніе, связь), frasunek (хлопоты), rysunek, tłumić (скрывать) и друг.

---

[400] Что касается носовыхъ гласныхъ, слѣдуетъ замѣтить по отношенію къ *ą*, что не слѣдуетъ писать:

przed dziesięcią, laty, z pięcią towarzyszami, kilką złotymi, а надо писать такъ:

przed dziesięciu laty, z pięciu towarzyszami, kilku złotymi.

Черезъ *ę* пишутся: piętro, несмотря на то, что II-gi przyp. l. mn. будетъ: *piątr*, а уменьшительное: *piąterko*.

Pieniądz слѣдуетъ писать черезъ *ą*, хотя косвенные падежи имѣютъ ę: *pieniędzy*, *pieniędzmi* а прилагательное: *pieniężny*.

Очень часто гласная *ę* при быстромъ выговорѣ не отличается отъ *e*; поэтому слѣдуетъ помнить, что слѣдующія слова надобно писать черезъ *ę*: *idę*, *wymię* (вымя), *ciemię* (темя), *cielę*, *źrebię* (жеребенокъ), *rękę*, *matkę*.

---

[401] 2. O spółgłoskach.

Правописаніе согласныхъ.

При употребленіи согласныхъ больше всего соблюдаютъ правило, чтобы каждое слово писать такъ, какъ это требуетъ его происхожденіе. Ввиду этого слѣдуетъ писать такъ, какъ это сдѣлано ниже, хотя судя по произношенію, правописаніе должно было быть совершенно другое. Приводимъ нѣсколько подобныхъ словъ:

prośba (prosić), bródka (broda), władca (władać), rządca (rządzić), dowódca (dowodzić), posadzka (sadzać), stóg (stogu), róg (rogu), ciężki (ciężar), służba (służyć), wstążka (wstążeczka), babka (baba), obrazki (obrazek), obraz (obrazu), zwycięzca (zwyciężać), mrówka (mrówek), lwowski (Lwowa), żydowski (żydówek), Francuzka (Francuzek) i t. d.

Примѣчаніе. Въ скобкахъ помѣщены слова и формы, доказывающія, что вышеприведенныя слова должно писать такъ, а не иначе. Такъ напр. *bródka*; здѣсь въ произношеніи слышенъ звукъ *t*, между тѣмъ слѣдуетъ писать *d*, такъ какъ это слово происходитъ отъ *broda*.

---

[402] Разберемъ всѣ случаи правописанія звука z. Этотъ звукъ представляетъ нерѣдко исключенія изъ общаго этимологическаго правила. Поэтому надобно замѣтить слѣдующее:

1) Всѣ przymiotniki, оканчивающіеся на *ski*, а равно и всѣ rzeczowniki ст

окончаніемъ на *skość* и *stwo* пишутся черезъ *s*, а не черезъ *z*, какъ бы слѣдовало ожидать, соблюдая этимологическое правило. Напр.:

francuski, papieski (papież), paryski (Paryż), męski (mąż), zaporoski (Zaporoże), zwycięski (zwyciężać), boski (Bóg; g переходитъ въ z,—въ данномъ случаѣ въ s); — zwycięstwo, papiestwo, męstwo, bóstwo;—zwycięskość, męskość, boskość.

2) Przyimek z пишется всегда черезъ *z*, если только онъ ставится отдѣльно отъ того слова, которымъ управляетъ. Напр.:

z karczmy, *z* torby, *z* pagórka.

Если же это z играетъ роль приставки, въ такомъ случаѣ оно пишется черезъ *z*, если выговаривается какъ *z*; если же произносится какъ *s*, то пишется *s*. Напр.

skrócić (сократить), skinąć (позвать жестомъ), splunąć (плюнуть), spojrzeć (посмотрѣть), spiąć, stargać (сорвать), sfolgować (сдѣлать поблажку), schować (спрятать), schudnąć (похудѣть), skąd, stąd, szczesać (причесать), szczernić (покрасить), ściągnąć (стянуть), ściąć (срѣзать), ściemnić (стемнѣть).

Наоборотъ слѣдующія слова пишутся черезъ z: zbawić (спасти), zdradzić (измѣнить), zgasnąć (погаснуть), zwiady (рекогносцировка).

Исключеніе составляютъ звуки *s*, *ś*, *sz*, передъ которыми приставка пишется всегда черезъ *z*, хотя произносится какъ *s*. Напр.: zsypać, zsunąć, zszyć, zsinieć.

Точно такія же правила соблюдаются при правописаніи нераздѣльной приставки wz, wez. Остальныя приставки, какъ-то: **od, bez, roz, w, przed, nad, pod** пишутся такъ, какъ этого требуетъ основное правило, т. е. удерживаютъ свои звуки. Напр.:

bezsenny, odsłona (занавѣсъ), odpędzić (прогнать), rozkuć (расковать), rozkosz (наслажденіе), rozpacz (горе), wpaść, nadpsuć (испортить), przedsionek (переняя), podpora i t. d.

---

[403] Между звуками **ch** и **h** существуетъ разница и въ произношеніи и въ происхожденіи; ввиду этого слѣдующія слова надобно писать черезъ **h**:

Bohdan, błahy (ничтожный), bohater (герой), czyhać (ждать), haft (кружево), hajduk, hak (крюкъ), Halicz, Halina, hałastra (толпа), hałas (шумъ), hamować (тормозить, удерживать), hamulec (тормазъ), Hanusia, hańba (позоръ), haracz (дань), hardy (гордый), hart (закалъ), hasło (лозунгъ), heban, hej, herb, herszt (разбойникъ, атаманъ), hetman, hodować (воспитывать скотъ), hojny (щедрый), hołd (повинная), holować (буксировать), hołobie (оглобля), hop, horda, horyzont, hrabia, hreczka (гречиха), hufiec (отрядъ), huk, hulać (кутить), hultaj (шалопай), Humań, hurmem (толпой), hurtem (оптомъ), kurhan, mahoń, ohydny (отвратительный), poroh (порогъ), puhacz (филинъ), puhar (бокалъ), Sapieha, wahać się (колебаться), wahadło (маятникъ).

---

[404] Слѣдующіе семь глаголовъ въ формѣ bezokolicznika по своему произношенію должны писаться черезъ c: biec (бѣжать), lec (лечь), zaprzęc (запрячь), strzec (стеречь), strzyc (стричь), но ввиду того, чтобы удовлетворить этимологическому требованію, эти слова пишутъ всегда черезъ *dz*: biedz, módz, strzydz.

---

[405] Ж. Словообразованіе.

(Упр. 16) [41]

(къ 18 выпуску).

Kamizelka *rz.*	(ка-мі-зэ′лᵇ-ка)	жилетъ.
wyrozumieć *cz.*	(вы-ро-зу′-мѣт̑ᵇ)	понять.
miał racyę	(мі͡ал ра′-цъі͡эⁿ)	былъ правъ.
posiadać *cz.*	(по-сі͡а′-дат̑ᵇ)	обладать, владѣть, имѣть.
troszczyć się *cz.*	(тро′-щыт̑ᵇ сі͡эⁿ)	заботиться.
tęsknić *cz.*	(тэⁿ′ск-ніт̑ᵇ)	грустить, тосковать.
szczerze *przysł.*	(щэ′-жэ)	искренно.
samotność *rz.*	(са-мо′-тносᵇт̑ᵇ)	одиночество.
zmiarkować *cz.*	(змі͡ар-ко′-ват̑ᵇ)	сообразить.
nieborak *rz.*	(нѣ-бо′-рак)	бѣдняга.
stępa *przysł.*	(стэⁿ′-па)	шагомъ
ocknąć się *cz.*	(оц′-кноⁿт̑ᵇ)	проснуться.
zawziętość *rz.*	(за-взі͡эⁿ′-тосᵇт̑ᵇ)	упорство.
naprzykrzać się *cz.*	(на-пшы′-кшат̑ᵇ сі͡эⁿ)	надоѣдать.
wędrówka *rz.*	(вэⁿ-дру′в-ка)	странствованіе
potknąć się *cz.*	(по′т-кноⁿт̑ᵇ сі͡эⁿ)	споткнуться.
spłoszony *im.*	(спло-шо′-ны)	испуганный.
uzda *rz.*	(у′-зда)	уздечка.
polowanie *rz.*	(по-.. о-ва′-нѣ)	охота.
zboczyć *cz.*	(збо′-чыт̑ᵇ)	свернуть.
bałamutnie *przysł.*	(ба-ла-му′-тнѣ)	запутано.
zadyszany *im.*	(за-ды-ша′-ны)	задыхавшійся.
zważać *cz.*	(зва′-жат̑ᵇ)	обращать вниманіе.
na przełaj	(на пшэ′-лай)	напрямикъ.
wyraźnie *przysł.*	(вы-ра′зᵇ-нѣ)	явственно.
wdrapać się *cz.*	(вдра-пат̑ᵇ сі͡эⁿ)	взобраться.
popstrzony *im.*	(по-пстшо′-ны)	испещренный.
spadzisty *przym.*	(спа-дзі′-сты)	крутой.
gąszcz *rz.*	(гоⁿщ)	густое мѣсто въ лѣсу.
zejście *cz.*	(зэй-сᵇт̑ѣ)	спускъ.
macać *cz.*	(ма′цат̑ᵇ)	щупать.
runąć *cz.*	(ру′ноⁿт̑ᵇ)	рухнуть, провалиться.
szlochać *cz.*	(шлᵇо′-хат̑ᵇ)	рыдать.
kołatać *cz.*	(ко-ла′тат̑ᵇ)	стучать.
mylny *przym.*	(мы′лᵇ-ны)	обманчивый.
korytarz *rz.*	(ко-ры′-таш)	корридоръ.
wykopisko *rz.*	(вы-ко-пі′-ско)	яма.
urwisko *rz.*	(ур-ві′-ско)	круча.
otulić *cz.*	(о-ту′-лᵇіт̑ᵇ)	укутать.
niewygoda *rz.*	(нѣ-вы-го′-да)	неудобство.
zawieja *rz.*	(за-вѣ′-я)	мятель.
odmówić *cz.*	(од-му′-віт̑ᵇ)	отказать.
dreptać *cz.*	(дрэп-тат̑ᵇ)	топтаться.
wyborny *przym.*	(вы-бо′р-ны)	прекрасный.
wgłębienie *rz.*	(вглэⁿ-бѣ′-нѣ)	углубленіе
zaleta *rz.*	(за-лᵇэ′-та)	достоинство.
dosięgać *cz.*	(до-сі͡эⁿ′гат̑ᵇ)	достигать.
stopa *rz.*	(сто′-па)	ступня.
figlarny *przym.*	(фі-глᵇа′р-ны)	шаловливый.
mrowisko *rz.*	(мро-ві′ско)	муравейникъ.
szept *rz.*	(шэпт)	шопотъ.
czuwać *cz.*	(чу′ват̑ᵇ)	бодрствовать.
skrawek *rz.*	(скра′-вэк)	обрѣзокъ. край.

plant kolei	(пль′ант колъэ′-і)	полотно желѣзной дороги.
dróżnik *rz.*	(дру′ж-ник)	дорожный сторожъ.
szron *rz.*	(шрон)	иней.
rzęsy *rz. l. mn.*	(жэн′-сы)	рѣсницы.
ślina *rz.*	(сьлъі′-на)	слюна.
sołtys *rz.*	(со′л-тыс)	сотскій.
krzywda *rz.*	(кшы′-вда)	обида.

И. Разговоры.

(Упр. 20—22) [46]

[406] **Bzy kwitną.**

(Dalszy ciąg).

nieprzytomny	(нѣ-пшы-том′ны)	безъ сознанія.
potępiać	(по-тэн′-піăт̆ь)	осуждать.
ciążyć	(т̆іŏн′жыт̆ь)	тяготѣть.
upomnieć się	(у-по′мнѣт̆ь′ сі̯ə̆н)	требовать.
byt	(быт)	существованіе.
uniesienie	(у-нѣ-сѣ′-нѣ)	порывъ, увлеченіе.
panować nad sobą	(па-но′ват̆ь′ над со′бон)	сдерживать себя.
zamącić	(за-мон′-т̆іт̆ь)	помутить.
przemienienie	(пшэ-мѣ-нѣ′-нѣ)	преображеніе.
umbrelka	(ум-брэ′ль-ка)	колпакъ, абажуръ.
uroczy	(у-ро′-чы)	очаровательный, прелестный.
dzielny	(дзѣ′ль-ны)	сильный.
ubóstwo	(у-бу′-ство)	бѣдность.
urażony	(у-ра-жо′-ны)	обиженный.
wzruszony	(взру-шо′-ны)	тронутый.
fałda	(фа′л-да)	складка.
zasłona	(за-сло′-на)	занавѣсъ.

Helena (*wstaje*). Czekaj, nie odchodź, zostań, proszę, zaczekaj! (*prawie nie przytomna, mówi zaledwie dosłyszanym głosem*). Nie możemy przecież rozejść się na zawsze bez jednego wyrazu. Nie chcę, abyś mnie potępiał, nie chcę, aby zła pamięć na mnie ciążyła. Powiem całą prawdę (*zbliża się do Józefa, mówi spokojnie, kładąc mu rękę na ramieniu*). Słuchaj: Czy wiesz?.. chciałam się oddać tamtemu dla chleba. O serce moje nikt się nie pytał i ja o niem zapomniałam... Zapomniałam, że kiedyś mogłoby się upomnieć o swoje prawa i wtedy dopiero możebym przepadła. Czy wiesz, że biegnąc tu dziś, myślałam tylko z radością o zabezpieczeniu bytu dla ciebie i dla matki. Ty otworzyłeś mi oczy, a otwierając je, rozbudziłeś w mej duszy jakiś płomień, który mnie całą ogarnia. (*Józef z uniesieniem chwyta ją za obie ręce*). Nie umiem zapanować nad sobą, nie umiem myśleć, nie wiem co to jest... (*zlekka zsuwając się w jego objęcia*) chciałabym umrzeć...

Józef (*tuląc ją — z wykrzykiem radości*). Halko!

Helena (*prawie szeptem*). Cicho... cicho... nie mów tak głośno. . nie zamącaj tej uroczej ciszy... nie mów mi nic... niech ta chwila pozostanie mi wieczną pamięcią przemienienia w mej duszy.. tyś je dokonał, bądź błogosławiony!

Józef (*przeprowadzając ją na krzesło*). Kochasz mnie? Czy wiecznie kochać mnie będziesz?

Helena (*kładzie rękę na jego głowie*). Na zawsze!.

SCENA SIÓDMA.

Helena, Józef, Marya (*wchodzi—wnosi zapaloną lampę z zieloną umbrelką — stawia ją na stoliku obok maszyny*).

Marya. Późno już...

Józef. Więc odchodzę.

Marya. Jutro święto. Przyjdź do nas na obiad.

Józef. Dobrze, przyjdę!

Marya. *A* więc, do jutra...

Józef. Do jutra... do jutra... (*staje przed Heleną, która nie poruszyła się z miejsca*). Do jutra!.. (*wybiega*).

SCENA ÓSMA.

Helena, Marya (*chwila milczenia*).

Marya (*niby nie zwracając uwagi na Helenę, układa płótno do roboty na maszynie*). To dobry chłopiec ten Józef. Sądzę, że będzie z niego kiedyś dzielny człowiek. Oby tylko jego życia nic przedtem nie złamało... Czy mówisz co do mnie?

Helena (*stojąc przy oknie*). Nie, matko!

Marya. Czy ten twój rządca nie będzie urażony naszem ubóstwem? U nas tak biednie.

Helena. Nie wiem.

Marya. (*z uśmiechem*). No, no, więc on tak lubi ogórki, to zasiejmy mu cały ogród... Ty nic nie mówisz? (*zbliża się do Heleny*). Co tobie? główka twoja rozpalona, czyś ty nie chora?

Helena. Nie, nie!.. nic mi...

Marya. Ale doprawdy, tobie coś jest... Może ta woń bzów tak cię odurza?

Helena. W istocie... zapach tych bzów zanadto silny, duszę się...

Marya. Zaczekaj... zamknę okno...

Helena (*wstaje szybko*). O, nie, nie potrzeba!..

(*W tej chwili słychać śpiew Józefa z pierwszej sceny, obie patrzą na siebie głęboko wzruszone — po chwili Helena klęka przed matką ukrywając głowę w fałdach jej sukni*).

Zasłona spada.

---

[407] Л. Особыя задачи.

[51]

Задача 63. Перевести письменно на русскій языкъ перенумерованныя польскія фразы, приведенныя въ примѣрахъ въ отдѣлѣ грамматики.

Здѣсь приводимъ слова къ этому переводу.

1 powalić	(по-ва′-лʲіт͡ʲ)	бросить на землю, уничтожить.
potęga	(по-тэ^{н}′-га)	могущество.
przenosić	(пшэ-но′сіт͡ʲ)	переносить, предпочитать.
wolność	(во′лʲ-носʲт͡ʲ)	свобода.
niepodległość	(нѣ-по-длʲэ′-глосʲт͡ʲ)	независимость.
istnienie	(іст-нѣ′-нѣ)	существованіе.
urządzenie	(у-жо^{н}-дзэ′нѣ)	устройство, порядокъ.
3. użyć	(у′-жыт͡ʲ)	употребить.
litość	(лʲі′-тосʲт͡ʲ)	сострадание.
4. niszczyć	(ні′-щыт͡ʲ)	уничтожать.

niszczeć	(ні′-щэ̆ть)	идти прахомъ, таять.
5. zbrodniarz	(збро′-дня̆ш)	преступникъ.
występek	(вы-стэ^{н}′пэк)	преступокъ.
występny	(вы-стэ^{н}′-пны)	преступный.
wydać	(вы′дать)	произвести, выдать.
6. trafić	(тра′-фіть)	попасть.
przekonanie	(пшэ-ко-на′-нь)	убѣжденіе.
trafić do przekonania		убѣдить.
rozdział	(ро′здзя̆л)	глава.
następnie	(на-стэ^{н}′-пнь)	впослѣдствіи.
8. radzić	(ра′дзіть)	совѣтовать
wzgląd	(взгл^{ь}о^{н}д)	видъ, вниманіе.
względy	(взгл^{ь}э^{н}′-ды)	расположеніе.
starać się	(ста′-рать сэ̆^{н})	снискивать.

Дозв. цензъ. Спб. 12 Октября 1902 г. „Центральная“ Типо-лит. М. Я. Минкова, 3 Рожд., 7.

САМОУЧИТЕЛЬ
ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ВЗРОСЛЫХЪ
ПО МЕТОДѢ ТУССЭНА И ЛАНГЕНШЕЙДТА.

Составилъ Д. Н. СЕСЛАВИНЪ.

18-й ВЫПУСКЪ | ОТДѢЛЫ [408—416]

Gramatyka: O wyrazach obcych [412].—Wielkie litery [413].—Rozdzielanie wyrazów [414].—Pisownia partykuł złożonych [415].

УРОКЪ 35 и 36.

[408] (Упражн. 1—4). **A. Текстъ.** [28]

Maciek został sam, powoli gotując się do drogi. Ubrał znajdę w swoją kamizelkę, owinął w kawałek sukmany, a potem w płachtę. Sam przepasał się pasem i wyszukał na dziedzińcu grubego kija. Głowa go bardzo bolała, i czuł taki brak jak po najcięższej chorobie. Ale mógł już myśleć i wyrozumieć położenie. Nie gniewał się na Ślimaka, że go pobił i wygnał z domu, bo jużci gospodarz miał racyę; nie lękał się, że od tej chwili nie ma dachu nad głową, bo tacy jak on nie posiadają go nigdy. Nie troszczył się nawet o przyszłość dla siebie i sieroty, bo przecie świat wielki, a Pan Bóg jest wszędzie. Za to męczył go inny żal po skradzionych koniach. Konie dla Ślimaka były machinami roboczemi, ale dla Owczarza — przyjaciółmi i braćmi. Kto po nim tęsknił na tym świecie, kto szczerze witał wchodzącego do stajni, albo żegnał wychodzącego, jeżeli nie Wojtek i Kasztan? Tyle lat byli razem, cierpieli biedę, pomagali sobie, rozweselali się w samotności, i oto dziś—już niema tych przyjaciół! Ktoś ukradł ich; wywiódł na nędzę, a on, Owczarz, pozwolił na to... Maćkowi zdawało się, że słyszy ich rżenie. Zmiarkowały nieboraki, co im jest, i wzywają parobka na pomoc. «Idę idę!»—mruknął. Wziął zawiniętą dziewczynę na jedną rękę, kij w drugą i poszedł, kulejąc, za stodoły. Nie obejrzał się nawet na chatę, napatrzy się jeszcze, kiedy powróci z końmi. Za stodołą zobaczył rozciągniętego Burka, ale nie miał czasu myśleć o nim, bo oto spostrzegł ślady koni, wyciśnięte w śniegu, jak w wosku. Tu znać duże kopyto Kasztana—tu zepsute kopyto Wojtka, a tam—wsiedli na nie złodzieje i pojechali stępa. Jacy pewni swego, jacy bezpieczni! Ale Owczarz znajdzie was, choć kulawy i osłabiony, bo w nim już ocknęła się

chłopska zawziętość. Żebyście uciekli na kraj świata, on pójdzie na kraj świata; żebyście wkopali się w ziemię, on rękoma wykopie ziemię; żebyście wylecieli do nieba, on trafi i do nieba i póty będzie, milcząc, stał u wrót, póty swoją pokorą będzie naprzykrzać się świętym; aż rozbiegną się po niebie i konie mu wydadzą. Ślady z pola skręciły na gościniec, wiodący do wsi kościelnej, ale bynajmniej nie znikły. Maciek widział je doskonale i czytał z nich całą historyę wędrówki. Tu kasztan potknął się, tu spłoszony Wojtek zeskoczył z drogi, a tu złodziej zsiadł z kasztana i poprawił na nim uzdę. Panowie ci złodzieje! chodzą kraść w nowych butach; szlachcic nie powstydziłby się jechać w takich na polowanie. Pod wsią kościelną poznał Maciek, że złodzieje zboczyli z gościńca, a co gorsza, każdy w inną stronę: ten, co jechał na Kasztanie—w prawo, ten, co na Wojtku—w lewo. Owczarz pomedytowawszy chwilę, skręcił na lewo; może dlatego, że ślad Wojtka był znaczniejszy, a może—więcej kochał tę szkapę. Po godzinnem chodzeniu zmiarkował, że stajnia złodziejów musi być gdzie blizko w okolicy, bo ślad biegł bardzo bałamutnie. Z początku oddalał się od gościńca, potem zbliżył się do niego, znowu oddalał, skręcał do lasu, a nareszcie wpadł między jary, z drugiej strony kolejowego nasypu. Mróz ściskał coraz tężej, ale zadyszany Maciek nie czuł zimna; po niebie niekiedy przelatywały chmury, a na ziemię to sypał śnieg, to ustawał; ale Maciek szukał tem pilniej, lękając się, aby nie zatarło śladów. Szedł wciąż, patrzał pod nogi i nawet nie zważał, że robi się ciemno, a śnieg sypie coraz częściej i gęstszy. Bardzo zmęczony, chwilami przysiadał, ale na krótko, bo zdawało mu się, że słyszy rżenie Kasztanka. Raz nawet odezwało się coś tak głośno (może w jego zbolałej głowie), że porzucił ślad i zebrawszy resztę sił, począł iść na przełaj za głosem. Im prędzej biegł, tem wyraźniej rżało; więc wdzierał się na wzgórza, zsuwał z drugiej strony, mocował się z zatrzymującemi go krzakami, padał, podnosił się i szedł, wciąż szedł za głosem. W końcu rżenie umilkło, a wtedy Maciek spostrzegł, że jest między jarami, po kolana w śniegu, i że zapadła noc. Z wielkim trudem wdrapał się na wzgórze, aby rozpoznać okolicę i nie zbłądzić. Ale zobaczył tylko śnieg, tu i owdzie popstrzony krzakami. Śnieg na prawo, na lewo, śnieg za nim, przed nim i pod nim, a w około ciemność. Z poza chmur nie wygląda ani jedna gwiazda, nawet na zachodzie zgasły wieczorne zorze. Nic, tylko ciemność i śnieg, poplamiony czarnemi krzakami. Spróbował zejść ze wzgórza. Tu—wydało mu się zbyt spadzisto, tam było za wiele gąszczu. W końcu trafił na wygodniejsze zejście, macając kijem, postąpił parę kroków naprzód i runął z wysokości kilku łokci. Prawdziwe szczęście, że śniegu w tem miejscu leżało po pas; inaczej zabiłby się razem z dzieckiem. Przestraszona sierotka zaczęła cicho szlochać, (głos miała zawsze słaby), a do Maćkowego serca zakołatał niepokój.— Zbłądzić, nie zbłądziłem—myślał—bo to przecie znana okolica, nasze jary. Ale jak z nich wyjść. Znowu począł iść, ale już wąwozami, mając śniegu to po kolana, to po kostki, to wyżej kolan. Szedł z pół godziny aż trafił na miejsce wydeptane. Przykląkł, obmacał ręką i poznał, że to są jego własne ślady. — To ci dopiero mylna droga! — mruknął i skierował się w inny korytarz wąwozów. Znowu szedł przez kilka pacierzy i znalazł jakby wykopisko w śniegu pod górą. Obmacał ręką ścianę góry i formę jamy i pomiarkował, że jest to miejsce, gdzie niedawno upadł z urwiska. Wytężył ucho, bo zdawało mu się, że słyszy jakiś szmer. To krzaki szeleszczą mu nad głową. Tam, w górze zerwał się wiatr i naganiał chmurę, sypiąc śnieg drobny, lecz ostry, który

ciął go po ręku i po twarzy, jak ròj komarów.—Czyby już ostatnia godzina nadeszła?..—pomyślał.—I... nie...—szepnął—przecie muszę pierwej konie znaleźć, żeby mnie za złodzieja nie mieli. Otulił sierotę, która bez względu na ruch i niewygodę twardo mu na ręku zasnęła, i począł iść wąwozem bez celu, aby tylko iść.—Nie głupim siadać,—mruczał—bo niechbym ino usiadł, to zmarznę, a przecież koni i złodziei nie zostawię.. Ostry śnieg padał coraz gęściej i ubielił Maćka od stóp do głowy. Słysząc wiatr szumiący po wierzchołkach wzgórz, chłop cieszył się, że go zawieja nie spotkała na polu, tylko w jarach, gdzie zawsze jest trochę cieplej. Było jeszcze daleko do północy, kiedy Owczarzowi nogi całkiem odmówiły posłuszeństwa; nie mógł już niemi śniegu odgarnąć. Więc stanął i począł dreptać na miejscu. Ale że i dreptanie zmęczyło go, więc zbliżył się do jakiegoś urwiska i oparł się plecami o glinianą ścianę. Punkt ten zdawał mu się wybornym. Był trochę wzniesiony nad wąwóz, posiadał niewielkie wgłębienie, akurat na człowieka; ze wszystkich stron otaczały go krzaki, więc nawet śnieg nie bardzo dokuczał. Na domiar zalet tego miejsca, gdy mu się raz nogi obsunęły, poczuł Maciek, że na prawo, w zagłębieniu, jest jakby szeroki kamień, tej wysokości, co stołek.—Siąść, nie siądę,—myślał—bobym zmarzł. Ale przysiąść można. Co prawda, — dodał sobie po chwili—na mrozie to ino spać się nie godzi i ligać, ale siedzieć nie jest rzecz szkodliwa. Usiadł tedy śmiało pociągnął czapkę na uszy, mocniej zawinął sierotę, która wciąż spała, i rozmyślał, że jak chwilę tu odpocznie, to chwilę podrepcze, znowu odpocznie, znowu podrepcze, i tak doczeka rana.—Byle ino nie zasnąć—mruczał. W tem zagłębieniu śnieg już go nie dosięgał, a nawet zdawało się, że jest trochę cieplej na dworze. Maćkowi zmarzłe nogi odtajały, a zamiast imna, czuł, że mu coś chodzi po podeszwach jak mrówki. Mrówki owe przelazłszy między palcami, poczęły szemrać po całej stopie; potem weszły na złamaną nogę, później na zdrową i dosięgły kolan. Niewiadomo skąd, jedna taka mrówka poczęła mu chodzić po nosie. Chciał ją zrzucić, ale wnet cały ich rój usiadł mu na tej ręce, gdzie spała znajda, a potem na drugiej. Owczarz nie spędzał ich, raz, że chodzenie to nie pozwalało mu zasnąć. a wreszcie—że robiło mu przyjemność. Aż uśmiechał się, czując, że figlarny owad sięga mu już do pasa, i bynajmniej nie pytał: skąd się mrówki wzięły? Wiedział przecie, że siedzi w jarach, między krzakami, gdzie o mrowisko nie trudno, a o zimie jakoś — zapomniał.— Byle ino nie zasnąć... Byle nie zasnąć— powtarzał. Ale nareszcie przyszło mu na myśl: dlaczego nie zasnąć? Jest noc, jest przecie w stajni... Tak, jest w stajni, lecz zaraz mają tu przyjść złodzieje. Więc Maciek czeka na nich z okrutnym kijem w garści, i ażeby nie zaspać, nie kładzie się, lecz siedzi na pieńku. Oho!.. słychać jakieś szepty... Już idą złodzieje... Już nawet otworzyli bramę stajni, i widać śnieg na dziedzińcu. Maciek tuli się do ściany i ściska swój kij... To im da!.. Ale złodzieje pomiarkowali widać, że Maciek czuwa, i odeszli. Bogać tam odeszli! naprawdę uciekli i pędzą, aż szumi... Owczarz roześmiał się i pomyślał, że już teraz może zasnąć, a przynajmniej zdrzemnąć spokojnie. Poprawił się na siedzeniu, wtulił się w kąt i obu rękoma przycisnął znajdę do piersi, aby mu nie spadła. Potrzebuje tylko chwili snu, gdyż jest bardzo znużony. Potem zaraz obudzi się, bo ma coś robić; ale co?...—Co ja miałem robić?..— marzył. Orać?.. Nie, przecie już zorane... Konie napoić?.. Jużci, że konie...

Po północy wiatr rozegnał chmury i na niebie ukazał się skrawek księżyca. Mdły jego blask padł prosto w oczy, Maćkowi, ale chłop — nie ruszył się. Wkrótce księżyc schował się za wzgórza

nadciągnęły nowe chmury ze śniegiem, ale Maciek jeszcze się nie ruszył. Siedział we wgłębieniu góry, w głową opartą o ścianę, obejmując rękoma znajdę. Nareszcie słońce weszło, ale Maciek i teraz nie ruszył się. Zdawało się, że zdziwiony patrzy na plant drogi żelaznej, która leżała o kilkadziesiąt kroków od niego. Słońce już stało wysoko, kiedy na plancie kolei ukazał się dróżnik. Spostrzegł chłopa i zawołał; ale że Maciek milczał, więc dróżnik zbiegł z nasypu i zbliżył się do siedzącego. Obszedł go zdaleka, krzyknął parę razy: Hej! hej! ojciec, czyście się upili?...»—a nareszcie, jakby nie wierząc własnym oczom, wszedł w zagłębienie wzgórza i dotknął Maćka ręką. Twarz chłopa była twarda, jak wosk, i twarz dziecka była twarda jak wosk; szron siedział na rzęsach chłopa, a na ustach dziecka szkliła się zamarzła ślina. Dróżnikowi ręce opadły ze zdziwienia. Chciał krzyczeć, ale widząc, że jest sam, zawrócił się i począł pędem uciekać w stronę, skąd przyszedł. Zaraz za wzgórzem ujrzał wesoło ścielące się po niebie dymy tej wsi, gdzie była kancelarya gminna. Tam pobiegł dróżnik. W parę godzin później sprowadził sanie z sołtysem i strażnikiem, i zabrano zwłoki. Ale że Maciek zmarzł jak siedział, i nie można mu było, z powodu dużego mrozu, ani rąk otworzyć, ani nóg wyprostować, więc włożono go na furę, jak był. I tak jechał, i tak zajechał do kancelaryi gminnej, niby siedząc z dzieckiem na ręku, z głową opartą o tylną poręcz sanek, z twarzą zwróconą do nieba, jak gdyby już, skończywszy z ludźmi rachunki, Bogu opowiadał swoje krzywdy i nędzę.

---

[409] Б. Русскій переводъ.

(Упр. 5). [29].

Матвѣй остался одинъ [самъ], готовясь въ [do] путь [prz. II-gi]. Онъ одѣлъ найденыша въ свой жилетъ, закуталъ [owinął] въ кусокъ армяка, а потомъ въ платокъ. Самъ онъ опоясался поясомъ и поискалъ на дворѣ толстую палку. Голова у него [prz. II-gi] очень болѣла, и онъ чувствовалъ такое состояніе, какъ послѣ самой тяжелой болѣзни. Но онъ могъ уже думать и сообразить положеніе (вещей). Онъ не сердился на Слимака (за то), что (тотъ) его побилъ и прогналъ изъ дому, потому что вѣдь [jużci] хозяинъ былъ правъ; не боялся (того), что съ настоящей [этой] минуты у него нѣтъ [не имѣетъ] крыши надъ головой, потому что такіе какъ онъ, никогда ея не имѣютъ. Онъ даже не заботился о будущемъ для себя и сироты, такъ какъ вѣдь [przecie] міръ великъ, а Господь Богъ присутствуетъ [jest] вездѣ. Но за то его мучило [inny] сожалѣніе по украденнымъ лошадямъ. Лошади для Слимака были рабочими машинами, но для Овчажа—друзьями и братьями. Кто по немъ тосковалъ на землѣ [tym świecie], кто искренно привѣтствовалъ входящаго въ конюшню, или прощался съ выходящимъ, если не Войтекъ и Каштанъ? Столько лѣтъ они были вмѣстѣ, переносили [терпѣли] нужду, помогали другъ другу [себѣ], развеселяли другъ друга [się] въ одиночествѣ, и вотъ сегодня уже нѣтъ этихъ друзей! Кто-то укралъ ихъ, повелъ на нужду, а онъ, Овчажъ, позволилъ [na] это... Матвѣю казалось, что онъ слышитъ ихъ ржаніе. Сообразили бѣдняги, что съ ними [im jest], и зовутъ батрака на помощь. «Иду, иду!»—пробормоталъ. Онъ взялъ укутанную дѣвочку въ [na] одну руку, палку въ другую, и, хромая, пошелъ за гумно [l. mn.]. Даже не посмотрѣлъ на хату; еще на-

смотрится, когда вернется съ лошадьми. За гумномъ онъ увидѣлъ растянувшагося Бурка, но не имѣлъ времени думать о немъ, ибо замѣтилъ слѣды лошадей, оттиснутые въ снѣгу, какъ въ воскѣ. Здѣсь замѣтно [znać] большое копыто Каштана, — здѣсь испорченное копыто Войтка, а тамъ—на нихъ сѣли воры и поѣхали шагомъ. Какъ увѣрены въ себѣ [swego], какъ безпечны! Но Овчажъ найдетъ васъ, хотя онъ хромой и усталый [osłaƀiony], такъ какъ въ немъ уже пробудилось мужицкое упорство. Еслибъ вы даже убѣжали на конецъ [kraj] свѣта, онъ пойдетъ на конецъ свѣта; еслибъ вы засѣли [wkopali się] въ землю, онъ руками раскопаетъ землю; еслибъ вы полетѣли на [do] небо [prz. II-gi], онъ найдетъ дорогу [попадетъ] на [do] небо и будетъ до тѣхъ поръ молча стоять у воротъ, будетъ до тѣхъ поръ своею покорностью надоѣдать святымъ, пока они не разбѣгутся по небу и не отдадутъ ему лошадей. Слѣды съ поля повернули на большую дорогу, ведущую въ село; но не исчезли. Матвѣй видѣлъ ихъ прекрасно [doskonale] и читалъ по [z] нимъ всю исторію странствованія. Здѣсь Каштанъ споткнулся, здѣсь испугавшійся Войтекъ соскочилъ съ дороги, а здѣсь воръ сошелъ съ Каштана и поправилъ на немъ уздечку. Господа эти воришки! ходятъ воровать въ новыхъ сапогахъ; помѣщикъ [дворянинъ] не постыдился бы отправиться [ѣхать] въ такихъ на охоту. Подъ селомъ Матвѣй замѣтилъ [узналъ], что воры свернули съ дороги, и что хуже (всего), въ разныя стороны [каждый въ другую сторону]: тотъ, что ѣхалъ на Каштанѣ—вправо, тотъ что на Войткѣ—влѣво. Овчажъ, подумавши минуту, повернулъ налѣво; можетъ быть оттого, что слѣдъ Войтка былъ явственнѣе, а можетъ быть—онъ больше любилъ эту лошадь. Проходивъ съ часъ [послѣ часовой ходьбы], онъ сообразилъ, что конюшня воровъ должна быть гдѣ-то близко въ окрестности, потому что слѣдъ былъ [ƀiegł] очень запутаннымъ [przysłów.]. Сначала онъ удалялся отъ дороги, потомъ приближался къ ней, опять удалялся, повернулъ въ лѣсъ, и, наконецъ, попалъ въ [между] ущелья, по другой сторонѣ желѣзнодорожной насыпи.

Морозъ все крѣпчалъ [ściskał coraz tęższej], но задыхавшійся Матвѣй не чувствовалъ холода; по небу иногда пробѣгали тучи, а на землю то сыпался снѣгъ, то переставалъ; но Матвѣй искалъ все [tem] прилежнѣе, опасаясь, чтобы не затерло слѣдовъ. Онъ все шелъ, смотрѣлъ подъ ноги и даже не замѣчалъ, что становится темно и снѣгъ идетъ [sypie] все чаще и все гуще. Очень усталый, онъ по временамъ садился, не не надолго [krótko], такъ какъ ему казалось, что слышитъ ржаніе Каштана. Одинъ разъ что-то раздалось такъ громко, (можетъ быть (это только) въ его наболѣвшей головѣ), что онъ бросилъ слѣдъ и, собравши остатки силъ, пошелъ напрямикъ по направленію [za] голоса [przyp. VI-ty]. Чѣмъ скорѣе онъ бѣжалъ, тѣмъ явственнѣе слышалось ржаніе [rżało]; взбирался поэтому на холмы, спускался съ другой стороны, боролся съ задерживающими его кустами, падалъ, поднимался и шелъ, все шелъ за голосомъ. Наконецъ звукъ [rżenie] умолкъ, и тогда Матвѣй замѣтилъ, что находится между оврагами, по колѣна въ снѣгу, и что наступила ночь. Съ большимъ трудомъ взобрался онъ на холмъ, чтобы разузнать окрестность и не заблудиться. Но онъ увидѣлъ только снѣгъ, здѣсь и тамъ испещренный кустами. Снѣгъ направо, налѣво, снѣгъ за нимъ, передъ нимъ и подъ нимъ, а вокругъ темнота. Изъ-за тучъ не проглядываетъ ни одна звѣзда, даже на западѣ погасла вечерняя заря [l. mn.]. Ничего, только темнота и снѣгъ испещренный [poplamiony] черными кустами. Онъ попробовалъ сойти съ возвышенности. Здѣсь показалось ему слишкомъ круто,

тамъ было слишкомъ густо. Наконецъ онъ попалъ на болѣе удобный спускъ; ощупывая палкой, сдѣлалъ [postąpił] нѣсколько шаговъ впередъ и провалился съ высоты нѣсколькихъ аршинъ. Истинное счастіе, что снѣгу въ этомъ мѣстѣ было [лежало] по поясъ; въ противномъ случаѣ [inaczej] онъ убился бы вмѣстѣ съ ребенкомъ. Напуганная сирота начала тихо рыдать, (голосъ у нея былъ всегда слабый), а [do] сердцемъ Матвѣя овладѣло [zakołatał] безпокойство.—Я вѣдь не заблудился—думалъ онъ—вѣдь это извѣстныя мѣста [okolica], наши яры. Но какъ изъ нихъ выйти? Онъ началъ опять итти, но уже ущельями, бродя въ снѣгу [имѣя снѣгъ] то по колѣна, то выше колѣнъ. Шелъ онъ съ полчаса, пока не попалъ на утоптанное мѣсто. Онъ сталъ на колѣни, ощупалъ (его) рукой и сообразилъ, что это его собственные слѣды.—Вотъ обманчивый путь!—пробормоталъ онъ и направился въ другой корридоръ ущелій. Опять шелъ нѣсколько минутъ [pacierzy] и нашелъ какъ будто-бы яму въ снѣгу подъ горой. Онъ ощупалъ рукой стѣнку горы и форму ямы и сообразилъ, что это то же мѣсто, гдѣ онъ недавно упалъ съ кручи. Онъ напрягъ слухъ [ухо], такъ какъ ему показалось, что слышитъ какой-то шумъ. Это кусты шелестятъ у него [ему] надъ головой. Тамъ вверху сорвался вѣтеръ и нагонялъ тучи, засыпая (его) мелкимъ, но острымъ снѣгомъ [przyp. I-szy], который жалилъ его по рукѣ и по лицу, какъ рой комаровъ. — Развѣ уже пришелъ послѣдній часъ?... — подумалъ онъ.— Э... нѣтъ...—прошепталъ—вѣдь раньше я долженъ найти лошадей, чтобы меня не считали воромъ. Онъ укуталъ сироту, которая, не смотря на движеніе и неудобство, заснула крѣпко у него на рукѣ, и началъ итти ущельемъ безъ цѣли, лишь-бы только итти. — Я не дуракъ, (чтобы) садиться, — бормоталъ онъ—еслибъ только я сѣлъ, то замерзну, а вѣдь лошадей и воровъ не оставлю... Острый снѣгъ шелъ [padał] все гуще и покрылъ Матвѣя бѣлой пеленой [ubielił] съ головы до ногъ. Слыша вѣтеръ, шумѣвшій по верхушкамъ холмовъ, мужикъ радовался, что мятель не застала [встрѣтила] его въ [na] полѣ, а въ ярахъ, гдѣ всегда немного теплѣе. Было еще далеко до полуночи, когда ноги Овчажа [przyp. III-ci] совсѣмъ отказались слушаться [отъ послушанія]; онъ не могъ ими (даже) отряхнуть [odgarnąć] снѣгъ [przyp. II-gi]. Тогда [więc] онъ остановился и началъ топтаться на (одномъ) мѣстѣ. Но такъ какъ и отъ этого [deptanie] [przyp. I-szy] онъ усталъ, поэтому приблизился къ какой-то кручѣ и облокотился спиною о глинистую стѣну. Это мѣсто [punkt] показалось ему превосходнымъ. Оно немного возвышалось надъ ущельемъ, имѣло небольшое углубленіе, какъ разъ на (одного) человѣка. Со всѣхъ сторонъ его окружали кусты, такъ что даже снѣгъ былъ не особенно чувствителенъ [dokuczał]. Вдобавокъ [na domiar zalet tego miejsca], когда однажды ноги у него поскользнулись, Матвѣй почувствовалъ, что направо, въ углубленіи лежитъ [есть] какъ будто широкій камень такой же высоты, какъ и стулъ.— Сѣсть совсѣмъ нельзя [siąść, nie siądę],— думалъ онъ—потому что можно замерзнуть. Но посидѣть [przysiąść] можно. Правда, — прибавилъ онъ спустя минуту,—на морозѣ только спать и лежать нельзя [nie godzi się], но сидѣть совсѣмъ безвредно. Поэтому онъ сѣлъ смѣло, шапку надвинулъ на уши, крѣпче укуталъ сироту, которая все время спала, и думалъ, что послѣ того, какъ онъ здѣсь немного отдохнетъ, то потомъ немного потопчется, опять отдохнетъ, опять потопчется и такъ дождется утра.— Лишь-бы только не уснуть — бормоталъ онъ. Въ этомъ углубленіи снѣгъ уже не достигалъ, его и даже казалось, что на дворѣ стало теплѣе. У Матвѣя [przyp. III-ci] замерзшія ноги оттаяли, а вмѣсто

холода онъ почувствовалъ, что что-то ходитъ у него по подошвѣ [l. mn.], какъ будто муравьи. Эти муравьи пролѣзли [imieśł.] между пальцами и начали щекотать [szemrać] по всей ступнѣ; потомъ взобрались на сломанную ногу, затѣмъ на здоровую и достигли колѣнъ Неизвѣстно откуда, одинъ такой муравей началъ ходить по носу. Онъ хотѣлъ [его сбросить; но вдругъ цѣлый рой сѣлъ ему на той рукѣ, гдѣ спалъ найденышъ, а потомъ на другой. Овчажъ не гналъ ихъ, съ одной стороны потому, что это не позволяло ему уснуть, съ другой—доставляло [дѣлало] ему удовольствіе. Онъ даже улыбался, чувствуя, что шаловливыя насѣкомыя [l. p.] достигаютъ до пояса, и совсѣмъ не спрашивалъ: откуда взялись муравьи? Вѣдь зналъ же онъ, что сидитъ въ ущельяхъ, между кустами, гдѣ не трудно найти [o] муравейникъ, а объ зимѣ онъ какъ-то забылъ.—Лишь-бы только не уснуть... Лишь-бы не уснуть—повторялъ онъ. Но наконецъ ему пришло въ голову [na myśl]: почему же не уснуть? Ночь, онъ вѣдь въ конюшнѣ... Да, онъ въ конюшнѣ, но сейчасъ сюда должны прійти воры. Матвѣй ждетъ [na] ихъ съ большой [okrutnym] палкой въ рукѣ [garści] и чтобы не уснуть, онъ не ложится, а сидитъ на пнѣ. Вотъ!.. слышенъ какой-то шопотъ [l. mn.]... Воры уже идутъ... Они уже открыли ворота въ конюшнѣ [przyp. II-gi] и виденъ снѣгъ на дворѣ. Матвѣй прижимается къ стѣнѣ и сжимаетъ свою палку... Ну, и задастъ онъ имъ!.. Но воры видно сообразили, что Матвѣй не спитъ [czuwa], и ушли. Еслибъ только ушли! они въ самомъ дѣлѣ убѣжали и бѣгутъ такъ, что даже шумитъ... Овчажъ разсмѣялся и подумалъ, что уже теперь можетъ уснуть, а по крайней мѣрѣ вздремнуть спокойно. Онъ сѣлъ поудобнѣе [poprawił się na siedzeniu], забрался въ уголъ и обѣими руками прижалъ найденыша къ груди, чтобы тотъ не упалъ. Ему нужно соснуть только на минуту, такъ какъ онъ очень усталъ. Потомъ онъ проснется, ему нужно что-то сдѣлать; но что?..—Что мнѣ нужно сдѣлать? — мечталъ онъ. — Пахать?.. Нѣтъ, вѣдь уже вспахано... Лошадей напоить?.. Конечно, лошадей...

Послѣ полуночи вѣтеръ разогналъ тучи, и на небѣ показался край луны. Лучи ея [blask] упали прямо въ глаза Матвѣю, но мужикъ—не двигался. Вскорѣ луна спряталась за холмами [przyp. IV-ty], пришли новыя тучи со снѣгомъ, но Матвѣй еще не двигался. Онъ сидѣлъ въ углубленіи горы, головой уперся въ стѣну, обнимая руками найденыша. Наконецъ взошло солнце, но Матвѣй и теперь не двигался. Казалось, онъ удивленно смотритъ на полотно желѣзной дороги, которая лежала въ [o] нѣсколькихъ десяткахъ шаговъ отъ него. Солнце стояло уже высоко, когда на полотнѣ желѣзной дороги показался дорожный сторожъ. Онъ замѣтилъ мужика и позвалъ его; но такъ какъ Матвѣй молчалъ, то сторожъ сошелъ съ насыпи и приблизился къ сидящему (мужику). Обошелъ его издали, крикнулъ нѣсколько разъ: «Эй! эй! батенька, что вы, напились?..—и наконецъ, какъ бы не вѣря собственнымъ глазамъ, вошелъ въ углубленіе и прикоснулся рукой къ Матвѣю [przyp. II gi]. Лицо мужика было твердо какъ воскъ, и лицо ребенка было твердо какъ воскъ; [siedział] на рѣсницахъ мужика былъ иней, а на губахъ ребенка застыла замерзшая слюна. У сторожа руки повисли [опали] отъ удивленія. Онъ хотѣлъ кричать, но видя, что онъ одинъ, повернулся и началъ бѣжать туда, откуда пришелъ. Сейчасъ же за холмомъ онъ увидѣлъ весело разстилавшійся по небу дымъ [l. mn.] той деревни, гдѣ было волостное правленіе. Туда побѣжалъ сторожъ. Нѣсколько часовъ спустя онъ привелъ сани съ сотскимъ и стражникомъ, и они взяли останки. Но ввиду того, что Матвѣй замерзъ такъ, какъ сидѣлъ, и

нельзя было, по причинѣ большого мороза, ни раскрыть рукъ, ни расправить ногъ, — положили его на сани такимъ, какъ былъ. И такъ ѣхалъ онъ, и такъ доѣхалъ до волостного правленія, какъ будто сидѣлъ съ ребенкомъ въ рукѣ, упершись головой объ заднюю перекладину саней, съ лицомъ, обращеннымъ къ небу, какъ будто-бы, окончивши счеты съ людьми, разсказывалъ Богу свои обиды и свою нужду.

В. Двухсторонній переводъ.

(Упр. 6—9) [30]

Г. Объясненія къ тексту.

(Упр. 10) [31]

[410] 1. Nieborak. Такъ называютъ людей несчастныхъ, выражая этимъ жалость и состраданіе. Въ русскомъ переводѣ можно употребить слово: *бѣдняга*, имѣющее тотъ же смыслъ.

2. Na przełaj. Это выраженіе обозначаетъ, что вмѣсто того, чтобы итти окольнымъ, болѣе длиннымъ путемъ, направляются по прямой линіи къ данной цѣли. Такъ, напр., если дорога, соединяющая два селенія, заворачиваетъ подъ нѣкоторымъ угломъ, то вмѣсто того, чтобы итти по ней, можно пройти по прямому пути изъ одного села въ другое; это и будетъ называться по-польски: *iść na przełaj*.

3. Ligać. — Выраженіе, употребляемое въ простонародіи. Оно имѣетъ общій корень со словомъ leżeć—лежать, но въ литературной рѣчи не употребляется, а замѣняется другимъ словомъ: *kłaść się*, имѣющимъ то же значеніе: ложиться.

Д. Рѣшенія

задачъ и упражненій предыдущаго выпуска.

(Упр. 11—14, 20—22) [64]

Переводъ разговоровъ.

(Упр. 20—22) [46]

Сирень цвѣтетъ.

(Продолженіе).

Елена (*встаетъ*). Подожди, не уходи, останься, прошу тебя, подожди! (*почти внѣ себя, говоритъ едва слышнымъ голосомъ*). Вѣдь не можемъ же мы разойтись навсегда безъ словъ. Я не хочу, чтобы ты меня осуждалъ. не хочу, чтобы на мнѣ тяготѣло дурное воспоминаніе. Я скажу всю правду (*приближается къ Іосифу, говоритъ спокойнымъ тономъ, положивъ ему руку на плечо*).

Слушай: знаешь-ли?.. Я хотѣла тому отдаться изъ-за хлѣба. О моемъ сердцѣ никто не спрашивалъ. и я о немъ забыла... Я забыла, что когда-нибудь оно могло-бы потребовать свои права и тогда только я, можетъ быть, пропала бы. Знаешь-ли, что, стремясь сегодня сюда, я думала радостно только о томъ, чтобы обезпечить существованіе твое и матери.

Ты открылъ мнѣ глаза, а открывая ихъ, ты разбудилъ въ моей душѣ какое-то пламя, которое меня всю обнимаетъ. (*Іосифъ въ восхищеніи хватаетъ ее за обѣ руки*). Я не умѣю удержаться, не умѣю думать, я не знаю, что это такое... (*падая въ его объятія*) я хотѣла бы умереть...

Іосифъ (*прижимая ее—радостно вскрикиваетъ*). Лена!

Елена (*почти шопотомъ*). Тише... тише... не говори такъ громко... не прерывай этой восхитительной тишины... Не говори мнѣ ничего... пусть эта минута останется на вѣчную память о преобразованіи въ моей душѣ... ты это сдѣлалъ, будь благословенъ!

Іосифъ (*ведя ее на стулъ*). Любишь меня? Будешь ли вѣчно любить меня?

Елена (*кладетъ руку на его голову*). Навсегда.

ЯВЛЕНІЕ СЕДЬМОЕ.

Елена, Іосифъ, Марія (*входитъ — несетъ зажженную лампу съ зеленымъ колпакомъ — ставитъ ее на столикъ около машины*).

Марія. Уже поздно...

Іосифъ. Итакъ, (я) ухожу.

Марія. Завтра праздникъ. Приходи къ намъ обѣдать [на обѣдъ].

Іосифъ. Хорошо, я приду!

Марія. Итакъ, до завтра.

Іосифъ. До завтра, до завтра... (*останавливается передъ Еленой, которая не двинулась съ мѣста*). До завтра! (*убѣгаетъ*).

ЯВЛЕНІЕ ВОСЬМОЕ.

Елена, Марія (минута молчанія).

Марія (*какъ будто не обращая вниманія на Елену, укладываетъ полотно на машинѣ*) Хорошій человѣкъ этотъ Іосифъ. Я думаю, что изъ него выйдетъ [будетъ] когда-нибудь дѣльный человѣкъ. Лишь бы только его жизнь раньше времени не надломилась чѣмъ нибудь... Ты мнѣ говоришь?

Елена (*стоя у* [przy] *окна*). Нѣтъ, мама!

Марія. Твой управляющій не будетъ обиженъ нашей бѣдностью! У насъ такъ бѣдно.

Елена. Не знаю.

Марія (*съ улыбкою*). Ну, ну, онъ такъ любитъ огурцы, посѣмъ ему (ихъ) цѣлый огородъ... Ты ничего не говоришь (*приближается къ Еленѣ*). Что съ тобой? голова твоя горячая [rozpalona], не больна-ли ты?

Елена. Нѣтъ, нѣтъ!... мнѣ ничего...

Марія. Но въ самомъ дѣлѣ, съ тобою что-то творится [есть]... Можетъ быть, этотъ запахъ сирени [l. mn.] такъ тебя одурманиваетъ?

Елена. Въ самомъ дѣлѣ... запахъ этой сирены [l. mn.] слишкомъ сильный, мнѣ душно [duszę się]...

Марія. Подожди... я закрою окно...

Елена (*быстро встаетъ*). О нѣтъ, не нужно!

(Въ этотъ моментъ слышно пѣніе Іосифа изъ перваго явленія, обѣ смотрятъ другъ на друга глубоко тронутыя— минуту спустя Елена стаетъ на колѣни передъ матерью, скрывая голову въ складкахъ ея юбки).

Занавѣсъ падаетъ.

Рѣшеніе задачи 63 [408].

1. Александръ Великій, сынъ Филиппа, король македонскій, уничтожилъ [powalił] въ нѣсколькихъ сраженіяхъ, имѣвшихъ мѣсто [stoczonych] въ Азіи могущество короля персидскаго; но эти побѣды совсѣмъ не причинили [sprawiły] большой радости грекамъ, предпочитавшимъ [przenoszącym] свободу и независимость [nad] военной славѣ [przyp. IV-ty], и окончательно положили конецъ дѣйствительному существованію республиканскаго устройства [l. mn.] въ греческихъ [rzecz.] городахъ.

2. Я просилъ тебя, а не приказывалъ, чтобы ты далъ мнѣ эту книжку.

3. Сжалься [użyj litości] сегодня надо мной, господинъ!

4. Мы передъ гнѣвомъ твоимъ предстанемъ [cz. ter.] такъ же, какъ таетъ [niszczeje] снѣгъ, когда его [prz. III ci] согрѣетъ солнце небесное (Кохановскій).

5. Я знаю великаго преступника, самаго преступнаго, какого произвела

[wydała] земля, и этотъ преступникъ—ты!

6. Можетъ быть скорѣе и легче убѣдить [trafi do przekonania] читателей все то, что было сказано [się rzekło] въ первыхъ двухъ главахъ, нежели то, что я долженъ сказать потомъ.

7. Уже шесть мѣсяцевъ [od, przyp. II gi] я не получалъ [имѣлъ] письма отъ тебя, слѣдовательно дружба наша порвана?

8. Совѣтую тебѣ хлопотать [byś się starał] объ его протекціи.

9. Если такъ, то совсѣмъ не нужно объ ней [l. mn.] хлопотать.

---

[411] Экзаменъ.

Сколько вы знаете способовъ расположенія словъ въ предложеніи?—Какого расположенія отдѣльныхъ частей предложенія требуетъ *szyk prosty*? Какъ вообще поставленъ этотъ вопросъ въ польской рѣчи?—Какія вы знаете основныя правила, которыми слѣдуетъ руководствоваться при расположеніи словъ въ предложеніи?—Приведите всѣ тѣ слова, которыя имѣютъ опредѣленное положеніе въ предложеніи.—Основанія польскаго правописанія: *фонетическое* и *этимологическое*.—Правописаніе samogłosek: *e*, *i*, *y*, *o*, *ó* и *u*.—Правописаніе носовыхъ звуковъ. — Основаніе для правописанія согласныхъ.—Правописаніе звуковъ: *z*,—*ch* и *h*; *c* и *dz*.

Е. Грамматика.

(Упр. 15). 38]

[412] 3. O wyrazach obcych.

Объ иностранныхъ словахъ.

Правописаніе словъ иностраннаго происхожденія, которыя мы принуждены часто употреблять въ польскомъ языкѣ, подлежатъ большею частью отдѣльнымъ правиламъ, не согласнымъ съ обыкновеннымъ правописаніемъ.

Иностранныя слова, употребляемыя въ польской рѣчи, вообще дѣлятся на: *imiona pospolite* (нарицательныя) и *imiona własne* (собственныя).

A. Imiona pospolite принято писать такъ, какъ онѣ выговариваются.

Поэтому пишутъ: kolacya (ко-л^{ь}а$'$-цья) ужинъ; cywilizacya, mit (миѳъ), mitologia (мі-то-л^{ь}о$'$-гья), tragedya, hygiena (хы-гье$'$-на) гигіена; hypoteza (гипотеза), hyena (хы-э$'$-на) гіена, hyacynt (гіацинтъ) scena, warsztat (мастерская, станокъ), szosa (шоссе), kwadrat, kwarta (четверть гарнца), kwit (квитанція, росписка), kwota (нѣкоторая сумма денегъ), kwalifikacya, inkwyzycya (инквизиція), egzamin (экзаменъ), egzemplarz (экземпляръ), aksamit (бархатъ), tekst kodeks.

При всемъ этомъ слѣдуетъ помнить слѣдующія подробности:

1. Что касается такихъ словъ, какъ *poezya*, *linia*, не слѣдуетъ подражать ни тѣмъ, которые ихъ пишутъ черезъ, *yja*, *ija*, ни тѣмъ, которые пишутъ только *ja*, а надобно писать согласно прежнему правописанію, какъ болѣе подходящему къ произношенію этихъ словъ.

Вслѣдствіе этого слѣдуетъ писать: mania (манія), opinia (мнѣніе), harmonia

гармонія), bakalia (конфета), nowalia, (новинка), parafia (приходъ), filozofia, teologia, (богословіе), racya, wakacye, (каникулы), tragedya, komedya.

Исключеніе составляютъ слова: adjutant, adjunkt, subjekt (прикащикъ), objekt (предметъ), subjekcya (стѣсненіе), такъ какъ въ составъ этихъ словъ дѣйствительно входитъ звукъ *j*.

2. Двойныя согласныя, за исключеніемъ *ll*, *rr*, *nn*, не употребляются въ словахъ иностраннаго происхожденія. Въ виду этого слѣдуетъ писать: gramatyka, komisya (комиссія), procesya (шествіе), procesować się (судиться), profesor (профессоръ), kasa (касса), suma (сумма), mapa (карта), afekt (чувство).

Какъ видно изъ приведенныхъ примѣровъ, въ русскомъ языкѣ встрѣчаемъ какъ разъ обратное.

Исключеніе составляютъ illuminacya (иллюминація), illustracya (рисунокъ),— korrekta (корректура) и т. п.

3. Слоги *ge*, *gi* въ словахъ иностраннаго происхожденія пишутся такъ же, какъ и въ польскихъ. Поэтому надобно писать не *jeografia* и не *gieografia*, а *geografia*.

Другія слова въ томъ же родѣ: geniusz (геній), tragedya, algebra (алгебра), regencya (регентство), regent (регентъ), regestr (списокъ), generał (генералъ), gest (жестъ), logika, logiczny (логическій), imaginacya (воображеніе), oryginał (оригиналъ), genealogia (родословная).

Но слова: giełda (биржа) и giermek (оруженосецъ) пишутся черезъ *gie*.

Примѣчаніе. Слѣдуетъ замѣтить, что нѣкоторыя изъ вышеприведенныхъ словъ содержащихъ слогъ *ge* произносятся не такъ, какъ пишутся. Этотъ слогъ выговаривается какъ *je*, напр.:

regencya (рэ-ен-цья), regent (рэ-ент), regestr (рэ-естр), generał (е-нэ-рал), geografia (е-о-гра-фья) и друг.

4. Слова, имѣющія въ греческомъ или латинскомъ языкѣ *sch*, пишутся также и по-польски, а не черезъ *sz*. Поэтому слѣдуетъ писать и выговаривать: schizma (восточная церковь), schizmatyk, scheda (наслѣдство), schemat (схема).

Звукъ *s* произносится всегда какъ *s*, а не какъ *z*, за немногими исключеніями. Слѣдуетъ писать и говорить: uniwersytet, konsul, konsultacya (докторскій осмотръ), konsylium (совѣщаніе), konwersacya (разговоръ), sensacya (сенсаціонное извѣстіе), dyspensa (разрѣшеніе). Исключеніе составляютъ слѣдующіе слова: cenzor, cenzura, cenzus (цензъ), recenzent и друг.

B. Imiona własne. Правописаніе этихъ словъ зависитъ отъ того, суть ли это названія *мѣстъ* или названія *лицъ*, а также отъ того, къ какому міру принадлежатъ: *древнему* или *современному*. При этомъ примѣняются слѣдующія правила:

1. *Названія мѣстъ* (странъ, городовъ, горъ и рѣкъ) *древнихъ* пишутъ такъ, какъ они произносятся теперь. Такъ слѣдуетъ писать и говорить:

Egipt, Azya, Persya, Mezopotamia, Fenicya, Grecya, Lacedemon (Лакедемонія), Miceny (Микены), Ateny, Beocya, Sycylia, Rzym, Syrakuzy и др.

2. *Названія мѣстъ новѣйшихъ* только тогда пишутъ по правиламъ польскаго правописанія, если это всѣмъ извѣстныя слова; какъ напр. слѣдующія:

Włochy (Италія), Francya, Dania— Medyolan (Миланъ), Paryż, Londyn, Lizbona (Лиссабонъ), Kolonia (Кельнъ), Moguncya, Akwizgran (Аахенъ), Genewa

(Женева), Piza—Loara, Rodan (Рона), Tamiza (Темза), Dunaj, Ren (Рейнъ), Tyber (Тибръ) и т. п.

Зато менѣе извѣстныя и рѣже употребляемыя названія заграничныхъ провинцій, городовъ, деревень, горъ и рѣкъ нужно писать такъ, какъ это принято на соотвѣтственномъ иностранномъ языкѣ; напр.

Bretagne (Bretań), Provence (prowans), Nantes (nant), Nancy (nansi), Tours (tur), Calais (kale), Civita Vecchia (cziwita weczja), Reggio (redżjo), Wiesbaden (wisbaden), Mont-Blanc (mon-blan) и друг. т. п.

3. *Собственныя имена лицъ древняго міра*, за исключеніемъ нѣсколькихъ извѣстныхъ, которыя пишутъ на основаніи правилъ польскаго правописанія, слѣдуетъ писать и произносить такъ, какъ это дѣлалось у древнихъ грековъ и римлянъ.

Исключенія составляютъ слѣдующія слова:

Arystoteles (Аристотель), Arystofanes (Аристофанъ), Cezar, Eneasz (Энисей), Ezop, Eschil (Эсхилъ), Eurypides (Эврипидъ), Fedrus (Федръ), Horacy (Горацій), Likurg, Pizystratus (Пизистратъ), Pytagoras (Пиѳагоръ), Perykles (Периклъ), Tucydydes (Ѳукидидъ) и др.

|413| 4. Wielkie litery.

Употребленіе прописныхъ буквъ.

Какъ и во многихъ европейскихъ языкахъ, въ польскомъ принято ставить въ началѣ нѣкоторыхъ словъ большую букву для того, чтобы лучше выдѣлить данное слово.

Хотя правила, примѣняемыя здѣсь, одинаковы во всѣхъ языкахъ (такъ же и въ русскомъ), мы все-таки должны указать ихъ для того, чтобы въ нашемъ отдѣлѣ грамматики не было пробѣловъ.

Съ большой буквы слѣдуетъ писать:

1. Начало каждаго цѣльнаго (простого или сложнаго) предложенія, а въ стихахъ — начало каждаго стиха.

2. Всѣ собственныя имена, т. е. названія лицъ (людей, боговъ, духовъ и т. п.), народовъ, странъ, городовъ и деревень, а также и ихъ жителей; собственныя имена нѣкоторыхъ животныхъ; названія горныхъ хребтовъ, рѣкъ, озеръ, гербовъ, предметовъ, тѣлъ небесныхъ и т. п.

Примѣры.

Julia, Adam Mickiewicz, Aleksander Wielki, Dyana, Apollo, Belzebub, Polak, Niemcy (Германцы), Francuzi, Hiszpania (Испанія), Rzym, Warszawa, ulica Marszałkowska; Rzymianin, Warszawianka; pies Kruczek; Wisła, Gopło, Tatry, Nałęcz (гербъ), Boże Narodzenie (Рождество Христово), Wenus, Ziemia.

Примѣчаніе. Слѣдуетъ обратить здѣсь вниманіе на одну особенность польскаго языка по сравненію, напр., съ русскимъ. Какъ сказано выше, названія народовъ и національностей, а также жителей отдѣльныхъ городовъ пишутъ по-польски съ большой буквы; — въ русскомъ языкѣ тѣ же слова считаются нарицательными и пишутся съ малой буквы. Такъ напр.

Polak — полякъ. Rosyanin — русскій, Anglik—англичанинъ.

3. Заглавія книгъ и всякихъ литературныхъ произведеній:

Historya literatury Wiszniewskiego (Исторія словесности Вишневскаго); Dzia-

dy Mickiewicza; Ludzie bezdomni Żeromskiego; Placówka Prusa.

4. Przymiotniki, образованные отъ фамиліи какого-нибудь лица или названія какой-нибудь мѣстности, только тогда пишутъ съ большой буквы, когда они (przymiotniki) играютъ роль именъ собственныхъ, какъ, напр., *uniwersytet Jagielloński, plac Saski*. Во всѣхъ другихъ случаяхъ эти слова слѣдуетъ писать съ малой буквы, напр. *łany* (нивы) *podolskie*, *język hiszpański*, *towar warszawski*, *zygmuntowskie czasy*.

5. Чтобы выразить почтеніе, начинаютъ съ большой буквы слова *Pan Bóg* (Господь Богъ), *Najwyższy* (Всевышній, Высочайшій); а также начинаютъ съ большой буквы przymiotniki, когда говорятъ о людяхъ. Miłościwy Król (Всемилостивѣйшій Король), Najjaśniejszy Pan, Jaśnie Wielmożny (Сіятельство), Wielmożny, Przewielebny (Преосвященство), и rzeczowniki: Książe, Hrabia, Pan, Pani, Dobrodziej, Ksiądz Biskup, Ksiądz Proboszcz (Настоятель, Благочинный) въ томъ случаѣ, если къ нимъ обращаются письменно.

---

[414] 5. Rozdzielanie wyrazów.

Дѣленіе словъ на слоги или переносъ словъ.

Относительно дѣленія словъ на слоги, т. е. когда мы принуждены за недостаткомъ мѣста раздѣлить начальное слово и, оставляя одну его половину въ написанной уже строчкѣ, перенести другую половину въ новую, слѣдующую, слѣдуетъ соблюдать нижеслѣдующія правила.

§ 1. Односложныхъ (jednozgłoskowe) словъ никогда нельзя раздѣлять, поэтому цѣлое такое слово слѣдуетъ оставлять въ написанной строкѣ или цѣлое же перенести въ новую. Дѣленіе здѣсь отнюдь не допускается: wzgl-ąd, mo-st, kar-k (шея), zgie-łk (гамъ).

Точно также нельзя оставлять въ концѣ строчки przyimków *w*, *z*, напр. w-Krakowie, z-pola, такъ какъ они не представляютъ цѣльнаго слога. Въ такихъ случаяхъ слѣдуетъ писать: w Kra-kowie, z po-la. Если вмѣсто w и z надо будетъ сказать *we*, *ze*, тогда можно отдѣлить przyimek отъ rzeczownik'a, напр. *we-Lwowie*, *ze-Lwowa*.

§ 2. Многосложныя (kilkozgłoskowe) слова, если они соединены съ какой-нибудь приставкой (przybranka), раздѣляются или въ томъ мѣстѣ, гдѣ приставка соединяется съ главнымъ словомъ, или въ концѣ какого-нибудь слѣдующаго слога.

Въ первомъ случаѣ слѣдуетъ помнить, что нельзя конечныхъ буквъ приставки присоединять къ главному слову, какъ нельзя начальныхъ буквъ главнаго слова присоединять къ приставкѣ. Поэтому надобно писать всегда такъ:

prze-rwać (прекратить), *roze-drzeć* (разорвать), *bez-cześcić* (обезчестить), *nad-mienić* (прибавить), *wez-brany* (поднявшійся [о рѣкѣ]), *pod-uczyć się* (поучиться), *przy-lgnąć* (пристать, привыкнуть), *u-lżyć* (облегчить), *obe-lga* (оскорбленіе) и т. д.

Исключеніе изъ этого правила составляютъ лишь слѣдующія слова: *ro-zum* (умъ, разумъ), *ro-zumować* (разсуждать), *o-biad*, *poo-biedni* (послѣобѣденный), *na-dejść* (подойти), *po-dejść*. Въ этихъ словахъ совсѣмъ затерялось ихъ происхожденіе и то обстоятельство, что *roz*, *ob*, *nad*, *pod* суть приставки.

§ 3. При переносѣ многосложныхъ

словъ въ дальнѣйшихъ слогахъ главное вниманіе обращаемъ на то, чтобы оставшійся въ концѣ строчки слогъ оканчивался по возможности на гласную букву.

Примѣры.

ro-sa, bia-ły, ma-ra (привидѣніе), gwia-zda (звѣзда), gę-sty, ró-wny, go-dność (достоинство), cia-sno, szczę-ście. chy-try, o-stry. ła-twy (легкій), ty-kwa, boga-ctwo, mę-skość.

Отступленія отъ этого правила имѣютъ мѣсто только въ тѣхъ случаяхъ, когда послѣ той гласной буквы, которую желаютъ оставить на написанной строчкѣ, слѣдуютъ двѣ или три согласныхъ и первая изъ нихъ есть *j* или какая-нибудь плавная согласная (*l*, *l*, *r*, *rz*, *m*, *n*, *ń*). Въ такомъ случаѣ эта первая согласная считается принадлежащей къ предшествующему слогу и остается при немъ, а слѣдующую уже переносятъ въ новую строчку.

Примѣры:

biał-ko (бѣлокъ), kół-ko, wiel-ki, biel-szy (бѣлье), mor-ski, zwierz-chność (начальство), burz-liwy (бурный), kłam-ca (лгунъ), trum-na (гробъ), ogrom-ny, bom-ba, Trem-becki, san-ki (сани), poran-ki (утра), hań-ba (позоръ), rań-ski, szyj-ka (шейка), buj-ny (изобильный), chwiej-ny (колеблющійся) и т. п.

То же самое бываетъ, если изъ этихъ двухъ или трехъ согласныхъ одна *мягкая*, а другая—*твердая* [отд. 22].

Примѣры.

mów-ca (ораторъ), królew-stwo, król-ew-ski, traw-ka, żab-ka (лягушка), ząb-ki, gład-ki, władz-two (владычество), pierworódz-two, obraz-kiem, nóż-ka, móżdż-ki (мозги), paznog-cie (ногти), dziegciu (дат. пад. отъ деготь).

§ 4. Слова иностраннаго происхожденія такія, какъ *kome-dya*, *para-fia* (приходъ), обыкновенно дѣлятъ на слоги такимъ образомъ, чтобы слоги *dya*, *fia*. оставались вмѣстѣ. Поэтому слѣдуетъ переносить такъ, какъ указано ниже:

fi-lia, fi-lialny, fu-rya (бѣгство), ku-ryer, opi-nia (общественное мнѣніе). Da-nia, decy-zya (рѣшеніе), kola-cya (ужинъ), kome-dyant и т. д.

Какъ исключеніе приводимъ слова содержащія *j*. Онѣ пишутся такъ: *ad-jutant*, *ad-junkt*, *sub-jekt* (прикащикъ).

§ 5. Существуетъ однако не мало словъ, которыя не подходятъ по своему дѣленію на слоги къ вышеуказаннымъ правиламъ. Явленіе это обыкновенно имѣетъ мѣсто тогда, когда въ томъ мѣстѣ, гдѣ должно бы было произойти раздѣленіе слова, встрѣчается подрядъ нѣсколько согласныхъ буквъ. При встрѣчѣ съ такими словами слѣдуетъ руководствоваться нижеприведенными примѣрами:

wietrz-ny (вѣтреный), zewnętrz-ny (наружный), chłop-stwo (мужичье), przekup-stwo (подкупъ), chłop-czyk, więk-szy cich-szy, znakomit-szy (славнѣйшій), wątpliwość (сомнѣніе), dzięk-czynny (благодарственный), wieszcz-ka (фея), pyszczkiem (мордочкой), lek-cya (урокъ), pest-ka (косточка), pust-ka (пустота), gędź-ba (гусли), szlach-ta, kurcz-cie (курчэ), pisz-cie, ludź-mi, pieniędz-mi.

—

[415] 6. Pisownia partykuł złożonych.

Правописаніе сложныхъ неизмѣняемыхъ частей рѣчи.

§ 1. Неизмѣняемыя части рѣчи въ польскомъ языкѣ представляютъ изъ себя большей частью сложныя слова. Является поэтому вопросъ, когда ихъ писать вмѣстѣ и когда отдѣльно.

Эти слова пишутся *вмѣстѣ* въ слѣдующихъ случаяхъ:

1) если одна изъ частей даннаго слова не употребляется уже въ отдѣльности, напр. *stąd, dosyć.*

2) если одна изъ составныхъ частей хотя и употребляется въ отдѣльности, но имѣетъ тогда совершенно другое значеніе, напр. *zgoła, nakoniec.*

Вслѣдствіе этого слѣдуетъ писать *вмѣстѣ* нижеприведенныя слова:

skąd, stąd, dokąd, dotąd, odkąd, odtąd, stamtąd (оттуда), tamtędy (тамъ), skądinąd (съ другой стороны), zewsząd (отовсюду), zowąd, póty (до тѣхъ поръ), póki (пока), dopóty, dopóki, zaiste (въ самомъ дѣлѣ), zapewne (вѣроятно), zanadto (слишкомъ), zatem, zaczem, przeto (поэтому), dlatego (потому), dlaczego (почему), zgoła (совсѣмъ), wcale, nazad, wprzód, naprzód, najprzód, nasamprzód, najpierw (во-первыхъ), potem, nareszcie (наконецъ), nakoniec, wówczas (тогда-то), wraz, naraz (вдругъ), teraz (теперь), zbyt, nazbyt (слишкомъ), dosyć (довольно), wkrótce (вскорѣ), naprędce (на скорую руку), wciąż (постоянно), wszerz (шириной), wzdłuż (длиной), podług, według (согласно), wtem (вдругъ), wskutek (вслѣдствіе), wśród (среди), pośród, pomału (медленно), powoli, powtóre (во-вторыхъ), przedewszystkiem (прежде всего), zapomocą (помощью), tymczasem (между тѣмъ), poza (не считая), ponad и друг. т. п.

Отдѣльно пишутся подобныя слѣдующимъ:

z kolei, po kolei (по очереди), z porządku (по порядку), z pańska (по барски), z niemiecka, z węgierska, z pyszna, na pozór (на видъ), za młodu (въ молодости), za mało (слишкомъ мало), za wiele, za długo (слишкомъ долго), za długi, za gruby (слишкомъ толстый), z daleka (издали, издалека), z blizka (вблизи), z dawna (давно), z dawien dawna, na teraz, od razu (сразу), od dawna do syta, do reszty (въ конецъ), do późna, o ile (на сколько), o mało (чуть), po cichu (тихо), po prostu (просто), po staremu (по старому), po polsku, po niemiecku, po dziś dzień (до сегодняшняго дня), raz po raz, bez liku (безъ счету), bez wątpienia (безъ сомнѣнія) и др. т. п.

Точно также принято писать *вмѣстѣ*:

ktokolwiek (кто-нибудь), cokolwiek (что-нибудь), jakikolwiek (какой-нибудь), którykolwiek (который нибудь), ktobądź (кто-нибудь), cobądź (что-нибудь), jakkolwiek, jakbądź, jakkolwiekbądź (какъ-нибудь), tensam (тотъ же самый), cisami (тѣ же самые), tenże (тотъ же); tenżeto (тотъ ли это), jakto? ileżto? (сколько), tamże, jużto, jużci, ilekroć (сколько разъ), jeżeli и друг.

Отдѣльно пишутся еще слѣдующія слова:

co rychlej, co prędzej (скорѣе), jak najprędzej (какъ можно скорѣе), jak najlepszy (какъ можно лучшій) и т. п.

§ 2. *Отрицаніе* **nie** пишется вмѣстѣ только съ именами, т. е. съ rzeczownikami, zaimkami и przymiotnikami, напр. *niemoc* (безсиліе), *nieład* (безпорядокъ), *nieporządek*, *niektóry* (нѣкоторый), *niejeden* (нѣ одинъ), *nieco* (немножко), *niewinny*, *niełądny*, *niemądry* (не умный), *nieprzywiązany* (не привязанный). Передъ czasownikami *nie* пишется отдѣльно: *nie wiem*, *nie był*, *nie ma*, *nie chcąc*, *nie pragnąc* (не желая).

Исключеніе изъ этого правила составляютъ слѣдующія слова. Пишутъ вмѣстѣ *niema* (нѣтъ), чтобы отличить отъ *nie ma* (не имѣетъ); затѣмъ *niechcący* также пишется вмѣстѣ, потому что это уже нарѣчіе; точно также пишутся глаголы *nienawidzieć* и *niedomagać* (не здоровится), такъ какъ безъ нарѣчія *nie* они не употребляются и глаголы *uniewinnić*

(оправдать), *zniechęcić* (отбить охоту), *zniedołężnieć* (сдѣлаться неловкимъ), какъ происходящіе отъ существительныхъ niechęć, niedołężny, niewinny.

Бываютъ и такіе обороты рѣчи, когда и передъ rzeczownikiem, przymiotnikiem, zaimkiem *nie* пишется отдѣльно. Такъ напр.

To nie charakter, ale upór (упрямство),

Это не характеръ, а упрямство.

Twoja siostra jest *nie* piękna, ale przyjemna.

Твоя сестра не красива, но мила (пріятна).

Хотя въ послѣднемъ случаѣ лучше сказать такъ:

twoja siostra nie jest piękna, ale przyjemna.

§ 3. *Частица* **by, bym, byś, byśmy** и т. д. всегда соединяется въ польскомъ языкѣ съ предыдущимъ словомъ, напр.:

aby, żebyś, tobyśmy, ażebyście, wtedybym, gdybym, jabym, wybyście, szedłbym, byłaby chciała, sądzilibyśmy.

Этого не бываетъ только тогда, когда съ *by* начинается предложеніе.

By to była szczera prawda, tego nie powiem.

Чтобы это была искренняя правда, этого я не скажу.

Prosiłem cię tyle razy, *byś* zmienił swoje postępowanie.

Я просилъ тебя столько разъ, чтобы ты перемѣнилъ свое поведеніе.

Къ вышесказанному считаемъ умѣстнымъ прибавить слѣдующее. Какъ видно, по отношенію къ послѣднему правилу русскій языкъ отличается отъ польскаго тѣмъ, что частица *бы* пишется обыкновенно отдѣльно: *хотьла бы, вы бы дали*, за исключеніемъ лишь тѣхъ случаевъ, когда она стоитъ рядомъ съ нарѣчіями и союзами: *чтобы, дабы*.

I. Связное чтеніе.

(Упр. 23) [47]

K. Правильный переводъ.

(Упр. 24—26). [48]

Примѣчаніе. Въ настоящемъ выпускѣ, какъ послѣднемъ, нѣтъ отдѣловъ: K. Словообразованіе, H. Разговоры и L. Особыя задачи, такъ какъ рѣшенія къ нимъ нужно было бы приводить сейчасъ же, что отчасти неудобно.

---

[416] Экзаменъ къ 18 вып.

Правописаніе словъ иностраннаго происхожденія нарицательныхъ.—Какъ слѣдуетъ писать такія слова, какъ: *poezya, linia*.—Вопросъ о двойныхъ буквахъ. Правописаніе слоговъ: *ge, gi*.—Слова греческія или латинскія, имѣющія *sch*.—Правописаніе собственныхъ именъ иностраннаго происхожденія.—Въ какихъ случаяхъ слѣдуетъ ставить большую букву? — Правила, которымъ подчиняется переносъ словъ по отношенію: 1) къ односложнымъ и 2) къ многосложнымъ словамъ.—Какія существуютъ указанія для правильнаго письма неизмѣняемыхъ частей рѣчи (partykuł). — Правописаніе нарѣчія *nie*.— Правописаніе частицы *by*.

Заключеніе.

Заканчивая настоящимъ 18-мъ выпускомъ полный курсъ самоучителя, постараемся въ краткихъ словахъ резюмировать то, что входитъ въ его составъ.

Прежде всего замѣтимъ (на что уже, вѣроятно, обратили вниманіе и наши читатели), что грамматика польскаго языка очень несложная, за исключеніемъ лишь существительныхъ и глаголовъ. Въ этихъ двухъ группахъ дѣло усложняется многочисленностью склоненій и спряженій; однако, принимая во вниманіе незначительное количество неправильныхъ словъ по сравненію напр. съ нѣмецкимъ и французскимъ языками, нельзя сказать, чтобы усвоеніе всѣхъ этихъ формъ было затруднительно.

Остальные отдѣлы этимологіи и синтаксисъ вообще просты.

Чтобы сдѣлать занятія болѣе разнообразными и интересными, мы замѣнили разговоры небольшой пьесой. Думаемъ, что читатели въ этомъ отношеніи совершенно согласны съ нами.

По той же причинѣ, когда въ отдѣлѣ грамматики печатался синтаксисъ, мы выбирали для примѣровъ отрывки изъ сочиненій разныхъ польскихъ писателей, заставляя учащихся самимъ заняться ихъ переводомъ.

Въ заключеніе должны съ прискорбіемъ замѣтить, что несмотря на всѣ старанія и тщательную корректуру, вкралось въ сочиненіе много опечатокъ, особенно въ польскомъ текстѣ и въ произношеніи. Важнѣйшія изъ нихъ указаны въ особомъ приложеніи.

Важнѣйшія опечатки.

Выпускъ.	Страница.	Строка.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
1	5	2 сн. сл.	**rznąć**	**rżnąć**
	7	10 св. »	20	24
	15	14 » »	(дзѣнʲ)	(д͡зѣнʲ)
	21	1 снизу	powódź	powódź
	28	2 сн. спр.	zródło	źródło
2	45	15 снизу	**że**	**ze**
	—	3 »	**ze**	**że**
	46	13 сверху	**v**	**w**
	47	8 св. сл.	**ż**	**z**
	51	23 сн. »	Произносите	Произнесите
	56	3 св. спр.	nakupował	nakupować
	57	17 сн. сл.	**żonyi**	**żony i**
	59	9 сн. спр.	буква стоитъ	буква z стоитъ
	61	1 » »	(пасʲ-дзьʹр-нік)	(пазʲ-д͡зьʹр-нік)
	62	10 св. сл.	srbota	sobota
	65	17 » »	siç	się
	66	8 » »	**Wygląde**	**Wygląda**
	—	» » »	**Hani**	**Pani**
	—	6 сн. спр.	dzledzictvo	dziedzictwo
	67	14 св. »	mialyśmy	miałyśmy
3	72	31 св. сл.	szezelin	szczelin
	73	7 сверху	ze	że
	—	17 снизу	cheą	chcą
	76	3 сн. сл.	miastoi	miasto i
	77	5 » »	iego	jego
	81	2 св. »	powódż	powódź
	83	11 снизу	ceʹбѣ	сьʹбѣ
	84	17 сверху	же	жэ
	86	14 и 9 сн. сл. и 1 св. спр.	declinacya	deklïnacya
	—	5 св. спр.	(сэʹр-це)	(сэʹр-цэ)
4	93	Оглав. 2	Zaimiki	Zaimki
	—	» 3	picowsza	pierwsza
	96	6 сн. спр.	*zywotne*	*żywotne*
	99	14 св. сл.	męza	męża
	100	15 » »	*Liezba*	*Liczba*
	101	24 » »	Łyczymy	Życzymy
	112	16 св. спр.	długosci	długości
	—	20 » »	szebrzyste	srebrzyste
	—	22 » »	lepiemia	lepienia
	113	2 сн. »	blyskowica	błyskawica
5	115	22 сн. сл.	*Człowick*	*Człowiek*
	116	18 » спр.	*słońce*	*słońce*

Выпускъ	Страница.	Строка.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
	117	10 св. сл.	(пророчество)	(пророчествъ)
	120	15 сн. »	zielonożółty	zielonożółty
	—	9 » спр.	(wyzej)	(wyżej)
	122	22 снизу	**Slimaka**	**Ślimaka**
	123	11 сверху	зе	зэ
	125	9 св. сл.	*źeńskie*	*żeńskie*
	—	25 сн. спр.	(на-дз͡′-ю̑ᴴ)	(на-дз͡ѣ-ю̑ᴴ)
	126	4 св. »	*myzsy*	*myszy*
	—	19 сн. »	(ко-лᵇэ′-э)	(ко-лᵇэ′-е)
	131	15 » »	**krzesla**	**krzesła**
	—	6 » »	(шклᵇя′н-ка)	(шклᵇа′н-ка)
	132	1 св. спр.	źartowali	żartowali
	—	9 » »	żonę	żonę
6	139	19 сн. »	maję	mają
	140	19 » »	matkai	matka i
	141	17 » »	**Ow**	**Ów**
	147	15 » »	*kochojący*	*kochający*
	154	9 св. спр.	**Rzcźbiarstwo**	**Rzeźbiarstwo**
7	162	21 сн. сл.	przy prowadzi	przyprowadzi
	165	7 сверху	sześcset	sześćset
	167	16 »	брат	брат и сестра
	173	2 снизу	*sie*	*się*
	176	5 »	Scie	Ście
	179	8 св. спр.	każdy	każdy
8	181	24 снизу	**rownowagi**	**równowagi**
	—	5 »	од-су-ва-і͡юᴴц	од-су-ва-і͡юᴴц)
	183	18 сн. спр.	**Cwierc**	**Ćwierć**
	186	25 » »	ндпосредственно	непосредственно
	192	3 и 4 св. спр.	*прошедшаго*	*будущаго*
	193	24 сн. сл.	(пра′-цк)	(пра′-ца)
	195	16 св. »	Zycie	Życie
	200	6 сн. спр.	*sl.*	*sł.*
	202	11 » сл.	**przeciagają**	**przeciągają**
	—	21 » спр.	gwi″żdżąc	gwi″żdżąc
	203	2 св. сл.	wrzuszył	wzruszył
9	207	22 снизу	сю̑н	сю̑ᴴ
	208	3 сверху	**zółte**	**żółte**
	210	17 св. спр.	Jaki	Taki
	—	11 сн. »	siedmsiedziątego	siedmdziesiątego
	212	9 » сл.	zał-owa-ć	żał-owa-ć
	—	14 св. спр.	teraśniejszości	teraźniejszośei
	214	1 » сл.	*prz. VI* въ	*prz. VI l.*
	215	13 » »	(вы-сі′-лᵇатѣ̑ᵇ)	(вы-сі′-лᵇатѣ̑ᵇ)
	217	15 снизу	весъ	васъ
	218	2 сверху	зну-дзо′-нѣ	зну-дз͡о′-нэ
	—	21 »	**jerzysz**	**jeżysz**
	220	13 »	кон-ю-га ці	кон-ю-га-цъі
	—	14 снизу	wiedz	wiedż
	—	10 »	nieś-cię	nieś-cie

Выпускъ.	Страница.	Строка.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
	222	16 сверху	**konjugaczi**	**konjugacyi**
	225	2 сн. спр.	wypdzić	wypędzić
10	228	1 сверху	doczekae	doczekać
	—	7 »	dziedzie	dziedzic
	—	19 снизу	zawarczaly	zawarczały
	—	5 снизу	nogły	mogły
	229	2 сверху	ze	że
	236	9 снизу	bierzecie (бѣ-же-ѣѣ)	bierzcie (бѣш-ѣѣ)
	237	2 »	zryj	żryj
	238	18 сверху	mką-ć	mkną-ć
	239	3 снизу	przysięgł	przysiągł
	—	1 »	ugrzęzł, ugrząszłszy	ugrzązł; ugrząszłszy
	240	4 сверху	ukłąkł	ukląkł
	241	2 снизу	*zwać*	*znać*
	243	1 сверху	ryb—,	rąb—,
	—	9 »	belkocze	bełkocze
	244	15 снизу	prują	prując
	245	5 »	boleje	bolej
	249	4 св. сл.	сю^{н})	с$\widetilde{\text{ю}}^{н}$
	—	12 » спр.	ułoyć	ułożyć
	251	18 » »	zmieszch	zmierzch
	252	9 » »	ściemnięło	ściemniło
11	266	11 » »	(горсѣ^{ь})	(гарсѣ^{ь})
	—	20 сн. »	(до-ку′-чиѣ^{ь})	(до-ку′-чыѣ^{ь})
	268	14 » »	nieszcześliwy	nieszczęśliwy
12	273	11 » сл.	pachciarca	pachciarza
	—	3 » »	opowiadala	opowiadała
	274	7 св. спр.	pzrepowiadali	przepowiadali
	281	3 » »	dziewzczęta	dziewczęta
	282	2 снизу	domysliwszy	domyśliwszy
	287	12 сн. спр.	czyź	czyż
	288	4 » »	*bardzej*	*bardziej*
	289	1 сн. сл.	(е-же-ли)	(е-жэ-л^{ь}i)
	—	24 » спр.	pzysłówki	przysłówki
	290	5 св. сл.	*wdzłuż*	*wzdłuż*
	291	4 » »	*II-ego*	*I-szego*
	—	7 сн. »	*wsględem*	*względem*
	292	22 сн. спр.	*nuz*	*nuż*
	—	9 » »	(ѣю^{н}г)	(ѣ$\widetilde{\text{ю}}^{н}$г)
	293	12 сн. сл.	(дзво′-нок)	(дзво′ - нэк)
	294	1 св. спр.	(ба′-баѣ^{ь})	(ба′-даѣ^{ь})
13	302	5 » »	*I. Pizysłówki:*	*I. Przysłówki:*
	303	10 сн. сл.	tymczajem	tymczasem
	310	22 » »	(гвор)	(гвар)
14	315	Огл. 3 св.	ściągnite	ściągnięte
	—	12 сн. сл.	Leżal	Leżał
	316	5 сн. спр.	Już. Niemcy	Już Niemcy
	317	2 св. сл.	sie	się
	323	14 св. спр.	*ściągnięztych*	*ściągniętych*
	327	3 » »	wieczy	wieczny

Выпускъ.	Страница.	Строка.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
15	341	18 св. спр.	płaez	płacz
	—	10 сн. »	człowick	człowiek
	342	1 сн. спр.	tez	też
	343	19 сн. сл.	niebezpieczenstwa	niebezpieczeństwa
	—	6 св. спр.	zony)—	żony)—
	—	16 » »	boi *nieszczęścia*	boi, *nieszczęścia*
	—	19 сн. »	ządać	żądać
	—	13 » »	(staraty)	(straty)
	345	14 » »	Moźnasz	Możnaż
	347	22 » »	пеедложеніяхъ	предложеніяхъ
	349	14 » сл.	(зъзя-я′-на)	(ззъя-я′-на)
	—	6 » »	(о-крон-носьтъ)	(о-кроп-носьтъ)
	—	1 св. спр.	bezskutteczny	bezskuteczny
	—	1 сн. сл.	(вра-желььі-вы)	(вра-жльі-вы)
	—	7 » спр.	rozwazać	rozważać
	350	8 » сл.	się	cię
	—	6 » »	cię	się
	—	1 св. спр.	o nie go	o niego nie
	352	4 сн. сл.	majętnosc	majętność
	—	3 » »	słynąc	słynąć
	353	2 св. спр.	błąkac	błąkać
	—	13 » »	(пік-чэм-ны)	(нік-чэм-ны)
16	355	Оглав. 1 св.	współzędne	współrzędne
	—	» 3 »	przediotołowe	przedmiotowe
	—	13 сн. сл.	żboża	zboża
	356	3 » »	wzrnosi	wznosi
	357	14 » »	uderze, nie	uderze-nie
	—	8 » »	zamyka? czy	zamykał oczy
	—	7 » »	aleł	ale
	360	5 св. спр.	*własnościwym*	*własnościowym*
	367	3 св. сл.	nie stylko	nie tylko
	—	9 » спр.	nlicy	ulicy
	369	16 » сл.	Umiejętnosé	Umiejętność
	372	14 » »	(*Kasiński*)	(*Krasiński*)
	—	21 сн. спр.	Święta	Lwięta
	376	11 св. сл.	nie	nic
	378	7 » спр.	(пшо′-этъ)	(о′-пшэтъ)
17	380	1 » сл.	Wy-eciał	Wy-leciał
	—	16 » спр.	obejrzal	obejrzał
	394	23 сн. спр.	списать	писать
	—	15 » »	w j-ej os	w I-ej os
18	402	7 св. сл.	swiętym	świętym
	410	15 сн. спр.	inkwyzycja	inkwizycya

Симферопольское Отд
Генеральнаго
Представительства
Ю.-Р. Книго издате
Ф. А. Іогансо
въ Кіевѣ.

Дозв. ценз. Спб. 4 Іюня 1903 г.

Duke University Libraries
D04914609X